Di familye : amol un haynṭ... / fun Friedrikh Engels ; fray iberzetsṭ, miṭ onmerḳungen un a tsugabe fun B. Faygenboym.

Contributors

Engels, Friedrich, 1820-1895.
Feigenbaum, Benjamin, 1860-1932.

Publication/Creation

Nyu York : Forverts, 1918.

Persistent URL

https://wellcomecollection.org/works/h6yxdehz

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
https://wellcomecollection.org

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Wellcome Library

https://archive.org/details/b3135483x

אלץ מעהר פאלען אוועק די אויפנאבען פון די אמאלינע טאַטעם־נע־מיינשאפטען און זיי גופא צופאלען בים־לעכווייז.

עם קומט אויף די צושיידונג פון קלאַסען, רייכע און אָרימע, הארדען און קנעכט. אזוי פערשווינדעט בים־לעכווייז די אלטע אָר־גאַניזאציאן פון מענשען, וועלכע איז בעשטאַנען פון משפחה־געמיינ־שאפטען, פון בלוטס־פערוואנדעטע. אויף דעם אָרט קומט אויף א געמיינשאפט פון שכנים, וואָס וואוינען צוזאמען אין איין אָרט, אלץ איינס צי קרובים צי פרעמדע; א געמיינשאפט וואס איז בענרינדעט אויף דעם אונטערשיעד פון קלאַסען; א געמיינשאפט וועלכע ווערט אָנגערופען דער שטאַאט.

* * *

דאָס איז, זעהר בקיצור, א טייל פון דעם, וואָס די נייעסטע פאָר־שער האָבען אויסגעפונען, ווי די ענטוויקלונג איז צוגענאַנגען. ווי מען זעהט, איז דאָס אביסעל אנדערש ווי ענגעלס האָט דאָס געמאַהלען, נאָך מאַרגאַן'ען. אָבער דאָך א סך דאָסזעלבע.

די וויסענשאפט גיט אונז ניט קיין „אני מאמין'ס", וואָס מען מוז זיי גלויבען. ספעציעל אזא יונגע וויסענשאפט, ווי דיעזער סאָרט פאָרשונגען, קען אונז בלויז געבען פאָרזיכטיגע השערות, און ווייטער זוכען און אקערען און פאָרשען און זיך ניט אָבשטעלען א מינוט צו ענדערען פריהעריגע מיינונגען, אויב די פאָרשונג בעווייזט, אז אנ־דערע מיינונגען זיינען מעהר וואהרשיינליך.

וואָס אזעלכע עהרליכע און גאון'ישע פאָרשער האָבען איינמאל אויסגעפאָרשט, דאָס פערליערט שוין קיינמאל ניט זיין ווערדע אין גאנצען, אפילו וען וויטערע פאָרשונגען ברייננען ארוים אנדערע נעדאנקען.

פעהלער־פערבעסערונג: — איבעראל, וואו עס שטעהט „פראַמהריע", דאַרף זיין פ ר א מ ר י ע, אָהן א ה'.

בייט ווערט אלץ מעהר און מעהר דעם מאן'ס ארבייט, און דערנאך ווערט ער נאך דער פאסטוך, דער שיף־פאהרער, דער סוחר. דאן ווערט דער מאן דער הויפט־שפייזער און דערמיט פאלט אוועק דאס מוטער־רעכט.

דאן בעזיצט שוין דער מאן פערמעגען. וועז ער ווילֿ א ווייב, נעהמט ער שוין ניט אבדיענען פאר איהר אין איהר מוטער־הויז, נאר ער קויפט זי אב ביי איהר טאטעם און זי מוז נאר געהן צו איהם און איהם דיענען. אין אנפאנג טהוען דאס נאר די רייכע און די מעכטיגע. די ארימע בלייבען נאך ביי דעם אלטען מנהג, צו געהן אבדיענען פאר א ווייב. אבער בימלעכווייז ווערט ביי אלעמען דער מנהג אזוי ווי ביי די רייכע און מעכטיגע. די פרוי נעהמט וויעדער איבער אין דעם טאטעם פון דעם מאן. די מאכט פון די מוטער־הערשונג ווערט גע־בראכען. אזוי ווי די פרוי ווערט נעקויפט, ווערט זי דאס אייגענטהום פון דעם מאן. פון איהר פריהערדיגען אייגענם, דאס פעלד, ווערט זי פערשטויסען און ארייגעטריבען אין הויז. און אויף די טהיר פון דעם הויז ווערט איצט אויפגעשריבען „והוא ימשול בה" — ער זאל געוועלטיגען איבער איהר.

אזוי נעהמט דאס מוטער־רעכט איבער אין פאטער־רעכט. די פרוי פערליערט אלע רעכטע און דער מאן קריעגט זיי. זי נעהמט צו־ריק צו איהר אלטער אונטערטהעניגקייט און אזוי ווערט איהר שיק־זאל בעזיעגעלט אויף טויזענדער יאהרען.

דא פאנגט זיך אן צו ענטוויקלען די „פאטריארכאט"־פאמילע, דאס הויסט די פאמיליע אין וועלכער דער פאטער — אדער ריכ־טיגער, דער זיידע — איז דער אויבער־האר — אזוי ווי דאס ווערט געשילדערט אין דעם לעבען פון די אידישע אבות אין חומש און ביי די רוימער פארצייטענם און נאך היינט ביי די כינעזער. אזא פא־מיליע בעשטעהט פון קינדער און אייניקלעך און אויך אור־אייניקלעך, מיט שנורען און איידעמס, און קנעכט און דיענסטען, און איבער אלע הערשט דער פאמיליען־פאטער, אדער דער זיידע, ווי א קייסער.

אזא פאמיליע ארבייט אוים פאר'ן אייגענעם נעברויך אלץ וואס זי בעדארף.

וואס מעהר דיעזע סארט פאמיליע נעהמט שפיעלען די הויפט־ראלע, און דער פאטער רעגיערט איבער איהר אין יעדער בעציהונג,

צו די קינדער פון זיינע שוועסטערן. ווען ער ווילּ אז זיין געוועהר זאָלּ זיין זוהן פון איהם ירשה'נען, מוז ער איהם דאָס שיינקען ביי זיין לעבען.

אזוי פיהרט עס זיך ביי די נאַטור־מענשען פון פערשיעדענע וועלט־נעגענדען, וועלכע שטעהען אויף אזא מדרגה פון ענטוויקלונג.

ווי ווייט עס קען געהן ביי זיי די הערשונג פון די פרויען, קען מען זעהען פון דעם ביישפיעלּ פון די ווייאנדאָטען־אינדיאַנער. ביי זיי זיינען די הויפט־הערשער איבער די טאָטעמס פיער אלטע פרויען וואָס ווערען אויסגעקליבען פון די בעל־הבית'טעם איבער די הויז־געמיינשאפטען. דיעזע פיער פרויען קלייבען אויס דעם אָנגעזעהענסטען מאן אלס „סייטשעם" (הויפטמאן אין פריעדענסצייט) און די פיער פרויען פיהרען די גאַנצע הערשונג איבער דעם טאָטעם, צוזאמען מיט דעם סייטשעם. די ווייאנדאָטען האָבען עלף אזעלכע טאָטעם־פערבאַנדען, וועלכע זיינען צוזאמען געבונדען אין איין שבט. דער גאַנצער שבט האָט 8 שטאַם־הויפטמאַן, אן „אָבער־סייטשעם". איהם קלייבען אויס די עלף אונטער־סייטשעמס פון צוויישען זיך, צוזאמענרעדענדיג זיך וועגען דעם מיט די פרויען־פאָרשטעהערינס. די אויבערהערשונג איבער דעם גאַנצען שטאַם פיהרט די פערזאמלונג פון די אלע פרויען־פאָרשטעהערינס און מענער סייטשעמס, אלזא זיינען עס 44 פרויען און 11 מענער. די פרויען זיינען אלזא אימער 4 גרוי־סע מאיאריטעט אין דעם העכסטען ראטה. די עלף מענער זיינען אייגענטליך נאָר די אויספיהרער פון דעם ווילּען פון די 44 פרויען.

אזוי ווייט אָבער איז די פרויען־הערשונג ניט געגאַנגען איבעראל, נאָר בלויז אין ערטער וואו די מענער האָבען זיך אין גאַנצען אי־בערגענעבען צו יאָגד און קריעג.

ביי אזא צושטאַנד איז א פאַמיליען־לעבען אזוי גוט ווי גאָר ניט דאָ. דער מאן וועלט נאָר געדולדעט אלס דיענער און ביישלע־פער פון דער פרוי. ווען ער געפעלט ניט מעהר דער פרוי אָדער איהרע קרובים, מאכען זיי איהם זיך אָבצוטראָגען פון זייער הויז און ער האָט ניט קיין רעכט אפילו זיינע קינדער מיטצונעהמען. וועלט ער אי־בערדריסיג פון זיין ווייב, הערט ער אויף צו קומען צו איהר.

* * *

אן ענדערונג אין דעם פערהעלטנים קומט, ווען די פעלד־אר־

ארבייט, צו בעזאָרגען געוויקסען, נאָר אנשטאָט רייסען און קלייבען קרייטיכער, נעהמט זי זיך איצט צום אקערען און זייען. אזוי ווי אָבער ביי די יאגד, דעם מאן׳ס ארבייט, כאפט ער אמאל יא, אמאל ניט, וועהרענד פון דער פעלד ארבייט קומט אימער עפעס ארוים, דאָרום ווערט יעצט די פרוי די „עקרת הבית", די הויפט־פערזאָר־גערקע.

דערצו קומט יעצט נאָך א זאך: ביי די פעלד־ארבייט ווערט די פרוי צוגעבונדען צום פלאץ. דער מאן אָבער, ביי זיין יאגד־ארבייט, טרייבט זיך ארום אין די ווילדניס ווי אלדער. און ווען ער ווי־ל היירא־טהען, מוז ער יעצט זיך בעזעצען אין איהר הויז, ניט זי אין זיין הויז. דאן קומט אויף דער מנהג, אז ווען א מאן ווי־ל א מיידעל, מוז ער פאר איהר דיענען, אזוי ווי יעקב פאר רחל׳ען. ביי די האָרדע האָט דאן א מיידעל מעהר ווערדע ווי א בחור, ווי־ל מען האָט פון איהר מעהר. דאָרום, ווען א בחור ווי־ל ארויסנעהמען א מיידעל פון א האָרדע פאר זיך פאר א ווייב, מוז ער זי קויפען און פאר איהר טייער בעצאָהלען. מיט וואָס צו בעצאָהלען האָט מען נאָך ניט, אויף דיעזער שטופע פון עגטוויקלונג. נו, מוז דער בחור ביי דער מיידעל׳ס האָרדע דיענען פאר איהר. און זי קען איהם האלטען ביי זיך אלס דיענער אזוי לאנג ווי עס לאָזט זיך.

וואָס מעהר די מענער בעשעפטיגען זיך מיט כאפען חיות אָדער פיהרען קריעג, אלץ מעהר ווערען די פרויען די נאנצע טהוערינס פון הויז־ארבייט און די הויפט־פיהרערינס פון הויז. דאן ווערען די באָ־בעס די הערשערינס איבער די טאָטעם־הייזער און זייערע זיהן און אייניקלעך און פלימעניקעס זיינען ביי זיי אין די הייזער. ווען איינער פון זיי נעהמט א ווייב, בלייבט ער וואוינען אין דעם הויז פון זיין מוטער און שוועסטערן און זיין וויב בלייבט אין איהר טאָטעם־הויז און דער מאן קומט צו איהר בלויז אויף בעזוך, ׳סרוב ביינאכט.

איבער זיינע קינדער האָט דער פאָטער דאן נאָר ניט צו בעפעה־לען, ווי־ל זיי געהערען ניט צו זיין טאָטעם און ניט צום הויז פון זיין פאמיליע, נאָר צו זיין וויב׳ס. עס איז דעם פאָטער אפילו ניט ער־לויבט צו לערנען זיינע זיהן שיסען חיות און מענשען. דאָס בע־זאָרגען די מוטער׳ס עלטערע ברידער. אויך קענען די קינדער ניט ירשה׳נען פון פאָטער נאָר ניט. זיינע ביסלעך זאכען פאלען צו בירושה

דאָס וועלען מיר באלד זעהען. — אָבער קיין „מוטער־רעכט" קען מען דאָס אויך ניט רופען, זאָגט קונאָוו, דען דאָס ניט דער מוטער ניט קיין שום בעזאָנדערע „רעכט" און קיין כבוד. עס ווערט בלויז בעטראכט אלס גויטוועגריג, אז ביי יעדען מענשען זאָל מען אייביג ווייסען, פון וועלכען טאָטעם ער שטאַמט פון דער מוטערס צד. דאַרום רופט מען איהם מיט דעם טאָטעם־נאָמען פון זיין מוטער.

דאָס ווערט איינגעפיהרט דאַרום, כדי אז געשוועסטערקינדער פון דער מוטער'ס צד זאָלען זיך דערקענען אלס געשוועסטערקינדער און זאָלען וויסען, אז זיי טאָרפן ניט היראטהען צוזאַמען, וואָס עס איז ביי דיעזע מענשען שטרענג פערבאָטען. געשוועסטערקינדער פון דעם פאָטער'ס צד קענען זיך דאָך סיי ווי סיי אלס געשוועסטערקינדער, וויל זיי געהערען דאָך אלע צו דעם פאָטער'ס האַרדע. די מוטערס אָבער מוזען דאָך זיין (ביי עקסאָגאַמע פיהרונגען) פון פרעמדע האַרדען, און וואו זייערע אייגענע טאָטעם־נעמען ווערען פערגעסען, וויסען דאָך זייערע קינדער שוין גאָר ניט וועד עס זיינען זייערע קרובים פון דער מוטער'ס צד. דאַרום, זאָגט קונאָוו, רופט מען, ביי אזעלכע מענשען, די קינדער מיט דעם טאָטעם־נאָמען פון די מוטערס.

אָבער דאָס צייגט ניט, ווי געזאָגט, אויף קיינע פאַר־רעכטע פון דער פרוי. פערקעהרט, זאָגט קונאָוו, וואָס מעהר עקסאָגאַמיע עס ווערט איינגעפיהרט, אלץ מעהר מוז דער מאַן זיך זוכען א ווייב פון ווייטע און פרעמדע האַרדען און אלץ מעהר מוז ער זיך א ווייב קויפען, און אלץ מעהר ווערט זי זיין אייגענטהום.

* * *

צו א העכערע מדרגה אין דער נעזעלשאפט קומט די פרוי ערשט, ווען עס קומט אויף פעלדארבייט. די ערשטע וואָס נעהמט זיך צו דיעזע ארבייט איז די פרוי. דערמיט הייבט זי אָן צו שפיעלען א וויכטיגע ראָלע. און דאַן ערשט ענטשטעהט דאָס ווירקליך דאָס מ ו ט ע ר־ר ע כ ט.

נאָך ווען די מענשען לעבען דערהויפט פון כאַפען חיות און עסען זיי, ווערט די ארבייט צוטיילט צווישען מאַן און פרוי אזוי, אז דער מאַן בעזאָרגט פלייש און די פרוי נעוויקסען. ער גיהט אַרויס כאַפען חיות און זי קלייבט ווּאָרצלען און קרייטיכער. ווען עס קומט אויף פעלד־ארבייט, בלייבט אין אָנפאַנג די פרוי אויך ביי איהר

מיט פאטער־הערשונג. אבער וען די פארשער האבען אויסגעפונען, אז ביי מענשען פון א ניעדעריגע שטופע לעבען מענער און פרויען אזוי, אז מען וויסט ניט וער דער פאטער איז, האט מען געמיינט, אז עס איז דאך די נאטירליכסטע זאך פון דער וועלט, אז ביי אזעלכע מענשען זאלען די קינדער זיך רעכענען נאך די מוטער, וויל וער די מוטער איז, וויסט מען דאך זיכער. דער פאטער קען דאך ערשט גילטען אלס פאטער וען עס פיהרט זיך שוין א שטרענגער פאמיליען־לעבען, וואו איין מאן איז דער פאמיליען־פאטער און ער בעהערשט שטרענג זיין וויב אדער זיינע וויבער. אבער די מוטער איז דאך אימער מוטער. און אזוי וי ביי א סך וויל־דע מענשען פיהרט זיך נאך היינט, אז קינדער רעכענען זיך נאך די מוטער, האט מען געמיינט אז עס איז נאטירליך, דאס פריהער איז ביי אלע מענשען אזוי גע־וען, אלזא האט זיך דאס לעבען אנגעפאנגען מיט „מוטער־רעכט". און מען האט אנגענומען, אז דאס האט בעדייטעט מעהר רעכט פון דער פרוי אין יעדער בעציהונג. יעצט אבער בעווייזען די נייע פארשער, אז דאס איז ניט ריכטיג.

אויף א ניעדעריגע שטופע פון ענטוויקלונג — זאגען זיי — איז איבערהויפט ניטא וועגען וואס עס זאל זיין א פראגע צי האט די מוטער מעהר „רעכט" צי דער פאטער. וען עס פיהרט זיך שוין „עקסא־גאמיע" — אז א וויב נעהמט מען נאר דוקא פון א פ ר ע מ ד ע האדע און פון א פרעמדען טאטעם — דאן הייבט זיך אן א פראגע, צו וועמעס טאטעם געהערען די קינדער, צום טאטענס אדער צו דער מאמעס? אבער פון אנפאנג איז דאס אויך קיין פראגע ניט. דען כמעט איבעראל פיהרט זיך דאן אין אנפאנג, אז די וויב געהט אי־בער אין די האדע פון איהר מאן, אלזא, געהערען די קינדער צו די האדע, אין וועלכע זיי וועלען געבוירען און ממילא אויך צו דעם טאטעם פון דיעזע האדע, — די פון זייער פ א ט ע ר, אזוי איז אין אנפאנג. קיין מוטער־רעכט איז דאס נעווים ניט. אבער פאטער־רעכט קען מען דאס אויך ניט רופען, דען דאס קינד "געהערט" דא ניט צום פאטער, נאר צו די האדע, אין וועלכע ער וועלט געבוירען. ערשט שפעטער, דורך וויטערער ענטוויקלונג, וועלט ביי פיעלע וויל־דע שבטים איינגעפיהרט (צי ביי אלע, קען מען ניט וויסען), אז די קינ־דער טראגען דעם טאטעם־נאמען פון די מ ו ט ע ר. — פאר וואס?

זעהר א סך מענשען־סאָרטען איז אמאָל אזוי נעווען. דאָס צייגען פיעלע פאקטען.

* * *

וואָס הייסט אן אלטערס־קלאַס? ווי אזוי געהט א מענש איבער פון איין אלטערס קלאַס אין די אנדערע? און ווען געהט ער איבער? אָט איז א ביישפיעל דערויף, ווי עס פיהרט זיך ביי די מאראי־מענשען אין קילימאנדשארא:

איין מאָל אין פיער יאָהר ווערט געמאכט א גרויסע צערעמאָניע, ביי וועלכע די אינגלעך, וואָס זיינען שוין פעהיג אריינגענומען צו ווערען צוויישען די מענער, ווערען אריינגענומען, דורך דעם וואָס מען איז זיי מל. ווען דערלעבט א אינגעל דאָס רעכט אריינגענומען צו ווערען צוויישען די מענער? דאָס וועגדעט זיך ווי גרויס ער איז געוואקסען און ווי שטארק ער איז. א שטארקער און גרויסגעוויקסיגער ווערט שוין גע'מל'ט צו 13 אָדער 14 יאָהר; א שוואכער און קלייגער ערשט צו 17 אדער 18 יאָהר. דער וואָס דערלעבט צוויי אזעלכע צייטען פון בעשניידונג־צערעמאָניעס, קומט אריין אין א נייעם אלטערס־קלאַס. ווער עס האָט דערלעבט אכט אזעלכע צייטען, דער נעהט שוין איבער צו די „אלטע", צו די „זיידעס". אכט אזעלכע צייטען בעטרעפען 30 יאָהר. אזוי ווי די מילה קומט פאָר צו 13 ביז 18 יאָהר, ווערט א מענש פערדעכענט פאָר אייגעם פון די „זיידעס" צו 43 ביז 48 יאָהר.

* * *

אויך די מיינונג, אז אין אָנפאָנג איז געווען „מוטער־רעכט", דאָס הייסט, אז קינדער האָבען זיך נערעכענט נאָך די מוטער און ניט נאָכ'ן פאָטער, און אז דאָס האָט בעדייטעט דאָס די פרוי האָט נעהאָט מעהר רעכט און האָט געשפיעלט א העכערע ראָלע ווי דער מאן אין יעדער בעציהונג — אויך דיעזע מיינונג ערקלערען די נייערע פאָרשער פאָר ניט־ריכטיג. קונאָוו איז געווען דער ערשטער וואָס האָט אויפמערקזאם געמאכט אויף די בעווייזע, אז דאָס איז א טעות; און מילעער־ליער האָט אויך דיזעלבע מיינונג.

ווי מיר האָבען נעזעהען אין ענגעלס'עם ווערק, האָט מען נאָר פריהער נעמיינט, אז זייט מענשען עקזיסטירען איז ביי זיי נעווען איינגעפיהרט א פאמיליען־לעבען מיט „פאטריארכאט", דאָס הייסט

* * *

אזא „טאטעם" פון די ווילדע רופט מארגאן אן „א נענס". דאס הייסט, אז ער נעהמט אן, אז דאס איז אזא משפחה־פערבאנד ווי די נענס איז געווען פארצייטענס ביי די רוימער. און, ווי מיר האבען געזעהען, דענקט מארגאן, אז די סארט הויזגעזינט פון די ווילדע אין האוואאי, די הויזגעזינט וואס זיי רופען „פונאלוא", איז נאר די סאמע ערשטע פארמע פון דיעזע טאטעמס, אדער גענטעס. דאס שטימט ניט מיט די פאקטען, וואס מיר האבען דא בעשריעבען. דיעזע פאקטען צייגען, אז די טאטעמס קומען נ י ט ארויס פון גרופען מענשען וואס האבען פריהער געלעבט צוזאמען אין איין הויזגעזינט. א פונאלוא־גרופע בעשטעהט געווענליך פון פיער ביז צעהן פאר פעלקער וואס וואוינען צוזאמען. מען געפינט אזעלכע צוזאמען־וואוינענדע גרופען נאך ביי אזעלכע ווילדע, ביי וועלכע עס איז חוץ דעם שוין דא טאטעמס אויך. אלזא, קומען די טאטעמס ניט ארויס פון די פונאלוא־גרופען. אין דיעזען פונקט, אלזא, זיינען מארגאן'ס און ענגעלס'עס נעדאנקען ניט ריכטיג. א טאטעם איז ניט א גרויס־אויסנעוואקסענע (דורך פערמעהרונג) און צושיידעטע פונאלוא־גרופע, נאר פערקעהרט, א טאטעם איז א פאראייניגונג פון בעזונדערע האארדען. דאס שטעלט פאר די ענטוויקלונג פון דער פאמיליע אנדערש ווי מארגאן און ענגעלס שטעלען פאר.

* * *

וועז עס קומט אזוי ווייט אין דער ענטוויקלונג, אז מענער מוזען נעהמען ווייבער נאר דוקא פון פרעמדע טאטעמס, מוזען די ווייבער אבער זיין דורכאוים פון דיזעלבע אלטערס קלאס ווי די מענער. וועז א מאן ווייל זיך צוזאמענקומען מיט א פרוי, מוז ער פריהער אויסגעפינען ביידע זאכען: ערשטענס, אויב זי איז פון אן אנדערען טאטעם ווי ער — אויב זי טראגט, הייסט עס, אן אנדערען טאטעם־נאמען; און צווייטענס, אויב זי איז פון דערזעלבער אלטערס־קלאס ווי ער. וועז ניט, טאר ער זי ניט אנריהרען. ניט אלע מאל איז אזוי געווען אוז עס בלייבט אויך ניט אזוי אייביג. ווילדע פון א גאנץ נידעריגע שטופע וויסען איבערהויפט ניט ווי אלט זיי זיינען. און ביי ווייטערע ענטוויקלונג, הערט אויך דיעזער מנהג ביי א טייל פון זיי. אבער ביי

א טאַטעם־נאַמען איז דאָס רוב — ווי געזאָגט — דער נאָמען פון א חיה, וואָס נעפינט זיך אין דעם געגענד וואו די מענשען פון דעם טאַטעם וואוינען. עס טרעפען זיך אויך אַנדערע טאַטעם־נעמען, ווי: „רענען־פרייגד", „זאָננענגלאַנץ", „וויים־געפֿארבטע" און אַזוי ווייטער. און יעדער מענש, סיי מאַן סיי פרוי, בלייבט אייביג טראָגען אויף זיך דעם טאַטעם נאָמען אונפֿערענדערט, חוץ דעם איינעם נאָמען און דעם האַרדען־נאָמען, וועלכע ווערען צייטענווייז געענדערט.

עס געהען אוועק הונדערטער יאָהרען. עס ווערט פֿערגעסען, פון וואַנען צו די מענשען האָט זיך געגומען דער טאַטעם־נאָמען „בערען" און צו יענע „האָזען". מאַהלט זיך די פֿאַנטאַזיע אויס אַלערליי מעשה'לעך וועגען דעם. ס'רוב שטעלען זיי זיך פֿאָר, אז אלע מענשען, וואס טראָגען דעם טאַטעם־נאָמען „האָז" קומען אַרויס פון א האָז. זייער ערשטער פֿאָטער איז געווען אין די געשטאַלט פון א האָז. דאן ווערט ביי זיי א האָז קודש קדשים, א מין גאָט. אויך גלויבען זיי אָפּט, אז די נשמות פון זייערע עלטערן ווערען מגולגל אין די האָזן. דאָרום איז ביי זיי א גרויסע זינד א האָז צו טויטען.

מיר נעהמען דאָס א האָז פאר ביישפיעל. אויב זייער טאַטעם־נאָמען איז „ציגע", איז דאָס זעלבע מיט דער ציגע.

דאָס זיינען אַלץ פאַקטען. אזוי פיהרט זיך ווירקליך כמעט ביי אלע ווילדע מענשען אין אַלע עקען וועלט. און עהנליך איז עס אויך צוגעגאַנגען ביי די ערשטע „אבות אבותינו" פון א סך היינטיגע ציוויליזירטע פעלקער, ווי מען נעפינט שפורען דערפון אין זעהר אַלטע שריפטען.

אלזא, א טאַטעם איז אין אָנפֿאַנג ניט מעהר ווי א שותפות'ער נ א מ ע ן פון אייניגע האָרדען. זיי זיינען ניט צוזאַמען קיין פערוינטע נעזעלשאפט. זיי האָבען ניט מעהר בשותפות ווי דעם טאַטעם־נאָמען און זייער פערבאָט, דאָס זיי טאָרען זיך ניט פֿאַרען צווישען זיך. וועו א מאַן ווערט ערנעץ פערוואַלגערט, מעג זיין ווער וויסט וי ווייט, צו א ווילד־פרעמדען סאָרט מענשען און ער כאפט אָדער קויפט ביי זיי א פרוי, און ער נעפינט אויס, אז זי טראָגט דעם אייגענעם טאַטעם־נאָמען וואָם ער, טאָר ער זי שוין ניט אָנריהרען. פון אויספֿארשען אויב זי שטאַמט ווירקליך פון אַיין טאַטעם מיט אים איז קיין רייד ניט.

מענשען איבערגעהן פון איין האַרדע צו די אַנדערע, ווייל ביי זיי טרעפט אַז אַ פרוי אַנטלויפט פון איהר מאַן אָדער פון איהר האַרדע אין אַ פרעמדע האַרדע אריין; אָדער נאָך עפּטער טרעפט, אַז מען גנב'עט אָדער מען רויבט אָדער מען כאַפּט ווייבער פון פיינדליכע האַרדען. טיילמאָל אויך נאָך פון בעפרייַנדעטע. וועלן אַזאַ פרוי געהט איבער פון איין האַרדע אין די אַנדערע, פערליערט זי איהר פריהעריגען האַרדען־נאָמען. מאַנכע מאָל גיט מען איהר אליין אויך אַן אַנדערען אייגענעם נאָמען, אין די נייע האַרדע. נאָכמעהר, אפילו וועלן מען בלייבט אין די אייגענע האַרדע ענדערט מען אויך אמאָל דעם נאָמען ביי דיעזע מענשען, ווי שוין אויבען גענאַנט: וועלן מען געהט אריבער אין א העכערע אלטערסקלאַס קריעגט מען א נייעם נאָמען. אויך וועלן אייגער אין די האַרדע שטאַרבט, ענדערט מען אין דער נאָנצער האַרדע אַלע נעמען וואָס זיינען גלייך צו דעם נאָמען פון דעם טויטען. דאָרום וואָלט ניט מעגליך געווען אָבצוהיטען דעם פערבאָט ניט צו האָבען קיין געשלעכטס־פערקעהר מיט א פרוי פון דעם אייגענעם טאָטעם. דען דורך די ענדערונגען פון דער פרוי'ס נאָמען, וועלן זי קומט אריין אין א נייע האַרדע, וואָלט מיט דער צייט פארגעסען געווארען פון וועלכען טאָטעם זי קומט ארויס און א מאן פון איהר אייגענעם טאָטעם וואָלט געקענט אמאָל קומען זי כאַפּען, קויפען, גנב'ענען אָדער איינטוישען ביי דער וויטער האַרדע, צו וועלכע זי איז פערוואַרפען געווארען. ביי איהר אייגענעם האַרדען־נאָמען רופט מען זי דאָן שוין ניט. דער האַרדען־נאָמען דריקט אוים א ווירקליכע אייגענשאַפט פון די מענשען פון דער האַרדע און פון זייערע אומשטענדען. למשל, וועלן מען רופט א האַרדע „די בערגלייט", היימט דאָס די מענשען וואָס וואוינען אין די בערג. א פרוי וואָס וואוינט שוין ניט מעהר מיט זיי צוזאַמען אין די בערג, וועט מען ניט רופען „בערגלייטיכע". און אזוי אויך מיט אַנדערע האַרדען־נעמען.

אלזאָ, וואָלט ניט מעגליך נעווען אויסצוהיטען זיך, אז מענער און פרויען פון איין טאָטעם זאָלען זיך ניט אמאָל פּארען, — וואָס עס איז — ווי נעזאָגט — ביי די דאָזיגע מענשען זעהר א גרויסע זינד.

דערפון איז דאָס נעקומען, וואָס עס איז ביי זיי אייננעפיהרט נעווארען, אז יעדער מענש, מאַן און פרוי, טראָגט אייביג זיין אָדער איהר טאָטעם נאָמען, פון וועלכען טאָטעם זיי קומען ארויס.

צעלנעם מענשען רופט מען ניט יענעם ווען מען רעדט צו איהם, נאר בלויז ווען אנדערע רעדען ו ו ע נ ע ן איהם, און דוקא ווען ער איז נישט דערביי. צו דערמאנען אייגעם ביי זיין אייגענעם נאמען, ווען ער איז דא דערביי איז א גרויסע בעליידיגונג. ווען מען וויל רעדען וועגען א דריטען, וואס ער איז דערביי, רופט מען איהם לויט נאך דעם אלטערס קלאס, צו וועלכען ער גענערט. מען זאגט, למשל, „אונזער יונגער ברודער", אדער „אונזער עלטערער ברודער", אדער „אונזער פאטער", און מען צייגט אן אויף איהם.

חוץ דעם אייגענעם נאמען פון דעם אייגצעלנעם מענשען, האט וויעדער די גאנצע האנדע אויך אן אייגענעם נאמען. די האנדע רופט מען אויך לויט נאך אן אייגענשאפט איהרע, למשל „די קליין־נעזיגע", „די שווארץ־אויגיגע"; אדער „די שטאמעלדינע" (ווען אין זייער אויס־שפראך הערט זיך פאר פרעמדע ווי א מין שטאמלען); אדער „די בארגלייט", „די טהאל־מענשען", „די שווימער", א. ז. וו.

און ווען מען רעדט פון א מענשען (וואס איז ניטא דערביי) דער־מאנט מען אי זיין אייגענעם נאמען, אי זיין האנדען נאמען. למשל, „פעט־בויך פון די בארג לייט"; „קורצפוס פון די קליינגעזיגע"; „פלאקסקאפ פון די שטאמעלדיגע".

מיט דער צייט אבער ווערען די אלטע נעמען אויך ניט גענוג. דען ווי מיר האבען געזעהען, ענטוויקעלט זיך אלץ מעהר און מעהר דער מנהג, אז מענער און פרויען פון איין האנדע טארען ניט חתונה האבען צוואמען. דערנאך פערבריט זיך דערזעלבער פערבאט אויף צוויי שכנות־האנדען; דערנאך אויף מעהרערע. די אלע האנדען צו־זאמען, וועלכע בעטראכטען זיך שוין אלס איין משפחה, וואס אין זיי גופא טארען זיך די מענער מיט די פרויען ניט „נעהמען", מוזען שוין האבען איין נאמען פאר זיי אלע. ווי געזאגט, רופען מיר אזא פער־בינדונג פון האנדען „א טאטעם". אזא טאטעם מוז האבען א טאטעם־נאמען און יעדער מאן אדער פרוי פון דעם טאטעם מוז טראגען, חוץ דעם אייגענעם נאמען און דעם נאמען פון די אייגענע האנדע, אויך זייער טאטעם־נאמען. ווייל אז ניט, וואלטען זיי ניט אלע מאל גע־וואוסט פון וועלכען טאטעם א פרוי איז און זיי וואלטען ניט געקענט אבהיטען דעם שטרענגען פערבאט, אז מענער און פרויען פון דעם איי־גענעם טאטעם זאלען זיך ניט „נעהמען". דען א פרוי קען ביי דיעזע

אייניגונג פון שטאמען האָט זיך געוויסען אין רויס פארציייטענס.

אזא פעראיין פון שטאמען האָט געמוזט אננעהמען א נאָמען, כדי אז די מענער און ווייבער פון אזא שטאמען־פעראיין זאָלען זיך דערקענען אלס „שוועסטער און ברידער" און זאָלען ניט זינדיגען צו־זאמען — וואָס עס איז ביי זיי זעהר שטרענג. זייענדיג ס'רוב יעגער, וואָס האָבען צו טהאָן מיט חיות, פלעגען זיי זייער שטאמען־פערבאַנד געבען דעם נאָמען פון א געוויסע חיה; אדער אויך פון א געוויקס. (עהנליך דערצו זיינען אונזערע פאמיליען־נעמען נאָך חיות און געוויק־סען: הירשענזאָהן, בערענפעלד, רויזענשטאָק, עפּעלבוים, מאַנדעל־שטאם א. ז. וו.) אזא פערבאַנד פון שבטים, וואָס האָבען צוזאמען זיך גערופען מיט דעם נאָמען פון איין חיה אדער פלאַנצונג, רופט מען „טאָטעם־פערבאַנד"; אזא חיה אדער געוויקס רופט מען „טאָטעם".

קונאָוו ערקלערט אויך זעהר אן אינטערעסאַנטען אופן ווי אזוי דאָס האָט זיך ענטוויקעלט, נאָך זיין מיינונג. ער צייגט, אז אין אַנ־פאַנג האָבען אייניצעלנע מענשען גאָר קיין נעמען ניט. מען רופט יע־דען מיט א „צו־נאָמען" (צונעמעניש), לויט זיינע אן אייגענשאפט. למשל: „דער דיקער", „דער שווארצער", „דער קורצפיסיגער", „דער שפרינגער", „דער שנעל־לויפער". אזעלכע צו־נעמען האָט מען זיי נאַטירליך ערשט געגעבען ווען זיי זיינען שוין געווען דערוואקסען און עם האָבען זיך ארויסגעווויזען אזעלכע אייגענשאפטען ביי זיי. שפּע־טער ווערט אייגנעפיהרט צו געבען קינדער אויך א נאָמען, ס'רוב אָבער ערשט נאָך דעם ווי זיי הערען אויף צו זיינען. אזוי איז עס נאָך היינט ביי א טייל ווילדע אין אויסטראַליען: זייגענדינע קינדער האָבען נאָך ניט קיין נעמען.

אָבער א מענש בלייבט ביי זיי ניט דעם נאַנצען לעבען ביי זיין קינדערשען נאָמען. ביי די צערעמאָניע פון אריינגעפיהרט ווערען צווי־שען די דערוואקסענע, קריעגט ער א נייעם נאָמען. נאָך שפּעטער, ווען ער גענהט אריבער צוויישען די אלטע, קריעגט ער אפט וויעדער א נייעם נאָמען. ביי א טייל ווילדע אין אויסטראַליען קריעגט דער מאן נאָך א נייעם נאָמען ווען ער ווערט א טאָטע. אפט איז עס נאָך דעם נא־מען פון קינד: ווען דאָס קינד רופט מען, למשל, וואָלענער קאָפּ, רופט מען דעם פאָטער „דעם וואָלענעם קאָפּ'ס טאָטע".

און עס איז מערקווירדיג, אז מיט אזא נאָמען פון דעם אייג־

לעבען אין פיינדשאפט און קריעגעריי איינע מיט די אנדערע און רויבען און כאפען וועבער איינע ביי די אנדערע. דאן נעפינט מען ביי זיי אנדערע שבטים, וואס לעבען שוין פריעדליכער מיט אנאנדער. זיי האבען אפילו אויך נאך גענוג מחלוקות איינע מיט די אנדערע, אבער זיי פערגלייכען זיך שוין עפטער בשלום. דאן נעפינט מען שוין נאך מעהר פריעדליכע שבטים, וועלכע פערבעטען שוין איינע די אנדערע צו די פאראדעס, וואס זיי מאכען מיט די אינגלעך, וועז זיי וועלען דערוואקסען און „מען פיהרט זיי איין" צווישען די „גרויסע". אויך קומען זיי זיך שוין צוזאמען צו זייערע „טענץ", וואס זיי האבען ס'רוב נאך די גרויסע רעגען־צייט. אנדערע האַרדען וויעדער זיינען דא, וואס זיינען שוין נאך מעהר פעראייניגט און גענהן שוין ארויס בשותפות אויף יאגד. און נאך וועטער טרעפט מען שוין שבטים, וואס קומען זיך צוזאמען אויף „סעודות", וועז געווייסע פרוכטען דאר־טיגע וועלען צייטיג. דערביי שליסען זיי פערבינדונגען צו גענהן צוזאמען אין מלחמה מיט אנדערע שבטים. דיעזע פעראייניגטע שטאמען זיינען זיך אלץ מעהר „מתחתן" מיט אנאנדער, ביז דערפון ענטוויקעלט זיך א גרויסער פערבאנד פון דריי, פיער, פינף האַרדען.

און וועז עס גענהט אזוי אוועק א לאנגע צייט, אפשר הונדערטער יאהרען, און אזעלכע פעראייניגטע שבנים־האַרדען זיינען זיך אלץ מתחתן, די מענער פון איינע מיט די וועבער פון די אנדערע, וועלט שוין ביי זיי איינגערעדט, אז זיי זיינען שוין צו נאהענטע קרובים, שוין אזוי גוט ווי איין האַרדע, און עס איז שוין אויך א „זינד", אז די מענער מיט די וועבער פון די דאזיגע פעראייניגונג פון האַרדען זאלען זיך געשלעכטליך פעראייניגען. זיי דריקען זיך אוים, אז זיי זיינען פון „צו גלייכען פלייש", דעריבער טארען זיי ניט זיין קיין מאן און וועב. אזוי ענטוויקעלט זיך מיט דער צייט דער מנהג, אז אויך אין אזא גאנצען פערבאנד פון מעהרערע האַרדען טארען די מענער מיט די וועבער ניט האבען קיין געשלעכטליכען פערקעהר. דורך דעם וועלט ביי זיי א געדאנק, אז די אלע פעראייניגטע שטאמען זיינען „איין פלייש" און קומען ארויס פון איין „ערשטען טאטען", פון איין „גייסט", אדער גאט. אזא פערבינדונג פון אייניגע האַרדען וועלט דערנאך איין „טאטעם". דאס איז עס די פעראייניגונג, וואס מארגאן האט א נאמען געגעבען „גענס", לויט וועי אן עהנליכע פער־

יענע ניט, אלס אבצאהלונג פאר דעם רויב. דערפון איז מען מיט דער צייט געקומען צו דעם געדאנק, אז איידער רויבען און זיך כסדר דארפען ארומרייסען, איז גלייכער באלד פון אנהייב בייטען זיך — נעבען יענע וואס מען האט אליין איבריג און וואס יענע קענען ניט מאכען און קריעגען דערפאר, אין אויסטויש, וואס יענע קענען מאכען און וואס זיי האבען איבריג. אזוי איז ענשטאנען מיט דער צייט אויסטויש, בייט־האנדעל, אין זאכען. און דאס זעלבע האט מען שפעטער געטהאן מיט מיידלעך.

דיעזער אויסטויש פון מיידלעך צווישען שטאם און שטאם האט נעפיהרט צו א גרויסען נעזעלשאפטליכען פארטשריט: דורך דעם, נעמליך, האבען זיך מיט דער צייט אבגעזונדערטע שטאמען, אדער הארדען צונויפגעבונדען אין גרעסערע פעראייניגונגען, וואס וועלן מיט דער צייט גאנצע פעלקער.

דען די איינציגע עלטסטע פערבינדונג צווישען מענשען אין געזעלשאפט איז די צובינדונג פון בלוט, די בלוט־פערוואנדטשאפט. די הארדע, דער שבט, איז בעשטאנען פון בלוט־פערוואנדטע. אבער וועלן צוויי שבטים האבען א צייט לאנג זיך משדך געווען, בייטענדיג זיך מיט זייערע מיידלעך, זיינען זיי דאך מיט דער צייט געווארען אליין מעהר און מעהר „מחותנים" און בלוט־פערוואנדטע קרובים; האט דאס געפיהרט צו א פעראייניגונג פון בעזונדערע הארדען אין גרעסערע געזעלשאפטען. די הארדען, וואס זיינען געווען „מחותנים" איינע מיט די אנדערע, האבען זיך שוין אויך פעראייניגט צו זיין איינס, יד אחת, אין מלחמות מיט אנדערע שטאמען. דערפון איז מיט דער צייט ארויסגעקומען, אז עס האבען זיך אליין מעהר ענטוויקעלט אזעלכע גרויסע געזעלשאפטען, אזעלכע פעראייניגונגען פון הארדען אדער שטאמען. וויל אייגצעלנע הארדען, וואו עס זיינען נאך געווען אזעלכע, זיינען געווען א סך שוואכער ווי די פעראייניגטע און זיי זיינען דארום גיכער פערטיליגט געווארען אין די מלחמות.

אזוי שטעלט פאר מיללער־ליער די ערשטע געזעלשאפטליכע ענטוויקלונג. און קונאוו, וועלכער איז גוט בעקאנט מיט דעם לעבען פון די ווילדע אין אויסטראליען, זאגט דערצו, אז ביי דיעזע מענשען קען מען נאך היינט צוזעהען, ווי דאס געזעלשאפטליכע לעבען ענטוויקעלט זיך אזוי. מען געפינט ביי זיי נאך אזעלכע הארדען, וועלכע

אייגע די אַנדערע, בייטען זיי זיך מיט די מיידלעך: אייגער פון איין שבט גיט אַוועק א „שוועסטער" פאַר א ווייב צו אייגעם פון אן אַנדער שבט, דערפאר גיט אַיהם יענער זייגע א „שוועסטער" פאַר א ווייב.

אַיז די מיידל פון איין צד וויניגער „ווערטה" ווי די מיידל פון אַנדערען צד, לויט ווי עס קומט ביי זיי אויס, מוז דער, וואַס האָט די „ביליגערע" שוועסטער, „צוצאָהלען" מיט עטליכע פעלכלעך פון חיות, מיט עטליכע ווערקצייגען פון שטיין, עטליכע שפּיעזען און אַזוי וויטער. מיט דער צייט, ווען מען ווערט „רייכער", קומט דערפון אַרויס א מנהג, אַז מען קויפט אין גאַנצען א ווייב ביי א פרעמדען שטאַם: מען בעצאָהלט פאַר איהר מיט א קוה, אייניגע קעלבלעך, אַדער מיט וואַס עס אַיז. (אויך פאַר אַבאַרבייטען ביי איהר שטאַם, ווי יעקב האָט געארבייט 7 יאָהר ביי לבן'ען פאַר זיין טאָכטער.)

אָט ווי מילליר־ליער ערקלערט דיעזע ענטוויקלונג זעהר ריכטיג:

דער ערשטער שריט, צו וועלכען עס פיהרט די עקסאָגאַמיע, אַיז פרויען־רויב. אָבער דאָס קען ניט עקזיסטירען אייביג. ניט אַלע מאָל קען מען רויבען א מיידל פון א פרעמדען שטאַם. אָפט אַיז עס א סכנה, מען קען זיך א פינסטער יאָהר אויסריכטען דערביי פון אַיהרע ברידער. און אַז עס גערָאטה, בלייבט אויך א שנאה צווישען די צוויי שטאַמען און עס ווערט צווישען זיי אן אייביגע בלוטיגע מחלוקות. אויסערדעם, קען יענער שטאַם אָבצאָהלען און וויעדער קומען גנב'ענען די מיידלעך פון ד ע ם שטאַם. דעריבער אַיז נאַטירליך, אַז עס זאָל צווישען שכנים־שטאַמען מיט דער צייט קומען צו פריעדליכע אָבמאָכונגען, אַז זיי זאָלען זיך בייטען מיט זייערע מיידלעך.

וואַהרשיינליך האָבען זיי שוין וועגען אַנדערע אייגענטהום פריהער געהאט אָבגעמאַכט אזוי. מיט אייגענטהום אַיז מסתמא אויך צוגעגאַנגען אַזא פאַרטשריט: פריהער, ווען איין שבט האָט געהאט עפּעס, וואס דער אַנדערער האָט ניט געקענט אליין מאַכען אַדער קריגען — למשל פייערשטיין — פלעגען זיי עס אַוועק'גנב'ענען. מיט דער צייט, ווען מען איז שוין מיד געווארען צו מוזען כסדר מורא האָבען פאַר די ראַכע פון דעם בערויבטען שטאַם, האָט מען געבאָטען דעם שכן־שטאַם אַנדערע זאַכען, וואַס די וויעדער האָבען געהאט און

געקוקט אויף דעם און האָבען דוקא זיך געפֿאָרט נאָר אין אייגענעם שבט?

אמת, עס איז א פאקט, אז ווילדע גלויבען, אז עקסאָגאמיע איז ביי זיי א געבאָט פון זייערע אבות, אָדער פון זייערע געטער; אז לויט דעם געבאָט איז זינדיג פאר מענער און ווייבער פון איין שטאם צו האָבען געשלעכטס־פערקעהר צוזאמען און אז אויב מען טהוט דאָס, ווערט מען געשטראָפט, אז קינדער ווערען געבוירען שוואַך און שטאַרבען יונגערהייט. אָבער ניט דער דאָזיגער גלויבען האָט דאָס נעמאכט זייער עקסאָגאמיע, נאָר פערקעהרט, דאָס קומט ערשט ארויס פון דעם מנהג פון עקסאָגאמיע: ווען א סאָרט ווילדע האָבען זיך א לאַנגע צייט געפיהרט עקסאָגאמיש, — ווען זיי האָבען נאָר זיך נעפֿאָרט מיט פרעמדע, ניט פון אייגענעם שטאם, — און עס איז נעווארען ביי זיי א שטאַרקער מנהג, און עס איז געווען פערגעסען, פון וואַנען דאָס האָט זיך גענומען, האָבען זיי זיך ערקלערט, אז אזוי איז א הייליגער געבאָט פון זייערע אבות אָדער געטער און אז ווען מען זינדיגט געגען דעם, שטאַרבען די קינדער. עס איז אַלע מאָל אזוי, ביי אַלע מענשען: מנהגים קומען ארויס ניט פון געוויסע נעדאנקען און גלויבונגען, נאָר פון נאַטירליכע און געזעלשאפטליכע אומשטענדען; און ערשט ווען מנהגים בעשטעהען שוין א צייט, טראַכט מען צו אויף זיי טעמים פון גלויבען.

פון וואָס, אַלזאָ, איז ארויסגעקומען עקסאָגאמיע? פון וואַנען האָט עס זיך גענומען, וואָס ביי אזוי פיעל פערשיעדענע ווילדע מענשען, אין אַלע עקען וועלט, איז געווארען א מנהג, אז מען טאָר זיך ניט פאַרען אין אייגענעם שבט, נאָר דוקא פון פרעמדע שבטים? דאָס קען דערווייל מיט זיכערהייט ניט ערקלערט ווערען. אָבער וואָס מען קען יא ווייסען זיכער איז, וואָס פון דיעזען מנהג איז ארויסגעקומען. דאָס ווייסט מען היינט פון פאקטען, וואָס מען האָט אויסגעפֿאָרשט, פון דעם לעבען פון פערשיעדענע ווילדע. און אָט וואָס דיעזע פאקטען צייגען:

אזוי ווי עס ווערט אייגנעפיהרט, אז מען טאָר ניט נעהמען קיין ווייב פון אייגענעם שטאם, קומט דערפון ארויס, אז ווייבער כאפט מען און מען רויבט און מען גנב'עט זיי פון פרעמדע שבטים. שפעטער, ווען שבטים שליסען פריעדען און זיי בערויבען זיך ניט מעהר

לעך אויך, כאָטש אָפט האָבען ביי זיי איינגלעך א גרעסערע וועדרע. עס טרעפט אפילו, אז אין א האָרדע זיינען נאָר דאָ מעהר פרויען ווי מענער. דאָס קומט דערפון, וואס ביי די שלעגערייען צווישען די האָרדען ווערען געטויטעט נאָר מענער. די אינגלעך כאפט מען און מען עסט זיי אויף. די מיידלעך און וויבער בלייבען גיכער לעבען.

עס זיינען דאָ, אמת, אזעלכע וועלדע מענשען, ביי וועלכע עס נעפינען זיך וויניגער פרויען ווי מענער. אָבער ביי אזעלכע רויבט מען דוקא ניט קיין פרויען פון פרעמדע שטאַמען, נאָר עס איז ביי זיי אייגנעפיהרט „פאָליאַנדריע", דאָס הייסט מעהרערע מענער בענוגען זיך אלע מיט אַיין וויב.

אן אַנדערע מיינונג איז, אז פון נאַטור האָבען מענשען ניט ליעב צו פערקעהרען געשלעכטליך מיט אזעלכע, מיט וועלכע זיי זיינען צוואמען אויפגעוואקסען פון קינדווייז אויף, און אז דאָס איז די אורזאכע, פאר וואס ביי אזוי פיעל וועלדע פעלקער איז ענטשטאַנען עקסאָגאַמיע.

אָבער דער פאקט איז דאָך, ווי עס איז אָהן צווייפעל בעוויעזען, אז ניט פון אייביג אָן איז געווען אייגנעפיהרט עקסאָגאַמיע. מסתמא הונדערט־טויזענדער יאהרען איז ביי אלע מענשען געווען אייגנעפיהרט „ענדאָגאַמיע" (מען האָט געגומען וויבער פון אייגענעם שטאַם). היינט ווי אזוי איז עפעס פלוצלונג געבוירען געווארען אין מענשען אן אינסטינקט, אז זיי זאָלען ניט ליעב האָבען צו פערקעהרען געשלעכטליך מיט „אייגענע"? וואס איז געווען די אורזאכע פון דער ע נ ד ע ר ו נ ג אין דעם אינסטינקט?

וויעדער אן אַנדער מיינונג האָבען דארווינים־טישע עטהנאָלאָגען. זיי דענקען, אז די וועלדע מענשען האָבען אויסגעפונען, אז וועו טאַטע־מאַמע זיינען פון איין שטאַם, זיינען די קינדער שוואכע און זיי שטארבען גיכער. דארום האָבען זיי זיך אייגנעפיהרט צו נעהמען וויבער פון א פרעמדען שטאַם און ניט פון אייגענעם. דאָס איז אָבער אויך קיין ערקלערונג ניט. אמת, פון געמישטע חתונות קומען ארוים שטארקערע און פעהיגערע קינדער. אָבער דאָס ערקלערט ווייטער ניט, ווי אזוי איז דאָס געקומען, אז אייגנאָל האָבען די וועלדע דאָס אויסגעפונען, וועו פיעלע טויזענדער יאהרען פריהער האָבען זיי ניט

טהאן די ארבייט פון ווייבער. און ער וואלט דאס נאר ניט געקענט. ער האט עפעס אנדערש צו טהאן.

דען וואנדערנדיג, יאגען זיך די יונגע מענער נאך חיות, צו כאפען זיי, אז זיי זאלען האבען וואס צו עסען. די ווייבער, די קינדער און די אלטע, וואס קענען שוין ניט מעהר נעהן אויף יאגד, וואנדערן פאמעלעך און רייסען קרייטיכער, ווארצלען, יאגדעס און קלייבען אויף ווערימלעך, זשוקלעך א. ז. ו. צום עסען. די יונגע מענער לויפען דאן ארום אין די וועלדער, אפט ווייט פאראוים פון די מחנה, און יאגען זיך נאך חיות. דערנאך קומען זיי זיך אלע צוריק צוזאמען אויף אן ארט, וואו זיי רוהען. קיין פייל־און־בויגען האבען די אויסטראליער נאך ניט. זיי כאפען חיות מיט געשיקטקייט; זיי קריכען זיי נאך און שטעלען זיך ארום זייערע נארעס און בעהעלטענישען. ביי אזא ארבייט מוזען זיי האבען פרייע, לויידיגע הענד. זיי טאטרען ניט זיין בעלאדעוועט מיט זייערע זאכען. דארום מוז יעדער פון זיי האבען א „זי", וואס זאל איהם נאכטראגען זיינע פעקלעך.

כאפען א ווייב פון א פרעמדע האדע האט דארום געהייסען כאפען א שקלאפין, אדער בעסער, א רעכטע האנד פאר זיך. דאס איז מסתמא געווען איינע פון די אורזאכען, וואס האבען געפיהרט צו „עקסאגאמיע", דאס הייסט צו דעם מנהג, אז א ווייב מוז מען נעהמען דוקא נאר פון א פרעמדען שטאם.

קונאוו זאגט אבער, אז ער מוז ערקלערען, דאס די גאנצע אורזאכע פון „עקסאגאמיע" וויסט מען נאך ניט. „עס איז א סך בעסער אפען מודה צו זיין, אז מען וויסט ניט, איידער אויסצוטראכטען בויך־סברות, אפט אהן גרינדליכע קענטניס פון דעם לעבען פון די נאטור־פעלקער".

א טייל פארשער ערקלערען, אז די עקסאגאמיע איז נעקומען פון דעם, וואס מען פלעגט טויטען ניי־געבוירענע מיידלעך. דארום זיינען אין אייגענעם שטאם ניט געווען גענוג ווייבער, האט מען געמוזט פאנגען ווייבער פון פרעמדע שטאמען. עס איז אמת, אז ביי די ווילדע טויטעט מען אפט קינדער. בעזאנדערס וען א פרוי האט א קליין קינד און עס ווערט געבוירען נאך א קינד. עס איז אונמעגליך, אז א פרוי זאל נאך שלעפען אויף זיך צוויי קינדער צוזאמען מיט איהרע בעבעכעס. אבער ניט דוקא מיידלעך טויטען זיי. זיי טויטען אינג־

כאפט מיידלעך פון דעם שונא'ס לאגער און דער וואָס האָט איינע געכאפט, האָט זי געהאלטען פאר „זיינע", ווי לאנג ער האָט געוואלט. צו האָבען אזא „פרעמדע" פאר „א ווייב" איז געווען בעקוועמער, ווי „אן אייגענע". וויל אן אייגענע האָט געקענט ברוגז ווערען און שלי־סען א פערבינדונג מיט אן אנדערן מאן פון דער אייגענער האָרדע און אלטערס־קלאָס. די פרעמדע אָבער איז געווען געבונדען צו דעם, וואָס האָט זי געפאַנגען. דאָס האָט מסתמא געהאלפען פיהרען דערצו, אז מען זאָל אין גאנצען שוין ניט האָבען קיין געשלעכטס פערקעהר צווישען „אייגענע", דאָס הייסט פון אייגענעם שטאַם אָדער האָרדע. שווער צו קריעגען מיט וועמען צו פערקעהרען צווישען אייגענע איז דאָך שוין געווען דורך דעם, וואָס עס איז געווען פערבאָטען א פער־קעהר צווישען פערשיעדענע אלטערס־קלאָסען.

לאָמיר אָננעהמען, זאָגט קונאָוו, אז אין א האָרדע געפינען זיך 60 נפשות. דאָס וועט הייסען, אז אין די העכסטע אלטערס־קלאָסע, ביי די „באָבע־זיידעס", זיינען דאָ 15 נפשות, אין די מיטעלע 20 און ביי די אינגסטע 25. אלזאָ, געפינען זיך אין דער מיטעלער קלאָסע ניט מעהר ווי אָרום 10 פרויען. וועז א בחור פון די אינגסטע קלאָסע וועלט אריינגענומען אין די מיטעלע קלאָסע, געפינט ער אלע וויי־בער פערנומען. דען מיט דער צייט האָט מען זיך צוגעוואוינט צו פאָרען זיך אויף א שטיקעל צייט. מיט א מיידעל פון זיין פריה־עריגע אינגערע קלאָסע טאָר ער קיין געשעפטען ניט האָבען. (און די ווילדע מענשען היטען זייערע מנהגים זעהר שטרענג.) איז דעם יונגען מאן נאָר געבליבען אַרויסצוגעהן פאַנגען א מיידעל פון א פרעמדער האָרדע. אז ניט, האָט ער זיך געמוזט אויסבעטען ביי זיינעם א קלאָס־„ברודער" ער זאָל איהם ערלויבען צו זיין, אויף א צייט, א „מיט־מאן" צו זיין וויב. אזעלכע „מיט־מענער" געפינט מען כמעט ביי אלע שטאַמען פון די ווילדע אין אויסטראליען.

א וויב מוז יעדער דערוואקסענער ביי זיי האָבען. ניט וויל ער האָט חשק צו א וויב, נאָר וויל זייער אָרט לעבען איז אזוי, אז א מאַנס־פערשוין קען אָהן א וויב ניט אויסקומען. יענע ווילדע אין אויס־טראליען האלטען אין איין אַרומוואַנדערן. ביים וואַנדערן טראָגען די ווייבער די ביסעל בעבעכעס וואָס זיי האָבען דאָרטען. א מאַנס־פערשוין ביי זיי וואלט זיך בענראָבען פאר חרפה, וועז ער וואלט נע־

אונטער דעם וואָרט „גרופּען־עהע" ניט פערשטעהן א שותפות־היי־ראטה פון א נאנצע גרופּע מענער מיט א נאנצע גרופּע ווייבער. „גרו־פּען־עהע" איז נעווען אין דעם זין, אז עס זיינען ניט נעווען קיין בעזאָנדערע פאמיליען פון איין מאן מיט אייך ווייב אויף אייביג. עס איז מעגליך, אז אפילו שוין אויף די ניעדערינסטע שטופּע האָבען זיך אָפט פעראייניגט א מאן מיט א ווייב און זיך נעהאלטען צוזאמען מאנאטען און אפשר אויך יאָהרען. אָבער דערפון איז נאָך ניט נע־וואָרען שטענדיגע בעזאָנדערע אָרגאניזאציאָנען. וועו אזעלכע אייני־צעל־פאמיליען וואָלטען נעווען שטענדיגע בעזאָנדערע אָרגאניזאציאָ־נען, וואָלט ניט נעקענט שפּיעלען אזא הויפּטראָלע די איינטיילונג אין דריי אלטערס־קלאסען. דער פאקט איז, אז ביי אזעלכע סאָרט מענ־שען איז ניטא קיין בעזונדער וואָרט פאר אייגענעם מאן און אייגענע ווייב. אלע מענער און ווייבער פון איין אלטער קלאס אין דער האָרדע רופען זיך מיט א וואָרט וואס בעדייטעט אייגענטליך „מענש פון מיין אייגענעם אלטערס קלאס". דיעזע איינטיילונג אין אלטערס־קלאסען שפּיעלט דאן די וויכטיגסטע ראָלע. דאָס היסט ניט אז אלע מאנס־פּארשוינען פון איין אלטערס קלאס „זיינען" בשותפות די מענער פון אלע ווייבער פון דעם זעלבען אלטערס־קלאס, נאָר דאָס היסט, אז יעדער מאן ק ע ן ז י י ן דער מאן פון יעדע ווייב פון זיין אלטערס קלאס. פון אן אנדערן אלטערס קלאס טאָר ער קיין ווייב ניט נעהמען (היינט קען אן אלטער מאן, וואס האָט געלד, חתונה האָ־בען מיט א יונגע מיידעל. דאָס איז „ציווילייזירט". ביי די ווילדע איז אזא פּאָארען־זיך שטרענג פערבאָטען).

* * *

א שריט ווייטער אין דער ענטוויקלונג נאָכדעם איז די אייני־פיהרונג פון „עקסאָגאמיע"; דאָס היסט, אז מענער טאָרען ניט האָ־בען קיין נעשלעכטס־פערקעהר מיט ווייבער פון זייער אייגענעם שטאם אָדער האָרדע, נאָר דוקא מיט פרעמדע, פון א פרעמדע האָרדע. כא־פען ווייבער פון א פרעמדען שטאם איז אייגנעפיהרט ביי זעהר פיעל פעלקער. און איבערבלייבונגען פון דיעזען מנהג נעפינען זיך ביי נאָך פיעל מעהר פעלקער, אויף אלע עקען פון דער וועלט.

פערבאָטען איז דער נעשלעכטס־פערקעהר צוווישען שטאם פרעמ־דע קיינמאל ניט נעווען. ביי מלחמות האָט מען פון אייביג אן נע־

דערוואקסען צו קיין געשלעכטס־פערקעהר. פון זיי רעדט מען ניט. אבער מיט די אנדערע צוויי קלאסען איז אזוי: א מאן פון דער מיטלער קלאס קען נאר האבען געשלעכטס־פערקעהר מיט א פרוי פון דער מיטלער קלאס; א מאן פון דער קלאס פון עלטערע מענשען קען נאר הייראטהען מיט א פרוי פון דער אייגענע קלאס.

פון וואנען איז עס נעקומען צו אזא פערבאט ביי אזוי פיעל פערשיעדענע פעלקער, וואס האבען קיין שום פערבינדונג מיט אנאנדער ניט געהאט? דאס איז ניט מעגליך היינט צו דערגעהן. עס קען זיין, אז דאס איז נעקומען פון דעם, וואס מען האט געזעהען, אז וועז מאן און ווייב זיינען שטארק פערשיעדען אין אלטקייט, האבען זיי ס'רוב קיין קינדער ניט. אדער אפשר איז עס נעקומען פון דעם, וואס די יונגע מענער האבען אליין נעוואלט האבען די יונגע פרויען און האבען דארום די עלטערע מענער ניט צונעלאזט צו זיי און דערפון איז עס נעוואקרען מיט דער צייט אזא מנהג. סיי ווי סיי, נעווען איז אזא מנהג געווים ביי אלע ווילדע פעלקער אין אלע טיילען וועלט. דען ביי זיי אלע נעפינט זיך די איינטיילונג אין דריי אלטערס־קלאסען.

אלע פון די קינדער־אבטיילונג רופען אלע מיטגליעדער פון די מיטל־קלאסע „טאטע מאמע" און אלע מיטגליעדער פון די עלטסטע קלאסע — „באבע זיידע". און פערקעהרט וויעדער: אלע מיטגליעדער פון די עלטסטע אבטיילונג רופען די פון דער מיטלסטער זייערע „קינדער" און די פון די יונגסטע קלאס רופען זיי זייערע „אייניקלעך". און די מיטגליעדער פון איין אבטיילונג רופען זיך אלע איינע די אנדערע שוועסטער און ברידער. ס'הייסט מיר איבערזעצען דאס מיט אונזערע וועריטער „טאטע", „מאמע", „קינדער", „שוועסטער", „ברידער"; אין אמת'ן הייסען דיעזע וועריטער ביי זיי ניט דוקא לייבליכע טאמע, מאמע און שוועסטער און ברידער, נאר אין אלגעמיינען מענשען פון דעם העכערען סארט און אלטערס־קלאס ווי מען איז אליין און מענשען פון דעם ניעדעריגערען סארט און מענשען פון דעם אייגענעם סארט. ביי יענע מענשען דריקען די דאזיגע וועריטער אויס ניט די בעציהונגען פון בלוט־פערוואנדשאפט, נאר די געזעלשאפטליכע בעציהונגען, די אלטער־קלאסען.

דאך איז ריכטיג וואס מארגאן בעהויפטעט, אז איידער עס קומט אויף די פאמיליע, איז אייגנעפיהרט א גרופען־עהע. נאר מען דארף

— די נעגערס אין אויסטראליען: יעדע האָרדע (סטאדע) איז ביי זיי אייגנעטיילט אין דריי קלאסען, לויט די יאָהרען, לויט ווי אלט א מענש איז.

1) צו די ערשטע קלאסע געהערען די ניט־דערוואקסענע. די מענער געהערען צו דיעזע קלאסע ביז עס הייבט זיי אָן צו וואקסען א בָארד. די מיידלאך ביז א יאָהר אָדער צוויי נאָך דעם ווי זיי קרינגען די „מאָנאָטליכע".

2) צו די צווייטע קלאסע געהערען די דערוואקסענע. זיי בליי־בען אין דיעזע קלאסע ביז זייערע קינדער קומען שוין אריין אין דיע־זער אבטיילונג, אָדער ביז זיי קרינגען נעוויסע סמנים פון אלטקייט (מענער לערך צו 40 אָדער 45 יאָהר, פרויען ביז ארום 35). דאן געהען זיי איבער אין

3) דריטע קלאסע, צו וועלכע עס געהערען אלע עלטערע מענ־שען.

דער איבערגאנג פון א יונגערע אבטיילונג אין אן עלטערע קומט פאָר מיט נעוויסע צערעמאָניעס און אויספֿרופונגען. ביי א טייל ווילדע פעלקער אין אויסטראליען געדויערט דער איבערגאנג עטליכע יאָהר און די צערעמאָניעס זיינען אפט פערבונדען מיט שמערצען. בעזאָנדערס מוזען דורכמאכען שווערע און שמערצליכע צערעמאָניעס די יונגע מענשען, וואָס ווילען איבערגעהן אין די קלאסע פון די דער־וואקסענע. ביי א סך ווילדע פעלקער מוזען זיי זיך דערביי לאָזען טל זיין; ביי א טייל מאכט מען דערביי נאָך א פיעל גרעסערען שניט; ביי א טייל שניידט מען איין נעוויסע פיגורען אין די הויט; ביי אנדערע האקט מען אויס געוויסע צייכען; ביי אנדערע לעכערט מען די מימעלסטע הויט אין דער נאָז און מען הענגט אָן א נאָז־רינג. ווער עס איז בעקאנט מיט די מנהגים פון אזא שבט, דער דערקענט שוין לויט דיעזע צייכענס אויף יעדען מענשען, צו וועלכען אלטערס־קלאס ער געהערט.

אויך די פרויען האָבען עהנליכע צערעמאָניעס דורכצומאכען ביים איבערגאנג פון איין אלטערס־קלאס צום אנדערען.

און ביי זיי איז שטרענג פערבאָטען דער געשלעכטס־פערקעהר צווישען מענער און פרויען פון פערשיעדענע אלטערס־קלאסען. די פון דער ערשטער קלאס, די קינדער, זיינען נאָך איבערהויפט ניט

* * *

אלזא, דער ערשטער גרויסער פאַרטשריט אין דער ענטוויקלונג פון דער פאמיליע בעשטעהט אין דעם — זאגט מילליער־ליער — דאָס עס ווערט א מנהג, אז מענער און פרויען פאָרען זיך נאָר אין זייער איינענער אבטהיילונג פון די דריי אבטהיילונגען לויט אלטקייט. דאָס הייסט עס ווערט פערבאָטען פאר די מענער פון איין אבטיילונג פון די דריי צו האָבען געשלעכטס־פערקעהר מיט די פרויען פון אן אנדער אבטיילונג.

דאָס איז דער ערשטער שריט אויף דעם וועג פון פערבאָט פון געשלעכטס־פערקעהר צווישען קרובים. אויף דיעזע ערשטע שטופע געפינען זיך אלע פעלקער, וואָס לעבען נאָך פון יאגד און ווייסען נאָך ניט פון פעלד־ארבייט און פון האָדעווען בהמות. אזא פערבאָט געפינט מען בייַ די ווילדע אין אויסטראליען, בייַ די בושמענער, בייַ די קליינע מענשען אין צענטראל־אזיען, בייַ די וועדא מענשען אין ציילאן און פיעלע אנדערע.

דער אמת איז, אז בייַ אלע דיעזע מענשען, אפילו בייַ די ניעדריגסטע, געפינט מען שוין היינט אויך נאָך ווייטערע פערבאָטען פון געשלעכטס־פערקעהר צווישען קרובים, — חוץ דעם פערבאָט צווישען מענשען פון פערשיעדענע אלטערס־שטופען. א טהייל פון זיי זיינען שוין דערנאָנגען נאָך ווייטער, זיי זיינען שוין איינגעטיילט אין טאָטעמס; יעדער מענש געהערט צו א געוויסען טאָטעם, א משפחה, וואָס רופט זיך מיט א געוויסען נאָמען פון א חיה אדער געוויקס; און בייַ זיי איז שוין איבערהויפט פערבאָטען חתונה צו האָבען פון דעם איינענעם טאָטעם, ניט בלויז פון דעם איינענעם אלטערס־קלאָס. וואו עס איז שוין דאָ דיעזע איינטיילונג פון מענשען, לויט טאָטעמס, און דיעזער פערבאָט, דאָרט זעהט זיך שוין ניט אן די איינטיילונג אין די דריי קלאָסען לויט די אלטקייט און דער פערבאָט פון געשלעכטס־פערקעהר צווישען די אלטערס־קלאָסען. אבער אז אמאל איז בייַ זיי אלע בעשטאנען דיעזע איינטיילונג און דיעזער פערבאָט, קען מען היינט ארויסזעהן בייַ א טייל ווילדע פעלקער, וואָס האָבען נאָך קיין טאָטעמס ניט, כאָטש זיי האָבען שוין מאנכע אנדערע פערבאָטען פון געשלעכטס־פערקעהר.

אָט ווי עס פיהרט זיך, צום ביישפיעל, בייַ די קורנאי־מענשען,

זיך אָב צו לעבען צוזאמען — ניט אויף אייביג דוקא, עס קען זיין בלויז אויף א שטיקעל צייט.

ווי אזוי קומען פאר דיעזע ענדערונגען? די ערשטע זאך, קומט נאטירליך א צייט, ווען די ענטוויקלונג שיידעט אָב די אלטע פון די יונגע און די יונגע פון די קינדער. ווען עס ענטוויקעלט זיך די נעוואהר — ווארף־שטיינער, שפיעזען, פיילען־בויגען — צום קריעג מיט אנדערע האַרדען און צו דער יאגד אויף חיות, — דאן קומט אמאל א צייט, ווען צו דיעזע ארבייט טויגען זיך אם בעסטען די דערוואקסענע יונגע און די שטארקע. פאר געבען עצות, וויערער, און פאר ווייזען א וועג ווי מען זאל זיך פיהרען, לויט אלטע הייליגע מנהגים, טויגען זיך אם בעסטען די אלטע לייט. נאר די יונגע אָבער, די קינדער, טויגען נאָך צו גאר ניט. לויט נאָך דיעזע ג א ט י ר ל י כ ע איינגענשאפטען קומט דאס מסתמא פאר אָט די ערשטע איינטיילונג צוויי־שען מענשען: 1) די קינדער, 2) די יונגע דערוואקסענע, 3) די אלטע. און די מענער און פרויען פערקעהרען נאָך צוזאמען אין זייער אייגענער אבטיילונג.

מיט דער ווייטערער ענטוויקלונג קומט ארויס א נעוויסע אר־בייטס־טיילונג צווישען מענער און פרויען: דער דערוואקסענער פרוי פאלט צו קודם די השגחה אויף די קינדער, זיי צו זוינען, טראָגען, היטען. ווייטער ווערט א געוואוינהייט, אז ווען זיי וואנדערן, שלעפען די פרויען אויף זיך די ביסעל בעבעכעס וואס זיי פערמאָגען דאר־טען. אויף ווערט א געוואוינהייט, אז די פרויען קלייבען קרייטיכער, וואַרצלען און אלערליי געוויקסען און בראָטען זיי; די מענער וויערער געהן אויף יאגד, שינדען אָב די געבאפטע בהמות און חיות און גרייטען צו דאס פלייש צום עסען. פון די דאזיגע טיילונג פון ארבייט צווישען מענער און פרויען קומט ארויס, מיט דער צייט, אז מענער קלייבען זיך צו פרויען און פרויען מענער און זיי לעבען א צייט צוזאמען. ניט וועגען ליעבע בעראַרפען זיי דעמאלט דאס צוזאמען־לעבען: ביי דיעזע ניערעריגע שטופע קוקט מען נאָך ניט ווער מיט וועמען עס האָט נעשלעכטם־פערקעהר. נאר מען פּאָרט זיך אויף א ליינגערען צוזאמען־לעבען צוליעב דעם, אז זיי זאלען זיך ארויס־העלפען אייניע די אנדערע, אז ער זאל טהאָן פון איהרעטוועגען די מענערשע ארבייטען און זי פון זיינעטוועגען די וויבערשע.

דאָס הייסט, עס איז ניט געווען קיין שום מאָראַל־געבאָט וועגן דעם צוזאַמען־לעבן פון מענער מיט פרויען, אפילו נאָהענטע קרובים. היינט געפינט מען שוין אין ערגעץ ניט אזא סאָרט לעבן, אפילו ניט ביי די ווילדע מענשען וואָס שטעהען נאָך אויף די ניעדעריגסטע שטופּע. אָבער פערשיידענע פאקטען און סמנים צייגען, אז נאָר אין אָנפאַנג האָט זיך אזוי געפיהרט. און אפילו אזא צושטאַנד, — זאָגט מילַלער־ליער (און קונאָוו שטימט צו דערצו) — אפילו אזא צושטאַנד האָט אויך געמוזט דורכמאַכען אן ענטוויקלונג. אזא צושטאַנד האָט מסתמא אָננגעהאַלטען ביי מענשען הונדערט טויזענדער יאָהרען, און אזוי לאַנג האָט דער צושטאַנד ניט געקענט בלייבען גאָר אָהן שום ענדערונג; אויך קען ניט זיין, אז מיט איינמאָל זאָלען די מענשען האָבען געמאַכט א שפרונג פון אזא צושטאַנד צו די אייניריכטונגען פון פאַמיליען־לעבען, אויף וועלכע מען געפינט נאָך היינט א טייל נאַטור־פעלקער, די וועלכע שטעהען אויף די ניעדעריגסטע שטופּע פון אלע עקזיסטירענדע ווילדע, וועלכע מיר וועלען ווייטער שילדערן. אויך נאָר אין די ערשטע צייטען פון דער מענשליכער ענטוויקלונג האָבען די מענשען ביסלעכווייז פערבעסערט זייערע ווערקצייגען און געווען; זעהר לאַנגזאַם, אָבער דאָך פערבעסערט. און דערמיט, מיט דיעזע פערבעסערונג פון די ווערקצייגען, האָט זיך אויך פאַמעלאַך, ביסלעכווייז, געמוזט ענדערן דאָס צוזאַמענלעבען. מילַלער־ליער רעכענט (זיכער קען מען ניט וויסען), אז אין יענעם נאָר ערשטען צושטאַנד פון דער מענשהייט געפינען זיך דריי שטופען.

1) גאָר־נאָר פון אָנהויב לעבט מען ווי די חיות אין האָרדעס (סטאַדעס), אָהן שום אָרגאַניזאַציאָן.

2) מיט דער צייט ווערט די האָרדע איינגעטיילט אין טיילען, לויט נאָך די יאָהרען: די אלטע לייט ווערען א בעזונדערע אבטיילונג, ווי אבטיילונג פון די „באָבע־זיידעס"; די מיטעל־יעהריגע מענשען ווערען א בעזונדערער טייל — די „טאַטע־מאַמעס" — און די קינדער א בעזונדערער. און די מענער פון איין אבטיילונג פאָרען זיך נאָר מיט די פרויען פון זייער אבטיילונג, ניט פון אן אַנדערער.

3) ביי וויטערע ענטוויקלונג קומט עס דערצו, אז „מען קלייבט זיך צו"; דאָס הייסט, געוויסע מענער מיט געוויסע פרויען קלייבען

פאר דער וויסענשאפט א גרויסע ענטדעקונג, וואס בלייבט אייביג ניט אבצושאצען. זיין ענטדעקונג בעשטעהט ניט אין דעם, וואס ער האט אויסגעפונען, אז ביי די ווילדע מענשען געפינען זיך משונה'דיגע אייגריכטונגען אין פאמיליען־לעבען און זאנדערבארע בעציכנונגען פון קרובים־שאפט. דאס האט מען שוין געוואוסט לאנג פאר מארגאן'ן. זיין ענטדעקונג בעשטעהט אבער אין דעם, וואס ער איז געפאלען אויף דעם געדאנק, אז דיעזע פאמיליען־אייגריכטונגען זיינען ניט קיין משוגענע ווילדע אויפעלע פון די אינדיאנער, ווי מען האט פריהער געמיינט, נאר אז זיי, די דאזיגע משונה'דיגע פאמיליען־אייגריכטונגען, מוזען זיין איבערבלייבונגען פון אמאליגע שטופען פון דער ענטוויקלונג פון דער פאמיליע און אז אזעלכע שטופען האבען אלע פעלקער אמאל דורכגעמאכט. „דאס איז פאר אלעם מארגאנ'ס גרויסער אויפטהו. און דיעזער אויפטהו בלייבט וויכטיג, אפילו ווען א טייל פון זיינע השערות זאלען זיך פון וויטערע פארשונגען ארויס־וויזען אלס ניט ריכטיג. אפילו די טעות'ן פון א גרויסען קאפ העל־פען אויך אפט צום פארטשריט פון אמת", זאגט קונאוו.

אין יאהר 1912 איז ארויס א בוך „די פאמיליע", מיט אן אייג־לייטונג דערצו: „פארמען דער עהע", — פון דר. פ. מיללער־ליער. דיעזען בוך ריהמט קונאוו זעהר. ער ערקלערט, אז אין דיעזען בוך איז צוזאמענגעשטעלט ריכטיג די ענטוויקלונג פון פאמיליע לויט די נייעסטע פארשונגען.

מיר וועלען אצינד דא איבערגעבען בקיצור ווי אזוי דיעזע נייע פארשונג שטעלט פאר, אז די פאמיליע האט זיך ענטוויקעלט:

נאר פון אנפאנג האבען מענשען ארומגעוואנדערט אין „סטא־דעם", אין וואנדערענדע גרופען. מיינסטענס זיינען זיי בעשטאנען פון 50—60 אין א גרופע, אמאל אויך ביז 100.

דער מענש איז פון דער נאטור סאציאל, דאס הייסט, ער קען ניט לעבען אליין, ער מוז לעבען צוזאמען מיט נאך מענשען. אויך איז ער פון דער נאטור פאליגאמיש, דאס הייסט, ער האט ניט קיין בעדירפנים אז איין מאן זאל בלייבען צוזאמען מיט איין וויב.

אין נאר די ערשטע מענשען־סטאדע, אין די וואנדערנדע גרופע, — „הארדע" ווערט דאס אנגערופען — איז אין אנפאנג געווען נאר א פרייער געשלעכטס־פערקעהר — וואס מען רופט „פראמיסקואיטעט".

אלטע. און דעם אייגענעם פאָטער און די אייגענע מוטער רופט מען אויך אזוי. דאָס איז אלעס.

א שטאַרקען בעווייז דערצו ברייננט קונאָוו פון די שפּראַך פון די ווילדע מענשען פון ראָטומא. ביי זיי רופט מען אלע זיידעס פון שבט „מאפוגא", — צי אן אייגענעם זיידען צי ניט. לויט מאָרגאַן'ס סברה, וואָלט מען דאָ אויך געדארפט אָננעהמען, אז דאָס בעווייזט, אז ביי דיעזע מענשען האלט מען אלע זיידעס פאר א י י ג ע נ ע זיידעס, וואָס מען איז אליין פון זיי ארויסגעקומען. נו, איז אָבער דער פאקט, אז אלע זיידעס רופען וויעדער זייערע אייניקלעך אויך „מאפוגא". קען דען דאָס צייגען, אז די זיידעס רעכענען זיך פאר ארויסגעקומען פון זייערע אייניקלעך? אלזאָ, זעהט מען דאָך, אז עס איז פאלש צו שליסען פון א וואָרט אין א פרעמדער שפּראַך אָננעהמענדיג, אז דאָס בעדייטעט גענוי דאָס זעלבע, וואס אזא וואָרט ביי אונז. אין אָנדערע שפּראַכען האָבען די בעדייטונגען פון די ווערטער גאַנץ אָנדערע גרענעצען ווי ביי אונז. ביי אונז הייסט א זיידע נאָר דער, פון וועמען מיין פאָטער אָדער מוטער איז ארויסגעקומען. ביי יענע ווילדע אָבער הייסט „מאפוגא" טאקי דאָס אויך, אָבער ניט בלויז דאָס. „מאפוגא" הייסט ביי זיי אין אלגעמיין — א קרוב פון דרי טען דור, סיי ארויפצו (א זיידע), סיי אראָפצו (אן אייניקעל). אלזאָ, הייסט „מאפוגא" א ריכטיגער זיידע א ו י ך; אָבער ניט ב ל ו י ז דאָס. „מאפוגא" הייסט אויך אן עלטער־פעטער און אויך וויעדער אן אייניקעל און א גליעד־פלימענק.

אזוי איז עס אויך מיט די ווערטער, וואָס בעדייטען ביי די האַוואיער „פאָטער", „מוטער", „שוועסטער", „ברודער": זיי בעדייטען א ו י ך דאָס, וואס דיעזע ווערטער בעדייטען ביי אונז, דאָס הייסט ל י י ב ל י כ ע עלטערן און שוועסטער און ברידער, אָבער נ י ט ב ל ו י ז דאָס אליין. יענע ווערטער בעדייטען גאָר ביי זיי — א ל ע מענשען פון דעם דור פון מאַמעס מיט טאַטעס און א ל ע מענשען פון דעם קינדער־דור.

* * *

אָבער דאָס הייסט ניט, אז מאָרגאַן האָט מיט זיינע פאָרשונגען גאָר ניט אויפגעטהאָן. מאָרגאַן האָט געמאַכט — זאָגט קונאָוו —

די קיעווער: ביי די קיעווער בעדייטעט עס נאָר א קרוב, פון איין משפּחה, ביי די ווארשעווער בעדייטעט עס דאָס טאקי א ו י ך, אָבער ניט דאָס א ל י י ן. ביי די ווארשעווער בעריטעט „פרייַנד" י ע ד ע ר וואָס איז מיר בעליעבט און בעפרייַנדעט, צי ער איז בלוטס־פערוואַנדעט, צי ניט.

אזוי איז דאָס אויך דא: מאָרגאן האָט געפונען, אז דאָס וואָס מיר רופען עלטערן, רופען יענע אינדיאַנער „מאקוא"; וואָס מיר רופען פאָטער, רופען זיי „מאקוא־קאנע" (קאָנע הייסט מענליכער); וואָס מיר רופען מוטער, רופען זיי „מאקוא־וואהינא" (וואהינא הייסט וויבליך). האָט מאָרגאן אָנגענומען, אז אין גרונד בעריטען דיעזע וועלטער דאָס איינענע וואָס די איבערזעצונגען דערפון ביי אונז: ביי אונז זיינען „עלטערן" די, פון וועמען מען איז אליין ארויסגעקומען, און „פאָטער" איז דער, פון וועמען די מוטער האָט אונז געהאָט, און „מוטער" איז די, וואָס האָט אונז אליין געבוירען — איז דאָסזעלבע, האָט ער געמיינט, די בעדייטונג פון די וועלטער „מאקוא" און „מאקוא־קאנע" און „מאקוא־וואהינא" ביי זיי. אזוי ווי אָבער זיי רופען „מאקוא" אלע פעטערס מיט מוהמעס אויך, האָט מאָרגאן געמיינט, אז דאָס איז דערפאָר, וויל אמאל האָבען אלע פעטערס פון דעם טאטענ'ס צד ווירקליך געקענט זיין די, פון וועמען מען איז אליין ארויסגעקומען, וויל ביי זיי האָט זיך אמאל געפיהרט אזא פאמיליען־לעבען, דאָס אלע ברידער זיינען געווען צוואמען די מענער פון אלע שוועסטערן.

אין אמת'ן אָבער בעדייטעט נאָר דאָס וואָרט „מאקוא" ביי יענע מענשען ניט געגנוי דאָסזעלבע וואָס ביי אונז דאָס וואָרט עלטערן. דאָס בעדייטעט ביי זיי עלטערן א ו י ך, אָבער נ י ט ב ל ו י ז עלטערן. ביי זיי הייסט דאָס ד י ע ל ט ע ר ע מ ע נ ש ע ן. זיי דענקען זיך דערביי נאָר ניט דוקא, אז מען איז אליין פערזענליך, פון די „מאקוא" ארויסגעקומען. ביי זיי האָט די שפּראַך ניט קיין בעזונדערע וועלטער פאר לייבליכען פאָטער, לייבליכע מוטער, לייבליכען ברודער אָדער שוועסטער. זייער שפּראַך מאכט נאָר אן אונטערשיער צווישען די גאנץ־אלטע (באָבע־זיידעס), די אלטע (טאָטע־מאמעס) און די יונגע. „מאקוא" הייסט ביי זיי די אלטע. „מאקוא־קאנע" — א מאן פון די אלטע. מאקוא־וואהינא — א פרוי פון די

שפראכען: וועו א וואָרט אין דער פרעמדער שפראך בעדייטעט נאָר ט י י ל ו י י ז דאָסזעלבע, וואס א נעוויסער וואָרט אין דער אייגענער שפראך, רעדט מען זיך איין, אז עס בעדייטעט א י ן ג א נ צ ע ן דאָסזעלבע.

איך וועל נעבען אויף דעם א ביישפיעל פון פערשיערענע דיאלעקטען אין אידיש.

ביי אידען אין א טייל געגענדען אין רוסלאנד און פוילען הייסט א „פריינד" איינעמטליך א קרוב, א בלוטס־פערוואנדטער, מיט וועמען מען איז פון איין משפחה. עס איז אמת, אויך אין דיעזע געגנדען רופט מען אמאל א פרעמדען, א ניט־קרוב, אויך „מיין פריינד". אָבער דאָס איז פונקט ווי מען רופט אמאל א פרעמדען זאָגער „ברודער", „ברודערלעבען". אזוי דריקט מען זיך אָבער נאָר אויס, ווען מען רעדט אָדער מען שרייבט צו דעם מענשען אליין. מען וועט אָבער ניט זאָגען צו א דריטען וועגען עמיצען, „דער איז מיין ברודער", סיידען ווען יענער איז ווירקליך א ליבליכער ברודער. אזוי אויך וועט מען אין דיעזע געגנדען ניט זאָגען צו א דריטען אויף א פרעמדען, „דער איז מיין פריינד", סיידען ווען ער איז א קרוב, פון איין משפחה.

אין אנדערע געגענדען אָבער איז ביי אידען יעדער בעקאַנטער, יעדער חבר א פריינד. דאָרט וועו מען זאָגט „דער איז מיין פריינד", מיינט מען ניט דוקא „מיין קרוב", נאָר א בעקאַנטער, א חבר, א בעפריינדעטער מענש. אז מען וויל אויסדריקען דורכאוים א פערוואנדטער, זאָגט מען ניט „א פריינד", נאָר „א קרוב". אזוי איז צום ביישפיעל, אין וואַרשא. אין קיעוו, צום ביישפיעל, הייסט „א פריינד" א קרוב פון איין משפחה.

טאָ איז אזוי: וועו א קיעווער קומט צום ערשטען מאל אין וואַרשא, און ער געפינט אויס, אז דאָרטען רופט מען יעדען בעקאַנטען „א פריינד", קען ער מיינען, אז די וואַרשעווער זיינען אלע קרובים אייגע מיט די אַנדערע, אָדער אז ווייניגסטענס רעדען זיי זיך איין, אז זיי זיינען אלע פון איין משפחה. אין אמת'ן וועט דער קיעווער דאָ האָבען א גרויסען טעות. זיין טעות וועט שטאַמען פון דעם, וואָס ער ווייסט ניט, אז דאָס וואָרט „פריינד" ביי דעם וואַרשעווער בעדייטעט ניט אין גאַנצען דאָס זעלבע, וואָס דאָס וואָרט „פריינד" ביי

רופט מאַרגאַן „גרופּען־עהע". און ער נעהמט אָן, אז זעהר פּער־ציִטענס, אויף גאָר די ערשטע שטופּע פון דער ענטוויקלונג פון פּא־מיליען־לעבען, איז ביי אַלע מענשען גענוען אזא סאָרט גרופּען־עהע.

דאָס, זאָגט קונאָוו, האָט זיך אַרויסגעצייגט ניט ריכטיג.

קונאָוו פּרעגט אויף דעם אזא קשיא: מילא, אז די קינדער רו־פען אַלע ברידער פון זייער אייגענעם טאַטען „פּאַטער", זאָגט מאָר־גאַן אז דאָס איז דערפּאָר, ווייל ביי זיי וויסט מען ניט ווער דער ריכטיגער פּאַטער איז, ווייל די מוטערס זיינען צוזאַמען די ווייבער פון אַלע מענער, וועלכע זיינען ברידער צווישען זיך. אָבער ווער די ריכטיגע מוטער איז וויסט מען דאָך זיכער, אפילו ביי די ווילד־דעסטע פון די ווילדע; הייַנט פּאַר וואָס רופען זיי עפּעס אַלע שוועס־טערן פון דער מוטער אויך „מוטער"? מאַרגאַן דענקט, אז ווייל מען וויסט ניט ווער דער ריכטיגער פּאַטער איז און מען רופט אַלע ברי־דער פון דעם פּאַטער „טאַטעס", דאָרום טהוט מען שוין דאָסזעלבע מיט די מוטערס אויך און מען רופט אַלע שוועסטערן פון דער מוטער מאַמעס. עס זעהט הפּנים אויס, זאָגט קונאָוו וויציג, אז מען איז ביי די ווילדע זעהר צערטליך צו די פּאַטערס, מען וויל זיי ניט בעליידיגען דערמיט, אז מען זאָל אויסדריקען, דאָס אויף דער מאַמע'ס צד איז יאָ אן אונטערשיער צווישען די אייגענע מאַמע און די אַנדערע מו־טערס פון דער פאַמיליע, וועהרענד אויפ'ן טאַטענ'ס צד זיינען אַלע מענער פון דער פאַמיליע גלייך די טאַטעס. אזא צערטליכקייט, זאָגט קונאָוו, וואָלט ביי די ווילדע געווען א מערקווירדיגקייט.

אויך, זאָגט ער, איז עס אונמעגליך זיך פּאַרצושטעלען, אז זיי מיינען ווירקליך צו רופען אַלע עלטערע מענער טאַטעס, אין א ו נ־ז ע ר זין פון דעם וואָרט, דאָס הייסט, אז זיי זאָלען מיינען דערמיט די, פון ו ו ע מ ע ן מען קומט ארויס. דען ביי פּיעלע ווילדע רופט מען הונדערטע מענער מיט דעמזעלבען וואָרט וואָס מאַרגאַן פער־טייטשט „טאַטע". קען דען זיין, אז זיי נעהמען אָן, דאָס איין פרוי האָט איהר קינד געהאַט פון אזוי פיעל הונדערטער מענער?

אָבער די גאַנצע מעשה איז א טעות! יענע מענשען מיינען מיט די וועלטער נאָר ניט דאָסזעלבע, וואָס מיר מיינען מיט די וועלטער פּאַטער, מוטער, שוועסטער, ברידער. קונאָוו ערקלערט זעהר ריכטיג, אז מענשען האָבען אפט אזא טעות, וועז זיי פּאַרשען אין פּרעמדע

די נייסטע וויסענשאפט וועגען ענטוויקלונג פון דער פאמיליע.

(צוגאבע פון דעם איבערזעצער.)

זייט ענגעלס האט צום לעצטען מאל ארויסגעגעבען דיעזעם בוך, זיינען אוועק איבער 25 יאהר. אין דער צייט האבען פארשער ווייטער געזוכט און געאקערט אין דער נייער וויסענשאפט און לויט נייע פאקטען, וואס זיי האבען אויסגעפונען, קומט אויס, ווי עס שיינט, אז א טייל פון מארגאן'ס און ענגעלס'עם געדאנקען איז נים ריכטיג. די שפעטערע פארשער האבען אויך אויסגעפונען, אז די ענטוויקלונג פון דער פאמיליע איז צוגעגאנגען אביסעל אנדערש, ווי ענגעלס שטעלט דאס פאר אין דיעזען בוך.

אייגער פון די גרעסטע קענער אין דיעזער פארשונג איז, ווי געזאגט, הייניריך קונאוו. אין דיעזער צוגאבע וועלען מיר ערקלערען בקיצור וואס ער זאגט וועגען דעם אין זיין ביכעל „צור געשיכטע דער עהע אונד פאמיליע", (נאוועמבער, 1912).

די ערשטע זאך איז ניט ריכטיג דאס, וואס מארגאן וויל זיך דרינגען פון די האוואי־אינדיאנער ווערטער, — פון דעם וואס ביי זיי הייסט „פאטער", „מוטער", „שוועסטער", „ברודער".

לאמיר נאך אמאל בעטראכטען וואס מען מיינט מיט דעם:

די אינדיאנער אויף די האוואי־אינזלען, האבען מיר געזעהען, רופען „פאטער" ניט נאר דעם אמת'ן פאטער, נאר אויך אלע ברידער פון זייער פאטער. אזוי זיינען אויך אלע שוועסטערן פון זייער מוטער זייערע „מוטערס". און אלע קינדער פון אלע זייערע פעטערס און מוהמעס, דאס הייסט זייערע געשוועסטערקינדער, רופען זיי ברידער און שוועסטער. אפילו גליעד־געשוועסטערקינדער אויך. האט מארגאן אנגענומען, אז דאס בעווייזט, אז אמאל האט זיך ביי דיעזע מענשען געפיהרט אזא לעבען, אז אלע די טאטעס, וועלכע זיינען געווען ברידער צווישען זיך, זיינען געווען צוזאמען די מענער פון אלע מאמעס, די שוועסטערן צווישען זיך. אלזא, זיינען זיי געווען אלע צוזאמען די „טאטעס" פון אלע זייערע קינדער. דאס

מאכט געגען דעם פאלק, א מאכט, וואס דאס פאלק קען איהר ניט ביי קומען. דער מענשליכער גייסט שטעהט ערשטוינט און געדריקט געגען די עשירות, וואס ער אליין האט בעשאפען און וויסט זיך ניט קיין עצה צו געבען, ווי צו בעשיצען זיך געגען איהר. אבער דאך וועט קומען די צייט, וועו דער מענשליכער פערשטאנד וועט שטארקער ווערען און וועט בעהערשען דעם רייכטהום; און ער, דער מענשליכער פערשטאנד, וועט פעסטשטעלען אין וואס פיר א שייכות זאל זיין דער שטאאט צום אייגענטהום, וועלכען ער בעשיצט, ווי אויך די גרענעצען, ווי וויט עס דארף געהן די רעכטע פון דעם אייגענטהימער. די טובה פון גאנצען כלל מענשען איז אבסאלוט וויכטיגער, ווי די אינטערעסען פון דעם אייגענטהימער. ביידע מוזען געשטעלט ווערען אין א שייכות פון רעכט און הארמאניע אייגע צו אנדערע. דאס בלויזע יאגען זיך נאך רייכקייט איז ניט די ענדליכע אויפגאבע פון דער מענשהייט, — סיידען וועו דער פארטשריט זאל אין דער צוקונפט ניט מעהר גילטען, אזוי ווי ער האט געגאלטען אין דער פערגאנגענהייט. די צייט, וואס איז פערגאנגען זינט עס האט זיך אנגעהויבען די ציוויליזאציאן, איז נאר זעהר א קליינער טייל פון דער צייט, וואס עס זיינען דא מענשען אויף דער וועלט. און נאר זעהר א קליינער טייל פון דער צייט, וואס די מענשהייט האט נאך צו עקזיסטירען. אויב דער אייגציגער ענד־ציעל פון דער געזעלשאפט וועט וויטער נאר בלייבען אנצוקלייבען רייכטהום, דאן איז זי אין סכנה צו צופאלען; דען אזא גאנג מוז איהר פיהרען צו פערניכטונג. און די נייע העכערע שטופע פון דער געזעלשאפט, וואס וועט איצט קומען, — פאר וועלכע ערפאהרונג, פערנונפט און וויסענשאפט האלטען שוין אין איין ארבייטען — דיעזע נייע שטופע פון דער געזעלשאפט וועט איינגעפיהרט ווערען מיט דעמאקראטיע אין דער פערוואלטונג, ברידערליכקייט אין דער געזעלשאפט, גלייכהייט פון אלע רעכטע און גוטע ערציהונג פאר אלע. די נייע געזעלשאפט וועט אויפ'ס ניי אויפלעבען — אבער אין א העכערע פארמע — די פרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט פון די אלטע גענטעם".

און וועו ביי די בארבארען איז כמעט נאך ניט געווען קיין אונטערשיעד צווישען רעכטען און פליכטען, ווי מיר האבען שוין אויבען גערעדט, איז אבער ביי דער ציוויליזאציאן דער אונטערשיעד אזוי גרויס, אז אפילו דער פערשטאפטעסטער קאפ קען דאס בעגרייפען, דען זי גיט איין קלאס כמעט אלע רעכטע און דער אנדערער כמעט אלע פליכטען.

דאס אבער דארף אזוי ניט זיין. וואס עס איז גוט פאר הערשענדע קלאסען, דארף זיין גוט פאר די גאנצע געזעלשאפט. ביי די הערשענדע קלאסען קומט אויס, אז זיי זיינען דאס די גאנצע געזעלשאפט. אבער דעם עולם קען אייגפאלען צו זיין אונצופריעדען דערמיט. דארום זעהען מיר, אז וואס ווייטער די ציוויליזאציאן מאכט פארטשריט, אלץ מעהר מוז זי מאכען אן אנשטעל פון מענשען־פריינדליכקייט, כדי צו בערעקען מיט א מאנטעל פון ליעבע די צרות און עולות, וואס קומען ארויס פון איהר מיט נויטווענדיגקייט; כדי זיי צו בעשעהניגען אדער צו פערלייקענען. קורץ, זי מוז איינפיהרען א מין מאדע־פריינדליכקייט, א מין פאלשע מאסקע פון העפליכקייט, אזעלכע, ווי דאס איז נאך קיינמאל ניט געווען אין פריהעריגע געזעלשאפטס־פארמען, אויך אין דער ציוויליזאציאן ניט, וועו זי האט זיך נאך געפונען אויף איהרע ערשטע שטופען. דעם העכסטען גראד דערגרייכט די דאזיגע פאלשקייט, וועו זי טענה'ט, אז די אונטערדריקטע קלאסען וועלען אויסגעבויטעט פאר זייער אייגענע טובה וועגען און ווייטער גאר ניט, און אז אויב די אויסגעבויטעטע בעגרייפען דאס ניט און וועלען נאך גאר וויעדערשפענסטיג, איז דאס פון זיי די שענדליכסטע אונדאנקבארקייט געגען זייערע אויסבויטער, זייערע בעלי טובות.

און איצט, צום שלום, וועל איך איבערגעבען מארגאנ'ס אורטייל איבער די ציוויליזאציאן:

„זייט די מענשהייט איז אריינגעטראטען אין דער ציוויליזאציאן, איז די עשירות אזוי אונגעהייער גענוואקסען און די פארמען פון רייכקייט זיינען גענוארען אזוי פערשיעדען־ארטיג, און בענוצט וועלט עשירות אויף אזוי אונגעהייער פיעל זאכען און אבגעהיט וועלט דער רייכטהום אזוי קונציג לויט וי עם טויג און עם לויגט זיך פאר די רייכע — אז דיעזע רייכטהום איז גענוארען א ג ע ו א ל ד י ג ע

געפיהרט די גלחים, כדי אז דער פרומער דייטש זאל קענען אבשרייבען זיין פערמעגען צו די קירכע און קיין זאך זאל איהם אין דעם ניט שטערען.

מיט דיעזע גרונד־אייגריכטונגען האט די ציוויליזאציאן בעשאפען זאבען אזעלכע, וואם האבען געמאכט די אלטע גענטיל־געזעלשאפט אונמעגליך צו עקזיסטירען. אבער ארויסגעבראכט די אלע זאבען האט די ציוויליזאציאן דורך דעם וואם זי האט אויפגערודערט די שמוציגסטע נייגונגען און ליידענשאפטען פון דעם מענשען און האט ענטוויקעלט דיעזע שלעכטע אייגענשאפטען אזוי שטארק, אז זיי האבען פערשטיקט אלע זיינע אנדערע אייגענשאפטען. די געמיינע תאוה צו פערכאפען וואם מעהר פערמעגען איז געווען די טרייבענדע נשמה פון דער ציוויליזאציאן, פון איהר ערשטען טאג ביז היינט. דייקייט און וויעדער דייקייט און אבער דייקייט — ניט דייקייט פון דער גאנצער געזעלשאפט, נאר אין פערמעגען פון דעם אייגצעלנעם לומפיגען אינדיווידואום — דאם איז געווען איהר אייניגער ציעל, וואם האט אלעם ענטשיידעט. אמת, דערביי איז א שטייגענדע ענטוויקלונג פון וויסענשאפט און פערשיעדענע מאל די העכסטע בליהונג פון קונסט ארייגעפאלען דער ציוויליזאציאן אין דער שוים אריין; אבער דאם איז נאר געשעהען דארום, וויל אהן וויסענשאפט און קונסט וואלט ניט מעגליך געווען עם זאלען בעשאפען וווערען אזעלכע עשירות'ן, ווי אין אונזער היינטיגער צייט.

אזוי ווי דער פונדאמענט פון דער ציוויליזאציאן איז די אויסבויטונג פון איין קלאם מענשען דורך אן אנדערן קלאם מענשען, קומט דערפון ארוים, אז די גאנצע ענטוויקלונג פון דער ציוויליזאציאן געהט פאר אין א וויעדערשפרוך; דאם הייסט, אז אלץ וואם ברענגט א טייל מענשען גוטעם, ברייגט אן אנדערן טייל מענשען שלעכטעם. יעדער פארטשריט פון דער פראדוקציאן איז גלייכצייטיג א ריקשריט אין דער לאגע פון די אונטערדריקטע קלאסען, דאם הייסט פון די גרויסע מעהרהייט מענשען. יעדע טובה פאר יענע איז נויטוועניגער־וויזע א רעה פאר די. יעדע נייע בעפרייאונג פאר איין קלאסע איז א נייע אונטערדריקונג פאר אן אנדערע קלאסע. דעם שטארקסטען בעווייז דאפיר גיט די אייגפיהרונג פון מאשינען. וואם זיי ברענגען פאר די ארבייטער מאסען וווסט היינט די גאנצע וועלט.

2) מיט דעם אויפקומען פון קויפלייטע אלס פערמיטלענדע קלאסע צווישען די פראדוצענטען; 3) מיט דעם אויפקומען פון פריוואט־אייגענטהום און פון היפאטהעקען (פעלד אלס משכון) און 4) מיט דעם אויפקומען פון שקלאפען־ארבייט אלס די הויפט־פארמע פון ארבייט.

די פארמע פון פאמיליען־לעבען וואס פאסט זיך אם בעסטען צו דער ציוויליזאציאן איז די מאנאגאמיע, די הערשונג פון דעם מאן איבער דער פרוי און די איינצעל־פאמיליע אלס ווירטשאפטליכע אייניים פון דער געזעלשאפט (וואס מען מיינט מיט דעם, איז ערקלערט אויבען, זייטע 129).

דער סך־הכל פון דער ציוויליזירטער געזעלשאפט איז דער שטאאט. ער איז אימער דער שטאאט פון די הערשענדע קלאסע. ער איז דאס אין אלע צייטען, וועו נאר עס עקזיסטירען אזעלכע צושטענדע וואס קענען גילטען פאר א מוסטער. און אין אלע פאלען איז דער שטאאט אין עיקר א מאשין צו האלטען מיט איהר די אונטערדריקטע אין די האלאבליעם.

ווייטער צייכענט זיך אוים די ציוויליזאציאן מיט דעם, וואס דער אונטערשיעד צווישען שטאדט און דארף ווערט אין איהר שארף; דאס ווערט דער סאמע פונדאמענט פון די גאנצע געזעלשאפטליכע ארבייטס־טיילונג: די פעלד־ארבייטער שפייזען אלעמען מיט ברויט און שפייז, און די שטאדטישע מענשען ארבייטען ביי אינדוסטריען. אויך איז א הויפט־צייכען פון די ציוויליזאציאן דאס, וואס אין איהר קומט אויך די איינפיהרונג, אז א מענש בלייבט דער אייגענטהימער איבער זיין אייגענטהום אויך נאך זיין טויט אויך — מיט דעם וואס ער קאן לאזען א צואה, וואס מיט זיין אייגענטהום זאל זיין נאך זיין טויט און עס מוז אזוי בלייבען. דאס איז די שארפסטע געגנערשאפט נעגען די אלטע געמטיל־איינפיהרונגען. אין אטהען איז ניט געווען קיין צואה־רעכט אוש ביז סאלאן'ס צייט. איז רוים איז דאס שוין פריהער איינגעפיהרט געוואָרען. וועו, וויסען מיר ניט*). ביי די דייטשען האבען דאס רעכט צו לאזען א צואה וועגען אייגענטהום אייני־

*) דאָ איז אין אָריגינאל א בעמערקונג, וואס קריטיקירט געוויסע בעהויפטונגען פון לאסאל. דאס איז נאָר פאר הויך־געלערנטע.

עס שוין מעהר ניט לאנג, ביז מען דערגעהט דעם גרויסען „אמת", אז דער מענש קען אויך זיין א סחורה; אז די מענשליכע קראפט קען אויך אויסגעטוישט ווערען און פערנוצט ווערען — אז מען קען, הייסט עס, מאכען פון דעם מענשען א שקלאף. קוים האבען די מענשען אנגעפאנגען אויסצוטוישען סחורות, זיינען זיי באלד אליין אויך אויסגעטוישט געוואָרען. וען דער מענש איז געוואָרען א הענדלער, איז ער באלד געוואָרען אליין פערהאנדעלט, צי די מענשען האבען דאס געוואָלט צי ניט.

אין דער ציוויליזאציאן האט זיך די שקלאפעריי פול ענטוויקעלט. מיט דער שקלאפעריי איז אויפגעקומען די ערשטע שפאלטונג פון דער געזעלשאפט אין צוויי קלאסען, אין א קלאס אויסבויטער און אין א קלאס אויסגעבויטעטע. דיעזע שפאלטונג איז געבליבען בעשטעהן אין די גאנצע צייט פון ציוויליזאציאן. די שקלאפעריי איז די ערשטע פאָרמע פון אויסבויטונג. דאס איז די ספעציעלע אויסבויטונגס־פאָרמע פון די אנטיקע וועלט. (די אנטיקע — דאס הייסט גאנץ אלטע, פארצייטיגע — וועלט רופט מען די וועלט פון די פארצייטיגע גריכען, רוימער און ז. וו. די וועלט, וואס מאהלט זיך אין די פארצייטיגע גריכישע און רוימישע שריפטען). נאָך די שקלאפעריי קומט די לייבאייגענשאפט, פאנטשיזנע אין מיטעל־אלטער (אזוי רופט מען די צייט פון ארום יאָהר 446 ביז ארום יאָהר 1496 פון די קריסטליכע צייטרעכנונג. די צייט נאָכדעם רופט מען „די נייע צייט") און די לוין־ארבייט אין דער נייער צייט. דאס זיינען די דריי גרויסע פאָרמען פון קנעכטשאפט, יעדע די ספעציעלע אייגענשאפט פון אייגע פון די דריי גרויסע צייט־טיילען פון דער ציוויליזאציאן: שקלאפעריי אין דער אנטיקער וועלט, פאנטשיזנע אין מיטעלאלטער, לוין־ארבייט אין דער נייער צייט. די שקלאפעריי שלעפט זיך תמיד נאָך נאָך די אנדערע צווייי פארמען פון אויסבויטונג אויך, פריהער גאנץ אפענע שקלאפעריי און אין די נייעסטע צייט א פערמאסקירטע.

מיר האבען געזאגט, אז די ציוויליזאציאן הייבט זיך אן דעמאלט, וען מען פאנגט אן צו פראדוצירען סחורות צום פערטויישען אדער פערקויפען. דיעזע שטופע, די וואארען־פראדוקציאן, קומט אויף מיט פאלגענדע עקאנאמישע אייגנהרונגען: 1) מיט דעם אויפקומען פון מעטאל־געלד, און דערמיט דאס גאלד־קאפיטאל, צינז און וואכער;

גען ארויסקומען פון דעם קאַנטראָל פון דעם מענשליכען **ווילען, וועי**־ רענדיג צו מעכטיג פאר דעם מענשליכען קאַנטראָל, **אריבערווא**ק־ סענדיג די מענשען איבער דעם קאָפּ אריבער, און עס דאכט זיך, אז דיעזע פאַסירונגען קומען פאָר ווי עס מאכט זיך גראָד, **ווי דער** צופאל ברייננט דאָרטען — אלץ מעהר פאַסירט דאָס לויט **ווי עס** מ ו ז פאַסירען, לויט אייגענטהימליכע **געזעלשאַפטליכע געזעצע,** וואָס שלאָגען זיך דאָ דורך. אזעלכע **געזעצע** בעהערשען **אויך די** צופעליגקייטען פון די וואַרען־פּראָדוקציאָן און פון דעם **אויסטויש.** פאר דעם איינצעלנעם פּראָדוצענטען און אויסטוישענדען זיינען **דיעזע** געזעצע פרעמדע מעכטע. אין אָנפאַנג פערשטעהט זיי קיינער ניט. ערשט מיט מיה מוז מען דיעזע **געזעצע** (די **געזעלשאַפטליכע** נא־ טור־געזעצע, דאָס הייסט די כללים פון דער פאָליטישער עקאָנאָמיע) אויספאָרשען און דערגרונטעווען. און ניט אלע מאָל בלייבען דיע־ זע עקאָנאָמישע **געזעצע** דיזעלביגע. זיי פערענדערען זיך מיט די פערשיעדענע ענטוויקלונגס־שטופען פון די וואַרען־פּראָדוקציאָן. נאָר נעהמענדיג דעם סך הכל פון דער זאך, בעהערשען דיעזע **געזעצע** די גאַנצע פּעריאָדע פון דער ציוויליזאציאָן. און נאָך היינט איז דער מענש אונטערוואָרפען אונטער זיינע פּראָדוקטען; נאָך היינט ווערט די גאַנצע פּראָדוקציאָן פון דער **געזעלשאַפט** בסך הכל **גערע**־ **געלט** ניט נאָך אן איבערלייגטען פּלאַן פון **די מענשען** בשותפות, נאָר דורך בלינדע **געזעצע** (כללים), וואָס שלאָגען זיך דורך מיט דער **געוואלט** פון שטורם־ווינטען און פערפלייצונגען, און זייער סוף איז, דאָס זיי ברייננען די **געוויטערען** פון די קריזיסען (שלעכטע **געשעפ**־ טען), וועלכע קומען רעגעלמעסיג אין **געווים**ע צייטען.

מיר האָבען אויבען **געזעהען**, ווי עס קומט א צייט, וועו דער מענש קען אויסארבייטען מעהר ווי ער בעדארף פאר זיך צום לע־ בען. מיר האָבען **געזעהען**, אז דאָס קומט נאָך איידער די ענטוויק־ לונג איז דערגאנגען צו א גאַנץ הויכע מדרגה. מיר האָבען **געזעהען**, אז דאָס קומט ארום **דיזעלביגע** צייט, וועו די ארבייט ווערט צו־ טהיילט, דאָס הייסט, וועו פערשיעדענע מענשען נעהמען טהאָן פער־ שיעדענע מינים ארבייט, און וועו עס קומט **אויך** אויסטויש. אז מען האלט שוין אזוי ווייט, אז מען האנדעלט שוין מיט סחורות און דער מענש קען שויו בעשאפען אריבער זיינע בעדירפנישען, דיערט

מיר האָבען עס שוין אויבען בעטראַכט. ביסלעכווייז איז אויף אזא אופן געוואָרען די הויפט־פּראָדוקציאָן א פּראָדוקציאָן פון סחורות, צום האַנדעל, ניט פון זאכען פאר אייגענעם געברויך.

מיט דער סחורה־פּראָדוקציאָן, מיט דער ארבייט, היימט עס, ניט מעהר פאר אייגענעם געברויך, נאָר פאר דעם אויסטויש, פאר דעם האַנדעל, מוזען די פּראָדוקטען נויטוועגדיג בייטען די הענד; דאָס היימט, די ארבייט בלייבט שוין ניט אין די האַנד פון דעם ארבייטער, וואס האָט זי געמאכט. ער גיט אוועק זיין פּראָדוקט אין אויסטויש אויף אנדערע פּראָדוקטען (אָדער פאר געלד, כדי פאר דעם געלד צו קויפען אנדערע פּראָדוקטען, וואס עס איז דאָס־זעלבע); ער וויסט אלזא ניט מעהר, וואס פון זיין ארבייט ווערט. נאָך מעהר פערוויקעלט ווערט דער אויסטויש, ווען עס קומט אויף געלד און מיט דעם געלד קומט אויף דער קויפמאן אלס פערמיטלער צווישען די פּראָדוקציאָן. דאָ ווערט נאָך מעהר אונבעוואוסט פאר דעם ארבייטער וואָס עס איז דאָס ענדליכע שיקזאל פון זיין פּראָדוקט. סוחרים זיינען דאָ א סך און קיינער פון זיי וויסט ניט, וואָס דער אנדערער טהוט. די סחורות געהען דאָ שוין ניט מעהר בלויז פון האַנד צו האַנד, נאָר זיי געהען אויך פון מארק צו מארק. עס געהט ווי עס געהט זיך, ניט ווי די פּראָדוצענטען פיהרען דאָס. די פּראָדוצענטען האָבען פערלוירען די קאָנטראָל, די הערשונג איבער די נאנצע פּראָדוקציאָן פון זייער לעבענס־קרייז. די קויפלייט האָבען אויך די קאָנטראָל ניט איבערגענומען. פּראָדוקטען און פּראָדוקציאָן ווערען אונטערוואַרפען אונטער דעם צופאל.

אָבער צופאל איז נאָר איין זייט פון דער זאך. די אנדערע זייט איז נויטוועגדיגקייט. דאָס היימט, עס געהט אזוי ווי עס מוז געהן, ווי נאטירליכע אורזאכען מאכען נויטוועגדיג עס זאל געהן. אין דער נאטור דאכט זיך אויך אז דער צופאל הערשט, אז עס פּאַסירט אלעס צופעליג, ווי עס מאכט זיך גראָד. אָבער היינט וויסט מען שוין, אז דאָס דאכט זיך נאָר אזוי. אין אמת'ן פּאַסירט קיין זאך ניט אין דער נאטור צופעליג, נאָר ווי עס מ ו ז פּאַסירען, לויט נאטור־געזעץ. דאָס איז שוין היינט לאנג בעוויעזען אין יעדער זאך. און דאָס זעלבע וואָס עס איז אין דער נאטור, איז אויך אין דער געזעלשאפט. וואָס מעהר מען זעהט א רייהע געזעלשאפטליכע פּאַסירונ־

געקומען אונטער דירעקטער פערטהיילונג פון די פּראָדוקטען אין גרעסערע אָדער קלענערע קאָמוניסטישע געמיינשאפטען. דיעזע אַרבייטס־שותפות איז צוגעגאנגען אויף זעהר קלייניעם פוס; אָבער קליין ווי די ארבייטס־אונטערנעהמונגען זיינען געווען, זיינען די ארבייטער דערביי געווען אליין די בעלי־בתים איבער זייער ארבייט און איבער די פרוכטען פון זייער ארבייט. זיי האָבען געוואוסט, וואס פון זייער ארבייט ווערט: זיי האָבען עס פערנוצט. עס איז פון זייערע הענט ניט אנטרונען געווארען. און אזוי לאנג די פּראָדוקציאָן געהט צו אויף אזא אופן, קען זי ניט אריבערוואקסען דעם מענשען איבער דעם קאָפּ אריבער. אין דער ציוויליזאציאן איז דאָס רעגעלמעסיג און אונפערמיידליך דער פאל: די סחורה־בעשאפונג און דער האנדעל מיט די סחורות וואקסען אריבער דעם מענשען איבער דעם קאָפּ. דאָס הייסט, די מענשען קענען ניט מעהר מאכען מיט די סחורות וואָס זיי ווילען, נאָר די סחורות, דער האנדעל, די געשעפטען האָבען זיך זייער אייגענע נאטור, זייערע איינגענשאפטען, וואָס עס מוז מיט זיי פאסירען, — ווען די געשעפטען זאָלען געהן גוט און ווען ניט, ווען עס זאָל זיין ארבייט און ווען ניט. און דאָס שלעפּט ארום די מענשען ביי די קעפּ און זיי קענען זיך ניט העלפען. עס קומט אויס, עפּעס אזוי ווי די סחורות און די געשעפטען וואָלטען געווען עפּעס שדים, עפּעס פערבאָרגענע כוחות, פרעמדע צו דעם מענשען, וואָס מאכען מיט דעם מענשען וואָס זיי ווילען. דאָס איז נאָר אין דער ציוויליזאָציאָן אזוי. פריהער זיינען די ארבייט און די פּראָדוקטען געווען אין דעם מענשענ׳ס רשות, ניט דער מענש אין זייער רשות. אָבער אין יענעם סאָרט ארבייט, ווי עס האָט זיך געפיהרט איידער עס איז געקומען ציוויליזאציאן, האָט זיך פאמעלעבעל אריינגעוואקסט די טיילונג פון ארבייט — דאָס הייסט, א טייל מענשען האָבען געמאכט ארבייטען אימער ביי איין זאך און א טייל אימער ביי אן אנדערע זאך. דאָס האָט אונטערגעגראָבען די שותפות־ארבייט און דאָס שותפות־אייגענטהום פון די פּראָדוקטען. וואו מענשען ארבייטען ביי אן ארבייט אליין, פאר זיך, בלייבט נאטירליך די פרוכט פון זייער ארבייט זייער אייגענם פאר זיך. ביסלעכווייז איז עס געוואָרען דער רעגעל, אז זאכען זיינען געווען דאָס פריוואט־אייגענטהום פון אייגצעלנע. דערפון האָט געמוזט ארויסקומען אויסטויש צווישען די אייגצעלנע — ווי

זיי צוזאמען אוועקפאלען דער שטאאט.*) די געזעלשאפט, וועלכע וועט אויפ׳ס ניי אָרגאַניזירען די פּראָדוקציאָן, אויף דעם פונדאמענט פון פרייע און גלייכע פעראייניגונגען פון די פּראָדוצענטען, וועט אוועקווארפען די גאנצע שטאאטס־מאשין אהין, וואו איהר פּלאץ וועט דעמאָלט זיין: אין מוזעאום פון אלטע זאכען, צוזאמען מיט דעם פּאַרציטיגען שפּין־רעדעל און די בראָנזענע האק.

אלזא, זעהען מיר פון דעם, אז די ציוויליזאציאן איז די ענט־וויקלונגס־שטופע פון דער געזעלשאפט, וועו עס קומען צו א פולע ענטוויקלונג די צוטיילונג פון ארבייט, און דער אויסטויש, וואָס קומט דערפון ארויס, און די וואַרען־פּראָדוקציאָן, וואָס נעהמט אָרום ביידע — וועו דאָס אלעס קומט צו פולער ענטוויקלונג און דאָס קעהרט אי־בער די גאנצע פריהעריגע געזעלשאפט, רופען מיר דעם נייעם צו־שטאנד, וואָס קומט דאָן, ציוויליזאציאן.

אין אלע פריהעריגע שטופען פון דער געזעלשאפט איז די פּרא־דוקציאָן געווען, אין גרונד גענומען, א בשותפות׳דיגע. און אויף די קאָנזומציאָן (דער פערברויך פון די אויסגעארבייטע זאכען) איז פּאר־

---

*) מיר ציהען נאָך אַמאָהל די אויפמערקזאמקייט פון דעם לעזער אויף דעם פאקט, אז וועו ענגעלס זאָגט דאָ, אז דער שטאַאט וועט אַוועקפאַלען, מיינט ער נאָר דאָס וואָס ע ר רופט שטאַאט און וואָס ער ערקלערט אלס דער אמת׳ער היסטאָרישער שטאַאט. אָבער עס וועט בלייבען „די געזעל־שאַפט, וועלכע וועט אָרגאַניזירען די פּראָדוקציאָן אויף דעם פונדאַמענט פון פרייע און גלייכע פעראיניגונג פון די פּראָדוקציאָן". אין דיעזער אָר־גאַניזירטער געזעלשאַפט וועלען אויסגעקליעבען וועלען בעאַמטע, דורך אל־געמיינעם שטימרעכט און עס וועלען געמאַכט וועלען געזעצע דורך מאַ־יאָריטעטס אַבשטימונג. ענגעלס זאָגט דאָ אויבען, אז „אין דעם ה י י נ־ט י ג ע ן שטאַאט" וועט דאָס אַלגעמיינע שטימרעכט ניט זיין מעהר ווי אן אינסטרומענט צו מעסטען וו וויט די אַרבייטער קלאַסע איז שוין צויי־טיג. אָבער אין דער צוקינפטיגער געזעלשאפט, היסט דאָס, וועט דאָס אל־געמיינע שטימרעכט זיין דאָס מיטעל פון אָרגאַניזאציאן פון א „פרייע און גלייכע פעראיניגונג פון די פּראָדוצענטען". די אַנאַרכיסטען (און אויך אנדערע) רופען אַזאַ אָרגאַניזאציאן פון דער געזעלשאַפט, מיט שטימרעכט און רעפּרעזענטאַציאן, אויך „א שטאַאט". אַזאַ „שטאַאט" אָבער וועט, נאָך ענגעלס׳עס ערקלערונג, יא זיין אין דער סאָציאליסטישער צוקונפט. נאָר ער זאָגט, אַז דאָס היסט ניט שטאַאט, נאָר געזעלשאפט. — **איבערזעצער.**

די פערטרעטער פון די קאַפּיטאַליסטן. דאָס אַלגעמיינע שטימרעכט איז אויף אזא אופן דער אינסטרומענט צו מעסטן ווי וויט די אר־ בייטער קלאַסע איז שוין צייטיג אין איהר ענטוויקלונג צו איהר זעלבסט־בעפרייאונג. מעהר קען דאָס אַלגעמיינע שטימרעכט ניט זיין אוו וועט עס קיינמאָל ניט זיין אין דעם היינטיגען שטאַט. אָבער דאָס איז אויך גענוג. וועו די צייט וועט קומען, אז דאָס טהערמאָ־ מעטער פונ׳ם אַלגעמיינעם שטימרעכט וועט אָנצייגען דעם קאָך־גראד ביי די אַרבייטער, וועלען זיי, אזוי גוט ווי די קאַפּיטאַליסטן, וויסען וואו זיי האַלטען אין דער וועלט.

אַלזאָ, איז דער שטאַט ניט פון אייביג אָן. עס זיינען נעווען נעזעלשאַפטען, וואס זיינען אויסגעקומען אָהן איהם, וואס האָבען ניט אָנגעהויבען צו וויסען פון א שטאַט אוו פון א שטאַטס־נעוואַלט. וועו די עקאָנאָמישע ענטוויקלונג האָט דערגרייכט א געוויסע שטופע, וואו עס האָט געמוזט קומען צו א צושפאַלטונג פון דער נעזעלשאַפט אין קלאַסען, איז דורך דיעזע צושפאַלטונג דער שטאַט נעוואָרען א נויטוועגדיגקייט. אוו היינט געהט די עקאָנאָמישע ענטוויקלונג מיט שנעלע שריט אלץ נעהענטער צו אזא שטופע אין דער ענטוויקלונג פון דער פראָדוקציאָן, וואו עס וועט ניט מעהר זיין נויטוועגדיג אז אזעל־ כע קלאַסען זאָלען עקזיסטירען; אוו ניט נאָר וואָס עס וועט ניט מעהר זיין נויטוועגדיג, נאָר נאָך מעהר — וועו עס וועלען נאָך בליי־ בען אזעלכע קלאַסען, וועט דאָס זיין א זיכערע שטערונג צו דער פראָדוקציאָן. (ווי מיר זעהען שוין היינט, אז עס קומען קריזיסען אוו די אַרבייט שטעלט זיך אָב אוו די בעשאַפונג פון נויטוועגדיגע זאכען פאַר דער מענשהייט וועלט אָבגעהאַלטען, — אלץ דערפאַר, וויל די מענשהייט איז צוטיילט אין קלאַסען, וויל די פאַבריקען גע־ הערען צו איין קלאַס מענשען, אוו זיי לאָזען ניט אַרבייטען וועו די מענשהייט בעדארף די אַרבייט, נאָר וועו זיי אלץ לוינט זיך, וועו זיי קענען דערביי מאכען פראָפיטען. וועו ניט, מוז זיך אָבשטעלען די פראָדוקציאָן, די אַרבייט פון דער מענשהייט. אָבער די מענשהייט קען סוף כל סוף ניט אריבערטראָגען קיין שטערונג צו איהר פראָ־ דוקציאָן.) דאַרום וועט די צושיידונג פון מענשען אין קלאַסען אונ־ טערגעהן, פונקט אזוי אונפערמיידליך, ווי זי איז פריהער אויפגעקומען. אוו וועו די קלאַסען וועלען אוועקפאַלען, וועט אונפערמיידליך מיט

פון פראָדוקציאָן אריין אין די הענט פון אקציען־נעזעלשאפטען (אין אמעריקא הייסט דאָס סטאק־קאָרפּאָריישאָנס). פריהער פלעגען נאָר אייזענבאהנען זיין אין די הענט פון אקציען־נעזעלשאפטען, היינט קומען אָלע אונטערנעהמונגען אריין אין זייערע הענט, און די אק־ציען־נעזעלשאפטען האָבען אויך זייער צענטער אין דער בערזע, און דורך דעם ווערען די קאפּיטאָליסטען אָלץ שטאַרקער איינס מיט דער רעגיערונג. א שטאַרקער ביישפּיעל דערפון איז, אויסער אמעריקא, אויך די נייעסטע פראַנצויזישע רעפובליק. און אויך די בכבוד'יגע שווייץ האָט געטהאָן איהר חלק אין דער פערבינדונג פון בערזע און רעגיערונג. אזוי געהט עס אין די דעמאָקראַטישע רעפובליק. און אין אונזערע היינטיגע געזעלשאפטליכע פערהעלטניסע ווערט די דע־מאָקראַטישע רעפובליק אָלץ מעהר און מעהר אן אונפערמיידליכע נויטוועגדיגקייט און זי איז די שטאַאטס־פאָרמע, וואָס נאָר אין איהר אָליין ווערט קענען אויסגעקעמפּפט ווערען דער לעצטער ענט־שיידונגס־קאַמפּף צווישען פראָלעטאַריאַט און בורזשואזיע. אָבער אז רעגיערונג און בערזע זאָלען זיין איין ברודער־בונד מוז ניט דוקא די רעגיערונג זיין א דעמאָקראַטישע רעפובליק. דאָס קען מען זעהען אין ענגלאַנד, און אויך אין דעם נייעם דייטשען רייך, וואו מען קען ניט בעשטימט זאָגען וועמען דאָס אלגעמיינע שטימרעכט האָט אויפ־געהויבען העכער, ביסמאַרק'ן אָדער בלייכרעדער'ן. (ביסמארק, דער מעכטיגסטער פאָרשטעהער פון רעגיערונג; בלייכרעדער, דער גרעס־טער באַנקיר און בערזען־מאן. זיי זיינען ביידע אויפם.)

און ענדליך הערשט די בעזיצענדע קלאַסע דירעקט דורך דעם אלגעמיינעם שטימרעכט. דען אזוי לאַנג די אונטערדריקטע קלאַסע, אלזא אין דיעזען פאל דאָס פראָלעטאַריאַט, איז נאָך ניט ענטוויקעלט גענוג זיך זעלבסט צו בעפרייען, אזוי לאַנג וועט זי, די אונטערדריקטע קלאַסע, אין איהר מעהרהייט, בעטראַכטען די היינטיגע אָרדנונג פאר די אייניציג־מעגליכע און זי וועט פאָליטיש זיין א נאָכשלעפּעניש נאָך די קאפּיטאָליסטישע קלאַסע; זי וועט זיין איהר אייסערסטער ליני־קער פליגעל.

אָבער וואָס מעהר די אונטערדריקטע קלאַסע ווערט ענטוויקעלט און דערנעהנטערט זיך צו איהר זעלבסט־בעפרייאונג, אָלץ מעהר ביל־דעט זי זיך אין א פּארטיי, וועהלט איהרע אייגענע פערטרעטער, ניט

ארויס אין יאָהר 1892. ביז היינט זיינען די פערהעלטניסע אין דייטשלאנד שוין א סך אנדערש געוואָרען. — א י ב ע ר ז.)

אין דאָס רוב געשיכטליכע שטאַטען איז אויסערדעם נעווען איינגעפיהרט, אז די בירגער האָבען געהאט רעכטע לויט זייער פערמעגען, — וואָס רייכער א בירגער אלץ גרעסער זיינע רעכטע. מיט דעם איז דירעקט אויסגעדריקט געוואָרען, אז דער שטאַאט איז אן אָרגאַניזאַציאָן פון די רייכע און זיין צוועק איז צו בעשיצען זיי געגען די אָרימע. אזוי איז עס שוין געווען אין די אטהענישע און רוימישע פערמעגענס־קלאַסען. אזוי איז עס אויך געווען אין דעם מיטעלאלטערליכער פעאָדאל־שטאַאט, וואו יעדער פריץ האָט געהאט מאכט אין דער פאָליטיק לויט נאָכדעם, ווי גרויס זיינע גיטער זיינען געווען. און אזוי איז עס אויך אין די היינטיגע שטאַאטען, מיט זייער אויסגעקליבענע רעפרעזענטאַנטען אין פארלאַמענט, אין די לענדער, וואו עס איז איינגעפיהרט א וואהל־צענזוס — דאָס הייסט אז א רעכט צו שטימען האָבען נאָר די, וואָס צאָהלען געוויסע שטייערען. דאָך דארף מען ניט מיינען, אז נאָר אזעלכע איינפיהרונגען, וואו די פאָליטישע מאכט אנערקענט דעם אונטערשיעד פון פערמעגען, זיינען דער עיקר, וואס מאכען דעם שטאַאט פאר אן אָרגאן פון די רייכע. פערקעהרט, אזעלכע אייניכטונגען בעציכנען א ניעדעריגע שטופע פון די שטאַאטליכע ענטוויקלונג. די העכסטע פאָרמע פון שטאַאט איז די דעמאָקראַטישע רעפובליק, און אין איהר איז אפיציעל קיין שום אונטערשיעד ניט צווישען רייכע און אָרימע. און דאָך איז זי אויך דער אָרגאן פון די רייכע. אין איהר האָט דער רייכטהום זיין איינפלוס ניט־דירעקט, אָבער דערפאר איז זיין איינפלוס נאָך זיכערער. פון איין זייט האָבען די רייכע דא זייער איינפלוס דורך כאַאר, דורך די קאָרופציאָן פון די רעגיערונגס־בעאמטע. דער שארפסטער ביישפיעל דערפון איז אמעריקא. פון דער אנדערער זייט האָבען די רייכע איינפלוס אויף דער רעגיערונג דורך דער ברודערשאפט פון רעגיערונג און בערזע (אין אמעריקא רופט מען די בערזע „וואָל סטריט"). צווישען רעגיערונג און בערזע וועלט אלץ מעהר איינהייט, ערשטענס, וויל די שטאַאטס־שולדען וועלען אלץ גרעסער און דאָס איז א געשעפט וואָס די רעגיערונג האָט מיט דער בערזע. צווייטענס, קומען אלץ מעהר און מעהר אונטערנעהמונגען

וויעדער אין דער פאנטשיזנע־צייט איז דער שטאאט געווען דער אר־גאן פון די פריצים און זיין הויפט־צוועק איז געווען צו האלטען אין אונטערטהעניגקייט די לייב־אייגענע און פאנטשיזנע פויערן. און דער היינטיגער שטאאט מיט זיינע פארלאמענטען און אויסגעקליבע־נע רעפרעזענטאנטען איז דאס ווערקצייג, דורך וועלכען דאס קאפי־טאל זויגט אוים דאס בלוט און שוויים פון די לוין־ארבייטער.

אבער אמאל, אין אן אויסנאהמע, טרעפט זיך, אז די קעמפענדע קלאסען זיינען כמעט ביידע גלייך אין קראפט און דאן קומט די שטאאטס־געוואלט און מישט זיך אריין אלס כלומר'שט דער שלום־מאכער. אין דיעזען מאמענט שפיעלט דער שטאאט א ראלע ווי א בעזונדערע מאכט, אונאבהיינגיג פון ביידע קלאסען. אזוי איז עס געווען מיט דעם אליין־הערשענדען קעניגטהום אין דעם זיבצעהנטען און אכטצעהנטען יאהרהונדערט. דעמאלט איז פארגעקומען א שטענ־דיגער שטרייט צווישען די פריצים און די שטאדטישע בירגער און די זעלבסטהערשענדע קעניגסמאכט איז געווען ווי א דריטע; זי האט געמאכט, אז זייערע ביידע וואגשאלען זאלען בלייבען גלייך אין געוויכט און באלאנסירען אמאל די ארויף און יענע אראב, און אמאל פערקעהרט. אזוי איז עס אויך געווען מיט די קיסערליכע הערשונג פון נאפאלעאן אין פראנקרייך, דעם ערשטען און בעזאנדערס דעם צווייטען (דעם „דריטען"): דא איז פארגעקומען א שטענדיגער קאמפף צווישען דער בורזשואזיע (די געלד־בירגער) און דעם פראלעטאריאט (די וואס מוזען ארבייטען פאר יענעם), און דער קיסער האט זיך געשטעלט מיט זיין מאכט צווישען ביידע און פלעגט אויסשפיעלען אמאל די בורזשואזיע געגען דאס פראלעטאריאט, אמאל דאס פרא־לעטאריאט געגען די בורזשואזיע. דאס הייסט, אמאל האט ער גע־האלטען מיט די כדי צו קענען בעהערשען יענע, אמאל אומגעקעהרט. דאס נייעסטע אין דיעזער קונץ איז דאס נייע דייטשע רייך פון בים־מארק'ס נאציאן: דא ווערען קאפיטאליסטען און ארבייטער באלאנ־סירט איינע געגען די אנדערע און ביידע ווערען אויסגעריסען פאר די טובה פון די ארבאבגעזונקענע פריסישע קרויט־יונקער (די אדע־ליגע פריצים). דא האבען ביידע גלייך א פנים ווי חוזק, אי די הער־שער אי די בעהערשטע. (די פינפטע אויפלאגע פון דיעזען בוך איז

מאכט הלואות, ש ט א א ט ס־ש ו ל ד ע ן. אויך דאָס איז א שווערע לאסט אויף די היינטיגע מדינות.

איצט שטעהען די בעאמטע פון דעם שטאאט אלס אָרנאנען פון דער נעזעלשאפט א י ב ע ר דער נעזעלשאפט. זיי זיינען דאָס מיט דעם כוח פון די רעגיערונגס־נעוואלט און מיט דעם רעכט צו נעהמען שטייערען. די אכטונג, וואָס די נענטיל מיטגליעדער פלעגען אָבגעבען פרייוויליג צו זייערע בעאמטע, דיעזע אכטונג וואָלט ניט מעהר געווען געגוג פאר די רעגיערונגס־בעאמטע פון דעם שטאאט, אפילו ווען זיי וואָלטען דאָס נעקענט האָבען. אזוי ווי זייער מאכט איז א פרעמדע צו דער נעזעלשאפט, מוז מען זיי פערשאפען רעספעקט דורך אויסנאהמס־געזעצע, דורך וועלכע זיי נעניסען א בעזונדערע הייליגקייט און מען טאָר זיי ניט אָנריהרען. דער לומפינגסטער פאָליציי־דיענער פון דעם ציוויליזירטען שטאאט האָט מעהר „אויטאָריטעט" (צו בעפעהלען) ווי אלע בעאמטע פון דער נענטיל־נעזעלשאפט צוזאמען. אָבער דער מעכטיגסטער קייסער און דער נרעסטער שטאאטסמאן אָדער מיליטער־אָנפיהרער פון דער ציוויליזאציאן קען מקנא זיין דעם קלענסטען נענטיל־פאָרשטעהער פאר די אונגעצוואונגענע און אונבעשטריטענע אכטונג, וואָס מען האָט צו איהם. דאָס איז דערפאר, וויל דער נענטיל־פאָרשטעהער איז אן אייגענער מענש, ער שטעהט אין דער נעזעלשאפט גופא; דער שטאאטס־בעאמטער אָבער מוז פאָרשטעלען עפעס, וואָס איז אויסער דער נעזעלשאפט און איבער איהר.

אזוי ווי דער שטאאט איז אויפגעקומען דורך די נויטוועגדיגקייט צו האלטען אין צוים די נעגנערשאפט פון די פערשיעדענע קלאסען; און אזוי ווי ער איז אָבער אויך ענטשטאנען אין דעם קאמפף נופא פון דיעזע קלאסען; דאָרום איז דער שטאאט אין רעגעל די מאכט פון די מעכטיגסטע קלאסע, פון די קלאסע, וואָס האָט עקאָנאָמיש די אויבערמאכט. דורך דעם שטאאט ווערט דיעזע קלאסע אויך פאָליטיש די הערשענדע. דורך איהם קריעגט זי נייע מיטלען צו האלטען די אונטערדריקטע קלאסע אין אונטערוואָרפענהייט און זי אויסצוזויגען. אין די פארצייטיגע מלוכות איז דער שטאאט געווען דער עיקר דער שטאאט פון די שקלאפען־בעזיצער. זיין הויפט־צוועק איז געווען צו האלטען די שקלאפען אין אונטערטהעניגקייט.

געוואָרען אונמעגליך זייט די מענשען זיינען געוואָרען צושפּאָלטען אין קלאַסען. די שקלאַפּען זיינען דאָך אויך א טייל פון דער בעפעלקערונג. די 90,000 בירגער פון אטהען זיינען געגען זייערע 365,000 שקלאַפּען נאָר געווען א קלאַסע מיט בעזונדערע רעכטע. דאָס פּאָלקסמיליטער פון די אטהענישע דעמאָקראַטיע איז געווען אן אריסטאָקראַטישע עפענטליכע געוואַלט געגען די שקלאַפּען און האָבען זיי געהאַלטען אין צוים. אָבער אויך אום צו האַלטען אין צוים די בירגער איז געוואָרען נויטיג א זשאַנדאַרמעריע, ווי אויבען דערצעהלט.

דיעזע עפענטליכע געוואַלט עקזיסטירט אין יעדען שטאַאט. זי בעשטעהט ניט בלויז פון בעוואָפענטע מענשען, נאָר אויך פון זאכען, נעמליך געפענגניסע און אַלערליי צוואַנגס־אייניריכטונגען, וואָס זיינען ניט געווען אין דער גענטיל־געזעלשאפט. די רעגיערונגס־געוואַלט קען אמאל זיין זעהר קליין, כמעט ווי גאָר־ניט; אזוי קען זי זיין אין געזעלשאפטען וואו עס איז נאָך ניט ענטוויקעלט די געגנערשאפט פון די קלאַסען. אויך אין פערוואָרפענע ווינקעלעך פון לאַנד. אין אמעריקא איז אין מאַנכע ערטער טייל מאל גאָר ניטא קיין רעגיערונגסמאַכט. אָבער וואָס מעהר עס פערשארפען זיך די געגנערשאפטען פון די קלאַסען, אלץ שטאַרקער ווערט די רעגיערונגס־געוואַלט. אויך ווערט זי שטאַרקער, וואָס גרעסער עס ווערען די מלוכות, וועלכע גרענעצען זיך אייגע מיט די אַנדערע און וואָס מעהר עס פערמעהרען זיך די מענשען אין זיי. מען דארף נאָר א קוק טהאָן אויף אייראָפּא היינט, וואו די רעגיערונגס־געוואַלט איז ארויפגעשרויפט געוואָרען אזוי גע־וואַלדיג הויך, אז זי סטראשעט צו פערשלינגען די גאַנצע געזעלשאפט און אפילו דעם שטאַאט אליין אויך. דאָס האָט נעבראַכט דער ביטערער קאַמפף צווישען די קלאַסען און די קאָנקורענץ צווישען די לענדער און זייער לענדער־כאַפּעריי.

אום אויפצוהאַלטען דיעזע רעגיערונגס־געוואַלט מוז מען אויף דעם נעהמען גאָלד ביי די שטאַאטס־בירגער — מוז מען נעהמען ש ט י י ע ר ע ן (פּראָפּערטיעס, מכס, טעקסעס). אין דער גענטיל־געזעלשאפט זיינען שטייערען געווען פּאָלשטענדיג אונבעקאַנט. היינט איז דאָס א שרעקליכע לאַסט אויף אלע פעלקער. וועגן די ציוויליזאַציאָן וואקסט אוים ווייטער, זיינען שוין די שטייערען אויך ניט מעהר גענוג; דער שטאַאט ציהט דאָן וועקסלען אויף די צוקונפט; ער

טירען. דאָרום איז נויטיג געוואָרען א מאכט, וואָס זאָל שטעהן כלומרשט איבער די געזעלשאפט, א מאכט וואָס זאָל איינשטילען די מחלוקות און זאָל זיי האַלטען אין „אָרדנונג". אָט די דאָזיגע מאכט וואָס איז אַרויסגעקומען פון דער געזעלשאפט אָבער האָט זיך געשטעלט איבער איהר און איז מיט דער צייט געוואָרען אַלץ מעהר און מעהר אָבגעזונדערט פון דער געזעלשאפט — אָט דיעזע מאכט איז דאָס דער שטאַט.

דער אונטערשיער צוויישען דעם שטאַט און די אַלטע ענטיל־אַרגאניזאציאָן איז ערשטענס דאָס, וואָס דער שטאַט טיילט איין זיינע בירגער ניט לויט נאָך זייער קרובים'שאפט, נאָר לויט נאָך דעם ו ו א ו י ן ־ פ ל א ץ. די אַלטע ענטיל־פעראייניגונגען, ענטשטאַנען און צוזאַמען־געהאַלטען דורך בלוט־פערוואַנדשאפט, זיינען געוואָרען, ווי מיר האָבען געזעהען, ניט געניגענד. א סך דורך דעם, וויל אַזעל־כע פעראייניגונגען זיינען נאָר מעגליך געווען וועו די מענשען פון איין משפּחה האָבען געוואוינט צוזאַמען אויף איין פלאַץ און דאָס האָט שוין לאַנג אויפגעהערט. דער פלאַץ איז געבליבען, אָבער די מענשען זיינען דורכגעטאַשט געוואָרען. דאָרום איז דער פלאַץ געוואָרען דער עיקר און וועו נאָר עס האָט געוואוינט אויף דעם פלאַץ, אַלץ איינס צי פון איין משפּחה אָדער שטאַם מיט די איבריגע צי ניט, איז געוואָ־רען א צוגעהעריגער בירגער צו דעם פלאַץ און האָט דאָרטען געהאַט זיינע רעכטע און פליכטען אַלס בירגער. אַזוי איז עס געוואָרען אין אַלע שטאַטען — די שטאַטס־בירגער זיינען אָרגאַניזירט לויט נאָך דעם אָרט, וואו זיי וואוינען. אונז קומט עס דאָרום פאָר וויי נאַטירליך; אָבער מיר האָבען געזעהען, וואָסערע שווערע און לאַנג־דויערענדע קעמפּפע עס האָבען געמוזט פאָרקומען, ביז דיעזע אייניכטונג האָט אין אטהען און רוים פערנומען דעם פלאַץ פון די אַלטע אָרגאַניזאציאָן לויט נאָך געשלעכטער, לויט נאָך קרובים'שאפט.

דער צווייטער אונטערשיעד צוויישען די ענטיל־אָרדנונג און דעם שטאַט איז, וואָס ביי דעם שטאַט איז דא אן עפענטליכע נעוואלט, אן אָבגעזונדערטע פון פאָלק; זי איז ניט מעהר דירעקט די בעפעלקע־רונג אַליין, וואָס אָרגאַניזירט זיך אַלס בעוואפענטע מאכט. דיעזע אָבגעזונדערטע עפענטליכע נעוואלט איז נויטיג, וויל א זעלבסט־טהע־טיגע בעוואפענטע אָרגאַניזאציאָן פון דער בעפעלקערונג אַליין איז

דערצו. ביי די דייטשען אבער איז נאך הונדערטער יאהרען לאנג געבליעבען אן איבערבלייבונג פון די געמיטל־ארדנונג, אויך נאכדעם ווי עס איז שוין געווען א שטאאט. זי איז געבליבען אין פער־ענדערטער פארמע, אלס א פעראייניגונג פון אלע די, וואס וואוינען אין איין געגענד, מיט אייגענע פארשטעהער, פריי אויסגעוועהלטע, מיט געווישע געמיינשאפטליכע אינריכטונגען. דאס איז געווען די „מארק־אינריכטונג". (מיר האבען שוין אויבען נערעדט דערפון.) שפעטער איז די אלטע נעמיטל־אינריכטונג נאך אמאל יונג נע־ווארען, אין אן אבגעשוואכטער פארמע, אין די שפעטערע משפחה־פעראייניגונגען פון דעם אדעל און פון אזוי רייכע משפחות. אין א טייל ערטער, למשל אין די דיטמארשע געגענד, האבען שפעטער נאך אפילו פראסטע פויערען־פאמיליען געהאט אזעלכע משפחה־פעראי־ניגונגען. פאר וואס איז ביי די דייטשען מענליך געווען, אז פון די נעמיטל־אינריכטונגען זאלען זיך אבשטעלען איבערבלייבונגען? וויל בשעת זיי האבען איינגענומען די אלטע רוימישע מלוכה האבען זיי נאך ניט געהאט קיין פארטגעשריטענע ארבייטס־טיילונג און די עקאנאמישע ענטוויקלונגס־שטופע פון די ערבעהער און ערבעהרטע איז געווען כמעט דיזעלבע; זיי האבען אלזא ניט געהאט צוויישען זיך נאך דער ערבעהרונג קיין ערנסטליכען קאמפף, וואס זאל די אלטע נעמיטל־אינריכטונגען אין גאנצען פערניכטען.

מיר זעהען אלזא, אז דער שטאאט איז אויך קיין פאל ניט פון אויסענווענינ ארויפגעצוואונגען געוואלען אלס א מאכט אויף דער גע־זעלשאפט. אויך איז ער וויעדער ניט, וויי העגעל זאגט, „די ווירקליכ־קייט פון יושר", „דאס בילד פון שכל און נערעכטיגקייט". דער שטאאט איז ארויסגעוואקסען נאטירליך פון דער מענשליכער נעזעל־שאפט וועו זי האט דערגרייכט א געוויסע שטופע פון ענטוויקלונג. וואו עס איז אויפגעקומען א שטאאט, האט דאס בעוויעזען, אז די נעזעלשאפט האט זיך פערוויקעלט אין געגנערשאפטען, פון וועלכע זי האט ניט מעהר געקענט ארויסקריכען. עס זיינען ענטשטאנען קלאסען מיט נעגען־שטרייטיגע עקאנאמישע אינטערעסען. זיי וואלטען זיך כסדר ארומגעריסען און זייערע מחלוקות וואלט צו קיין טאלק ניט גע־פיהרט און עס וואלט אונמענליך געווען אז די נעזעלשאפט זאל עקזים־

מוזט קומען דערצו. און דיעזע געגנערשאפטען האָבען שוין ניט מעהר געקענט אויסגעגלייכט ווערען. פערקעהרט, זייער נאטור איז געוועזען צו ווערען אלץ שארפער. אזא סארט געזעלשאפט וואלט געמוזט האָבען שטענדיגע אפענע מחלוקות צווישען די דאזיגע קלאסען, דארום האָט זי געמוזט געשטעלט ווערען אונטער דער הערשונג פון א מאכט, וואס שטעהט כלומר'שט איבער אלע פערשיעדענע קלאסען, א מאכט, וואס דערלאזט זיי ניט אפען ארומקריעגען זיך, און צווינגט זיי אויסצוקעמפפען זייער קלאסען־קאמפף העכסטענס אויף עקאנאמישען גביעט אויף געזעצליכען אופן, ווי דאס ווערט אנגערופען. די גענטיל־אַרדנונג האָט אויסגעלעבט. זי האָט געפלאצט דורך די טיילונג פון ארבייט און דורך די שפאלטונג אין קלאסען, וואס איז דערפון ארויסגעקומען. איהר פלאץ האָט פערנומען ד ע ר ש ט א א ט.

אין דריי הויפט־פארמען זעהען מיר אין דער וועלט־געשיכטע דעם שטאאט זיך אויפהייבען אויף די חורבות פון די גענטיל־אַרדנונג. מיר האָבען אויבען די דרי פארמען בעטראכט אין זייערע אייגצעלהייטען. זיי זיינען: דער שטאאט אין אטהען (גריכענלאנד), רוים און בייַ די גערמאנען. אין אטהען זעהען מיר די ריינסטע פארמע פון שטאאט, די קלאסישע: דירעקט קומט דאָ ארוים דער שטאאט פון די קלאסען־געגנערשאפט, וואס האָט זיך ענטוויקעלט אין דער גענטיל־געזעלשאפט, און ער פערנעהמט די גאנצע הערשונג. אין רוים ווערט די גענטיל־געזעלשאפט מיט דער צייט אן אויסנאהמע פון גאנצען פאלק; די פערשיניגטע משפחות ווערען א בעזונדערער יחוס־שטאנד. חוץ זיי ענטוויקעלט זיך א גרויסע מאסע אָרימעם פאלק, די „פלעבס", וועלכע האָבען ניט קיין שום רעכטע, אבער מוזען טראגען אלע פליכטען. עס קומט א צייט, וועו די דאזיגע פלעבס בעזיעגען די מיוחסים, דאן צוריסען זיי די אלטע משפחה־אַרדנונגען און אויף זייערע חורבות שטעלען זיי אויף דעם שטאאט, וועלכער נעהמט דערנאָך אריין אין זיך ביידע, אי די גענטיל־מיוחסים אי די פלעבס. און וויעדער בייַ די דייטשען, וועלכע בעזיעגען דאָס אלטע רוימער־רייך, קומט דער שטאאט ארוים דירעקט פון דעם, וואס זיי נעהמען איין גרויסע פרעמדע לענדער און זיי מוזען האָבען א מאכט־אייגריכטונג זיי צו בעהערשען. די גענטיל־אַרדנונג טויג ניט

האָט זיך דיעזער געגען־שטרייט פון אינטערעסען בעוויעזען אין יעדער געזעלשאפטלעכער גופא, וואו זי איז נאָך יאָ געבליעבען עקזיסטירען. דעם העכסטען גראד האָט דיעזער געגען־שטרייט דערגרייכט וועו אין איין געגנס, אין איין שטאָם זיינען געוואָרען א טיפל רייכע, א טיפל אָרימע, א טיפל וואוכערניקעס, א טיפל באָרגערס.

דערצו איז צוגעקומען א מאַסע פון נייע מענשען פון פרעמדע פעלקער. עס האָט זיך מאַנכע מאָל געטראָפען, אז זיי זיינען געווען א מאַכט אין לאַנד. אזוי איז עס געווען אין רוים. אַריינגעהמען זיי אין די משפחות און שטאַמען און ביסלעכווייז זאָלען זיי אין זיי פערשלונגען ווערען, האָט מען ניט געקענט, וויל זיי, די פרעמדע, זיינען געווען צו א סך דערצו. פאַר די מאַסען, וואָס האָבען ניט צוגעהערט צו די משפחות און געטעס און שטאַמען, זיינען זיי, דיעזע געזעלשאפטלעכע קעגנזעצען, געווען וויי געשלאָסענע מיוחס־דיגע קערפערשאפטען, וועלכע לאָזען קיין פרעמדע ניט אַריין. אנשטאָט וואָס די געזעלשאפטלעכע זיינען פריהער געווען די אָנפאָנגליכע דעמאָקראַטיע, זיינען זיי איצט גאָר פערוואַנדעלט געוואָרען אין א פיינדליכע אַריסטאָקראַטיע.

און צום סוף איז דאָ א הויפט פונקט, פאַר וואָס אונטער די נייע אומשטענדען האָבען די געזעלשאפטלעכע ניט מעהר געקענט עקזיסטירען. דער פונקט איז דער: די געזעלשאַרדנונג האָט ניט געהאַט קיין פאָליציי און קיין זשאַנדאַרען, קיין מאַכט מיט וואָס צו צווינגען די אייגענע מענשען צו אונטערטהעניגקייט און צו פאָלגען, חוץ נאָר די מאַכט פון עפענטליכע מיינונג, דאָס הייסט, דאָס וואָס דער עולם אַרום האָסט דעם, וואָס געהט אראָב פון וועג. די געזעלשאַרדנונג האָט ניט געדארפט קיין אַנדערע צוואַנגס־מאַכט; וויל זי איז אַרויסגעוואַקסען פון אזא געזעלשאפט, וואו עס זיינען אינערליך ניט געווען קיין רייכע און אָרימע, קיין הויכע און ניעדעריגע, קיין הערשער און בעהערשטע. צו אזעלכע צושטענדע איז די געזעלשאַרדנונג געווען צוגעפאסט. איצט אָבער איז שוין געווען גאָר אַן אַנדער וועלט: עס איז אויפגעקומען א גאַנץ לשאפט, וועלכע האָט זיך שוין נעמוזט צושפאלטען אין פרייע און שקלאפען, אין רייכע רויבער און אָרימע בערויבטע; דורך אלע לעבענסבעדינגונגען צוזאמען, דורך די נייע אויפהרונגען וויי אויסצואַרבייטען לעבענסמיטלען האָט עס גע־

אייביג אויף איין אָרט. א טייל מענשען האָט דער האַנדעל אַרומגע־טריבען, א טייל האָבען געזומען וואַנדערען ווען זיי האָבען געענ־דערט זייער בעשעפטיגונג. א טייל — ווען זיי האָבען פערקויפט זייע־רע פעלדער אָדער געקויפט אַנדערע. הכלל, די קרובים פון איין ענם זיינען דורכגעטאַשט געוואָרען. זיי האָבען ניט מעהר געקענט צוזא־מען קומען צו בעזאָרגען זייערע אייגענע געמיינשאַפטליכע אנגעלענע־הייטען. אַלץ וואָס די משפּחה האָט נאָך געקענט בעזאָרגען צוזאַמען איז געווען אונווויכטיגע זאַכען, ווי רעליגיעזע צערעמאָניעס. די געמיינ־שאַפטליכע אינטערעסען, וואָס די ענטעם האָבען פריהער געהאַט, האָ־בען זעהר גוט געקענט בעזאָרגט ווערען דורך די ענטיל־איניגקייט. אָבער יעצט זיינען צוגעקומען נייע בעדירפניסע און נייע אינטערעסען. זיי זיינען געקומען פון די טיפּע ענדערונגען אין די פערהעלטניסע פון אַרבייט און פון פערדיענען זיך אן עקזיסטענץ און דורך די נייע פאַרמען, ווי די מענשען האָבען זיך יעצט איינגעשטעלט אין געזעל־שאַפט. דיעזע נייע בעדירפניסע און אינטערעסען זיינען ניט נאָר געווען פרעמד צו די אַלטע ענטיל־אָרדנונג, נאָר זיי האָבען יענע אָרד־נונג אויף יעדען אָרט צושטערט. אנשטאָט די אמאַליגע משפּחה, האָט נאָר יעצט געשפּיעלט א ראָלע א גילדע פון אַלע מענשען פון איין מלאכה, וועלכעם איז אַרויסגעקומען דורך די טיילונג פון אַרבייט. ווייטער האָט ענומען שפּיעלען א ראָלע א נאַנצע שטאָדט און איהרע אינטערעסען ענגען די דערפער. אמאָל האָט דער פאַרשטעהער פון דער משפּחה בעזאָרגט די אינטערעסען פון דער משפּחה. יעצט האָ־בען שוין נאָר געהאַט שותפות'ע אינטערעסען ניט אַלע מענשען פון איין משפּחה, נאָר אַלע מענשען פון איין מלאכה. אָדער אַלע אייני־וואָהנער פון איין שטאָדט. אין איין מלאכה און אין איין שטאָדט האָבען געקענט זיין מענשען פון ווער ווייסט וויפיעל פערשיעדענע משפּחות און שטאמען. און מענשען פון איין משפּחה האָבען געקענט זיין צוטיילט איבער ווער ווייסט וויפיעל פערשיעדענע מלאכות און שטעדט. גילדען און שטעדט האָבען אַלזא געמוזט זעהען צו האָבען זייערע פאַרשטעהער, זייערע רעגיערער אויסערהאַלב דער ענטיל־אייני־ריכטונג און חוץ איהר. און דערמיט זיינען ממילא די נייע פאַר־שטעהער געוואָרען א מאַכט געגען די אַלטע משפּח־פאַרשטעהער, מיט וועלכע זיי וואָלטען געווען ווי צוויי קעץ אין איין זאַק. און וויעדער

רע הענט ארײן. א טײל אבער זיינען די אריסטאקראטען פון עשירות געווארען אנדערע, און דיעזע האבען דעם אדעל ענדליך פערדוקט אן א זייט. (אזוי איז עס געווען אין אטהען, אין רוים, ביי די דייטשען).

און חוץ דעם וואס די פרייע בירגער זיינען אויך אזא אופן צו־ שיידעט געווארען אין קלאסען פון רייכע און ארימע, האבען זיך אויך אונגעהייער פערמעהרט די שקלאפען. (וויפיעל שקלאפען עס זיינען געווען אין אטהען, האבען מיר שוין אויבען דערמאהנט. אין קארינטה איז אין די בליהונגסצייט פון דער שטאדט געווען 460,000 שקלאפען, אין עגינא 40,000; אין ביידע צעהן מאל אזוי פיעל ווי פרייע ביר־ גער). די געצוואונגענע ארבייט פון די שקלאפען איז געווען דער פונ־ דאמענט פון אלע געזעלשאפטליכע פיהרונגען און אייניריכטונגען.

וואס־זשע איז געווארען פון די נענטיל־פיהרונגען נאך דער דא־ זיגער געזעלשאפטליכער איבערקעהרעניש? די דאזיגע פיהרונגען האבען ניט מעהר געקענט עקזיסטירען. עס זיינען ארויסגעוואקסען נייע עלעמענטען. די נענטיל־אייניריכטונגען האבען די נייסען ניט געבראכט. עס איז געקומען פון זיך. און געגען די דאזיגע נייע עלע־ מענטען זיינען די נענטיל־פיהרונגען געווארען אהנמעכטיג.

די נענטיל־אייניריכטונג מיט איהרע אויסגעקליבענע אנפיהרער פון דער נענס זיינען געווען בעגרינדעט אויף דעם, דאס די מיטגליע־ דער פון א נענס, אדער וועניגסטענס פון א שטאם, זיינען געזעסען צוזאמען אין איין פלאץ און נאר זיי אליין האבען דארטען געוואוינט. די צוזאמען־וואוינענדע מענשען פון א לאנד זיינען געווען משפחות. דאן האט יעדע משפחה געהאט איהרע פארשטעהער, וואס האבען אנ־ געפיהרט אלע קהל'שע זאכען. אבער נאך די בעשריבענע איבערקעה־ רענישען האט דאס שוין לאנג ניט מעהר עקזיסטירט: מענשען הא־ בען שוין ניט מעהר געוואוינט צוזאמען בלויז נאך משפחות. די נע־ טעם און די שטאמען זיינען אומעדום דורכגעמישט געווארען. אומע־ רום האבען געוואוינט שקלאפען און פרעמדע צווישען די בירגער. מע־ שען האבען שוין ווייטער אויפגעהערט צו בלייבען זיצען אייביג אויף איין ארט. גאר פריהער זיינען זיי געווען ארומוואנדערער. ערשט געגען ענדע פון די מיטעל־שטופע פון בארבארי האבען זיי זיך צו־ געוואוינט צו זיצען שטענדיג אויף איין ארט. איצט, וען די ציווי־ ליזאציאן איז געקומען, האט מען וויעדער אויפגעהערט צו בלייבען

אוים, וואס ער מיינט, אז עס איז א מציאה געכאפט, אז זיין שטיקעל פעלד ווערט „פריי" פון די דעה, וואס קהל האט איבער דעם און ער רייסט איבער די קייטען פון קאנטראל פון דער געמיינשאפט, דאן צורייסט ער דערמיט אויך דעם באנד וואס האט איהם ביז אהער צוגעבונדען צו דעם פעלד און וואס האט ניט געקענט אבגעריסען וועדען פון איהם. וואס דערפון קומט ארוים, האט מען איהם באלד גע־מאכט פערשטעהן דורך דעם געלד, וואס איז אויפגעקומען צוזאמען מיט דעם פריוואט־אייגענטהום: די שטיקער פעלד האבען איצט שוין נעקענט ווערען וואארע, מען האט זיי שוין געקענט פערקויפען און געבען פאר א משכון. אזוי געשווינד ווי ערד איז געווארען פריוואט־אייגענטהום, איז באלד אויך (אין אטהען) ערפונדען געווארען היפא־טעק (מארטגיידזש, געבען גרונד־אייגענטהום פאר א משכון). דעם פעלד־בעזיצער האט זיך געדוכט, אז איהם איז געווארען בעסער, ער איז געווארען דער גאנצער אייגענטהימער איבער זיין פעלד; אבער נאך זיין גאנצען רעכט אויף אייגענטהום האט זיך נאכגעשלעפט די חלאת פון היפאטהעק, וואס האט אונטערגעגראבען זיין אייגענטהום. עס איז פונקט א שטייגער ווי נאך די מאנאגאמיע, נאך די פרומע איינפיהרונג, אז א פרוי מוז בלייבען שטרענג דאס ווייב נאר פון איין מאן, שלעפט זיך נאך די חלאת פון העטעריזמום און פראסטיטוציאן (ווי מיר האבען שוין אויבען גערעדט). אט אזוי איז אויך דא: איהר האט געוואלט דאס פולע, פרייע רעכט אויף גרונד־אייגענטהום, מיט דעם רעכט דאס צו פערקויפען אדער צו פער'משכנ'ען אדער צו פער־שענקען? — אט האט איהר עס! דוקא דערפון קומט ארוים, אז איהר פערלירט אלעם!

אויף אזא אופן איז עס געקומען דערצו, אז מיט דער פערשפריי־טונג פון האנדעל, מיט דער ענטוויקלונג פון געלד, וואוכער, גרונד־אייגענטהום און היפאטהעק האט זיך שנעל גענומען צוזאמענציהען (קאנצענטרירען) די גאנצע עשירות אין די הענט פון א קלאס פון וועניג מענשען. און לעבען דעם איז אלץ גרעסער געווארען די מאסע פון די ארימע און די ארימקייט פון דער מאסע.

די נייע אריסטאקראטיע פון רייכטהום איז א טייל געווען פון אנהויב אן דיזעלבע וואס דער אלטער אדעל פון געבורט: די אדעליגע זיינען דאס געווארען די רייכע, וואס אלץ איז אריינגעקומען אין זייע־

דעם בעזיץ פון פעלד. פריהער האָבען איינצעלנע מענשען נאָר גע־
קראָגען פון דער גענס אָדער פון דעם שטאַט א שטיקעל פעלד בלויז
צום בעארבייטען. קיין פריוואט־עשירות אין פעלדער האָט ניט גע־
קענט זיין.

וועז אָבער עס איז שוין געווען געקומען אין דער ענטוויקלונג אזוי
ווייט, ווי מיר האַלטען דאָ, האָט יעדער שוין דאָס שטיקעל פעלד, וואָס
איז איהם צוגעטיילט געווארען, פעסט געהאַלטען אלס זיין אייגענ־
טהום; דאָס פעלד־אייגענטהום האָט זיך אזוי בעפעסטיגט, אז עס
איז שוין געווארען א ירושה פאר קינדער און קינדס־קינדער. איצט
איז זיי געווארען צו לאַסט דאָס, וואָס די גענטיל־געמיינשאפט האָט
נאָך געהאַט א רעכט אויף די פעלדער. דאָס איז געווארען אויף די
איינצעלנע ווי קייטען אויף די הענד, ווייל דאָס האָט זיי ניט ערלויבט
צו טהאָן מיט זייערע פעלדער ווי פאַלשטענדיגע בעלי בתים, אפילו
צו פערקויפען. דארום האָבען זיי דעמאָלט שטארק געווואונשען, זיי
זאָלען זיך אין גאנצען בעפרייען פון דעם שטיקעל איבערבלייבעכטם
פון דעם פריהעריגען שותפות־אייגענטהום. נו, פון דיעזע קייטען
אויף זייערע הענט האָבען זיי זיך טאקי בעפרייט, אָבער צוואמען מיט
דעם זיינען די מעהרסטע פון זיי באלד „בעפרייט" געווארען פון זייער
פעלד־אייגענטהום אויך. וואָרום מען דארף ניט פערגעסען, אז וואו
מענשען זיינען גאָר אין גאנצען פאר זיך פרייע בעלי בתים איבער
זייערע פעלדער, האָבען זיי טאקי די מעגליכקייט די פעלדער אָהן
בעשרענקונג צו ב ע ז י צ ע ן, אָבער דאָן האָבען זיי אויך וויעדער
די מעגליכקייט די פעלדער גאָר אין גאנצען צו פ ע ר ל י ע ר ע ן.
אזוי לאַנג ווי עס עקזיסטירט נאָך כאָטש אן איבערבלייבונג פון
שותפות־אייגענטהום, איז טאקי דער איינצעלנער ניט אין גאנ־
צען פריי זיין פעלד צו בעזיצען, דערפאר אָבער איז ער וויעדער פער־
זיכערט, אז ער קען עס ניט גאָר אין גאנצען פערליערען. אזוי גוט
ווי אייגער קען ניט האָבען קיין פעלד אין זיין פאַלשטענדיגען אייגענ־
טהום און ער קען עס ניט פערקויפען, וויל עס בעלאנגט צו אלע, אזוי
קען עס דאָך אנאנדערער אויך ניט בעזיצען פאַלשטענדיג און ניט אב־
קויפען. דאָס הייסט, אלזא, אז יעדער מענש בלייבט אימער א שותף
מיט אלע זיינע מיטבריידער אין די פעלדער און ער איז אימער זיכער
מיט א חלק פעלד פאר זיך צו בעארבייטען. וועז אָבער ער פיהרט

מיר רעדען דאָ, האָט די סוחרים־קלאַסע, די נאָר וואָס אויפגעקומענע, נאָך ניט געהאַט קיין שום בעגריף פון די געוואלדיגע ראָלע, וואָס זי וועט אמאל שפּילען. אָבער זי ענטוויקעלט זיך אלץ מעהר און וועלט אלץ מעהר אזוי וויכטיג, אז מען קען זיך ניט בעגעהן אָהן איהר.

מיט דער ענטוויקלונג פון די מסחר־קלאַסע קומט אויף מ ע ט א ל־ג ע ל ד, אויסגעפרעסטע מטבעות. דאָס וועלט א נייער מיטעל פון הערשונג פון די ניט־פּראָדוצענטען איבער דעם פּראָדוצענט און זיין פּראָדוקציאָן. דאָס גאלד איז געוואָרען די וואָארע איבער אלע וואָארען, זי ענטהאלט אלע סחורות אין זיך פערבאָרגען; דאָס כשוף־מיטעל, וואָס קען זיך פערוואַנדלען אין אלעס וואָס מען קען זיך נאָרווינשען. וואָר עס האָט געהאַט גאלד, דער האָט בעהערשט די גאַנצע וועלט פון פּראָדוקציאָן. און וואָר האָט געהאַט גאלד? דער קויפמאַן. אין זיין האַנד איז דאָס גאלד געוואָרען דער גאָט פון דער נעזעלשאפט. ער האָט געמאַכט, אז יעדער זאל פיהלען, דאָס אלע סחורות מוזען זיך וואַרפען קניענדיג אין שטויב פאר'ן גאלד, און דערמיט מוזען צום גאלד דיענען אלע וואָארען־פּראָדוצענטען. ער האָט בעוויזען, וויי אלע אנדערע פאָרמען פון רייכטהום וואָרען נאָר דער שאָטען פון דיזען עיקר עשירות, פון גאלד. קיינמאל האָט זיך די מאַכט פון גאלד ניט אַרויסגעצייגט אזוי רויה און מיט אזא געוואלט, ווי אין דיזער יוגענדצייט זיינע.

נאָך דעם ווי עס איז אויפגעקומען וואָארען־פערקויף פאר גאלד, האָט דאָס גאלד גענומען שפּילען נאָך א נייע ראָלע: מען האָט אָנגעהויבען אוועקצובאָרגען גאלד אויף פּראָצענט. די גזעזעצע פון אלטען דוים און פון דעם אלטען אטהען האָבען געמאַכט דעם בעל חוב אונטערוואָרפען צו די פּים פון דעם מלוה אָהן שום רחמנות. אין קיין לאַנד שפּעטער זיינען די גזעזעצע ניט געווען אזוי אונדערבאַרמדיג. און אין די ביידע פאַרצייטיגע לענדער זיינען אָט דיזע אונדערבארמדיגע גזעזעצע אַרויסגעקומען פון זיך, אלס געוואוינהייטס רעכטע, אָהן אנדערן צוואנג ווי דעם עקאָנאָמישען, — דאָס הייסט וויל דער באַרגער האָט זיך ניט געקענט העלפען, ער האָט געמוזט אָנקומען צו דעם גאלד־מענש.

וואָן עס איז שוין גענוגען פּריוואַט־עשירות אין סחורות, אין שקלאַפען און אין גאלד, איז צוגעקומען נאָך איין סאָרט רייכטהום, — אין

אויסטויש פון פּראָדוקטען — עס קומען אויף — די סוחרים. דערמיט פאַנגט זיך אָן א נייער סאָרט אײַנטיילונג פון מענשען און קלאַסען. אָן אָנפאַנג פון קלאַסען־טיילונג איז שוין פריהער אויף גע־ווען; עס זיינען שוין געווען פערשיערענע אָנפאַנגען אזעלכע; אָבער בײַ יעדען פריהעריגען אָנפאַנג פון קלאַסען־טיילונג איז דאָס נאָר גע־ווען בײַ דער פּראָדוקציאָן, — די ארבייטער האָבען זיך געשיידעט אין אזעלכע וואָס האָבען אָנגעפיהרט די ארבייט און אזעלכע וואָס האָבען געטהאָן די ארבייט. אָדער אין אזעלכע וואָס האָבען געטהאָן זייער ארבייט אויף א גרויסען פוס און אזעלכע וואָס האָבען געארבייט אויף א קלענערען מאַסשטאַב. ווען אָבער עס האָט זיך אָבגעטיילט א בע־זונדערער קלאַס סוחרים, איז צום ערשטען מאָל אויפגעקומען א קלאַס מענשען אזעלכע, וואָס האָבען אליין אין דער ארבייט קיין שום אָנטייל ניט גענומען און דאָך האָבען זיי אזוי געמאַכט, אז אין אלגעמיינען האָבען זיי אָנגעפיהרט די פּראָדוקציאָן און די פּראָדוצענטען זיינען נעווען צו זיי עקאָנאָמיש אונטערוואָרפען. זיי זיינען געווען דער פערמיטלער צוויישען יעדע צוויי פּראָדוצענטען און האָבען זיי ביידע בעראַבעוועט. איינגערעדט האָבען זיך די סוחרים, אז זיי ווערען די ניצליכסטע קלאַסע פון דער בעפעלקערונג, וויל זיי בעפרייען די פּרא־דוצענטען פון די מיהע און פון די ריזיקע פון מוזען אליין פערזאָרגען דעם אויסטויש און זיי העלפען זיי צו קענען געפינען בעלנים אויף זייער ארבייט אין די וויייטסטע געגענדען; אין אמת'ן אָבער זיינען די סוחרים נעווען א קלאַס פון פּאַראַזיטען, עכטע געזעלשאַפטליכע פיאַווקעס. אויפגעטהאָן האָבען זיי אין אמת'ן זעהר וועניג און פאַר א לוין דערפאַר האָבען זיי אָבגעשעפט די סמעטענע פון די פּראָצע פון ביידע זייטען, אי פון די הייסישע פּראָדוצענטען, אי פון די פרעמדע. און אין דער גיך האָבען זיי אָנגעקליעבען גרויסע עשירות'ן און געוואל־דיגען געזעלשאַפטליכען איינפלוס. און דאָרום האָבען זיי בעקומען אליץ מעהר און מעהר אנזעהען און האָבען אליץ מעהר און מעהר בע־הערשט די פּראָדוקציאָן, ביז זיי האָבען ענדליך אליין בעשאַפען אן אייגענעם „פּראָדוקט", דאָס זיינען די האַנדעלס־קריזען, וואָס זיינען געווען אפּטע גענוג פון צייט צו צייט און געבראַכט שווערע צרות אויף גאַנצען געזעלשאַפטליכען לעבען.

אויף דו מדרגה פון דער מענשליכער ענטוויקלונג, פון וועלכער

זי הייבט זיך אן מיט א נייעם פארטשריט אין דער טיילונג פון ארבייט. אויף דער אונטערשטער שטופע פון בארבארייי האבען די מענשען בעשאפען לעבענסמיטלען נאר דירעקט פאר דעם אייגענעם בעדארף. אויב עס האט זיך אמאל געטראפען אז מען האט אויסגעטוישט זאכען אויף זאכען, איז דאס נאר פארגעקומען אמאל, מיט זאכען, וואס מען האט צופעליג געהאט איבריגע. אויף דער מיטעלסטער שטופע פון בארבארייי געפינען מיר ביי די פאסטוכער־פעלקער שוין א פערמענען, דאס זיינען די בהמות, וואס זיי האבען רעגעלמעסיג מעהר ווי זיי בעדארפען פאר'ן אייגענעם געברויך, — אויב, נעמליך, די סטאדע בהמות דערגרייכט נאר א געוויסע גרוים; צו דערזעלבער צייט איז שוין דא א טיילונג פון ארבייט צווישען די פאסטוכער־פעלקער און צווישען די וועניגער ענטוויקעלטע שבטים, וואס האבען ניט קיין בהמות. דאס בעשאפט צוויי פערשיעדענע פראדוקציאנס־שטופען איינע לעבען די אנדערע און דאס מאכט נויטוועניג און מעגליך א רעגעלמעסיגען אויסטויש. די אויבערשטופע פון בארבארייי ברייגט אונז א וויטערע ארבייטס־טיילונג, דאס איז צווישען פעלד־ארבייט און האנדווערק. דאס ברייגט דערצו, אז אלץ א גרעסערער טייל פון די פראדוקטען פון מענשליכע ארבייט ווערט בעשאפען דירעקט פאר דעם אויסטויש, פאר דעם האנדעל, היימסט עס. דאס מאכט, אז דער אויסטויש, דער האנדעל צווישען די איינצעלנע פראדוצענטען (בעשאפער) ווערט א לעבענס־נויטוועניגקייט.

דאן קומט די ציוויליזאציאן. זי בעפעסטיגט די אלע ארבייטס־טיילונגען, וועלכע זי געפינט שוין פערטיגע, און מאכט זיי נאך שארפער, בעזונדערס דורך דעם, וואס די שטעדט ענטוויקלען זיך און עס ווערט אלץ שארפער דער אונטערשיעד צווישען שטאדט און דארף (וואו אמאל הערשען די שטעדט איבער די דערפער, ווי אין אלטערטהום, אמאל בעהערשען די פעלד־בעזיצער די שטעדט, ווי אין מיטעלאלטער). דורך דיעזען וואקסענדען צווישענשייד צווישען שטאדט און דארף קומט אויף א דריטע ארבייטסטיילונג, אזעלכע וואס מען געפינט נאר אין דער ציוויליזאציאן; אזעלכע וואס שפיעלט א הויפט־וויכטיגע ראלע: עם קומט אויף, נעמליך, א בעזונדערער קלאס מענשען, וואס בעשעפטיגען זיך ניט מעהר מיט קיין פראדוקציאן, מיט קיין בעשאפען זאכען צום מענשליכען געברויך, נאר בלויז מיט דעם

שטאַרבענעם׳ס פאַמיליע. פון דעם קומט בײַסלעכווייז אַרויס א מנהג, בעזאַנדערס זינט עס איז אײַנגעפֿיהרט דאָס פֿאָטער־רעכט, אז דאָס אמט פון דעם פֿיהרער געהט שוין איבער בירושה צו זײַנע יורשים. אין אָנהייב איז דאָס נאָר ווייל דאָס אַרט קיינעם ניט; דערנאָך פֿאַרערט דאָס שוין די פֿאַמיליע פון דעם הערשער; און ענדליך ווערט דאָס א „רעכט", וואס די הערשער־פֿאַמיליע פערכאַפּט און ווייל עס פון האַנד ניט אַרויסגעבען. דערמיט ווערט געלייגט דער פונדאַמענט צו דעם ירושה־קעניגטהום און ירושה־אַרעל.

אויף אזא אופן רייסען זיך די בעאַמטע און אָנפיהרער פון די גענטיל־אײַנריכטונג בײַסלעכווייז אַרויס פון זייער וואָרצעל וואָס זיי האָבען פריהער געהאַט אין פֿאָלק, אין דער פראַטריע, אין דעם שטאַם, ווען זיי פלעגען נאָר אויסגעקליבען ווערען אלס זייערע דיענער. די גאַנצע גענטיל־אָרדנונג ווערט דאַן איבערגעקערט קאַפּויר: פריהער איז זי געווען אן אָרגאַניזאַציאן פון שטאַמען וואס איהר צווועק איז געווען צו בריינגען פריי זייערע אײַגענע אנגעלעגענהייטען אין אָרדנונג; יעצט ווערט זי אן אָרגאַניזאַציאן צו בערויבען און אונטערדריקען די שכנים. און איהרע בעאַמטע ווערען אויף אזא אופן אויס ווערקצייגען פון דעם ווילען פון פֿאָלק; זיי ווערען א זעלבסטשטענדיגע מאַכט צו בעהערשען און אונטערדריקען דאָס אײַגענע פֿאָלק.

דאָס אָבער וואָלט קיינמאָל ניט מעגליך געווען, ווען עס וואָלט ניט געקומען דערצו, אז די גענטיל־בריידער האָבען זיך צושפּאָלטען אין רייכע און אָרימע, דורך די לוסט צו רייכטהום; ווען עס וואָלט ניט געקומען דערצו, ווי מאַרקס דריקט זיך אויס — אז „דער אונטערשיעד אין פערמעגען צווישען די בריידער פון אײַן גענס האָט גענאַכט א סוף צו די אײַנהייט פון אינטערעסען און געבראַכט א גענערשאַפט צווישען די גענטיל־בריידער"; און ווען די שקלאַפֿעריי וואָלט זיך ניט געווען שוין אָנגעפאַנגען צו פערשפֿרייטען און עס וואָלט ניט געווען ענטשטאַנען דער בעגריף, אז זיך אליין אויסצוארבייטען וואָס מען דארף צום לעבען איז אונטער דעם כבוד פון אן אנשטענדיגען מענשען; אז ארבייט פֿאַסט נאָר פֿאַר שקלאַפֿען און אז דאָס איז שענדליכער ווי רויבען אין מלחמות.

דערמיט זיינען מיר דערגאַנגען צו דער שוועל פון ציוויליזאַציאָן.

דער בונד פון פערוואנדעטע שבטים ווערט איבעראל א נויטוועניג־
קייט. מיט דער צייט ווערט אויך נויטוועניג זיי זאָלען זיך אין
גאנצען צונויפשמעלצען און ווערען נאָר איין פאָלק. דערמיט וועט
רען אויך צונויפגעשמאָלצען די בעזונדערע שטיקער לאַנד פון די
שבטים און עס ווערט איין לאַנד פון גאנצען פאָלק. דער מחנות־אַנ־
פיהרער פון פאָלק (דאָס איז דער וואס אין די אַלטע גריכישע שריפ־
טען ווערט ער אָנגערופען „רעקס", אין די לאַטיינישע „באזילעאוס",
ביי די אַלטע נאָרדישע פעלקער „טהיודאנס") ווערט א שטענדיגער
בעאמטער, מען קען שוין אָהן איהם ניט זיין. עס קומט אויף די
פאָלקס־פערזאמלונג, וואו זי איז ניט שוין פון פריהער בעשטאנען.
אזוי ענטוויקעלט זיך די גענטיל־געזעלשאפט ביסלעכווייז צו א מילי־
טעריש דעמאָקראַטיע. מיליטעריש — וויל מלחמות און ארגאניזא־
ציאָן צו מלחמות זיינען יעצט געווארען רעגעלמעסיגע אויפנאבען
פון פאָלקס לעבען. די עשירות פון די שכנים רייצט די רויב־לוסט
פון די פעלקער. אָנצוקלייבען עשירות איז שוין ביי די מענשען דע־
מאָלט געווארען איינע פון די ערשטע צוועקען פון לעבען. זיי זיינען
באַרבארען: רויבען איז ביי זיי לייכטער און אפילו עהרענהאפ־
טער ווי אַליין אויסארבייטען. פריהער האָט מען מלחמות נאָר גע־
פיהרט צו נעהמען ראכע פאר עולות וואָס מען האָט געהאט פון
פרעמדע, אָדער ווען עס איז א שבט צו ענג געווארען אין זיין לאַנד
און ער האָט געוואָלט אויסברייטען זיין וואוין־פלאַץ; יעצט אָבער
פיהרט מען שוין מלחמות בלויז כדי צו רויבען. מלחמה־פיהרען
ווערט א שטענדיגע בעשעפטיגונג צו קריעגען דורך דעם פערמעגען.
גיט אומזיסט שטעהען שטארקע מויערען ארום די נייע בעפעסטיג־
טע שטעדט: אין די גרובענס פון זייערע פעסטונגען ליגט דער קבר
פון די נענטיל־אָרדנונג און זייערע טהורמען גרייכען שוין אריין אין
דער ציוויליזאציאן.

און אויך אין די אינערליכע אנגעלעגענהייטען ווערט אלעס אנ־
דערש. דורך די רויב־מלחמות קריעגט דער אויבערשטער אָנפיה־
רער פון די קריעגס־מחנות מעהר מאכט. דאָס זעלבע איז מיט די
אונטער־פיהרער זיינע. און ביסלעכווייז געהט זייער אמט איבער
בירושה. פריהער איז עס גלאַט א מנהג, אז ווען דער אָנפיהרער
שטאַרבט, קלויבט מען אויס אן אנדערען אָנפיהרער פון דעם פער־

פּרעסט אין מטבעות, נאָר לויט נאָכ'ן געוויכט. מען וועגט צו גאָלד און זילבער און דערמיט קויפט מען. (אין חומש שטעהט אויך, ביי אברהם'ן, ווען ער האָט געקויפט א קבר פון עפרון'ן: „וישקול על ידו", ער האָט איהם צוגעוואוינען פיער הונדערט געוויכטען זילבער און דערמיט בעצאָהלט פאר'ן פעלד). אין מטבעות־געלד זעהט זיך שוין ניט אָן, אז געלד איז אייגענטליך א סחורה ווי אַלע סחורות; אז עס איז בלויז לייכט דאָס אויסצוטוישען אויף אַנדערע סחורות, ווייל יעדער נעהמט דאָס אָן צו יעדער צייט, אין אויסטויש אויף וואָס דאָס איז, אָבער ווייטער איז דאָס פשוט א סחורה ווי אַלע סחורות. דאָס איז אין געלד שוין פערשלייערט, ווען עס איז אויסגעפרעסט אין מטבעות. עס דאַכט זיך שוין, אז געלד איז עפעס א ספעציעלע כשוף־זאַך. אָבער ווען מען האָט נאָך ניט געהאט קיין געקוועטשטע מטבעות נאָר מען האָט גענוצט אלס געלד גאָלד און זילבער צוגעוואויגען אויפ'ן געוויכט, איז עס געווען קלאָר, אז דאָס גאָלד אָדער זילבער איז דאָ א סחורה ווי אַלע סחורות.

און דאָ איז שוין אויפגעקומען אן אונטערשיעד צווישען רייכערע און אָרימערע, חוץ דעם אונטערשיעד צווישען פרייע און שקלאַפען. מיט דער נייער צוטיילונג פון ארבייט איז אויפגעקומען א נייע שפּאלטונג פון דער געזעלשאפט אין קלאסען. וואו עס איז נאָך געווען געבליבען די אלטע קאָמוניסמישע הויז־געמיינדע, מיט שותפות'ע אייגענטהום, איז דאָס יעצט אונטערגעאנגען. דער אונטערשיעד אין רייכקייט ביי די פערשיעדענע הויפט־לייט פון פאמיליען האָט צוריסען דעם אלטען קאָמוניזמוס. מיט דעם איז אויך אונטערגעאנגען די שותפות'ע פעלד־ארבייט אויפ'ן חשבון פון דיעזער הויז־געמיינדע. דאָס אקער־לאַנד ווערט דאן שוין צוגעטיילט צו די אייצעלנע פאמיליען צו בענוצען דאָס. אין אָנהייב ווערט עס זיי אָבגענעבען נאָר אויף א צייט, דערנאָך אויף אימער. דער איבערגאַנג אין פאָלקאָמענעם פריוואַט־אייגענטהום קומט פאָר בים־לעבווייז און צוזאמען דערמיט נעהט איבער די פאָרונגם־עהע אין מאָנאָגאמיע. די איינצעלנע פאמיליע פאַנגט אָן צו זיין די ווירטהשאפטליכע אייהייט אין דער נעזעלשאפט. (וואָס דאָס מיינט איז ערקלערט אויבען, זייטע 129.)

די געדיכטערע בעפעלקערונג האָט געמאכט נויטיג מען זאָל זיך פעסטער צוזאמענבינדען, אי אין אייגענעם שבט אי צווישען שבטים.

האָבען זיך אלץ מעהר און מעהר אָבגעזונדערט און ענטוויקעלט אלץ מעהר פערשיעדענהייט אין קונסט און רייכטהומס־בעשאפונג. פעלד־ארבייט האָט יעצט שוין ארויסגעבראכט, חוץ תבואה, ארבעס, בעבלעך און אויבס, אויך אייל און ווין, וואָס מען האָט שוין אויסגעלערנט קוועטשען. אזוי פיעל פערשיערענע מלאכות האָט שוין ניט מעהר נעקענט טהאָן אלץ דערזעלבער מענש. דאָ איז ארויסגעקומען די צוויי טע גרויסע טיילונג פון ארבייט: דאָס האַנדווערק האָט זיך אָבגעשיידט פון די פעלד־ארבייט. האַנד־מלאכות זיינען צוגעטיילט געוואָרען צו בעזונדערע מענשען, האַנד־ווערקער, וואָס האָבען דאָס גאַנצע לעבען געארבייט נאָר בייַ איין מלאכה. דערביי האָבען זיי זיך אויסגעלערט צו זיין אלץ מעהר גע־שיקט, און אלץ מעהר גוטס האָט די מענשליכע ארבייט געקענט ארויס־ברענגען. און דורך דעם האָט די מענשליכע ארבייטס־קראפט גע־קראָגען אלץ מעהר ווערדע. די שקלאפערייַ איז דארום יעצט געוואָ־רען א וויכטיגער טייל פון דעם געזעלשאפטס־סיסטעם, וועהרענד אויך די פריהעריגע שטופע האָט זיך געטראָפען שקלאפערייַ נאָר אמאָל אין אויסנאהמע און עס האָט זיך דעמאָלט ערשט ענטוויקעלט. איצט האָ־בען די שקלאפען אויפגעהערט צו זיין איינפאכע געהילפען; איצט האָט מען אָנגעהויבען זיי טוצענדוויייז צו טרייבען צו דער ארבייט אויך דעם פעלד און אין דער ווערקשטאט.

מיט דער שפאלטונג פון דער ארבייט אין צוויי גרויסע הויפט־צווייגען, פעלד־ארבייט און האַנדווערק, קומט אויך א נייעס, אז מען ארבייט שוין ניט מעהר פאר'ן אייגענעם געברויך, נאָר דירעקט פאר דעם אויסטויש. וואָרים אז א טייל מענשען טהוען זייער גאַנצען לע־בען נאָר אין מין ארבייט, למשל שמידען אייזען, קען דאָך דאָס ניט מעהר זיין פאר'ן אייגענעם געברויך. זיי קענען דאָך ניט עסען קיין אייזען. זיי מאכען זייער ארבייט פאר אַנדערע און פערבייטען (טויש־ען אויס) זייער ארבייט פאר די פראָדוקטען פון אַנדערע מענשענס אר־בייט. דערמיט קומט אויך דער האַנדעל, ניט בלויז אין אייגענעם לאַנד און צווישען די שבטים, איבער זייערע גרענעצען, נאָר אויך אי־בער גרויסע וואַסערען. דאָס אלעס איז אָבער דעמאָלט נאָך זעהר אונ־ענטוויקעלט. די עדעלע מעטאלען, גאָלד און זילבער, פאַנגען אָן צו זיין כמעט די אייניגע אלגעמיינע געלד־וואָארע, אָבער נאָך ניט גע־

שטאפען, וועלכע האבען געמאכט גאנצע איבערקעהרעניסען אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט; דער לעצטער — ביז די קאַרטאפעל זיינען ערפונדען געוואָרען. דאס אייזען האט בעשאפען די פעלד־ארבייט אויף גרויסע שטרעקען. מיט דעם אייזען האט מען שוין נע־קענט אויסהאקען גאנץ גרויסע שטיקער וואלד און מאכען דערפון פעלד צו פעראקערען. דאס אייזען האט דעם האנדווערקער געגעבען ווערקציינען אזעלכע ארטע און שארפע, אז מען האט שוין נעקענט דערמיט שניידען אפילו דעם ארטסטען שטיין און אלע אנדערע מע־טאלען. דאס אלעס האט זיך ענטוויקעלט בים־לעכווייז. דאס ערשטע אייזען איז אפט געווען נאך ווייכער ווי בראנז. דאהין איז ניט מיט איין מאל אונטערגעגאנגען די שטיינערנע געוועהר. מען געפינט נאך אין שריפטען און ליעדער פון גאנץ שפעטע צייטען דערמאהנט וועגען שטיינערנע העק, וואס מען האט בענוצט אין מלחמות. מען געפינט דאס, למשל, אין דעם אלט־דייטשען הילדעברא־נדם־ליעד, וואס שטאמט פון ענדע פון 9טען יאהרהונדערט; און אפילו נאך אין די מלחמה ביי די שטאדט הייסטינגס, וואו וויליאם דהי קאנקעראר האט אייג־גענומען ענגלאנד אין יאהר 1066, האט מען בענוצט שטיינערנע העק, ווי עס צייגט זיך פון די היסטארישע דאקומענטען וועגען דיעזע מלחמה. עס האט אלזא גענומען צייט, איידער מען האט בים־לעכווייז אויס־געלערנט צו שמידען הארט אייזען. אבער קוים איז מען נאר דער־נאנגען צו שמעלצען אייזען ווי עס איז, איז שוין דער פארטשריט נעגאנגען געשווינדער און אהן אבהאלט. וועו מען האט שוין נעקענט בענוצען אייזען, איז מען דערגאנגען ווי אויסצוהאקען שטיינער אום צו מויערען מיט זיי. אזוי האט מען בים־לעכווייז אויסגעבויט א שטאדט ארומגערינגעלט מיט שטיינערנע מויערען, טהורמען, שפיצען און מיט הייזער פון שטיין אדער ציעגעל. אזא שטאדט איז גענוארען דער הויפט־פלאץ פון דעם שבט (שטאם) אדער פון דער פעראייניגונג פון שבטים. די שטאדט מיט די פעסטע מויערען ארום איז געווען א גענואלדינער פארטשריט אין די בוי־קונסט. אבער דאס איז אויך נעווען א סימן, אז די מענשען לעבען מעהר אין געפאהר און בעדאר־פען מעהר שוץ. פאר וואס? ווייל עשירות האט זיך שוין געשווינד אננעקליעבען, אבער אלס דאס אייגענטהום פון אייניצעלנע מענשען; די וועבעריי, די מעטאל־בעארבייטונג און אנדערע מינים האנד־ארבייט,

פרוי׳ס לעצטע הויז־ארבייט — דאָס קאָכען — און זי קען ניכער נעהמען אנטהייל אין נעזעלשאפטליכער ארבייט, אין פאבריקען, קאנטאָרען, נעשעפטען. די צאָהל פרויען, וואָס טהוען דאָס, וואקסט אויס געוואלדיג גרויס. — איבערזעצער).

וועו דער מאן איז געוואָרען דער פאקטישער הערשער אין הויז, איז אוועקגענומען געוואָרען די לעצטע שטערונג פון זיין אליין־הערשונג. דאן איז שוין אונטערגענאנגען דאָס מוטער־רעכט, עס איז אויסגעפיהרט געוואָרען דאָס פאָטער־רעכט — און די פאָרונגס־עהע, דאָס פרייע פאָרען זיך, איז ביסלעכווייז איבערגענאנגען אין מאנאָגאמיע, דאָס הייסט אין די שטענדיגע צובינדונג פון דער פרוי נאָר צו אייו מאן. דערמיט איז די אליין־הערשונג פון דעם מאן בעשטעטיגט און פעראייביגט געוואָרען. און דערמיט איז אריינגעקומען א רים אין די אלטע נענטיל־אָרדנונג: די נענטיל־אָרדנונג איז נעווען אן אויסהויט פון א סך מענער און פרויען; וועו אָבער עס איז ענטשטאנען אן אויסצעל־פאמיליע, פון אייו אויסציגען מאן, און זי, די אויסצעל־פאמיליע, איז געוואָרען א מאכט, האָט זי אריינגעבראכט א רים אין די אויסהויט פון דער נענס און דאָס האָט געפיהרט צו מאכען א סוף פון איהר.

דער שריט אין דער ענטוויקלונג נאָך דיעזען, פיהרט אונז שוין אין די אויבער־שטופע פון די בארבארייי, די צייט וועו מען וויים שוין פון שמיעדען אייזען. אין דער צייט איז שוין דא אן אייזערנער שוועָרד, אָבער אויך דער אקער־אייזען און דער האק. דאָס איז די פעריאָדע, אין וועלכע אלע קולטור־פעלקער מאכען דורך זייער הערשען־צייט. (הערשען־צייט איז די אָנפאנגס־צייט פון א פאלק, פון וועלכער עס איז נאָך ניט געבליעבען קיין נעשריעבענע היסטאָריע און פון וועלכע עס וועלען דערצעהלט ביי יעדען פאלק לעגענדען. די לעגענדען פון יעדען פאלק דערצעהלען פון זיין אָנפאנגס־צייט וועגען זעהר גרויסע העלדען — הערשען — אָדער הייליגע, האלב־געטער, וואָס זיינען ארויסגעקומען פון די גענטער אליין, און אז זיי זיינען דאָס נעווען די ערשטע „אבות" פון דעם פאלק. די מעשות פון אברהם, יצחק און יעקב ביי אידען זיינען אויך הערשען־לעגענדען פון די הערשען־צייטען פון אידישען פאלק. — איבערזעצער). דער מענש האָט זיך אויסגעלערנט בענוצען אייזען, דעם לעצטען און וויכטיגסטען פון די רויהע

פ א מ י ל י ע, אין דער גאנצער מענשליכער געזעלשאפט, האט דאס געבראכט אן איבערקעהרעניש אין דער פאמיליע. דיזעלבע אורזאכע, וואס האט פריהער געמאכט די פרוי פאר די הערשערין אין הויז, האט יעצט געמאכט דעם מאן פאר דעם הערשער. וואס האט זי פריהער געמאכט פאר די הערשערין אין הויז? דאס וואס איהר איז צוגעטהיילט געווארען די הויז־ארבייט. איז אבער יעצט די הויז־ארבייט פון דער פרוי געווארען גאנץ אונווייכטיג אין פערגלייך מיט די ארבייט פון דעם מאן. דער מאן האט איצט בעשאפען עשירות, די פרוי׳ס הויז־ארבייט איז איצט געווען א נעבען־זאך דערצו.

דא זעהען מיר שוין, אז די בעפרייאונג פון דער פרוי, איהר גלייך־שטעלונג מיט דעם מאן, איז אן אונמעגליכקייט און בלייבט אונמעגליך, אזוי לאנג ווי די פרוי איז אויסגעשלאסען פון די געזעלשאפטליכע פראדוקציאנס־ארבייט און זי בלייבט נאר ביי הייזליכע פריוואט־ארבייט. די בעפרייאונג פון דער פרוי ווערט ערשט מעגליך, ווען די פרוי וועט קענען נעהמען אן אנטהייל אין די גרויסע פראדוקציאן אויף א גרויסען געזעלשאפטליכען מאסשטאב און די הויזליכע ארבייט וועט נאר ווייניג צייט ביי איהר פערנעהמען. און דאס איז ערשט מעגליך געווארען דורך די גרויס־אינדוסטריע פון דער היינטיגער צייט, וועלכע ניט נאר וואס זי לאזט צו פרויען צו דער ארבייט אויף גרויסען פוס, נאר זי פערלאנגט זיי זעהר שטארק, און דערצו פערענדערט זי די הויז־ארבייט אלץ מעהר און מעהר אין עפענטליכע אינדוסטריע־ארבייט. (זייט ענגעלס האט דאס געשריעבען ביז היינט איז אין דעם נעמאכט געווארען אונגעהייערע פארטשריטע. אפילו קאכען דארף היינט די פרוי אין דער היים א סך ווייניגער ווי אמאל; אין ריעזיגע פאבריקען ווערען אלץ מעהר און מעהר נעריכטען געקאכט, איינגעמאכט און אריינגעטהאן אין פערליטעטע בלעכענע קענדלעך. א סך פאמיליען לעבען היינט כמעט אין נאנצען מיט אזעלכע סארט פערטיג־געקויפטע שפייזען. די פרוי ארבייט אין א פאבריק, אדער אין א קאנטאר, אזוי גוט ווי דער מאן, און ווען זיי קומען אהיים, מאכען זיי זיך א מאהלצייט פון אזעלכע „אייגעקענדילטע" פערטיג־געקאכטע שפייזן. ווייניגסטענס, אויב ניט אלע נעריכטען, איז נעווים א טייל נעריכטען נוצט מען שוין היינט זעהר פיעל „געקענדילטע". דאס נעהמט אוועק פיעל פון דר

טער דאָס אויפפאַסען און האַדעוועז די נעצאַהמטע איז אַלץ נע־ וועז דעם מאַן׳ס ארבייט. דאַרום האָט ער זיך נעפיהלט אלס דער אייגענטהימער פון די בהמות; און אויך אלס דער איינענטהימער פון אלצדינג, וואָס איז איינגעהאַנדעלט נעוואָרען אין אויסטויש פאר בהמות, — אלע סחורות און שקלאפען. די גאַנצע עשירות, וואָס דער מענש האָט שוין דאן נעקענט אַבשפּאַרען און אַנזאַמלען, איז נעוואָרען דעם מאַן׳ס אייגענטהום. די פרוי האָט אויך מיט־נענאַסען דערפון, אַבער זי האָט קיין חלק ניט געהאַט אין דעם אייגענטהום. פריהער, וועז דער מאַן האָט ניט געהאַט מעהר צו טהאָן ווי צו געהן אין מלחמות און אויף יאגד, איז ער נעווען צופריעדען צו זיין אין הויז אויף די צווייטע שטעלע, אונטער די פרוי; כאָטש אלס קריענער און יענער איז ער דאָך נעווען א „ווילדער", א רויהער. דער פאַסטוך דא־ נענען איז דאָך א „מילדער", דאָך האָט ער זיך אַרויפנעכאַפט אויף די ערשטע שטעלע אין הויז און צוריקגעשטופט די פרוי אויף דער צווייטער שטעלע; ער האָט זיך בענוצט דערביי מיט זיין רייכ־ טהום. און זי האָט זיך ניט געקענט בעקלאָגען, עם וואָלט איהר ניט געהאָלפען, ווייל אונטער די אומשטענדען האָט עם אַנדערש ניט נע־ קענט זיין. פריהער איז דאָך די פרוי אויך נעווען די אייגענטהי־ מערין איבער איהר חלק ארבייט און דער מאן איבער זיין חלק. דאָס איז יעצט אויך אזוי געבליעבען. און דאָך האָט זיך אלצדינג איבער־ נעקעהרט מיט׳ן קאָפּ אַראָב. פארוואָס? ווייל פריהער האָט איהר חלק ארבייט, די הויז־ארבייט, און די הויז־נעצייג, און אלץ וואָס אין הויז, נעהאַט מעהר בעטרעפּ, ווי דאָס וואָס דער מאן האָט פריהער אויפנעטהאָן. איצט אַבער האָט שוין זיין חלק ארבייט נעהאַט א סך מעהר בעטרעפּ.

דאָס הייסט, מיט אַנדערע ווערטער, אזוי: די טיילונג פון אר־ בייט צווישען מאַן און פרוי א י ן ד ע ר פ א מ י ל י ע, — דאָס וואָס איהם איז צוגעטיילט נעוואָרען די ארבייט אהיים צו בריינגען לע־ בענסמיטלען און איהר די ארבייט צו צוגרייטען זיי אין הויז — דאָס האָט רעגולירט דאָס אייגענטהום צווישען זיי: זיין אייגענטהום איז נעווען אלץ וואָס האָט צו טהאָן מיט בעזאַרגען לעבענסמיטלען אין דרויסען און זי איז נעווען די בעל הבית׳טע אין הויז. איז אַבער נע־ קומען א נייע טיילונג פון ארבייט א ו י ס ע ר ה א ל ב ד י

מענשען צו דער ארבייט. און ביי מלחמות האָט מען זיי געקענט קריענען: די געפאַנגענע אין קריעג האָט מען פון דעמאָלט אָן גע־מאכט פאר שקלאפען.

אלזא זעהען מיר, אז די ערשטע גרויסע געזעלשאפטליכע טיילונג פון ארבייט האָט געמוזט ארויסברייננען שקלאפערייי, אזוי לאנג ווי אלעס ארום און ארום איז געווען אזוי ווי עס איז נעווען. ווייל די טיילונג פון ארבייט, דאָס הייסט וואָס א טייל מענשען האָבען זיך גענומען בעשעפטיגען מיט איין בעזונדערע ארבייט — ווי דאָ בהמות־האָדעווען — האָט מיטגעבראכט אז די ארבייט האָט געקענט בעשאַ־פען אלץ מעהר און מעהר עשירות; ווייטער האָט דאָס געפיהרט דערצו, אז עס זיינען אויפגעקומען אלץ מעהר און מעהר סאָרטען אר־בייט. דארום האָט זיך שוין געלוינט אייניצושפאנען שקלאפען ביי דער ארבייט. אלזא, פון די ערשטע גרויסע געזעלשאפטליכע אר־בייטס־טיילונג איז ארויסגעקומען די ערשטע גרויסע שפאלטונג פון דער געזעלשאפט אין צוויי קלאסען: האַרען און שקלאפען, אויס־בויטער און אויסגעבויטעטע.

די סטאדעם בהמות זיינען פריהער נעווען דאָס שותפות'ע אייי־גענטהום פון דעם שטאם אָדער פון די נענס. מיט דער צייט איז דאָס איבערגעגאנגען אין פריוואט־אייגענטהום פון דעם אויבערהויפט פון דער פאמיליע. ווי אזוי און ווען דאָס איז געשעהען, וועגען דעם ווייסען מיר ביז יעצט גאָר ניט. אָבער דאָס מוז הויפטזעכליך געשעהען אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג.

און איצט, ווען עס זיינען נעווען סטאדעם בהמות אלס עשירות און די איבעריגע נייע רייכטהימער, איז אין דער פאמיליע פאָרגעקו־מען א רעוואלוציאָן (דאָס הייסט אן איבערקעהרעניש, א טיעפע ענ־דערונג): אנשטאט וואס פריהער איז די פרוי נעווען די הערשע־רין אין הויז, איז איצט געווארען דער מאן דער הערשער. און אָט ווי אזוי דאָס איז געקומען: צו שאפען וואס מען בעדארף צום לעבען איז אימער נעווען דעם מאן'ס זאך. ער האָט אויך בעשאפען די נעצייג וואס מען האָט בעדארפט דערצו און זיין אייגענטהום איז דאָס נעווען. ווען עס איז אויפגעקומען האָדעוואניע פון בהמות אלס א נייע סאָרט בעשאפונג פון לעבענסמיטלען, איז דאָס אויך נעווען דעם מאן'ס זאך. פריהער דאָס צאהמען די ווילדע בהמות און שפע־

די בעאַקערטע פעלדער זיינען אין אָנהייב געבליעבען שותפות־איינענטהום פון די גענס; שפּעטער האָט די גענס צוגעטיילט שטיקער פעלד צו די הויז־געזאַמלונגען צו בענוצען עס, און צום סוף האָט מען צוגעטיילט אזעלבע שטיקער פעלד צו אייניצעלנע מענשען. דאָס איז זיי אָבער ניט אין גאַנצען אָבגענעבען געוואָרען אלס פריוואַט־איינענטהום. מען האָט דאָס זיי בלויז צוגעטיילט צום בענוצען. זיי האָבען געמענט האָבען געוויסע בעזיץ־רעכטע דאַרויף, אָבער מעהר ניט.

פון די מלאכות, וואָס זיינען שוין געוואָרן אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג, זיינען בעזונדערס וויכטיג צוויי. די ערשטע איז וועבערייַ אויפ'ן וועב־שטוהל, די צווייטע איז שמעלצען מעטאַל־ערדען און שמיעדען די מעטאַלען. קופער און צין און די פון ביידע צוזאַמענגעזעצטע בראָנז זיינען געווען די סאַמע וויכטיגסטע מעטאַלען. פון בראָנז האָט מען געקאָנט מאַכען ברויכבארע וועפקצייגען און וואַפען (געוועהר). דאָך איז בראָנז ניט נענוג געווען, אז מען זאָל זיך שוין קענען בעגעהן אָהן די אלטע וועפקצייגען פון שטיין. אז מען זאָל קענען אויסקומען גאָר אָהן שטיין־וועפקצייגען, דאָס האָט נאָר גע־קענט אויפטהאָן אייזען. אָבער צו שמעלצען אייזען האָט מען דעמאָלט נאָך ניט געוואוסט.

נאָלד און זילבער האָט מען דעמאָלט שוין אָנגעהויבען צו גע־ברויכען פאַר צירונג. זיי האָבען שוין געמוזט שטעהן הויך אין וועפטה געגען קופער און בראָנז.

פריהער האָט יעדער מענש קוים געקענט אויסארבייטען דאָס נייטיגסטע וואָס ער האָט געדאַרפט צו דערהאַלטען זיין אייגענעם לעבען. וועז אָבער דער מענש האָט זיך אויסגעלערענט אַרויסברייגען מיט זיין אַרבייט אַלץ מעהר און מעהר פּראָדוקטען, אין אלע צווייגען פון ארבייט — אין בהמות האַדעוועז, פעלד־בעאַרבייטען, אין הייז־ליכען האַנדוואַרק — האָט ער שוין געקענט מיט זיין אַרבייט בע־שאפען מעהר ווי נייטיג צום לעבען. צו דערזעלבער צייט האָט דאָס געבראכט מעהר ארבייט טעגליך פאַר יעדען מיטגליעד פון דער גענס, פון דער הויז־געמיינדע אָדער פון דער אייניצעלנער פאַמיליע. (ווייל די בעדירפניסע זיינען גרעסער; וועז די אַרבייט האָט גע־קענט בעשאפען מעהר, האָט מען זיך אויסגעלערענט בעדאַרפען מעהר.) דאָן האָט זיך אָנגעהויבען צו לוינען, אז מען זאָל אַריינקריגען מעהר

מעהר און מעהר ענטוויקעלט אויסטויש דורך אייגצעלנע מענשען, ביז צום סוף איז דער בייט צווישען אייגצעלנע מענשען געוואָרען דער אייגציגער סאָרט אויסטויש אָדער האַנדעל. דער הויפט ארטיקעל, וועלכען די פאַסטוכער שבטים האָבען געהאַט צו פערהאַנדלען צו זייערע שכנים־שבטים איז געווען בהמות. בהמות זיינען געוואָרען די סחורה, אין וועלכע אַלע אַנדערע סחורות זיינען געשאַצט געוואָרען: דאָס איז ווערט אזוי־פיעל־און־אזוי־פיעל ציעגען, דאָס — אזוי־פיעל־און אזוי־פיעל קיה אָדער אָקסען. בהמות האָט יעדער צו יעדער צייט אָננעמען אין אויסטויש געגען יעדע אַנדערע סחורה. קורץ, בהמות האָבען נעשפיעלט די ראָלע פון געלד, שוין אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג. אָט אזוי שטאַרק האָט מען באַלד אין אָנפאַנג פון דעם האַנדעל, פון דעם סחורה־אויסטויש, דערפיהלט א בעדירפניש צו האָבען אייז מין סחורה, וואָס זאָל שפיעלען די ראָלע פון געלד און אזוי נעשווינד האָט זיך דאָס ענטוויקעלט.

פון פערזייען גרינצייג האָבען וואהרשיינליך די אזיאַטישע בארבארען אויף דער אונטערשטופע פון בארבאריי נאָך ניט געוואוסט. דאָס איז ערשט אויפגעקומען ביי זיי אויף דער מיטעל־שטופע פון בארבאריי. און דאָס האָט צוגעפיהרט צו פעלד־ארבייט, צו פערזייען תבואה. אין די גאַנצע שטיק וועלט וואו די טוראַנישע פעלקער וואוינען (צו דיעזע פעלקער געהערען די טערקען, די טאַטארען, די פינען, די עסטהען, די ליפלענדער און א סך אַנדערע), האָט מען ניט געקענט האַדעווען קיין בהמות אָהן א ביסעל ערד־ארבייט. ווייל אין דיעזע געגענדען, וואָס געפינען זיך ס'רוב אויף א הויכען, גלייכען שטיק וועלט, איז דער קלימאַט אזעלכער, אז אין ווינטער קענען די בהמות ניט פאַשען זיך אין פעלד. מען מוז האָבען אָננעגרייט מיט וואָס צו פאַשען זיי דעם לאַנגען שטרענגען ווינטער. דערום האָט מען דאָרטען געמוזט בעארבייטען לאַנקעם און שניידען היי און אויך ציהען געוויסע קערנער תבואה פאַר די בהמות צו עסען. אז ניט, האָט מען קיין בהמות ניט געקענט האַדעווען. דאָס זעלבע איז אויך געווען אין די סטעפעס צו צפון־זייט צו פון שוואַרצען ים. און אז מען האָט שוין נעלערנט ציהען פון דער ערד קערנער פאַר די בהמות, איז שוין געווען נאָר איין שריט דערצו, אז די מענשען זאָלען זיך אויך שפייזען מיט די קערנער. אזוי איז ארויסגעקומען פעלד־ארבייט.

בעזונדערע פעהינקייטען צו מאכען נעוועהר און ווערקצייגען בעסער ווי אנדערע און דאס האט געקענט ברייננען דערצו, אז אויף א צייט זאל די ארבייט צוטיילט ווערען, אז די וואס טוינען זיך בעסער צו דיעזע זאכען זאלען אימער טהאן די ארבייט. מען האט טאקי נעפונען אויף א סך ערטער אין הייהלען אדער בערגלעך, אזעלכע פלעצער, וואס עס איז זיכער, אז זיי זיינען אן איבערבלייבונג פון אמאלינע וואהרשטאטען, וואו מען האט געמאכט שטיינערנע ווערקצייגען, אין די צייטען, ווען מען האט ניט נעווואוסט פון שמעלצען מעטאל און ווען מען האט שוין אבער געקענט אויסארבייטען ווערקצייגען פון שטיינער. עס איז וואהרשיינליך, אז די קינסטלער, וואס האבען אין דיעזע וואר־שטאטען געארבייט, האבען געארבייט פאר דער געמיינשאפט. אזוי ווי עס איז נאך היינט ביי די הינדוסען אין אינדיען מיט די אנדוועו־קער שטאנדען אין זייערע גענטיל־געזלשאפטען: זיי ארבייטען פאר דער געמיינשאפט.

אויף קיין פאל קען אויף דיעזער ענטוויקלונגס־שטופע ניט טרע־פען קיין אנדערע אויסבייטונג פון זאכען ווי נאר אינעווענig אין דעם שבט גופא, און דאס האט זיך נאר געקענט טרעפען אמאל אן אוים־נאהמע. צוויישען פערשיעדענע שבטים איז קיין אויסטויש, קיין אנ־פאנג פון האנדעל, קיינמאל ניט פארגעקומען, אויף יענער שטופע.

אבער אנדערש איז עס שוין געווארען, וועו א טייל שבטים הא־בען זיך גענומען בעשעפטיגען מיט די איינע בעזונדערע צוגעטהיילטע ארבייט — בהמות־האדעווען: דא האבען שוין דיעזע שבטים נעהאט זאכען איבריג, וואס אנדערע שבטים האבען ניט נעהאט און זיי הא־בען נעהאט די מעגליכקייט צו פערבייטען דיעזע זאכען פאר אנדערע, וואס די אנדערע שבטים האבען שוין נעקענט האבען איבריג. דער אויסטויש האט שוין דא נעקענט זיך ענטוויקלען און ווערען א שטענ־דיגע אייגריכטונג.

אין אנהויב האבען געפיהרט דעם אויסטויש א נאנצער שבט מיט א נאנצען אנדערן שבט, דורך די גענטיל־פארשטעהער פון ביידע זיי־טען. דען אין אנפאנג זיינען אויך די סטאדעס בהמות ביי די פאסטו־כער־שבטים געווען דאס שותפות־אייגענטהום פון דער גענס. אבער שפעטער, ווען די סטאדעס בהמות האבען אנגעהויבען צו ווערען פרי־וואט־אייגענטהום פון אייגצעלנע פאמיליען־פאטערס, האט זיך אלין

פערמעהרען אין דער פריי, אין דער ווילדעניש. וועו דער מענש האָט זי געוואָלט עסען, האָט ער נעמוזט געהן אויף יאגד און כאפען זי און הרג'ענען. אין אזיען אבער האָט מען נעהאט דעם געצאהמטען אקס און קוה, וועלכע האבען געבוירען יעהרליך א קאלב ביי דעם מענשען אין הויז אדער אין שטאל, אדער אין פעלד. דער מענש האָט אלזא נעהאט דיעזע חיה אונטער'ן האנד; זי האָט זיך אונטער זיין האנד פערמעהרט. און דערצו נאָך האָט ער נעהאט מילך פון איהר. פון דעם איז ארויסגעקומען, אז א טייל פון די שבטים, נעווענהליך די מעהר ענטוויקעלטע — פון די פעלקער וואס מען רופט אריער, סעמי־טען און אפשר אויך די טוראניער, — האבען נעמאכט בהמות־האָ־דעווען פאר זייער הויפט־ארבייט. פריהער איז זייער ארבייט נעווען צו צאהמען די בהמות, צו נעווענהנען זיי צו לעבען מיט די מענשען און ניט צו אנטלויפען. דערנאָך, אז זיי זיינען שוין געצאהמט נע־ווארען און האבען געזומען האבען קינדער אונטער דעם מענשענ'ס האנד, האבען די מענשען שוין ניט געדארפט טהאן מעהר, ווי זיי האָ־דעווען און פאשען. אויף אזא אופן האבען זיך אבגעשיידעט פאס־טוכער־שבטים פון די איבעריגע מאסען בארבארען. דאָס איז נעווען צום ערשטען מאל, אז א טייל מענשען האבען אויף זיך געזומען איין נעווייסע סארט ארבייט, וואס נאר זיי טהוען און אנדערע ניט. דאָס איז געווען די ערשטע גרויסע געזעלשאפטליכע טיילונג פון ארבייט.

די פאסטוכער־שבטים האבען בעשאפען מעהר לעבענסמיטלען ווי אנדערע בארבארען, און אויך אן אנדער סארט לעבענסמיטלען. זיי האבען געהאט מילך, קעז, פוטער, פלייש א סך מעהר ווי די אנ־דערע בארבארען; דערצו אויך פעל, וואלל, ציגענע האָאר. און וואס מעהר וואלל און האָאר, אלץ מעהר האבען זיי געהאט געשפאנענע און נעווענבטע זאכען. דערמיט איז צום ערשטען מאל מעגליך געווארען א רעגעלער אויסטויש, א פערבייטונג (חילופין), דער אנפאנג פון האנד־לען, פון קויפען און פערקויפען.

אויף פריהעריגע מדרגות (שטופען) פון דער מענשליכער ענט־וויקלונג האָט אויסטויש נאר געקענט פארקומען אמאל, צופעליג. דען וועו אלע מענשען טהוען דיזעלבע ארבייט, האבען זיי דאָך ניט מיט וואס צו בייטען זיך. אמאל האָט זיך געטראפען, אז איינינע האבען

וואָס ער מאַכט און געברויכט: דער מאַן איז דער אייגנעטהימער פון די געוועהר (פייל־בויגען, שפּיעזען) און פון די געציימ צו כאַפּען חיות און פיש, די פרוי איז די אייגענטהימערין פון הויז־גערעטה.

די הויז־האַלטונג איז קאַמוניסטיש פיר מעהרערע פאַמיליען, אָפּט פיר א גאַנצע סך פאַמיליען*). וואָס עס ווערט געמאַכט בשותפות און בענוצט בשותפות, דאָס איז דאָס שותפות אייגענטהום פון אַלע. דאָס הויז, דער גאָרטען, דאָס לאַנגע שיפּעל — איז אַלעמענס אייגענטהום בשותפות.

אין דיעזען צושטאַנד, אַלזאָ, איז ווירקליך אמת, אז די אייגענטהימער בעאַרבייטען אליין זייער אייגענטהום. אַדוואָקאַטען און עקאָנאָמיסטען ווילען אונז איינרעדען, אז אין די היינטיגע ציוויליזירטע נעזעלשאפט בעאַרבייט זיך אויך יעדער אליין זיין אייגענטהום. דאָס איז דער לעצטער פאַלשער גרונד, אויף וועלכען דער קאַפּיטאַליזמוס בויט אויף זיין „רעכט" אויף פּריוואַט־אייגענטהום. דאָס איז אָבער אין די ציוויליזירטע וועלט א ליגען. דער אייגענטהימער בעאַרבייט געוועהנליך ניט אליין זיין אייגענטהום. ער לאָזט עס בעאַרבייטען דורך גענונענע מענשען, וועלכע מוזען צו איהם אָנקומען, וויל ער האָט די מיטלען פון דער אַרבייט אין זיין אייגענטהום. זיי אָבער, די וואָס אַרבייטען אויף דעם אייגענטהום, זיינען ניט די אייגענטהימער דערפון. אַליין בעאַרבייט זייער אייגענטהום האָבען נאָר די ווילדע מענשען אין דעם צושטאַנד, וועלכען מיר בעטראַכטען דאָ.

אָבער די מענשען זיינען ניט אומערום געבליעבען שטעהן אויף דיעזע שטופע. אין אזיען האָבען זיי געפונען בהמות, וועלכע האָבען זיך גאַלאָזט צאַהמען (דאָס הייסט צוגעוועהנען צו זיין ניט ווילד, צו לעבען מיט די מענשען אין הויז) און האָדעוועהנען זיך פערמעהרען געצאַהמטערהייט. אין אַמעריקא האָבען די אינדיאַנער געהאַט דעם ווילדען ביפּפעל־אָקס. דיעזע חיה האָט נאָר געקענט לעבען און זיך

*) בעזאַנדערס איז עס אזוי ביי די אינדיאַנער וואס וואוינען אויפ'ן נאָרד־וועסט ברעג פון אמעריקא, ווי בענקראָפּט בעשרייבט. ביי די האַידאַה אינדיאַנער אויף דעם אינזעל וואָס ווערט היינט אַנגערופען קעניגין שאַרלאָטע אינזעל, קומען פאַר הויזהאַלטונגען מיט ביז 700 נפשות אונטער איין דאַך. ביי די נוהטקא אינדיאַנער האָבען געלעבט גאַנצע שבטים אונטער איין דאַך.

מענש בעדארף אום צו לעבען. דארום לוינט זיך נאך ניט צו האלטען מענשען פאר שקלאפען.

צווישען די מענשען אין דעם שבט וויסט מען דעמאלט נאך ניט פון קיין אונטערשיעד צווישען רעכטען און פליכטען. דער אינדיאנער פערשטעהט ניט די פראגע, צי איז עס א רעכט אדער א פליכט, אז ער זאל נעהמען אנטייל אין די אנגעלעגענהייטען פון דער נעמיינשאפט, אדער ער זאל זיך מישען צו נעהמען בלוט־ראכע פאר א מארד אויף זיינע ברידער, אדער אין בעשטראפען די וואס זינדיגען געגען זיי. אזא פראגע, צי איז דאס אלעס א רעכט צי א פליכט, וואלט ביי איהם אויסגעזעהן אזוי אונזיניג, פונקט ווי מען זאל איהם פרעגען, צי איז עס א רעכט אדער א פליכט, אז ער זאל עסען, שלאפען, געהן אויף יאגד. אויך קען ביי דיעזען צושטאנד ניט זיין קיין פערשיעדענע קלאסען מענשען אין איין שטאם אדער נענס, קיין רייכע און ארימע, קיין הערשער און בעהערשטע. און דאס ברייננט אונז צו בעטראכטען דעם עקאנאמישען פונדאמענט פון דיעזען צושטאנד.

מענשען זיינען אין אזא שטאם דא וועניג. זיי זיינען זעהר שיטער בעזעצט. נעריכט זיינען זיי נאר דארטען וואו זייערע הייזער זיינען. ארום דעם פלאץ, וואו זיי וואוינען איז א גרויסע וויטע ליידיגע שטרעקע לאנד, א פלאץ וואו זיי געהען ארוים אויף יאגד, כאפען חיות. ארום דיעזען פלאץ וויעדער איז א וואלד — דער שוץ־וואלד — וואס איז א צווישען־שייד צווישען דיעזען שבט און אנדערע שבטים. דער וואלד איז נייטראל, דאס הייסט ער נעהערט צו קיינעם ניט.

קיין צוטיילונג פון ארבייט צווישען פערשיעדענע בעל מלאכות איז נאך ניטא. אלע טהוען דיזעלבע ארבייט; חוץ נאר די פרויען און די מענער, זיי טהוען פערשיעדענע ארבייט. די צוטיילונג פון ארבייט צווישען פרויען און מענער איז א נאטירליכע. דער מאן נעהט אין קריעג, נעהט ארוים אויף יאגד, נעהט כאפען פיש; ער ברענגט אהיים די רויהע שטאפען פאר שפייז און די ווערקצייגען וואס מען בעדארף צום צונרייטען די שפייז צום עסען. די פרוי בעזארגט דאס הויז און די צונרייטונג פון שפייז און קליידונג, זי קאכט, וועבט, נעהט. יעדער פון זיי ביידע איז בעל הבית אין זיין פלאץ — דער מאן אין וואלד, די פרוי אין הויז. יעדער פון זיי איז אייגענטהימער פון די ווערקצייגען,

דאן די „פראטריע", די ברודערשאפט, היסט דאס, פון מהרערע גענטעם. דער שטאם אליין צושפאלט זיך אויך אין מהרערע שטאמען. (א שטייגער ווי אין חומש איז פארגעשטעלט, אז שבט בנימין האט זיך צושפאלטען אין צוויי שבטים, אפרים און מנשה. — איבערז.) אין יעדעם שטאם געפינען מיר 'סרוב וויעדער די אלטע געטעם. די פערוואנדעטע שטאמען ווערען אלע פערבונדען צוזאמען אין איין באנד, — אזוי, ווייניגסטענס, איז עס מיט א טייל פון זיי.

אזוי זיינען מענשען ארגאניזירט אויף דיעזער שטופע פון דער מענשליכער ענטוויקלונג — דאס איז אן איינפאכע ארגאניזאציאן, וועלכע איז פאלשטענדיג געניגענד אין די געזעלשאפטליכע צושטענדע, פון וועלכע זי איז ארויסגעקומען. דיעזע אייניריכטונג איז ניט קינסטליך געמאכט, ניט אויסגעטראכט. זי איז אליין פון זיך, נאטירליך, ענטשטאנען. ווען מענשען געפינען זיך אויף אזא שטופע פון ענטוויקלונג, גרופירען זיי זיך נאטירליך אט אזוי צוזאמען. דיעזע גרופירונג איז די אייגענשאפט פון אזעלכע אומשטענדען.

אלע סכסוכים, וואס קענען פארקומען צווישען די אייגענע מענשען וואס זיינען אזוי ארגאניזירט, קענען אויסגעגלייכט ווערען דורך דיעזע אייניריכטונגען. דאס היסט, קיין רעגיערונג מיט פאליציי און געריכטען א. ז. ו. דארפען זיי ניט, ווייל אויף דיעזע שטופע פון ענטוויקלונג זיינען נאך ניטא אזוינע סכסוכים, צו וועלכע מען זאל דאס דארפען. ווען אזעלכע שבטים האבען מחלוקות מיט אנדערע שבטים, געהען זיי אויף מלחמה און די מלחמה גיט ארויס דעם לעצטען פסק, דאס היסט לויט וועלכער צד עם געווינט. א מלחמה קען, אויף דיעזער מדרגה פון מענשליכער ענטוויקלונג, זיך ענדיגען מיט דעם, דאס דער שבט מענשען, וואס פערלירט, ווערט אין גאנצען אויסגע'הרג'עט. אבער קיין מאל קען איין צד ניט בלייבען לעבען אונטערגעוואָרפענע אונטער דעם יאך פון די געווינער; דען אויף דיעזער מדרגה איז נאך קיין פלאץ ניטא פאר הערשונג און קנעכטשאפט. דאס איז דאס גרויסארטיגע פון דיעזען צושטאנד, — פון די געזעלשאפטליכע ענטוויקלונג. אבער קומען קומט דאס פון דעם, וואס אויף דיעזער מדרגה פון מענשליכער ענטוויקלונג קען מענשליכע ארבייט קוים ארויסברייגען, וואס יעדער

9. — בארבאריי און ציוויליזאציאן.

מיר האבען ביז אהער בעטראכט, ווי די געזעלשאפטלעכע אונטערגעגאנגען, — מיר האבען דאס בעטראכט ביי די דריי גרויסע אייזעלנע ביישפיעלע, ביי די גריכען, ביי די רוימער און ביי די דייטשען. צום שלוס וועלען מיר דא בעטראכטען, וועלכע עקאנאמישע אורזאכען האבען אונטערגעגראבען די געזעלשאפטלעכע אראגאניזאציאן פון דער געזעלשאפט שוין אויף די אויבערשטופע פון דער בארבאריי און ווי דיעזע עקאנאמישע אורזאכען האבען די געזעלשאפטלעכע פיהרונגען אין גאנצען אבגעשאפט וועט ציוויליזאציאן איז אנגעקומען. ביי דיעזע געדאנקען וועלען מיר מוזען בענוצען דאס בוך פון קארל מארקס, „דאס קאפיטאל", פונקט אזוי נויטיג ווי מארגאנ'ס בוך.

ווי מיר האבען געזעהן, האבען די מענשען, ביי אלע פעלקער, זיך אנגעהויבען צו ארגאניזירען אין געזעלשאפטען ווען זיי זיינען געשטאנען אויף דער מיטעלשטופע פון ווילדהייט. אויף די אויבערשטופע פון ווילדהייט האט די געזעלשאפטליכקייט זיך וויטער עטוויקעלט, און איהר עכסטע בליהונג האט זי דערגרייכט אויף די אונטערשטופע פון בארבאריי (אזוי ווייט ווי מיר קענען דאס אורטהיילען לויט נאך די היסטארישע פאקטען, וואס מיר האבען). מיר פאנגען אלזא דא אן צו בעטראכטען דיעזע עטוויקלונגס־שטופע.

ביי די אינדיאנער אין אמעריקא געפינען מיר א ביישפיעל פון אזא לעבען, אויף אזא שטופע פון עטוויקלונג (קיין אנדער ביישפיעל האבען מיר ניט). ביי זיי זעהען מיר די געזעלשאפטליכקייט פאלקאמען אויסגעבילדעט. יעדער שטאם (שבט) האט מעהרערע געזעלשאפטען, דאס רוב צוויי. מיט דער צייט, וועו דיעזע מענשען פערמעהרען זיך, צושפאלטען זיך די דאזיגע ערשטע געזעלשאפטען אין מעהרערע אזעלכע אונטער־געזעלשאפטען. זיי ווערען טאכטער־געזעלשאפטען פון די ערשטע, פון די מוטער־געזעלשאפטען. וועו די מוטער־געזעלשאפטען ווערט אזוי צושפאלטען אין אייניגע טאכטער־געזעלשאפטען, בלייבען דיעזע אלע טאכטער־געזעלשאפטען צוזאמען פעראייניגט אין דער מוטער־געזעלשאפט. די מוטער־געזעלשאפט בלייבט

אישע וועלט, נאכדעם ווי די גערמאנען האבען אין איהר בעזיעגט די רוימער. זייער בארבארענטהום איז דאס געווען, וואס האט איינגע־פלאנצט אזוי פיעל לעבענס־קרעפטיגעס אין לעבענ־בריינגענדעס. אין דער ווירקליכקייט זיינען נאר בארבארען פעהיג צוריק יונג צו מאכען א וועלט, וואס ליידעט פון א ציוויליזאציאן, וועלכע האלט שוין ביי איהר סוף. און די אויבערשטע שטופע פון בארבארי, צו וועלכער די דייטשען האבען זיך ארויפגעארבייט אין דער פעלקער־וואנדערונג, איז גראדע געווען אם בעסטען פעהיג דערצו. דאס ערקלערט אלעס.

(דער אויפמערקזאמער לעזער וועט נאטירליך פערשטעהן, אז דער פערפאסער מיינט ניט, דאס עס איז גוט צוריקצוגעהן פון ציוויליזאציאן צו בארבארי; ער מיינט, אז וועלט איז פערקראכען אין א זומפ פון פ ע ר ד א ר ב ע נ ע ציוויליזאציאן, איז די בעסטע רפואה פאר איהר, אז א סארט מענשען, וואס זיינען נאך ניט פערדארבען, וואס זיינען נאך נאטירליך, זאלען צוריק אנפאנגען פון אנהויב, בע־נוצענדיג, נאטירליך, די גוטע אויפטהואונגען פון דער ציוויליזאציאן. אז מיט „בארבארי" מיינט מען דא ניט דאס, וואס מען מיינט דער־מיט אין פראסטע שפראך, האבען מיר שוין בעמערקט: מען מיינט דא ניט שלעכטקייט, אונדערבארמדיגקייט, גרויזאמקייט — מען מיינט די מדרגה פון ענטוויקלונג, וועלכע איז אויבען בעשריבען געווארען אלס די שטופע, וואס מארגאן האט בעצייכענט מיט דעם ווארט „בער־בארי". — איבערזעצער).

פון אונטערדריקטע, ווי דאָס האָבען ניט געהאט ניט די שקלאפען פון פאַרצייטענס אין רוים, ניט די פראָלעטאַריער היינט. וואָס אָבער האָט מעגליך געמאכט די דייטשען אַרייַנצובריינגען דיעזע אייַנריכטונג, די מאַרק־נעגאָסענשאפט, אויב ניט זייער בארבארי, זייער געוואָהנהייט צו וואוינען צוזאמען אין געשלעכטען, א געוואָהנהייט וואָס מען געפינט נאָר ביי בארבארען?

און דאָס זעלבע איז, ענדליך, מיט דעם, וואָס זיי, די דייטשע פעלקער, האָבען געבראכט א נייע, מילדערע סאָרט שקלאפערי, די פּאָנטשיזנע. דיעזע מילדערע סאָרט קנעכטשאפט האָבען די דייטשען שוין געהאט פריהער אין זייער היים. אויך אין רוימישען רייך איז די שקלאפערי אלץ מער אוך מער איבערגעגאַנגען אין דיעזער מילדערער פאָרמע אריין. וועך די דייטשען האָבען פערנומען די רוימישע לענדער, האָט זיך די דאָזיגע מילדערע פאָרמע שקלאפערי ענטוויקעלט אוך זי איז געווארען די אייניגע פאָרמע פון קנעכטשאפט. איין מעלה פון דיעזע פאָרמע שקלאפערי איז, וואָס אין איהר האָבען די געקנעכטעטע א מיטעל זיך בים־לעכווייז צו בעפרייען א ל ס ק ל א ס ע (ווי פוריע האָט דאָס דער ערשטער בעוויזען). ביי די אלטע שקלאפערי האָט נאָר דער אייניגער שקלאף געהאט א האָפנונג פרי צו ווערען פאר זיך. א האָפנונג אז אלע שקלאפען צוזאמען זאלען זיך בעפרייען דורך אן אויפשטאַנד האָבען די פארצייטיגע שקלאפען ניט געקענט האָבען (אז שקלאפערי זאל אָבגעשאפט ווערען דורך א זיעגרייכען אויפשטאַנד, דאָס איז אין אלטערטהום קיינמאל ניט פאָרגעקומען). אָבער די פּאָנטשיזניקעס פון מיטעל־אלטער האָבען ווירקליך בים־לעכווייז אויסגעפיהרט זייער בעפרייאונג אלס קלאסע. וועמען זשע איז דאָס געווען צו בערדאַנקען, וואָס דיעזע נייע, מילדערע פאָרמע קנעכטשאפט האָט זיך איינגעפונדעוועט? אלץ זייער בארבארי! דען אין זייער בארבארי האָבען זיי עס נאָך ניט געהאט געבראכט צו פאָלשטענדיגע שקלאפערי, ניט צו די ארבייטס־שקלאפערי פון די אלטע רוימער און ניט צו די הויז־שקלאפערי פון די אָריענטאַלישע פעלקער. דארום איז ביי זיי, ביי די דייטשען, געווען געבליעבען א מילדערע סאָרט קנעכטשאפט, וועלכע זיי האָבען דערנאָך ענטוויקעלט.

קורץ, ניט קיין גיסטינע אייגענשאפט פון די דייטשען און ניט קיין רעליגיאָן האָבען געבראכט די אלע ענדערונגען אין די אייראפע־

זיך נאָר ניט אָן. אמת, דיעזער אַרישער שטאַם, די דייטשען, זיינען געווען, בעזאָנדערס דעמאָלט, בעשייַנקט פון דער נאַטור מיט גרויסע מעלות און האָבען זיך געפונען אין פולער לעבעדיגער ענטוויקלונג. אָבער ניט זייערע בעזונדערע נאַציאָנאָלע אייגענשאַפטען זיינען דאָס געווען, וואָס האָבען אייראָפּע יונג געמאַכט, נאָר פּשוט — זייער באַרבאַריי, זייער גענטיל־אייניריכטונג.

וואָס איז דען געווען זייער פּערזענליכע טיכטיגקייט און טאַפּפער־קייט, זייער פרייהייטס־זין און דעמאָקראַטישער אינסטינקט, וועלכער האָט געמאַכט, אז זיי האָבען אלע אַנגעלעגענהייטען פון דער מלוכה בעטראַכט פּאר זייערע אייגענע אַנגעלעגענהייטען, קורץ, אלע די אייגענשאַפטען, וואָס די רוימער האָבען זיי פערלאָרען און וואָס זיי נאָר אליין, די דאָזיגע אייגענשאַפטען, זיינען געווען אים שטאַנדע צו בילדען נייע שטאַטען און צו לאָזען וואַקסען נייע נאַציאָנאַליטעטען פון דעם שלאַם פון די רוימער־וועלט ארויס — וואָס זיינען געווען די דאָזיגע אלע אייגענשאַפטען אַנדערש, ווי די כאַראַקטער־אייגענשאַפטען פון מענשען, וועלכע געפינען זיך אויף די אויבערשטופע פון בארבאריי — פרוכטען פון א נענטיל־אייניריכטונג?

זיי האָבען אומגעענדערט די פאָרמע פון מאָנאַגאַמיע פון אלטען רוים; זיי האָבען געמילדערט די הערשונג פון די מענער אין דער פאַמיליע; זיי האָבען דער פרוי געגעבען א העכערע שטעלונג ווי זי האָט געהאַט פריהער אין אלטען רוים; — וואָס האָט זיי געמאַכט פעהיג דערצו, וועו ניט זייער בארבאריי, זייערע נענטיל־געוואָהנהייטען, זייערע נאָך לעבעדיגע ירושות אויס דער צייט פון מוטער־רעכט?

זיי האָבען ווייניגסטענס אין דריי פון די וויכטיגסטע לענדער, דייטשלאַנד, נאָרד־פראַנקרייך און ענגלאַנד, אריינגעבראַכט א שטיק פון די עכטע נענטיל־אָרדנונג אין דער פאַנטשיזע־אָרדנונג אריין; נעמליך, אין דער צייט, וועו די פריצים זיינען געווען די סאַמאָדער־זשעצעס און די פויערים זיינען געווען טיף אונטערדריקט אין די הארטסטע מיטעלאלטערליכע פאַנטשיזע, האָבען דאָך די פויערים געהאט זייער אָרגאַניזאַציאָן, די „מאַרק־גענאָסענשאַפט". דאָס האָט געגעבען — ווי מיר האָבען געזעהען — די אונטערדריקטע קלאַסע, די פויערים, א לאָקאלען צוזאַמענהאלט און א מיטעל זיך צו קענען שטעלען נענען אונטערדריקונג; דאָס איז געווען אזא ניצליכע מאַכט

און דאָך זיינען אין די פיערהונדערט יאָהר געמאַכט געוואָרען פאָרטשריטע. כאָטש צום סוף פון דיעזע 400 יאָהר געפינען מיר כמעט דיזעלבע הויפט־קלאַסען ווי אין אָנפאַנג, זיינען אָבער דאָך די מענשען, וואָס האָבען געהערט צו דיעזע קלאַסען, געוואָרען אַנדערע. פערשוואונדען איז געווען די שקלאַפערייי פון די אַלטע צייטען, פערשוואונדען זיינען געווען די אָבגערישענע אַרעמע פרייע, וועלכע האָבען בעטראַכט אַרבייט פאַר א שאַנדע, וואָס פאַסט נאָר פאַר שקלאַפען. צווישען די אַלט־רוימישע קאָלאָנען און צווישען די נייע פאַנטשיזניקעם איז אַוועק א צייט, ווען עס האָט עקזיסטירט דער פרייער פרענקישער פויער, פון וועמען עס איז ארויסגעקומען א נייער גייסט. דאָס אַלטע רוימערטהום איז געווען טויט און בעגראָבען און קיין סימן איז ניט געבליבען פון דעם ווידערשטאַנד פון די רוימער געגען זייערע ערָאָבערער. די קלאַסען פון דער געזעלשאַפט אין נייטען יאָהרהונדערט זייגען ענטשטאַנען אין גאַנץ אַנדערע אומשטענדען: ניט אין דער גסיסה פון אַן אונטערגעהענדער ציוויליזאַציאָן, נאָר אין די געבורטס־וועהען פון א נייע. דער נייער דור, אי די האַרען אי די דיענער, זיינען געווען מוטהיגע מענער, אין פערגלייך מיט די אַלטע רוימער. ביי די אַלטע רוימער איז די שייכות פון מעכטיגע פעלד־פריצים מיט דיענדע פויערען געווען דער אָנפאַנג פון דעם אונטערגאַנג פון דער אַלטער וועלט. ביי דעם נייעם סאָרט מענשען איז דיעזע שייכות געווען דער אָנפאַנג פון א נייער ענטוויקלונג.

און נאָך א זאַך,—דיעזע פיער הונדערט יאָהר, וואָס האָבען, דאַכט זיך, נאָר קיין נייעס ניט געבראַכט, האָבען אָבער דאָך איין גרויסע זאַך אויפגעטהאָן: זיי האָבען בעשאַפען די היינטיגע נאַציאָנען; אין זיי האָבען זיך אויסגעבילדעט די נייע גליעדער פון די וועסט־אייראָפעאישע מענשהייט, ווי זיי זיינען שוין געבליבען פיר די היסטאָריע וואָס איז נאָכדעם געקומען. די דייטשען האָבען ווירקליך געבראַכט א נייעס לעבען אין אייראָפּא.

וואָס אָבער איז געווען דאָס געהיימע צויבער־מיטעל, דורך וועלכען די דייטשען האָבען אריינגעבלאָזען נייע לעבענס־קראַפט אין דער אָבשטאַרבענדער אייראָפּא? איז האָס געווען א וואונדערמאַכט, אָן איינגעבוירענע אין די נאַטור פון די דייטשען? אזוי דערצעהלען אונז די פאַטריאָטיש־פאַנאַטישע געשיכטס־שרייבער. אָבער דאָס הייבט

נויטוועגדינקייט בעשאפען גרויסע הערשענדע פעלד־פריצים און אונ־טערוואַרפענע קליין־פויערן.

עס זיינען דאָ פאקטען, וואָס צייגען, אז ביי די מדרגה פון דער ענטוויקלונג פון ארבייט אין יענע צייטען האָט עס אנדערש ניט גע־קענט זיין. די פאקטען זיינען די: מען האָט אין די ביידע צייטען, 400 יאָהר פריהער ביי די רוימער און 400 יאָהר שפעטער ביי די פראַנקען, געפרופט מיט קונצען אייגצופיהרען צו בעארבייטען ריעזיג־גרויסע פעלדער דורך מאסען ארבייטער צוזאמען — און וועו דאָס וואָלט אויסגעהאלטען, וואָלטען די אייגענטומס־פערהעלטניסע און די צוטיילונג פון די מענשען אין קלאסען זיך ענטוויקעלט אויף אנדערע ארטען, ווי אין פריצים און פאַנטשיזניקעס, — האָט דאָס אבער ניט געקענט אויסהאלטען: ביי די רוימער פארצייטענס זיינען דאָס געווען ריעזיגע „לאטיפונדיען" (פריצישע גיטער) בעארבייט דורך א סך שקלאפען. וויעדער ביי די נייע ערַאבערער פון רוים, ביי די דייטשע פעלקער, האָט מען געפרופט גרויסע פאַלווערקען צו בעארבייטען דורך די פרייע ארבייט, וואָס די פויערען האָבען געמוזט טהאָן פאר די פריצים. בעריהמט זיינען די אונגעהייער גרויסע קייזערליכע וויללאָס פון קארל דעם גרויסען, אויף וועלכע עס איז געמאכט געוואָרען אן עקספערימענט מיט פעלד־ארבייט אויף א גרויסען פוס. אבער זיי זיינען אונטערגעגאנגען און עס איז אפילו קיין סליאד ניט געבליבען דערפון. וויל די ארבייט איז דעמאָלט נאָך ניט געווען ענטוויקעלט אז מען זאָל קענען ארבייטען צוזאמען אין גרויסע אייגריכטונגען. ריעזיגע ארבייטס־אייגריכטונגען זיינען נאָר געבליבען אין די קלויס־טערס (מאָנאסטירען) און זיינען נאָר פאר זיי געווען פרוכטבאר. אבער די קלויסטערס זיינען געווען אן אויסנאהמע; זיי זיינען געווען אב־גאָרמע (אומנאטירליכע) געזעלשאפטס־קערפערס, דען זיי זיינען ג־ווען געגרינדעט אויף ניט־חתונה־האבען. זיי האָבען געקענט אויפטהאָן וואָס די נאָרמאלע געזעלשאפט האָט ניט געקענט, אבער טאקי דארום גופא האָבען זיי געמוזט בלייבען נאָר אן אויסנאהמע. די נאָרמאלע געזעלשאפט האָט קיין גרויסע ארבייטס־אייגריכטונגען ניט געקענט פיהרען ביי דעם דעמאָלטדיגען צושטאנד פון דער ארבייט, און דארום האָט קיין אנדערע קלאסען אייגטיילונג, ווי אין פריצים און פאַנטשיז־ניקעס, ניט געקאָנט זיין.

הונדערט יאָהר די מאַסע פון פּאָלק געוומען אין גאַנצען צוריק צו די אַלטע צושטענדע.

אָבער דאָס האָט נאָר בעוויזען, אז ביי יענע צושטענדע האָט עס אַנדערש ניט געקענט זיין. לויט ווי די אַרבייט איז דעמאָלט געווען נאָך ניט ענטוויקעלט, סיי די פּעלד־אַרבייט סיי די אינדוסטריע, איז יענער אַרט פּערטיילונג פון אייגענטהום און אייגנטיילונג פון די מענשען אין קלאַסען געווען ריכטיג צוגעפּאַסט. אויך די פּעלדער האָט נאָר יעדער פּויער געקענט אַרבייטען פּאַר זיך און אָבגעבען זיין גאַנצע צייט צו דער אַרבייט. דאָרום האָבען די פּויערן צוזאַמען ניט געקענט האָבען קיין מאַכט זיך צו בעשיצען; איז געווען נאַטירליך, אז די קלאַסען, ווָאס האָבען געהאַט אַזא מאַכט, זיינען געוואָרען זייערע בעשיצער און דורך דעם זייערע בעהערשענדע פּריצים. די אינדוסטריע־אַרבייט וויעדער איז אויך ניט געווען ענטוויקעלט געניג, אז עס זאָלען זיין קלאַסען האַנדווערק־מייסטערס און סוחרים מיט א מאַכט געגען די פּעלד־פּריצים. דאָרום האָט אַנדערש ניט געקענט זיין, ווי א וועלט פון פּריצים און פּאַנטשיזניקעס. אָט דאָס זעהט מען, ערשטענס, דערפון, ווָאס נאָך 400 יאָהר איז אין די רוימישע לענדער ביי די נייע בעפעלקערונג, די פראַנקען, וויעדער צוריק געווען אַזא צושטאַנד ווי 400 יאָהר פריהער ביי די אַלטע בעפעלקערונג. צווייטענס, וויזט דאָס, אז אין די 400 יאָהר איז די מדרגה פון ענטוויקלונג פון דער אַרבייט געבליעבען דיזעלבע, זי איז ניט אַראָבגעזונקען און האָט זיך ניט געהויבען אין קיין ממשות'דיגען גראַד; דאָרום האָבען צוליעב דיזעלבע אורזאַכען וויעדער געמוזט אַרויסקומען דיזעלבע אייגענטהומס־פערטיילונג און דיזעלבע קלאַסען אין פּאָלק.

די שטאַדט האָט אין די לעצטע יאָהרהונדערטע פון די רוימישע מלוכה פערלוירען איהר הערשונג איבער דאָס לאַנד און וויעדער אין די ערשטע יאָהרהונדערטע פון די דייטשע הערשונג זיינען די שטעדט נאָך ניט געווען דערגאַנגען אזוי ווייט צו קריגען די הערשונג איבער דאָס לאַנד. אויך דאָס צייגט אויך א ניעדעריגע ענטוויקלונגס־שטופּע פון פּעלד־אַרבייט אזוי גוט ווי פון האַנד־אַרבייט. וואו די ביידע סאָרטען אַרבייט זיינען מעהר ענטוויקעלט, דאָרט קריעגט די שטאַדט א מאַכט. וואו די שטאַדט שפּיעלט קיין רָאָלע ניט, איז א סימן, אז די אַרבייט איז נאָך ניט ענטוויקעלט. דאָס אַלעס צוזאַמען האָט מיט

אין פּאַכט, אונטער פערשיערענע און אַלע מאָל אַנדערע בערינגונגען; אָבער שטענדיג איז די בערינגונג געווען זיי זאָלען אָבצאָהלען דעם פּריץ מיט די פרוכטען פון זייער אַרבייט אָדער אַרבייטען פאַר איהם. און קוים זיינען זיי איינמאָל אויף אזא אופן אונטערוואָרפען געוואָרען צו איהם, האָבען זיי בישלעכווייז שוין פערלוירען די פּערזענליכע פרייהייט. נאָך עטליכע דורות זיינען זיי ס'רוב שוין געווען לייב־אייגענע (פּאַנטשיזניקעם).

ווי שנעל דער פרייער פּויערען־שטאַנד איז אונטערגענאַנגען, קען מען זעהען פון אירָאָמינאָנ'ס בוך. דאָרט געפינט זיך די פערצייכנים פון גרונד־אייגענטהום פון דער אבטיי (קירכען־בעצירק) סענט זשערמען דע פּרע, דעמאָלט איז עס געווען לעבען פּאַריז, היינט איז עס אין פּאַריז. אין דיעזער פערצייכנים זעהט מען, אז אויף דעם גרויסען שטיק לאַנד פון דיעזער אבטיי האָבען זיך געפונען 2788 הויזהאַלטונגען, כמעט בלויז פראַנקען מיט דייטשע נעמען, זיינען צוויישען זיי אין גאַנצען 8 געווען פרייע! 2080 זיינען געווען קאַלאָנען, 220 שקלאַפען און 35 ליטען. און דאָס איז געווען אין דער צייט וועז קאַרל דער גרויסער האָט נאָך געלעבט (ער איז געשטאָרבען אין יאָהר 814). מיט 300 יאָהר פריהער, האָט נאָך דער פרומער סאַליוואַן געשריען, אז עס איז א גרויסע זינד געגען גאָט, וואָס דער פּריץ, אונטער וועמען שוץ דער פּויער שטעלט זיך, נעהמט צו פאַר זיך דעם פּויער'ס פעלד און גיט עם איהם בלויז צו בענוצען אזוי לאַנג ווי ער לעבט. איצט אָבער האָט דאָס די קירכע אליין געטהאָן.

איצט איז אלץ מעהר און מעהר אויסגעפיהרט געוואָרען, אז דער פּויער האָט נעמוזט אָבגעבען א געוויסע צייט אין יאָהר צו אַרבייטען אויף די פעלדער פון דעם פּריץ אומזיסט. פריהער פלעגט זיין אזא סאָרט אויספיהרונג אין די רוימישע מלוכה, וואו יעדער איז געווען געצוואונגען צו אַרבייטען א געוויסע צאָהל טעג אין יאָהר פאַר די מלוכה. אין די דייטשע מאַרק־גענוסשאַפטען וויעדער איז געווען אויסגעפיהרט, אז יעדער האָט נעמוזט אָבגעבען א געוויסע צייט אין יאָהר צו אַרבייטען ביי בריקען, ביי שאָסעען און ביי אַנדערע זאכען, וואָס די גענוסשאַפט האָט בעדאַרפט האָבען. אויף דעמזעלבען שטייגער האָט מען איצט נעמוזט אַרבייטען פאַר דעם פּריץ.

אלזא, ווי עס האָט אויסגעזעהען, איז נאָך א צייט פון פיער

פאנטשיזניקעס האבען נאר געהאט איין האר איבער זיך, דעם קעניג; נאך פריהער — קיין קעניג אויך ניט. איצט זיינען זייערע קינדער געווען לייב־אייגענע פון די פריצים. און זיי זיינען דאס איצט געווען א גרויסער טייל פון מיליטער.

און אונטער די קעניגע נאך קארל דעם גרויסען איז דער פרייער פויערין־שטאנד פון די פראנקען שוין גאר אין גאנצען רואינירט געווארען. פון זיי איז געווארען א תל דורך אינערליכע קריעגע; ווייטער, דורך דעם וואס די פריצים און שרות זיינען געווארען שטארקער, ווי דער קעניג און זיי האבען בעראבעוועט די פויערים וויפיעל זיי האבען נאר חשק געהאט. דערצו האט נאך קעניג קארל אייניגעזעצט א נייעם סארט פריצים, די גראפען, וואס האבען אין זייער גראפשאפט רעגיערט ווי קעניגע. זיי האבען געשטרעבט אז זייער הערשונג זאל איבערגעהן בירושה צו זייערע קינדער, אזוי גוט ווי די הערשונג פון קעניג. און צום סוף איז פון דעם פרייען פראנקישען פויערין־שטאנד אין גאנצען געווארען א תל דורך דעם וואס דאס פאלק נארמאנען זיינען בעפאלען די פראנקישע מלוכה. פופציג יאהר נאך קארל דעם גרויסע'ס טויט איז דאס פראנקען־רייך געלעגען פונקט אזוי אונטערווארפען אונטער די פים פון די נארמאנען, ווי פיער הונדערט יאהר פריהער איז דאס רוימער־רייך געלעגען אונטער די פים פון די פראנקען.

אזוי איז דאס פראנקען־רייך געווארען אהנמעבטיג געגען אויסלענדישע שונאים, פונקט ווי פריהער איז דאס רוימער־רייך געווען אהנמעבטיג געגען די פראנקען. און אזוי איז אויך די אינערליכע געזעלשאפטס־ארדנונג — ריכטיגער אונארדנונג — געווען איצט ביי די פראנקען כמעט דיזעלבע ווי פריהער ביי די רוימער. די פרייע פראנקישע פויערען זיינען געקומען אין אן עהנליכע לאגע, ווי זייערע פארגענגער, די רוימישע קאלאנען. רואינירט דורך די מלחמות און פלינדערונגען, האבען די פויערען זיך געשטעלט אונטער דעם שוץ פון די נייאויפגעקומענע שרות, אדער אונטער דעם שוץ פון די קירכע, ווייל די קעניגליכע געוואלט איז געווען צו שוואך זיי צו בעשיצען. אבער פאר דיעזען שוץ האבען זיי נעמוזט צו טייער בעצאהלען. אזוי ווי פריהער די נאללישע פויערען, אזוי האבען אויך איצט די פראנקישע נעמוזט אבגעבען דאס אייגענטהום פון זייערע פעלדער צו זייערע בעשיצענדע שרות און זיי האבען די ערד צוריקגעקראגען פון זיי

פערשענקט, שפּעטער אָבגעגעבען צו בענוצען, אין אָנפאַנג אויף אזוי לאַנג ווי דער קעניג וועט לעבען. אויף אזא אופן איז בעשאַפען געוואָרען א נייער אדעל, אויף דעם פאָלקס־קאָסטען.

דאָס איז נאָך ניט אלעס. דיעזע נייע פריצים זיינען איצט געוואָרען די גאַנצע רעגיערער אויך. די אלטע גענטיל־אָרדנונג האָט אונטער די נייע אומשטענדען ניט מעהר געקענט רעגיערען. דער ראַטה פון די פאָרשטעהער איז שוין לאַנג געווען אונטערגעגאַנגען, און וועו ער וואָלט נאָך אפילו עקזיסטירט, וואָלט ער זיך ניט געקענט פערזאַמלען אין אזא ריעזיגע מדינה. איז אנשטאָט דעם אלטען ראַטה פון אויסגעקליבענע פאָרשטעהער פון די גענטעם זיינען געוואָרען דעם קעניגס פריצים די רעגיערער. די אַמאָליגע פערזאַמלונג פון גאַנצען פאָלק איז נאָך כלומרשט געבליבען בעשטעהן, אָבער אנשטאָט דאָס גאַנצע פאָלק, זיינען צו דיעזע פערזאַמלונגען שוין געקומען בלויז די אונטערשטע פיהרער פון די קריעגס־מחנות און די נייע אויפגעקומענע פריצים.

עס האָט ניט לאַנג געדויערט, זיינען די פרייע ערד־בעזיצענדע פויערים, די גרויסע מאַסע פון דעם פרענקישען פאָלק, געוואָרען פונקט אזוי בדיל־הדל און רואינירט, ווי פריהער די רוימישע פויערים אין דער לעצטער צייט פון די רוימישע רעפובליק. די אייביגע מלחמות צווישען די בירגער אליין און מיט פרעמדע פעלקער, וועלכע די פראַנקישע מלוכה איז ארוים איינצונעהמען — די דאָזיגע אייביגע מלחמות האָבען דאָס געמאַכט א תל פון די פויערים. בעזאָנדערס האָבען דאָס געטהאָן די ערָאַבערונגס־מלחמות אונטער דעם פראַנקען־קעניג קאַרל דעם גרויסען. פריהער זיינען די פרייע פויערים געווען די גאַנצע מחנה אין קריעג, און נאָך די ערָאַבערונג פון דעם פראַנקען־רייך זיינען זיי געווען דער קערן, די יאַדרע, דער עיקר טייל פון פאָלק. אָבער שוין אין אָנפאַנג פון נייַנטען יאָהרהונדערט זיינען זיי געווען אזוי זוייט אַרונטערגעקומען, אז ווען מען האָט געדאַרפט ארוים אויף א מלחמה, האָט קוים איין מאַן פון פינף געקענט מיטגעהן. פריהער, אז זיי פלעגען ארוים אויף מלחמה, פלעגט דער קעניג ארויסרופען א מחנה פון פרייע פויערען. איצט אָבער איז דאָס מיליטער געוואָרען צוזאַמענגעזעצט פון בעדיענטע פון די נייַ־אויפגעקומענע פריצים און שרות, צווישען זיי אויך פאַנטשיזנע פויערים. די עלטערן פון דיעזע

געגומען פרעמדע לענדער און פעלקער, האָט זיך געפֿאדערט, אז זיין מאכט זאָל געשטארקט ווערן, כדי צו קענען האלטען די פעלקער פון די ערָאבערטע לענדער אין אונטערווארפונג און צו בעשיצען די איינגענומענע לענדער געגען פרעמדע פעלקער. דערמיט איז די צייט געקומען, אז דער פיהרער פון די קריעגס־מחנות זאָל ווערן קעניג: און ער איז עס געוואָרען.

לאָמיר נעהמען פאר א ביישפיעל די מלוכה פון די פראַנקען. ווי אזוי איז זי ענטשטאַנען? דאָס לאַנד, וואו דיעזע מלוכה איז געווָארען, האָבען די סאַליער (א דייטשעס פאָלק) איינגענומען. דיעזעס פאָלק האָט דערמיט אריינגעקראָגען אין זיין בעזיץ גרויסע שטרעקען לאַנד, וואָס זיינען פריהער געווען דאָס אייגענטום פון די רוימישע מלוכה, און דערצו נאָך די זעהר גרויסע שטיקער לאַנד, וואָס זיינען נאָך ניט געווען פערטהיילט צו די גרעסערע און קלענערע אָרט־געמיינשאפטען, בעזאָנדערס אלע גרעסערע שטיקער וואַלד־לאַנד. וועד זשע האָט די אלע שטיקער לאַנד צוגענומען? דער אינפאַכער אויבערשטער אָנפיהרער פון די קריעגס־מחנות איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין א לאַנדס־הערשער, ער איז געוואָרען „דער קעניג פון די פראַנקען", און זיין ערשטע ארבייט איז געווען, דאָס ער האָט דיעזע אלע שטיקער פאָלקס־אייגענטום געמאַכט פאר קעניגליכעם אייגענטום; ער האָט דאָס פשוט פון דעם פאָלק גע'גנב'עט און דאָס געשיינקט אָדער איבער־געגעבען צו בענוצען צו זיינע לייב־מענשען. פריהער זיינען זיינע לייב־מענשען נאָר בעשטאַנען פון זיינע פערזענליכע נאָכפאָלגער אין קריעג און אָנדערע אָנפיהרער פון די מחנות. שפעטער האָט ער צוגעקראָגען נאָך אָנדערע אייגענע מענשען. ערשטענס די רוימער, דאָס הייסט די גאַליער, וואָס זיינען געווען רוימער, וואָס האָבען דעם נייעם קעניג געגוצט מיט זייער שרייב־קונסט, מיט זייער בילדונג, מיט זייער קענטניס פון די ראָמאַנישע לאַנדס־שפראַך און לאַטיינישע שריפט און מיט זייער בעקאַנטשאפט מיט די רעכטע פון לאַנד. אָהן זיי, האָט זיך דער קעניג באַלד ניט געקענט בעגעהן און זיי זיינען געוואָרען זיינע פריצים. דערצו האָט ער זיך אויסגעקליבען זיינע בעליעבטעסטע שקלאַפען, פאַנטשיזניקעס און פריי־געלאָזענע, וועלכע האָבען אויסגעמאכט זיין האָף־שטאַט, צו די אלע האָט ער אוועק־גענעבען שטיקער פון דעם פאָלק'ס לאַנד, פריהער 'סרוב אין גאַנצען

(אפילו אין רוסלאַנד זיינען געווען „זעמסטוואָס" מיט עטוואָס דעמאָקראַטישע רעכטע און דיעזע זעמסטוואָס זיינען שטאַרק בענוצט געווארן אין דעם פרייהייטס־קאַמפף. — איבערז.)

אזוי איז די פערבינדונג פון בלוט־פערוואַנדשאַפט, ווי דאָס איז בעשטאַנען אין די געטעס, באַלד פערלאָרען געגאַנגען. אין דעם שטאַם און אין דעם גאַנצען פאָלק איז שוין פריהער געווען אונטערגעגאַנגען די בלוט־פערוואַנדשאַפטליכע פערבינדונג, דען די בעאַמטע פון דיעזע אמאָליגע פערבינדונגען זיינען פערשוואונדען און פערביטען געוואָרען אויף אנדערע, דורך די עראָבערונג. מיר ווייסען, אז וואו א פאָלק בעהערשט איינגענומענע פעלקער קען די געטיל־אַרדנונג קיין קיום ניט האָבען. דאָ, ביי די דייטשען, וואָס האָבען איינגענומען די רוימישע לענדער, זעהען מיר דאָס אויפ'ן גרויסען אופן. וועו די דייטשע פעלקער זיינען געוואָרען די בעהערשער פון די רוימישע פראָווינצען, האָבען זיי געמוזט מאַכען אַן אַרדנונג אין זייער הערשונג. זיי האָבען אָבער ניט געקענט אריינגעהמען די פרעמדע עראָבערטע רוימער אין זייערע בלוטס־פערוואַנדטע געטעס אריין. זיי האָבען אויך ניט געקענט זיי בעהרשען דורך זייערע געטס־אייניכטונגען, דורך זייערע אמאָליגע ראַטהען און פאָלקס־פערזאַמלונגען, וויל די אָנפיהרער פון זייערע געטעס און זייערע גאַנצע אייניכטונגען זיינען ניט געווען דערצו געמאַכט, צו בעהערשען פרעמדע פעלקער. זיי האָבען געפונען אין זייער נייעם לאַנד רוימישע אָרטס־רעגירונגען; די ערשטע צייט זיינען דיעזע אָרטס־רעגירונגען ס'רוב געבליבען עקזיסטירען, אויך נאָכדעם ווי די דייטשען האָבען זיי איינגענומען; אָבער די רוימישע אויבער־רעגיערונג איבער דיעזע אָרטס־רעגירונגען האָבען די דייטשען צוקלאַפט. האָבען זיי, די דייטשען, געמוזט אייניגע שטעלען עפעס אַנדערש אויף דעם אָרט, און דאָס האָט נאָר געקענט זיין אַן אַנדערע אויבער־רעגיערונג, א שטאַט. אזוי האָבען די פאָרשטעהער פון די פריהערדיגע געטיל־אייניכטונגען געמוזט ווערען שטאַטס־בעאַמטע, און דאָס זעהר געשווינד, ווייל די אומשטענדען האָבען געטריבען דערצו. דער ערשטער פאָרשטעהער פון די געטיל־אַרדנונג פון די עראָבערער איז געווען דער אָנפיהרער פון די קריעגס־מחנות. ביי די געטיל־אַרדנונג איז ער ניט געווען קיין הערשער, נאָר אַן אָנפיהרער בלויז אין קריעג. איצט אָבער, אז זיי האָבען אייני־

דער, האבען זיי אפט געוואנדערט משפחות־ווייז צוזאמען, און ווען זיי האבען זיך דארט בעזעצט, זיינען נאך אויך זייערע אלטע הייסישע בלוטס־פערוואנדעטע גענטעס געבליבען צוזאמען. אבער וואס לענגער א גענס איז געזעסען אין איהר דארף און וואס מעהר די דייטשען האבען זיך פערמישט מיט רוימער, אלץ מעהר איז פערשוואונדען געווארען די קרובים'שאפט פון דער נעמיינדע און אלץ מעהר איז די שייכות פון מענשען געווארען צוליעב זייער וואוינען צוזאמען אויף איין ארט, ניט מעהר צוליעב דעם וואס זיי זיינען פון איין משפחה. (דיעזע ענדערונג פון די נעמיינשאפט פון קרובים אויף א נעמיינשאפט פון שכנים געפינט מען ביי אידען אויסנעדריקט אין דעם פסוק „טוב שכן קרוב מאח רחוק" — בעסער א נאהענטער שכן איידער א ווייטער ברודער. — איבערז.) אזוי איז די גענס פערשוואונדען געווארען און עס איז געווארען, אויף איהר ארט, די „מארק־נענאסענשאפט", ווי דאס האט נעהייסען אויף דייטש, — דאס הייסט א נעמיינשאפט פון אלע מענשען וואס האבען נעוואוינט אין איין געגענד (מארק הייסט א געגענד, א שטיק מדינה פון א נעוויסע גרויס. אין חדר־לשון: „געמארק"). אין דער מארק־נענאסענשאפט זיינען אבער נאך אפט גענוג געבליבען סליאדעס פון די אמאליגע קרובים־שאפט.

אט אזוי איז בים־לעכווייז, אונבעמערקט, די פריהעריגע נענטיל־אייניריכטונג איבערגעגאנגען אין אן ארטס־נעמיינשאפט און דערמיט האט די נעמיינשאפט נעקראגען די פעהיגקייט זיך אריינצופאסען אין א שטאאט. וועניגסטענס איז עס אויף אזא אופן צוגענאנגען אין די לענדער, וואו די מארק־נענאסענשאפט איז נאך נעווען געבליבען, אזוי אין נארד־פראנקרייך, ענגלאנד, דייטשלאנד און סקאנדינאוויען.

אבער אין די נייע ארטס־נעמיינשאפט איז נאך אויך געבליבען דער אלטער דעמאקראטישער כאראקטער, מיט וועלכען די גאנצע נענטיל־פערפאסונג האט זיך אויסגעצייכענט. אויף אזא אופן איז נאך געבליבען א שטיק נענטיל־פערפאסונג אין די נייע ארטס־נעמיינשאפט אפילו שפעטער, וען מען האט פון איהר איבער נעוואלט גע־מאכט נאר אן אנדערע זאך. און די געבליבענע שטיק נענטיל־אייני־ריכטונגען, די דעמאקראטישע פיהרונגען, זיינען געבליבען א געווהר אין די הענד פון די אונטערדריקטע, ביז אין די נייסטע צייט ארויס.

פאַלק דורך די רוימישע בעאַמטע און גרויסע פעלד־פריצים איז געוואָרען אזוי שרעקליך, אז א סך „רוימער" זיינען אנטלאָפען אין די געגענדען, וואָס זיינען שוין געווען בעזעצט פון באַרבאַרען, און די רוימישע בירגער, וואס האָבען זיך דאָרט בעזעצט, האָבען פאַר קיין זאַך ניט אזוי שטאַרק מורא געהאַט, ווי פאר צוריקגעבראכט ווערען אונטער רוימישער הערשונג.

א געזעץ פון יענער צייט פערביט עלטערען צו פערקויפען זייערע קינדער אין שקלאַפעריי. דאָס בעווייזט, אז דאָס איז אָפט פאָרגעקומען, אויס אָרימקייט.

אלזא, האָבען די דייטשע באַרבאַרען בעפרייט די רוימער פון זייער אייגענעם שטאַט. דערפאַר האָבען זיי ביי זיי צוגענומען צוויי דריטעל פון די גאַנצע ערד און האָבען דאָס צוטיילט צווישען זיך.

ווי אזוי־זשע איז צוגעגאַנגען מיט דעם אייגענטהום? די צוטיילטע פעלדער האָבען זיי צוטיילט נאָך דער גענטיל־אָרדנונג. גרויסע שטיקער לאַנד אָבער זיינען געבליבען ניט צוטיילט, — א טייל דערפון איז געבליבען אייגענטום פון גאַנצען פאָלק, א טייל פון די איינצעלנע שטאַמען אָדער גענטעס. דען דאָס לאַנד איז געווען זעהר גרויס און די צאָהל פון די דייטשען, וואָס האָבען עס איינגענומען, פערהעלטניסמעסיג קליין. אין יעדער גענס איז דאָס אָקערלאַנד און די גראָזפעלדער צוטיילט געוואָרען מיטן גורל צווישען די איינציגע הויזהאַלטונגען, אין גלייכע חלקים. צי פלעגט מען דעמאָלט נאָך פון צייט צו צייט דאָס לאַנד איבער־א־נייעם פונאַנדערטיילען, וויסען מיר ניט; נאָר יעדענפאַלס אין די רוימישע פראָווינצען האָט מען מיט דער צייט אויפגעהערט איבער־א־נייעם דאָס לאַנד פונאַנדערצוטיילען און עס איז געוואָרען דאָס אייביגע פריוואָט־אייגענטהום פון די וואָס האָבען עס געקענט פערקויפען אָדער אַוועקשיינקען.

וואַלד און פּאַשע־לאַנד איז געבליבען אונגעטהיילט, בענוצט צו ווערען פון אלעמען בשותפות. ווי אזוי דאָס זאָל בענוצט ווערען, אויף דעם זיינען געווען אלטע מנהגים, און ווען עס איז געווען עפעס א שאלה, האָט דאָס גערעגעלט א בעשלום פון גאַנץ קהל. אזוי איז אויך גערעגעלט געוואָרען די פראָגע, אויף וועלכען ארט עס זאָלען בעאַרבייט ווערען די צוטיילטע פעלדער.

ווען די דייטשען האָבען אריינגעוואַנדערט אין די רוימישע לענ־

דערמיט איז די רוימישע וועלט דעמאָלט געווען אריינגעקראָכען אין א ווינקעל אָהן א וועג אַרוים: שקלאַפען־ארבייט האָט זיך ניט מעהר גע־לוינט און אז די פרייע מענשען זאָלען ארבייטען איז געווען אונ־מאָראַליש. די ארבייט פון שקלאַפען האָט ניט מעהר געקענט זיין די גרונד־פאָרמע פון דער געזעלשאפט; די ארבייט פון פרייע האָט דאָס נאָך ניט געקענט זיין. וואס דאָ האָט געקענט העלפען, איז נאָר געווען א פאַלשטענדיגע רעוואָלוציאָן.

אין די פראָווינצען (דאָס הייסט אין די לענדער וואס רוים האָט געהאַט איינגענומען) איז עס אויך ניט בעסער געווען. די מייסטע נאָכריכטען פון יענער צייט האָבען מיר פון גאַליען (היינט איז עס פראַנקרייך, בעלגיען, טיילען פון איטאַליען א. ז. וו.). דאָרטען זיי־נען אויך די פעלדער בעארבייט געווארען פון קאָלאָנען. חוץ די קא־לאָנען, זיינען דאָרטען געווען אויך פרייע קלייניע פארמערס. זיי פלע־גען זיך אפט שטעלען אונטער דעם שוץ פון א מעכטיגען, אז ער זאָל זיי בעשיצען געגען די רויבעריייען און אונטערדריקונגען פון די רוי־מישע בעאמטע, ריכטער און וואוכערער. ניט נאָר איינצעלנע בוי־ערען פלעגען זיך שטעלען אונטער דעם שוץ פון א שטארקען, נאָר אויך גאנצע געמיינדען. אין 4טען יאָהרהונדערט האָט דער רוימישער קייסער אפט ארויסגעלאָזען בעפעהלע וואָס האָבען דאָס פערבאָטען. דערפון זעהט מען, ווי אפט דאָס איז געטהאָן געווארען. אבער וואס האָט דער שוץ זיי געהאָלפען? דער בעשיצער האָט זיי געשטעלט די בעדינגונג, אז זיי זאָלען איהם מאכען פאר דעם אייגענטהימער פון די פעלדער און ער וועט זיי דערפאר פערזיכערען זיי זאָלען די פעלדער בענוצען אויף זייער גאנצען לעבען. דאָס איז געווען א כיטרער קונץ. דער בעשיצער, דער שטארקער, האָט די פויערען כלומר'שט בעשיצט און זייער פעלד איז דערווייל געוואָרען זיין. די הייליגע קירכע האָט זיך דאָס געמערקט און שפעטער, אין 9טען און 10טען יאהרהונדערט, האָט זי דאָס נאָכגעמאכט, פערשטעהט זיך פון גאָט'ס כבוד וועגען, נאָר פאר איין גאנג אויף כדי צו פערמעהרען איהר אייגענעם בעזיץ. דאָס האָט די קירכע געטהאָן שפעטער. אין אָנפאנג אבער, געפינען מיר, ווי דער בישאָף סאָלוויאנוס פון מאר־סייל האָט, אין יאהר 475, זיך זעהר שטארק געבייזערט אויף די דא־זיגע רציחה און גנבה. ער דערצעהלט, אז די אונטערדריקונג פון

קיין עשירות האָט מען פון די שקלאפען־ארבייט ניט מעהר געקענט ציהען. פון דעם איז דאָס געקומען, וואָס אין יענער צייט פלעגט מען א סך שקלאפען פריי לאָזען; זיי זיינען געווארען נוצלאָז, א לאסט פאר דעם אייגענטהימער; זיי האָבען געקאָסט עסען און איינבערענ־ גען האָבען זיי שוין ניט געקענט. פון דער אנדערער זייט האָבען זיך דאָרום דעמאָלט פערמעהרט די האלב־פרייע פויערען — די „קאָלא־ נען", ווי זיי האָבען זיך געופען. און אויך האָבען זיך פערמעהרט די גאנצע אָרימע פרייע מענשען (עהנליך צו די „פור ווהייט טהרעש", ווי מען האָט געופען די פרייע אָבער גאנץ אָרימע וויסע אין די שקלאפען־שטאָטען פון אמעריקא).

די וואָס הויבען ביז'ן הימעל די אויפטהואונגען פון די קריסט־ ליכע רעליגיאן ווילען איינרעדען, אז דאָס קריסטענטהום האָט דאָס אָבגעשאפט די פארציייטיגע שקלאפעריי אין רוים. דאָס הייבט זיך גאָר ניט אָן. דאָס קריסטענטהום איז אין דעם גאנץ אונשולדיג. יאָהרהונדערטע לאנג האָט דאָס קריסטענטהום מיטגעמאכט די שקלא־ פעריי אין אלטען רוים גופא; און שפעטער האָבען אויך קריסטליכע פעלקער זיך גענוג בעשעפטיגט מיט שקלאפען־האנדעל — די דייטשען אין נאָרדען, די וועניציאנער אין מיטעל־מערב, און שפעטער דער נע־ גער־האנדעל, — און דאָס קריסטענטהום האָט דאָס אלץ קיינמאָל ניט געשטערט. (ווי דער בישאָף ליואיטפראנד פון קרעמאָנא בעריכטעט, איז נאָך אין צעהנטען יאָהרהונדערט געווען א שטאָדט אין דעם פרום־ קריסטליכען דייטשען רייך, — די שטאָדט וועהרדון, — וואו דאָס הויפט־געשעפט איז געווען די פאבריקאציע פון עוונוכען (סריסים, — מען האָט דורך אן אפפראציע געמאכט מענער פאר אוים מענער) און מען האָט זיי פערקויפט מיט גרויסען פראָפיט קיין שפאניען, פאר די הארעמס פון די מורען, צו היטען זייערע וויבער. די קריסטליכע רעליגיאן האָט אלזא דיעזען האנדעל מיט מענשען אויך ניט גע־ שטערט.)

נייַן, ניט דאָס קריסטענטהום האָט אָבגעשאפט די פארציייטיגע שקלאפעריי אין רוים. די שקלאפעריי האָט זיך ניט מעהר בעצאָהלט, דאָרום איז זי אָבגעשטאָרבען. אָבער די שטארבענדע שקלאפעריי האָט איבערגעלאָזט איהר גיפטיגען שטאָף אין לעבען, דאָס איז געווען דער געפיהל פון פעראכטונג פון פראָדוקטיוע ארבייט פיר פרייע מענשען.

קיין פאכטערס, נאר זיי האבען געפיהרט די פארם פאר'ן בעל־הבית'ס וועגען, דען זיי האבען געמוזט אבגעבען דעם אייגענטהימער פון דעם פעלד די גאנצע תבואה און זיך האבען זיי נאר געקענט נעהמען פאר זייער ארבייט א זעקסטעל אדער גאר א נייַנטיל פון דעם, וואס זייער ארבייט האט בעשאפען. מעהר ווי אלעס אבער זיינען דיעזע קליינע שטיקלעך פעלד איבערגעגעבען געווארען צו פויערען, וועלכע זיינען דערפאר געווארען צוגעבונדען צו דער ערד, דאס הייסט זיי האבען ניט געטארט אווענק דערפון. ווען דער אייגענטהימער האט פערקויפט אזא פעלד, זיינען די פויערען דערפון מיט־פערקויפט געווארען. וואס זיי האבען אויסגעארבייט אויפ'ן פעלד איז געווען זייערס, אבער דערפון האבען זיי געמוזט אבגעבען דעם אייגענטהימער א געוויסע סומע יעהרליך. זיי זיינען אפילו ניט געווען קיין שקלאפען, אבער אויך ניט פריי. זיי האבען ניט געקענט חתונה האבען מיט קיין פרייע מענשען. זייער הייראטהען צווישען זיך איז ניט נעווען אנערקענט פאר קיין ריכטיגע עהע, נאר, ווי ביי די שקלאפען, אלס „קאנטובער־ניום", דאס הייסט אן אבמאך צו שלאפען צוזאמען. מיט איין וואָרט, דאס איז געווען אן ארט פאנטשיזנע, ווי עס איז שפעטער, אין מיטעל־אלטער, איינגעפיהרט געווארען אומעדום.

די שקלאפעריי פון די אלטע צייטען אין רוים איז געווען אבגע־שטארבען. זי האט ניט מעהר איינגעטראגען, — די אמאליגע שקלא־פעריי, — ניט ביי די פעלד־ארבייט אויך גרויסע פארמס און ניט אין די גרויסע וואַרשטאטען, מאנופאקטורען, אין די שטעדט — דער מארק וואו צו פערקויפען זייערע פראדוקטען איז געווען אויסגעאנגען. אין דער צייט ווען דאס רוימישע רייך איז געווען אין דער שעהנסטער בליהונג, איז די ארבייט געווען איינגעפיהרט אויך ריזיגען פום, מיט שקלאפען; איצט אבער, איז די ארבייט איינגעשרומפפען געווארען אין קליינע פארמס און קליינע וואַרשטאטען און אין זיי איז קיין פלאץ ניט געווען פאר א סך שקלאפען. שקלאפען זיינען אפילו נאך געבליעבען, אבער בלויז הויז־שקלאפען און לוקסוס־שקלאפען פון די רייכע. פון די אבשטארבענדע שקלאפעריי איז נאר נאך געבליעבען דאס, אז מען האט ווייטער געהאלטען יעדע ארבייט פאר א זאך וואס פאסט נאר פאר שקלאפען, וואס איז אונטער דעם כבוד פון פרייע רוימער — און פרייער רוימער איז יעצט געווען כמעט יעדער. אבער

די פעלד־ארבייט געווארען א תל. גאנץ איטאליען איז, פון דער רוימישער רעפובליק אן, געווען צוטיילט אין ריעזינע רייכע גיטער — „לאטיפונדיען" האט דאס געהייסען אויף לאטיניש — . בענוצט זיי־נען דיעזע גיטער געווארען אויף צוויי ארטען: א טייל איז בענוצט געווארען צו האדעווען אויף זיי ריעזינע סטאדעס בהמות. אנשטאט מענשען, זיינען אויף דיעזע אונגעהייערע שטרעקען לאנד בעזעצט גע־ווארען אקסען און שעפסען, וועלכע האבען געברויכט נאר ווייניג שקלאפען אכטונג צו געבען אויף זיי. אן אנדערער טייל פון די לא־טיפונדיען איז בענוצט געווארען אלס ווילאם — רייכע וואוין־פאלא־צען און הויפען. אויף די פעלדער ארום האט מען געפלאנצט דיעזי־גע נערטנער, בעארבייט מיט מאסען שקלאפען. די פרוכטען פון די נערטנער זיינען א טייל בענוצט געווארען פאר דעם לוקסוס פון די בעזיצערס, א טייל האט מען זיי פערקויפט אויפ'ן מארק אין די שטעדט. וואס זשע איז געווארען מיט דיעזע רייכע גיטער אין דער צייט וועז פון די רוימישע מלוכה איז געווארען א תל? די גרויסע פאשע־פעלדער פאר סטאדעס בהמות זיינען אפילו געבליעבען און האבען זיך נאך אויסגעבריט. אבער די ווילא־גיטער און זייערע נערטנער זיינען געווארען חורבות, וועז זייערע איינגענטהימער זיינען ארים געווארען און וועז פון די שטעדט איז געווארעז א תל. די גרוי־סע גיטער, וואו מען פלעגט דורך שקלאפען־ארבייט פראדוצירען פעלד־פראדוקטען, האבען זיך ניט מעהר געלוינט, ווייל די שקלאפען־ארבייט האט זיך ניט מעהר בעצאהלט. אבער צו פיהרען פארמעריי אויף גרויסען פוס איז דעמאלט ניט מעגליך געווען אויף קיין אנדערען אופן ווי דורך שקלאפען־ארבייט. וועז די שקלאפען־ארבייט האט זיך ניט מעהר בעצאהלט, איז צוריק די קליין־פערמעריי געבליבען די אייג־ציגע סארט פארם־ארבייט וואס איז מעגליך געווען. איין ווילא נאך דער אנדערער איז צופיצעלט געווארען אין קליינע טהיילען. א טייל אזעלכע קליינע פארמס זיינען אבגעגעבען געווארעז צו קליינע פאכ־טערס (טענענט־פארמערס) און דאס איז איבערגעגאנגען פון זיי בירושה צו זייערע קינדער. זיי האבען בעצאהלט דערפאר א בע־שטימטע סומע. אן אנדערער טהייל אזעלכע קליינע פארמס זיינען איבערגעגאנגען צו א סארט פארמערס, וואס האבען זיך גערופען אין לאטיניש „פארטיאריאי", זיי זיינען שוין אייגענטליך גאר ניט געווען

רעטער. זיי האָבען געהאָפט, זיי זאָלען קומען און זיי בעפרייען פון די אונטערדריקונגען פון זייער מלוכה. דאָס איז געווען די אורזאכע, פאר וואָס די בארבארישע דייטשען האָבען געקענט חרוב מאכען די מעכטיגע ציוויליזירטע רוימישע וועלט־מלוכה.

ניט ווייניגער פערצווייפעלט איז געווען אין דער רוימישער מלוכה דער צושטאנד פון דער געזעלשאפט. די ציוויליזירטע רוים האָט ניט געזוכט צו פערשפרייטען האנדעל און אינדוסטריע אין די לענדער, וואָס זי האָט אייניגענומען. דאָס איז קיינמאָל ניט געווען איהר זאך; ניט פון דעם האָט זי געזוכט ארויסצוקריגען רייכקייט, נאָר פון אויספרעסען פּראָווינצען און צינזען. אין דעם האָט זי ארי־ בערגעשטיגען אלעם, וואָס עס איז געווען פאר איהר און נאָך איהר. דאָס ביסעל האנדעל, וואָס איז געווען פון פריהער אין די אייניגענומענע לענדער, איז אונטערגעגאנגען אונטער די שווערע פּראָטעקציעס, וואָס די רוימישע בעאמטע האָבען אויסגעפרעסט פון די אייניגענומענע לענ־ דער. די רוימער־הערשונג האָט פון די עלטסטע צייטען אָן בענוצט די אייניגענומענע פּראָווינצען נאָר אויף אויסזויגען זיי, ניט קוקענדיג וואָס זי האָט דערמיט געמאכט א חורבן פון זיי. דאָס איז שוין געווען אזוי, זינט די לעצטע צייטען, וואָן רוים איז געווען א רעפובליק. שפעטער וואָן רוים איז געווארען א קייזערטהום, האָט דאָס קייזער־ טהום די אויסזויגונג ניט אבגעשאפט, נאָר פערקעהרט, זי גערעגלט. וואָס מעהר די רוימישע מלוכה איז געווארען איבערגעפיהרט און פער־ דארבען, אלץ העכער זיינען געשטיגען די שטייערען און אבצאָהלונגען, אלץ מעהר אונפערשעהמט האָבען די בעאמטע בערויבט און געדריקט די פעלקער. און דער סוף וואָס איז ארויסגעקומען פון די רוימישע וועלט־הערשונג איז געווען, דאָס אלע פעלקער זיינען בדיל־הדל גע־ וואָרען, דער פערקעהר צווישען די לענדער איז געווארען אלץ שוואָ־ כער און וועניגער, פון האנדווערק און קונסט איז געווארען גארנישט, די בעפעלקערונג האָט זיך פערקלענערט, די שטערט זיינען אונטערגע־ גאנגען; מען האָט זיך צוריקגעקעהרט צו פעלד־ארבייט אויף א ניע־ דעריגע שטופע.

פעלד־ארבייט איז וויעדער געווארען דער הויפט־צווייג פון אינ־ דוסטריע, נאָך מעהר ווי דאָס איז געווען אימער אין דער גאנצער אלטער וועלט. אבער אין דיעזען שלעכטען צושטאנד איז אויך פון

קעלט. אויך זיינען דאָך נאָך צווישען די לענדער וועלכע געבליבען די נאַטירליכע געאָגראַפישע גרענעצען, וועלכע האָבען זיי פריהער געמאכט פאר זעלבסטשטענדיגע מדינות, — איטאליען, גאליען, שפאניען, אפריקא. דיעזע נאַטירליכע גרענעצען האָבען זיך נאָך וועלט און עם האָבען זיך געקענט ענטוויקלען דורך זיי נייע נאציאָנען. אָבער די קראפט דערצו איז אין ערגעץ ניט געווען. אין ערגעץ איז נאָך קיין שפור ניט געווען פון ענטוויקלונגס־פעהיגקייט, פון ווידערשטאַנדס־קראפט, בפרט נאָך פון כוחות צו בעשאפען עטוואָס נייעס. די אונגעהייערע מענשען־מאסע פון דעם אונגעהייערן שטיק וועלט ארום דעם מיטעל־ים האָט נאָר געהאַט איין באַגד, וואָס האָט זיי צוזאמען געהאלטען — די רוימישע מלוכה. קיין אינטערעס אָבער זיך צו שלאָגען פיר איהר האָבען זיי ניט געהאַט, דען די רוימישע מלוכה איז מיט דער צייט נעווארען זייער ערנסטער שונא און אונטערדריקער. און רוים אליין איז געווען פערניכטעט דורך דיעזע אלע פראָווינצען. רוים אליין איז געווארען ניט מעהר ווי אויך א פראָווינץ־שטאַט ווי די אלע אנדערע. זי האָט געהאַט נעווייסע רעכטע, וואָס זיי האָבען ניט געהאַט, אָבער זי האָט ניט מעהר געהאַט די הערשונג איבער זיי, זי איז ניט מעהר געווען דער מיטעל־פונקט פון דעם רוימישען וועלט־רייך. זי איז אפילו ניט מעהר געווען די רעזידענץ פון דעם קייסער און אונטער־קייסער. זיי זיינען נאָר געזעסען אין קאַנסטאַנטינאָפאָל, אין טריער, אין מאילאַנד. די רוימישע מלוכה איז געווארען א ריעזיגע קאָמפליצירטע מאשין, מיט דעם איינציגען צוועק אויסצוזויגען די אונטערטהאַנען. שטייערן, מלוכה־שקלאפעריי און אלערליי פאַדאַטקעס האָבען אריינגעדריקט די מאסען פון דעם בעפעלקערונג אין אלץ טיעפערע אָרימקייט. דער דרוק אויף זיי פון די גובערנאַטאָרען, מכס־קלייבער און סאָלדאַטען איז געווארען פאר זיי אונערטרעגליך. אָט צו דעם האָט עס נעבראכט די רוימישע מלוכה מיט איהר וועלט־הערשונג. דאָס רעכט פון איהר עקזיסטענץ האָט זי נעגרינדעט אויף דעם, דאָס זי דארף אָבהיטען עס זאָל זיין אָרדנונג אין די לענדער און זיי שיצען נעגען די בארבארען פון אויסען. אָבער איהר אָרדנונג איז געווען ערגער ווי אונאָרדנונג און די בארבארען, וואָס נעגען זיי האָט זי כלומרשט נעזאָלט די בירגער בעשיצען, האָבען די בירגער נאָר ניט געהאַלטען מעהר פאר קיין שונאים, נאָר אדרבה פאר

רוימישע ציוויליזאציאן איז געוואָרען. דאָרטען זיינען מיר געשטאַנען ביי איהר וויגעלע. דאָ שטעהן מיר ביי איהר קבר.

מלכות רומא איז געווען אונגעהייער גרויס, אָבער דאָך האָט זי קיין כוח ניט געהאַט אויסצוהאַלטען דעם אָנגריף פון די דייטשע באַרבאַרען. אין די רוימישע מלוכה זיינען געווען א סך פעלקער, אָבער די אַלע פעלקער האָבען קיין כוח און קיין אינטערעס ניט געהאַט צוריקצוהאַלטען דאָס אייַנדרינגען פון די דייטשען. די אַלע פעלקער זיינען שוין קיין פעלקער ניט מעהר געווען. אין פערלויף פון הונדערטער יאָהרען איז די רוימישע וועלט־הערשונג איבער זיי אַריבערגעגאַנגען מיט איהר הובעל און האָט זיי אַלע געמאַכט גלייך, אַלע פאַר רוימער. אַלע נאַציאָנאַל־שפּראַכען פון יענע פעלקער זיינען פערשוואונדען געוואָרען און א פערדאָרבענע לאַטייניש האָבען די אַלע פעלקער נענומען רעדען. עס איז ניט מעהר געווען קיינע נאַציאָנאַל־אונטערשיעדען, קיינע גאַליער, איבערער, ליגורער, נאָריקער (די פאַרצייטיגע פעלקער אַרום דעם מיטעל־ים, וועלכע רוים האָט איינגעשלונגען). זיי זיינען אַלע געוואָרען רוימער. די רוימישע פערוואַלטונג און די רוימישע געזעצע האָבען אומעדום פונאַנדערגעבונדען די אַלטע געשלעכטס־פערבאַנדען און דערמיט געטויטעט דעם לעצטען רעשט פון לאָקאַלער און נאַציאָנאַלער זעלבסט־טהעטיגקייט פון דיעזע אַלע פעלקער. זיי האָבען קיין שום געפיהל און קיין שום אינטערעס ניט מעהר געהאַט צו פיהרען מלחמות געגען די אייַנדרינגענדע דייטשע באַרבאַרען. זיי זיינען אַלע געוואָרען רוימער, אָבער זייער נייַ־געבאַקענעם רוימערטהום האָט זיי ניט געגעבען קיין נייע נאַציאָנאַלע קראַפט און אינטערעס אנשטאַט די אונטערגעגאַנגענע אייגענע נאַציאָנאַליטעט. דען זייער רוימערטהום איז ניט געווען ביי זיי קיין נאַציאָנאַל־געפיהל פאַר רוים, נאָר דאָס האָט בלויז אויסגעדריקט, אז זיי האָבען ניט קיין שום נאַציאָנאַליטעט. זיי האָבען ניט געפיהלט, אז זיי וועלען עפּעס פערליערען ווען די דייטשען וועלען זיי איינגעהמען.

אמת, עס זיינען געווען ביי די אַלע פעלקער עלעמענטען, פון וועלכע עס האָבען געקענט זיך ענטוויקלען נייע בעזונדערע נאַציאָנען. דען זיי האָבען ניט נערעדט אין גאַנצען איין שפּראַך. די לאַטייניש שפּראַך איז געוואָרען אין יעדע פראָווינץ אַן אַנדערע; אַן אַנדערער דיאַלעקט האָט זיך אומעדום פון איהר אַלץ מעהר און מעהר ענטווי־

דייטשען אין אָנפאַנג פון די קריסטליכע צייט־רעכנונג איז געווען ווייניגסטענס זעקס מיליאָן.

נאָכדעם ווי זיי האָבען זיך בעזעצט אין גערמאַניען, מוז זיך די בעפעלקערונג האָבען פערמעהרט מיט שטייגענדער געשווינדיגקייט. דאָס שיינט שוין צו בעווייזען דער אויבען דערמאָנטער אינדוסטריעלער פאַרטשריט אליין. די שטיקער אייזערנע געוועהר, וואָס מען האָט גע־פונען אין די זומפּען פון שלעזוויג, שטאַמען פון דריטען יאָהרהונדערט. דאָס קען מען זעהן פון די רוימישע מטבעות, וואָס מען האָט געפונען מיט זיי צוזאַמען. אלזא, שוין אין דיעזער צייט איז ביי דעם מזרח־ים געווען ענטוויקעלט א שטאַרקע אינדוסטריע פון מעטאַל און וועב־ערייַ, א גרויסער פערקעהר מיט דעם רוימישען רייך און א געוויסער לוקסוס ביי די רייכערע. דאָס זיינען אלץ שפורען פון א נעדיכטערע בעפעלקערונג.

ערום דיזעלבע צייט האָבען די דייטשען אָנגעהויבען ערויסצוגעהן אויף מלחמה געגען די רוימער אויף די גאַנצע לינית פון די רוימישע גרענעץ, דאָס איז ביי די גאַנצע לענג פון דעם טייך רהיין און ביי די גאַנצע לענג פון דעם טייך דאָנוי, פון דער נאָרד־זעע ביז צום שוואַרצען מעער. דאָס איז א דירעקטער בעוויז, אז די בעפעלקערונג איז שטאַרק אָנגעוואַקסען און האָט זיך ערויסגעפּרעסט פון די גרענעצען.

דריי הונדערט יאָהר האָט געדויערט דער קאַמפּף. אין די דריי הונדערט יאָהר האָט דער גאַנצער הויפּט־שטאַם פון גאָטהישע פעלקער איבערגעוואַנדערט קיין דרום־מזרח (חוץ די סקאַנדינאַווישע גאָטהען און די בורגונדער). ז ייזיינען געווען דער לינקער טייל פון די גרויסע מחנה וואָס איז אָנגעפאַלען די רוימער. דער מיטעלסטער טייל זיינען געווען די האָך־דייטשען ביי דעם אויבער'ן טייל פון טייך דאָנוי, און דער רעכטער טייל זיינען געווען די דייטשע פעלקער איזקעוואָנען, וואָס האָבען זיך דערנאָך געוופען פראַנקען, לעבען דעם טייך רהיין. דאָס דייטשע פאָלק אינגעוואָנען וויעדער האָבען אייגענומען בריטאַ־ניען. אם ענדע פון פינפטען יאָהרהונדערט איז מלכות רומא געלעגען אָבגעשוואַכט, אָהן בלוט און אָהן הילף, אָפען פאַר די איינדרינגענדע דייטשען.

אויבען האָבען מיר בעטראַכט ווי די פאַרצייטיגע גריכישע און

50,000". אלזא דורכשניטליך 125,000 נפשות אין א פאלק. די גאליער זיינען געווען מעהר ענטוויקעלט ווי די דייטשען און עס איז זיכער אנצונעהמען, אז זיי זיינען געווען עטוואס צאהלרייכער. דאס בעשטעטיגט אלזא וואס מיר נעהמען דא אן, אז א דייטשעס פאלק האט דעמאלט גענאט לערך 100,000 נפשות). דאס איז שוין פיעל גרעסער ווי, צום ביישפיעל, די גאנצע צאהל פון די איראקעזען־אינדיאנער אין אמעריקא: זיי האבען אין זייערע בעסטע צייטען ניט גענאט קיין 20,000 נפשות און זיינען דאך געווען די שרעקעניש פון גאנצען לאנד, פון די גרויסע זעען ביז צו די טייכען אהיא און פאטאמאק.

אזא פאלק פון 100,000 קעפ ביי די פארצייטיגע דייטשען פערנעהמט, לויט געוויסע פונקטען אין יענע בעשרייבונגען, אן ערך פון 10,000 קוואדראט קילאמעטער ערד. גאנץ „גערמאניא מאגנא" (גרויס־דייטשלאנד), פון וועלכע יענע רויסישע שרייבער רעדען, ביז צו די וויסעל, פערנעהמט לערך א האלבען מיליאן קוואדראט־קילאמעטער. אננעהמענדיג די צאהל 100,000 קעפ אין דורכשניט אין יעדען פאלק, וואלט אויסגעקומען, אז אין גאנץ „גערמאניא מאגנא" זיינען געווען ארום פינף מיליאן מענשען. פאר א בארבארישע פעלקער־גרופע איז דאס שוין א היבשע צאהל, כאטש פאר אונזערע היינטיגע פערהעלטניסע איז 10 קעפ אויף א קוואדראט קילאמעטער זעהר א קלייגע צאהל. דאס זיינען אבער נאך ניט געווען אלע דייטשען, וואס האבען דאמאלס געלעבט. מיר געפינען אין די פארצייטיגע בעשרייבונגען, אז ביי די קארפאטען בערג ביז צום אנפאנג פון דאנויטייך האבען אויך געוואוינט דייטשע פעלקער, פון גאטהישען שטאם; זיי ווערען אנגערופען באסטארנער, פייקינער און אנדערע. זיי זיינען געווען אזוי פיעל אין צאהל, אז פליניום ערקלערט זיי פאר דעם פינפטען הויפט־שטאם פון די דייטשען. נאך 180 יאהר פאר די קריסטליכע צייטרעכנונג געפינט מען זיי דיענען אלס סאלדאטען פאר געהאלט ביי דעם מאקעדאנישען קעניג פערזעאוס. און ווי פליניום מעלדעט, האבען זיי נאך אין די ערשטע יאהרען פון אויגוסטוס זיך פערשפרייט ביז אין די גענענד פון אדריאנאפאל. רעכענען מיר זייער צאהל נאר פאר איין מיליאן, קומט אוים, אז די וואהרשיינליכע צאהל

8. — ווי דער שטאַט איז ענטשטאַנען ביי די דייטשען.

ווי אַזוי איז ביי די דייטשען פאַרצייטענס צושפּרונגען געוואָרען זייער אַלטע גענטיל־אַרדנונג און ענטשטאַנען א שטאַט? ביי זיי איז דאָס געשעהען, נאָכדעם ווי זיי, דיעזע באַרבאַרען, האָבען בעזיעגט און חרוב געמאַכט די אַלטע מעכטיגע ציוויליזירטע מלכות רומא.

מיר וועלען דאָ בעטראַכטען, ווי אַזוי דאָס איז צוגעגאַנגען, — ווי אַזוי האָבען די באַרבאַרען געקענט גובר זיין אַזא מעכטיגע ציוויליזירטע מלוכה?

מיר האָבען געזעהען אויבען, ביי אַנדערע פעלקער, ווי די גענטיל־אַרדנונג ווערט צופּלאַצט, טיילווייז, דורך די פערמעהרונג פון די מענשען. אויך ביי די פאַרצייטיגע דייטשען איז זייער אַלטער אָרט לעבען זיי ענג געוואָרען דורך זייער שטאַרקער פערמעהרונג. און זיי זיינען אַרויסגעפּלאַצט אין מלחמות געגען די רוימער. און מיר וועלען זעהען, ווי דאָס האָט געפּיהרט צו די פערניכטונג פון די גענטיל־אייניכטונגען פון די דייטשען.

שוין אין טאַציטוס'עס צייטען זיינען די דייטשען געווען א פאָלק מיט זעהר א סך מענשען. דאָס זעהט מען פון זיינע בעשרייבונגען.

אַן אונגעפעהרען בעגריף ווי גרויס עס זיינען געווען די אייניצעלנע פעלקער פון די דייטשען, קען מען אויך שוין געפינען אין צעזאַר'ס בעשרייבונגען. ער מעלדעט, אז די צוויי פעלקער אוזיפּעטער און טענקטערער, וואָס האָבען געוואָוינט אויפ'ן לינקען ברעג פון רהיין־טייך, האָבען געהאַט 180,000 נפשות, ווייבער און קינדער אַריינגערעכענט. אַלזאָ האָט אַן אייניצעלעם פאָלק געהאַט לערך 100,000 מענשען. (אין די בעשרייבונג פון דיאָדאָר — אַן אַנדער פאַרצייטיגער רוימישער שרייבער, — וועגען די גאַלישע פעלקער, גע־פינט מען דיעזע ווערטער: „אין גאַליען וואוינען פיעלע פעלקער פון אונגלייכע גרויס. די גרעסטע האָבען 200,000 נפשות, די קלענסטע

צו אנדערע פעלקער, ביי וועלכע עס זיינען געווען מלחמות און געלעגנהייט אויף רויב. אזעלכע דייטשע געפאלגעשאפטען זיינען דערנאך טיילווייז געווארען די הילפס־פעלקער פון די רוימער, וואס האבען אין גרויסע מאסען זיי געהאלפען אין זייערע מלחמות זאגאר געגען דייטשע פעלקער. דיעזע געפאלגעשאפטען זיינען אויך געווען דער אנפאנג פון אן אנדערע שפעטערע צרה — פון די „לאנדקנעכט". דאס זיינען געווען די פריוואט־מיליטער פון די דייטשע באראנען, מיט וועלכע דיעזע קלייניע טיראנעלעך האבען געפיהרט זייערע טיראניש־נידערטרעכטיגקייטען, — די שאנדע און דער פלוך פון די דייטשען.

וען די דייטשע פעלקער האבען בעזיעגט די רוימער און אזעלכע הויפטלייט פון געפאלגעשאפטען זיינען געווארען קעניגע, האבען זיי געמאכט זייערע טרייע דיענער פון דיעזע מחנות פאר אדעליגע. דאס איז געווען דער צווייטער הויפט־טייל פון דעם שפעטערען אדעל. דער ערשטער טייל איז געווען, ווי געזאגט, די בעפרייטע שקלאפען און די רוימישע האף־בעדיענטע.

צוריקקומענדיג צו די פארצייטיגע דייטשען: מיר זעהען ביי זיי אלזא, אז בסך־הכל איז ביי זיי געווען דיזעלבע סארט פיהרונגען, דיזעלבע אייגריכטונגען ווי עס זאלען פערוואלטעט ווערען די קהל'שע זאכען — דיזעלבע „פ ע ר פ א ס ו נ ג", ווי מען רופט עס — ווי די, וואס האט זיך ענטוויקעלט ביי די גריכען אין די הערשען־צייט און ביי די רוימער אין די זאגענאנטע קייזער־צייט: פאלקס־פערזאמלונג, ראטה פון די גענטיל־בארשטעהער, א קריעגס־פיהרער, וועלכער געהט שוין אויף דעם וועג פון אנגעהמען א ווירקליכע קעניגליכע גוואלט. ביי די גענטיל־ארדנונג האט זיך קיין אנדערע און קיין בעסערע פערפאסונג גאר ניט געקענט אויסבילדען. דאס איז געווען די מוסטער־פערפאסונג פון די אויבערשטופע פון בארבארייי. און וען די געזעל־שאפט האט זיך ווייטער ענטוויקעלט אריבער די גרענעצען פון דעם צושטאנד וואו דיעזע פערפאסונג איז געניגענד געווען, דאן איז געווען א סוף צו די גענטיל־ארדנונג. זי איז צושפרונגען געווארען ווי א רייף וואס ווערט צו ענג, און אויף איהר ארט איז געקומען — ד ע ר ש ט א ט.

שפיעל, (א דייטשעס פאלק, וואס האט דערנאך איינגענומען א שטיק לאנד פון די רוימער און דערפון איז געווארען פראנקרייך, פראנקען־רייך) האבען שקלאפען און פרייגעלאזענע פון קעניג געשפיעלט א גרויסע ראלע, פריהער אין קעניגליכען הויף, דערנאך אין דער מלוכה. פון אזעלכע געווען שקלאפען שטאמט א גרויסער טייל פון דעם נייעם אדעל.

נאך איין אייניריכטונג איז געווען, וואס האט צוגעהאלפען אויפ־קומען דאס קעניגטהום. דאס זיינען געווען פריוואט־פערזאניגונגען פון מענשען וואס האבען זיך פערזאיניגט צו פיהרען קריעג אליין, אהן זייער גאנצען שטאם. ביי די דייטשען האט מען אזעלכע פריוואט־פערזאיניגונגען פון קריעגער גערופען „געפאלגעשאפטען". ביי די אינדיאנער אין אמעריקא האבען מיר שוין געזעהען, ווי עס האבען זיך געגרינדעט אזעלכע פריוואט־פערזאיניגונגען לעבען די ענטיל־אדנונג. ביי די דייטשען זיינען אזעלכע שוין געווארען שטענדיגע פערזאיניגונגען. דער קריעגס־פיהרער, וועלכער האט זיך געמאכט א נאמען אלס גרויסער העלד, האט צוזאמען גענומען ארום זיך א מחנה יונגע חברה, וואס האבען חשק געהאט ארויסצוגעהן שלאגען זיך און ראבעווען. דער העלד האט זיי געשווארען טרייהייט, און זיי איהם. דער פיהרער האט זיי געגעבען צו עסען און צו טרינקען און האט זיי ארגאניזירט שטופען־וויז. איין טייל איז געווען זיין אייגענע לייב־גוארדיע און שלאגפערטיגע טרופען פאר קלייניע אונטערנעהמונגען; אן אנדער טייל האט ער געשטעלט אונטער אפיצירען פאר גרעסערע אונטערנעהמונגען. שוואך ווי דיעזע געפאלגעשאפטען האבען געמוזט זיין, האבען זיי דאך שוין געטראגען אין זיך דעם וואכצעל פון פער־ניכטונג פאר די אלטע פאלקס־פרייהייט און זיי האבען דאס אויס־געפיהרט אין דער פעלקערוואנדערונג און נאך איהר. דען ערשטענס, האבען דיעזע געפאלגעשאפטען בעשאפען פאר זייערע הויפטלייט א מאכט, וואס האט זיי פערהאלפען צו קעניגליכע געוואלט. צווייטענס, האבען זיי נאר געקענט צוזאמענגעהאלטען וועלען דורך שטענדיגע קריעגע און רויב־אנפאלונגען, ווי טאציטוס בעמערקט דאס שוין. רויב איז געווארען זייער צווועק. וועלן דער אנפיהרער פון אזא געפאלגע־שאפט האט ניט געפונען אויף וועמען אנצופאלען און צו בערויבען אין זיין אייגענעם לאנד, האט ער אוועקגעוואנדערט מיט זייגע לייטע

ווילען זאגען „יא", שרייען זיי אויס צושטימענד און מאכען א ליארם מיט די געוועהר.

די פאלקס־אסיפה איז אויך א געריכטס־פערזאמלונג. קלאגען און משפטים ווערען פאר דיעזע אסיפה פארגעבראכט און א פסק ווערט ארויסגעגעבען. ווען אייגער ווערט געזונען שולדיג אין פייגהייט (טרוסאסט) אדער פאלקס־פערראטה אדער אין נאכגעבען זיך אן אונ־נאטירליכע תאוה, ווערט ער פון די פאלקס־אסיפה פער׳משפט צום טויט. אויך אין די גענטעס און אנדערע אונטער־אבטהיילונגען משפט די אסיפה פון אלע מיטגליעדער. דער פארשטעהער איז נאר דער פארזיצענדער. ער האט נאר געקענט פיהרען די פערהאנדלונגען און שטעלען פראגען. אזוי איז עס געווען ביי די דייטשען ביי יעדען סארט גערעכט די ערשטע צייטען. דעם פסק האט אימער און אומע־דום ביי די דייטשען ארויסגעגעבען די גאנצע אסיפה פון פאלק.

פערבאנדען פון א סך שטאמען מיט אנאנדער האבען זיך ביי די דייטשען אויסגעבילדעט פון צעזאר׳ס צייטען אן. ביי א טייל פון זיי זיינען שוין געווען קעניגע. דער אויבערשטער פיהרער פון די מחנות אין קריעג האט שוין געזוכט צו זיין אן ארט געוועלטיגער, אזוי ווי ביי די גריכען און רוימער. און מאנכע פון זיי זיינען דאס גע־ווארען. אזא הערשער, וואס האט געהאט גליק אין פערכאפען די הערשונגס־געוואלט, איז אפילו נאך אויך קיין פאל ניט געווען קיין מאמאדערזשעץ, וואס האט אליין אלעס צו בעפעהלען. אבער ער האט שוין אנגעפאנגען צו צוברעכען די גענטיל־ארדנונג.

אייגער פון די ביישפיעלע, ווי די אויפגעקומענע הערשער האבען צובראכען די פריהעריגע גענטיל־פיהרונגען, איז דער: פריהער, ווען א שקלאף איז בעפרייט געווארען, איז ער אלץ געבליבען א גאר נישט, וויל ער האט ניט געהערט צו קיין שום גענס, און יעדער רעכטער מענש האט געמוזט געהערען צו א גענס. ווען אבער עס זיינען אויפגעקומען די הערשער, די קעניגע, פלעגען זיי שוין אמאל א בעפרייטען שקלאף געבען א גרויסען ראנג און עשירות און עהרען. דאס איז געשעהען פריהער, אין די מלוכה פון די רוימער. און עהנליכעס איז אויך גע־שעהען שפעטער, ווען די וואנדערנדע דייטשען און אנדערע זיינען ארויסגעפאלען אין רוים און זייערע מחנות־אנפיהרער זיינען דערנאך געווארען קעניגע פון גרויסע לענדער. ביי די פראנקען, צום ביי־

פערזאַמלונג צו ענטשיידן. פאָלקס־פערזאַמלונגען האָבן, אויף די אונטערשטופע פון בארבארעי, נאָר די געניטעס. דער גאַנצער שטאַם, אָדער דער בונד פון שטאַמען, האָט אויף דיעזער שטופע נאָך ניט קיין פאָלקספערזאַמלונגען. אזוי איז עס וועניגסטענס ביי די פעל־קער וואָס לעבען נאָך היינט אויף דיעזע שטופע, ביי די אינדיאַנער אין אמעריקא.

די פאָרשטעהער זיינען בעזונדערע און די קריעגס־פיהרער זיינען בעזונדערע. די ערשטע, וועי גענאַנט, רופט טאַציטוס „פרינציפעס", די צווייטע — „דוקס". ביי די איראָקעזען־אינדיאַנער אין אמעריקא זיינען אויך דאָ בעזונדערע אָנפיהרער פון פרידליכען לעבען און בעזונדערע פיהרער אין קריעג. די קריעגס־פאָרשטעהער לעבען שוין א טייל פון די עהרען־געשענקע וואָס זיי קריעגען פון די מענשען פון זייער שטאַם; זיי קריעגען בהמות, תבואה א. ז. וו. זיי וועלען ס'רוב אויסגעקליבען אימער פון דיזעלבע פא־מיליע; אזוי איז עס ביי די אינדיאַנער אין אמעריקא. וועלן עס פיהרט זיך ביסלעכווייז איין פאָטעררעכט אויפ'ן אָרט פון פריהעריגען מוטער־רעכט, העלפט דאָס צו, אז אויפ'ן אָרט פון אויסקלייבען די פאָרשטע־הער, קומט עס שוין בירושה דעם זוהן פון א פאָרשטעהער, דאָס צו בלייבען נאָך זיין פאָטער'ס טויט. פון דעם קומט ארויס אַן אָדעלס־פאַמיליע אין יעדער געגנט, וווּ עס איז פאַרגעקומען אין רוים און גרי־כענלאַנד. דיעזער אלטער אדעל איז ס'רוב אונטערגעגאַנגען אין דער פעלקער־וואַנדערונג, אָדער יעדענפאלס באלד נאָך די פעלקער־וואַנ־דערונג.

פאַר אָנפיהרער פון די מחנות אין מלחמות האָט מען אויסגעקלי־בען די, וואָס האָבען זיך אם בעסטען געטויגט דערצו און מען האָט ניט געקוקט אויף יחוס פון געבורט. זיי האָבען געהאַט וווייניג צו בעפעהלען. זיי האָבען נעמוזט ווירקען אויף די מחנות דורך זייער ביישפיעל. דעם אמת'ן בעפעהל איבער די קריעגס־מחנות, זיי צו האַלטען אין דיסציפלין, האָבען געהאַט די פריסטער. אזוי זאָגט טאַציטוס אויסדריקליך. די ווירקליכע מאַכט אָבער איז געלעגען ביי די פאָלקס־פערזאַמלונג. ביי אזא אסיפה פון פאָלק איז דער קעניג אָדער שטאַם־פאָרשטעהער געווען פאַרזיצענדער. דאָס פאָלק ענט־שיידעט. וועלן זיי ווילען אויסדריקען „ניין", מורמלען זיי. וועלן זיי

פון די מיטטעלשטופע פון בארבארייי און ערהויבען אויף די אויבער־
שטופע.

די שטאמען זייערע, וואס האבען זיך נעגרענעצט מיט די רוימער,
האבען אליין ניט ענטוויקעלט קיין אייגענע אינדוסטריען פון מעטאל
און וועבערייי, ווייל עס איז געווען לייכט ארייננצובריינגען דיעזע
סחורות פון די רוימער. דאס האט זיי געשטערט אליין צו ענטוויקלען
די מלאכות. דערפאר אבער האבען זיך דיעזע מלאכות אהן שום ספק
אויסגעבילדעט ביי די נערמאנישע שטאמען פון ווייטער אווק, אין
מזרח־צפון, לעבען דעם מזרח־ים. דאס קען מען זעהען פון שטיקער
געווער וואס מען האט געפונען אין די זומפען פון שלעזוויג — א
לאנגען אייזערנעם שווערד, א פאנצער פון קייטען, א זילבערנע קאס־
קע און נאך אזעלכע זאכען, צוזאמען מיט רוימישע מטבעות פון ענדע
פון 2טען יאהרהונדערט — און די דייטשע מעטאלענע זאכען, וואס
זיינען פערבריטעט געווארען דורך די פעלקער־וואנדערונג, צייגען א
גאנץ בעזונדערען נערמאנישען סארט ארבייט, ניט וועניג אויסגעבילד־
דעט, אפילו, וואו זיי זיינען נאכגעמאכט נאך רוימישע מוסטער. וועו
יענע פעלקער האבען אויסגעוואנדערט אין דעם ציוויליזירטען רייך
פון די רוימער, איז ביי זיי דיעזע אייגענע אינדוסטריע פון זייער היים
אונטערגעגאנגען, אויסער אין ענגלאנד. עס איז מערקווירדיג, ווי
דיעזע אינדוסטריע איז געווען אין וויט־פערשפרייטע לענדער אי־
בעראל דיזעלבע. דאס קען מען זעהען פון בראנזענע שנאללען, וואס
מען האט געפונען אין בורגונד און אין רומעניען און ביים אזאווסקען
ים, און וועלכע זיינען אזוי עהנליך צו די וואס מען האט געפונען אין
שווערען און אין ענגלאנד, אז מען קען גלויבען, דאס זיי זיינען אין
איין פאבריק געמאכט. זיי קומען אלע זיכער פון נערמאנישער
אבשטאמונג.

דאס אלעס צייגט, אז יענע מענשען זיינען שוין געווען אויף די
אויבערשטופע פון בארבארייי. און צו דיעזער שטופע פון ענטוויק־
לונג פאסט זיך אויך זייער געזעלשאפטליכע אייניריכטונג. ווי טאצי־
טום בעשרייבט, איז ביי אלע שטאמען זייערע געווען א ראטה פון
פארשטעהער — „פרינציפעס" רופט ער זיי. דיעזער ראטה האט
אליין בעשלאסען ווי צו טהאן אין קלייניע פראגען. וויכטיגערע פרא־
גען אבער האט דיעזער ראטה צוגעגרייט פארצולייגען פאר די פאלקס־

אין צעזאר'ס בעשרייבונגען וועגען די דייטשען געפינט מען, אז זיי, די דייטשען, האבען זיך א טייל ערשט נאר־וואס בעזעצט אין פעסטע וואוין־ערטער, א טייל וואנדערען זיי נאך ארום זוכענדיג פלעצער וואו זיך אויף שטענדיג צו בעזעצען. אין די בעשרייבונגען אבער פון טאציטוס, 150 יאהר שפעטער, געפינט מען, אז זיי זיינען שוין פעסט בעזעצט זייט א פולען יאהרהונדערט. דארום איז אויך דייטליך צו דערקענען אין דיעזע בעשרייבונגען, אז זיי האבען דעמאלט שוין געהאט געמאכט פארטשריט אין אויסארבייטען לעבענסמיטלען. זיי וואוינען אין הילצערנע הייזער געבויט פון דרענגער. זייער קליידונג איז נאך זעהר פראסט, ווי ביי מענשען וואס זיינען נאך ניט ארויס פון די וועלדער: גראבע וואלל־מאנטלען, פעלל־ען פון חיות, און פרויען און גרויסע לייט טראגען אונטערקלייד־ער פון לייוואנד. זייער שפייז איז מילך, פלייש, ווילדע פרוכטען, און, ווי פליניום לייגט צו, א בריי פון האבער. אזא בריי איז נאך היינט די נאציאנאל־שפייז פון די קעלטישע פעלקער אין אירלאנד און סקאטלאנד. זייער רייכטהום בעשטעהט אין בהמות. אבער דאס זיינען אונגעראטענע בעשפענישען, די אקסען קליין, שוואך און אהן הערנער; די פערד קליינע פאניעס און זיי קענען ניט לויפען. געלד איז ביי יענע דייטשען וועניג און זעלטען געבויכט געווארען, און נאר רוימישעס געלד.

נאלד און זילבער בעארבייטען זיי ניט און עס האט ביי זיי קיין ווערדע ניט. אייזען איז געווען זעלטען און עס זעהט אוים, אז ווייל זיי האבען געהאט אייזען, האבען זיי דאס ניט אליין פראדוצירט, נאר אריינגעבראכט פון אנדערע לענדער. אזוי ווייניגסטענס איז עס געווען ביי די שטאמען וואס האבען געוואוינט ביי די טייכען רהיין און דאנוי.

נעשריעבען האט מען ביי זיי מיט א מין כתב, וואס איז אנגערופען געווארען רונען־שריפט. דאס איז געווען נאכגעמאכטע רוימישע און לאטייניש בוכשטאבען. אבער בעקאנט איז דער כתב געווען נאר אלס געהיים־שריפט און מען האט עס נאר בענוצט צו רעליגיעזער צוויבעריי.

מענשען האט מען נאך מקריב געווען אלס קרבנות.

קורץ, אלע דיעזע בעשרייבונגען צייגען, אז די פארצייטיגע דייטשען, וועלכע וועלען דא נעשילדערט, זיינען געווען נאר וואס ארויס

ווילד וואקסען. דאָך, אזוי ווי די בעפעלקערונג איז געווען זעהר נ
קיין געדיכטע, איז אלץ נאָך געבליבען גענוג ליידיגע לאנד, אז מע
זאל זיך ניט דארפען ארומרייסען איבער דעם בעזיץ פון פעלדער
ערשט נאָך הונדערטער יאָהרען, ווען די צאָהל קעפּ פון די הויז־געמיינד
האָט זיך אזוי שטאַרק פערמעהרט, אז זיי האָבען ניט מעהר געקענ
צוזאמען בעארבייטען די ערד, בייַ די אונענטוויקעלטע פעלד־ארבייט
פון דעמאָלט, האָבען זיך דיעזע הויז־געמיינדען אויפגעלעזט. און ד
פעלדער און לאָנקעס, וואָס זיי האָבען ביז דעמאָלט בשותפות געהאט
זיינען אויף דעם בעוואוסטען אופן פערטיילט געוואָרען צוויישען ד
אייגצעלנע הויז־האַלטונגען, וואָס האָבען זיך יעצט געפאָרמעוועט
פערטיילט געוואָרען אין אָנפאָנג בלויז אויף א צייט, שפּעטער אוי
אימער. וואַלד אָבער און סטעפּעס און וואַסער זיינען ווייטער געבלי
בען שותפות־אייגענטהום.

אז אין רוסלאַנד איז די ענטוויקלונג אזוי צוגעגאַנגען, איז, דאכ
זיך, בעוויעזען אויף זיכער. וועגען דייטשלאַנד, און אין צווייטער ל
ניע די איבריגע נערמאַנישע לענדער, קען מען ניט לייקענען, אז וו
מען זאל אָננעהמען, אז דאָרטען איז אויך די ענטוויקלונג אזוי צוגע
גאַנגען, וואַלט דאָס די בעשרייבונגען פון די פאַרצייטיגע רוימיש
שרייבער בעסער ערקלערט און אלעס וואָס איז אין זיי ניט צ
פערשטעהן לייכטער פערענטפערט, איידער די מיינונג, וואָס מען האָ
געהאט ביז אהער, אז שוין אין די צייטען פון טאַציטוס האָבען ד
דייטשען געהאט דאָרף־געמיינדען. פון דער אנדערער זייט אָבער
וועו מען זאל אָננעהמען קאָוואַלעווסקי'ס מיינונג, אז אין טאַציטוס'ע
צייטען האָבען די דייטשען נעלעבט ניט אין דאָרף געמיינדען, נאָ
אין הויז־געמיינשאפטען, וואַלטען וויעדער געווען נייע אונפערשטענד
ליכע פונקטען אין יענע בעשרייבונגען, וואָס פאַסען זיך ניט צו דיעזי
מיינונג. מען וואַלט, אלזא, ערשט געמוזט די זאָך אויפ'ס נייַ אויס
פאָרשען. איך מוז אָבער צוגעבען, אז עס איז זעהר וואהרשיינליך
דאָס אויך אין דייטשלאַנד, סקאַנדינאַוויען און ענגלאַנד איז נעווע
אין דער ענטוויקלונג די צווישען־שטופע פון הויז־געמיינשאפטען צווי
שען די נענס און די דאָרף־געמיינדע.

לאָמיר יעצט וויייטער בעטראַכטען וואָס פאר א סאָרט לעבען יענ
פאַרצייטיגע דייטשען האָבען געפיהרט.

לויט נאך דיעזע נייע ענטדעקונג, איז שוין די פראגע ניט מעהר, צי איז ביי די פארציייטיגע דייטשען געווען שותפות־אייגענטהום אדער פריוואט־אייגענטהום אין די פעלדער, נאר די פראגע איז, וועלכע פארמע שותפות־אייגענטהום איז געווען — צי פון א גענס, ווי ביי די אינדיאנער, אדער פון א הויז־געמיינשאפט, ווי די זאדרוגא ביי די בולגארען. פון פריוואט־אייגענטהום פון איין איינצעלנעם איז שוין אבגערעדט.

אז אין צעזאר'ס צייט איז ביי די סעווען געווען ניט בלויז שותפות־אייגענטהום פון אלע פעלדער, נאר אויך שותפות'ע בעאר־בייטונג, אויף קהל'שען חשבון, איז אהן שום ספק. ווער „קהל" איז דעמאלט געווען, צי איז עס געווען א גענס, ווי ביי די אינדיאנער אמאל, צי שוין א הויז־געמיינשאפט, אדער אן אנדערע קאמוניסטישע גרופע פון פערוואנדעטע, וואס איז א צווישען־שטופע צווישען די בייד ע; אדער צי זיינען געווען די אלע דריי גרופען, ביי א טייל די, ביי א טייל יענע, לויט נאך די פערהעלטניסע פון די פעלדער — וועגען דעם וועט זיך נאך לאנג לאזען שטרייטען. אבער וועגען דעם צושטאנד, וועלכען טאציטום שילדערט, 150 יאהר שפעטער, זאגט קאוואלעווסקי, אז ער מיינט ניט קיין געמיינדע פון א גאנץ דארף אדער פון א „מארק", נאר ער מיינט אזא הויז־געמיינדע, ווי די „זאדרוגא". די דארף־געמיינדע האט זיך ערשט פיעל שפעטער ענטוויקעלט פון דער הויז־געמיינדע ארויס, וועז די בעפעלקערונג האט זיך פערמעהרט.

נאך דעם נאך וואלט אויסגעקומען, אז דער ישוב פון די פארצייטיגע דייטשען, אין זייער לאנד אין דער צייט פון די רוימער און שפעטער אין די לענדער, וואס די דייטשען האבען אבגענומען ביי די רוימער — אז דיעזער ישוב איז ניט בעשטאנען פון דערפער, נאר פון גרויסע פאמיליען־געמיינשאפטען, וואס זיינען בעשטאנען פון מעהרערע דורות. יעדע פאמיליען־געמיינשאפט האט פערנומען א שטיק לאנד, אזוי גרויס ווי זי האט בעדארפט, צו בעארבייטען, און דאס ליידיגע לאנד ארום דיעזע פעלדער האבען זיי בענוצט צוזאמען מיט זייערע שכנים אלס שותפות'ע מארק. און וואס טאציטום שרייבט וועגען בייטען יעהרליך די בעארבייטע פעלדער, וואלט הפנים געמיינט פשוט, אז יעדעם יאהר בעארבייט די געמיינשאפט אן אנדער שטיק ערד און לאזט די פאר־א־יאהריגע שטיק אונבעארבייט, אדער

ניט. עס איז דעריבער ניט מעגליך אנצונעהמען, אז אין די 150 יאהר, פון צעזאר ביז טאציטום, זאל זיך דאס האבען געענדערט אויף פאלשטענדיגען פריוואט־אייגענטהום, — עס איז איינפאך אונ־מעגליך, אז אין אזא קורצע צייט זאל זיין געשעהען אזא ווייטער שפרונג, אהן יעדען אריינמישען זיך פון פרעמדען אינפלוס. עס איז דעריבער קיין צווייפעל ניט, אז טאציטום מיינט ניט, אז ביי די דייטשען, וועלכע ער בעשרייבט, איז געווען די ערד צוטיילט אין שטענדיגען פריוואט־אייגענטהום, נאר אז מען האט די פעלדער יע־דעס יאהר אויפ׳ס נייע צוטיילט. דאס איז געווים אויך גענוג פארט־שריט אין די 150 יאהר. און דער פאקט איז, אז טאציטום זאגט דאס גאנץ בפרוש: זיי (די דייטשען) בייטען איבער (אדער טיילען איין אויפ׳ס נייע) דאס בעאקערטע לאנד יעדעס יאהר און א סך לאנד בלייבט נאך שותפות־אייגענטהום פון דער גענמיינדע. דאס איז די שטופע פון פעלד־ארבייט און פון גרונד־אייגענטהום, וואס פאסט זיך גענוי צו די דעמאלטיגע גענטיל־ארדנונג פון די דייטשען.

דאס האב איך געשריעבען אין יאהר 1884, אין די ערשטע ארויסגאבע פון דעם בוך. דעמאלט האט מען נאך גענמיינט, אז שותפות־אייגענטהום אין פעלדער איז נאר געווען ביי די גענס־גע־זעלשאפט. היינט (1892) אין די לעצטע אויסגאבע, לאז איך דאס אונפערענדערט. אבער דערווייל זיינען בעוויעזען גענוארען נייע פאק־טען, וועלכע שטעלען די פראגע אנדערש. מאקסים קאוואלעווסקי האט נעמליך בעוויעזען (ווי עס איז שוין אויבען געווען דערמאנט), אז ביי זעהר פיעל פעלקער, אויב ניט ביי אלע, איז פארגעקומען נאך אן אנדער סארט אייגריכטונג, וואס איז שוין ניט די אלטע גענס און נאך ניט די היינטיגע אייגצעל־פאמיליע. דיעזע אייגריכטונג איז א גרויסע פאמיליע, באבעם און זיידעם און פאטערס און מוטערס און קינ־דער און אייניקלעך אין איין הויז און דער עלטסטער איז דער האר, דער פאטריארך פון דער הויז־גענמיינשאפט. און זיי האבען אויך שותפות־אייגענטהום אין פעלדער. אזא גרויסע הויז־גענמיינשאפט איז נאך היינט די „זאדרוגא" אדער „בראטסטוא" ביי די סערבען און בול־גארען. דיעזע הויז־גענמיינשאפט, בעווייזט קאוואלעווסקי, איז געווען א צווישען־שטופע צווישען די אלטע גענס, וואס האט זיך געפיהרט לויט נאך מוטער־רעכט, און צווישען די היינטיגע אייגצעל־פאמיליע.

הונדערטער פעלקער, אלס א מילדערע פאָרמע פון די בלוט־ראַבע, וואָס איז אַרויסגעקומען פון די געמיל־אַרדנונג. מיר געפינען דעמ־זעלבען מנהג ביי די אינדיאַנער פון אמעריקא און ביי פיעלע אנ־דערע נאַטור־פעלקער.

עהנליך איז עס אויך מיט דעם מנהג פון גאַסט־פריינדשאַפט, וואָס טאַציטום בעשרייבט וועגען די פּארציטיגע דייטשען. אויך דאָס האָט מען געהאַלטען פאר א ספּעציעל דייטשע זאך. דער פאקט איז אָבער, אז מאַרגאַן בעשרייבט פונקט אזא גאַסט־פריינדשאַפט ביי זיינע אינדיאַנער, כמעט מיט אלע איינצעלהייטען דיזעלבע.

עס פלעגען זיין צוויישען די פּאַרשער הייכע ויכוחים אָהן א שיעור, איבער דער פראגע, אויב ביי די פּארציטיגע דייטשען, וועל־כע טאַציטום בעשרייבט, זיינען די פעלדער שוין געווען צוטיילט אין שטענדיגען פריוואַט־אייגענטהום. די ויכוחים זיינען געווען וועגען דעם ריכטיגען מיין פון זיינע ווערטער, וואו ער, טאַציטום, רעדט וועגען דעם. דיעזע ויכוחים געהערען שוין היינט צו דער פער־גאַנגענהייט. היינט איז בעויעזען געווארען, אז כמעט ביי אלע פעלקער האָט פריהער די גאַנצע גענס בעארבייט די שותפות'ע פעל־דער אין שותפות'ער ארבייט, און שפּעטער האָבען דאָסזעלבע גע־טהאָן די קאָמוניסטישע פאַמיליען־געמיינדען, ווי צעזאר בעשרייבט דאָס נאָך וועגען די סועווען. נאָכדעם האָט מען יעדער פאַמיליע צוגעטיילט א בעזונדערע שטיק לאַנד, ניט אויך אייביג פריוואַט־אייגענטהום, נאָר פון צייט צו צייט איז עס אויפ'ס נייע פונאַנדער־געטיילט געווארען מיט'ן גורל. אזוי, איז היינט בעויעזען, איז גע־ווען כמעט ביי אלע פעלקער. אויך איז היינט בעויעזען געווארען, אז אויך מאַנכע ערטער פיהרט זיך ביי די דייטשען נאָך ביז'ן היינטי־גען טאָג, אז פון צייט צו צייט טיילט מען אויפ'ס נייע פונאַנדער די פעלדער. זינט מען ווייסט דאָס אלעס, איז שוין ניטא קיין וואָרט צו פערליערען אין די ויכוחים וועגען דעם, ווי עס איז צוגעגאַנגען אין דער זאך ביי די דייטשען אין טאַציטום'ס צייט. צעזאר האָט בעשריבען דאָס לעבען פון די סועווען 150 יאָהר פאר טאַציטום'ן. און ער, צעזאר, בעשרייבט אויסדריקליך אז די סועווען האָבען זייערע פעלדער בשותפות און בעארבייטען זיי בשותפות. צוטהיילטע פעל־דער, אין פריוואַט־אייגענטהום, זאָגט ער, גיבט עס ביי זיי דורכאויס

סענע רוימער און זיי ווייזען, אז אנדערע פעלקער פיהרען זיך אזוי פיין.

אזוי פיעל איז זיכער: אויב די דייטשען, וואס האבען געלעבט אין די וועלדער, זיינען ווירקליך געווען אט אזעלכע צניעות'דיגע מענשען, האבען זיי אבער נאר נעדארפט קומען אין בעריהרונג מיט די אויסערליכע וועלט, אז זיי זאלען אראבקומען אויף די מדרגה פון די איבריגע אייראפעאישע דורכשניטס־מענשען. וען זיי זיינען אריינגעקומען אין מיטען פון די רוימער־וועלט, איז די לעצטע שפור פון זייער צניעות'דיגקייט פערשוואונדען, — נאך געשווינדער ווי זייער דייטשע שפראך איז פערשוואונדען. מען דארף נאר לעזען די בעשרייבונגען פון גרעגאר פאן טורס.

עס איז נאריש צו גלויבען, אז פונקט די פארצייטיגע דייטשען זיינען געווען אזוי שטארק איינגעהאלטען אין די פליישליכע לוסט (תאות בשרים) ווי עס איז קיינמאל און אין ערגעץ ניט געווען דער פאל מיט א גאנץ פאלק. נאטירליך, האבענדיג געלעבט אין די געדיכטע וועלדער, האבען זיי ניט געקענט זיין אריינגעלאזען אין אזא הולטאיסקען וואוילטאג, ווי די רייכע רוימער אין רוים. מיט דעם אליין האבען שוין די פארצייטיגע דייטשען געהאט א מעלה, וואס די רוימער האבען ניט געהאט, און מען דארף זיך ניט דערצו איינצורעדען (ווי די דייטשע פאטריאטען רעדען זיך איין), אז די רוימישע בעשרייבונגען צייגען, דאס זיי זיינען געווען זעהר גרויסע צדיקים.

פון די געגנטיל־ארדנונג איז אויך ארויסגעקומען דער מנהג, אז דער זוהן נעהמט אויבער בירושה פון זיין פאטער און דער קרוב פון זיינע פערוואנדטע אלע זייערע שנאות ווי אויך זייערע פריינדשאפטען. אויך שטאמט פון די געגטיל־ארדנונג דער מנהג, אז וען אייגער איז ניט־ווילענדיג דער'הרג'עט געווארען אדער קאלעטשעט געווארען, זאל די פאמיליע פון דעם גע'הרג'עטען אדער קאלעטשעטען אבגענעמען ביי דער פאמיליע פון דעם, וואס האט דאס געטהאן, קנס, שטראף־געלד, — „ווערגעלד" האט דאס געהייסען אויף דייטש. דאס איז געווען אנשטאט די בלוטראכע. נאך נאר ניט־לאנג צוריק, האבען פארשער געמיינט, אז דיעזער מנהג פון נעהמען „ווערגעלד" איז געווען נאר ביי די פארצייטיגע דייטשען. היינט איז בעוויעזען געווארען, אז דער זעלבער מנהג איז צו געפינען ביי

סטע אנגעלעגענהייטען. אין יאָהר 70 נאָך די קריסטליכע צייט־רעכנונג האָבען די באַטאַוועך (איינוואָהנער פון א טייל פון היינטיגען האָלאַנד) געמאַכט אן אויפשטאַנד געגען די רוימישע אויבער־הערשונג. אין דיעזען אויפשטאַנד האָט דער העלד סיוויליס, אָנפיהרענדיג די דייטשען און בעלגיער, שטאַרק צוטרייסעלט די ממשלה פון די רוימער אין יענע געגענדען (גאַליען). האָט אין דיעזע מעכטיגע רעוואָלוציע די הויפט ראָלע געשפיעלט א פרוי, א פריסטערין פון דעם ברוקטערי־שען פאָלק, מיט'ן נאָמען ו ו ע ל ע ד א. זי איז געווען דער גאַנצער טרייבענדער גייסט פון דעם אויפטשאַנד.

אין הויז איז די פרוי, ביי די פארצייטיגע דייטשען, געווען די גאַנצע באַהאַבאָסטע. אַווי זעהט עס אוים זיכער לויט די רוימישע בעשרייבונגען. עס איז אמת, אז לויט ווי די רוימער בעשרייבען, האָבען די פרויען, די אַלטע לייט און די קינדער געמוזט פערזאָרגען אַלע ארבייטען. דער מאַן, זאָגט טאַציטוס, געהט אויף דער יאגד, טרינקט און פוילט זיך. אָבער ער זאָגט ניט ווער עס טהוט די פעלד־ארבייט, אַלזאָ, האָבען דאָך מסתמא ס'רוב דערוואַקסענע מענער געמוזט טהון די ארבייט אויף די פעלדער. עס איז אפילו געווען דעמאָלט נאָר וועניג פעלד־ארבייט, אָבער דאָך איז געווען. די שקלאַפען האָבען דאָס ניט געטהאָן. טאַציטוס ערקלערט בעשטימט, אז די שקלאַפען ביי די פארצייטיגע דייטשען האָבען נאָר געמוזט געבען אָבצאָהלונגען, אָבער ניט טהון דיענסט־ארבייט.

דאָס פאַמיליען־לעבען איז דעמאָלט ביי די דייטשען געווען, ווי שוין געזאָגט, א פאָרונגס־עהע, וואָס האָט זיך ביסלעכווייז צוגעראָקט צו מאָנאָגאַמיע. אין גאַנצען מאָנאָגאַמיע איז ביי זיי נאָך ניט געווען, דען די אָנגעזעהנע לייט צווישען זיי האָבען נאָך געמעגט האָבען א סך ווייבער. די מיידלעך האָבען, בסך הכל, געמוזט שטרענג היטען צניעות (פערקעהרט ווי ביי די קעלטישע פעלקער). טאַציטוס רעדט אויך מיט בעזונדערע וואַרימקייט וועגען דעם, ווי די היראטהס־פער־בינדונג קען ביי די דייטשען ניט צוריסען ווערען. שיידונג קען מען נאָר קריגען פאר איין זאָך, — ווען די פרוי פערזינדיגט זיך מיט אן אנדערען. אזוי מעלדעט טאַציטוס. אָבער אין זיין בעריכט בלייבט דאָך א סך ניט קלאָר. און הויז דעם, איז אָן דעם בעריכט גאַנץ לייכט צו דערקענען, אז טאַציטוס ווייל דאָ געבען א מוסר זיינע אויסגעלא־

פאטער; וועו אייגער האט ניט קיין קינדער, געהט זיין ירושה איבער צו זיינע ברידער און צו די אנקעלס פון פאטער׳ס און מוטער׳ס צד. אייגענטליך, לויט דעם פאטער־רעכט, וואלט דער מוטער׳ס ברודער שוין ניט געדארפט ירשה־נען. אבער דאס וואס דער מוטער׳ס ברודער איז אויך נאך געקומען א חלק בעווייזט, אז עס איז נאך ניט גענוג וויי דאס מוטער־רעכט איז געווען אונטערגענגען און דאס פאטער־רעכט אייגעפיהרט.

שפורען פון מוטער־רעכט געפינען זיך ביי די דייטשען נאך ביז א טויזענד יאהר שפעטער, ביז טיף אין דעם מיטעלאלטער אריין. מען געפינט, צום ביישפיעל, אין אייניגע דייטשע שטעדט אזא געזעץ: וועו א פאנטשיזניק איז אנטלאפען פון זיין פריץ אין א שטאדט אריין און דער פריץ האט געפאדערט פון דער שטאדט זי זאל איהם זיין פאדאנעם ארויסגעבען, האט דער פריץ געמוזט ברענגען זעקס נאהענטע קרובים פון דעם אנטלאפענעם — קרובים דוקא פון זיין מוטער׳ס צד — וואס זאלען שווערען, אז דער אנטלאפענער איז דעם פריץ׳ס פאדאננע. פון דעם שיינט עס, זעהט מען, אז צו די פאטערשאפט האט מען נאך דעמאלט קיין פולען צוטרויען ניט געהאט, וויניגסטענס ניט ביי די פאנטשיזניקעם.

די רוימישע שרייבער, וואס האבען בעזוכט די דייטשען פון צוויי טויזענד יאהר צוריק, בעשרייבען אויך, אז די דייטשען האבען געהאט א גרויסע אכטונג פאר די פרויען. מען קען זעהען פון די בעשרייבונגען, אז די רוימער געפינען דאס כמעט אונבעגרייפליך. אבער דאס איז אויך אן איבערבלייבונג פון דעם מוטער־רעכט, וואס האט ערשט געהאלטען אין אבשטארבען דעמאלט. וועו די רוימער האבען געמאכט וועלכען־עם־איז אבמאך מיט א דייטשען שבט און די דייטשען האבען געגעבען פאר א משכן, אז זיי וועלען האלטען דעם אבמאך, מיידלעך פון עדעלער פאמיליע, איז דאס געווען די בעסטע פערזיכערונג, אז זיי וועלען דעם אבמאך גענוי האלטען. דער גראנק, אז זיערע פרויען און טעכטער קענען אריינפאלען אין געפאנגשאפט און אין שקלאפעריי, איז ביי זיי געווען שרעקליך. דאס, מעהר וויי יערע אנדערע זאך, האט זיי איינגעגעבען היץ און מוטה אין מלחמה. פאר זיי, שרייבען די רוימער, איז די פרוי עטוואס הייליגעס און פראפעטישעס. זיי פאלגען די עצות פון די פרויען אויך אין די וויכטיג־

דיעזע בעשרייבונג אליין, פון דעם לעבען פון די פארציייטיגע דיי־
טשען, וואָלט געגוג געווען צו צייגען, אז ביי זיי איז געווען א געמיל־
אַרדנונג אפילו ווען קיין אַנדערע שפור דערפון וואָלט ניט געבליבען
אין דער היסטאָריע.

נאָך שטאַרקער איז דאָס אַרויסצוזעהען פון דעם אַלט־נאַרדישען
ליער פון דער געטער־דעמערונג און דעם וועלט־אונטערגאַנג — די
„פעלוספּא". דאָס איז א שטאַרקערער בעווייז, וויל דאָס שטאַמט פון
לערך 800 יאָהר שפּעטער ווי טאַציטוס. דאָס ליעד וועדט אַנגעדרופען
א „זעהונג פון א נבואה'טע". דאָרט איז פאַרגעשטעלט די צייט ווען
די וועלט וועט אמאָל אונטערגעהן. איידער דאָס וועט קומען, וועלען
אַלע מענשען זיין זעהר שלעכט און פערדאָרבען. שטעהט דאָרטען:

„בריידער וועלען זיך אַרומקריעגען און מאָרדען איינע די אַנדערע.
אפילו קינדער פון אַן אייגענע שוועסטער וועלען ברעכען די צוביינדונ־
גען פון דער משפּחה".

דאָ זעהט מען, אז ברעכען די משפּחה־פערבינדונגען צווישען
אַן אַנקעל און א שוועסטער זוהן איז ביי דעם דיכטער נאָך א שרעק־
ליכערע זאַך, ווי א ברודער מאָרד. ער רעדט אויסדריקליך פון א
ש ו ו ע ס ט ע ר ס א קינד. עס שטעהט דאָ ניט אזא וואָרט,
וואָס בעדייטעט א פּליימעניק אין אלגעמיינען, אלץ איינס צי א ברו־
דער'ס א קינד, צי א שוועסטער'ס. דאָס וואָלט ניט געווען קיין
שרעקליכערע זאַך ווי ברודער־מאָרד. שרעקליכער איז דאָס נאָר, ווען
עס איז א שוועסטער'ס קינד. פון דעם זעהט מען, אז אפילו נאָך
ווען דיעזעם געדיכט איז ענטשטאַנען, אין דער צייט פון די וויקינגער,
הונדערטער יאָהרען אין די קריסטליכע צייטרעכנונג, איז אין סקאַנ־
דינאַוויען נאָך ניט געווען פערגעסען די עראינערונג פון מוטער־רעכט,
— דאָס הייסט פון דער צייט, ווען די שטאַרקסטע בלוט־פערוואַנד־
שאפט האָט זיך גערעכענט פון דער מוטער'ס צד.

געווען איז אָבער דעמאָלט נאָר בלויז די עראינערונג. אין דער
ווירקליכקייט אָבער איז שוין געווען דאָס מוטער־רעכט אָבגעשאפט
און פאָטער־רעכט איינגעפיהרט ביי די דייטשען נאָך אין טאַציטום'ס
צייטען. וויניגסטענס איז דאָס געווען אזוי ביי די יענינע דייטשען,
מיט וועלכע ער איז נאָהענט בעקאַנט געווארען. דען ער בעשרייבט,
אז ביי די דייטשען פיהרט זיך, דאָס די קינדער ירשה'נען פון דעם

בען פאר א משכן דעם פלימעניק פון דעם, וועמען מען וויל מיט דעם משכן צובינדען, איידער זיין זוהן. וויל מען וויסט, אז דעם פלימעניק (די שוועסטער'ס זוהן) וועט ער גיכער ניט לאזען פערפאלען ווערען, איידער זיין אייגענעם זוהן. דאם שטעלט פאר א לעבעדיגע שטיק געלט־אייגריכטונג, א שטיק פון גאר די ערשטע נענס, וואס איז ארגאניזירט נאך מוטער־רעכט. און דאם ווערט דא פארגעשטעלט אלס עטוואס, מיט וואס די דייטשען צייכנען זיך בעזונדערס אויס*). ויבאלד א פאטער האט געגעבען פאר א משכן זיין אייגענעם זוהן און ער האט ניט געהאלטען זיין אבמאך און די שונאים האבען דאן דעם זוהן ערמארדעט, האט זיך זיין גאנצע נענס ניט געמישט. ווי־באלד אבער איינער האט געגעבען פאר א משכן זיין שוועסטער'ס זוהן און האט זיין אבמאך ניט געהאלטען און האט דערמיט געבראכט דערצו, אז מען האט דעם פער'משכנ'טען פלימעניק ערמארדעט, האט די גאנצע נענס זיינע זיך אנגענומען זיין קריוודע. דען דערמיט איז בעשעדיגט געווארען דאם הייליגסטע געטיל־רעכט. לויט דיעזען רעכט איז דער נאהענטסטער קרוב דער ברודער פון דער מוטער. ער איז מעהר ווי אנדערע געטיל־פערוואנדטע פערפליכטעט צו בעשי־צען זיין פלימעניק. און ער איז דא געווען שולדיג, וואס זיין פלימע־ניק איז געטויטעט געווארען. ער האט איהם ניט געזאלען געבען פאר קיין משכן. האט ער איהם יא געגעבען, האט ער געדארפט האלטען זיין אבמאך, כדי ער זאל איהם צוריק קריגען לעבענדיג. אלזא, האט די גאנצע נענס זיך אנגענומען און דעם אנקעל שטרענג בעשטראפט.

*) ביי א סך פעלקער קומט פאר אזא פיהרונג, אז דער אנקעל פון די מוטער'ס צד איז בעזונדערס צוגעבונדען צו זיין פלימעניק. דאם שטאמט, ווי געזאגט, פון דער ציוט פון מוטער־רעכט. ביי די גריכען גע־פינט מען אזעלכעם נאר אין זייערע לעגענדען פון די הערואען־ציוט. דיא־דאר, צום ביישפיעל (אין בוך 4, קאפיטעל 34) דערצעהלט, אז מעלעאגער ערמארדעט זיין מוטער'ס ברידער, די זיהן פון טהעסטיוס, האלט דאם זיין מוטער, אלטהעא, פאר אזא פערברעכען, וואס קען אויך קיין אופן נים פער־געבען ווערען. זי פערפלוכט דעם מערדער, איהר אייגענעם זוהן און ווינשט איהם דעם טויט. „די געטער דערהערען איהר וואונש און געבען מעלעאגער דעם טויט". אויך אן אנדער ארט (בוך 4, קאפ. 44) בעשרייבט ער, ווי קלעאפאטרא'ס ברידער נעהמען זיך אן פאר איהרע זיהן און בע־פרייען זיי פון זייער פאטער, וועלכער האלט זיי געפאנגען.

אין די פערוואנדעטע שפראכען איז דאָ אן עהנליכער אויסדרוק, אוּן אויך פון דעם פאקט, אז פון דיעזען וואָרט שטאמט דאָס וואָרט קונינג, קעניג, וואָס האָט אין אָנגאָנג בעדייטעט דער פאָרשטעהען פון די נענס, אָדער פון דעם שטאם. דאָס וואָרט סיביא, זיפּפּע, דוכט זיך, איז ניט בענוצט געוואָרען אויף דעם. סיפיאר אויף אלט־נאָרדיש בעדייטעט ניט בלויז בלוטס־פערוואנדעטע, נאָר אויך מחותנים, אלזאָ נעהמט דאָס אָרום די אָנגעהעריגע פון ווייניגסטענס צוויי נענס. דערי־בער איז ניט וואהרשיינליך, אז „סיף" זאָל זיין געווען דער אויסדרוק פאר נענס.

וועו מען איז געגאנגען אין מלחמה אריין, זיינען די מחנות געווען צוטיילט לויט נאָך נענטעס. אזוי איז עס געווען ביי די מעקסיקאנער, אזוי ביי די גריכען אוּן אזוי אויך ביי די דייטשען. סיי די רייטער (קאוואלעריע), סיי די פיס־געהר (פיעבאָטע) זיינען געווען אייניגע־טיילט אין נענטעס. טאציטוס, דער פאָרצייטיגער רוימישער היסטא־ריקער, זאָגט, אז ביי די דייטשען זיינען זייערע קריעגער־מחנות געווען אייניגעטיילט „לויט נאָך פאמיליען אוּן פערוואנדשאפטען". דאָס איז אן אונבעשטימטער אויסדרוק. פאר וואָס ער געברויכט אזא אויס־דרוק ערקלערט זיך פון דעם, וואָס אין זיין צייט האָט די נענס אין רוים שוין לאָנג געהאט אויפגעהערט צו זיין א לעבעדיגע פעראייני־גונג. דאָרום געברויכט ער ניט אויף די מחנות־אבטיילונגען דאָס ריכ־טיגע וואָרט — נענטעס.

דעם שטאָרקסטען בעוויז דאָרויף, אז ביי די פאָרצייטיגע דיי־טשען איז געווען אייניגעפיהרט א נענס־סיסטעם מיט מוטער־רעכט — אזעלכע נענטס ווי נאָר די ערשטע זיינען געווען ביי אלע פעלקער — דעם שטאָרקסטען בעוויז אויף דעם געפינט מען אויף איין אָרט אין די בעשרייבונגען פון דעם רוימישען היסטאָריקער טאציטוס, וואו ער דערצעהלט דאָס פאלגענדע: ביי די דייטשען פיהרט זיך, אז דער מוטער'ס ברודער בעטראכט זיין פלימעניק ווי זיין זוהן. א טייל פון זיי האלטען די בלוט־פערוואנדטשאפט פון דעם אנקעל פון דער מו־טער'ס צד מיט דעם פלימעניק נאָך היילינער אוּן שטאָרקער צוגעבונ־דען ווי צווישען דעם פאטער אוּן דעם זוהן. וועו עס איז א קריעג אוּן דער געגנער פאָדערט א מענשען פאר א משכן, פאר א פערזיכע־רונג, אז מען וועט האלטען א געוויסען אבמאך, ווייל מען ליעבער האָ־

אין מיטעלהויך־דייטש „קינגע". די אלע ווערען אויך געברויכט אין דעם זעלבען זין — דאָס הייסט אלץ א געמיינשאפט פון מענשען פון איין משפחה. אינטערעסאַנט איז, אז אין פיעלע שפראכען איז דאָס וואָרט וואָס בעדייטעט פרוי אויך פון דעמזעלבען וואָרצעל: גריכיש ג י נ ע, סלאַוויש ז ש ע נ א, גאָטהיש ק ו ו י נ א, אלט־נאָרדיש ק ָ נ ָ נ א, ק ו נ א. דאָס צייגט, אז עס איז אמאל אומעדום געווען א צייט פון מוטער־רעכט, ווען די פערוואַנדשאפט האָט זיך גערעכענט נאָך דער פרוי'ס צד.

ביי די לאַנגאָבאַרדען און בורגונדער געפינען מיר, ווי געזאָגט, א וואָרט פאַרא, וואָס בעדייטעט א מענשען־געמיינשאפט פון איין משפחה. גרים זאָגט א סברה, אז דאָס שטאַמט פון דעם וואָרצעל „פיזאן", וואָס עם מיינט האָבען קינדער. מיר דוכט זיך, אז גיכער לעגט זיך אויפ'ן שכל, אז דאָס וואָרט שטאַמט פון דעם זעהר עהנ־ליכען וואָרט פאַראַן, וואָס דאָס האָט געהייסען פאָהרען, וואַנדערען. עס איז דאָך כמעט זעלבסטפערשטענדליך, אז בשעת גאַנצע מחנות פון א פאָלק האָבען געוואַנדערט, האָבען די נאָהנטע קרובים געוואַנ־דערט צוזאַמען אין איין אבטהיילונג. דערפון איז עם געקומען, דענק איך, וואָס אזא אבטהיילונג האָט זיך גערופען פאַרא, דאָס הייסט צוזאַמען־פ א ה ר ע נ ד ע גרופע. הונדערטער יאָהרען האָבען דיעזע סאָרטען מענשען ארומגעוואַנדערט, פריהער צו מזרח, נאָכדעם צו מערב. דערביי האָט זיך ביי זיי אייגנעוואָרצעלט דאָס וואָרט פאַרא צו מיינען א משפחה־געמיינשאפט אין אלגעמיין, אפילו ווען זי בעזעצט זיך אויף אן ארט.

אויף גאָטהיש וויערער איז געווען אויף דעם דאָס וואָרט „סיביא". אויף אנגלאָזאקסיש „סיב". אלט־הויך־דייטש „סיפּפּיא", „סיפּפּא", היינטיג דייטש ז י פ פ ע. דאָס אלץ בעדייטעט א מענשען־גע־מיינשאפט פון איין משפחה אדער געשלעכט. אין אלט־נאָרדיש קומט נאָר פאָר אן עהנליך וואָרט בלשון רבים: „סיפיאר" הייסט קרובים. בלשון יחיד איז נאָר דא דאָס וואָרט „סיף", וואָס עם איז דער נאָמען פון א געטין.

אזוי לאַנג ווי עס איז געווען איין עהנליך וואָרט ביי אלע דייטשע פעלקער, וואָס האָט בעדייטעט געגנס, איז עס וואהרשיינליך געווען דאָס גאָטהישע וואָרט „קוני". דאָס איז ארויסצוזעהען פון דעם, וואָס

ערשט אין צערזאַרס צייטען זיך פעסט בעזעצט אויף אַן אָרט. פון דיעזע זאָגט צעזאַר אויסדריקלעך, אז זיי האָבען זיך בעזעצט נאָך גענטעם און פערוואַנדשאפטען. ער רופט דאָס אויסדריקלעך מיט דעם לאטיינישען וואָרט „גענטיבום". און מען דארף ניט פערגעסען, אז יוליוס צעזאַר אליין, דער רוימישער קייזער, וועלכער שרייבט דאָס, האָט נאָך געהערט צו א גענס, די „גענס יוליא". ער האָט אלזא ניט געקענט מיינען מיט דעם וואָרט גענטיבום עפעס אַנדערש ווי די עכטע רוימישע גענס. וואָס ער זאָגט, גילט פאר אלע דייטשען. אפילו די וואָס האָבען זיך בעזעצט אין די איינגענומענע רוימישע פראָווינצען האָבען זיך נאָך דאָרטען — זעהט אויס — בעזעצט נאָך גענטעס. אין די אלע פאַלקס־געזעצע פון די אלעמאַנען (אויך א פאָטער־פאַלק פון די דייטשען) וועלכע בעשטעטיגט, אז דאָס פאַלק האָט זיך בעזעצט אויף דעם איינגענומענעם לאַנד (אויף דרום־זייט פון טייך דאָנוי) נאָך „גענעאַלאָגיען". דאָס מיינט מען אויך געשלעכטער, ווי די גענס. דער פאָרשער קאָוואַלעווסקי האָט דאָ ניט לאַנג אויסגעדריקט א מיינונג, אז מיט גענעאַלאָגיען האָט מען געמיינט גרויסע הויז־געמיינשאפטען — א קופע מענשען, וואָס האָבען געוואוינט צוזאַמען אין איין גרויסען הויז און די פעלדער ארום זיינען צווישען זיי פערטהיילט געוואָרען. פון אזא הויז זיך דערנאָך ענטוויקעלט א דאָרף. ביי די בורגונדער און לאַנגאָבארדען (אַנדערע פארציייטינע פעלקער פון דיזעלבע אָבשטאַמונג ווי די דייטשען) איז וויעדער דא א וואָרט „פאַרא", וואָס דריקט אויס דאָסזעלבע, וואָס גענעאַלאָגיען ביי די אלעמאַנען. אויב מיט די „גענעאַלאָגיען" ביי די אלעמאַנען האָט מען גענטיבום הויז־געמיינשאפטען, דאן זיינען די „פארא" ביי די בורגונדער און לאַנגאָבארדען אויך דאָס געווען. צי האָט דאָס געמיינט אזעלכע הויז־געמיינשאפטען אדער טאקי גענטעס, מוז נאָך אויסגעפארשט ווערען.

צי האָבען אלע דייטשע פעלקער געהאט איין וואָרט וואָס האָט בעדייטעט דאָס אייגענע וואָס גענס ביי די רוימער? און וועלכעס וואָרט איז דאָס געווען? דאָס קען מען ניט ארויסזעהען פון די אי־בערבלייבונגען פון די אלטע דייטשע שפראַכען. עטהימאָלאָגיש (לויט שפראַך־אָבשטאַמונג) איז דאָס גריכישע וואָרט „גענאָס" דאָסזעלבע וואָס דאָס לאטיינישע וואָרט „גענס" און דאָס גאָטהישע וואָרט „קוני"

האבען בעארבייט זייערע פעלדער בשותפות; ווי יעדער מיטגליעד פון א קלאן איז געווען געטרייי איבערגעבען דעם הויפטמאן פון זיין קלאן און צו אלע אנדערע קלאן־ברידער — דאס זיינען אלץ דיזעלבע אייגענשאפטען און געוואוינהייטען, וואס מען געפינט אין דער גענטיל־ארדנונג ביי אלע פעלקער פון דער וועלט... די אבשטאמונג האט זיך נערעכענט נאך פאטער־רעכט, אזוי אז די קינדער פון די מענער זיינען געבליבען אין דעם קלאן, די קינדער פון די וויבער זיינען אין בערגעגאנגען אין דעם קלאן פון זייערע מענער".

אבער דאס איז אויך אין סקאטלאנד ניט אלע מאל אזוי געווען. פריהער האט זיך אויך דארטען מסתמא געפיהרט מוטער־רעכט. דאס קען מען נאך זעהען פון דעם, דאס אין די קענינליכע פאמיליע פון דיקטען האט דער יורש נע'ירשה'נט דעם טהראן פון דער מוטער'ס צד. אפילו א שטיק פונאלוא־פאמיליע איז נאך געבליעבען ביי דיסקאטען — ווי אויך ביי די וואליזען — ביז אריין אין מיטעלאלטער: דאס האט זיך אויסגעדריקט אין דעם מנהג פון דעם „רעכט פון דער ערשטע נאכט", דאס הייסט, אז דער קלאן־הויפטמאן אדער דער קעניג האט געהאט דאס רעכט צו זיין מיט יעדע מיידעל פון קלאן די ערשטע נאכט איידער זי ווערט עמיצענס ווייב, אדער מען האט געמוזט דאס רעכט ביי איהם אויסקויפען. דאס שטאמט פון דער צייט, ווען עס איז געווען איינגעפיהרט, אז אלע מענער פון דער גענס זיינען געווען צוזאמען די מענער פון אלע ווייבער פון דער גענס. איז געבליבען דאס רעכט ביי דעם הויפטמאן אדער קעניג, אלס לעצטער פארשטעהער פון אלע מענער.

אויך די דייטשען זיינען אמאל געווען ארגאניזירט אין גענס, — ביז צו די פעלקער־וואנדערונג. אין דעם איז קיין שום ספק ניט. ניט פון אייביג אן האבען זיי געוואוינט אין היינטיגען דייטשלאנד, אין דעם שטיק לאנד צווישען די טייכען דאנוי, רהיין, ווייסעל און די צפון־יטים. לויט ווי מען קען זעהען פון היסטארישע סמנים, האבען זיי זיך דארט ערשט נעקענט האבען בעזעצט עטליכע יאהרהונדערט פאר די קריסטליכע צייטרעכנונג. די פעלקער צימבערן און טייטאנען (אויך עלטערען פון די היינטיגע דייטשען) האבען אין יענע צייטען נאך אין גאנצען געהאלטען אין ארומוואנדערען און די סוועוען האבען

אין סקאטלאנד איז די געמיטל־אַרדנונג ערשט אונטערגעאַנגען אין 1745, ווען דער אויפשטאַנד איז אונטערדריקט געוואָרען. אין סקאטלאַנד זיינען געווען משפּחה־פּראַיניגונגען וואָס האָבען זיך גערופען קלאַן. עס דאַרף נאָך אויסגעפּאָרשט ווערען, וואָס א קלאַן איז אייגענטליך געווען, דאָס הייסט, וועלכעס גליעד פון די געמיטל־אַרדנונג האָט געהייסען קלאַן — צי א גענס, צי א פראַטריע, צי א שטאַם. אָבער אַזוי פיעל איז קיין שום ספק ניט, אַז דער קלאַן איז געווען א גליעד פון א געמיטל־אַרדנונג.

אין וואלטער סקאָט'ס ראָמאַנען זעהען מיר דיעזען קלאַן פון די בערג פון סקאטלאַנד לעבעדיג פאַר אונז. מאַרגאַן זאָגט, אַז דער סקאטישער קלאַן, ווי ער ווערט געמאָהלען אין דיעזע ראָמאַנען, איז אַן אויסגעצייכענטעס מוסטער־בילד פון די גענס: די פאָרמע ווי דער קלאַן איז אָרגאַניזירט, ווי אויך דער כאַראַקטער און דער בעגריף פון די מענשען, וואָס לעבען אונטער איהם, צייגען א שטאַרקען ביישפּיעל פון דעם אייגדרוק וואָס דאָס געמיטל־לעבען מאַכט אויף די מענשען, וועלכע לעבען אין איהם... מיר געפינען אין דעם קלאַן־לעבען פון די סקאטלענדער, ווי איין קלאַן מיט'ן אַנדערען פיהרען בלוטיגע מחלוקות; ווי יעדער קלאַן רוהט ניט ביז ער נעהמט בלוט־ראַכע פון דעם אַנדערען קלאַן דערפאַר וואָס א מיטגליעד פון יענעם האָט געטויטעט א מיטגליעד פון דעם; ווי די מיטגליעדער פון יעדען קלאַן

די אָרימע פון די רייכערע קלאַן־קרובים אָדער פון דעם קלאַן־הויפּטמאַן אַלס זייער רעכט. די פּאָליטישע עקאָנאָמען און די יוריסטען בעקלאָגען זיך, אז די אירישע פּויערען קען מען בשום אופן ניט אַרייגבריינגען דעם בעגריף פון היינטיגען בירגערליכען אייגענטהום פון דעם פּריץ; אַן אייגענטהום וואָס האָט נאָר רעכטע און קיין שום פליכטען ניט וויל דעם אייגענטהום בשום אופן ניט אַריין אין קאָפּ. פון דעם קומט עס, אז וועז די אירישע פּויערען קומען אין די גרויסע שטעדט פון ענגלאַנד אָדער אַמעריקאַ, ווערען אזוי פיעל פון זיי פּערבערעכער געגען די היינטיגע מאָראַל און געזעצע פון אייגענטהום: אין דער היים זיינען זיי ערצויגען אין אַזעלכע נאַאיווע בעגריפען פון געמיטל־רעכט, נאָך וועלכען וואָס „מיין" איז ניט אין גאַנצען „מיין"; וועז דו דארפסט, איז עס דיין אויך; און וועז זיי ווערען פלוצלונג פערוואַרפען אין אַזאַ וועלט, וואו „מיין" איז שטרענג „מיין" און דו מעגסט אַפילו שטאַרבען פון הונגער איז ניט מיין עסק — ווערען זיי צומישט אין דער מאָראַל און פערליערען יעדען מאָראַלישען באָדען אונטער זייערע פיס.

נאָך אן אײנריכטונג געפינט זיך אין אײרלאַנד, וואָס איז א
איבערבלייבונג פון די געגנטעס. דאָס איז דער מנהג זיך צו צוטהיי
לען אין „פעקשאָנס". פעקשאָנס זיינען אזעלכע פּאַרטיעס, אין וועל
כע די פּויערן אין אײרלאַנד טהיילען זיך איין; די פּאַרטיעס שלאָ
גען זיך אַרום איינע מיט די אַנדערע. וואָס איז דער אונטערשיעד
פון איין „פעקשאָן" ביז די אַנדערע? מיט וואָס געהערט איין מענש
צו איין פעקשאָן און דער אַנדערער צו אן אַנדערע? מיט גאָר ניט!
זייער אונטערשיעד זעהט אוים משוגע אָדער אָהן שום זין און די
ענגלענדער וואונדערען זיך דעריבער און פערשטעהען ניט וואָס פאַר
א זין דאָס האָט, אז גלייכע מענשען פון איין סאָרט זאָלען זיך אײנ־
טהיילען אין פּאַרטיעס און זיך אַרומשלאָגען איינע מיט די אַנדערע.
אָבער דאָס איז אן איבערבלייבונג פון אמאָליגע געגטעס, וועלכע זיי־
נען אונטערגעגאַנגען. דער אינסטינקט איינצוטהיילען זיך אין גענ־
טעס איז געבליבען בירושה איינגעבוירען אין דער נאַטור פון די
מענשען, ווירקט דיעזע איינגעבוירענע נאַטור, אז זיי זאָלען זיך צוריק
אָבלעבען אין עהנליכע איינטהיילונגען, קינסטליכע.

איבריגענס, אין א טייל געגענדען אין אײרלאַנד וואוינען נאָך
היינט צוזאַמען די אמאָליגע געגטיל־קרובים כמעט אויף דעם זעלבען
שטיק לאַנד אויף וועלכען זיי האָבען אמאל צוזאַמען געוואוינט. דער
פאַקט איז, אז נאָך אין די דרייסיגער יאָהרען פון 19טען יאָהרהונדערט
האָבען זיך אין די גאַנצע קאונטי (אן אַרט גובערניע) מאַנאַגהאַן ניט
מעהר געפונען ווי פיער פאַמיליען־נעמען. דאָס צייגט, אז אַלע מענ־
שען פון דיעזע גאַנצע קאונטי האָבען געשטאַמט פון פיער געגטעס,
אָדער קלאַנס*).

*) אַנמערקונג צו די פיערטע אויסגאַבע: איך האָב פערבראכט עט־
ליכע טעג אין אײרלאַנד, האָב איך בעמערקט, ווי עס זיינען נאָך דאָ דאָר־
טען מנהגים, וואָס צייגען, אַז די פּויערן לעבען נאָך היינט אין די בע־
גריפען פון זייער געגטיל־צייט. יעדער פּריץ ווערט נאָך היינט בעטראַכט
ווי אַן אַרט הויפּטמאַן פון דעם קלאַן פון זיינע פּויערן, וואָס האַלטען
זיינע פעלדער אין פאַכט. דער פּריץ פערוואַלטעט די גיטער פאַר דעם
אינטערעס פון אַלע פּויערן. דער פּויער צאָהלט איהם פאַכט־צינז, דער־
פאַר אָבער קריעגט ער פון דעם פּריץ אונטערשטיצונג אין א נויט. יע־
דער רייכער מאַן איז אויך מחויב צו אונטערשטיצען זיינע אַרימערע
שכנים אין נויט. אַזא אונטערשטיצונג איז ניט קיין נדבות, דאָס קומט

פונאנדערגעטהיילט אויפ׳ס נייע דאס נאנצע לאנד צווישען די איבריגע הויזהאלטונגען. נאך מיט 40 אדער 50 יאהר צוריק זיינען געווען אין אירלאנד זעהר א סך שטיקער לאנד, וואס זיינען געווען דאס אייגענטהום פון גאנצען דארף. נאך היינט זיינען דא אייניגע דארף־לענדער אין זאגענאנטען „ראנדיל". דאס בעדייטעט, אז די פויערען פעראייניגען אלע זייערע שטיקער פעלד און צוטיילען עם דערנאך צווישען זיך לויט די לאגע פון די פעלדער און די גוטסקייט פון די ערד. דאס איז אפילו היינט, וועו די ענגלישע רויבער האבען צוגערויבט די שטיקער לאנד, וואס זיינען פריהער געווען דאס שותפות־אייגענטהום פון די נעגטעס. דער ענגלישער לענדלארד פערפאכטעט היינט די ערד צו אייריש פויערען. יעדער פויער פאכטעט א שטיק און בעצאהלט דאפיר. אבער די אלע שטיקער פעראייניגען די פויערים צוזאמען, לויט זייער פארצייטיגען מנהג, און דערנאך צוטהיילען זיי עם, נאך די לאגע און אייגענשאפט פון די שטיקער ערד, אין חלקים און גיבען יעדען א חלק. דאס איז אין דייטשלאנד ביי דעם טיך מאזעל אויך אזוי. דארטען רופט מען אזא שטיק ערד „געוואנן". (מסתמא ווייל דאס פלענט מען ג ע ו ו י נ ע ן וועו מען האט די שטיקער צוטהיילט מיט א גורל. עס איז מערקווירדיג, אז אין זעהר פיעל שפראכען ווערט א שטיק ערד־אייגענטהום אנגערופען מיט א וואָרט, וואס שטאמט פון גורל־וואָרפען. אויך לשון קודש איז „חבל" א גורל און אויך א נחלה. אויך גריכיש איז דאסזעלבע „קלעראס". אויך ענגליש „לאט" א. ז. וו. דאס צייגט, אז אומעדום איז ערד־אייגענטהום געווען פאלקס־שותפות און די צוטיילטע שטיקער האט מען קיינעם ניט אבגענעבען אין אייביגע פריוואט־אייגענטהום, נאר צוגעטהיילט מיט א גורל אויך דערווייל. — איבערזעצער).

פאשע־לאנד און סטעפעס ווערען נאך היינט בענוצט בשותפות אין אירלאנד.

נאך מיט 50 יאהר צוריק פלענט מען די פעלדער פון צייט צו צייט אויפ׳ס ניי פונאנדערטיילען, מאנכע מאל יעדעם יאהר. די לאנד־קארטע פון אזא דארף אין אירלאנד — א „ראנדיל" דארף — זעהט אוים פונקט ווי די לאנדקארטע פון א דייטשע „נעהעפערשאפט" אין די נענענד פון האכוואלד אדער ביי דעם טיך מאזעל. דאס צייגט, אז אומעדום זיינען געווען אזעלכע אייגריכטונגען.

נאכט געהייסען „גאבר מערק". פון דעם קומט דער מיטעלאלטער-
ליכער נאמען מארכעטא, פראנצויזיש מארקעט). אין דעם געזעץ-בוך
שפיעלען א גרויסע ראלע די פארשריפטען וועגען דעם, וואס דער חתן
דארף צאהלען פאר דעם רעכט פון די ערשטע נאכט. ,

די וויבער האבען געהאט שטימרעכט אין די פאלקס-פערזאמ-
לונגען.

עהנליכע פערהעלטניסע זיינען געווען ביי די אירלענדער (אייריש).
דארט איז אויך געווען שטארק דער מנהג חתונה צו האבען אויף
א צייט. און ביי דער שיידונג האט די פרוי געהאט גרויסע רעכטע
געגנוי גערעגעלט. זי האט אפילו געהאט רעכט צו פאדערען בעצאהלט
פאר איהר הויז-ארבייט. אין די אלטע געזעצע פון אירלאנד איז ג
רעדט וועגען „די ערשטע פרוי" פון א מאן וואס האט נאך אנדער
פרויען. און א חלק אין דער ירושה פון פאטער האבען אונגעזעצליכע
קינדער געהאט פונקט אזוי גוט ווי געזעצליכע. דאס אלעס צייגט
אז אין עלפטען יאהרהונדערט איז ביי די קעלטישע פעלקער נאך
געווען א גאנץ לויזע פאראונגם-עהע; די פאראונגם-עהע ביי די אינ-
דיאנער אין אמעריקא זעהט נאך אויס שטרענג אנטקעגען דעם. אין
עם איז קיין וואונדער ניט, וואס אין עלפטען יאהרהונדערט איז בי
די קעלטען נאך געווען פאראונגם-עהע, דען מיט א 1200 יאהר פרי
הער, אין צעזאר'ס צייטען, איז ביי זיי נאך געווען גרופען-עהע.

אויך גענם-אייגריכטונגען זיינען ביי זיי געווען. ביי די אירי
לענדער האט א גענם געהייסען „סעפט". דער שטאם האט געהייסען
קלעינז, קלאן. אז ביי זיי איז געווען גענם, ווערט בעשטעטיגט ניט
בלויז אין זייערע אלטע רעכטס-ביכער. די אייריש גענטעס זיינען
נאך בעשטעטיגט און בעשריבען געווארען פון ענגלישע יוריסטען
(אדוואקאטען) אין 17טען יאהרהונדערט, וועלכע זיינען אהין געשיקט
געווארען אוועקצונעהמען די פעלדער וואס זיינען געווען דאס שותפות-
אייגענטהום פון די קלאנס און דאס צו מאכען פאר קרוין-אייגענטהום
פון דעם ענגלישען קעניג. די פעלדער זיינען געווען ביז צו דיעזער
לעצטער צייט שותפות-אייגענטהום פון קלאן אדער פון דער גענס,
אזוי וויט ווי די הויפטלייט האבען דאס ניט פערוואנדעלט אין זייער
פריוואט-אייגענטהום. וועז א מיטגליעד פון די גענס איז געשטארבען
און זיין הויזהאלטונג איז אונטערגענאנגען, האט דער הויפטמאן

און דער מאַן האָט זיך אויסגעקליבן וועלכען טייל ער זאָל נעהמען. די מעבעל איז געוואָרען צוטיילט נאָך געוויסע רעגלען, זעהר קאָמישע.

וועז דער מאַן איז געווען דער וואָס האָט זיך אָבגעזאָגט פון צו־זאַמען־לעבען, האָט ער איהר געמוזט אָבגעבען איהר נדן און נאָך צוגעבען עפּעס מעהר. האָט די פרוי דעם מאַן אָבגעזאָגט, האָט זי געקראָגען פון זייער פערמעגען וועניגער. פון די קינדער האָט דער מאַן געקראָגען צוויי און די פרוי אייגס, דאָס מיטעלסטע. וועז די פרוי האָט נאָך דער שיידונג געגומען אַן אַנדערען מאַן, איז דער דין געווען, אז וועז זי איז אין דעם אַנדערן מאַנ׳ס בעט נאָך ניט אריין מעהר ווי מיט איין פוס, האָט דער ערשטער מאַן זי נאָך געקענט צוריק נעהמען.

וועז מאַן און ווייב האָבען אָבער אָבגעוואוינט צוזאַמען גאַנצע זיעבען יאָהר, זיינען זיי שוין געבליעבען מאַן און ווייב אפילו וועז זיי האָבען ניט פריהער פאָרמאַלנע געהייראטה.

אז די מיידלעך זאָלען זיין צניעות פאַר די חתונה האָט מען דורכאויס ניט שטרענג אָבגעהיט אָדער געפאָדערט. די געזעצע וועלגען דעם זיינען זעהר ניט קיין שטרענגע און שטאַרק ניט נאָך די בירגערליכע מאָראַל.

וועז א פערהייראטהע פרוי האָט געזינדיגט מיט אַן אַנדערן, האָט דער מאַן געמעגט איהר געבען קלעפּ פאַר א שטראָף (דאָס איז געווען אייגער פון דריי פעלע, וועז דער מאַן האָט געמעגט שלאָגען זיין ווייב. וועז ער האָט זי געשלאָגען ניט ביי אזא פאַל, איז איהם געקומען שטראָף). וועז ער האָט זי געשלאָגען, האָט ער שוין מעהר קיין רעכט ניט געהאַט צו פאָדערען קיין בעפריעדיגונג. דען דאָס געזעץ האָט געזאָגט, אז „פאַר אייז פערברעכען קען מען פערלאַנגען נאָר אייגס פון די ביידע, אָדער שטראָף אָדער ראַכע, ביידע אָבער ניט".

שיידונג האָט א פרוי געקענט פערלאַנגען אפילו בלויז צוליעב א שלעכטען געדוך פון דעם מאַנ׳ס מויל, און נאָך אזעלכע זאַכען. אזא אורזאַכע איז געווען גענוג, אז זי זאָל האָבען דאָס רעכט צו שיידען זיך און ניט דאַרפען פערליערען דערביי וואָס עם קומט איהר.

ביז די חתונה האָט דער חתן געמוזט אויסקויפען „דאָס רעכט פון די ערשטע נאַכט" פון דעם הויפטמאַן פון דעם שטאַם אָדער פון דעם קעניג (אין זייער קעלט׳ישען לשון האָט דאָס רעכט פון די ערשטע

זיי איז ביז היינט געבליבען, צייגען אונז די גענטס נאָך אין פולען לעבען. אין אירלאַנד לעבט די גענס אין דעם בעוואוסטזיין פון פאָלק, וועניגסטענס אינסטינקטיוו, נאָך היינט, ווען די ענגלענדער האָבען זי מיט גוואלט צוריסען. אין סקאָטלאַנד איז נאָך מיט א יאָהר הונדערט צוריק געווען אזא משפחה־אייגריכטונג אין פולער בליהונג און איז ערשט אונטערגעגאַנגען, אויך דאָ, דורך די גוואלט־זאמע אונטערדריקונג פון די ענגלענדער דורך זייער געווהר, זייערע געזעצע און זייערע ריכטער.

די וואַליזער (איינוואָהנער פון וועלס, יעצט א טייל פון ענגלאַנד) האָבען געהאַט אלטע געזעצע, וואָס זיינען געשריבען געוואָרען שפעטסטענס אין עלפטען יאָהרהונדערט (900 יאָהר צוריק), אלזאָ עטליכע הונדערט יאָהר איידער ענגלאַנד האָט זיי איינגענומען. אין יענע געזעצע איז נאָך גערעדט וועגען שותפות'ע פעלד־ארבייט פון נאַנצע דערפער, כאָטש שוין אלס אן אויסנאהמע, אלס אן איבערבליי־בונג פון א פריהעריגע אלגעמיינע פיהרונג אזעלכע. יעדע פאַמיליע האָט געהאַט 5 אקער פאר זיך אליין צו בעארבייטען און חוץ דעם איז איין שטיק לאַנד בשותפות בעארבייט געוואָרען און די תבואה דערפון איז פערטיילט געוואָרען צווישען. אלע מיטגליעדער פון די דאָרף־געמיינדע. אזא דאָרף־געמיינדע איז געווען א גענס. אין דעם קען קיין שום ספק נישט זיין. מען קען דאָס זעהען פון א פערגלייך מיט אירלאַנד און סקאָטלאַנד, — אפילו וועו א נייע אונטערזוכונג פון די וואליזישע געזעצע, וואָס דערצו האָב איך קיין צייט נישט (מיינע אויסציגע זיינען פון 1869) זאל דאָס נישט דירעקט בעווייזען.

איין זאך זעהט מען אָבער יא ארויס דירעקט פון די וואליזישע געזעצע, און דאָס זעלבע אויך פון די איירישע: אז ביי די קעלטען איז נאָך די פאַרונגס־עהע נישט געווען אָבגעשאפט און די מאָנאָגאמיע נישט אייגעפיהרט אפילו אין עלפטען יאָהרהונדערט.

אין וועלס האָבען מאן און פרוי צו יעדע צייט געקענט אָבזאָגען אייגע די אַנדערע און זיך פריי פונאַנדערגעהן. ערשט נאָך זיעבען יאָהר צוזאַמענוואוינען האָבען זיי נישט מעהר געקענט זיך אָבזאָגען. וועו אין די זיעבען יאָהר האָבען זיי נאָר דריי נעכט פערפעהלט צו־זאַמען צו זיין, האָבען זיי געקענט זיך פריי צושיידען. זייער פער־מעגען האָבען זיי דאַן צוטיילט צווישען זיך. די פרוי האָט צוטיילט

7. — די געזעצן ביי די קעלטען און דייטשען.

מיר זעהען, אלזא, אז די משפחה־געזעלשאפט, די געזעטל־אָרד־נונג, די פעראייניגונג פון די מענשען לויט בלוט־פערוואנדשאפט, איז געווען דער אָנפאנג פון די מענשליכע אָרדנונג אויף ביי די צוויי גרוי־סע פעלקער פון דער וועלט־געשיכטע, די רוימער און די גריכען. און אונטערגעגאנגען איז דיעזע אייניריכטונג ביי זיי אויף א גלייכען אופן, דורך די ענטוויקלונג פון אייגענטהום.

איז דאָס ביי אנדערע פעלקער אויך אזוי געווען, אין אָנפאנג פון זייער ענטוויקלונג?

שפורען פון אזעלכע אייניריכטונגען, געפינט מען אויך אין די על־טערע געשיכטען פון אזיאטישע קולטור־פעלקער. און אויך ביי די פערשיעדענסטעווילדע און בארבארישע פעלקער געפינען זיך שפורען פון אזעלכע אייניריכטונגען, אמאל גאנץ דייטליכע, אמאל שוין פער־מישטע מיט אנדערע אייניריכטונגען. אומעדום, ביי אלע פעלקער, געפינען זיך אזעלכע שפורען, אין איין פאָרמע אָדער אן אנדערע. דער פלאץ ערלויבט אונז ניט דאָ צו רעדען דערפון אויספיהרליך. מעקלענאן, וועלכער האָט זיך געגעבען די גרעסטע מיהע ניט צו פער־שטעהן דיעזע אייניריכטונג, האָט שוין אליין אויפגעצייגט שפורען ביי די טשערקעסען, קאלמיקען, סאמאָיעדען און ביי דריי אינדישע פעלקער, די מאראלים, די מאגארם און די מוניפורים. ביי די טשא־וואנעטען און אנדערע שבטים אין קאווקאז האָט ניט לאנג צוריק דער פאָרשער קאָוואלעווסקי אויפגעוויזען אזעלכע אייניריכטונגען.

דאָ וועלען מיר נאָר קורץ רעדען וועגען דעם, ווי די גענס־אייניריכ־טונגען קומען פאָר ביי די קעלטען און גערמאנען. (די קעלטען זיינען געווען פארצייטענס א פאָלק וואָס האָט בעוואוינט מערב־אייראָפּא. פון זיי שטאמען ארויס די סקאָטלענדער, די אירלענדער, די וואליזער, די נאָרמאנדיער אין פראנקרייך א. ז. וו. פון די פארצייטיגע גערמאנען שטאמען ארויס די דייטשען, די ענגלענדער, די האָלענדער, די שוועי־דען, דענען א. ז. וו.)

די עלטסטע געזעצע פון די קעלטען, די געזעצע וואָס א שפור פון

בען פערכאפט די פעלדער פון די פויערין, וואס זיינען ברייל הדל נע־ווארען דורך דעם מיליטער־דיענסט. די פערכאפטע פעלדער האבען זיי נעלאזט בעארבייטען דורך שקלאפען. די פעלקער פון איטאליען האבען זיי ביסלעכווייז אויסגעראטעט. דערמיט האבען זיי געעפענט די טהיר פריהער פאר דעם קייזערטהום און דערנאך פאר די בארבא־רען, די גערמאנען, וועלכע האבען שפעטער די רוימישע מלוכה חרוב נעמאכט.

געוואָרען פון שטאאט, דורך דעם וואָס עס זיינען אייגנעפיהרט גע־ וואָרען פיער אָרטס־שטאמען, אלע אייגנואויהנער פון א פירטעל שטאָדט זיינען געוואָרען אזא אָרטס־שטאם, מיט געוויסע פאָליטישע רעכטע.

אלזא זעהען מיר אז אויך אין רוים איז שוין פאר די אָבשאפונג פון דעם זאָגענאַנטען קעניגטהום אונטערגעאַנגען די אלטע געזעל־ שאפטס־אָרדנונג, וואָס איז געווען געגרינדעט אויף בלוט־פערוואנד־ שאפט און אויך איהר פלאץ איז אייגנעפיהרט געוואָרען א נייע אייני־ ריכטונג פון א ווירקליכען שטאאט, בעגרינדעט אויף איינטיילונג פון דעם לאנד וואו מען וואוינט און אויף אונטערשיעד אין פערמעגען. די געוואלט פון דער רעגיערונג איז געלעגען אין די הענד פון די בירגער וואָס האָבען געמוזט דיענען אין מיליטער. זיי האָבען בע־ הערשט די איבריגע מענשען, — ניט בלויז די שקלאפען, נאָר אויך די פרייע אָרימע לייט, די וואָס מען האָט געופען פראָלעטאַריער (פון דאָרטען שטאמט דאָס וואָרט), וואָס זיי האָט מען ניט אַריינגענומען אין מיליטער־דיענסט און ניט געגעבען קיין געווער צו טראָגען.

אויפ'ן גרונד פון דיעזע נייע אייניריכטונג שפיעלט זיך שוין אָב די גאַנצע געשיכטע פון די רוימישע רעפובלק, מיט אלע איהרע קעמפפע צווישען די פאטריציער און פלעביער, וואָס האָבען זיך ארומגעריסען וועד עס זאָל קריגען די אמטען און וועד עס זאָל האָבען א חלק אין די שטיקער לאנד וואָס האָבען געהערט צום שטאאט. דיעזע גאַנצע געשיכטע שפיעלט זיך אָב אויף דעם פונדאמענט פון אָט דיעזע נייע אייניריכטונג פון שטאאט. זי איז די גאַנצע צייט געבליבען אין גרונד דיזעלבע. זי איז שפעטער נאָר וויטער אויסגעבילדעט געוואָרען. זי האָט בלויז פערטריבען דעם רעקס טאַרקוויניוס סופערבום, דעם לעצטען רעקס, וואָס האָט פערכאפט וויירקליכע קעניגס־געוואלט, און אנשטאָט דעם רעקס זיינען אָנגעשטעלט געוואָרען צוויי קאָנזולן, מי־ ליטער־פיהרער, מיט גלייכער אמטס־געוואלט (וויי ביי די איראָקעזען). אין גרונד, אלזא, איז געבליבען די זעלבינע שטאאטס־אייניריכטונג. אויף איהר פונדאמענט זיינען דאָס נעפיהרט געוואָרען די אלע שטרייטיג־ קייטען צווישען פאטריציער און פלעביער, ביז דער אדעל פון די פאט־ ריציער איז פערשוואונדען און איז פערמישט געוואָרען אין די נייע קלאסע פון גרויסע בעלד־בעזיצער און געלד־אייגענטהימער. זיי האָ־

מיליטער, איז געוואָרען אייגנעטיילט אין זעקס קלאַסען, לויט נאָך דעם פערמעגען נאָך. ד ערשטע קלאַסע זיינען געווען די, וואָס האָבען געהאַט 100,000 „אס". (לויט ווי דע לאמאל רעכענט אויס, זיינען אונגעפעהר 29 אס אזוי פיעל ווי איין דאָלאר.) די צווייטע קלאַס 75,000, די דריטע 50,000, די פיערטע 25,000, די פינפטע 11,000. די זעקסטע קלאַס זיינען געווען די פּראָלעטאַריער, די וועניג פערמעגליכע, וועלכע זיינען געווען פריי פון דיענסט און פון שטייער. יעדע קלאַס איז אייגנעטיילט געוואָרען אין „סענטוריען", דאָס הייסט הונדערטשאַפטען — הונדערט בירגער אין איין סענטוריע. די נייע פּאָלקס־פערזאַמלונג איז אָנגערופען געוואָרען סענטוריען־פערזאַמלונג — „קאָמיטיא סענטוריאטא". די בירגער האָבען מארשירט צו דער פערזאַמלונג מיליטעריש אין זייערע סענטוריען; און יעדע סענטוריע האָט געהאַט איין שטימע. אָבער ניט יעדע קלאַסע האָט געהאַט א גלייכע צאָהל סענטוריען. די ערשטע קלאַסע האָט געהאַט 80 סענטוריען, די 2טע 22, די 3טע 20, די פיערטע 22, די פינפטע 30 און די זעקסטע, פון יוצא וועגען, אויך אייניע. חוץ דעם האָבען די רייכסטע נאָך געהאַט זייערע 18 סענטוריען רייטער. צוזאַמען אלזא 193 סענטוריען אין גאַנצען. א מאיאָריטעט שטימען איז אלזא געווען די גרעסערע העלפט דערפון, 97. אזוי ווי די רייטער און די ערשטע קלאַסע האָבען געהאַט אליין 98 שטימען, האָבען זיי אימער געקענט האָבען די מאיאָריטעט און אלעס אויספיהרען. וועו זיי זיינען געווען אייניג, האָט מען ביי די איבריגע גאָר ניט געפרעגט; ווי זיי האָבען בעשלאָסען, אז שוין געווען גילטיג.

דיעזע נייע פערזאַמלונגען פון די סענטוריען האָבען יעצט איבערגענומען אלע פּאָליטישע רעכטע וואָס פריהער האָבען געהאַט די פערזאַמלונגען פון די קוריען, חוץ נאָר אייניגע רעכטע, בלויז נאָכ'ן נאָמען נאָך, זיינען נאָך ביי די קוריען געבליבען. אויף אזא אופן איז דאָ געשעהען פונקט ווי אין אטהען: די קוריען און די גענטעס, פון וועלכע זיי זיינען געווען צוזאַמענגעזעצט, זיינען דורך די נייע אייניריכטונגען געוואָרען בלויזע פריוואָטע און רעליגיעזע געזעלשאַפטען און זיי זיינען נאָך לאַנג געבליבען זיפיען אלס אזעלכע. די פערזאַמלונגען פון די קוריען זיינען באלד אין גאַנצען אייגנעשלאָפען. אויך די שטאַמען, די אלטע דריי שטאַמען לויט קרובים'שאפט, זיינען ארויסגעשטופט

ניט געקראָגען קיין חלק ווען עס זיינען צוטיילט געוואָרען אייגענומענע לענדער. זיי זיינען געווען די „פ ל ע ב ס", ווי זיי זיינען דאָרטען נערופען געוואָרען. פון אלע עפענטליכע רעכטע זיינען זיי נעווען אויסגעשלאָסען. דורך זייער שטענדיגער וואקסענדע צאָהל, דורך זייער מיליטעריש אויסבילדונג און בעוואפנונג זיינען דיעזע פלעבס געוואָרען א געפעהרליכע מאכט געגען דעם אלטען פאָפולום, וועלכער איז נעווען פעסט אָבגעשלאָסען און האָט ניט צוגעלאָזט קיין צואוואקס פון אויסען. דערצו זיינען די פעלדער נעווען כמעט גלייך צוטיילט צווישען פאָפולום און פלעבס, ווי עס שיינט. און דער עשירות פון האנדעל און אינדוסטריע איז מסתמא נעווען 'סרוב ביי די פלעבס אין האנד. דיעזער רייכטהום איז, אמת טאקי, נאָך ניט נעווען זעהר ענטוויקעלט, אָבער ער האָט שוין געשפיעלט א ראָלע.

דאן איז נעקומען א רעוואָלוציאָן, וואָס האָט געמאכט א סוף צו די אלטע גענטיל־אייגריכטונג. וועלכע דאָס איז געשעהען, און ווי אזוי און וואָס האָט געבראכט דערצו — וועגען דעם איז אונמעגליך צו דערגעהן עמוואָס בעשטימטעם, וויל די אָנפאָנגס־געשיכטע פון רוים איז אייגעהילט אין דונקעלהייט. זי איז אין גאנצען זאָגענהאפט. א סך דערפון איז נאָך פיעל מעהר צופלאָנטערט און דונקעל געמאכט נעוואָרען דורך שפעטערע שרייבער, וועלכע האָבען אלעין אויסגעטראכט געשיכטען, לויט ווי זיי האָבען אויסגעטייטשט די אלטע לעגענדען אויף א נייעם ראציאָנאליסטישען שטייגער.

זיי אלעין זיינען נעווען יוריסטיש געבילדעט, און די געזעצע פון זייער צייט, האָבען זיי אריינגעטייטשט אין די אלטע לעגענדען אריין. אלזא, איז אונמעגליך צו דערגעהן א טאָלק, וואָס דאָרטען איז געשעהען. זיכער איז נאָר אזוי פיעל, אז די רעוואָלוציאָן איז ארויסגעקומען פון די קעמפענ צווישען פלעבס און פאָפולום.

די נייע פערפאָסונג (גרונד־געזעץ), ווערט פאָרגעשטעלט, האָט אייגעפיהרט דער רעקס סערוויום טוליום. זי איז נאָכגעמאכט נאָך גריכישען מוסטער, בעזאָנדערס נאָך סאָלאָן'ס געזעץ־געבונג. זי האָט אייגעפיהרט א נייע סארט פאָלקס־פערזאַמלונג, וועלכע האָט אריינגענומען אלע די, וואָס האָבען געדיענט אין קריעג, סיי פון פאָפולום, סיי פון פלעבס, און ניט צוגעלאָזען די וואָס האָבען ניט געדיענט. די גאנצע בעפעלקערונג, וואָס איז געווען פערפליכטעט צו דיענען אין

פֿאַרגעשלאָגען וועמען מען זאָל מאַכען פֿאַר זיין נאָכפֿאָלגער. געווען־
הלט האָט איהם א פערזאַמלונג פון די קוריען און א צווייטע פערזאַמלונג
האָט איהם דאן מיט פֿאַראַד אייגנעפיהרט. און דאָס פֿאָלק האָט איהם
געקענט אַראָבזעצען, ווי עס צייגט דאָס שיקזאָל פון טאַרקוויניוס סור־
פֿערבוס.

די רוימער האָבען אַלזאָ געלעבט אין אַנהייב אין א מיליטעריש־
דעמאָקראַטיע. בעגרינדעט אויף געזעצעס, פראַטריען און שטאַמען און
פון זיי אַרוים ענטוויקעלט — פונקט ווי ביי די גריכען אין זייער הע־
רָאָן־צייט. כאָטש מען רופט יענע צייט פון די רוימער די צייט פון די
„קעניגע". דאָס זיינען קיין קעניגע ניט געווען.

די קוריען און די שטאַמען האָבען געמעגט דאַרטען זיין, צום
טייל, אויסגעטראַכטע, קינסטליך געמאַכטע, אָבער זיי זיינען געווען
נאָכגעמאַכט נאָך די עכטע, נאַטירליכע מוסטערן, פון וועלכע זיי זיינען
אַרויסגעקומען און וועלכע האָבען זיי נאָך פון אלע זייטען אַרומגע־
רינגעלט. אויך מעג זיין. אז דער פֿאַטריציישער אדעל איז שוין געווען
א רעכטע ביסעל איינגעוואָרצעלט, און אויך די רעקס'ן האָבען אויך
געמעגט האָבען אויסגעבריט זייערע רעכטע ביסלעכווייז — דאָס אלץ
נעהמט אָבער ניט אַוועק דעם פֿאָקט, אז דער גרונד־כאַראָקטער פון
דער פערפאַסונג איז נאָך געווען דאַרטען ווי ער איז אומעדום אין אָנ־
פֿאַנג פון דער געזעלשאַפטליכער ענטוויקלונג, און דאָס איז עס פון
וואָס מיר רעדען דאָ.

דערווייל אָבער האָט זיך פערגרעסערט די בעפעלקערונג פון דער
שטאָדט רוים און פון דעם לאַנד אַרום, וואָס האָט זיך אויסגעבריט
דורך עראָבערונגען. די בעפעלקערונג האָט זיך פערגרעסערט א טייל
דורך אייגנוואַנדערונג, א טייל דורך די בעוואוינער פון די אונטער־
וואָרפענע געגענדען, ס'רוב לאַטיניש. אלע דיעזע נייע צוגעהעריגע
צום רוימישען שטאַאט זיינען געווען ניט קיין מיטגליעדער פון די אלטע
נענטעס, קוריען, שטאַמען. אלזאָ זיינען זיי ניט געווען קיין טייל פון
די פֿאָפולום האָמאָנום, דעם ריכטיגען רוימישען פֿאָלק. זיי זיינען
געווען פערזענליך פריי לייטע, האָבען געקענט בעזיצען גרונד־אייגען־
טהום, האָבען געמוזט בעצאָהלען שטייערען און דיענען אין מיליטער.
אָבער זיי האָבען ניט געקענט בעקליידען קיין עמטער און ניט אַנטייל־
נעהמען אין די פערזאַמלונגען פון די קוריען, און אויך האָבען זיי

מונג האָט יעדע פון די 30 קוריען געהאַט איין שטימע. די אַסיפה פון די קוריען האָט אָנגענומען אָדער פערוואָרפען אַלע געזעצע, האָט אויסגעקליבען אַלע העכערע בעאַמטע, אויך דעם „רעקס", (וואָס מען פערטייטשט קעניג, וואָס עס איז פאַלש, ווי מיר וועלען וויטער זעהן); דיעזע אסיפה האָט ערקלערט קריעג (שליסען פריעדען האָט געהערט צום סענאַט) און אויך איז די קוריען־פערזאַמלונג געווען דאָס העכסטע געריכט, צו וועמען מען האָט אפּעלירט, וועו אַנדערע געריכטען האָבען אַבגעגעבען א טויט־פּסק געגען א רוימישען בירגער.

חוץ דעם סענאַט און די פאָלקס־פערזאַמלונג איז אויך געווען דער „רעקס". וואָס איז געווען דער „רעקס"? ער איז געווען געוויס דאָס זעלבע וואָס דער גריכישער באַזילעאוס. מאָמזען מאָהלט דעם רעקס ווי א קעניג, כמעט מיט סאַמאָדערזשאַוונע געוואָלט. דאָס איז פאַלש. דאָס וואָרט רעקס אויף לאַטייניש איז דאָסזעלבע, וואָס דאָס וואָרט רייקס אויף גאָטהיש און דאָס וואָרט ריגה אויף קעלטיש־איריש. דאָס האָט אַלץ בעדייטעט אין אָנפאַנג ניט מעהר ווי דער פאָרשטעהער פון שטאַם אָדער פון דער גענס. דאָס זעלבע האָט אויך בעדייטעט דאָס דייטשע וואָרט פירשט ווי דאָס ענגלישע וואָרט פירסט (פוירסט), — דער ערשטער. אויף דעניש איז אויך פערסטע דער ערשטער. אז דאָס וואָרט רייקס ביי די גאָטהען האָט ניט בעדייטעט קעניג, קען מען זעהן פון דעם, דאָס פאַר דעם שפּעטערען קעניג, דעם מחנה־אָנפיהרער פון א גאַנצען פאָלק, האָבען זיי געהאַט אַן אַנדער וואָרט: טהיודאַנס. שוין אין 4טען יאהרהונדערט האָבען זיי געהאַט דאָס וואָרט פאַר קעניג. אין זייער איבערזעצונג פון די ביבעל זיינען די קעניגע ניט אָנגערופען „רעיקס" נאָר „טהיודאַנס".

דער רעקס ביי די רוימער איז, פונקט ווי דער באַזילעאוס ביי די גריכען, געווען דער מחנה־פיהרער, אויבער־פּריסטער און פאָרזיצער אין געווייסע געריכטען. קיין רעכט צו רעגיערען אין ציווילנעם לעבען אָדער מאַכט איבער לעבען, פרייהייט און אייגענטהום פון די בירגער האָט ער דורכאויס ניט געהאַט. סיידען וואו דאָס איז ארויסגעקומען פון זיין דיסציפּלינאַר־געוואָלט אלס דער מיליטער־פיהרער אָדער פון זיין מאַכט אלס פאָרזיצער פון געריכט, אויסצופיהרען דעם אורטהייל. דאָס אמט פון דעם רעקס איז ניט איבערגעגאַנגען בירושה. ער איז געוועהלט געוואָרען. וואהרשיינליך האָט דער פריהערדיגער רעקס

אלזא, האָט צום רוימישען פאָלק נאָר געקענט געהערען אזא אייגער, וואָס איז געווען א מיטגליעד פון א גענס און דורך איהר — א מיטגליעד פון א קוריע און פון א שטאָם.

די ערשטע פערפאסונג (פאָלקס אייניריכטונג) פון דעם רוימישען גאנצען פאָלק איז געווען פאָלגענדע:

די עפענטליכע אנגעלעגנהייטען זיינען בעזאָרגט געוואָרען די ערשטע זאך דורך דעם סענאט. דער סענאט איז געווען צוזאמענגעזעצט פון די פאָרשטעהער פון די 300 גענטעס. (דער פאָרשער ניעבוהר איז געווען דער ערשטער וואָס האָט דאָס ריכטיג אויסגעפונען.) די סענאטאָרען האָבען זיך גערופען „פאָטערס", פאָטערס. דאָס איז געווען דערפאָר, וויל זיי זיינען געווען די גענטיל-עלטסטע. דאָס וואָרט סענאט היים דער ראטה פון די זקנים. (פון ס ע נ ע ק ס, אלט.) מיט דער צייט איז עס געוואָרען א געוואוינהייט, אז די סענאטאָרען זיינען אויסגעקליבען געוואָרען אימער פון דיזעלבע פאַמיליען. אויף אזא אופן זיינען דיעזע פאַמיליען געוואָרען א שטאַם-אדעל. פונקט ווי מיר האָבען עס אויך געזעהען אין גריכענלאנד. דיעזע פאַמיליען האָבען זיך גערופען פאַטריציער. זיי האָבען זיך גענומען דאָס רעכט, אז נאָר זיי זאָלען קענען זיין סענאטאָרען און בעקליידען אלע אנדערע אמטען. דאָס פאָלק האָט מיט דער צייט זיך צוגעוואוינט צו בעשטעהן דאָרויף און דיעזער מנהג איז געוואָרען א ווירקליכעס רעכט, א חזקה. דאָס איז אויסגעדריקט אין די זאָגע (לעגענדע, אלטע געשיכטע), אז ראָמולוס האָט דאָס געגעבען דיעזעס רעכט צו די ערשטע סענאטאָרען און צו זייערע קינדער און קינדס-קינדער. דיעזעס רעכט האָט זיך גערופען פאַטריציאַט. (ראָמולוס איז לויט די אלטע רוימישע זאָגע גווען דער גרינדער פון רוים, א זוהן פון דעם גאָט מארס און די פריסטערין רהעא סילוויא.)

דער סענאט, ווי די בולע אין אטהען, האָט געהאַט צו זאָגען אלעס אין א סך אנגעלעגנהייטען. אין וויכטיגערע פראָגען האָט ער געהאַט דאָס רעכט פאָראויס צו בעראטען די זאך, בעזאָנדערס ביי נייע געזעצע. די געזעצע אליין האָט אָבער אנגענומען די פערזאַמלונג פון פאָלק. האָס איז אָנגערופען געוואָרען „קאָמטיא קוריאטא", די אסיפה פון די קוריעס. דאָס פאָלק איז זיך צוזאַמענגעקומען, גרופירט אין קוריען, אין יעדער קוריע וואָהרשיינליך לויט נאָך געגנטעס. ביי דער אָבשטי-

(דאָ קומט אין דעם אָריגינאל אַ דיסקוסיאָן מיט דעם רוימישען היסטאָריקער פּראָפעסאָר מאָמזען איבער די אויסלייגונג פון געוויסע ווערטער אין אַלטען רוימישען בוך פון ליוויום. לויט ווי מאָמזען לייגט דאָס אויס, קומט אויס, אַז יענע איינריכטונגען זיינען געווען אביסעל אַנדערש ווי דאָ ערקלערט. דער פערפאַסער בעווייזט אָבער מיט אַ שכל, אַז מאָמזענ'ס טייטש אין יענע ווערטער קען ניט זיין ריכטיג, און אַז יענע שטיק אין דעם בוך פון ליוויום בעווייזט דאַרום גאָר ניט געגען די ערקלערונגען וואָס זיינען דאָ געגעבען וועגען די נענטיל־אייניריכטונגען ביי די פּאַרציטיגע רוימער. מיר האָבען דיזע דיסקוסיאָן ניט איבערזעצט, ווייל עס איז אונפערשטענדליך פאַר דעם, וואָס קען ניט קיין לאַטיניש און איבערהויפּט נאָר וויכטיג פאַר „למדנים" אין רוימישער היסטאָריע. — איבערזעצער).

די נענטיל־אייניריכטונגען אין פּאַרציטיגע רוים האָבען לאַנג עקזיסטירט. כמעט 300 יאָהר נאָך די גרינדונג פון רוים זיינען די נענטעס געווען אזוי שטאַרק, אַז אַ גענס איז נאָך אַליין אַרוים אויף מלחמה. מיר געפינען, צום ביישפּיעל, אַז די פּאַטריציישע (אַדעליגע) גענס פון די פּאַביער האָט אַליין אונטערנומען אַ קריעגס־צוג אויף די נאַכבאַר־שטאָדט וואַאי, מיט ערלויבנים פון דעם סענאָט. 306 פּאַביער זיינען אַרוים אין די מלחמה און אויסגע'הרג'עט געוואָרען. עס איז געבליעבען פון זיי איין אייניציגער אינגעל, און פון איהם איז צוריק אַרויסגעקומען די פּאַביער־גענס, — אזוי ווערט געמעלדעט.

צעהן גענטעס, ווי געזאָגט, האָבען צוזאַמענגעשטעלט אַ פּראָטריע, וואָס האָט אין רוים געהייסען ק ו ר י ע. די קוריע אין רוים האָט געהאַט וויכטיגערע קהל'שע אויפגאַבען ווי די פּראָטריע אין גריכענ־לאַנד. יערע קוריע האָט געהאַט איהרע אייגענע רעליגיאָנס־צערע־מאָניעס, אייגענע הייליגטהימער און אייגענע פּריסטערס. אַלע קוריען־פּריסטערס צוזאַמען זיינען געווען אַ פּריסטער־קאָלעגיום. אזעלכע פּריסטער־קאָלעגיען זיינען געווען אין רוים מעהרערע. צעהן קוריען זיינען געווען אַ שמאָס. יערער שטאַם האָט מסתמא אין אָנהויב גע־האַט אַן אויסגעוועהלטען פּאַרשטעהער — אָנפיהרער פון די מחנות אין קריעג און אויבער־פּריסטער. אזעלכע שטאַמען זיינען געווען, ווי געזאָגט, דריי, וועלכע זיינען צוזאַמען געווען דאָס „פּאָפּולוס ראָמאַנוס", דאָס רוימישע פּאָלק.

וואָס זיינען געווען זיינע פערזענליכע שונאים. אין דער צייט פון דעם פונישען קריעג האָבען זיך די געטעס פערבונדען, אז זיי זאָלען אויסלייזען זייערע קריעגס־געפאַנגענע געגס־ברידער. דער סענאַט האָט דאָס זיי פ ע ר ב א ט ע ן.

7. יעדער מיטגליעד פון א נעגס האָט געהאַט דאָס רעכט צו טראָגען דעם נאָמען פון די נעגס. פרייגעלאָזענע שקלאַפען האָט מען ערלויבט אָנצונעהמען דעם נעגטיל־נאָמען פון זייערע פריהערדיגע בעלי־בתים, אָבער אָהן אַנדערע נעגטיל־רעכטע.

8. די נעגס האָט געהאַט דאָס רעכט אָנצונעהמען (צו אדאָפטירן) פרעמדע אין זיך. דאָס איז געשעהען דורך דעם, וואָס דער פרעמדער איז אדאָפטירט געוואָרען אין א פאַמיליע פון די נעגס. דערמיט איז ער שוין געוואָרען א מיטגליעד פון די גאַנצע נעגס (פונקט ווי ביי די אינדיאַנער).

9. דאָס רעכט פון די נעגס זיך אויסצוקלייבען און אראָבצוזעצען איהר פאָרשטעהער ווערט אין ערגעץ ניט דערמאַנט. מען געפינט אָבער, אז יעדע נעגס האָט געהאַט איהר „פרינסיפּע" — פאָרשטעהער. נו, מעג זיין, אז עס איז געוואָרען א רעגעל, דאָס דער פרינסיפּע איז אלע מאל אויסגעקליעבען געוואָרען פון דערזעלבער פאַמיליע, אָבער דאָך ריעגען מיר אָננעהמען פאר זיכער, אז ער איז ניט געבוירען געוואָרען מיט דעם רעכט צו זיין פרינסיפּע, נאָר די מיטגליעדער פון די נעגס האָבען איהם אויסגעקליעבען. דען מען זעהט דאָך, אז אלע אמטען האָט מען בעזעצט דורך וואהל אָדער אָנשטעלונג אין די ערשטע צייט פון רוים, פון דעם וואהל־קעניג ביז אראָב צו דעם ניערעריגסטען בעאמטען, און אויך די פריסטער פון די קוריען האָבען די קוריען אליין געוועהלט. אלזא, מעג מען זיכער אָננעהמען, אז אויך די נעגס־פאָרשטעהער זיינען פון די נעגס אליין געוועהלט געוואָרען.

דאָס זיינען געווען די רעכטע און אויפגאַבען פון א רוימישע נעגס. ווי מען זעהט, איז דאָס א געטרייע אָבשפיגלונג פון די אירָקעזישע נעגס, מיט דעם איינעם אונטערשיעד, וואָס ביי די אירָקעזען פיהרט זיך נאָך א סך נאָך מוטער־רעכט, וועהרענד ביי די רוימער איז דער איבערגאַנג צו פאָטער־רעכט שוין געווען אין גאַנצען אויסגעפיהרט. אויך דא „איז לייכט צו דערקענען דעם אירָקעז, וואָס קוקט דורך דורך דיעזע אייגריכטונגען".

רוימישע שריפטען א מאַסע נעמען פון מאַן־און־ווייב און אין קיין אייניציגע פאַל האָבען ניט ביידע דעם אייגענעם געטיל־נאָמען. די דינים וועגען ירושה בעווייזען דאָס אויך. דער דין איז, נעמליך, ביי די רוימער, אז ווען א פרוי היראטה, פערלירט זי דאָס רעכט אלס אגנאט צו קריגען א חלק ירושה פון איהר פערשטאָרבענעם גענס־קרוב. זי טרעט ארויס פון די גענס. ניט זי, ניט איהרע קינדער קענען ירשה־נען פון איהר פאַטער אָדער פון איהר פאַטער׳ס ברידער, ווייל ווען זי וואָלט ג׳ירשה׳נט פון זיי, וואָלט דאָס אייגענטהום ארויס פון זייער גענס און ניט מעהר געבליבען אין דער „משפחה". דאָס בעווייזט דאָך, אז די פרוי האָט ניט געהייראטה מיט א מאַן פון איהר פאַטערס גענס, אז ניט וואָלטען דאָך זי און איהרע קינדער פון דעם מאַן אויך געווען פון דיזעלבע גענס.

5. די גענס האָט געהאַט פעלדער בשותפות. אין דער ערשטער צייט איז דאָס שטענדיג געווען דער פאַל, אזוי באַלד ווי דאָס לאַנד פון׳ם שטאַם האָט אָנגעהויבען צוטיילט צו ווערען. ביי די לאטינישע שטאַמען געפינען מיר, אז די ערד איז א טייל שטאַם־אייגענטהום, א טייל דאָס אייגענטהום פון די גענס, א טייל פון דער הויזהאלטונג. די הויזהאלטונג איז אויך זעהר וואהרשיינליך דעמאָלט ניט געווען קיין אייניצעלנע פאַמיליע. דאָמולוס זאָל זיין געווען דער ערשטער, וואָס האָט צוגעטיילט לאַנד צו אייניציגע מענשען, צוויי יוגערא (אזא לאַנד־מאָס) יעדען. דאָך געפינען מיר נאָך שפעטער אויך לאַנד־בעזיץ אין די הענד פון גענטעס. אז א סך ערד איז געווען שטאַטס־אייגענטהום איז דאָך געווים ניטא וואָס צו רעדען; די גאַנצע אינערליכע געשיכטע פון די רוימישע רעפובליק דרעהט זיך אָרום דעם.

6. די גענטיל־ברידער זיינען געווען פערפליכטעט זיך איינע די אַנדערע צו בעשיצען און בייצושטעהן. פון דעם געפינען מיר אין די געשריעבענע געשיכטע בלויז נאָך בלאַסע שפורען. דער רוימישער שטאַט איז פון אָנהויב אָן אויפגעטרעטען מיט אזא איבערמאַכט, אז דאָס רעכט צו בעשיצען בירגער געגען עולות האָט באַלד דער שטאַט איבערגענומען. דאָך געפינט מען סמנים דערפון, אז אמאל האָט זיך די גאַנצע גענס אָנגענומען פאַר יעדען פון איהרע מיטגליעדער. מען געפינט, צום ביישפיעל, אז ווען אפיום קלאודיום איז ארעסטירט געוואָרען, האָט זיך זיין גאַנצע גענס אָנגעטהאָן אין טרויער, אפילו די

ירושה צו די אגנאטען. דאָס איז פערשריעבען געוואָרען, וועו עס איז שוין געווען אייגנעפיהרט, אז די קינדער אליין ירשה'נען, וועו עס זיינען דאָ קינדער; וועו עס איז שוין אזוי אייגנעפיהרט, זיינען שוין זעלבסטפערשטענדליך פריהער די קינדער אוו דערנאָך ווייטערע קרובים. אָבער אייגנעפיהרט איז געוואָרען פריהער, אז די ירושה זאָל צופאלען אלע קרובים צוזאמען, דערנאָך צו די קינדער אליין, אויב עס זיינען דאָ קינדער. אזוי איז דאָס אייגענטהומס־רעכט געוואָרען ביסלעכווייז אלץ וועניגער געמיינשאפטליך אוו אלץ מעהר פריוואט. פוו די פריהעריגע אייגריכטוגג, אז די ירושה איז געבליעבען אין גאנצען שותפות־אייגענטהום פוו די גענס, איז ביסלעכווייז געבליעבען בלויז דאָס, אז די ירושה האָט געמוזט „בלייבען אין די גענס", אָבער אלס דאָס פריוואט־אייגענטהום פוו גענס־ברידער, דעם פערשטאָרבענעם'ס קינדער אָדער זיינע אגנאטען. סיי ווי סיי, דאָס איז געווען פונקט 1 פוו די אויפגאבען פוו די גענס, וואו מיר געפינען זי נאָך ביי די גרינדונג פוו די שטאָדט רוים.

2. די גענס האָט געהאט צוזאמען אן אייגענעם בית הקברות. עס געפינט זיך צום ביישפיעל בעריכטעט, אז וועו די גענס קלאודיא, א גענס פוו פאטריציער (רייכע), האָט אייגנגעוואנדערט קיין רוים פוו רעגיללי, האָבען זיי געקראָגען צוגעוויזען פאר זיך א שטיק לאנד אוו דערצו אין דער שטאָדט א געמיינזאמען בעגרעבנים־פלאץ. נאָך אין פיעל שפעטערע יאָהרען, אין די צייטען פוו אויגוסטוס, וועהרט בעריכטעט, אז מען האָט געבראכט קיין רוים דעם קאָפ פוו דעם קריעגסהעלד וואָרוס, וועלכער איז געפאלען אין טייטאָבורגער וואלד, האָט מען דעם קאָפ בעגראָבען „אויף דעם קברות־בערגיל פוו זיין גענס, די קווינקטיליא". אלזא, זעהט מען, אז נאָך דעמאלט האָט די גענס נעהאט א בעזאָנדערען בית עולם.

3. די גענס האָט געהאט אייגענע געמיינזאמע רעליגיעזע פייערליכקייטען, די „סאקרא געטילוטיא". דאָס איז געוונ בעקאנט פאר יעדען וואָס וויסט עפעס פוו די רוימישע געשיכטע.

4. אלע גענס־מיטגליעדער האָבען אויף זיך געהאט א פפליכט ניט צו הייראטהען פוו די אייגענע גענס. דאָס איז אין רוים, וויי עס שיינט, קיין מאל ניט געוואָרען קיין געשריעבענעם געזעץ, אָבער עס איז געבליעבען א מנהג. עם זיינען געבליעבען פערצייכענט אין אלטע

כישע. דאָס לייקענט קיינער ניט. די גריכישע געזעלשאפטליכע אייגהייט, וואָס איהר גאָר ערשטע פאָרמע געפינען מיר ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ. דאָס זעלבע, אלזאָ, גילט וועגען די געזעלשאפטלעכע רוים. וועגען דעם איז ניטאָ מעהר וואָס צו רעדען. מיר קענען עס אלזאָ דאָ מאַכען קירצער.

די רוימישע געזעלשאפט פאָלגענדע אייגריכטונג, וויינינגסטענס אין די גאָר אלטע ערשטע צייטען פון דער שטאָדט רוים:

1. די מיטגליעדער פון איין געזעלשאפט זענען אַלע פון דעם זעלבען בלוט, פון דער זעלבער מוטער, אָדער, אויב זיי זענען שוין פון דער מוטער אַרויס, פון דעם זעלבען פאָטער. אין דער רוימישער געזעלשאפט, ווי אין דער גריכישער, האָט זיך שוין געפיהרט נאָך פאָטער־רעכט, אלזאָ, זיינען די קינדער פון די טעכטער פון דער געזעלשאפט גאָר נישט מיטגליעדער פון דער משפּחה.

דאָס אלטע גערמאַנישע רעכט, וואָס איז בעקאַנט, איז „דאָס רעכט פון דער ווילקיר פאָלק". לויט דיזען רעכט, זיינען דער ערשטער ירש פון א מענשען זיין אייגענע קינדער: וען עס זיינען ניטאָ קיין קינדער, ירשה'נען די קרובים פון מענליכען צד; „אגנאַטען" האָבען געהייסען אזעלכע קרובים; און וען עס זיינען ניטאָ קיין אגנאַטען, געהט דער ירושה איבער צו דער געזעלשאפט־ברידער. אין אלע פעלע איז דאָס אייגענטהום געבליבען אין דער געזעלשאפט — צו ביי אייגצעלנע מיטגליעדער פון דיזעלבע געזעלשאפט, צו ביי אלע.

מיר זעהען דאָ, ווי ביסלעכווייז רייסען זיך אריין נייע דינים אין די מנהגים אריין פון דער געזעלשאפטליכער אָרדנונג. דאָס קומט דורך דעם, וואָס די עשירות פערמעהרט זיך און עס פערשפרייט זיך מאַנאַגאַמיע: דער אלטער מנהג איז געווען, אז דער ירושה פון א פערשטאָרבענעם איז צוגעפאלען צו אלע זיינע געזעלשאפט־ברידער גלייך; דאָס ווערט דער ערשטע זאָך געענדערט דערמיט, וואָס אין פראַקטיק נעהמען עס צו נאָר דער אגנאַטען — דיזעז ענדערונג איז מסתמא געוואָרען שוין גאָר אין דער אלטע צייטען, ווי אויבען דערמאָנט. ענדליך ווערט דער דין, אז דער ירושה געהט נאָר צו דער אייגענע קינדער און צו דער קינדס קינדער פון מענליכען שטאם. אויף דער צוועלף טאבליצעס שטעהט דאָס זעלבסטפערשטענדליך אין אומגעקעהרטער אָרדנונג, — פריהער קריגען עס דער קינדער, נאָר וען עס זיינען קיין קינדער ניטאָ, פאלט דער

6. — געלט און שטאַט אין רוים.

די זאַך וועגן די גרינדונג פון רוים דערצעהלט, אז די ערשטע מענשען, וואָס האָבן זיך בעזעצט אין רוים, זיינען געווען לאַטיינישע געלטעס (הונדערט געלטעס, דערצעהלט די זאַך), פעראייניגט אין איין שטאַם. צו זיי איז באַלד צוגעקומען א שטאַם סאַבעלען, אויך הונדערט געלטעס, און צום סוף א דריטער שטאַם, פון פערשיעדענע סאָרטען מענשען, וויעדער פון הונדערט געלטעס. די גאַנצע ערצעהלונג צייגט אויף דעם ערשטען בליק, אז אין איהר וועלן שוין פאַרגעשטעלט וועניג נאַטירליכע אייגריכטונגען, מעהר קינסטליך־געמאַכטע. אלץ וואָס דאָ איז פאַרהאַנען נאַטירליכעס זיינען די געלטעס. אָבער אויך די געלטעס, וואָס וועלן דאָ פאַרגעשטעלט, זיינען שוין אין מאַנכע פעלע ניט מעהר די געלטעס, וואָס זיינען ענטשטאַנען פון נאַטור, נאָר אריבערגעבראַכטע פון די אלטע היים פון דיעזע מענשען, פון וואַנען זיי האָבען אויסגעוואַנדערט קיין רוים. אין יענער אלטער היים איז דעמאָלט נאָך בעשטאַנען די מוטער־געלט און זיי האָבען דיעזע אייגריכטונג מיטגעבראַכט קיין רוים. די שטאַמען אָבער, פון וועלכע די לעגענדע דערצעהלט דאָ, זיינען פאַרגעשטעלט ווי געמאַכטע, קינסטליך צוזאַמענגעשטעלטע, נאָר ס'רוב פון קרובים־געלטעס און נאָך דעם מוסטער פון די אלטע שטאַמען, וועלכע זיינען ארויסגעוואַקסען פון נאַטור. עס איז לייכט צו דערקענען, לויט ווי דיעזע שטאַמען וועלן דאָ געשילדערט, אז דאָס זיינען געווען געמאַכטע; עס איז אָבער ניט אונמעגליך, אז א טייל פון יענען פון די דריי שטאַמען איז געווען א ווירקליכער, נאַטירליכער אלטער שטאַם פון קרובים; דאָס האָט געקענט זיין דער קערן און צו דעם האָט מען, קען זיין, צוגעזעצט קינסטליך נייע געלטעס. דאָס מיטגעלייעד צוויישען די געלט און דעם שטאַם, די פראַטריע, האָט זיך ביי די רוימער גערופען „קוריע". יעדע 10 געלטעס זיינען געווען א קוריע. אלזא, זיינען געווען 10 קוריעס אין גאַנצען.

די רוימישע געלט איז געווען דיזעלבע אייגריכטונג וואָס די גרי־

שקלאַפערייַ, וועלכע האָט געבראכט דערצו, אַז פאַר אַ פרייַען בירגער איז געווען אַ חרפה צו אַרבייטן.

די ענטשטעהונג פון דעם שטאַט ביי די אַטהענער איז אַ בעזונדערעם טיפישער ביישפיעל פון דעם, ווי שטאַטן זיינען געוואָרן אין אלגעמיינען; ערשטענס, וויַיל דאָרטען איז דער שטאַט אַרויסגעקומען ריין פון זיך, אָהן אַריינמישונג פון פרעמדע עראָבערער, אָדער אייגענע געוואַלט־הערשער; (עס איז נאָר פאָרגעקומען איין פאַל פון געוואַלט־פערכאַפונג, דורך פיזיסטראַטום, אָבער דאָס האָט ניט לאַנג געדויערט און האָט קיין שום שפור ניט איבערגעלאָזט); צווייטענס, וויַיל דאָרטען איז גלייך פון די ענטיל־אָרדנונג אַרויסגעקומען אַ שטאַט פון אַ זעהר הויך ענטוויקעלטער פאָרמע, די דעמאָקראַטישע רעפובליק; און דריטענס, ענדליך, וויַיל עס זיינען געווג בעקאַנט אלע וויכטיגע אייגצעלהייטען דערפון.

אָון ווי זעהר ער האָט זיך געפּאַסט צו די נייע געזעלשאַפטליכע לאַגע פון די אטהענער, האָט זיך געצייגט אין דעם שנעלען אויפבליהען פון רייכטהום, פון האַנדעל, פון דער אינדוסטריע. די געזעלשאַפטליכע און פּאָליטישע אייניריכטונגען זיינען געווען בעגרינדעט אויף א געגענזאַץ פון קלאַסען, — ניט מעהר דער געגענזאַץ פון אַדעל אין פּראָסטען פּאָלק, נאָר פון שקלאַפען און פרייע, פון שוץ־פערוואַנדטע און בירגער. אין דער צייט פון איהר העכסטע בליהונג איז די גאַנצע פרייע בירגערשאַפט פון אטהען בעשטאַנען פון 90,000 נפשות, שוין אריינגערעכענט ווייבער און קינדער; דאַגעגען זיינען געווען 365,000 שקלאַפען, מענליכע און ווייבליכע, און 45,000 שוץ־פערוואַנדטע, פרעמדע און פרייגעלאָזענע שקלאַפען. אלזא, אויף יעדען דערוואַקסענעם מענליכען בירגער זיינען געווען ווייניגסטענס 18 שקלאַפען אין איבער 2 שוץ־פערוואַנדטע. די גרויסע צאָהל שקלאַפען האָט זיך גענומען פון דעם, וואָס א סך פון זיי האָבען געאַרבייט צוזאַמען אין גרויסע צימערען ביי האַנד־אַרבייט, אונטער אויפזעהער.

די ענטוויקלונג פון האַנדעל און אינדוסטריע האָט געפּיהרט דערצו, אז די עשירות'ן האָבען זיך אָנגעקליעבען מאַסענווייז אין ווייניג הענד, די מאַסע פון די פרייע בירגער איז געוואָרען אָרים. זיי איז נאָר געבליעבען די ברירה — אַדער צו גרויסע קאַנקורירען מיט די שקלאַפען־אַרבייט און זוכען אַרבייט ביי האַנדווערק, וואָס דאָס איז בעטראַכט געווען פאַר א גרויסע חרפּה, און עם וואָלט אויך וועניג געקענט אייגברענגען — אַדער צו וועלען לומפּען. און זיי זיינען געוואָרען לומפּען, דאָס אייניציגע וואָס זיי האָבען געמוזט טהון אונטער די אומשטענדען. און אזוי ווי זיי זיינען געווען די גרויסע מאַסע, האָבען זיי דערמיט געבראַכט א חורבן אויפ'ן גאַנצען אטהענישען שטאַאט.

אין די שקאַלעם אין אייראָפּא, וועו מען לערנט מיט די שילער די אלטע גריכישע געשיכטע, ערקלערען די פּראָפעסאָרען געוועהנליך, אז דער אלטער גריכישער שטאַאט איז געגאַנגען אין דר'ערד אריין דורך די דעמאָקראַטיע, דורך די פּאָלקס־רעגיערונג, דורך דעם וואָס עס איז ניט געווען קיין קייסער אַדער קעניג. די פּראָפעסאָרען, וואָס לערנען אזוי, זיינען אונטערלעקערס פון די הערשער. דער אמת איז, אז ניט די דעמאָקראַטיע האָט געבראַכט אטהען צו חורבן, נאָר די

לעכווייז אַבגעשטאַרבען. די אלטע ארט געדאנקען און בעגריפען זיי־
נען נאָך א לאַנגע צייט געבליבען. דאָס האָט זיך געצייגט ביי נאָך
איין שטאַטליכע אייניריכטונג, פון וועלכע מיר וועלען יעצט רעדען:

מיר האָבען שוין אויבען געזעהען, אז דער עיקר, וואָס מאַכט
א שטאַט, איז אן עפענטליכע געוואלט, וועלכע בעשטעהט ניט די
מאַסע פון פאָלק גופא, נאָר איז א בעזאָנדערע מאַכט. אטהען האָט
דעמאָלט נאָך בלויז געהאַט א פאָלקס־מיליטער און א פלאָט קריעגס־
שיפען, וואָס זיינען דירעקט פון פאָלק געשטעלט געוואָרען. דיעזע
אייניריכטונגען האָבען געדיענט צו בעשיצען דאָס פאָלק פון אן אויסער־
ליכען שונא און צו האַלטען אין צוים די שקלאַפען. שקלאַפען זיינען
שוין דעמאָלט געווען אין אטהען מעהר ווי פרייע. אלס א מאַכט געגען
די בירגער איז דעמאָלט נאָך קודם די עפענטליכע געוואלט בעשטאַנען
אין די פאָליציי. די פאָליציי איז אזוי אלט ווי דער שטאַט. (דא־
רום האָבען די נאַיוווע פראַנצויזען פון 18טען יאָהרהונדערט גערופען
די ציוויליזירטע פעלקער „פאָליצירטע פעלקער"). די אטהענער הא־
בען אלזא צוזאַמען מיט זייער שטאַט געגרינדעט א פאָליציי. דאָס
איז געווען א וואהרע זשאַנדאַרמעריע פון שיסערס מיט'ן פיילען־
בויגען, צו פוס און אויף פערד. דאָס זיינען געווען אזעלכע ווי די,
וואָס מען רופט ל א נ ד י ע ג ע ר אין זיד־דייטשלאַנד און אין דער
שוויץ. דיעזע פאָליציי אָבער איז געווען צוזאַמענגעשטעלט פון —
ש ק ל א פ ע ן. דער פרייער אטהענער האָט אלזא בעטראַכט די
ראָלע פון דיעזע בעדיענטע פון אונטערדריקונג פאַר אזוי שענדליך,
אז ליעבערשט האָט ער זיך געלאָזט ארעסטירען פון בעוואָפענטע
שקלאַפען, איידער ער זאָל זיך אליין איבערגעבען צו אזא שענדליכע
זאַך, — איידער, הויסט עס, ער זאָל אליין דיענען אין דער פאָליציי.
אָט אין דעם האָבען זיך דאָס געצייגט נאָך די אלטע בעגריפען פון
די גענטיל־צייטען. דער שטאַט האָט אָהן די פאָליציי ניט געקענט
עקזיסטירען. אָבער ער איז נאָך געווען יונג און האָט נאָך ניט געהאַט
גענוג מאַראַלישען רעספעקט ביי דעם פאָלק, אז זיי זאָלען האַלטען
פאַר אכטענסווערט צו דיענען אין זיין פאָליציי. אזא בעשעפטיגונג
ווי די פאָליציייסקע האָט נאטירליך ביי די אלטע גענטיל־ברידער אויס־
וועהען שענדליך.

יעצט איז דער שטאַט געווען פערטיג אין זיינע הויפט־שטריכען.

א זעלבסטשטענדיגע פאליטישע קערפערשאפט, דאס הייסט ער האט זיך אליין רעגיערט זיינע אנגעלעגענהייטען. אויך איז ער געווען א מיליטערישע קערפערשאפט. . די איינוואהנער פון דער שטאם־גענד האבען זיך אויסגעקליבען פאלגענדע פארשטעהער: א „פהאראך", דאס איז געווען דער שטאם־פארשטעהער; ער האט געהאט צו בעפעהלען די קאוואלעריע; א „טאקסיארך", וואס האט געהאט צו בעפעהלען איבער די פיעכאטע און א „סטראטעג", דעם אויבערשטען בעפעהל־האבער איבער דאס גאנצע מיליטער פון די שטאם־געגענד. יעדע שטאם־געגענד האט געמוזט צושטעלען פינף קריעגם־שיפען מיט מאנשאפט און קאמענדאנטען. און ווייטער האט יעדער שטאם געהאט א בעזאנדערען „גאט", אדער העראס, אלס אייגענעם בעשיצער. דער שטאם האט זיך געהופען אויף דעם נאמען פון דעם גאט זיינעם. ענדליך האט יעדער שטאם אויסגעקליבען פופציג ראטהם־לייט אין דעם אטהענישען ראטה.

און איבער די אלע אייניריכטונגען איז געווען דער אטהענישער שטאאט. די רעגיערונג זיינע איז געפיהרט געווארען פון א ראטה פון 500 ערוועהלטע ראטהסלייט פון די 10 שטאמען, 50 פון יעדען שטאם. די העכסטע דעה אבער האט געהאט די פאלקס־פערזאמלונג, צו וועלכער יעדער אטהענישער בירגער האט געקענט צוקומען און שטימען. לעבען דעם האבען די „ארכאנטען" און אנדערע בעאמטע בעזארגט די פערשיעדענע פערוואלטונגם־צווייגען און גע'פסק'ענמ דין־תורות. אן אויבערשטער בעאמטער איבער די עקזעקוטיוו־געוואלט — דאס הייסט א קעניג אדער א פרעזידענט — איז אין אטהען ניט געווען.

מיט דיעזער נייער אייניריכטונג — די אייגטהיילונג לויט דעם ארט וואו מען וואוינט — און מיט דעם וואס מען האט צוגעלאזען זעהר א גרויסע צאהל שוץ־פערוואנדטע (פרעמדע וואס האבען גע־קראגען יעדען שוץ ווי אייגענע, נאר קיין בירגער־רעכט ניט) — דאס זיינען געווען א טייל אייגעוואנדערטע, א טייל פרייגעלאזענע שקלא־פען — מיט דעם זיינען די אלטע קרובים־פערבאנדען ארויסגעשטופט געווארען פון די אפיציעלע אייניריכטונגען פון פאלק. זיי זיינען **נע־** בליבען ניט מעהר ווי פוויואטם־פערזיינען און רעליגיעזע קהילות. דאך איז דער מארשלישער אוינפלום פון די גענטיל־צייט **נאך בים־**

אַנהויב פון דיעזער איינטהיילונג איז שוין געווען געמאַכט אין די אויבענדערמאַהנטע „נויקראַריען". א מענש האָט שוין אַלזאָ ניט געהאַט זיינע געזעלשאַפטליכע רעכטע צווישען זיינע בלוטס־פערוואַנדטע, אין זיין משפּחה, נאָר צווישען זיינע שכנים. (עס האָט, הייסט עס, געגומען גילטען דער געדאַנק, וואָס ליענט אין דעם אַלטען פּסוק פון משלי „טוב שכן קרוב מאה רחוק", — בעסער א נאָהנטער שכן איידער א ווייטער ברודער. דיעזער פּסוק איז מסתמא אויך דער אויסדרוק פון אזא ענדערונג אין דעם אידישען פאָלק. — איבערזעצער). ניט דאָס פאָלק איז געווען איינגעטהיילט, נאָר דאָס לאַנד, די געגנדען. די אייגנוואָהנער זיינען פּאָליטיש געווען ניט מעהר ווי צוגעהעריגע צו דער געגענד.

גאַנץ אטטיקא איז געווען איינגעטיילט אין הונדערט געמיינדע־נעגענדען, „דעמאָס" האָט זיך גערופען אזא נעגענד. יערע דעמאָס האָט זיך אליין פערוואַלטעט. די „דעמאָטען", דאָס הייסט די בירגער פון יעדען דעמאָס האָבען ערוועהלט זייער אייגענעם פאָרשטעהער (דעמאַרק) און שאַץ־מייסטער, און אויך דרייסיג ריכטער מיט דעם רעכט צו פּסק'ענען קלייניע פראָצעסען. זיי האָבען אויך געקראָגען צוגעוויעזען אן אייגענעם טעמפּעל און אן אייגענעם שוץ־גאָט, אָדער הערָאָס, און זיי האָבען אליין אויסגעקליבען זיין פּריסטער. די העכסטע מאַכט אין דעם דעמאָס איז געלעגען אין האַנד פון די פערזאַמלונג פון די דעמאָטען. מאָרגאַן בעמערקט ריכטיג: די זעלבסט־שטענדיגע שטאָדט־געמיינדע היינט אין אמעריקא איז אין די פאָרמע פון יענע גריכישע דעמאָס. אין אמעריקא איז דאָס היינט די העכסטע אויסבילדונג פון דעם מאָדערנעם שטאַאַט — אָט דאָס וואָס זיין אייניהייט איז די שטאָדט־געמיינדע, מיט דעם רעכט צו רעגיערען די אייגענע אנגעלעגענהייטען נאַכ'ן אייגענעם ווילען. און אָנגעהויבען האָט זיך דער שטאַאַט ענטוויקלען אין אטהען, אין אזא פאָרמע, מיט די זעלבסטשטענדיגע דעמאָס אלס אייניהייט. (איז וויעדער א פאַקט, ווי די געשיכטליכע ענטוויקלונג קומט צוריק, אויף א העכערע מדרגה, צו די אָנפאַנגליכע אייניריכטונגען).

צוהן אזעלכע אייניהייטען, דעמען (דעמאָסען), זיינען געווען א שטאָם. דאָס איז אָבער שוין ניט געווען דער אלטער שטאָם פון קרובים, נאָר אן אָ ר ט ס־שטאָם. דער אָרטס־שטאָם איז געווען

כע מען האָט געפיהרט האנדעל. דער עשירות אין בעוועגליכע זאכען (מטלטלין, זאכען וואָס קענען איבערגעהן פון איין אָרט אויפ'ן אנדערן) און דער רייכטהום אין געלד און אין שקלאפען און שיפען איז נעוואקסען אלץ מעהר און מעהר. אָבער יעצט איז דאָס שוין ניט נעוען מעהר, ווי אמאל, בלויז א מיטעל אייגצוקויפען א סך פעלדער. נייַן, צו האָבען א סך געלד און אנדערע בעוועגליכע עשירות איז נעווארען א צוועק פאר זיך אליין. דערמיט איז אויפגעקומען א קאָנקורענץ־מאכט נעגען די אלטע מאכט פון אדעל. א נייע רייכע קלאסע איז אויפגעקומען, רייכע סוחרים און בעלי־בתים פון וואָרשטאטען. זיי האָבען געוואונען די אויבערהאנד איבער דעם אדעל. דערמיט איז אָבער אויך אוועקגענומען געוואָרען דער לעצטער רעשט פון דעם פונדאמענט פון די אלטע גענטיל־אָרדנונג. די מיטגליעדער פון אלע גענטעם, פראטריען און שטאמען זיינען יעצט נעווען צושפרייט איבער גאנץ אטטיקא און פאלשטענדיג דורכאנאנדער־נעמישט. די פערוואנדערשאפטס־איינטיילונג האָט אלזא שוין ניט נעטויגט פאר פאליטישע קערפערשאפטען. זעהר א סך אטהענישע בירגער האָבען אויבערהויפט ניט נעהערט צו קיין שום נענס. זיי זיינען נעווען איינגעוואנדערטע. זיי זיינען אויפגענומען נעוואָרען אין דעם אטהענישען בירגערעכט, אָבער ניט אין קיין אלטען משפחה־פערבאנד. חוץ דעם איז אלץ מעהר און מעהר נעוואקסען די צאָהל פון פרעמדע אייגוואנדערער, וואָס זיינען קיין בירגער אויך ניט נעוואָרען, נאָר האָבען בלויז נעקראָגען דאָס רעכט פון שוץ אין לאנד.

אין דער צייט זיינען פאָרגעקומען די שטרייטען צווישען די פאָרטייען. דער אדעל האָט נעוואלט צוריק נעווינען זיינע פריהעריגע פאָרעכטע. א נעוויסע צייט האָט דער אדעל צוריקגעקראָגען די אויבער־הערשונג. די רעוואלוציאָן פון קלייסטהענעס (509 פאר די קריסטליכע צייטרעכנונג) האָט זי וויעדער אומגעוואָרפען, דאָס מאל שוין אויך אייביג. מיט דעם איז שוין אונטערגענאנגען דער לעצטער רעשט פון די גענטיל־אייניכטונגען.

קלייסטהענעס האָט אין זיין נייעם גרונדגעזעץ שוין נאָר ניט נענומען אין בעטראכט די פיער אלטע שטאמען, וואָס זיינען נעווען נעגרינדעט אויף נענטעם און פראטריען. אויף דעם אָרט זיינען די בירגער איינגעטהיילט נעוואָרען בלויז נאָך זייער וואוין־פלאץ, וואָס אן

האָט נעמוזט דיענען אין די שווערע אינפאַנטעריע, די פיערטע — אין די לייכטע פיעכאָטע אָהן פּאַנצערן, אָדער אויף די קריעגס־שיפען, און זיי האָבען מסתמא געקראָגען בעצאָהלט.

דאָ ווערט אלזאָ איינגעפיהרט א נאַנץ נייער פונדאַמענט פון בירגער־רעכט אין די נרונד־געזעצע: דאָס פּריוואַט־אייגענטהום. די בירגער'ס רעכטע און פּפליכטען ווערען אָבגעמאָסטען לויט די גרויס פון זייער פעלד־בעזיץ. און אזוי ווייט ווי די צוטיילונג לויט פער־מענענס־קלאַסען ווערט איינגעוואָרצעלט, אזוי ווייט ווערט פערשטופט די אלטע איינטיילונג לויט בלוטס־פערוואַנדשאַפט. פון דיעזע אייג־ריכטונג האָט אלזאָ די אלטע גענטיל־אָרדנונג א נייעם קלאַפ געקראָגען.

עס האָט אָבער ניט געמוזט בלייבען אזוי, אז די פּאָליטישע רעכ־טע זאָלען יעדען בירגער צוגעמאָסטען ווערען לויט נאָך זיין פערמעגען. דער שטאַט האָט געקענט א קיום האָבען אָהן דעם אויך. אמת, דיע־זע איינפיהרונג — צו צוטהיילען יעדען זיין רעכט לויט נאָך דעם ווי רייך ער איז — האָט געשפּיעלט א גרויסע ראָלע אין דער געשיכטע פון די גרונד־געזעצע פון מלוכות, אָבער דאָך האָבען זיהר א סך שטאַ־טען דאָס ניט בעדאַרפט, און גראָד די, וואָס זיינען געווען אם פּאָל־שטענדיגסטען ענטוויקעלט. אויך אין אטהען האָט דאָס נאָר געשפּיעלט א פּארבייגעהענדע ראָלע. פון אריסטידעס צייטען אָן האָט יעדער בירגער געקענט קריעגען יעדען אמט.

אין די אַכציג יאָהר נאָך דיעזער צייט האָט זיך אין די אטהענישע געזעלשאַפט ביסלעכווייז איינגעשטעלט דער גאַנג, אויף וועלכען זי האָט זיך אין די נאָכקומענדע יאָהרהונדערטע ווייטער ענטוויקעלט. דאָס איז געווען דער גאַנג פון זוכען רייכקייט דורך האַנדעל און שקלאַ־פערייי. איינשלינגען א סך פעלדער דורך וואוכערייי, ווי פאר סאָלאָנ'ס צייט, האָט מען שוין ניט מעהר געקענט. אויך אויף אַנדערע אַרטען האָט מען ניט מעהר געקענט אָנקלייבען אָהן א שיעור פעלד־אייגענטהום אין איין האַנד. האָט מען זיך אליין מעהר און מעהר געגומען צום האַנדעל און צום האַנדווערק און קונסט־האַנדווערק, בעטריעבען אויף גרויסען פוס, דורך די אַרבייט פון שקלאַפען. מען איז געוואָרען אויפ־געקלערטער. אַנשטאָט וואָס פריהער האָט מען אויף א ברוטאַלען אופן אויסגעזויגט אייגענע מיט־בירגער, האָט מען גענומען אויסבייטען הויפּטזעכליך שקלאַפען און די מענשען פון אַנדערע לענדער, מיט וועל־

מעהר האָט קיינער ניט געקענט האָבען זיין אייגענס. דאָס איז געמאַכט געוואָרען, כדי אז דער הייסער הונגער פון דעם אַדעל איינצושלינגען די פעלדער פון די פויערען זאָל כאָטש אביסעל אייגעהאַלטען ווערען. און וויטער זיינען געמאַכט געוואָרען ענדערונגען אין די גרונדגעזעצע. פאר אונז זיינען די וויכטיגסטע די:

דער ראטה (פון לאַנד־פיהרער), איז בעשטימט געוואָרען, זאָל האָבען פיער הונדערט מיטגליעדער, הונדערט פון יעדען שטאַם. דאָ איז אלזא נאָך געבליעבען דער שטאַם דער יסוד. אָבער דאָס איז געווען די אייניגע זאַך, וואו די אלטע קרובים־אייניכטונגען זיינען אַרייגעצויגען געוואָרען אין דעם נייעם שטאַטס־קערפער. דען וויטער האָט סאָלאָן צוטיילט די בירגער אין פיער קלאַסען, לויט נאָך זייער פעלד־אייגענטהום און וויפיעל תבואה עם האָט זיי געבראַכט: די ערשטע קלאַסע זיינען געווען אזעלכע, וואָס זייער פעלד האָט זיי געבראַכט 500 מעדימנען תבואה. (א מעדימנוס איז געווען אזוי פיעל לערך, ווי 100 קוואַרט). די צווייטע קלאַסע 300, די דריטע — 150. ווער עם האָט געהאַט וועניגער גרונדבעזיץ ווי דאָס, אַדער גאָר ניט, דער האָט צוגעהערט צו די פיערטע קלאַסע. צו די העכסטע עמטער האָבען נאָר געקענט אויסגעקליעבען וועלכע מענשען פון די ערשטע קלאַסע, צו אַנדערע עמטער אויך מענשען פון די אַנדערע צוויי. די פיערטע קלאַסע האָט נאָר געהאַט דאָס רעכט צו רעדען און צו שטימען אין די פאָלקס־פערזאַמלונג. אָבער דערמיט האָט די פיערטע קלאַסע געהאַט די גאַנצע מאַכט, דען ביי די פאָלקס־פערזאַמלונג זיינען אלע בעאַמטע ערוועהלט געוואָרען, צו דיעזע פערזאַמלונג האָבען זיי געהאָט אָבצוגעבען רעכענשאַפט און ביי דיעזע פערזאַמלונג זיינען אלע געזעצע געמאַכט געוואָרען, און די פיערטע קלאַסע האָט דאָ געהאַט די מאיאָריטעט (רוב דעות). די נייע אייניכטונגען האָבען אלזא אין גרונד אָבגעשאַפט די פאָר־רעכטע פון די אריסטאָקראַטען. זיי האָבען זיי טהיילווייז ערנייערט אין די פאָרמע פון פאָררעכטע פון רייכטהום — דאָס הייסט דערמיט, דאָס די וואָס האָבען געהאַט מעהר פעלד, האָבען געהאַט מעהר רעכטע צו קריעגען עמטער; אָבער דאָך, די ענטשיידענע מאַכט האָט געקראָגען דאָס פאָלק. וויטער איז דאָס מיליטער אייניעטיילט געוואָרען נאָך די נייע פיער קלאַסען; די ביידע ערשטע קלאַסען האָבען צוגעשטעלט קאַוואַלעריע, די דריטע קלאַסע

פראנצויזישער רעוואלוציאן האט מען אוועקגענומען דאס פעראלע אייגענטהום (די גיטער פון די אדעליגע פריצים) כדי צו רעטען דאס בירגערליכע אייגענטהום (דאס פערמעגען פון די פראסטע בירגער. די פריצים האבען פריהער געשטערט, מיט זייערע פיהרונגען, די בירגער אין זייער אנקלייבען אייגענטהום. די רעוואלוציאן האט אוועקגענומען ביי די פריצים זייערע גיטער און דערמיט געבראכען זייער מאכט און גערעטעוועט דאס אייגענטהום פון בירגער). אין דער רעוואלוציאן פון סאלאן וויעדער איז אוועקגענומען געווארען דאס אייגענטהום פון די מלוות צו רעטען דאס אייגענטהום פון די בעל־חובות.

די חובות זיינען פשוט ערקלערט געווארען פאר אונגילטיג, פאר פארפאלענע. די אייגצעלהייטען זיינען ניט געווי בעקאנט. אבער סאלאן ריהמט זיך אין זיינע געדיכטע, אז ער האט ארויסגעריסען די משכון־סלופעם פון די פעלדער און האט צוריק געבראכט די מענשען, וואס זיינען פערקויפט געווארען פאר חובות אלס שקלאפען קיין אויסלאנד. דאס איז נאר מעגליך געווען דורך אפענעם שעדיגען אייגענטהומס־רעכט. און דער פאקט איז, אז דאס איז געשעהען אין אלע רעוואלוציאנען, פון דער ערשטער ביז דער לעצטער: כאטש רופען רופט מען זיי פאליטישע רעוואלוציאנען, דאס הייסט בלויז איבערקעהרענישען אין די פארמע פון דער רעגיערונג, דאך זיינען זיי אין אמת'ן אלע געמאכט געווארען צו בעשיצען אייגענטהום — פון א י י ן סארט, דורך אוועקנעהמען אייגענטהום — פון אן א נ ד ע ר סארט, וואס מען רופט אויך „גנבה". דאס איז אזוי ווייט אמת, אז מען קען אוועקשטעלען א כלל, דאס זייט דריטהאלבען טויזענד יאהר האט דאס פריוואט־אייגענטהום נאר געקענט אויפגעהאלטען ווערען דורך אוועקנעהמען אייגענטהום.

וועז סאלאן האט אבגעשאפט די חובות, האט מען ערשט געדארפט זעהען צו טהאן עפעס, וואס זאל ניט דערלאזען צוריק קומען צו אזא פערשקלאפונג פון די פרייע אטהענער. דאס איז געשעהען דורך אלגעמיינע געזעצע. עס איז צום ביישפיעל געמאכט געווארען א געזעץ, וואס האט פערבאטען צו נעהמען דעם בעל חוב אליין אלס א משכון פאר'ן חוב, דאס הייסט איהם צו מאכען פאר א שקלאף, וועז ער בעצאהלט ניט. ווייטער איז דורך א געזעץ פעסטגעשטעלט געווארען די גרעסטע מאס פעלדער וואס איין מענש מעג בעזיצען.

און דאן האָט דער יונגער שטאַט דער עיקר געדאַרפט האָבען א מאַכט צו פיהרען איינצעלנע קלייניע מלחמות און צום שוץ פון די האַנדעלס־שיפען. דיעזע מאַכט ביי די אַטהענער, די ים־פאָהרער, קודם נאָר געקענט זיין א ים־מאַכט. דאָס לאַנד איז איינגעטיילט גע־ווארען אין קלייניע טיילען, וואָס זיינען גערופען געוואַרען „נויקראַ־ריען", צוועלף אין יעדען שטאַם, און יעדע נויקראַריע האָט געמוזט צושטעלען א קריעגם־שיף, מיט די מענשען און אַלעס וואָס מען דאַרף דערצו, און אויסערדעם נאָך צוויי רייטער. דיעזע אייניריכטונג האָט ווייטער צורודערט די גענטיל־אַרדנונג אויף צוויי וועגען: ערשטענס, מיט דעם וואָס זי האָט בעשאַפען א געוואַלט איבער'ן פאָלק, א גע־וואַלט וואָס איז שוין ניט מעהר געווען דאָס פאָלק אליין אין בעוואַפ־נונג; און צווייטענס איז דאָ צום ערשטען מאָל דאָס פאָלק איינגע־טהיילט געוואָרען ניט נאָך קרובים'שאַפט, נאָר נאָך דיע ער־טער וואו זיי וואוינען צוזאַמען. וואָס דאָס האָט געהאַט צו בעדייטען וועלען מיר באַלד זעהען.

די גענטיל־אַרדנונג האָט דעם אויסגעבויטעטען פאָלק קיין הילף ברענגען ניט געקענט. איז אלזאָ נאָר געבליעבען דער ענטשטעהענדער שטאַאַט. און דער שטאַאַט האָט געבראַכט הילף אין דער געזעצגעבונג פון סאָלאָן.

סאָלאָן איז געווען א גריכישער געזעץ־געבער, וועלכער האָט אייני־גענפיהרט א נייע פערפאַסונג אין יאָהר 594 פאַר די קריסטליכע צייט־רעכענונג. (דאָס איז געווען ביי אידען אין די צייט פון ירמיה הנביא, עטליכע יאָהר פאַר'ן ערשטען חורבן). סאָלאָן האָט געבראַכט דער־לייכטערונג פאַר'ן פאָלק, און פאַר איין גאַנג האָט ער דערמיט אויך געשטאַרקט דעם שטאַאַט און נאָך מעהר אָבגעשוואַכט די אַלטע איינ־ריכטונגען. אויף וועלכען אופן סאָלאָן האָט דורכגעפיהרט זיין רע־פאָרם, נעהט אונז דאָ ניט אָן. ער האָט געמאַכט דעם ערשטען אָנ־פאַנג מיט די רייהע פון זאָגענאַנטע פאָליטישע רעוואָלוציאָנען. אונ געמאַכט האָט ער זיין רעוואָלוציאָן מיט אן אָנגריף אין אייגענטהום.

אַלע ביז־אַהעריגע רעוואָלוציאָנען זיינען געווען רעוואָלוציאָנען צום שוץ פון איין ארט אייגענטהום געגען אן אַנדערע ארט אייגע־טהום. זיי קענען איין סארט אייגענטהום ניט שיצען אָהן אָנצוריהרען און צו שעדיגען דעם אַנדערען סארט אייגענטהום. אין דער גרויסער

בעזאַנדערס אין די שטאַדט אטהען. כאָטש אביסעל איז נאָך געבליבען פון די גענטעס, דען אפילו אין אטהען האָט א מענש ניט געטאָרט פערקויפען זיין הויז צו קיין אַנדערען ווי צו אן אייגענעם גענס־ברודער. אָבער פעלדער האָט מען שוין געקענט פערקויפען צו פרעמדע. ווייטער זיינען די גענטעס צושלאָגען געוואָרען דורך דעם וואָס עס זיינען אויפגעקומען פערשיערענע מלאכות און די מענשען האָבען זיך שוין מער צוטיילט לויט נאָך זייער בעשעפטיגונג: פעלד־ארבייט, האַנדווערק, פערשיעדענע סאָרטען האַנדעל, שיף־פאָהרען א. ז. וו. די מענשען פון יעדע מלאכה און בעשעפטיגונג האָבען געהאַט צוזאַמען א רייהע געמיינשאַפטליכע אינטערעסען, פאַר וועלכע עס איז קיין פלאַץ ניט געווען אין דער גענס אָדער פראַטריע און עס האָבען געמוזט אויפקומען נייע עמטער צו בעזאָרגען דיעזע אינטערעסען. ווייטער האָט זיך די צאָהל פון שקלאַפען שטאַרק פערמעהרט. עס האָבען דער־מאָלט שוין געמוזט זיין מער שקלאַפען ווי פרייע אטהענער. אין די גענטיל־אייניריכטונגען איז פריהער ניט געווען קיין שקלאַפערייי, אלזא, איז ניט געווען אין זיי קיין מיטעל ווי צו האַלטען דיעזע מאַסע אונ־פרייע אין צוים. און ענדליך האָט דער האַנדעל געבראַכט א מאַסע פרעמדע קיין אטהען, וועלכע האָבען זיך דאָרטען בעזעצט וויל עס איז געווען לייכטער דאָרטען געלד צו פערדיענען. נאָך די גענטיל־אייניריכטונגען זיינען זיי געווען אָהן רעכט און אָהן שוץ. מען האָט זיי געדולדעט, לויט די געוואָהנהייט פון די אטהענער, אָבער אין א גענטיל־אָרדנונג, וואו די מענשען צוטיילען זיך לויט משפחות, זיינען די פרעמדע געווען א שטערענדעם פרעמדעם עלעמענט אין פאַלק.

קורץ, צו די גענטיל־אייניריכטונג איז געקומען א סוף. די גע־זעלשאַפט איז טעגליך מעהר אויסגעוואַקסען פון איהר ארוים. זי האָט ניט מעהר געקענט פערהאַלטען אָדער אבשאַפען אפילו די ערג־סטע צרות וואָס זיינען ענטשטאַנען אונטער איהרע אויגען.

דערווייל האָט זיך אונטער דער צייט דער שטאַט ענטוויקעלט שטילערהייט. די נייע פערטהיילונג פון די מענשען לויט נאָך זייערע מלאכות און בעשעפטיגונגען האָט בעשאַפען נייע גרופען, די נייע גרופען האָבען געראַרפט האָבען נייע פאַרשטעהער צו בעזאָרגען זייערע אינטערעסען. דערצו זיינען איינגעריכטעט געוואָרען אלערהאַנד עמטער.

דורכאויס אבשאפען דעם אויסטויש צווישען איינצעלנע מענשען. וואו זי שאפט דאס ניט אב, מוז זי סוף כל סוף פערליערען איהר קאנטראל איבער די פראדוקציאן און איבער איהר ווירקונג.

אזוי געשווינד ווי עס קומט אויף אויסטויש צווישען איינצעלנע מענשען און די פראדוקטען ווערען פערוואנדעלט אין סחורות, ווערען די פראדוקטען די אויבער־הערשער איבער זייערע אייגענע בעשאפער. און ווי שנעל דאס ווערט אזוי, האט מען געקענט זעהען אין אטהען. ווי נאר עס איז אויפגעקומען קויפען און פערקויפען און מען האט אנגעהויבען צו בעשאפען זאכען אלס סחורה, ניט אלס לעבענסמיטעל פאר אייגענעם געברויך, האבען שוין מענשען גענומען בעארבייטען שטיקלעך פעלד פאר זיך, פאר אייגענע רעכנונג, און דערמיט איז באלד אויפגעקומען פעלד־אייגענטהום פון אייגצעלנע. ווייטער איז דערמיט אויך אויפגעקומען דאס געלד, די אלגעמיינע סחורה, פאר וועלכע מען קען לייכט אויסטוישען אלע סחורות. אבער וען די מענשען האבען אויסגעטראכט געלד, איז זיי ניט איינגעפאלען, אז זיי האבען דערמיט בעשאפען א נייע געזעלשאפטליכע מאכט, אן אלגעמיינע מאכט, פאר וועלכע די גאנצע געזעלשאפט מוז זיך בויגען. און אט דיעזע נייע מאכט, וואס איז פלוצלונג ארויסגעשפרונגען, אהן ווייסען און ווילען פון איהרע אייגענע בעשאפער, האט געגעבען די אטהענער צו פיהלען איהר הערשונג און די גאנצע ברוטאליטעט פון איהר יוגענדליכקייט.

וואס איז אבער יעזוען צו מאכען? דאס געלד האט זיך אריינגעריסען ווי א קריעגס־העלד, וואס נעהמט איין א פעסטונג. די גענטיל־איינריכטונגען האבען קיין כוח ניט געהאט זיך צו שטעלען דאגעגען. די גענטיל־איינריכטונגען האבען אבער אויך בשום אופן ניט געקענט נעבען קיין פלאץ, אין זייערע ראמקעס, פאר אזא זאך ווי געלד, שולדען, מלוות און בעל־חובות. אבער די נייע געזעלשאפטליכע מאכט איז שוין איינמאל געווען, און מיט פרומע ווינשען, מיט בענקעניש צוריק צו די אלטע גוטע צייטען האט מען ניט מעהר געקענט פארטרייבען געלד און וואוכעריי. און חוץ דעם זיינען אין די גענטיל־איינריכטונגען אויסגעריסען געוואלטען נאך אנדערע לעבער, קלענערע. די גענס־ברידער און פראטעקטאראטען זיינען פערמישט געוואלטען, פון דור צו דור אלץ מעהר און מעהר. אזוי איז עס געווען אין גאנץ אטטיקא,

נען די פּראָדוקטען געווען לעבנסמיטלען צום געברויך, ניט קיין סחורות צום פערקויף. ווען אָבער א טייל זאכען זיינען געווארען „מיין" און א טייל „דיין" און מיר האָבען זיך דערנאָך געביטען, זיינען שוין די זאכען געווארען סחורות, — ניט פאר דעם אייגענעם געברויך פאר דעם אייגענטהימער, נאָר צום פערקויף אָדער אויסטויש פאר אַנדערע. און דאָ לייגט דער ווארצעל פון די גאַנצע איבערקעהרעניש וואָס איז נאָכדעם געקומען: אזוי באַלד ווי די בעשאפער פון לעבנסמיטלען האָבען ניט מעהר אליין פערברויכט די פּראָדוקטען, וואָס זיי האָבען בעשאפען, נאָר האָבען עס אַרויסגעגעבען פון זייער האַנד אין אויסטויש פאר אַנדערע פּראָדוקטען, האָבען זיי פערלוירען די הערשונג איבער זייערע אייגענע פּראָדוקטען. זיי האָבען ניט געוואוסט וואָס עס איז דערמיט געווארען. און דאָ איז נעווארען א מעגליכקייט, אז די אייגענע פּראָדוקטען, וואָס א מענש האָט בעשאפען, זאָלען ווערען פרעמדע רייכקייטען, אין די הענד פון אַנדערע מענשען, און די דאָזיגע פרעמדע רייכקייטען זאָלען דערנאָך זייער בעשאפער אליין אויסזויגען און אונטערדריקען.

ווען א מענשען־געזעלשאפט זאָל זיין פריי, מוז זי בעהערשען איהר אייגענע פּראָדוקציאָן. דאָס הייסט די גאַנצע געזעלשאפט דאַרף זיין די אייגענטהימערין פון די רייכקייטען, וואָס די מענשען בעשאפען. און זיי מוזען קענען קאָנטראָלירען וואָס עס וועט אַרויסקומען פאר זיי אַלע פון דעם גאַנצען פּראָדוקציאָנס־פּראָצעס. ווען ניט, ווען די בעשאפענע רייכקייטען געהען אַרויס פון זייערע רשות און זיי האָבען איבער זיי קיין קאָנטראָל ניט, ווערט די עשירות א בעזונדערע מאַכט איבער די געזעלשאפט און בעהערשט זי ווי א גרויסע טיראַניי. די געזעלשאפט וויסט דאַן ניט וואָס זי קען ערווארטען פון דיעזע מאַכט, וואָס עס קען פון איהר אַרויסקומען און זי קען אין דעם גאָר ניט טהאָן. און אזוי מוז עס זיין, ווי נאָר עס איז דאָ פּריוואַט אייגענטהום און אויסטויש (אָדער קויף און פערקויף) צווישען אייניציגע מענשען.

דעריבער קען מען אַננעהמען פאר א כלל דאָס פאָלגענדע: ווען א געזעלשאפט ווייל זי זאָל בלייבען אליין בעל־הבית איבער איהר אייגענע פּראָדוקציאָן און זי זאָל קענען קאָנטראָלירען די ווירקונג וואָס איהר בעשאפונגס־סיסטעם מאַכט אויף דער געזעלשאפט, מוז זי

אייגענע נענס און פון זייער אייגענעם שטאם זאלען ווערען אן אנ־
דערער קלאס מענשען, זייערע שונאים, וואס זאלען ביי זיי אוועק־
רויבען זייער פראצע. אזא אנשויקענויש האט ביי זיי ניט געקענט
קומען.

זייער פראדוקציאן האט נאך זעהר וועניג געקענט בעשאפען,
אבער ווען זיי האבען בעשאפען איז געווען זייער אייגענס. די פרא־
דוצענטען האבען בעהערשט זייער אייגענעם פראדוקט.

דיעזע זעהר גרויסע מעלה האט געהאט דער ארט לעבען און אר־
בייטען ביי די בארבארישע מדרגה פון ענטוויקלונג. ווען די ציווי־
ליזאציאן איז געקומען, איז דאס פערשוואונדען געווארען. און דאס
צוריק צו ברענגען איז די אויפגאבע פון די היינטיגע דורות. זיי
וועלען צוריק איינפיהרען אזא צושטאנד, ווו די מענשען וועלען וויע־
דער אליין בעהערשען זייער פראדוקציאן און אליין האבען ווען זיי
בעשאפען. אבער היינט ווערט דאס שוין געשעהען אויף די הויכע
מדרגה פון די היינטיגע ציווילויזאציאן. היינט האט די מענשהייט
דערגרייכט א שטופע, ווו זי בעהערשט די נאטור אויף א געוואלדיגען
אופן. און היינט איז מעגליך געווארען, אז די מענשען זאלען זיך
פריי פעראייניגען, אום געמיינשאפטליך צו בעהערשען די היינטיגע
געוואלטיגע פראדוקציאן. אזוי ווערט עס היינט צוריק קומען דער
אלטער צושטאנד אבער אויף א נייעם, פיעל־פיעל העכערען ארט (אזוי
איז עס אלע מאל, אין דער נאטור ווי אין דער מענשליכער היסטאריע:
דאס אלטע קומט צוריק, נאר אויף א נייעם פיעל העכערען און בע־
סערען ארט. דאס איז לויט די „דיאלעקטישע פילאזאפיע" פון העגעל,
ווען מארקס און ענגעלס האבען אויפגענומען, אויף א פערענדער־
טען אופן, אין זייער גרעאנקען־סיסטעם. — איבערזעצער).

אלזא, די ציווילויזאציאן האט יענעם אלטען נאטירליכען צושטאנד
צושטערט. ביי די גריכען זעהט מען ווי אזוי דאס איז געקומען. דאס
האט זיך אנגעהויבען מיט דעם אויפקומען פון פריוואט־אייגענטהום.
סטאדעם בהמות און לוקסוס־זאכען זיינען געווארען דאס פריוואט־
אייגענטהום פון אייניצעלנע מענשען. דאס האט געפיהרט צום
א ו י ס ט ו י ש (פערבייטען איין זאך פאר די אנדערע) צוויישען
אייניצעלנע מענשען. דאס האט פערוואנדעלט די פראדוקטען אין
ס ח ו ר ו ת. ווען אלצדינג איז געווען בשותפות פאר אלעמען, זיי־

די געזעלשאַפטליכע אַנגעלעגנהייטן, אינערהאַלב די גרענעצן פון דער נאַטור אונטער וועלכע זיי זיינען געווען אונטערוואָרפן, זיינען זיי געווען זייערע בעלי־בתים איבער די בעשאַפונג פון זייערע לעבענסמיטלען. זיי זיינען געווען אונטערוואָרפן אונטער א שלעכטער גערעטהעניש אויף זייערע גערטענדלעך, זיי האָט געקענט טרעפען א צרה, אז עס זאָל זיין וועניג פיש אין זייערע טייכען, וועניג חיות אין זייערע וועלדער צו פאַנגען; אָבער ווייטער, חוץ דעם, האָבען זיי נאָך גוט געוואוסט, וואָס זייער ארבייט קען זיי ברענגען ביי דעם אופן וויי זיי האָבען זיך זייער לעבענסמיטעל בעשאַפען. זיי האָבען גוואוסט, אז פון זייער ארבייט מוז ארויסקומען זייער לעבענסאונטערהאַלטונג; צו קארגליך, צו בהרחבה, האָבען וועלען זיי, וואָס זיי וועלען ארויסברענגען. זיי האָבען אָבער ניט געהאַט וואָס מורא צו האָבען, אז עס זאָלען זיך מאַכען אונערוואַרטעט ג ע ז ע ל ש א פ ט־ל י כ ע איבערקעהרעניש, וועלכע זיי האָבען אליין ניט געוואָלט מאַכען; עס איז ניט מעגליך געווען צו ערוואַרטען, אז די געזעלפערבינדונגען זאָלען צוריסען וועלען, אז א טייל מענשען פון זייער

דאָס האָט אלץ אזוי אויסגעפיהרט דער אדעל, וועלכער האָט זיך מיט
זיין געלד־הערשונג אלץ מעהר און מעהר אויסגעברייט.

נאָך מעהר: אין פאַל וועו דער פערקויף פון דעם בעל חוב'ס
פעלד האָט ניט אויסגעבראכט גענוג צו בעצאָהלען זיין חוב, אָדער וועו
די הלואה איז געווען גענומען אָהן א משכון, האָט דער בעל־חוב גע
מוזט פערקויפען זיינע קינדער פאר שקלאפען קיין אויסלאנד, כדי צ
קענען בעצאָהלען זיין חוב. אָט דאָס איז געווען די ערשטע פרוכט
פון פאָטער־רעכט און פון מאָנאָגאמיע: אז דער פאָטער האָט געקענט
פערקויפען זיינע קינדער פאר שקלאפען!

און איז דער בלוט־זויגער נאָך ניט געווען בעפריעדיגט, האָט
ער געקענט דעם בעל חוב אליין פערקויפען פאר א שקלאף. דאָס אי
געווען די ליעבליכע אויפשיינונג פון דעם מאָרגען־שטערען פון ציווי
ליזאציאָן ביים אטהענישען פאָלק.

אָט אזוי איז געקומען אויף די מענשען א נייע סאָרט צרה. פרי
הער האָבען אויף זיי געקענט קומען צרות פון דער נאטור. אין דע
האָבען זיי ניט געוואוסט ווי צו העלפען זיך. אָבער איבער זייער אי
געגעם געזעלשאפטליכען לעבען זיינען זיי זיך אליין געווען די בעל
בתים. ווי זיי האָבען זיך געמאכט, אזוי האָבען זיי געהאט. ד
פראָדוקטען, וואָס זיי אליין האָבען בעשאפען, זיינען געווען אין זייער
אייגענע הענד, וואָס זיי האָבען געוואָלט, האָבען זיי געמאכט מיט
זיי. זיי האָבען בעהערשט זייערע פראָדוקטען, ניט די פראָדוקטע
זיי. אליין האָבען זיי זיך געקענט מאכען עם זאָל ארויסקומען פו
זייער ארבייט, פון זייער בעשאפען פראָדוקטען, וואָס זיי האָבען גע
וואָלט. דאָ אָבער זיינען זייערע אייגענע פראָדוקטען געוואָרען ד
עשירות פון א טייל מענשען און די דאָזיגע עשירות איז געוואָרען צ
דריקענדע און אויסזויגענדע מאכט איבער זיי. א מאכט איבער וועל
כער די מענשען האָבען קיין קאָנטראָל ניט מעהר געהאט. זיי האָבע
געארבייט און בעשאפען גוטס און דערפון האָט זיך פערשטארקט ד
אויסזויגענדע מאכט איבער זיי. און זיי האָבען דערצו גאָר ניט
געקענט מאכען. א צרה איז אראָפגעפאלען אויף זיי עפעם ווי פו
הימעל אראָב, וואָס זיי האָבען אליין זיך ניט גענומען, זאָ צו זאָגען
זיכער איז דאָס געווען גענען זייער ווילען.

פריהער, וועו דאָס פאָלק האָט נאָך געפיהרט אזא לעבען ווי בי

די לעבענסמיטלען, וואָס זי האָט אליין פערבראכט. אָבער די געלד־ווירטשאפט פון אטהען האָט זיך אלץ מעהר ענטוויקעלט און אויס־געברייט אויף איבער די לאַנד־געמיינדען און זי האָט צופרעסען די נאַטוראַל־ווירטשאפט אזוי ווי שיידוואַסער צופרעסט קופער. די געלד־ווירטשאפט קען מיט די געזעטיל־אייגריכטונג בשום אופן ניט עקזיסטירען צוזאַמען. די געזעטיל־אייגריכטונג האָט פריהער אַרום־גענומען און בעשיצט די מענשען וואָס האָבען געהאט יעדער זיין שטיקעל פעלד צו בעאַרבייטען. אין די גריכישע געשיכטע געפינען מיר, ווי די דאָזיגע קלייגע בויערען זיינען אין א געוויסע צייט בדלות געוואָרען. דאָס איז געשעהען אין דער צייט, ווען די געזעטיל־אייגריכ־טונגען זיינען צופאַלען. די קלייגע בויערען זיינען געוואָרען בעל חובות צו די רייכע און האָבען צו זיי שוין פער'משכנ'ט זייערע פעל־דער. ווען א רייכער האָט געהאט א וועקסעל אויף א פויער'ס פעלד, האָט ער שוין ניט געקוקט אויף דעם, פון וועלכע גענם אָדער פראַטריע זיין בעל חוב איז געווען. ביי די אלטע געזעטיל־אייגריכטונג איז ניט געווען קיין געלד, קיין באַרגען, קיין חובות. די נייע געלד־ווירטשאפט אָבער האָט צוריסען די געזעטיל־אייגריכטונג. און דאָן איז אויפגע־קומען א נייע אייגריכטונג צו זיכערען דעם מלוה געגען דעם בעל חוב, צו בעשטעטיגען דאָס רעכט פון דעם געלד־בעזיצער אויסצוראַבעווען דעם קלייגעם בויער. די נייע אייגריכטונג איז בעשטאַנען אין דעם, דאָס סלופעס זיינען אַרייגעשלאָגען געוואָרען אין דר'ערד אַרום די פעלדער, פאַר א צייכען, אז דיעזע פעלדער זיינען פער'משכונ'ט צו דעם־און־דעם פאַר אזוי־פיעל־און־אזוי־פיעל געלד. דאָס איז געשטא־נען אויף די סלופעס אויפגעשריעבען. אלע פעלדער פון אטטיקא זיי־נען געווען פול מיט אזעלכע משכון־סלופעס. די פעלדער, וואָס האָ־בען אזעלכע סלופעס ניט געהאט, זיינען ס'רוב שוין געווען פערקויפט פאַר חובות אָדער צינזען און שוין דאָס אייגענטהום פון אַדעליגע וואוכערניקעס. דער בויער האָט דאָן געקענט צופריעדען זיין, ווען עס איז איהם ערלויבט געווען צו בלייבען זיצען אויף זיין פעלד אלס פאַכטער און צו לעבען פון א ז ע ק ס ט ע ל פון די תבואה וואָס ער האָט מיט זיין פראַצע אַרויסגעבראַכט פון זיין פעלד. פ י נ ף ז ע ק ס־ט ע ל האָט ער געמוזט אָבצאָהלען זיין נייעם האַרר אלס פאַכט־צינז.

שוין פאר הייליג דיעזע פאר־רעכטע, וואס א טהייל מענשען האבען זיך גענומען. און נאך וויטער זעהט מען פון דיעזער איינטהיילונג אין קלאסען, וווי וויט עס האט שוין גענאלטען מיט די טהיילונג פון ארבייט צווישען פעלד־ארבייטער און האנדווערקער: די מענשען האבען זיך שוין אזוי וויט געטהיילט נאך די בעשעפטיגונג, אז דיעזע צוטיילונג האט שוין געשפיעלט מעהר ראלע אין דער געזעלשאפט, ווי די אלטע צוטהיילונג נאך גענטעס און שטאמען.

און ענדליך זעהט מען ארוים פון דיעזע איינטיילונג אין דריי קלאסען, אז דער שטאאט קען זיך בשום אופן ניט פערטראגען מיט דער גענטיל־איינריכטונג. מיר זעהען דא די ערשטע פראבע צו בילדען א שטאאט; בעשטעהט באלד די ערשטע פראבע אין דעם, דאס די גענטעס ווערען צוריסען, מיט דעם וואס אין יעדער גענס ווערען די מיטגליעדער איינגעטהיילט אין מיוחסים און פראסטע, און די פראסטע ווערען געטיילט אין צוויי קלאסען לויט זייער ארבייט, אין פעלד־ארבייטער און האנדווערקער, און דיעזע קלאסען ווערען זיך אויף אזא אופן געגנער, ניט קוקענדיג מעהר אויף גענטעס, פראטריען און שטאמען.

די ווייטערע פאליטישע געשיכטע פון אטהען ביז צו די צייט פון דעם גרויסען סאלאן איז נאר אונפאלקאמען בעקאנט. דאס אמט פון דעם באזילעאוס איז אונטערגעגאנגען. עס זיינען אויפגעקומען „ארכאנטען" אלס די אויבערשטע הערשער פון גאנצען שטאאט. זיי זיינען גרוועהלט גרווארען פון די אדעליגע. די הערשאפט פון דעם אדעל איז גרווארען אלץ שטארקער, ביז זי איז גרווארען אן אונערטרעגליכע טיראניי. דאס איז גרווען ארום 600 יאהר פאר די קריסטליכע צייט־רעכנונג. דאס הויפט מיטעל צו אונטערדריקען די פרייהייט פון פאלק איז גרווען דאס גאלד און די וואוכערייי (פראצענטנעהמען). דער הויפט־פלאץ וואו דער אדעל האט גרוואוינט, איז גרווען אטהען און ארום, וואו ער האט גשעפט עשירות פון האנדעל איבער'ן ים און ביי גאלגענהייט אויך נאך פון ים־רויב. פון דעם האט זיך אנגעקליבען אלץ מעהר גאלד־רייכטהום אין די הענד פון די אדעליגע. די גמיינדען פון די דערפער זיינען נאך לענגער גבליבען ביי זייער אלטען ארט לעבען, א לעבען פון א נאטוראל־ווירטשאפט, א לעבען אהן מסחר, אהן גאלד, יעדע גמיינדע האט אויסגעארבייט

קיין אייניציגען שטאם פון גאנץ אטטיקא, זיינען אויך געווארען אטהענישע בירגער. אזעלכע זיינען אלזא שוין געווען נאר אין גאנצען אויסערהאלב די קרובים־געמיינשאפט פון די ענטיל־אייניריכטונגען און זיי זיינען געבליעבען פרעמדע אלס קרובים, און דאך בירגער. דאס האט אלזא נאר שטארק צובראכען די קרובים־געזעלשאפטליכע אייניריכטונגען.

א צווייטע נייע אייניריכטונג, וואס עס ווערט דערצעהלט, אז טהעזאוס האט זי איינגעפיהרט, איז געווען די איינטיילונג פון גאנצען פאלק אין דריי קלאסען: אדעליגע, פויערען און האנדווערקער,— אויף גריכיש: אויפאטרידען, געאמארען און דעמיורגען. דא האט שוין א מענש נאר ניט מעהר צוגעהערט צו זיין שטאם אדער פראטריע אדער געגם, נאר צו זיין קלאס. איז ער געווען א האנדווערקער, אלץ איינס פון וועלכע קרובים'שאפט, האט ער נעהערט צו דעם קלאס דעמיורגען א. ז. וו., און דאס רעכט צו בעזעצען אן אמט איז איבערגעגעבען געווארען אין גאנצען צו די אויפאטרידען, צו די אדעליגע. עס איז אפילו אמת, אז דיעזע איינטיילונג איז געבליעבען אהן שום ווירקונג — חוץ נאר דאס, וואס דאס רעכט צו בעזעצען אמטען איז איבערגעגעבען געווארען נאר צום אדעל. ווייטער אבער איז די איינטיילונג געבליעבען אהן ווירקונג, ווייל זי האט ניט געגעבען די פערשיעדענע קלאסען קיין שום פערשיעדענע רעכטע. אבער דאך איז דיעזע איינטיילונג וויכטיג, ווייל זי צייגט אונז די נייע געזעלשאפטליכע עלעמענטען, וואס האבען זיך אין דער שטיל ענטוויקעלט. מען זהט פון דיעזער איינטהיילונג, ווי עס איז אויפגעקומען אן אדעלקלאס. פריהער האט מען גלאט פון געוואוינהייט אויסגעקליבען געזעלשאפטע אלע מאל פון די אייגענע פאמיליען. דערפון איז ארויסגעקומען, אז די דאזיגע פאמיליען האבען עם שוין געהאלטען פאר זייער רעכט, אז נאר זיי קומט צו קריענגען דיעזע אמטען, און זעלטען ווער עס האט געזאגט אז ניט.

ווייטער זהט מען פון דעם, אז אזעלכע פאמיליען, וועלכע זייענען חוץ דעם געווען מעכטיג דורך רייכטהום, האבען אנגעהויבען זיך צו בילדען אלס איין קלאס, אלץ איינס פון וועלכע גענם, — אלס איין קלאס מענשען וואס האבען בעזאנדערע פאר־רעכטע. אויך זהט מען פון דעם, ווי דער נאר וואס ארויסגעשפראצטער שטאאט ערקלערט

אָהן אן אנטהייל, אָהן א דעה אין די געזעלשאפטליכע פיהרונגען, וועלכע זיינען פריהער געלעגען אין גאנצען אין די הענד פון די פראטריע און שטאם. בלויז אין צייט פון קריעג האָבען זיי געשיקט פערטרעטער קיין אטהען צום פאָלקס־ראטה אָדער באזיעלאום. אין פריעדענס צייטען האָבען זיי זיך אלעם אליין געפיהרט, און פון דיעזע פיהרונגען זיינען די "פרעמדע" געווען אויסגעשלאָסען.

דורך דעם איז ארויסגעקומען אן אונאָרדנונג אין די אלטע גענטיל־אייניריכטונגען. די פערוואלטונג האָט ניט מעהר געקענט צוגעהן רעגעלמעסיג. און מיר געפינען, אז שוין אין דער הערָאען־צייט איז נויטיג געווען צו זוכען עצות דאגעגען. עס איז אייניגעפיהרט געווארען א נייע אייניריכטונג. טהעזעאום, וועלכע דערצעהלט, האָט די נייע אייניריכטונג פערפאסט.

די נייעס איז בעשטאנען דער עיקר אין דעם, דאָס עס איז אייניגעריכטעט געווארען א צענטראל־פערוואלטונג אין די שטאָדט אטהען. דאָס הייסט, אז א טהייל פון די אנגעלעגענהייטען, וואָס זיינען פריהער פערוואלטעט געווארען פון די שטאמען אליין, זעלבסטשטענדיג, זיינען יעצט ערקלעהרט געווארען פאר געמיינשאפטליכע אנגעלעגענהייטען פון גאנצען פאָלק צוזאמען און דאָס אנצופיהרען איז איבערגעגעבען געווארען דעם געמיינשאפטליכען ראטה, וועלכער איז נעזעסען אין אטהען. מיט דעם זיינען די אטהענער שוין נעגאנגען איין שריט ווייטער ווי אלע אינדיאנער־פעלקער אין אמעריקא. ביי די אינדיאנער איז עס העכסטענס נאָר געווען נעקומען צו א בלויזען בונד פון שטאמען, וואָס האָבען געוואוינט לעבען אנאנדער. די אטהענער אָבער האָבען שוין אלע זייערע שטאמען צוזאמענגעשמאָלצען צו איין אייניציגעם פאָלק. דערמיט איז ארויסגעקומען איין געמיינשאפטליכעם פאָלקסרעכט פון דעם אטהענישען פאָלק, וואָס איז געשטאנען העכער איבער די בעזונדערע רעכטס־מנהגים פון די שטאמען און די גענטעם. דער אטהענישער בירגער האָט געקראָגען אלגעמיינע רעכטע אלס אטהענישער בירגער, און נייעם שוץ פאר זיינע רעכטע, אפילו וועהר האָט געוואוינט צווישען א פרעמדען שטאם. דערמיט אָבער איז געשעהען דער ערשטער שריט צו אונטערגראָבען די גענטיל־אייניריכטונגען; דען דאָס איז געווען דער ערשטער שריט צו די שפעטערע אייניפיהרונג, אז אפילו נאָנץ פרעמדע, וואָס האָבען ניט געהערט צו

איבער אלע שטאמען. דאך האבען זיי, ווי עם שיינט, געהאט זייערע זיץ־פלעצער אין צוועלף בעזונדערע שטעדט פון קעקראפס. די אייניקייטונג פון דער געזעלשאפט איז נעווען די פון דער הערשען־צייט: אלעס איז געפיהרט נעווארען פון די פאלקס־פערזאמלונג, דעם פאלקס־ראטה און דעם באזילעאוס.

אזוי ווייט ווי די געשריעבענע געשיכטע גהט, זיינען די פעלדער שוין נעווען פערטיילט און איבערגענגען אין פריוואט־אייגענטהום. דאס איז נאטירליך אזוי ארום דער ענדע פון די אויבערשטופע פון בארבארייי, ווען די מענשען ארבייטען שוין אוים סחורות צום פערקויפען, ניט בלויז פאר'ן אייגענעם געברויך און עס איז שוין דא מסחר, ווי עס איז נאטירליך ביי אזא צושטאנד. חוץ תבואה, האט מען דעמאלט שוין אויסגעארבייט פון די פעלדער ווין און אייל. אויבערן ענגאישען ים האבען שוין די פעניציער (כנענים) פריהער געפיהרט א ים־האנדעל. פון זייערע הענד האבען די גריכען פון אטהען דיעזען האנדעל אלץ מעהר און מעהר ארויסגענומען און אליין דאס איבערגענומען.

דאס האט מיט דער צייט געמוזט צואווארפען די קרובים־פערייניגונגען, די גענטעס, פראטריען און שטאמען.

ווארים ווען פעלדער זיינען געקויפט און פערקויפט געווארען, זיינען אין דעם לאנד פון איין גענס, פראטריע אדער שטאם ארייגעקומען פרעמדע מענשען צו ווואוינען, — פרעמדע פון די גענס, פראטריע אדער שטאם, כאטש ניט פרעמדע פון פאלק. צו דיעזע פערמישונג האט אויך מיטגעהאלפען די פערטהיילונג פון ארבייט, דאס הייסט דאס, ווען א טייל מענשען האבען זיך גענומען בעשעפטיגען מיט בעזונדערע סארטען ארבייט פאר אלע אנדערע. ווען אלע האבען נאר געארבייט אויפ'ן פעלד פאר אייגענעם געברויך, האבען די קרובים געקענט זיין צוזאמען. ווען אבער א טייל זיינען געווארען האנדווערקער, האבען זיי שוין געמוזט גהן ווואוינען וואו נאר זיי האבען געקענט געפינען ארבייט. א סך האבען אויך דער האנדעל און דאס פאהרען מיט שיפען צואווארפען די קרובים־פעראייניגונגען. מענשען האבען זיך אלץ מעהר בעזעצט צווישען „פרעמדע", דאס הייסט ניט זייערע קרובים, ניט זייער גענס, פראטריע אדער שטאם. דערמיט איז אזא „פרעמדער", ביי די אלטע גענטיל־אייניקטונגען, געבליבען

5. — וי דער שטאַט איז אויפגעקומען.

אין די געשיכטען פון די פארצייטיגע אטהען (אן אבטהיילונג פון גריכענלאנד) קענען מיר אם בעסטען בעטראכטען ווי עם איז ענטשטאנען דער שטאַט, וויניגסטענס זיין ערשטער אנפאנג. אין יענע געשיכטען קען מען אויסגעפינען, ווי דער שטאַט האָט זיך ענטוויקעלט מיט דעם, וואָס עם זיינען ביסלעכווייז אָבגעשאפט געוואָרען די בעאמטע און אייניכטונגען פון די ענטיל־אָרדנונג. אין אָנהייב זיינען זיי א טייל פערענדערט געוואָרען, א טייל אַרויסגעשטופט דורך נייע בעאמטע און אייניכטונגען. און צום סוף זיינען דיעזע אלטע ענטיל־אייניכטונגען אין גאנצען אַוועק און ווירקליכע שטאַטס־רעגיערונגען האָבען פערנומען זייער פלאץ. פריהער איז דאס פאָלק אליין געווען א ווירקליכעס „פאָלק אין וואפען" און האָט זיך אליין געשיצט אין זיינע ענטעס, פראטריען און שטאמען. אנשטאט דעם איז שפעטער אויפגעקומען אן „עפענטליכע געוואלט", א מאכט־אייניכטונג, וועלכע איז געווען אונטערוואָרפען אונטער די שטאַטס־רעגיערונג. דיעזע נייע מאכט האָט אלזא געקענט בענוצט ווערען אויך געגען דאס פאָלק אליין. דאָס קען מען אלעס ארויסזעהן פון די אלטע געשיכטען פון אטהען.

ווי די פאָרמען פון די אייניכטונגען האָבען זיך אומגעוואנדעלט פון די ענטיל־אָרדנונגען אויף דעם שטאַט, דאָס האָט אין דער הויפטזאך מאָרגאן אויסגעמאָלען. איך מוז אָבער דא צוגעבען א בעמערקונג, ווי דיעזע אומוואנדלונגען אין די פאָרמען פון די געזעלשאפטליכע אייניכטונגען זיינען ארויסגעקומען פון עקאָנאָמישע ענדערונגען.

די אטהענער זיינען געווען א פאָלק פון פיער שטאמען. זיי האָבען געוואוינט אין דעם לאנד אטטיקא. אין די הערָאָן־צייט זיינען די פיער שטאמען נאך געזעסען אין פיער בעזונדערע געגענדען, אָבגעזונדערט אייניע פון די אנדערע. די פיער שטאמען האָבען געהאט צוזאמען צוועלף פראטריען. די פראטריען זיינען געווען צושפרייט

וואס זאל זיין אייגענטהום בעשיצען און ערקלערען פאר קודש קדשים דאס פריוואט־אייגענטהום, וואס איז פריהער אזוי וועניג געשעצט געווען. עס איז יעצט נייטיג געווארען א נייע אינריכטונג, וואס זאל ערקלערען דאס הייליגע פריוואט־אייגענטהום פאר דעם צוועק פון די גאנצע מענשליכע געזעלשאפט. און ניט נאר דאס אליין; עס איז אויך נויטיג געווארען אזא נייע אינריכטונג, וואס זאל ארויפלייגען דעם שטעמפעל פון אלגעמיינע מענשליכע אנערקענונג אויף אלעם וואס מענשען האבען געמוען טהאן אום אנצוקלייבען עשירות פאר זיך. וואס ווייטער זיינען אלץ אויפגעקומען נייע וועגען דערצו און דער פריוואט־רייכטהום ביי די רייכע האט זיך אלץ געשווינדער און גע־שווינדער פערמעהרט און די רייכע האבען דעריבער נויטיג בעדארפט אן אינריכטונג, וואס זאל זייער אייגענטהומס־רעכט פעסטיגען. זיי האבען נייטיג געהאט, אז די נייע אינריכטונג זאל פעסט איינשטע־לען די צוטהיילונג אין קלאסען, רייכע און ארימע, אלס אן אייביגע זאך, און נאך מעהר — עס זאל אויך פעסטגעשטעלט ווערען דאס רעכט פון די רייכע, פון די אייגענטהום־בעזיצענדע, אויסצונוצען און אויסצוויגען די ארימע, די ניט־בעזיצענדע, און זיי צו בעהערשען.

און אזא אינריכטונג איז אויפגעקומען. דער ש ט א א ט איז ערפונדען געווארען*).

*) דא זעהט דער לעזער דויטליך, וואס ענגעלס רופט אן שטאאט. זיין גאנצע בעמיהונג אין דיעזען קאפיטעל ציעלט צו מאכען קלאר, אז די אינריכטונגען פון די גריכישע געזעלשאפט אין די העראען־צייט איז נ י ט געווען קיין שטאאט. אלזא, כאטש אין דיעזע אינריכטונגען זיי־נען געווען אויסגעקליבענע פערטרעטער, א ראטה וואס האט פערוואלטעט קהל'שע זאכען און ריכטער און געווייסע געזעצע א. ז. וו. — ווי ענגעלס ערקלעהרט אליין — דאך זאגט ער, אז דאס איז אלעס נאך ניט געווען קיין שטאאט. פאר וואס? וויל עס איז ניט געווען קיין בעזונדערע שטענ־דיגע הערשענדע קלאסע, וואס זאל א ו נ ט ע ר ד ר י ק ע ן דאס פאלק. ערשט וען אזא גוואלט־הערשונג איז אויסגעפיהרט געווארען, ווי אויס־געדריקט אין די לעצטע שורות, היסט דאס ביי דעם פערפאסער א שטאאט. אט אזא שטאאט, פיהרט ער אויס וויייטער, וועט אין א סאציאליסטישע גע־זעלשאפט „אבשטארבען". אבער בלייבען וועט א געזעלשאפטס־ארדנונג מיט פארשטעהער, מיט מאיאריטעטס־בעשלוס, מיט אויסגעוועהלטע פערטרעטער, מיט געזעצע וועגען געזעלשאפטליכע אויינריכטונגען א. ז. וו. אזוי ווי עס זיינען געווען אזעלכע זאכען — ווי מיר האבען געזעהען — אויידער עס איז אויפגעקומען דאס, וואס דער פערפאסער רופט שטאאט.

אין צייט פון קריעג. פון דיעזען אויבערשטען אנפיהרער פון די מחנות האבען די שפאניער געמאכט א „קייסער".

אלזא, צוריקקעהרענדיג זיך צו די גריכען: מיר זעהען אין די אייגריכטונגען פון דער גריכישער הערשען-צייט די אלטע געמיל-אַרגאניזאציאן נאך אין לעבעדיגער קראפט, אבער אויך שוין דעם אנפאנג פון איהר אונטערגראבונג: דאַרט איז שוין דא פאטער-רעכט מיט דער איינפיהרונג, אז דעם פאטער'ס פערמעגען געהט איבער בירושה צו די קינדער. דאס גיט דער פאמיליע א גוטע געלעגענהייט אנצוקלייבען עשירות פאר זיך, ניט מעהר אלס שותפות-אייגענטהום פון די גענס, און דורך דעם קריעגט די פאמיליע א מאכט געגען די גענס. און דא זעהען מיר שוין אויך, ווי די פערשיעדענהייט אין רייכטהום ווירקט, אז די גאנצע געזעלשאפטליכע אייגריכטונג הייבט זיך אן צו פערענדערען, דען עס צייגען זיך די ערשטע ארויסשפרא-צונגען פון א ירושה-אדעל און קעניגטהום. עס צייגט זיך שוין אויך שקלאפערייי, קודם נאך בלויז פון קריעגס-געפאנגענע, אבער שוין עפענט דאס אן אויסזיכט אויף פערשקלאפונג פון מענשען פון אייגע-נעם שטאם און אפילו פון דער אייגענער גענס. דער אלטער קריעג פון שטאם געגען שטאם ווערט שוין דא פערוואנדעלט אין א סיסטע-מאטישע רויבעריי אויף דער יבשה און אויפ'ן ים אום צו כאפען בהמות, שקלאפען, אוצרות, אלס א רעגעלמעסיגע בעשעפטיגונג. קורץ, עשירות ווערט שוין געשעצט און געאכטעט אלס דאס העכסטע און די אלטע געמיל-אַרדנונגען ווערען מיסברויכט אום צו רעכטפערטיגען דעם גע-וואלטזאמען רויב פון רייכטהימער.

און דא האט שוין נאר געפעהלט נאך איין זאך: עס האט נע-פעהלט אן אייגריכטונג, וואס זאל בעשיצען די נאר-וואס אנגעקלייע-בענע עשירות'ן פון די אייגצעלנע. פון אלטע געוואוינהייט זיינען די מענשען ניט געווען גענייגט צו האבען דרך-ארץ פאר פריוואט-אייגענטהומס-רעכט. פון אלטע צייטען זיינען זיי געוואוינט געווען מיט קאמוניסטישע שותפות-אייגענטהום פון דער גענס. אלזא, איז דער נייער פריוואט-אייגענטהימער ניט זיכער געווען מיט זיין פער-מענען, אז די מענשען זאלען ניט, אוים אלטער קאמוניסטישער ge-וואוינהייט, זיך וועלען נעהמען דערפון וויפיעל זיי האבען חשק. דערי-בער האט דער אייגענטהימער געדארפט האבען א נייע אייגריכטונג.

(לויט די אמאליגע בעדייטונג פון דעם וואָרט) פאַרשטעהער פון א גענס. און דאָס זעלבע איז אויך געווען דער באזיִלעאום ביי די גריכען. אָבער וואָס היינט הייסט א קעניג איז קיין שום עהנליכקייט ניט צו דעם פארצייטיגען באזילעאום. דער באזילעאום איז נאָר געווען דער אָנפיהרער פון די מחנה אין קריעג. ווייטער האָט ער געהאט דעם אמט פון א פריסטער און פון א ריכטער. ווי ווייט און ביי וועלכע געלעגענהייטען ער איז געווען ריכטער, איז ניט גענוי בעשטימט. און פריסטער איז ער געווען אלס דער אויבערשטער פערטרעטער פון דעם שטאָם, אָדער פון דעם בונד פון שטאמען. אז ער זאָל האָבען געהאט דאָס רעכט צו בעפעהלען איבער בירגערליכע פערוואלטענדע אנגעלעגענהייטען, געפינט מען אין ערגעץ ניט. עס שיינט אָבער, אז דורך זיין אמט איז ער געווען מיטגליעד פון דעם ראטה.

אויך אריסטאטלעס זאָגט, אז די באזילעיא פון די הערָאען־צייט איז געווען אן אָנפיהרערשאפט איבער פרייע און דער באזילעאום איז געווען א מחנה־פיהרער, ריכטער און אָבער־פריסטער. רעגיערונגם־געוואלט אין דעם זין פון שפעטערע אייגריכטונגען האָט ער אלזאָ ניט געהאט.

ביי די אזטעקען, די מענשען וואָס מען האָט געפונען אין מעקסיקא וועלכע אמעריקא איז ענטדעקט געוואָרען, איז אויך געווען א מחנה־פיהרער און אויך איהם וויל מען פערגלייכען צו א קעניג ווי אין היינטיגע צייטען. די בעשרייבונגען וועגען די אזטעקען קומען פון די שפאניער, וועלכע האָבען זיי איינגענומען. זייערע בעריכטען וועגען יענע מענשען זיינען פריהער געווען איבערטריבען און ניט פערשטאַנען און שפעטער גלאָט לייגענס. מאָרגען האָט צום ערשטען מאָל אונטערווארפען דיעזע בעריכטען אונטער היסטאָרישע קריטיק. ער בעווייזט, אז די אזטעקען זיינען געשטאנען אויף די מיטעל־שטופע פון בארבארי און אז זייערע אייגריכטונגען — אזוי ווייט ווי מען קען זיי ארויסזוהען פון די שפאנישע געפעלשטע בעריכטען, — זיינען געווען געפאָסט צו אזא צושטאנד. זיי האָבען געהאט א בונד פון דריי שטאמען, אייניגע פרעמדע שטאמען זיינען געווען צו דעם בונד אונטערווארפען, און דיעזער בונד איז רעגיערט געוואָרען פון א בונד־דעם־ראטה און אן אויבערשטען אָנפיהרער פון די מחנות פון בונד

האָבער פון די מיליטער פון די פערבינדעטע שטאַמען פאר א בעלא־
גערטע שטאָדט. דאָרט ווערט פאָרגעשטעלט, ווי א שטרייט ברעכט
אויס צווישען די גריכען און אָדיסעאום זאָגט זיי מוסר מיט די בע־
ריהמטע ווערטער: „עס איז ניט גוט א סך זאָלען קאָמאַנדירען, אייר־
נער דאַרף זיין דער, וואָס האָט צו בעפעהלען" א. ז. ו. דאָס מיינט
אָבער אויך ניט, אז דער איינער, וואָס האָט צו בעפעהלען, איז א
קעניג: די רייד איז פון דעם מיליטער־קאָמאַנדיר. (ווייטער קומט
דאָרטען אפילו דער בעליעבטער פערז ווענען דעם ס צ ע פ ט ע ר,
אָבער דאָס איז שפעטער צוגעשריעבען געוואָרען). מאַרקס זאָגט צו
דעם: „אָדיסעאום האָלט דאָ ניט קיין לעקטשור ווענען די בעסטע
פאָרמע פון רעגיערונג, נאָר ער פערלאַנגט געהאָרכזאַמקייט צו דעם
אויבערשטען קאָמאַנדיר אין קריעג. די גריכען זיינען דאָ נאָר פאָר־
געשטעלט אלס מיליטער־מחנה פאר די שטאָדט טראָיא. דאָך געהט
עס ביי זיי צו דעמאָקראַטיש גענוג אין דער אגאָרא. ווען עקילעס
רעדט פון מתנות, דאָס הייסט ווענען פערטיילונג פון די קריעגסרויב,
שטעלט ער קיינמאָל ניט פאָר, אז דער פערטיילער איז אגאמעמנאָן
אָדער אן אַנדערער באזילעאום, נאָר אימער „די זיהן פון די אקעער",
דאָס הייסט דאָס פאָלק. ער זאָגט אפילו דערביי: „די זיהן פון די
אקעער וואָס זיינען געבוירען פון צעאוס און געהאָדעוועט פון צעאוס"
(דעם אויבער גאָט). אָבער דאָס בעווייזט ניט, אז ער רעדט דאָ בלויז
פון ג ע ק ל י ע ב ע נ ע זיהן פון די אקעער, פון קעניגע אָדער
פירשטען, ווייל ער זאָגט אז זיי זיינען געבוירען און געהאָדעוועט פון
דעם אויבערגאָט — דען יעדע גענס האָט אָבגעשטאַמט פון א „גאָט",
און די גענס פון דעם הויפטמאַן פון דעם שטאַם איז ארויסגעקומען
פון א „פאָרנעהמערען" גאָט, איז עס דאָ געווען צעאוס. — קורץ,
דאָס וואָרט „באזילעיא" בעדייטעט ניט קעניגטהום, ווי די גריכישע
שריפטשטעלער ווילען האָבען, ווייל דער באזילעאוס איז דער פיהרער
פון די מחנות, נאָר דאָס בעדייטעט — מיליטערישע דעמאָקראַטיע".
(מאַרקס).

עטהימאָלאָגיש (לויט נאָך די אָבשטאַמונג פון דעם וואָרט אין
דער שפראָך) איז אפילו גאַנץ ריכטיג אויבערצוועצען דאָס וואָרט בא־
זילעאוס — קעניג. דען קעניג שטאַמט פון דעם אלט־דייטשען וואָרט
ק ו נ י נ ג, וואָס דאָס קומט פון ק ו נ י י ק י נ ג, דאָס הייסט

בען געהאט בירושה דאָס רעכט צו זיין א באזילעאום נאָכ'ן פאָטער'ס טויט."

דער אמת איז, אז דער באזילעאום איז ניט מעהר געווען ווי דער אָנפיהרער פון די מחנות אין קריעג. ביי די אינדיאַנער האָבען מיר געזעהען, ווי ווייט די פאַרשטעהערס האָבען געהאט בירושה זייער רעכט אלס פאַרשטעהערס. אלע אמטען, האָבען מיר געזעהען, זיינען געווען ביי די אינדיאַנער וואהל־אמטען, ס'רוב האָט מען די בעאמטע אימער אויסגעקליעבען פון איין געוויסע געגם. אזוי ווייט ווי איין געוויסע געגם האָט אימער אויסגעקליעבען געוויסע בעאמטע, איז דאָס רעכט אויף דיעזען אמט געווען א ירושה־רעכט פון דער געגם. בים־לעכווייז איז עס געוואָרען אלץ מעהר א מנהג, אז ביי די וואהל פון א נייעם פאַרשטעהער האָט מען פאַרגעזויגען דעם נאָהענטסטען געגטיל־פערוואַנדעטען לויט מוטער־רעכט — דעם ברודער אָדער שוועסטערס־זוהן — פון דעם פריהערדיגען פאַרשטעהער, אין פאל עס זיינען ניט געווען קיין גוטע אורזאכען אויסצוקלייבען אן אַנדערען. ביי די גרי־כען האָט שוין געהערשט דאָס פאָטער־רעכט, דעריבער, ווען מען האָט געווהלט א נייעם פאַרשטעהער, האָט מען אפט אויסגעקליעבען דעם זוהן אָדער איינעם פון די זיהן פון דעם פריהערדיגען. אבער דאָס צייגט נאָר, אז דער זוהן האָט געהאט בעסערע אויסזיכט געווהלט צו ווערען, ניט אבער אז ער איז צו זיין אמט געקומען בירושה אָהן פאַלקס־וואהל. דאָס וואָס מען האָט פאַרגעזויגען אויסצוקלייבען דעם נאָהענטסטען קרוב פון דעם פריהעריגען פאַרשטעהער איז בלויז געווען די ערשטע ארויסשפראָצונג פון אדעלס־פאמיליען אינערהאלב פון די גענטעם. און ביי די גריכען איז דערפון שפעטער ארויסגעוואקסען די איינפיהרונג, אז דער אָנפיהרער האָט ג'ירשה'נט זיין אמט, אָדער די מאַנארכיע. עס איז דארום וואהרשיינליך אָנצונעהמען, אז ביי די גריכען איז דער באזילעאום געווען ערווהלט פון פאַלק אָדער זועניגסטענס בעשטעטיגט פון דעם ראטה, אָדער פון די אגאָרא, ווי דאָס איז געווען מיט די רוימישע ר ע ק ס, וועלכע מען פערטייטשט אויף פאלש קעניגע.

אין דעם האָמעריישען ליעד איליאס איז גערעדט פון א מענער־בעהערשער אגאמעמנאָן, אבער ער איז ניט געמאַהלען ווי דער אוי־בערשטער קעניג פון די גריכען, נאָר אלס דער אויבערשטער בעפעהל־

איז געשעהען דורך אויפהויבען די הענד (ווי מען געפינט אין די שריפט „שוץ־בעמערס" פון עקילעס) אדער דורך צורופען. ווי דאס פאלק האט אבגעשטימט, אזוי האט שוין געמוזט בלייבען. „אויב נאר עס האט זיך געהאנדעלט וועגען א זאך, וואס האט געמוזט האבען די מיטווירקונג פון פאלק אז עס זאל אויסגעפיהרט ווערען, איז ניט געווען קיין מיטעל מיט וואס צו צווינגען דאס פאלק איבער־געוואלט דערצו; אין די שריפטען פון האמער געפינט מען ניט דער־מאנט קיין געוואלט־מיטעל פון דער רעגיערונג איבער'ן פאלק". אזוי בעמערקט שעמאן אין זיין בוך „גריכישע אלטערטהימער". דען אין דיעזער צייט, וועו יעדער דערוואקסענער מאנספערשוין אין שטאם איז געווען א קריעגער, איז נאך ניט געווען קיין עפענטליכע געוואלט, אבגעשיידעט פון פאלק, וואס זאל קענען געשטעלט ווערען געגען דעם פאלקס־ווילען. די איינפאכע דעמאקראטיע, ווי זיי איז ארויסגעוואקסען פון נאטור, איז נאך דעמאלט געשטאנען אין פולער בליהונג. דאס מוז מען האבען אין זינען, וועו מען וויל ריכטיג פערשטעהן די מאכט פון דעם ראטה און אויך פון דעם „באזילעאום".

3. דער באזילעוס איז געווען נאך א טייל פון יענער געזעלשאפטליכער אייניריכטונג. אין די אלטע גריכישע שריפטען ווערט אפט גערעדט פון א באזילעוס. די פארשער און די אלטע גריכישע געשיכטע האבען דאס פערטייטשט — ק ע נ י ג. אלזא, קומט אוים, אז מענשען האבען אלע מאל געהאט א קעניג. אבער דאס איז זעהר פאלש. קיין קעניג איז דעמאלט נאך לאנג ניט געווען. קארל מארקס זאגט וועגען דעם: „די אייראפעאישע געלעהרטע, כ'רוב געבוירענע בעדיענטע פון די פירשטען, מאכען פון דעם באזי־לעאום א מאנארך (קעניג) אין דעם היינטיגען זין. דאגעגען דער יענקי־רעפובליקאנער מארגאן בעווייזט די פאלשקייט דערפון. ער זאגט זעהר איראניש, אבער ריכטיג וועגען דעם, וואס גלעדסטאן שרייבט אין זיין „וועלט־יוגענד": „מיסטער גלעדסטאן שטעלט אונז פאר די גריכישע הויפטלינגע פון די העראען־צייט אלס קעניגע און פירשטען, מיט דעם צוגאב, אז זיי זיינען אויך דזשענטעלייט. אבער אליין מוז ער צוגעבען, אז מען געפינט ניט דייטליך אין די אלטע גריכישע שריפטען, אז דער עלטסטער זוהן פון א באזילעאום זאל הא־

די נעזעלשאפטליכע אייניריכטונג פון דיעזע שטאַמען און קליינע פעלקעלעך איז אָט אזעלכע:

1. די שטענדיגע בעהערדע (אָנפיהרענדע בעאמטע) איז נעווען דער ר א ט ה, „בולע" אויף גריכיש. אין אָנפאַנג איז דיעזער ראַטה מסתמא נעווען צוזאַמענגעזעצט פון די געלטעס. שפעטער, ווען עס איז געווארען צו פיעל געלטעס, זיינען די מיטגליעדער פון דעם ראַטה געווארען אויסגעווועלט. דיעזע וואַהל האָט געגעבען גע־לעגענהייט עס זאָל זיך אויסבילדען און שטארקען אן אריסטאָקראַטישער עלעמענט. מען געפינט אין די שריפטען פון דאַניזיום, פון יענער צייט, אז דער ראַטה פון דער הערשען־צייט איז געווען צוזאַמען־געזעצט פון די מיוחסים, „קראַטיסטאַי" האָבען זיי זיך גערופען. איבער אלע פראגען פון וויכטיגע אנגעלעגענהייטען האָט דיעזער ראַטה ענטשיע־דען און ווי זיי האָבען גע'פסק'ענט האָט שוין געמוזט בלייבען. מען געפינט, צום ביישפיעל, ביי עסקילאָס, אז דער ראַטה פון טהעבען בעשלוסט צו געבען עטאָקלעס'ן אן עהרענפאַלע קבורה, אָבער דעם טויטען קערפער פון פאָליניקעס ארויסצואווארפען פאר די הינט. ביי די אומשטענדען, ביי וועלכע דאָס קומט פאָר, איז דער בעשלוס ענטשיידענד.

ווען דער שטאַט איז געגרינדעט געווארען, איז דיעזער ראַטה איבערגעגאַנגען אין דעם שפעטערען סענאַט.

2. די פאָלקס־פערזאַמלונג („אגאָרא" אויף גריכיש) איז נעווען אן אַנדערער טהייל פון דיעזער אייניריכטונג. ביי די איראָקעזען האָבען מיר געזעהען, ווי דאָס פאָלק, מענער און ווייבער, שטעהען ארום די ראַטה־פערזאַמלונג, רופען זיך אָב אין אָרדנונג און זאָגען א מיי־נונג, און אויף אזא אופן האָבען זיי איינפלום אויף די בעשלוסע פון דעם ראַטה. ביי די גריכען פון האָמער'ס צייט האָט זיך דיעזער „אומשטאַנד" (ווי אן אלט־דייטשער געריכטס־אויסדרוק רופט אן די מאַסע מענשען וואָס שטעהען ארום די פערזאַמלטע ריכטער) ענט־וויקעלט צו א פאָלשטענדיגע פאָלקס־פערזאַמלונג. אזוי איז עס אויך געווען ביי די דייטשען פון דער אור־צייט. דער ראַטה אליין האָט איינבערופען א פאָלקס־פערזאַמלונג, ווען עס איז נויטיג געווען צו ענטשיידען וויכטיגע אנגעלעגענהייטען. יעדער איינער האָט געקענט נעהמען דאָס וואָרט ביי דער פאָלקס־פערזאַמלונג. די אבשטימונג

מעסיגע איינטיילונג. ווי אזוי און ווען און פאר וואס דאס איז נע־
שעהען, וועגען דעם געפינט מען נאר ניט אין די גריכישע געשיכטע.
די גריכען אליין האבען נאר ניט מעהר געוואוסט פון זייער געשיכטע
פריהער ווי זייער הראען־צייט.

ביי די אמעריקאנער אינדיאנער האבען זיך ענטוויקעלט מיט
דער צייט פערשיעדענע דיאלעקטען פון דער שפראך ביי פערשיעדענע
שבטים. ביי די גריכען איז דאס וויניגער געשעהען, ווייל זיי זיינען
געווען צוזאמענגעפרעסט אין א קלייניעם שטיקעל לאנד, פערהעלטנים־
מעסיג, וועהרענד די אינדיאנער זיינען געווען צושפרייט אין ווייטע
וועלדער. דאך אויך ביי די גריכען געפינען מיר פערשיעדענע דיאלעק־
טען פון דער שפראך. און פעראייניגט צו א גרעסערע פערבינדונג
פון שטאמען געפינען מיר נאר אזעלכע שטאמען, וואס רעדען א גלייך־
כען דיאלעקט. און אפילו אין די קלייניע פראווינץ אטיקא געפינען
מיר א בזאנדערן דיאלעקט, וועלכער איז שפעטער געווארען אין
גריכענלאנד די הערשענדע הויפט־שפראכע פאר פראזא.

יעצט קומען מיר צו די פעראייניגונג פון שטאמען און פ ע ל ־
ק ע ר.

אין די ליעדער פון האמער געפינען מיר שוין די גריכישע שטא־
מען ס'רוב פעראייניגט צו קלייניע פעלקערשאפטען; אבער אין דיעזע
פעלקער זיינען נאך געבליבען גאנץ זעלבסטשטענדיג די ענטעם,
פראטריען און שטאמען. זיי האבען דעמאלט שוין געוואוינט אין
שטעדט בעפעסטיגט מיט מויערען. די צאהל נפשות איז ביי זיי
געוואקסען צוזאמען מיט דער פערמעהרונג פון די סטאדעם בהמות,
מיט דער אויסברייטונג פון פעלד־ארבייט און מיט די אנפאנגען פון
האנדארבייט. דערמיט איז אויפגעקומען רייכקייט ביי א טייל מענ־
שען און ביי אנדערע ארימקייט. דערפון האט זיך געזומען ענטוויק־
לען אן אריסטאקראטיע אין די פריהעריגע נאטירליכע דעמאקראטיע.
די אויצעלנע פעלקערלעך האבען כסדר געפיהרט מלחמות איבער דעם
בעזיץ פון די בעסטע שטיקער לאנד און מסתמא אויך כדי צו רא־
בעווען אויינע ביי די אנדערע פון דעם אנגעקליבענעם רייכטום. אז
די קריעגם־געפאנגענע זאלען ווערען שקלאפען איז דעמאלט שוין גע־
ווען אן אנערקענטע אויניריכטונג.

בעריהמטען פּלאַץ, וואו נעסטאָר ראָטה אַגאַמעמנאָן: „שטעל אויס די מענער נאָך שטאַמען און נאָך פּראָטריען, אז איין פּראַמריע זאָל ביישטעהן די אַנדערע און איין שטאַם דעם אַנדערן". (דאָס דערמאָנט אָן די וואַנדערונגען פון די אידען אין דער מדבר, וואו זיי זיינען אויך אויסגעשטעלט געוואָרען און האָבען מארשירט לויט נאָך משפּחות, „בתי אבות (געזעס?) און שבטים, יעדע מיט א בעזונדערע פּאָהן. במדבר א'. — איבערז.) וויטער האָט די פּראָטריע דאָס רעכט און די פליכט צו נעהמען ראָבע פּאַר דעם בלוט פון א פּראָטאָר, וואָס איז פערגאָסען געוואָרען (אויך ביי אידען. דער קרוב פון דעם ערמאָרדעטען איז געווען זיין „גואל הדם", דער אויסלייזער פון זיין בלוט, דער ראָבע־נעהמער. דברים י"ט. — איבערז.) פריהער האָט די פּראָטריע ג ע ט ו ז ט נעהמען ראָבע. זי האָט עס ניט געטאָרט שענקען.

וויטער האָט אויך די פּראָטריע געהאַט געמיינשאַפטליכע היי־ליגטהימער און פעסטליכקייטען. די גאַנצע גריכישע מיטהאַלאָגיע האָט זיך נאָר דורך די געזעס און פּראָטריען, און אין זיי, געקענט ענטוויקלען פון די אלט־אַרישע נאַטור־רעליגיאָן, וועלכע די עלטערן פון די גריכען האָבען מיטגעבראַכט ביי זייער איינוואַנדערונג אין גריכע־לאַנד. וויטער האָט די פּראָטריע געהאַט א פּאָרשטעהער, „פּראָט־ריאַרכאָס". און א טהייל געשיכטספאָרשער ערקלערען, אז די פּראָט־ריע האָט אויך געהאַט פערזאַמלונגען און בעשלוסע, וואָס אלע האָבען געמוזט האַלטען, און גריכטען און פערוואַלטונג. וועז דער שטאַט איז שפּעטער אויפגעקומען, האָט ער זיך מיט די געזעס נאָר ניט מעהר גערעכענט, אָבער די פּראָטריע האָט ער גלאַזט בעשטעהן און בעזאָרגען געוויסע רעגיערונגס־אמטען.

פון מעהרערע פערוואַנדעטע פּראָטריען בעשטעהט דער ש ט א ם.

אין אטיקא (א פּראָווינץ פון גריכענלאַנד) זיינען געווען פיער שטאַמען, יעדער שטאַם פון דריי פּראָטריען, יעדע פּראָטריע פון דריי־סיג געזעס. אזא פינקטליכע איינטהיילונג צייגט, אז דאָס איז אייג־נעפיהרט געוואָרען מיט א פּלאַן און מיט אויסרעכענונג. די אלגע־מיינע איינריכטונג פון אזא איינטהיילונג, איז, ווי מיר האָבען געזע־הען, ענטשטאַנען אינסטינקטיוו, פון דער נאַטור, נאָר אין דיעזע נא־טירליכע אָרדנונג האָבען מענשען דערנאָך אַריינגעגעבען זייער פּלאַנ־

זעהען, אז א ענגס איז ניט מעהר ווי א מיטהאלאגישע זאך, וואס קומט פון גלויבענס־באנטאזיעס.

(א גוטען ביישפיעל דערצו האבען מיר ביי אידען מיט דער „כהונה". היינט זיינען אלע כהנים שוין לאנג ניט מעהר קיין קרובים. א כהן קען האבען כמעט בלויז ניט־כהנים פאר קרובים און זעהר וועניג כהנים פערוואנדעטע. דאך, אין וועלכע משפחה א כהן זאל זיך ניט געפינען, רעכענט ער זיך נאך אלץ פאר איינעם וואס געהערט צו די כהנים. היינט איז דאס שוין ניט מעהר ווי א רעליגיעזע זאך, פערבונדען מט אבערגלויבען. האס איז דערפאר, וויל די ווירקליכע פערוואנדשאפט פון די כהנים צוויישען זיך, אלס די וואס קומען ארויס פון איין משפחה, איז שוין זעהר א וויטע פערגאנגענהייט און שוין לאנג פערגעסען. און זיי יחס'ענען זיך אלס קינדער פון איין געטליכען מאן, אהרן הכהן. אבער עס איז זיכער, אז אמאל זיינען אלע כהנים ווירקליך געווען איין משפחה. די כהנים־געמיינשאפט היינט ביי אידען איז א ביספל עהנליך צו די גענס ביי די פארציי־טיגע גריכען. זיי האבען דאך אויך אייגענע רעליגיעזע צערעמא־ניעס, ווי דוכענען, אויסהיטען זיך פון מתים, א. ז. וו. די גענטס האבען אבער געהאט א סך וועלטליכע געמיינשאפטליכקייטען אויך, ווי מיר האבען אויבען געזעהען. — איבערז.)

די פראטהריע וויעדער, ביי די פארצייטיגע גריכען, איז געווען אן אלטע גענס, וואס איז מיט דער צייט צושפאלטען געווארען אין מעהרערע נייע גענטעס, אויך פונקט ווי ביי די אינדיאנער אין אמע־ריקא. די נייע גענטעס זיינען געווארען קלענערע און זיי אלע צו־זאמען זיינען איין פראטריע. די גאנצע פראטריע האט זיך אפט נאך גע'יחסן'ט אלס שטאמענדיג פון איין פאטער. מיט דער צייט איז דיעזער ערשטער פאטער פון דער פראטריע אויך געווארען א גאט. דער טייטל פון דעם וואפן פראטריע איז ברודערשאפט. שטאמענדיג פון איין פאטער זיינען אלע גענטעס פון איין פראטריע ווירקליך געווען ברודער־גענטעס.

אמאל איז א פראטריע געווען א מיליטערישע אייניהייט. דאס היימט, ווען זיי זיינען געגאנגען אין מלחמה, איז די פראטריע געגאנ־גען אלס א בעזאנדערער פאלק. נאך אין דיעדער פון האמער קומט פאר די פראטריע אלס מיליטערישע אייניהייט. דאס איז אויך דעם

און ברידער. אבער געבליבען איז א נאמען פון יעדע גענס. יעדער מענש האט געהאט, א חוץ זיין אייגענעם נאמען, א גענס־נאמען, אזוי ווי היינט א פאמיליען־נאמען. מיט דער צייט האבען זיך פון דער ערשטער גענס אבגעצווייגט ווייטע פאמיליען־צווייגען און מען האט ניט מעהר געקענט בעווייזען, אז ווען מען איז פון איין גענס איז מען בלוטס־פערוואנדטע, חוץ אין זעלטענע פעלע. בלויז דער גענס־נאמען אליין איז געבליבען דער בעווייז, און דער זיכערער בעווייז, אז מען שטאמט פון איין אבשטאמונג. חוץ ווען מען האט אמאל אנגענומען א פרעמדען און איהם געמאכט פאר א מיטגליעד פון די גענס.

די פארשער אין די גריכישע היסטאריע, ווי דער אויבען־דערמאנטער גראטע, האבען אלזא ניט פערשטאנען ווען דא איז. זעהענדיג אז עס זיינען געווען גענס, ווען זיינען אין אמת'ן ניט געווען קיין פערוואנדטע צווישען זיך, נאר זיי האבען זיך גע'יחסן'ט אז זיי קומען ארויס פון איין גאט, האבען דיעזע פארשער געמיינט, אז דיעזע גענס זיינען אויסגעמראכטע פעראיניגונגען, לויט מיטהאלאגישע פאנטאזיעס. עס ווארט אלזא אויסגעקומען, אז א געזעלשאפטליכע אייניכטונג איז דא ענטשטאנען פון דעם גלויבען. אזא מיינונג, זאגט טארקס, פאסט ריכטיג פאר די „אידעאלע" געלערנטע, דאס הייסט אזעלכע, ווען נעהמען זייערע געדאנקען ניט פון דער וירקליכקייט, נאר פון זייער קאפ, לויט ווי עס קומט זיי פאר זיצענדיג צווישען די פיער וועגט פון זייער שטודיר־שטוב. אין אמת'ן אבער איז עס אין דער וועלט ניט אזוי: די אייניכטונגען פון די מענשען קומען ניט ארויס פון זייערע גלויבעריין און פאנטאזיעס, נאר פערקעהרט, זייערע גלויבעריין און פאנטאזיעס קומען ארויס פון זייערע אייניכטונגען. און זייערע אייניכטונגען קומען ארויס פון וירקליכע מאטעריעלע בעדירפניסע. אזוי איז עס אויך מיט די גענטס. זיי זיינען ארויסגעקומען פון וירקליכע פערוואנדשאפט, אונטער אזעלכע אומשטענדען, וואו אזא פערוואנדשאפטס־קרייז איז געווען א נויטווענדיגקייט. נאר מיט דער צייט, בעזאנדערס ווען מאנאגאמיע האט זיך ענטוויקעלט, איז די פערוואנדשאפט פערמישט געווארען און די געמיינשאפטליכע אבשטאמונג פון די מענשען פון איין גענס איז געווארען א לאנג־פערגאנגענע זאך, האט עס אויסגע־

אט דאָס מיינט מען, אז „אין עפענטליכען רעכט" עקזיסטירט די פא־
מיליע פאר די מלוכה ניט. אין פריוואט־רעכט יא, דאָס הייסט, וואו
עס האנדעלט זיך וועגען פאמיליען־אייגענטהום אדער אנדערע פרי־
וואט־זאכען. — איבערז.)

דער קערנדיל פון דער מענשליכער געזעלשאפט איז געווען,
ניט די אייגצעל־פאמיליע, נאר די גענס.

פון וואנען האט זיך אבער די גענס גענומען? אין די גריכישע
גענטס זיינען די מיטגליעדער קיין בלוטס־פערוואנדטע שוין ניט גע־
וועז, זיי האבען זיך בלויז ג'יחסנ'ט, אז זיי שטאמען פון איין „גאָט",
וועלכער איז געווען זייער ערשטער פאטער. די פארשער אין די
אלטע גריכישע געשיכטע האבען דארום זיך געפלאנטערט און ניט
געקענט ריכטיג פערשטעהן, פון וואנען האט זיך אין אמת'ן גענומען
א גענס. נאטירליך בעטראכטען זיי דאָך די אבשטאמונג פון איין
„גאָט" אלס א מיטהאלאגישע פאנטאזיע, אלזא וויסען זיי ניט ריכ־
טיג צו ערקלערען, ווי אזוי האט פון ניט־פערוואנדטע פאמיליעס גע־
קענט ווערען איין גענס. אבער מארגאן'ס אויספארשונגען אין די
אייניריכטונגען פון די אינדיאנער האבען דאס ערקלערט. ווי מיר
האבען געזעהען, איז ביי די אינדיאנער געווארען איינגעפיהרט אז די
גאנצע משפחה פון אלע וואס זיינען ארויסגעקומען פון איין מוטער
האבען זיך געמוזט היטען ניט חתונה צו האבען אין דיזעלבע משפחה.
צו דעם צווועק האבען זיי זיך געמוזט האלטען אלס א בעזונדערער
פאמיליען־קרוזשאק. דערפון איז דאס געווארען די גענס, בעהויפטעט
מארגאן. פריהער האבען די מיטגליעדער פון דיעזען קרוזשאק זיך
פשוט אלע גערופען ברידער און שוועסטער, וואס זיי זיינען אמאל
ווירקליך געווען, וויל אלע מאמעס אין דער גענס זיינען אמאל גע־
וען די ווייבער פון אלע טאטעס. וועז דאס איז אונטערגעגאנגען,
האבען זיך נאך אלץ די געשוועסטער־קינדער פון דער מוטערס צד
גערופען שוועסטער און ברידער אין דיעזער פערוואנדשאפט. פון
קינדוויים אויף האבען אלזא די קינדער פון איין גענס געלערנט
ווייסען, ווער עס געהערט צו זייער גענס. זיי האבען דאך געהערט
וועמען זייערע עלטערען רופען ברידער און שוועסטער. וועז עס האט
זיך ענטוויקעלט די מאנאגאמישע פאמיליע, איז פערגעסען געווארען
די נעוואוינהייט אז געשוועסטער־קינדער זאלען זיך רופען שוועסטער

פון אלטערטהום. דער אמת איז, אז די פאמיליע איז אונטער די געזעטל־אויפריכטונגען קיינמאל ניט געווען קיין ארגאניזאציאנס־אויפהייט. זי האט דאס ניט געקענט זיין, ווייל מען און ווייב האבען גע־מוזט געהערען צו צוויי פערשיעדענע געזעסן. די געזעס איז אין גאנצען אריינגעגאנגען אין דער פראטהריע, די פראטהריע אין דעם שטאם, אבער די פאמיליע איז ניט אין גאנצען אריינגעגאנגען אין די געזעס, דען זי האט געהערט האלב אין די געזעס פון די פרוי און האלב אין די געזעס פון דעם מאן.

די מיינונג, אלזא, אז די אויפצולעזע פאמיליע פון איין מאן מיט איין ווייב איז די קערנדיל, די יאדרע, פון די גאנצע מענשליכע געזעלשאפט און דעם שטאט, וועלכע האבען זיך ארומגעקליבען ארום דעם קערעזדיל — דיעזע מיינונג איז אבזורד (אן אונזין). כאטש די גאנצע ביז־אהעריגע געשיכטם־שרייבונג איז בעגרינדעט אויף אזא מיינונג. מען האט זיך איינגערעדט, אז וועגען דיעזער מיינונג איז שוין גאר ניטא וואס צו קלערען. בעזאנדערס האט מען זיך אזוי איינגערעדט אין 18טען יאהרהונדערט. ווי אזוי קען די מאנאגאמע אויפצולפאמיליע זיין דער קערעזדיל פון דער געזעלשאפט, וועו אזא סארט פאמיליע האט ערשט אנגעהויבען צו זיין אין דער ציוויליזא־ציאן, קוים עטוואס פריהער, א געזעלשאפט אבער האבען מענשען שוין געהאט א סך פריהער. נייו, די אויפצולענע מאנאגאמע פאמיליע איז ניט געווען די איינהייט פון דער געזעלשאפט. דער פאקט איז, אז דער שטאט אנערקענט אויך ניט די פאמיליע אין עפענטליכען רעכט אלס א בעזונדערע אבטהיילונג פון שטאט. ביז'ן היינטיגען טאג עקזיסטירט די פאמיליע נאר פאר דעם פריוואט־רעכט. („אין עפענטליכען רעכט" מיינט מען דא אין די מלוכה־אויפריכטונג. די רעגיערונג רעכענט זיך, למשל, מיט די גובערניע, אויזעד (פאוויאט, אין אמעריקא קאונטי) און געמיינדע, ד. ה. די שטאדט אדער דארף, אלס אבטהיילונגען פון די מלוכה. די געמיינדע איז שוין די לעצטע אויפהייט פון די מלוכה. די פאמיליע איז ניט ווי אן ארט בעזונדערע „גובערניעלע" אין שטאדט. די שטאדט רעכענט זיך ניט מיט פא־מיליען, נאר מיט אויפצולענע דערוואקסענע מענשען. דער פאמיליען־פאמער איז ניט קיין קלייגער „גובערנאטאריל", מיט וועמען די רע־גיערונג זאל זיך רעכענען, אלס דעם פארשטעהער פון דער פאמיליע.

קען מען דאָס זעהען פון דעם, וואָס עס איז געווען ביי די גריכען א כלל, אז וועו א פרוי הייראָטה, קומט איהר שוין ניט צו האַלטען די רעליגיעזע ריטוסען פון איהר געגנם נאָר זי געהט אַריבער אין די רעליגיעזע געמיינשאפט פון איהר מאן. אין זיין פראָטהריע איז זי אויך איינגעשריבען געוואָרען. דאָס צייגט, אז אין רעגעל האָט מען גע־הייראָטה פון אויסערהאַלב די אייגענע געגנם. אויך זעהט מען דאָס אַרויס פון א געוויסען בעריהמטען אָרט אין די שריפטען פון דיקע־אַרקוס. און דער גריכישער קענער בעקער נעהמט נאָך נאָר אָן, אז עס איז געווען יערען פערבאָטען צו הייראָטען אין די אייגענע געגנם, סיי־דען פאר יורש׳טעם.

9. יעדע געגנם האָט געהאַט דאָס רעכט אָנצונעהמען א פרעמ־דען און צו מאַכען איהם פאר א געגנם־מיטגליעד. דאָס איז געשעהען דורך דעם וואָס א פאַמיליע פון די געגנם האָט איהם אויפגענומען אין זיך, אָבער נאָר מיט עפענטליכע פאָרמאַליטעטען. און געטראָפען האָט דאָס זעלטען, אַלס אן אויסנאַהמע.

10. די מיטגליעדער פון דער געגנם האָבען געהאַט דאָס רעכט צו וועהלען און אראָבצוזעצען די פאָרשטעהער. אז יעדע געגנם האָט געהאַט איהר אַרכאָן, וויסען מיר. אז דער אַרכאָן זאָל האָבען גע־ירשה׳ט זיין אָמט, געפינט מען אין ערגעץ ניט. אז אן אָמט פון א הערשער זאָל איבערגעהן בירושה און דער יורש זאָל געבאָרען ווערען מיט דעם רעכט צו הערשען, — דאָס, מעג מען אָננעהמען, האָט ניט עקזיסטירט ביז נאָהענט צו די ענדע פון באַרבאַריי. ביי די צושטענדע וואו רייכע און אָרעמע האָבען געהאַט אין דער געגנם פאָלקאָמען גלייכע רעכטע, איז געווען גאַנץ אונמעגליך, אז עס זאָלען זיין הערשער פון געבורט.

אלע ביזאַהעריגע שרייבער פון פאַרצייטיגע גריכישע געשיכטע האָבען געהאַט א טעות וועגען דעם, וואָס די געגנם איז אזוינס געווען. א טייל פון איהרע אייגענשאפטען האָבען זיי ריכטיג בעשריעבען, אָבער זיי האָבען זיך אלע איינגערעדט, אז א געגנם איז געווען א ג ר ו פ ע פ ו ן פ א מ י ל י ע ן. דערמיט האָבען זיי זיך אונ־מעגליך געמאַכט צו פערשטעהן די נאַטור און די אָבשטאַמונג פון די געגנם. דעם טעות האָט געמאַכט ניט נאָר גראָטע, נאָר אויך ניעהבור, מאָמזען און אלע שרייבעד איבער די קלאַסישע געשיכטע

5. זיי האבען געהאט רעכט און פליכט צו הייראטהען אין די ענגס, אין געוויסע פעלע, בעזאנדערס יתומות אדער יורש'טעס.

6. אין מאנכע פעלע, ווייניגסטענס, האבען זיי געהאט שותפות אייגענטהום און אן ארכאן (פארשטעהער) און קאסירער.

מעהרערע ענגטעס צוזאמען זיינען דאן געווען פערבונדען אין א פראטהריע, אבער שוין ווייניגער ענג פערבונדען. אבער אויך אין דער פראטהריע געפינען מיר געגענזייטיגע רעכטע און פליכטען, עהנליך ווי אין דער ענגס. בעזאנדערס האט די פראטהריע געהאט בשותפות געוויסע רעליגיעזע צערעמאניעס און וועז א פראטאר, א ברודער פון דער פראטהריע, איז געטויטעט געווארען, האבען אלע פראטהריע־ברידער געהאט דאס רעכט צו פערפאלגען דעם מערדער. און אלע פראטהריען פון א שטאם האבען וויעדער געהאט געוויסע ימים טובים פון גאנצען שטאם, הייליגע טעג, רעגעלמעסיג אין געוויסע טעג פון יאהר. דער אנפיהרער פון די צערעמאניעס דערביי איז געווען א שטאם־פארשטעהער, וואס איז אנגערופען געווארען פילאבאזילעאוס. ער איז געוועהלט געווארען פון די אדעליגע (אייפאטרידען).

אזוי ערקלערט דער היסטאריקער גראטע. און מארקס זאגט דערצו: „דורך די גריכישע ענגס קוקט דורך דער ווילדער (איראקעז צום ביישפיעל) און מען קען איהם דייטליך דערקענען". דאס הייסט, אז עס איז לייכט צו דערקענען אין דיעזע אייניריכטונגען פון די פערצייטיגע גריכען דיזעלבע אייניריכטונגען פון די ווילדע אינדיאנער אין אמעריקא. און נאך דייטליכער זעהט זיך אן די גלייכקייט וועז מיר אונטערזוכען אביסעל ווייטער און געפינען, אז חוץ די אויסגערעכענטע 6 זאכען, האבען די גריכישע ענגטעס נאך געהאט פאלגענדע זאכען געמיינשאפטליך:

7. אלע מיטגליעדער פון די ענגס האבען זיך גערעכענט פון איין אבשטאמונג נאך פאטער־רעכט.

8. עס איז געווען פערבאטען צו הייראטהען אין די ענגס, סיידען אין פאל פון יורש'טעס. דאס וואס דיעזע אויסנאהמע איז געווען אווקגעשטעלט אלס געבאט, בעווייזט, אז חוץ ביי אזא אויסנאהמע — ביי א יורש'טע — איז ווייטער בעשטאנען דער אלטער רעגעל, אז מען האט חתונה געהאט נאר פון א פרעמדע ענגס. אויך

מוזט טהון ביי די געטיל־פיהרונגען, וואלט זי דאך איהר פאטער׳ס פערמעגען אוועקגעפיהרט צו פרעמדע. דעריבער איז געווען נא־טירליך, אז די איינפיהרונג, דאס יעדער מוז חתונה האבען נאר פון א פרעמדע גענס, איז אבגעשאפט געווארען און עס איז געווארען פערקעהרט, עס איז נאר געווארען א ג ע ב א ט, אז מיידלעך מוזען חתונה האבען נאר פון די אייגענע גענס, כדי אז דאס פערמעגען זאל בלייבען אין דער „משפחה", אין דער גענס.*)

אין די גריכישע געשיכטע פון גראטע איז בעשריעבען די גרי־כישע גענס און וואס עס האט זי צוזאמענגעהאלטען. ער ערקלערט, אז פאלגענדע אויפגאבען האבען א גענס צוזאמענגעהאלטען:

1. די מיטגליעדער פון די גענס האבען צוזאמען אבגעהאל־טען רעליגיעזע פייערליכקייטען. זיי האבען אויך געהאט א בעזונ־דערן גאט פון די גענס; מען האט זיך פארגעשטעלט, אז דיעזער גאט איז געווען דער ערשטער פאטער פון די גענס; און קיינער האט ניט געהאט קיין רעכט צו דיענען דיעזען גאט, נאר די פריסטערס פון דיעזע גענס. דיעזער גאט האט געהאט א בעזונדערן ביינאמען, וואס האט אויסגעדריקט זיין פאטערשאפט פון די גענס.

2. די גענס האט געהאט אן אייגענעם בית עולם.

3. די מיטגליעדער פון די גענס האבען געהאט דאס רעכט צו ירשה׳נען איינע פון די אנדערע.

4. זיי זיינען געווען פערפליכטעט צו העלפען איינע די אנ־דערע, צו שיצען און אונטערשטיצען זיך, וועז פרעמדע האבען זיי שלעכטס געטהאן.

---

*) דאס דערמאנט אן די געשיכטע פון חומש מיט די טעכטער פון צלפחד, וואס האבען ג׳ירשה׳נט אייגענטהום פון זייער פאטער, זיינען די חויפטליים פון זייער גענס („ראשי האבות") געקומען צו משה׳ן און ג׳־טענה׳ט: „וועז דיעזע טעכטער וועלען נעהמען מענער פון אנדערע שטא־מען, וועלען זיי דאך אריבערפיהרען זייער אייגענטהום פון אונזער שטאם אין פרעמדע שטאמען אריין." האט משה זיי רעכט געגעבען און האט ג־באטען, אז וועז א טאכטער ירשה׳נט אייגענטהום, מ ו ז זי נ ע ה מ ע נ א מ א ן נ א ר פ ו ן א י ה ר פ א ט ע ר׳ס ש ט א ם, „כדי אז די נחלה זאל בלייבען אין דער משפחה און זאל ניט אריבערגעפיהרט וע־רען אין אן אנדערע משפחה". (סוף במדבר.) — איבערזעצער.

4. — ביי די פּאַרצייטיגע גריכען.

עהנליכע איינריכטונגען געפינען מיר ביי די פּארצייטיגע פּעל־קער. די גריכען, ווי די פּעטאַסגער (אזא פּאַלק) און אַנדערע פּעל־קער וואָס זיינען געווען פערוואַנדעט מיט זיי פון איין שטאַם, זיי־נען שוין פּאר די געשיכטליכע צייט געווען איינגעאַרדענט אויף דעם אופן ווי די אינדיאַנער אין אַמעריקא: גענס, פּראַטהריע, שטאַם, בונד פון שטאַמען. ביי א טהייל פעלקער האָט די פּראַטהריע גע־קענט פעהלען, ווי למשל ביי די דאָריער. און ניט ביי אַלע פעל־קער איז געווען אויסגעבילדעט א בונד פון שטאַמען. אָבער ביי אַלע איז די גענס געווען די איינהייט.

ווען די גריכען בעווייזען זיך אין דער וועלט־געשיכטע, זיינען זיי שוין ענטוויקעלט ביז צו דעם צושטאַנד פון אָנפאַנג פון ציווי־ליזאַציאָן. לויט ווי די גריכען פון די הערָאַען־צייט מאַהלען זיך, זיי־נען זיי שוין מיט צוויי גאַנצע גרויסע ענטוויקלונגס־פּעריאָדען וויי־טער אַוועק ווי די אירָאָקעזען־אינדיאַנער, פון וועלכע מיר האָבען נאָר וואָס גערעדט. די גענס פון די גריכען איז אָבער אויך אויף קיין פאַל ניט מעהר די נאָר־אַלטע גענס וואָס מיר האָבען געזעהען ביי די אירָאָקעזען. ביי די גריכען הייבט שוין אָן צו פערשווינדען די גרופּען־עהע. דאָס מוטער־רעכט איז ביי זיי שוין פערשוואונ־דען און פאָטער־רעכט איז געקומען אויף דעם אָרט. דערמיט האָט אַנגעהויבען אויפצוקומען פּריוואַט־רייכטהום און דאָס האָט שוין גע־מאַכט די ערשטע אונטערגראָבונג אונטער די גענטיל־אָרדנונג. מיר האָבען דאָך געזעהען, אז די גענטיל־אָרדנונג איז בעשטאַנען נאָר אויף שותפות־אייגענטהום פון די גענס. פון דיעזע ערשטע אונטער־גראָבונג איז מיט נאַטירליכקייט ארויסגעקומען א צווייטע. דען וועו עס איז שוין געווען פּריוואַט־רייכטהום, האָט דער פאָטער דאָך געוואָלט אז זיין קינד זאָל ירשה'נען זיין פערמעגען. ווי איז אָבער געווען, אז ער האָט געהאַט א טאָכטער און זי האָט איהם ג'ירשה'נט? וועו זי וואָלט חתונה געהאַט אין אַן אַנדערע גענס, ווי זי האָט גע־

טאָר מען ניט אָנריהרען. זיי האָט מען בעטראכט ווי א געטליכע מאכט און דער איינצעלנער מענש איז געווען זייער אונבעדינגטער אונטערטהאן אין זיין פיהלען, אין זיין דענקען, אין זיין טהאָן. א מערקווירדיגען איינדרוק מאכען אויף אונז די מענשען פון דיעזער עפּאָכע, אָבער זיי זיינען אלע גלייך, אָהן אונטערשיעד. זיי זיינען נאָך „צוגעבונדען צו דעם נאָבעל־שנור פון דעם נאַטירליכען געזעלשאפטס־לעבען", ווי מארקס דריקט זיך אויס. די מאכט פון דיעזען נאַטירליכען געזעלשאפטס לעבען האָט געמוזט געבראָכען ווערען. זי איז געבראָכען געווארען. אָבער געבראָכען איז זי געוואָרען דורך שלעכטע אייגענשאפטען פון די מענשען, אייגענשאפטען וואָס בעדייטען פאר אונז א פערדאָרבענהייט. אין זינדיגקייט זיינען זיי אריינגעפאלען, אראָבפאלענדיג פון די איינפאכע מאָראלישע הויכקייט פון די אלטע גענטיל אָרדנונג. עס איז אָנגעקומען די ציוויליזירטע קלאסען־געזעלשאפט, אָבער איהר וועג איז געגאנגען דורך די ניעדעריגסטע אינטערעסען — געמיינע האבזוכט, ברוטאלע תאוה, שמוציגע גאוה, עגאָאיסטישער רויב פון דעם געמיינשאפטליכען אייגענטהום. די אלטע קלאסישע גענטיל־געזעלשאפט איז אונטערגראָבען געוואָרען און געבראכט געוואָרען צום פאל דורך די שענדליכסטע מיטלען — דורך גנבה, פערגוואלטיגונג, כיטרע שווינדעל, פערראטה. און די נייע געזעלשאפט זעלבסט איז אין פערלויף פון די גאנצע דריטהאלבען טויזענד יאהר פון איהר בעשטעהן קיין מאל ניט געווען עטוואָס אנדערעס ווי די ענטוויקלונג פון א קליינעם טייל מענשען אויף די קאָסטען פון די אויסגערויבטע און אונטערדריקטע גרויסע מעהרצאָהל, און אויך היינט איז דיעזע געזעלשאפטס־אָרדנונג ניט מעהר ווי דאָס. זי איז היינט נאָך ווייניגער א געזעלשאפט פאר אלע מענשען, ווי ווען עס איז פריהער.

שאפט, איידער זיי זיינען צושיידט געוואָרען אין פערשיעדענע קלאַסען. און ווען מיר פערגלייכען זייער לאַגע מיט דער לאַגע פון די אונגעהייערע מעהרהייט פון די היינטיגע ציוויליזירטע מענשען, געפינט מען, אז די לאַגע פון דעם היינטיגען פראָלעטאַריער און אָרימען פויער איז א סך ערגער ווי די לאַגע פון דעם פרייען מיטגליעד פון די אלטע גענטיל־געזעלשאפט.

דאָס איז איין זייט. מען דאַרף אָבער ניט פערגעסען, אז דיעזע גענטיל־אָרגאַניזאַציאָן האָט ניט געקענט בלייבען עקזיסטירען. זי האָט ניט געקענט געהן ווייטער ווי ביז די אָרגאַניזאַציאָן אין א שטאַם. ווען מעהרערע שטאַמען זיינען פערבונדען געוואָרען אין איין פערבאַנד פון שטאַמען, איז דאָס שוין געווען דער אָנפאַנג פון דעם אונטערגאַנג פון די גענטיל־אָרדנונג, ווי מיר וועלען זעהען ווייטער און ווי מיר האָבען שוין געזעהען אין דעם, וואָס די איראָקעזען האָבען געזוכט צו אונטערווערפען אונטער זיך אַנדערע שטאַמען. די מענשען, וואָס האָבען ניט געהערט צום שטאַם, האָבען ניט געהאַט קיין שום רעכט ביי דעם שטאַם. וואו די פערשיעדענע שטאַמען האָבען ניט אויסדריקליך אָבגעמאַכט צווישען זיך צו לעבען אין פריעדען, האָט געהערשט קריעג צווישען שטאַם און שטאַם. און דער קריעג איז געפיהרט געוואָרען מיט דער גרויזאמקייט, וועלכע איז ביי די מענשען נאָך שטאַרקער ווי ביי חיות. די ספּעציעל מענשליכע גרויזאמקייט איז ערשט שפּעטער מילדער געוואָרען, דורך די אינטערעסען.

די גענטיל־אָרדנונג אין איהר פולער בליהונג, ווי ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקא, איז נאָר מעגליך געווען ביי א זעהר אונענטוויקעלטע פראָדוקציאָן. אלזאָ איז א קליינע צאָהל מענשען נאָך געווען פערשפרייט, זעהר ניט־געדיכט, איבער א גרויסע שטרעקע לאַנד. אין אזא צושטאַנד זיינען די מענשען כמעט פאָלשטענדיג בעהערשט פון די אויסערליכע נאַטור, וועלכע זיי פערשטעהען ניט, וועלכע שטעהט געגען זיי ווי פרעמדע, אונבעגרייפליכע זאכען. דאָס ווידער שפּיגעלט זיך אָב אין קינדליכע רעליגיעזע פאַנטאַזיעס. דיעזע פאַנטאַזיעס האָבען זיי געמאַכט אָננעהמען, אז מענשען זיינען נאָר די פון אייגענעם שטאַם. מענשען פון אַן אַנדערען שטאַם זיינען ביי זיי שוין געווען חיות. דער אייגענער שטאַם און די אייגענע גענס און זייערע אייניריכטונגען זיינען געווען הייליג; זיי

זייערע אונטערגעוואָרפענע, נאָר זיי האָבען זיי אָנגעבאָטען אריינצוטרעטען אין זייער בונד אלס גלייכבערעכטיגטע. און ערשט ווען די בעזיעגטע האָבען האָס ניט געוואָלט אָננעהמען, זיינען זיי פערטריבען געוואָרען פון זייער לאַנד.

און וואָס'ערע סאָרט מענשען, מענער און פרויען, עס קומען ארוים אין אזא געזעלשאפט, בעווייזט דער פאקט, דאָס אלע וויסע מענשען, וואָס האָבען געהאט די געלעגענהייט צוזאמענצוקומען מיט אונפערדאָרבענע אינדיאַנער, קענען זיך ניט אויסוואונדערען איבער די פערזענליכע ווירדע, עהרליכקייט, כאראקטער־שטאַרקייט און טאַפּפערקייט פון דיעזע בארבארען.

פון די טאַפּפערקייט פון אזעלכע נאטור־מענשען האָבען מיר ערשט די לעצטע יאָהרען געזעהען ביישפיעלע אין אפריקא. די קאָפערנגעגער פון זולו־לאַנד און די נוביער פון אביסיניען זיינען ביידע שטאַמען, ביי וועלכע די גענטיל־פיהרונגען זיינען נאָך ניט אויסגעשטאָרבען, און זיי האָבען ערשט די לעצטע צייטען בעוויעזען אין מלחמות אזא טאַפּפערקייט, וואָס קיין ארמעע פון ציוויליזירטע אייראָפּעער קען ניט בעווייזען. בעוואָפענט נאָר מיט שפּיעזען און וואַרף־פיילען, אָהן פייער־געווער, זיינען זיי אנטקעגען געגאַנגען אין א האָגעל פון שיסענדע ביקס־קויגלען, — אנטקעגען די ענגלישע אינפאַנטעריע, וואָס יעדער אנערקענט זי פאר די ערשטע אויף דער וועלט אין א געשלאָסענע שלאַכט. ביז צו זייערע באַיאָנעטען (שפּיעזען פון די ביקסען) זיינען די אפריקאַנער זיי אנטקעגען געגאַנגען. און מעהר ווי איין מאָל האָבען זיי געבראַכט די ענגלישע סאָלדאַטען אין אונאָרדנונג און אפילו זיי אומגעווואָרפען, כאָטש זייער געווער איז געווען אזוי גוט וואַלדיג אונגלייך און כאָטש די אפריקאַנער דיענען ניט אין מיליטער און וויסען ניט וואָס מושטירען זיך איז אזוינס. וואָס זיי קענען אויסהאַלטען און אויפטהאָן בעווייזט דער פאקט, דאָס די ענגלענדער האָבען זיך בעקלאָגט, אז דער קאַפּפער־נעגער קען אין 24 שטונדען אָבלויפען א גרעסערען וועג ווי א פערד. אן ענגלישער מאַלער בעשרייבט, ווי ביי דעם לויפען קומט ביי דעם נעגער ארוים בולט דער קלענסטער מוסקעל און ווערט האַרט און שטאַרק, ווי דער שטריק פון א בייטש.

אזוי האָבען אויסגעזעהען די מענשען און די מענשליכע געזעל־

שווערסטע צווייפעל און רעטהענישען אין דער געשיכטע פון פאר־
צייטיגע פעלקער.

און א וואונדערבארע געזעלשאפטליכע אייניריכטונג איז דאָס,
דיעזע געמטיל־ארדנונג, כאטש זי איז אזוי קינדיש און אזוי איינפאך.
אהן סאלדאטען, זשאנדארען, אדער פאליציסטען, אהן ארעל, קעניגע,
גובערנאטארס, פאליצמייסטערס אדער ריכטער, אהן תפיסות, אהן
פראצעסען, געהט פון דעסטוועגען אלעס א רעגעלמעסיגען גאנג. יעדען
שטרייט, יעדען סכסוך, פערגלייכט די געמיינשאפט פון אלע די, וועל־
מען דאָס געהט אן, די גענס, אדער דער שטאם, אדער די אייניגע
געמטעס צוויישען זיך. נאר זעלטען סטראשעט די בלוט־ראכע, ווען
עס איז שוין קיין אנדערע בערוהיגונג ניטא. די בלוט־ראכע איז נא־
טירליך זעהר ווילד, אבער אונזער ציוויליזירטע טויט־שטראף איז אויך
ניט מעהר ווי בלוט־ראכע, נאר א ציוויליזירטע פארמע דערפון, מיט
אלע מעלות און חסרונות פון ציוויליזאציאן.

זיי ברויכען ניט קיין שפור פון אונזער פערפלאנטערטע מאשינע־
ריע פון פערוואלטונג און רעגיערונג, כאטש זיי האבען א סך מעהר
שותפות'דיגע אנגעלעגענהייטען ווי מיר האבען היינט — דען די
הויזהאלטונג איז בשותפות און קאמוניסטיש פאר מעהרערע פאמי־
ליען, די ערד איז שותפות־אייגענטהום, נאר די קלייניע גערטענדלעך
געהערען פארלויפיג צו די הויזהאלטונגען. ווי די דאזיגע אלע
שותפות'דיגע זאכען זאלען זיך פיהרען, ענטשיידען די בעטהיליגטע
אליין. און ס'רוב קומט גאר קיין שאלה ניט פאר, דען אלעס פיהרט
זיך ווי דער מנהג פון הונדערטער יאהרען האט שוין גערעגעלט.

קיין אריסעלייט און קיין נויטלייידענדע קען ניט זיין ביי זיי.
די קאמוניסטישע הויזהאלטונג אין די גענס האלטען טריי זייערע פער־
פליכטונגען צו אלטע, קראנקע און אזעלכע, וואס זיינען געווארען קא־
ליקעס אין קריעג.

אלע זיינען גלייך און פריי, אויך די ווייבער. פאר שקלאפען איז
נאך קיין פלאץ ניטא, אויך ניט פאר די אונטעריאכונג פון פרעמדע
שבטים, סיידען אמאל אין אן אויסנאהמע.

אין יאהר 1651 האבען די איראקעזען־אינדיאנער בעזיעגט אין
קריעג די אירי־אינדיאנער און די „נייטראלע נאציאן", האבען זיי
די איינגענומענע שונאים ניט אויסגעקוילעט און ניט געמאכט פאר

שפּאָלטען אין מעהרערע גענטס, בלייבט בעשטעהן אלס פּראָטהריע, אלס פּעראייניגונג פון גענטעס. און דאָך בלייבען די נעמען פון דיעזע עלטסטע גענטעס גלייך ביי פּערשיעדענע שטאַמען, וואָס זיינען שוין שטאַרק דערווייטערט און לאַנג פונאַנדערגעשיידט, — וואָלף־גענטעס און בער־גענטעס געפינט מען ביי א מאיאָריטעט פון אלע אינדיאַנישע שטאַמען. און די גאַנצע אייניקטונג, וואָס מיר האָבען אויבען געשילדערט, געפינט מען ביי זיי אלע, — נאָר א סך פון זיי האָבען עס נאָך ניט געבראַכט ביז צו א בונד פון פערוואַנדטע שטאַמען.

דיעזע גאַנצע אייניקטונג פון גענטעס, פּראָטהריען און שטאַם ענטוויקעלט זיך פון די גענס אַזוי נאַטירליך, אז עס קען כמעט נאָר אַנדערש ניט זיין. קוים האָבען מיר די גענס אלס געזעלשאַפטליכע אייניהייט, מוז זיך שוין דיעזע גאַנצע אייניקטונג פון איהר ארוים ענטוויקלען מיט נאַטירליכער נויטוועניגקייט. אלע דריי, די גענס, די פּראָטהריע און דער שטאַם, זיינען פערשיעדענע גראַדען פון בלוטס־פערוואַנדשאַפט. יעדע פון זיי איז אין זיך אַבגעשלאָסען, יעדע פערזאָרגט איהרע אייגענע אנגעלעגענהייטען, און וואָס עס גערט ניט צו אייגע צו פערזאָרגען, דאָס פילט אויס די אַנדערע. דיעזע דריי פּראָייניגונגען צוזאַמען פערזאָרגען אלע עפענטליכע אנגעלעגענהייטען, וואָס געפינען זיך נאָר ביי אַזעלכע מענשען, אויף דער מדרגה פון דער אונטערשטופע פון בארבארייי.

אויף אַזא אופן מעג מען זיכער זיין, אז וואו נאָר מיר בעגעגענען אין דער וועלט א סאָרט מענשען ביי וועלכע עס איז דאָ א גענס אלס געזעלשאַפטליכע אייניהייט, מעגען מיר ביי זיי זוכען אן עהנליכע אייניקטונג פון דעם שטאַם, ווי די, וואָס מיר האָבען דאָ געשילדערט. און עס איז א פאַקט, אז מען וועט דאָס אימער געפינען, אויב עס זיינען נאָר דאָ גענוג קוועלען פון וואַנען צו שעפען ידיעות פון די אייניקטונגען פון דיעזע מענשען. ביי די פּארצייטיגע גריכען און רוימער זיינען דאָ אַזעלכע קוועלען, געפינט מען טאַקי פונקט אַזעלכע אייניקטונגען. און וואו אין די קוועלען פעהלען אויס פונקטען און עס בלייבט עפעס ניט קלאָר און רעטהזעלהאפט, קען מען דאָס געפינען אויפגעקלערט, וועו מען פערגלייכט דערצו די געזעלשאַפטס־אייניקטונג פון די אינדיאַנער פון אמעריקא. דאָס מאכט קלאָר אפילו די

ארדענטע, מאיאריטעטס־אבשטימונגען, געזעצע א. ז. וו. — אזוי לאנג
ווי דאס איז בלויז וועגען די אייגריכטונגען פון ארבייט און געגנס,
און ניט וועגען הערשונג און געוואלט, איז עס אלץ געזעלשאפט און
ניט שטאאט, ניט רעגיערונג. אויף אזא אופן איז א היינטיגע רע־
גיערונג א צוזאמענמישונג פון שטאאט און געזעלשאפט צוואמען:
אזוי ווייט ווי די רעגיערונג פערזארגט קאנאלען, שאסעען, בריקען,
אייזענבאהנען, פארקס, שוהלען, סאנאטאריומס, שפיטעלער, געזונד־
הייטס־בעהערדען, סטאטיסטישע בעהערדען, פארשונגס־בעהערדען אין
פערשיעדענע ווייסענשאפטען, און אזוי ווייטער און ווייטער, — איז
זי א געזעלשאפט (און אין א סאציאליסטישע וועלט וועלען זיין טוי־
זענד מאהל מעהר אויפגאבען אזעלכע). אזוי ווייט אבער ווי די רע־
גיערונג הערשט איבער מענשען, געוועלטיגט און בעשטראפט, איז זי
א שטאאט. טהאמאס פעין בריינגט ארויס, אז דאס הערשען איבער
מענשען איז א „נויטוועגדיגע צרה", כדי אייגצוהאלטען די מענשליכע
שלעכטקייט. דאס איז געווען דער אלטפרענקישער בעגריף וועגען
די אבשטאמונג פון שטאאט: דער שטאאט איז געגרינדעט געוואָרען,
האט מען געמיינט, אלס אן אייגהאלטונג פאר די מענשליכע שלעכט־
קייט. ענגעלס בעווייזט דא דאגעגען, אז פונקט פערקעהרט, רעגיע־
רונג און שטאאט זיינען גאר געגרינדעט געוואָרען כדי צו געבען דער
שלעכטקייט פון די הערשענדע קלאסען א געזעצליכע מאכט. דארום
קומט ענגעלס צום שלום, אז אין א סאציאליסטישע געזעלשאפט וועט
דאס ניט זיין; אלזא, וועט די סאציאלדעמאקראטישע ארדנונג ניט
זיין קיין שטאאט, נאר א געזעלשאפט. — איבערזעצער).

מיר זעהען ביי די נארד־אמעריקאנישע אינדיאנער וויי אזוי עס
ענטוויקלען זיך שטאמען און פעלקער. א פאלקס שטאם, וועלכער איז
אין אנהייב געווען אייגהייטליך, צושפרייט זיך ביסלעכווייז איבער אן
אונגעהייערען קאנטינענט; שטאמען צושפאלטען זיך און עס וווערען
פון זיי פעלקער, גאנצע גרופען פון פעלקער; די שפראכען פערענדע־
רען זיך, ביז זיי וווערען ניט בלויז אונפערשטענדליך איינע פאר די
אנדערע, נאר זיי פערליערען אויך כמעט יעדען שפור פון אן עהנ־
ליכקייט. און לעבען דיעזען פארגאנג זעהען מיר, ווי א י ן די שטא־
מען וויעדער שפאלטען זיך די איינצעלנע געגטעם און עס וווערען פון
זיי מעהרערע, און די אלטע מוטער־געגם, נאכדעם ווי זי וווערט צו־

געוועהנליכען בעגריף פון מענשען, וועלכע רופען יעדע פעסטע אָרד־
נונג „שטאַאט", וועט א סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט, ווי דער פער־
פאַסער שטעלט זיך פאָר, זיין א סאָציאַליסטישער „שטאַאט".. דאָס
דאַרף מען גוט געדענקען. דען וועגען דעם קומען פאָר פיעל טעות'ען.

עס איז מערקווירדיג, אז נאָך מיט 140 יאָהר צוריק האָט טהאָ־
מאס פּעין (אין זיין „קאַממאן סענס") געטענה'ט וועגען דעם טעות,
וואָס מענשען מאַכען אין דעם, וואָס זיי פערמישען שטאַאט מיט גע־
זעלשאַפט, אזוי ווי דאָס וואָלט געווען דיזעלבע זאַך, וועהרענד דאָס
זיינען צוויי גאַנץ פערשיעדענע זאַכען. איך האַלט עם פאַר וויכטיג
איבערצוגעבען דאָ די ווערטער פון דיזען דענקער, פון אזא לאַנגע
צייט צוריק, איידער עם זיינען נאָך געווען סאָציאַליסטען און אנאַר־
כיסטען אויף דער וועלט. וועו נאָך היינט פּלאַנטערען זיך מענשען
אין דער זאַך, איז וויכטיג צו הערען, ווי פּעין האָט אזוי לאַנג צוריק
שוין געזוכט פונאַנדערצונעהמען דעם פּלאַנטער. ער שרייבט:

„מאַנכע שרייבער האָבען אזוי צונויפגעמישט געזעלשאַפט מיט
רעגיערונג (שטאַאט), אז זיי לאָזען וועניג אָדער גאָר קיין אונטער־
שיעד ניט צווישען זיי. אין אמת'ען זיינען די צוויי זאַכען ניט נאָה
פערשיעדענע, נאָר זיי קומען אויך אָרויס פון פערשיעדענע וואָרצלען.
געזעלשאַפט קומט אָרויס פון אונזערע בעדירפּניסע, רעגיערונג קומט
אָרויס פון אונזער שלעכטקייט (דאָס איז פריהער געווען דער טעות
פון אַלע דענקער, אז רעגיערונג איז געמאַכט געוואָרען אַכטונג צו
געבען, אז מענשען זאָלען ניט טהאָן קיין שלעכטס). . . . . .
. . . געזעלשאַפט איז א בעשיצער, רעגיערונג איז א שטראָפער.
געזעלשאַפט איז אין יעדען צושטאַנד א ברכה, אָבער רעגיערונג, אפילו
אין איהר בעסטען צושטאַנד, איז נאָר א נויטוועגדיגע צרה"... און
ער געהט ווייטער און גיט א ביישפּיעל, ווי א געזעלשאַפט וואָלט אויס־
געזעהען אָהן א רעגיערונג, אָהן א שטאַאט, הייסט עס. פון דעם
ביישפּיעל איז דייטליך, אז געזעלשאַפט רופט ער אָן יעדע מענשליכע
פערבינדונג און אייניריכטונג וואָס איהר צוועק איז צו פערזאָרגען
בעדירפּניסע פון די מענשען. און רעגיערונג — אַלזא שטאַאט —
רופט ער די אייניריכטונגען, וואָס זייער צוועק איז צו פערבאָטען און
בעפעהלען און בעשטראָפען און געוועלטיגען. די געזעלשאַפט, אַלזא,
מעג אויך זיין א פעסטע אָרגאַניזאַציאָן, מיט פערטרעטער, אָבגע־

געוואלט פון א בעזונדערען קלאַס הערשער, וואָס רעגיערען א י ב ע ר דעם פאָלק דורך די מאַכט פון פּאָליציי, סאָלדאַטען, תפיסה א. ז. וו., סיי מיט א קעניג, סיי אָהן א קעניג. דאָס, און נאָר דאָס, וויל ענגעלס האָבען, הייסט שטאַט. אָבער אן אייניקטונג, אין וועלכער קיין קלאַס רעגיערט ניט איבער קיינעם נאָר דאָס פאָלק אליין פיהרט זיך די געמיינשאפטליכע בעדירפניסע, דורך אויסגעקליבענע רעפּרעזענטאַנטען, הייסט ניט קיין שטאַט, נאָר דאָס הייסט געזעלשאפטליכע אָרדנונג. און ער צייגט דאָס דאָ, אז פריהער האָבען די מענשען געלעבט אין א געזעלשאפטליכע אָרדנונג אָהן א שטאַט, נאָר ערשט שפּעטער איז דער שטאַט ענטשטאַנען. ער איז ענטשטאַנען, וועו עס איז אויפגעקומען א בעזונדערע מאַכט, וואָס איז ניט געווען דאָס פאָלק אליין, נאָר א געוואלט א י ב ע ר ' ן פאָלק. צייגענדיג, אז נאָר ד א ס הייסט שטאַט, קומט דער פערפאַסער וויטער צו דעם שלום, אז אונטער'ן סאָציאליזמוס וועט דער שטאַט אָבשטאַרבען. דאָס מיינט, אז בלייבען וועט א געזעלשאפטליכע אייניקטונג; אָבער די געזעלשאפטליכע אייניקטונג וועט אויך האָבען אויסגעקליבענע פערטרעטער, געוועט וועגען געזעלשאפטליכע אנגעלעגענהייטען און אזוי וויטער. די אנארכיסטען אָבער רופען אזא אייניקטונג אויך „שטאַט" און זיי ווילען דאָס אויך ניט האָבען. און אויך אנדערע מענשען רופען יעדע געזעלשאפטליכע אייניקטונג „שטאַט". און וועו זיי זעהען, אז ענגעלס זאָגט, דאָס אונטער'ן סאָציאליזמוס וועט שטאַט אָבשטאַרבען, מיינען זיי, אז דאָס איז אנארכיזמוס. דאָס איז אָבער פאַלש. דען, ווי מען זעהט דא באַלד פון אָנפאַנג, ערקלערט ענגעלס, אז אזא געזעלשאפטליכע אָרדנונג ווי ביי די אינדיאַנער איז ניט קיין שטאַט, כאָטש זיי האָבען פאָרשטעהער און הויפטלייטע און בעשלוסע און פערבינדונגען. נאַטירליך, וועלען אין א הויך־ציוויליזירטער סאָציאליסטישער געזעלשאפט מוזען זיין זעהר א סך מעהר פערבינדונגען, בעשלוסע, אָבמאַכונגען, פערטרעטער און פאָר־שטעהער, ווי אין א געזעלשאפט פון ווילדע אינדיאַנער. נאָר וויל עס וועט ניט זיין קיין בעזונדערע הערשענדע קלאַסע און ניט קיין געוואלט־הערשונג איבער מענשען, מיט געוואלט־אייניקטונגען, נאָר א פערוואלטונג פון געזעלשאפטליכע אנגעלעגענהייטען, רופט ענגעלס דאָס ניט שטאַט, נאָר געזעלשאפטס־אָרדנונג. אָבער לויט נאָך דעם

מען זעהען, ווי שטאאט און מענשליכע געזעלשאפט איז ניט דיזעלבע זאך. א שטאאט ווערט ערשט, ווען עס איז דא אן עפענטליכע גע־וואלט, וואס איז אבגעשיידט פון פאלק און הערשט איבער'ן פאלק. אין אנפאנג זיינען געווען געזעלשאפטליכע אייגריכטונגען אהן א שטאאט, ניט נאר ביי די אינדיאנער אין אמעריקא. אויך ביי די פאר־צייטיגע דייטשען געפינען מיר גאנצע געזעלשאפטליכע אייגריכטונגען פון „מארקען", דערפער, הויפען און שטעדט אהן א שטאאט. דער פארשער מוירער, ווען ער אונטערזוכט ווי דער שטאאט האט זיך בים־לעכווייז ענטוויקעלט ביי די פארצייטיגע דייטשען, זוכט די ענט־וויקלונג פון דעם שטאאט אלס עטוואס בעזונדערעם פון דיעזע גע־זעלשאפטליכע אייגריכטונגען. ער צייגט, ווי דער שטאאט האט זיך ערשט ענטוויקעלט ארויס פון דיעזע אייגריכטונגען און לעבען זיי. דיעזער פארשער בעווייזט דערמיט, אז ער האט ריכטיג געפיהלט (כאטש אפשר נאך ניט גאנץ קלאר געווואוסט), אז די ערשטע מארק־אייגריכטונגען פון די פארצייטיגע דייטשען (מארק — „געמארק" — ארט־געמיינשאפט פון מעהרערע דערפער צוזאמען אין איין געגענד) זיינען נאך געווען גאנץ וואס אנדערעם ווי דער שפעטערער שטאאט, כאטש דער שטאאט איז שפעטער ארויסגעקומען טאקי פון דיעזע אייגריכטונגען. אליין איז די אייגריכטונג פון די מארק־גענזעלשאפט א. ז. וו. נאר געווען א ריין גענזעלשאפטליכע אייגריכטונג, ניט קיין שטאאטליכע.

(אנמערקונג פון דעם איבערזעצער: — וועגען ענגעלס'עם מיינונגען איבער דעם „שטאאט" פלאנטערען זיך א סך אנארכיסטען, און אויך סאציאליסטען. איך האלט עס דעריבער פאר וויכטיג באלד דא, וואו עס הייבט זיך אן צו רעדען וועגען דעם שטאאט, אויפמערק־זאם צו מאכען דעם לעזער אויף דעם, וואס ענגעלס וויל דא ארויס־ברענגען: ער וויל בעווייזען, אז שטאאט און גענזעלשאפטס־ארדנונג זיינען ניט דיזעלבע זאך, נאר צווויי גאנץ פערשיעדענע זאכען. גע־וועהנליך פערשטעהט מען אונטער דעם ווארט „שטאאט" אלץ איינם וועלכע ארדנונג אין דעם צוזאמען־לעבען פון מענשען, אויב אין דער ארדנונג זיינען נאר דא גענזעצע און מאיאריטעטס־בעשלוס און פאר־שטעהער און הויפטלייט און אז. וו. ענגעלס וויל אבער ווייזען, אז דאס איז ניט ריכטיג; אז שטאאט הייסט נאר א בעזונדערע מלוכה־

אמט איז געווען א נייער, געגרינדעט אויסדריקליך פאר דעם בונד. געווען זיינען זיי געווארען פון זייער גענם, ביי יעדער געלעגנהייט וואן א נייער סעטשעם האָט געדארפט געווהלט ווערען. און צו יעדער צייט האָט די גענם געקענט איהר סעטשעם אראָבזעצען. דאָס רעכט אָבער איינצופיהרען א סעטשעם אין זיין אמט האָט געהערט צו דער בונדעסראטה.

4) דיעזע בונדעס־סעטשעמס זיינען אויך געווען סעטשעמס יעדער אין זיין שטאם און האָבען געהאט זיץ און שטימע אין דעם שטאם־ראטה.

5) אלע בעשליסע פון דעם בונדעס־ראטה האָבען געמוזט אָנגענומען ווערען איינשטימיג.

6) די אבשטימונג איז געגומען געווארען נאָך די שטאמען: אום אז א בעשלום זאל זיין גילטיג, האָט צו איהם געמוזט צושטימען יעדער שטאם און אין יעדען שטאם אלע מיטגליעדער פון דעם שטאם־ראטה.

7) יעדער פון די פינף שטאם־ראטהען האָט געקענט אויסבעראפען דעם בונדעס־ראטה צו א זיצונג. דער בונדעס־ראטה האָט זיך אליין ניט געקענט אויסבעראפען.

8) די זיצונגען פון דעם בונדעס־ראטה זיינען פאַרגעקומען אָפען, פאר'ן פערזאמעלטען פאָלק. יעדער איראָקעז האָט געקענט אריינזאָגען א וואָרט. א בעשלום אָבער האָט נאָר דער ראטה אליין געקענט פאסען.

9) דער בונד האָט ניט געהאט קיין אויסציגען אויבערהויפט, קיין בעל הבית איבער די אויספיהרענדע געוואלט.

10) ער האָט אָבער געהאט צוויי אויבערשטע קריעגס־פיהרער, מיט גלייכע רעכטע און גלייכע מאכט. (פונקט ווי פארצייטענס אין כפארטא זיינען געווען צוויי „קעניגע" און אין רוים צוויי קאָנזולן).

דאָס איז געווען די גאנצע אייניריכטונג פון די איראָקעזען, אונטער וועלכע זיי האָבען געלעבט 400 יאָהר און לעבען נאָך.

פארוואָס האָב איך זיך אָבגעשטעלט אויסצומאָהלען דיעזע אייניריכטונג (לויט ווי מארגאן שילדערט דאָס) אזוי געגוי? — וויל דא קען מען זעהען, ווי עס האָט אויסגעזעהען א מענשליכע געזעלשאפט איידער זי האָט נאָך געהאט א שטאָט (א מלוכה־מאכט). דא קען

צו אַנגרייפענדע מלחמות. געגען דעם יאָהר 1675 זיינען זיי געווען אויף די העכסטע שטופע פון זייער מאַכט און האָבען איינגענומען גרויסע שטיקער לאַנד אַרום זיך. די פריהעריגע בעוואוינער האָבען זיי א טייל פערטריבען, א טייל געמאַכט אונטערוואָרפען אונטער זיך און זיי געצוואונגען זיי צו צאָהלען מכס.

דיעזער בונד פון די איראָקעזען איז די פאָרטגעשריטענסטע געזעלשאַפטליכע אָרגאַניזאַציאָן, וועלכע די אינדיאַנער האָבען ענטוויקעלט, אזוי ווייט ווי זיי זיינען ניט אריבער די אונטערשטופע פון צארבארייי, דאָס הייסט אלזאָ חוץ די מעקסיקאַנער, ניי־מעקסיקאַנער און פּערואַנער.

די גרונד־אויפגאַבען פון דעם בונד פון די פינף שטאַמען זיינען געווען די פאָלגענדע:

1) אייביגער בונד פון די פינף בלוט־פערוואַנדטע שטאַמען. יעדער שטאַם איז געווען פאָלקאָמען זעלבסטשטענדיג אין אלע זיינע אינערליכע אנגעלעגענהייטען און אלע שטאַמען האָבען געהאַט גלייכע רעכטע. זייער בלוטס־פערוואַנדשאַפט איז געווען דער אמת'ער פונדאַמענט פון דעם בונד. פון די פינף שטאַמען האָבען דריי געהייסען פאָטער־שטאַמען און זיי זיינען געווען ברידער אייניג מיט די אַנדערע. די איבריגע צוויי זיינען געווען זוהן־שטאַמען און אויך זיי זיינען געווען ברודער־שטאַמען מיט אַנאַנדער. דריי גענטעס, די עלטעסטע, זיינען געווען אין אלע פינף שטאַמען; אַנדערע גענטעס זיינען נאָך געווען אין דריי שטאַמען. די מיטגליעדער פון יעדער גענס זיינען געווען ברידער דורך אלע פינף שטאַמען. אלע פינף שטאַמען האָבען געהאַט איין שפראַך, בלויז אין פערשיעדענע דיאַלעקטען. דאָס איז געווען א בעווייז, אז זיי זיינען אלע ארויסגעקומען פון איין אָבשטאַמונג.

2) דער פאָרשטעהער פון דעם בונד איז געווען א בונדעס־ראטה פון 50 סעטשעמס, אלע גלייך אין ראַנג און אָנזעהען. דיעזער ראטה האָט געהאַט צו בעשליסען וועגען אלע אנגעלעגענהייטען פון דעם בונד און אזוי איז עס געבליבען.

3) דיעזע 50 סעטשעמס זיינען אָנגעשטעלט געוואָרען בשעת דער בונד איז געגרינדעט געוואָרען, יעדער פון זיי איז געשטעלט געוואָרען אלס סעטשעם איבער אן אנדער שטאַם אָדער גענס. זייער

שטאַם געווען ווייניג מענשען. אייביגע מלחמות האָבען זיי אָבגע־שוואכט. וויטע שטרעקען גרענעץ־לאנד האָבען די פערשיערענע שטאַמען אָבגעזונדערט פון אַנאַנדער. אויף אזא אופן זיינען זיי גע־ווען זעהר שיטערליך בעזעצט. ווייניג מענשען האָבען בעזעצט אן אונגעהייערע שטרעקע. נאָר אין א טייל געגענדען האָבען זיך מעה־רערע שטאַמען, וואָס זיינען ארויסגעקומען פון איין אָבשטאַמונג, צוריק פעראייניגט אין א דויערענדען בונד. דאָס איז גע־ווען דער ערשטער שריט צו די גרינדונג פון נאציאָנען.

די ענטוויקעלטסטע פאָרמע פון אזא בונד געפינען מיר אין די פעראייניגטע שטאַטען ביי די אירָקעזען. זיי שטאַמען ארויס פון דעם מזרח־זייט פון דעם טייך מיסיסיפי. דאָרט זיינען זיי וואהר־שיינליך געווען א צווייג פון די גרויסע פאַמיליע פון די דאקאָטא־אינדיאַנער. נאָך לאנגע וואַנדערונגען זיינען זיי אָנגעקומען דאָ, וואו היינט איז דער שטאַאט ניו יאָרק. דאָ געפינט מען זיי אייניגע־טהיילט אין פינף שטאַמען: סענעקאס, קאיוגאס, אָנאָנדאגאס, אָנייי־דאס און מאָהאָוקס. זיי האָבען געלעבט פון פיש, פון פאַנג־חיות און פון גרינסען וואָס זיי האָבען געפלאַנצט אויף א פראַסטען אופן. זיי האָבען געוואוינט אין דערפער, וועלכע זיינען ס'רוב געווען געשיצט דורך פאַרקאַנעס פון סלופעס אריינגעשלאָגען אין דר'ערד. זייער צאָהל איז קיינמאָל ניט געווען מעהר ווי 20,000 קעפ. א טייל פון זייערע געטעס זיינען געווען געמיינזאם איבער אלע 5 שטאַמען. גע־רעדט האָבען זיי פערוואַנדטע דיאלעקטען פון דיזעלבע שפראַך. און געזעסען זיינען זיי יעצט אין איין לאַנד, וואָס איז געווען צוטהיילט צווישען די פינף שטאַמען. אזוי ווי זייער לאַנד האָבען זיי ערשט געהאַט אייגענומען, איז געווען נאַטירליך, אז דיעזע שטאַמען האָבען זיך פון געוואוינהייט צוזאַמענגעהאלטען כדי זיך צו בעשיצען געגען די מענשען, פון וועלכע זיי האָבען דאָס לאַנד צוגענומען. דיעזע צו־זאַמענהאלטונג פון געוואוינהייט האָט זיך ענטוויקעלט צו אן „אייביגען בונד", אן אייד־גענאָסענשאפט (ווי עס רופט זיך דער בונד פון די קאנטאָנען אין דער שווייץ). אזא פעסטען בונד האָבען דיעזע פינף שטאַמען שוין געהאַט שפעטסטענס אין אָנפאַנג פון דעם 15טען יאָהרהונדערט. פיהלענדיג זיך שטאַרק, האָבען זיי זיך באלד געגומען

טיגסטע קריעגס־ארויסטרעטונגען פון די אינדיאנער, אפילו אויף ווייט אוועק, זיינען אויסגעפיהרט געוואָרען פון קליינע ביסעלעך מענשען. וועז מעהרערע אזעלכע מחנות זיינען ארויס צוזאמען אויף אין אונ־ טערנעהמונג, האָט יעדע מחנה'לע בעזונדער נאָר געפאָלגט איהר איי־ גענעם פיהרער. די אייגהייט פון דעם קריעגס־פלאָן איז שוין דאָר־ טען ווי עס איז געפיהרט געוואָרען דורך א צוזאמענקומען פון דיעזע פיהרער. אן עהנליכע סאָרט קריעגס־פיהרונג, ווי אָט די, געפינען מיר געשילדערט פון אמיאנוס מארסעלינוס וועגען די אלעמאנען פון אויבער־רהיין אין 4טען יאָהרהונדערט.

7) אין אייניגע שטאמען געפינען מיר אן אויבערהיפטלינג איבער דעם גאנצען שטאם. אָבער ער האָט זעהר וועניג צו בעפעהלען. ער איז אייגער פון די סעטשעמס, וועלכער האָט די אויפגאבע צו טהאן פארלויפיג וואָס עס קומט אוים צו מוזען טהאן אין אייגענים; ער איז דאן דער אויפטהוער אויף דערווייל, ביז די צייט וועז דער ראטה פערזאמעלט זיך און קען אָננעהמען בלייבענדע בעשלוסס. די ראָלע פון דיעזען אויבערהויפט פון שטאם איז א שוואכער אָנפאָנג פון א בעאמטען מיט עקזעקוטיוע געוואלט (א מין גובערנאטאָר, א בע־ אמטער וואָס איז געשטעלט צו זאָרגען, אז די געזעצע זאָלען אוים־ געפיהרט ווערען און האָט די מאכט דערצו). אָבער עס איז דאָס רוב נאָר נעבליעבען ביי דעם אָנפאָנג. קיין פאָלשטענדיגער עקזעקוטיוו־ בעאמטער איז אין די מיסטע פעלע פון דעם דאָזיגען אויבערשטען פון שטאם ניט געוואָרען. עס האָט זיך ביי א טהייל שטאמען יא ענטוויקעלט אזא סאָרט „גובערנאטאָר", אָבער, ווי מיר וועלען ווייי־ טער זעהען, איז אזא בעאמטער געוואָרען פון דעם אויבערשטען אָנ־ פיהרער פון די קריעגס־מחנות. דיעזער, און ניט דער שטאם־אויבער־ שטער, האָט זיך אין די מיסטע פעלע, אויב ניט איבעראל, ענטוויי־ קעלט אין אן עקזעקוטיוו בעאמטען.

דער שטאם איז ביי די גרויסע מעהרצאָהל פון די אמעריקאנער אינדיאנער שוין געווען די לעצטע פעראייניגונג. אז די פערוואנדער־ טע שטאמען זאָלען זיך אויך נאָך פעראייניגען מיט אן אנדער אין א בונד, דאָס פלעגט זיך טרעפען אין אן אויגענבליקליכע נויט־לאָגע, אָבער לאָנג האָט די פערבינדונג ניט אָנגעהאלטען. וועז די נויט־לאָגע איז געווען פאָרביי, איז דער בונד צופאָלען. ס'רוב איז אין יעדען

ברייננען זייער מיינונג, זיי האָבען זיך אויסגעקליבען דערצו א רעד־נער. ביי די איראקעזען האָט דער ענדליכער בעשלום געמוזט אָנגע־נומען ווערען איינשטימיג. ווי דאָס איז אויך געווען מיט מאַנכע בעשלוסען ביי די פארצייטיגע מארק־געמיינדען פון די דייטשען.

וועגען וואָס האָט דער שטאַם־ראטה געהאַט צו פערהאַנדלען? בעזאָנדערס וועגען די פערהעלטניסע צו אַנדערע שטאַמען. ער האָט אויפגענומען שלוחים פון פרעמדע שטאַמען און געשיקט שלוחים צו זיי. ער האָט ערקלעהרט קריעג און געשלאָסען פריעדען. איז עס געקומען צו קריעג, זיינען ס'רוב געגאַנגען אין מלחמה אריין פרייוויליגע. אין פרינציפ שטעהט יעדער שטאַם אין שטענדיגען קריעגס־צושטאַנד מיט יעדען אַנדערען שטאַם, מיט וועלכען ער האָט ניט געשלאָסען קיין אויסדריקליכען פריעדענס־אָבמאַך.

דער אַרויסגאַנג צום קריעג געגען אַזעלכע פיינד איז געווען אַרגאַניזירט געוואָרען דורך אייניצעלנע אנגעזעהענע קריעגער. זיי האָבען זיך געשטעלט מאַכען א קריעגס־טאַנץ און ווער עס האָט מיטגעטאַנצט, דער האָט דערמיט ערקלעהרט, אז ער געהט מיט אין דער מלחמה. באַלד איז צוזאַמענגעשטעלט געוואָרען א קאָלאָנע און זיי האָבען געגומען מארשירען. דאָס זעלבע איז געווען, ווען דאָס לאַנד פון דעם שטאַם איז בעפאַלען געוואָרען פון פרעמדע און מען האָט זיך געדאַרפט פערטהיידיגען: אויך דאַן איז אַרויס מלחמה האַלטען ווער עס האָט געוואָלט, פרייוויליג. געצוואונגען איז קיינער ניט געווען.

ווען די קריעגער־מחנה איז אַוועק און איז צוריק געקומען פלעגט זיין יום טוב מיט גרויסע צערעמאָניעס. אז דער שטאַם־ראטה זאָל ערלויבען אַרויסצוגעהן אין מלחמה, איז ניט נויטיג געווען. מען האָט ניט פערלאַנגט קיין ערלויבנים און דאָס איז ניט געגעבען געוואָרען.

פונקט אזעלכע פריוואַט־קריעגס־ציגע פון די פארצייטיגע דייטשען מאַהלט דער פארצייטיגער רוימישער שרייבער טאַציטוס. דער אונטערשיעד איז נאָר, וואָס די פארצייטיגע דייטשען האָבען שוין געהאַט שטענדיגע קריעגער־מחנות, וואָס זיינען אָרגאַניזירט געוואָרען שוין אין פריעדענס־צייט, און ווען עס איז געקומען צו קריעג, זיינען זיי געווען די ערשטע אַרויסצוגעהן און די פרייוויליגע האָבען זיך אַרומגעקליעבען אַרום זיי.

אזא קריעגס־מחנה איז געווען ניט גרויס. די וויכ־

אונטערזוכט געוואָרען קריטיש. זיי האָבען געגלויבט אין אלערליי גייסטער און האָבען זיך זיי שוין פאָרגעשטעלט אין די געשטאַלט פון מענשען, אָבער קיין זאָגענאַנטע געצען, וואָס זאָלען פאָרשטעלען בילדער פון זייערע גייסטער, האָבען זיי ניט געהאַט. דאָס געפינט מען נאָך אין ערגעץ ניט אויך די אונטערשטופע פון בארבארייי, אויך וועלכע די אינדיאַנער האָבען זיך געפונען. פריהער מוזען מענשען ווערען ענטוויקעלט געוג, אז זיי זאָלען קענען מאַכען בילדער. די רעליגיעזע בעגריפען פון די אינדיאַנער זיינען געווען א נאַטור־דיענסט און א פערגעטערונג פון די עלעמענטאַר־כוחות וואָס האָט זיך שוין גענאַלטען אין ענטוויקלען צו פיעל־געטעריי*).

יעדער שטאַם האָט געהאַט בעזונדערע רעגעלמעסיגע ימים טובים מיט בעזונדערע סאָרטען צערעמאָניעס, הויפטזעכליך טענץ און שפיעלעריין. דער טאַנץ מעהר ווי אַלעס איז געווען אן עיקר טהייל פון די רעליגיעזע פייערליכקייטען. יעדער שטאַם האָט אָבגעהאַלטען בעזונדער זיינע רעליגיעזע פייערליכקייטען.

6) יעדער שטאַם האָט געהאַט זיין בעזונדערען שטאַם־ראטה צו פיהרען די געמיינזאַמע אנגעלעגענהייטען פון דעם גאַנצען שטאַם. דער ראטה איז געווען צוזאַמענגעשטעלט פון אלע סעטשעמס און קריעגספיהרער פון די אייניצעלנע געגנטעס. דיעזע זיינען געווען ווירקליך פערטרעטער פון די גענטעס, ניט קיין אליין־הערשער, דען מען האָט זיי געקענט צו יעדע צייט אראָבזעצען. די בעראטונגען פון דעם שטאַם־ראטה זיינען געפיהרט געוואָרען עפענטליך. די איבריגע מיטגליעדער פון דעם שטאַם זיינען דערביי געשטאַנען ארום זיי, די איבעריגע מיטגליעדער האָבען געהאַט דאָס רעכט אריינצוזאָגען א וואָרט און געהערט צו ווערען מיט זייער מיינונג. ענטשיידט אָבער האָט דער ראטה אליין.

אין רעגעל האָט יעדער אָנווועזענדער, וואָס האָט דאָס פערלאַנגט, געמאַט געהערט ווערען. אויך די וויבער האָבען געקענט לאָזען פאר־

*) שפעטערע פאָרשונגען אין דער ענטוויקלונג פון די גלויבעריין פון ווילדע פעלקער האָבען אַרויסגעבראכט אַנדערע פאָרשטעלונגען וועגען דיעזער ענטוויקלונג. עס איז היינט, צום בוישפיעל, אָנגענומען, אז די ערשטע „געטער" זיינען ניט קיין נאַטור־קרעפטען, נאָר נשמות פון פערשטאָרבענע עלטערן. — איבערזעצער.

אויסגעקליבען. מיט דער צייט איז עס אפט פאַרגעקומען, אז א שטאַם האָט ביי די שכנות־שטאַמען געהויסען אַנדערש ווי ער אליין האָט זיך גערופען. די דייטשען האָבען אויך זייער געשיכטליכען נאָמען „גערמאַנען" געקראָגען פון די קעלטען.

2) יעדער שטאַם האָט געהאַט זיין אייגענעם בעזאַנדערן ד י א־ל ע ק ט (ארט רעדען). אין גרונד איז שטאַם און דיאַלעקט געווען איין זאַך. וועז א טהייל פון א שטאַם האָט זיך אָבגעשפּאַלטען און זיך בעזעצט בעזונדער און עס האָט זיך ביי דעם טייל ענטוויקעלט אן אַנדערער דיאַלעקט, איז דאָס געווָארען א בעזונדערער שטאַם. דאָס פלעגט נאָך פאַרקומען ביי די אינדיאַנער אין אמעריקא ביז מיט א קורצע צייט צוריק און דאָס האָט נאָך היינט קוים איננאַנצען אויפ־געהערט. עס פלעגט אויך טרעפען זעלטען אמאָל, אז צוויי אָבגע־שוואכטע שטאַמען האָבען זיך פאַראייניגט צו אייגעם און מען האָט דאַן גערעדט אין דעם שטאַם צוויי נאָהענט־פערוואַנדטע דיאַלעקטען.

וויפיעל נפשות זיינען דאָ אין א שטאַם? ביי די אמעריקאַנער אינדיאַנער אין דורכשניט ארום 2,000. דער טשעראָקעזען שטאַם אָבער צעהלט ארום 26,000. דאָס איז די גרעסטע צאָהל אינדיא־נער אין די פאַראייניגטע שטאַטען, וואָס רעדען איין דיאַלעקט.

3) דער שטאַם האָט דאָס רעכט אייניצוזעצען מיט פאַראַדנע צערעמאָניעס די סעטשעמס און קריעגספּיהרער, וואָס די גענטעם קלייּ־בען זיך אויס, און

4) דאָס רעכט זיי אַראָבצוזעצען, אפילו וען די גענס וויל דאָס ניט. אזוי ווי דיעזע סעטשעמס און קריעגס־פּיהרער זיינען מיטגליע־דער פון דעם ראטה פון שטאַם, ערקלעהרט עס זיך פון זעלבסט פאַר־וואָס דער שטאַם האָט דאָס רעכט זיי אָנצוגעהמען אָדער ניט. וואו מעהרערע שטאַמען האָבען זיך פאַראייניגט אין איין בונד און די אַלע פאַראייניגטע שטאַמען זיינען געווען פערטרעטען אין איין בונדעס־ראטה, איז דאָס רעכט אָנצושטעלען און אַראָבצוזעצען סעטשעמס אי־בערגעגאַנגען אויף דעם בונדעס־ראטה.

5) דער שטאַם האָט געהאַט בשותפות געוויסע רעליגיעזע פאַר־שטעלונגען (מיטהאַלאָגיע) און געוויסע רעליגיעזע צערעמאָניעס. „די אינדיאַנער זיינען געווען, אויף זייער בארבארישען אופן, א רעליגיע־זעם פאָלק", זאָגט מאָרגאַן. זייער מיטהאַלאָגיע איז נאָך גאָר ניט

וואָס זשע האָט א שטאַם צו בעדייטען ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקע?

1) א שטאַם בעוואוינט, ערשטענס, אן אייגענע געגענד און האָט אן אייגענעם נאָמען. יעדער שטאַם האָט, חוץ דעם אָרט וואו ער וואוינט ווירקליך, אויך א גרויסע שטרעקע פּלאַץ, ערד און וואַסער, וואו צו פאַנגען חיות און פיש. אַרום דעם שטיק לאַנד, וואָס האָט געהערט צו דעם שטאַם, איז געווען א גרויסע שטיק לאַנד, וואָס האָט צו קיינעם ניט געהערט און האָט זיך געצויגען ביז צו דעם לאַנד פון דעם נעכסטען שטאַם. דיעזע נייטראַלע צוויישען־לאַנד איז געווען קלענער צוויישען צווייי שטאַמען, וואָס האָבען גערעדט עהנליכע שפּראַכען, און גרעסער צוויישען שטאַמען מיט גאַנץ פרעמדע שפּראַכען. ביי די פּאַרצייטיגע דייטשען איז דאָס געווען א וואַלד, וואָס איז אָנגערופען געוואָרען גרענץ־וואַלד. ביי די פּאַרצייטיגע רוימער וועלש בעריכטעט, אז צעזאַר'ס סוועווען האָבען געשאַפען א ווייסטעניש אַרום זייער לאַנד. צוויישען דעמארק און דייטשלאַנד פלעגט זיין אזא שטיק נייטראַלע לאַנד, וואָס איז גערופען געוואָרען „איזארנהאָלד", אויף דענגיש „יאַרנוועד". צוויישען די דייטשען און די סלאַווען איז געווען דאָס וואָס אויף דייטש האָט געהייסען „זאקסענוואַלד", אויף סלאַוויש „בראַניבאָר", דאָס הייסט שוץ־וואַלד. (פון דעם וואָרט בראַניבאָר שטאַמט דער נאָמען פון דער דייטשער שטאָדט בראַנדעבורג). דאָס איז אלץ דיזעלבע זאַך ווי די נייטראַלע שטרעקען לאַנד צוויישען די לענדער פון שטאַמען ביי די אינדיאַנער.

דאָס לאַנד פון דעם שטאַם האָט אלזא ניט געהאַט קיין זיכערע גרענעצען. דאָס לאַנד איז געווען שותפות־אייגענטהום פון דעם שטאַם. דער שכן־שטאַם האָט דאָס אייגענטהום פון דעם שכן אנערקענט און זאָגאר נאָך געהאַלפען דעם שכן בעשיצען זיין לאַנד, אז פרעמדע זאָלען עם ניט אוועקנעהמען. דאָס וואָס די גרענעצען זיינען ניט געווען זיכער, האָט דאָס רוב אין פּראַקטיק פריהער ניט געשאדט (וויל עס איז געווען גענוג לוידיגער פּלאַץ צוויישען דעם לאַנד פון איין שטאַם אוו דעם אנדערען), ביז די בעפעלקערונג האָט זיך שטאַרק פערמעהרט און זיך צוגעראוקט נאָהענט צום שכן־שטאַם.

פון וואַנען האָבען זיך געגומען די נעמען פון די שטאַמען? עס זעהט אויס, אז זיי זיינען מעהר ענטשטאַנען צופעליג, ווי מיט א כיון

ניעס. דאָס איז געווען פריהער, ווען די איראָקעזען האָבען געהאַט בע־ זונדערע רעליגיעזע געהיימניסע. אויף צו פראַווען די צערעמאָניעס פון די דאָזיגע רעליגיעזע „סודות", האָבען זיי געהאַט צוויי בעזונדערע רעליגיעזע פעראיינען. קיינער האָט ניט געוואוסט פון זייערע געהיימ־ ניסע, נאָר די מיטגליעדער. אַז די פעראיינען האָבען אויפגענומען נייע מיטגליעדער, האָט מען זיי אויסגעלערנט אַלע געהיימניסע. די וויסע מענשען פלעגען רופען די דאָזיגע געהיימע פעראיינען „מעדיצין לאד־ זשען". און דאָ האָבען דאָס די פראַטהריען געשפּיעלט א ראָלע, דען יעדע פון די ביידע פראַטהריען האָט געהאַט איינע פון די צוויי גע־ היימע פעראיינען.

7) די פראַטהריע איז הפּנים אויף געווען א מיליטעריישער באַ־ טאַליאָן, דאָס הייסט, ווען עס איז געווען א קריעג, איז די פראַטהריע געגאַנגען צוזאַמען, אַלס א בעזונדערע מחנה.

די שפּאַניער, וואָס האָבען איינגענומען מעקסיקאָ, האָבען בע־ שריבען, אַז די מעקסיקאַנער שטאַדט טלאַסקאַלאַ איז געווען איינ־ געטהיילט אין פיער טהיילען, אין יעדען טהייל האָט געוואוינט א בעזונדערע „לינאַזש" (געשלעכט). יעדע לינאַזש איז געגאַנגען אין די מלחמה בעזונדער, אין א בעזונדערע מחנה, אָנגעטהאָן אין א בע־ זונדערע אוניפאָרם, מיט א בעזונדערע פאָהן און אונטער אן אייגענעם פיהרער. עס איז כמעט זיכער, אַז די דאָזיגע פיער „לינאַזשעס" זיינען געווען פיער פראַטהריען. אויב אַזוי, זעהט מען, אַז א פראַטה־ ריע האָט געהאַט א מיליטעריישען צוועק אויף. אַזוי איז עס אויך געווען פאַרצייטענס ביי די גריכען, און אויך מיט עהנליכע געשלעכטס־ פערבענדע ביי די פאַרצייטיגע דייטשען. (אויך וועגען די אידען ווערט דערצעהלט אין חומש, אַז זיי האָבען מאַרשירט „יעדער אונטער זיין פאָהן, מיט צייכענס לויט נאָך פעטערליכע הויזגעזינטען", — איש על דגלו, באותות לבית אבותם". — איבערזעצער).

און ווי מעהרערע געגטעס זיינען צוזאַמען איין פראַטהריע, אַזוי זיינען מעהרערע פראַטהריען איין שטאַם. אַזוי, הייסט עס, איז אין א פאַלקאָמענעס שטאַם. ניט יעדער שטאַם אָבער איז א פאַלקאָמענער. אין שטאַרק אָבגעשוואַכטע שטאַמען פעהלט דאָס מיטגליעד, די פראַטהריע.

אויסגעשטעלט, — און זיי וועטען געגען אנאנדער, אז זייערע שפיע־לער וועלען געווינען.

2) אין דעם ראטה פון פאַרשטעהער פון דעם שטאַם זיצען די סעטשעמס און קריגספיהרער פון יעדע פראַטהריע צוזאמען, אויף איין זייט די פון איין גרופּע, אנטקעגען די פון די אַנדערע, יעדער רעדנער רעדט צו די רעפּרעזענטאַנטען פון יעדער פראַטהריע ווי צו א בעזונ־דערע קערפּערשאפט.

3) וועו אין דעם שטאַם איז פאַרגעקומען א טויטשלאג און דער געטויטעטער איז געווען פון איין פראַטהריע און דער וואָס האָט איהם געטויטעט פון אן אַנדערער, פלעגט אפט די גענס פון דעם געטויטעטען זיך בעקלאָגען פאר די אַנדערע גענטס פון איהר פראַטהריע. זיי הא־בען דאן אבגעהאלטען א פראַטהריע־ראַטה און האָבען זיך געווענ־דעט צו די גאנצע אַנדערע פראַטהריע, צו וועלכע דער מערדער געהערט, אז זי זאל אויך איינבערופען איהר ראטה, כדי צו מאכען א פערגלייך. ביי אזא פאל טרעט אלזא די פראַטהריע וויעדער אויף אלם די גענס, וואָס זי איז אמאל געווען. אזוי ווי די פראַטהריע איז שוין א גרע־סערע אָרגאַניזאציאן ווי די היינטיגע גענס, וואָס איז געוואָרען א צווייג פון איהר, קען זי דערביי גיכער אויספיהרען וואָס זי ווילּ.

4) וועו אנגעזעהענע מענשען זיינען געשטאָרבען, האָט די אנט־קעגענדיגע פראַטהריע איבערגענומען צו מאכען די לויה, די אייגענע פראַטהריע פון די פערשטאָרבענע זיינען מיטגעאַנגען אלם די אבלים. וועו א סעטשעם איז געשטאָרבען, האָט די אנטקעגענדיגע פראַטהריע געמעלדעט דעם בונדעם ראטה פון אלע אירָאקעזען, אז דער אמט איז לידיג געוואָרען.

5) ביי די וואהל פון א סייטשעם האָט אויך דער ראַטה פון דער פראַטהריע געשפּיעלט א ראָלע. וועו דיעזער ראטה האָט פאר איינעם פון די גענטעס אויסגעקליבען א נייעם סעטשעם, האָבען די איבריגע גענטעס פון דיזעלבע פראַטהריע געוועהנליך ניט געהאט איינצואיועג־דען געגען די וואהל. די גענטעס פון די אַנדערע פראַטהריע האָבען געקענט פראַטעסטירען. אין אזא פאל איז דער ראַטה פון די אַנדערע פראַטהריע זיך צוזאמען געקומען און וועו דער ראַטה איז געבליבען דאגעגען, איז די וואהל געווען בטל.

6) די פראַטהריע האָט אויך געדיענט פאר רעליגיעזע צערעמא־

וואַרען אין די טאַכטער־געזעצן, איז וויכטער געלייענט בעשטעהן אלס פראַטהריע.

ביי די סענעקאַם און ביי די מיסטע אַנדערע אינדיאַנער רופען זיך די געזעצן פון איין פראַטהריע ברודער־געזעצן, די פון א פרעמדע פראַטהריע אין דעם זעלבען שטאַם זיינען געשוועסטערקינדער געזעצן. ווי מיר האָבען געזעהען, האָבען דיעזע פערוואַנדטשאַפטס־אויסדריקע, אין דעם פערוואַנדטשאַפטס־סיסטעם פון די אַמעריקאַנער אינדיאַנער, א ווירקליכע בעדייטונג. זיי בעדייטען, אז אַמאָל זיינען אלע מענשען פון איין געזעץ ווירקליך גיוועזען שוועסטער און ברידער, וויל זייערע עלטערען זיינען אלע גיוועזען בשותפות מאַן־און־וויב.

אין אָנפאַנג איז ביי די סענעקא אינדיאַנער גיוועזען פערבאָטען צו הייראטהען פון די אייגענע פראַטהריע אויך, אָבער דאָס איז שוין לאַנג ארויס פון מנהג און פערבאָטען איז געבליעבען נאָר חתונה צו האָבען פון די אייגענע געזעץ.

די טראַדיציע (אלטע ערציילונג, וואָס געהט איבער פון עלטערן צו קינדער) האָט דערצעהלט ביי די סענעקאַס, אז בער און הירש זיינען גיוועזען די ביידע ערשטע געזעץ און פון זיי זיינען די אַנדערע ארויס־גיוואַקסען ווי צווייגען פון א בוים.

נאָכדעם ווי דיעזע נייע אייניריכטונג האָט זיך שוין איינמאָל אייני־גיוואַרצעלט, האָט מען זי שוין גיענדערט לויט ווי עס איז נויטיג גי־ווען; ווען גאַנצע געזעץ פון א פראַטהריע זיינען אויסגעשטאַרבען, האָט מען מאַנכע מאָל אַריבערגענומען גאַנצע געזעץ פון אַנדערע פראַטהריען אין דיעזער אריין, כדי אויסצוגלייכען זיי. דעריבער גי־פינט מען ביי פערשיעדענע שטאַמען געזעץ מיט דיזעלבע נעמען פער־שיעדען גרופירט אין די פראַטהריען.

וואָס זשע איז גיוועזען די אויפגאַבע פון א פראַטהריע? ביי די איראָקעזען איז איהר אויפגאַבע גיוועזען א טייל א גיזעלשאַפטליכע, א טייל א רעליגיעזע. אָט וואָס דאָס איז גיוועזען:

1) די אינדיאַנער פלעגען פון צייט צו צייט ארויס שפיעלען באָל. איז דאָס גישפיעלט גיוואָרען צווישען די פראַטהריען, איינע גיגען די אַנדערע. יעדע פראַטהריע שיקט איהרע בעסטע שפיעלער, די איבריגע שטעהן און קוקען צו, — יעדע פראַטהריע בעזאַנדערס

נען געווען די גרונד־פרינציפען פון די געסנ, הגם זיי האָבען דאָס קיינמאָל ניט פאָרמולירט. און די געסנ וויעדער איז געווען די אייג־הייט פון א גאַנצען געזעלשאַפטליכען סיסטעם, דער פונדאַמענט פון די אָרגאַניזירטע געזעלשאַפט פון די אינדיאַנער. דאָס ערקלערט פאר וואס די אינדיאַנער האָבען געהאַט אן אייגענשאַפט צו זיין שטאַרק אונאַבהענגיג, וואס קיינער האָט זיי אין דעם ניט געקענט בייגען, און זיי האָבען זיך געשטעלט מיט פערזענליכע ווירדע. יע־דער וואס האָט נאָר בעטראכט די אינדיאַנער האָט דיעזע אייגענ־שאַפטען ביי זיי אנערקענט."

אין דער צייט ווען אמעריקא איז ענטדעקט געוואָרען, זיינען די אינדיאַנער פון גאַנץ נאָרד־אמעריקא געווען אָרגאַניזירט אין געסנ, נאָך מוטער־רעכט. נאָר אין אייניגע שבטים, ווי די דאַקאָטא אינדיא־נער, זיינען די געסנ געווען אונטערגעאַנגען, און ביי אַנדערע, ווי די אָרזשיבוואָס, אמאַהאָס, זיינען די געסנ געווען אָרגאַניזירט נאָך פאָטער־רעכט.

ביי זעהר פיעלע אינדיאַנישע שבטים, אין וועלכע עס זיינען גע־ווען מעהר ווי פינף אָדער זעקס געסנ, געפינען מיר פערבינדונגען פון דריי, פיער אָדער מעהר געסנ אין איין פערבאַנד. ביי די פאָרצייטיגע גריכען האָט אזא פערבאַנד פון געסנ זיך גערופען פראַטהריע, ברודער־שאפט. מאָרגאַן רופט די געסנ־פערבאַנדען ביי די אינדיאַנער אויך פראַטהריעס, דאָס איז איבריגענס אויך א טרייע איבערזעצונג פון דעם אינדיאַנישען וואָרט דאַפיר. די סענעקא אינדיאַנער, צום ביישפיעל, האָבען צוויי פראַטריען, די ערשטע פעראייניגט די געסנ נום. 1 ביז 4, די צווייטע — 5 ביז 8.

א גרינדליכע אויספאָרשונג בעווייזט, אז דיעזע פראַטהריען זיינען פריהער געווען די געסנ, אין וועלכע דער שטאם איז אין אנהויב גע־וען געשפאַלטען. דען אזוי ווי עס איז געווען פערבאָטען אז מענער און פרויען פון די אייגענע געסנ זאָלען הייראטהען, האָט דאָך געמוזט זיין אין יעדען שטאם וויניגסטענס צוויי געסנ, אז דער שטאם זאָל קענען א קיום האָבען פאר זיך. וועו דער שטאם האָט זיך פערמעהרט, האָט זיך יעדע געסנ וויעדער געשפאַלטען אין צוויי געסנ אָדער מעהר. יעדע פון די נייע אבטהיילונגען איז דאן געוואָרען א בעזונדערע געסנ און די פריהערדיגע מוטער־געסנ, וועלכע איז דאָס צושפאַלטען ge־

אינדיאַנישע געסט קען מען דאָס שוועריק אויפווייזען. אָבער זייערע אלגעמיינע רעליגיעזע צערעמאָניעס האָבען צו טהאָן מיט די געסט, מעהר אָדער ווייניגער. די סעטשעמס און קריעגס־הויפטלינגע פון די געסט האָבען געהאַט דעם אַמט פון פריסטערס ביי די זעקס־יעהרליכע רעליגיעזע פעסטליכקייטען פון די איראָקעזען. אלס בעאַמטע פון די געסט זיינען זיי געווען צוגערעכענט דערביי צו די „גלויבענס־היטער."

9) די געסט האָט געהאַט א בעזונדערען בית עולם פאַר איהרע מיטגליעדער. היינט האָבען די איראָקעזען, וואס וואוינען צווישען די ווייסע מענשען אין שטאַאַט ניו יארק, שוין ניט קיין בעזונדערע בית עולם׳ס. פריהער אָבער האָבען זיי דאָס געהאַט. ביי אַנדערע אינדיאַנער איז דאָס נאָך דאָ. ביי די יוסקאַראַס, צום ביישפיעל, וועלכע זיינען נאָהענטע קרובים פון די איראָקעזען, האָט יעדע געסט איהר בעזאַנדערע שורה אויפ׳ן בית הקברות, כאָטש זיי זיינען שוין קריסטען. די מוטער וועלט בעגראָבען אין איין שורה מיט איהרע קינדער, אָבער דער פאָטער ניט. און אויך ביי די איראָקעזען געהט נאָך היינט די גאַנצע געסט פון דעם טויטען צו דער קבורה, בעזאָרגט דעם קבר, די רעדען ביי דער בעגרעבעניש און אַזוי ווייטער.

10) די געסט האָט אן אסיפה, וואו עס קומען זיך צוזאַמען אלע דערוואקסענע מיטגליעדער, מענער און פרויען, אויך א דעמאָקראַטישען אופן, אלע מיט גלייכע שטימרעכט. דיעזער ראַטה ערוועהלט די סעטשעמס און די קריעגס־הויפטלינגע און זעצט זיי אראָב. אויך טהוען זיי דאָס מיט זייערע איבריגע „גלויבענס־היטער". דיעזער ראַטה נעהמט אָן בעשלוסס איבער אָבצאָהלונגען אדער בלוט־ראַכע פאַר ערמאָרדעטע מיטגליעדער פון די געסט. ער נעהמט אויך פרעמדע אין די געסט. קורץ, דיעזער ראַטה איז די אויבערשטע געוואלט אין דער געסט.

דאָס זיינען די אויפגאַבען פון א טיפישע אינדיאַנישע געסט.

„אלע איהרע מיטגליעדער, זאָגט מאָרגאַן, זיינען פרייע מענשען, פערפליכטעט צו שיצען אייגער דעם אַנדערענס פרייהייט. זיי זיינען אלע גלייך אין פערזענליכע רעכטע. ניט דער סעטשעם, ניט דער קריעגספיהרער וויליען האָבען וועלכע עס איז בעזונדערע רעכטע וואס אַנדערע האָבען ניט. זיי זיינען א ברודערשאפט פערקניפט דורך בלוט־פערבינדונג. פרייהייט, גלייכהייט, ברידערליכקייט זיי־

שלום. וועו ניט, האָט די נענס פון דעם ערמאָרדעטען אויסגעקליבען פון זיך איינעם אָדער מעהרערע ראָבע־נעהמערס, וועלכע האָבען גע־מוזט געהן כאפען דעם מערדער אוו איהם טויטען. וועו דאָס איז געשעהען, האָט די נענס פון דעם ערמאָרדעטען מערדער קיין רעכט ניט נעהאַט זיך צו בעקלאָגען, דער פאַל איז געווען אויסגעגליכט.

6) יעדע נענס האָט נעהאַט געוויסע נעמען אָדער רייהען פון נעמען, וואס נאָר זי האָט נעקענט נעברויכען פאר איהרע מיטגליע־דער. אויף אזא אופן האָט יעדען איינציגענס נאָמען שוין נעצייגט פון וועלכע נענס ער איז. וועו עס איז נערופען נעווארען מיט א נאָמען פון א נענס, דער האָט דערמיט גופא נעהאַט דאָס רעכט אויף אַלעס וואָס עס קומט א מיטגליעד פון דיעזער נענס.

7) יעדע נענס קען אַריינגעהמען פרעמדע און זיי מאַכען פאר אייגענע. דורך דעם זיינען די אויפגענומענע פרעמדע שוין נעווא־רען מיטגליעדער פון נאַנצען שטאַם. וועו מען האָט נעפאַנגען מע־שען פון אַנדערע שבטים אין קריעג און מען האָט זיי ניט געטויטעט, זיי־נען זיי אויפגענומען נעווארען אלס מיטגליעדער אין א נענס און אויף אזא אופן זיינען זיי נעווארען מיטגליעדער פון דעם נאַנצען שטאַם פון די סענעקאַס און האָבען דערמיט נעקראָגען די פולע רעכטע פון דער נענס און פון דעם שטאַם. די אויפנאַהמע אלס מיטגליעד איז נעשעהען אויף א פאַרשלאָג פון איינצעלנע מיטגליעדער פון די נענס. א מאן האָט דעם פרעמדען אָנגענומען אלס זיין ברודער, אָדער די פרעמדע אלס זיין שוועסטער. א פרוי האָט דעם פרעמדען אָנגענו־מען אלס איהר קינד. דאן האָט די נענס די אויפנאַהמע נעמוזט בעשטעטיגען מיט א פאַראַדנע צערעמאָניע. אפט האָט זיך נעטרא־פען, אז א נענס, וואס איז שוין נעווען זעהר קליין אין צאָהל, איז נע־ווארען צוריק גרויס דורך דעם וואָס זי האָט אַריינגענומען א סך פרעמדע פון אן אנדערע נענס, מיט צושטימונג פון יענער. ביי די אי־ראָקעזען איז די פאַראַדנע אויפנאַהמע פון פרעמדע אין א נענס גע־שעהען אין אן עפענטליכער זיצונג פון דעם ראָטה (אסיפה) פון דעם שטאַם. דורך דעם איז די אויפנאַהמע נעווארען א רעליגיעזע צע־רעמאָניע.

8) ביי אַנדערע פעלקער פלענט יעדע נענס האָבען אייגענע בעזאָנדערע רעליגיעזע צערעמאָניעס אוו פייערליכקייטען. ביי די

גענם, וועלכע זיינען בלוטס־פערוואנדטע, האָט דער אונזין ערשט אויפגעהערט.

עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז אויף די שטופע פון ענטוויק־לונג, אויף וועלכער מיר געפינען די איראָקעזען, וועלכע דער פער־באָט ניט חתונה צו האָבען אין די אייגענע גענם זעהר פעסט גע־האלטען.

4) דאָס פערמעגען פון פערשטארבענע איז צוגעפאלען א ירושה צו די איבריגע מיטגליעדער פון זיין גענס. עס האָט געמוזט אין דער גענס בלייבען. אזוי ווי די איראָקעזען האָבען קיין גרויסע עשירות'ן ניט געקענט לאָזען, האָבען זיך די נאָהענטסטע פערוואנ־דעטע פון די גענס געטהיילט אין דער ירושה. איז א מאן געשטאָרבען, האָבען זיך געטהיילט מיט דער ירושה זיינע לייבליכע ברידער און שוועסטער און זיין מוטער'ס ברידער. איז א פרוי געשטארבען, האָבען איהרע קינדער און לייבליכע שוועסטער צוגענומען די ירושה, ניט אָבער איהרע ברידער. איבער דיזעלבע אורזאכע האָבען מאן און פרוי ניט געקענט ירשה'נען איינע פון די אַנדערע, און ניט די קינדער פון זייער פאָטער.

5) די מיטגליעדער פון איין גענס זיינען געווען פערפליכטעט צו געבען איינע די אנדערע הילף און שוץ און בעזאָנדערס צו נעה־מען ראכע פאר זיי ווען א פרעמדער פון אן אַנדערע גענס האָט זיי בייי געטהאָן. יעדער איינער האָט זיך פערלאָזט פאר זיין זיכערהייט אויפ'ן שוץ פון זיין גענס, און ער האָט זיך געקענט פערלאָזען. ווער עס האָט איהם עפעס שלעכטס געטהאָן, דער האָט עס געטהאָן זיין גאַנצער גענס. אלע מענשען פון איין גענס זיינען געווען איין בלוט, דעריבער זיינען זיי געווען פערפליכטעט צו נעהמען בלוט־ראכע איינע פאר די אַנדערע. די איראָקעזען האָבען דאָס שטרענג געהאלטען. ווען איינער פון א פרעמדער גענס האָט איינעם געטויטעט, איז די גאַנצע גענס פון דעם געטויטעטען געווען פערפליכטעט צו נעהמען בלוט־ראכע. די ערשטע זאך האָט מען געפרופט זיך צו פערגלייכען. די גענס פון דעם מערדער האָט געהאלטען אן אסיפה און האָט פאר־געשלאָגען דער גענס פון דעם ערמאָרדעטען פלענער ווי צו פערגלייכען זיך. 'סרוב האָבען זיי געשיקט אויסדריקע פון בעדויערען און מתנות. האָט די גענס פון דעם ערמאָרדעטען דאָס אָנגענומען, איז געווארען

זי צוזאמען. דען די אורזאכע, פאר וואס זיי טאָרען ניט הייראטהען פון די אייגענע געגנס איז, ווייל די מענשען פון איין געגנס זיינען בלוטס־פערוואנדעטע. דאָס וואס זיי טאָרען ניט הייראטהען צוזאמען דריקט אויס דעם פאקט, אז זיי זיינען קרובים פון בלוט. און דאָס וואס זיי זיינען קרובים פון בלוט מאכט זיי דאָס ערשט קלאר איין געגנס.

מאָרגאן האָט ערשט ענטדעקט דיעזע אייגפאכע טהאטזאכע און מיט דעם האָט ער צום ערשטען מאל ענטדעקט וואס אייגענטליך די נאטור פון א געגנס איז. ביז אהער האָט מען ניט פערשטאנען, וואס דאָס איז אזעלכעס. פריהער פלעגט מען, אין די בעשרייבונגען פון דעם לעבען פון די ווילדע און בארבארען ניט ווייסען צו מאכען קיין שום אונטערשיעד צווישען זייערע פערשיעדענע פערבינדונגען. מען פלעגט רופען אלע זייערע פערבינדונגען אמאל שבט, אמאל שטאם, אמאל געגנס, אמאל קלאן, ניט קוקענדיג וועלכע סאָרט פערבינדונג דאָס איז, און מען פלעגט מאנכע מאל זאגען, אז ביי דיעזע מענשען איז פערבאָטען צו נעהמען א ווייב פון די אייגענע פערבינדונג, מען פלענט ניט ווייסען צו מאכען קיין אונטערשיעד פון וועלכע סאָרט פערבינדונג. דורך דעם האָט מען זיך געפלאָנטערט אין א צומישענדיש און מען האָט ניט געוואוסט ווי ארויסצוקריכען. דאָס האָט נענע־בען א געלעגנהייט מעקלאננאן'ען ער זאל זיך דא בעווייזען ווי א גרויסער אויפטהוער, וואס מאכט ערשט קלאָר וואס דא טהוט זיך, מיט זיין ערקלערונג, אז אלע שבטים פון ווילדע צוטהיילען זיך אין אזעלכע, אין וועלכע די מיטגליעדער טאָרען ניט הייראטהען צווי־שען זיך און אין אזעלכע, אין וועלכע זיי מעגען יא הייראטהען. די ערשטע האָט ער גערופען „עקסאָגאמע" שבטים, די צווייטע „ענדא־גאמע". (עקסא הייסט אויסערליך, גאם — הייראטה. עקסאָגאמע שבטים הייסט אלזא אזעלכע שבטים, אין וועלכע זייערע מיטגליע־דער מוזען נאָר הייראטהען פון דרויסען, פון אנדערע שבטים. ענדא הייסט אינעווענדיג.) ער האָט די זאך נאָך מעהר פערפלאָנטערט דער־מיט און נעמיינט האָט ער ווער וויסט וואס ער האָט דא אויפגע־טהאן. מיט דעם אבער, וואס מאָרגאן האָט אויפגעוויעזען, אז פער־באָטען חתונה צו האָבען איז נאָר צווישען די מיטגליעדער פון איין

געווען ווערען פון אן אנדער גענס אויך און א צייט האט מען געקענט בלייבען גאר אהן אזעלכען.

דאס אמט פון דעם סעטשעם האט קיינמאל ניט ג׳ירש׳ענט דעם אלטען סייטשעם׳ס זוהן, ווייל ביי די איראקעזען האט זיך געפיהרט נאך מוטער־רעכט, דער זוהן פון דעם סייטשעם האט אלזא ניט צוגעהערט צו זיין פאטער׳ס גענס, נאר צו אן אנדערע. אבער אבט האט דעם אמט ג׳ירש׳ענט דעם אלטען סייטשעם׳ס שוועסטערס אדער ברודערס זוהן.

ביים אויסקלייבען די פארשטעהער האבען אלע מיטגעשטימט, מענער און ווייבער. אבער די וואהל איז ניט געווען גילטיג ביז די איבריגע 7 גענטס האבען זי בעשטעטיגט. דעמאלט ערשט איז דער אויסגעקליבענער מיט פאראד איינגעזעצט געווארען אין זיין אמט. און איינגעזעצט געווארען איז ער דורך דעם נעמיינשאפטליכען ראטה פון דעם גאנצען בונד פון אלע איראקעזען. וואס דאס בעדייט, וועלען מיר זעהן ווייטער.

דער סעטשעם האט אין די גענטס נאר צו בעפעהלען ווי א פאטער. זיין מאכט איז ניט מעהר ווי א מארשאלישע, מען פאלגט איהם ווייל אזוי פיהרט זיך. קיין מאכט מיט וואס צו צווינגען מען זאל איהם פאלגען האט ער ניט. זייענדיג סעטשעם איז ער דערמיט גופא שוין אויך מיטגליעד פון דעם שטאם־ראטה פון דעם סענעקא שטאם און אויך פון דעם בונדעם־ראטה פון אלע שבטים פון די איראקעזען.

דער קריעגם־הויפטלינג האט נאר געהאט עפעס צו בעפעהלען אין מלחמה.

2) די גענס קען ארבאזעצען דעם סעטשעם און דעם קריעגם־הויפטלינג ווען נאר זי האט חשק. ביי דעם האבען וויעדער א דעה אלע מענער און אלע ווייבער. די ארבאגעזעצטע זיינען דערנאך אייגענטומער קריעגער, ווי אלע אנדערע פריוואט פערזאנען. איבריגענס קען דער שטאמעם־ראטה אויך ארבאזעצען א סעטשעם, אפילו ווען זיין גענס וויל דאס ניט.

3) קיין מיטגליעד טאר ניט נעהמען א ווייב פון זיין אייגענעם גענס. א מאן פון די „בער"־משפחה טאר ניט נעהמען קיין „בעריבע" פאר א ווייב און א „הירש" טאר ניט נעהמען קיין „הירשיבע". דאס איז דער עיקר כלל פון די גענס, דאס איז די פערבינדונג, וואס האלט

נאָר פון דער מוטער'ס צד. ברידער טאָרען שוין ניט הייראָטהען זייערע שוועסטערן, ביי די מענשען ביי וועלכע עס פיהרט זיך אזוי. די מענער מוזען נעהמען ווייבער וואָס שטאַמען פון אַן אַנדערע אָבשטאַמונג. די קינדער פון די זיהן פון א גענס געהערען ניט צו די גענס פון זייערע פאָטערס, ווייל זייערע מוטערס זיינען דאָך פון א פרעמדע גענס. צו די גענס געהערען נאָר די קינדער פון די טעכטער פון א גענס. די קינדער פון די זיהן געהען איבער צו די גענס פון זייערע מוטערס.

צו וועלכען צוועק, אלזאָ, איז אזא משפחה געווען איינס? וואָס איז געווען זייער אויפגאָבע צוזאַמען אלס איין געמיינשאפט? מיט וואָס האָבען זיי זיך אונטערשיידעט פון אַנדערע געמיינשאפטען אזעלכע אין דעם שטאַם?

ביי די איראָקעזען אינדיאַנער קען מען נאָך היינט זעהען, צו וואָס אזא גענס איז פעראייניגט. און מאָרגאַן נעהמט אָן, אז גאָר אין אַנפאַנג איז ביי אלע גענס פון אלע פעלקער געווען זייער אויפגאָבע דאָסזעלבע, וואָס היינט ביי די איראָקעזען, בעזאָנדערס ביי זייער סענעקא שבט.

אין דיעזען שבט זיינען געווען 8 גענטעס, וואָס האָבען זיך גערופען נאָך די נעמען פון פערשיעדענע חיות. זיי זיינען געווען: 1) דער וואָלף, 2) דער בער, 3) דער קראָט, 4) דער ביבער, 5) דער הירש, 6) די שנעפּפע, 7) דער רייהער, 8) די פאלקע. (די לעצטע דריי זיינען אזעלכע פויגלען.) יעדער מענש האָט געהערט צו אייניער פון דיעזע „חיות", דאָס הייסט פון דיעזע משפחות. אלע איינס אין וועלכען הויזגעזינט א קינד איז געבאָרען געווָארען, האָט עס אלע צוגעהערט צו די „חיה" פון די מוטער.

און אָט וואָס זייער אויפגאָבע איז געווען:

1) יעדער גענס האָט זיך אויסגעקליבען אן עלטסטען — „סעטשעם" אויף אינדיאַניש — און א הויפטלינג. דער סעטשעם איז געווען דער פאָרשטעהער פון די גענס אין פריעדענס־צייט, דער הויפטלינג איז געווען דער קריעגס־פיהרער. דער סעטשעם מוז אויסגעקליבען ווערען פון די גענס זעלבסט. זיין אמט געהט איבער בירושה. אזוי געשווינד ווי א סעטשעם שטאַרבט, מוז אין אויגענבליק זיין אן אנדערער אויף זיין אָרט. דער קריעגס־אַנפיהרער אָבער האָט געקענט

פאַרשער פון ענגלאנד, וואס זוכען צו ערקלערען די אורגעשיכטע פון דער מענשהייט, האָבען געוועהנליך זעהר שטאַרק צוטרויען צו זייערע אייגענע חקירות. אָבער ווען מאַרגאן האָט געמאכט זיין ענטדעקונג, וועלכע צוקלאפט זייערע חקירות, זיינען זיי געווארען שטיל ווי קאַטינקעס.

מאַרגאן רופט דיעזען סאָרט געשלעכטס־פערבאנד ביי אלע פעלקער מיט'ן אלטען רוימישען נאָמען ג ע נ ס (מעהרצאָהל: געטעס). אלע שפראכען פון די ערישע פעלקער שטאמען פון איין אלט־ערישע שפראַך. אין אלע דיעזע שפראכען איז דאָ א ווארט וואס קלינגט עהנליך צו דעם אלט־רוימישען וואָרט ג ע נ ס. אויף גריכיש ג ע נ אָ ס. אויף דייטש קומט אלע מאָל א „ק" אויפ'ן אָרט פון א „ג" אין אלט־אריש, איז דאָ אן אלט־דייטשער וואָרט ק א ן, וואס בעדייטעד דאָסזעלבע וואס ג א ן אין אלט־אריש — דאָס הויסט — האָבען קינדער. דעריבער געפינט מען אין אלע ערישע שפראכען אן עהנליכען וואָרט, וואס בעדייטעט געשלעכט, אָבשטאַמונג, קינדער פון איין פאַמיליע: רוימיש ג ע נ ס, גריכיש ג ע נ אָ ס, סאַנסקריטיש ד ז ש א נ אָ ס, גאָטהיש ק ו נ י (וויל א „ג" ווערט א „ק"), אלט־נאָרדיש און אנגלאָ־זאקסיש ק י ן, ענגליש אויך ק י ן, מיטעל־האָך־דייטש, ק י נ ג. אָבער געמס אין לאַטייניש און געמאָס אין גריכיש ווערט ספעציעל געברויכט פאר אזא געשלעכטס־פערבאנד, וועלכער ריהמט זיך אז ער קומט ארוים פון איין געמיינזאמע אָבשטאַמונג (ביי די גריכען און רוימער — פון איין געמיינזאמען שטאַם־פאָטער) און זיי זיינען פערקניפט אלס א בעזאָנדערע געמיינשאפט דורך געווייסע רעליגיעזע און געזעלשאפטליכע אייניריכטונגען. פון וואַנען איז ארויסגעקומען דיעזע געמס־אייניריכטונג? און וואס איז איהר אמת'ע נאַטור? דאָס איז ביז אהער געבליעבען דונקעל פאר אלע געשיכטע שרייבער. מאַרגאן'ס פאַרשונגען מאכען דאָס קלאָר.

מיר האָבען שוין אויבען געזעהען, ביי די פונאלוא פאַמיליע, ווי א גענס איז געווען צוזאמען־געזעצט גאָר אין אָנהייב. אלע קינדער און אייניקלעך און אור־אייניקלעך פון איין שטאַם־מוטער, פון דער גרינדערין פון דער משפחה, זיינען געווען איין גענס. זיי זיינען ארויסגעקומען פון די פונאלוא עהע. אזוי ווי ביי אזא לעבען קען מען ניט וויסען זיכער ווער דער פאָטער איז, רעבענט זיך די אָבשטאַמונג

דעקונג פון מאָרגאַן'ען. אציגד קומען מיר צו אַן אַנדערע ענטדעקונג זיינע, וועלכע איז וויניגסטענס פונקט אזוי וויכטיג. דאָס איז זיין ערקלערונג, וואס עס בעדייטען די געשלעכטס־פערבאַנדען מיט נעמען פון חיות.

פערצייטענס ביי די גריכען זיינען געווען פאַמיליען־פערבאַנדען, וועלכע האָבען זיך גערופען „ג ע נ ע א". ביי די פערצייטיגע רוימער וויעדער זיינען אויך געווען עהנליכע געשלעכטס־פערבאַנדען, וועלכע האָבען זיך גערופען „ג ע נ ט ע ס". האָט מאָרגאַן אויפגעוויעזען, אז די אינדיאַנער געשלעכטס־פערבאַנדען מיט נעמען פון חיות זיינען אין גרונד אויך דיעזעלבע זאַך; נאָר יענע אלטע פערבאַנדען ביי די גריכען און רוימער זיינען שוין געווען אביסעל פערענדערט; אָבער די ערשטע פאָרמע פון אזעלכע פערבאַנדען איז געווען אזעלכע ווי די אמעריקאַנער אינדיאַנישע. אין רוים און גריכענלאַנד פערצייטענס איז די גאַנצע געזעלשאַפטס־אָרגאַניזאַציאן געווען איינגעטהיילט אין שטאַמען (שבטים), די שטאַמען אין פראַטריען (ברודערשאַפטען), די פראַטריען אין געניטעס; צייגט מאָרגאַן אויף, אז פונקט אזא אייניטהיילונג געפינט מען ביי די אינדיאַנער פון אמעריקא. און ער קומט צום שלום, אז ביי אלע פעלקער פון דער וועלט (אזוי ווייט ווי עס צייגען די קוועלען, וואס מיר האָבען דערווייל ביז יעצט) איז אמאָל, וען זיי זיינען נאָך געווען אין דער מדרגה פון בארבארייַ, איידער זיי קומען צו ציוויליזאַציע, געווען אזא אייניכטונג ווי די געניטעס, — און אפילו נאָך אין אָנפאַנג פון ציוויליזאַציע אויך. דיעזער געדאַנק מאָרגאַן'ס האָט מיט איין קלאַפ אויפגעדעקט די שווערסטע געהיימניסע פון די עלטסטע גריכישע און רוימישע געשיכטע. און דאָס האָט אונז צו דערזעלבער צייט געגעבען אויפקלערונג איבער נאָר די ערשטע אייניכטונגען פון דער געזעלשאפט, איידער דער שטאַט איז איינגעפיהרט געווארען. איידער מאָרגאַן האָט געמאכט דיעזע ענטדעקונג איז קיינעם אזעלכעס ניט איינגעפאלען.

אז מען וויסט דאָס שוין, זהט דאָס אויס זעהר איינפאַך. אָבער מאָרגאַן אליין האָט דאָס ערשט ענטדעקט די לעצטע צייט. אין זיין פריהערדיגען בוך, וואס איז ארויס אין יאהר 1871, איז דיעזע געהיימנים נאָך ניט געווען דערגאַנגען. וועו ער האָט דאָס ענטדעקט, האָט דאָס געמאכט א מערקווירדיגען אייגדרוק אויף די פאָרשער. די

אויך מיר בענוצען דאס שוין אין דעם זין. האבען מיר ניט מעהר קיין ווארט פאר די ברייטערע משפחה. אויך דייטש הייסט דאס ג ע ־ ש ל ע כ ט ס ־ פ ע ר ב א נ ד. לאמיר עס אויך אזוי רופען. אלזא, זאל דער לעזער נערענקען: „געשלעכטס־פערבאנד" הייסט א פערבאנד פון אלע קרובים, א שטייגער אזוי ווי די וואס האבען היינט איין פאמיליען־נאמען צוזאמען.

ביי די אינדיאנער אין אמעריקא זיינען געווען אזעלכע געשלעכטס פערבאנדען, וואס האבען געהאט צוזאמען דעם נאמען פון א חיה. אזוי ווי מען זאגט היינט, למשל, די „ראבינאוויטשעס", די „ראזענצווייגס", די „פינקעלשטיינס", מיינענדיג אלע פון א גאנצע משפחה, וואס טראגען דעם נאמען, אזוי האט מען ביי אינדיאנער געזאגט „די הירשען", „די בערען", „די קעץ", „די שעפסען", דאס האט מען געמיינט אלע מענשען פון איין געשלעכטס־פערבאנד, וואס האט זיך גערופען מיט אזא נאמען פון א חיה.

פריהער האט מען ניט אנגעהויבען צו פערשטעהן, וואס דאס איז פאר אן אייגריכטונג. מארגאן אבער האט דאס ענטדעקט. און דיעזע ענטדעקונג העלפט מאכען קלאר, ווי אזוי עס האט זיך ענטוויקעלט די פעראייניגונג פון מענשען פון שטופע צו שטופע, ביז אין א מלוכה. — (אזוי ווייט דאס פארווארט צו דיעזען קאפיטעל, פון דעם איבערזעצער.)

ביי די אינדיאנער אין אמעריקא איז יעדער שטאם (שבט) געווען איינגעטהיילט אין מעהרערע געשלעכטס־פערבאנדען. יעדער געשלעכטס־פערבאנד האט געהאט דעם נאמען פון א חיה. וואס דאס בעדייטעט, האט מען פריהער ניט פערשטאנען. מארגאן אבער האט דאס ענטדעקט. מיר האבען ביז אהער שוין ערקלערט איין וויכטיגע ענטדעקונג מארגאן'ס — ווי ער האט אויסגעפונען, אויך וואס די מערקווירדיגע פערוואנדשאפטס־סיסטעמען פון די אינדיאנער צייגען; ווי ער האט, לויט נאך דיעזע סיסטעמען פון קרובים'שאפט, צוריק אויפגעשטעלט אן אלטע, גאר ערשטע פאמיליען־פארם, וועלכע איז שוין געווען אונטערגעגאנגען און א שפור פון איהר איז דאס, נאך זיין ענטדעקונג, געבליעבען אין דעם זאנדערבארען פערוואנדשאפטס־סיסטעם פון די אינדיאנער. דאס איז געווען איין וואונדערליכע ענט־

3. — די שבטים פון די אינדיאַנער.

(פֿאַרוואַרט פון דעם איבערזעצער.)

ביז יעצט האָבען מיר בעטראַכט די ענטוויקלונג פון די ערשטע פעראייניגונג פון מענשען, — די פֿאַמיליע (די הויזגעזינט).

איצט גיהען מיר בעטראַכטען א שריט נאָך דעם, א ווייטערע פעראייניגונג; דאָס איז א פעראייניגונג פון מענשען פון פיעלע פֿאַמיליען אין איין גרויסע „משפּחה" — דאָס וואָס מען רופט אויף פּראָסט אידיש „די פֿאַמיליע": דאָס הייסט אלע קרובים וואָס האָבען היינט איין פֿאַמיליען־נאָמען. היינט איז אזא בריטע „פֿאַמיליע" ניט מעהר קיין איינריכטונג פּאַר קיין שום געזעלשאַפֿטליכען צוועק. אמאל אָבער, אויף א געוויסע שטופּע פון דער געזעלשאַפֿטליכער ענטוויקלונג, איז די גרויסע משפּחה געווען א געזעלשאַפֿטליכע איינריכטונג.

מיר וועלען באלד זעהן וואס איהר אויפגאבע איז געווען.

נאָך א ווייטערע פעראייניגונג איז געווען די פערבינדונג פון אזעלכע גרויסע משפּחות אין איין פּראָטריע און ווייטער מעהרערע פּראָטריען אין איין שבט. און א סך שבטים האָבען זיך ענדליך פערבונדען אין איין פֿאלק. דערנאָך איז ענטשטאַנען די מלוכה.

אין דיעזען קאַפּיטעל, אלזא, וועט גערעדט ווערען פון די צווייטע שטופּע פון פעראייניגונג, א שטופּע נאָך דעם הויזגעזינט, — די פֿאַמיליע אין ברייטערען זין; די גאַנצע משפּחה. דאָס איז אויף דיעזע שטופּע די גאַנצע מענשליכע געזעלשאַפֿט, ווי מיר וועלען דאָ זעהן.

עס איז שווער צו געפינען אויף אידיש א פֿאַסענדעם וואָרט פיר אזא סאָרט געזעלשאַפֿטליכע משפּחה. ווי שוין געזאָגט, אויף פּראָסט אידיש הייסט דאָס אייגענטליך „פֿאַמיליע"; דען דאָס וואָס עס הייסט פֿאַמיליע אין געביל־דעטע שפּראַך, הייסט אויף אידיש נאָר „הויזגעזינט", אָדער, אין א טייל ערטער „געזינט", „געזינטיל". „פֿאַמיליע" אָבער הייסט ביי אידען די גאַנצע בריטע משפּחה! אָבער די הייניגע אידישע שרייבער האָבען שוין געגומען נוצען דאָס וואָרט „פֿאַמיליע" אין ציוויליזירטען זין, בלויז פּאַר דעם הויזגעזינט אליין, און

ענטוויקלונג פון דער מאַנאָגאַמישער פאַמיליע שוין אין דער צייט פון ציוויליזאַציאָן רעדט ער נאָר גאַנץ קורץ. דען עס געהערט ניט אין דעם פּלאַן פון זיין בוך צו רעדען וועגען די וויטערע געשיכטליכע ענטוויקלונג פון דער צייט וועז עס איז שוין ציוויליזאַציאָן. רעדענדג קורץ וועגען דער ענטוויקלונג פון מאַנאָגאַמיע, ערקלערט ער אויך, אז דיעזע ענטוויקלונג איז געווען א ניצליכער פאָרטשריט. ער זעהט אין דעם א נעהענטערעם צוקומען צו די גלייכע רעכטע פון פרוי און מאַן. ער האלט אָבער, אז אין גאַנצען איז מען דערצו נאָך ניט דערגאַנגען. אָבער, זאָגט ער, „וועז מען זעהט, אז די פאַמיליע האָט דורכגעמאכט פיער פאָרמען איינע נאָך די אַנדערע און געפינט זיך יעצט אין א פינפטע פאָרמע, שטעלט זיך די פראַגע, אויב דיעזע פאָרמע קען שוין איצט אייביג בלייבען? די אייניציג מעגליכע אַנטוואָרט איז די, אז זי מוז וויטער מאכען פאָרטשריט, אזוי ווי די געזעלשאפט מאכט פאָרטשריט; די פאַמיליע מוז זיך פערענדערן אין דער מאָס ווי די געזעלשאפט פערענדערט זיך, אזוי ווי דאָס איז געווען ביז אהער. די פאַמיליע איז בעשאפען פון דעם געזעלשאפטס־סיטעם און זי וועט אימער אָבשפיגלען אין זיך דעם צושטאַנד פון דער ענטוויקלונג פון דער געזעלשאפט. אזוי ווי די מאַנאָגאַמע פאַמיליע האָט זיך פערבעסערט זייט דעם אַנפאַנג פון ציוויליזאַציאָן, און זעהר שטאַרק האָט זי זיך פערבעסערט אין דער היינטיגער צייט, קען מען זיך וויניגס־טענס משער זיין, אז זי איז פעהיג וויטער פערפאָלקאָמענט צו וועי־רען, ביז די גלייכהייט פון מאן און פרוי וועט דערגרייכט ווערען. און וועז אין דער צוקונפט וועט די מאַנאָגאַמיע ניט זיין אים שטאַנד צו בעפרידיגען דאָס וואָס די געזעלשאפט וועט פאָדערען, איז אונמעגליך צו זאָגען נביאות, וואָס פאַר א סאָרט פאַמיליען־לעבען עס וועט קומען נאָך דער מאַנאָגאַמיע".

פון יענער צייט, וועו מען האָט געמאכט פון דער מאָנאָגאמיע א הייליגע רעליגיאָנס־זאך, וועו מען האָט נאך ניט רעכט פערשטאנען דעם צוזאמענהאנג דערפון מיט דער עקאָנאָמישער לאגע, און שוין היינט איז דאָס ניט קענען זיך שיידען טויזענדפאך דורכבראָכען. וויבאלד אז מאָראליש איז נאָר אזא עהע, וואָס איז געגרינדעט אויף ליעבע, טאָ איז אויך די עהע נאָר אזוי לאנג מאָראליש, ווי לאנג די ליעבע בלייבט אין איהר פעסט. ווי לאנג האלט זיך די אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע? דאָס איז ביי פערשיעדענע מענשען זעהר פערשיעדען, בעזאָנדערס ביי די מענער. און וועו עס קומט דערצו, אז די צונייגונג הערט פאָזיטיוו אויף, אדער וועו מען קריעגט א נייע ליידענשאפטליכע ליעבע צו אן אנדערע אדער אן אנדערן, איז עס א גליק פאר ביידע און אויך פאר דער גענעלשאפט, אז מען זאל זיך שיידען. פרייע שיידונג וועט בלויז פערשפארען די לייטע צו שלעפען זיך דורך דעם נוצלאָזען שמוץ פון א נט־פראָצעס.

אלזא, וועו מיר קלערען וואָס עס וועט זיין מיט דעם געשלעכטס־ליעבען נאך די קומענדע אבשאפונג פון די קאפיטאליסטישע פראָדוקציאָן, קענען מיר זיך נאָר משער זיין וואָס עס וועט ניט זיין, וואָס עס וועט פערשוואונדען וועו. וואָס אבער וועט צוקומען? דאָס וועט זיך ענטשיידען, וועו עס וועט אויסוואקסען א נייער דור, א דור פון מענער, וואָס זיינען קיינמאל אין זייער ליעבען ניט געקומען דערצו, צו קויפען זיך א פרוי סיי פאר געלד סיי פאר אנדערע גליקען, און א דור פון פרויען, וואָס זיינען קיין מאל אין זייער ליעבען ניט געקומען דערצו, זיך איבערצוגעבען צו א מאן צוליעב אלץ־איינס וועלכע טובות, חוץ נאָר ווירקליכע ליעבע, און אויך ניט מורא צו האבען זיך איבערצוגעבען צו דעם אמת'דיג־גענליעבטען, דורך די עקאָנאָמישע צרות, וואָס קענען דערפון ארויסקומען. וועו עס וועלען זיין אויף דער וועלט אזעלכע מענשען, וועט עס זיי אפרען וי די קאץ וואָס מען דענקט היינט אז זיי זאלען טהאן. זיי וועלען זיך אליין מאכען זייערע אייגענע פיהרונגען און דער עולם וועט האבען ביי זיי וועגען אזעלכע פיהרונגען א מיינונג, וואָס וועט זיך צופאסען דערצו, און דאָס איז אלעס וואָס עס בלייבט צו זאגען וועגען דעם.

לאָמיר זיך אבער איצט אומקעהרען צו מאָרגאן'ס בוך. מיר האבען זיך דא אהיבש ביסעל דערווייטערט פון איהם. וועגען דער

מיר האָבען געזעהען, ווי געראַטן באַקאַפען איז געווען, ווען ער האָט בעטראַכט, אז די פרוי איז דאָס געווען הויפטזעכליך, וואָס האָט אויסגעפיהרט דעם פאַרטשריט פון דער גרופען־עהע צו דער איינצעל־עהע. די מענער האָבען נאָר אויסגעפיהרט דעם איבערגאַנג פון די פאַרונגס־עהע צו דער מאַנאַגאַמיע. ווייטער האָבען מיר געזעהען, אז דער איבערגאַנג צו מאַנאַגאַמיע איז אין גרונד געווען א פערשלעכ־טערונג פון די לאַגע פון דער פרוי און א דערלייכטערונג פאַר די מענער צו זיין אונטריי. אזוי איז עס געווען וועניגסטענס היסטאָריש. די פרוי איז געווען עקאָנאָמיש אונטערוואָרפען אונטער דעם מאַן און האָט געמוזט אריבערטראָגען וויי איהר „האַרר" האָט נאָך אנדערע וויי־בער. וועלן, אלזא, דיעזע עקאָנאָמישע אבהיינגיגקייט פון די פרוי וועט אוועקפאַלען — וועלן זי וועט ניט האָבען צו זאָרגען וואָס פון איהר וועט ווערען, פון וואַנען זי וועט לעבען, אויב ער וועט זי אוועקווארפען, וואָס עס איז פאַר איהר נאָך א גרעסערע זאָרג, ווי די זאָרג פאַר איהרע קינדער — דעמאָלט וועט די פרוי זיין גלייך צום מאַן, און לויט ווי מען זעהט פון די ביז־אהעריגע ענטוויקלונג, וועט די דעה פון די פרוי, וואָס זי וועט דאַן האָבען, ווירקען, אז די מענער זאָלען ווערען ווירקליך מאַנאַגאַם, זיי זאָלען טאַקי אין אמת'ן ניט האָבען צו טהאָן מיט קיין שום אנדערע פרויען. די גלייך־שטעלונג פון דער פרוי וועט האָבען דיעזע ווירקונג אין אַן אונענדליך פיעל גרעסערע מאָס, איידער זי זאָל מאַכען אז די פרוי זאָל וועלן פאָליאַנדעריש (זי זאָל וועלען האָבען צו טהאָן מיט מעהרערע מענער).

די מאַנאַגאַמיע וועט אלזא ווערען שטאַרקער, ריינער, אמת'ער. וואָס עס וועט אָבער פון איהר גאַנץ ענטשיעדען אוועקפאַלען, דאָס זיינען די אייגענשאַפטען איהרע, וואָס זיינען אין איהר איינגעדריקט געווארען דורך די פערהעלטנישע פון אייגענטהום, דיעזע אייגענשאַפ־טען זיינען — ערשטענס, די אויבערהערשונג פון דעם מאַן, צווייטענס, דאָס ניט קענען שיידען זיך. די אויבערהערשונג פון דעם מאַן אין דער עהע קומט פשוט פון דעם, וואָס ער איז דער אייגענטהימער פון פערמעגען און דער שפייזער. דאָס הערט אויף, וען די היינטיגע געזעלשאַפט־אָרדנונג ווערט אָבגעשאַפט. און דאָס וואָס מאַן און וויב האָבען זיך ניט געקענט פריי צושיידען איז א טהייל אויך געקומען פון די עקאָנאָמישע לאַגע און א טהייל איז דאָס א טראַדיציע נאָך

אלזא, זעהט מען, אז די פולע פרייהייט פון מאן און פרוי התונה צו האבען, לויט ווי זייער ריינע עהרליכע מענשליכע ליעבשאפט ציהט זיי, קען ערשט אויסגעפיהרט ווערען ביי אלע מענשען נאר דעמאלט, ווען עס וועט אבגעשאפט ווערען די קאפיטאליסטישע פראדוקציאן, די פריוואט־ארבייט פאר דעם פראפיט פון קאפיטאליסטען; ווען עס וועלען דערמיט בערשוואונדען ווערען אלע אייגענטהומס־פערהעלטניסע און מען וועט ניט מעהר האבען צו קוקען ביי א שידוך אויף נדן, עשירות, גוטע געשעפטען און די אלע עקאנאמישע בעטראכטונגען, וואס שפיעלען נאך היינט אזא מעכטיגען איינפלוס ביי א שידוך טהאן. דאן, ווען יעדער מענש, פרוי ווי מאן, וועט זיין פערזארגט מיט א לעבען און וועט ניט דארפען צו זוכען קיין געשעפטען צו מאכען ביי א שידוך, וועט ניט זיין אויף קיין אנדערע זאך צו קוקען ביים שליסען א שידוך, ווי נאר אויף די ליעבשאפט פון ביידע זייטען.

און — דא קומען מיר צוריק צום פונקט: דיעזע ליעבשאפט וועט דעמאלט זיין א קוואל פון א נייע ריינע מאראל, פון א נייע „טהרת המשפחה".

דען וואו מאן און ווייב האבען חתונה אויס ריינע ליעבשאפט און ווייטער ניט, דערלאזט זיי ניט זייער געפיהל צו האבען תאוה צו אנדערע. די געשלעכטס־ליעבע איז פון נאטור אויסשליעסליך, דאס הייסט, זי פאדערט, אז די גלייעבטע פערזאן זאל קיין אנדערן ניט האבען — כאטש היינט ווערט דאס נאר ביי די פרוי אין גאנצען פערווירקליכט; דעריבער איז די עהע, וואס איז בעגרינדעט אויף אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע, פון נאטור מאנאגאמיש.*)

*) מיר ציהען די אויפמערקזאמקייט פון די לעזער ספעציעל אויף דיעזע ווערטער. דען די שונאים פון סאציאליזמוס בענוצען זיך מיט דיעזען בוך, צו „בעוויזען", אז אויבער פון די גרעסטע אומארימטען פון סאציאליזמוס זאגט, דאס סאציאליזמוס ווייל „אבשאפען דאס פאמיליען־לעבען און בריינגען צו א הפקר־ווערלט אין דעם לעבען פון מענער מיט פרויען". קיין קלענערער ווי עקס־פרעזידענט רוזוועלט האט זיך בענוצט מיט דיעזער פערליומדונג, געגרינדעט אויף דיעזען „בעוויז". ווי דער אויפמערקזאמער לעזער זעהט דא אבער, זאגט ענגעלס פונקט פערקעהרט, — אז אמת'ע, ריינע אינדיווידועלע ליעבע איז פון נאטור מאנאגאמיש; די ליעבענדע זיינען צוגעבונדען אייניג צו די אנדערע און זייער געפיהל דערלאזט ניט האבען אפילו א געדאנק פון אנדערע. און אין די סאציאליסטישע געזעלשאפט ווערט זיין די ריינסטע אינדיווידועלע געשלעכטסליעבע. — איבערזעצער.

איז געווארען מענשען־רעכט פונקט ווי די פראַקלאַמירונג פון די אַנ־
דערע מענשען־רעכט ביי די פראַנצויזישע רעוואָלוציאָן.

אָבער אין איין פונקט איז דיעזעם מענשען־רעכט געווען אַנדערש
ווי די אַלע אַנדערע כלומרשט מענשען־רעכטע: אַלע אַנדערע נייע
רעכטע, וואָס זיינען דעמאָלט פראַקלאַמירט געווארען כלומר'שט פאר
אַלע מענשען, זיינען אין אמת'ן נאָר געווען פאר די רייכע בירגער,
פאר די נייע הערשענדע קלאַסע, פאר די בורזשואַזיע. פאר די אונ־
טערדריקטע קלאַסע, פאר דעם פראָלעטאַריאַט, זיינען די אַלע רעכטע
איינגעשרומפען געווארען, א טייל דירעקט (למשל דאָס רעכט צו האָ־
בען א דעה אין דער רעגיערונג איז פריהער אויסדריקליך געגעבען ג־
ווארען נאָר צו אַזעלכע, וואָס צאָהלען שטייערען, אלזא ניט צו די אָרי־
מע), א טייל אינדירעקט (א שטייגער, ווי דאָס רעכט צו האָבען א
פרייע און גלייכע דעה ביים בעדינגען א פרייז — וואָס דער אָרימער
ארבייטער האָט אין אמת'ן ניט ביים בעדינגען דעם פרייז פון זיין
ארבייט, וויל דער קויפער פון די ארבייט איז רייך און קען בלייבען
פעסט ביי זיין פרייז, בשעת אָבער דער פערקויפער איז אָרים און הונ־
געריג און מוז נאָכגעבען). אַזוי זיינען אַלע נייע מענשען־רעכטע, וואָס
די רעוואָלוציאָנען פון די אויפגעקומענע גבירים האָבען איינגעפיהרט,
געווען אין אמת'ן ניט קיין מענשען־רעכטע, נאָר גבירים־רעכטע. אָבער
אן אויסנאהמע דערפון איז געווען דאָס נייע מענשען־רעכט פון חתונה
האָבען אויס ליעבע. און דאָ איז וויעדער ווי א ווינ פון דער וועלט־
געשיכטע. דוקא די הערשענדע קלאַסען, די גבירים, האָבען פון דיעזען
מענשען־רעכט ווייניגער געקענט געניסען, ווי די אָרימע ארבייטער.
דען די רייכע קוקען ביי א שידוך דער עיקר אויפ'ן פערמעגען, אויב עס
איז א גוט געשעפט, און אַזוי ווייטער. זיי זיינען די הערשענדע קלא־
סען, אָבער זיי זיינען אליין בעהערשט פון די עקאָנאָמישע אומשטע־
דען! דארום איז עס ביי זיי נאָר אן אויסנאהמע, אז מען זאָל חתונה
האָבען אויס ריינע ליעבע און פרייען ווילען. ביי די בעהערשטע קלא־
סען אָבער, ביי די ארבייטער, איז דאָס דער רעגעל, ווי מיר האָבען שוין
אויבען גערעדט.

(אָבער אויך ביי די ארבייטער איז מען א סך געשמערט חתונה
צו האָבען אויס ריינער ליעבע, וויל עס איז שווער צו נעהמען אויף זיך
אויסצוהאלטען א הויזגעזינט.)

איז געווען א ירושה פון דור דורות? אזוי ווי פריהער האָבען די אדעליגע פריצים געהאַט א געוויסע צייט, ווען זייערע קינדער זיינען געווָארען די אַרומפאָהרענדע ריטער, און זיי האָבען געבראַכט נייע מאָדעס און בעגריפען אין זייער קלאַס, אזוי איז יענע צייט געווָארען פאַר די ניט־אַדעליגע בירגער די צייט פון ז י י ע ר ע „אהומפאָה־רענדע ריטער". און אזוי ווי די פאָהרענדע ריטער פון די פריצים האָבען געהאַט זייער ראַמאַנטיק און זייערע ליעבעס־בעגייסטערונג, אזוי האָבען אויך די נייע געלד־פריצים פון מסחר דאָס געהאַט אין זייער „ריטערצייט". נאָר ביי זיי האָט דאָס געהאַט אן אַנדער פנים, — א בירגערליכען, מיט בירגערליכע ציעלען. („בירגערליך" מיינט דאָ ניט־פריציש; דאָס הייסט לויט נאָך דעם כאַראַקטער פון די סוחרים און פאַבריקאַנטען).

אזוי איז עס געשעהען, אז אויך פאַר שליסען א שידוך איז אלץ מעהר און מעהר אנערקענט געווָארען די פרייהייט פון חתן כלה צו שליסען דעם חתונה־קאָנטראַקט מיט וועמען זיי ווילען. דאָס אויפ־קומענדע בירגערטהום (די סוחרים און קאַפיטאַליסטען וואָס זיינען גע־ווָארען אלץ רייכער אין פערמעגען און אין איינפלוס), האָבען דאָס אלץ מעהר און מעהר איינגעפיהרט, בעזאָנדערס אין די פראָטעסטאַנטישע לענדער, וואו מען האָט אם שטאַרקסטען צוטרויסעלט אלטע אייניריכ־טונגען. אמת, עס איז ווייטער געבליבען דער מנהג, אז מען האָט זיך נאָך משדך געווען אין דעם אייגענעם קלאַס מענשען: א פריץ האָט ניט געמומען קיין בירגער־מיידעל און א רייכער סוחר ניט קיין בעל מלאכה'ס א טאָכטער; אָבער אין דער אייגענער קלאַסע האָבען די יונגע מענשען געקראָגען א שטיקעל פרייהייט זיך אויסצוקלייבען וועמען זיי האָבען געוואָלט. און אויף דעם פאָפיר, אין די מאַראַלישע טהעאָריען און אין די פּאָעטישע שילדערונגען איז עס געווָארען א כלל גדול, פעסטער ווי אלעס אין דער וועלט, אז יעדע עהע, יעדעס צוזאַמען־לעבען פון מאַן און ווייב, איז אונזיטליך, ניט מאַראַליש, ווען דאָס איז ניט געבויט אויף געשלעכטסליעבע פון ביידע זייטען און אויף ווירק־ליכע פרייע אָבמאַכונג צווישען זיי אליין. קורץ, חתונה האָבען אויס־ליעבע איז פראָקלאַמירט געווָארען אלס מענשען־רעכט, ניט נאָר פאַר דעם מאַנספּאַרשוין, נאָר אויך, און בעזאָנדערס, פאַר די פרוי. דאָס

דורך דאָס ריטערטהום. און געגען די עהעברוכס־ליעבע פון די ריטער איז ביי די בירגער שוין געווען אויפגעקומען א געפיהל, אז די שעהנסטע און ריכטיגע געשלעכטס־ליעבע איז די ליעבע צווישען מאַן און ווייב. און אז מען איז שוין געווען געקומען דערצו, צו פיהלען, אז עס איז די פּפליכט פון מאַן־און־ווייב זיך צו ליעבען, פּאַר וואָס זאָל שוין ניט זיין די פּפליכט פון ליעבענדע צו ווערען מאַן און ווייב? און עס האָט זיך געגומען שטעלען די פראַגע: שטעהט ניט דאָס רעכט פון די ליעבענדע העכער ווי דאָס רעכט פון די עלטערען, קרובים און אַנדערע חתונה־מעקלערס לויט דעם מנהג? ווען אין דער קירכע און אין דער רעליגיאָן האָט זיך שוין אַריינגעבראַכען דאָס רעכט פון פרייע פּערזענליכע נאָכדענקונג, ווי האָט זיך דאָס נעזאָלט אָבשטעלען ביי די אונערטרעגליכע איינפיהרונג, אז דער עלטערער דור זאָל האָבען די גאַנצע דעה איבער דעם קערפּער און די נשמה, איבער דעם פערמעגען, גליק און אונגליק פון דעם אינגערען דור?

אזעלכע פראַגען האָבען זיך געמוזט שטעלען אין דער צייט, ווען אלע אַלטע פערבינדונגען פון דער געזעלשאפט האָבען זיך אויפגעבונדען און אלע בעגריפען, וואָס מען האָט געהאַט בירושה פון דור דורות, זיינען צורודערט געוואָרען. די וועלט גופא איז מיט איין קלאַפ כמעט צעהן מאָל אזוי גרויס געוואָרען ווי פריהער (דורך די ענטדעקונג פון אַמעריקא און דעם ים־וועג קיין אינדיען). פריהער האָט דער בליק פון די מענשען פון מערב אייראָפּא נאָר געזעהען פאר זיך א פערטעל פון א האַלבע פּילקע פון דער ערד, איצט איז די גאַנצע ערד־פּילקע געלעגען פאר זייערע אויגען. די מענשען פון דעם פערטעל פון דער העלפט פון דער וועלט האָבען זיך געגומען איילען צו פערכאפען די איבריגע זיעבען אכטעל. און פונקט אזוי ווי די ענגע אַלטע גרענעצען פון די שטיקעל היים־וועלט זיינען איינגעריסען געוואָרען, אזוי זיינען אויך געפאַלען די טויזענדיעהריגע גרענעצען פון דעם אַרט דענקען פון מיטעל־אַלטער. אן אונענדליך ווייטער זעה־קרייז האָט זיך געעפענט פאר די אינערליכע אויג אזוי גוט ווי פאר די אויסערליכע. וועלן א יונגער־מאן האָט זיך געפיהלט געצויגען צו וואַנדערען נאָך די אוצרות פון אינדיען, צו די גאָלד־גרובענס און זילבער־מינעס פון מעקסיקא און פּאַטאַסי — וואָס פאר א ראָלע האָט שוין ביי איהם געשפּיעלט די אַלטע אנשטענדיגקייט און דער גילדע־יחוס און דער צעבען־כבוד, וואָס עס

הויפט־אויפגאבען פון די קאפיטאליסטישע פראדוקציאן איז טאקי געווען צו כאבען, אז עס זאלען זיין אזעלכע כלומרשט „פרייע" און „גלייכע" מענשען. אין אנפאנג האבען די מענשען אליין ניט געווואוסט, אז זיי מאכען דיעזע ענדערונגען. אויך איז דאס אויפגעקומען אין א פער־קליידונג פון רעליגיאן. סיי ווי סיי אבער, איז עס זייט די רעפארמא־ציאן פון לוטהער און קאלווין געווארען א פעסטער כלל, אז דער מענש קען נאר דאן פעראנטוואָרטליך געמאכט ווערען פאר זיינע האנדלונגען, ווען ער האט פולע פרייהייט פון ווילען צו טהאן ווי ער האט געוואלט און אז עס איז א מאראלישע פליכט צו שטעלען זיך געגען ווערען געצוואונגען צו טהון עפעס וואס עס איז ניט רעכט און אנ־שטענדיג.

איצט קומען מיר צוריק צו אונזער פונקט, צום חתונה האבען. חתונה האבען איז נאך בירנערליכע בעגריפען אויך געווען אן אבמא־כונג צווישען צוויי מענשען, א יוריסטישער קאנטראקט. דאס איז ג־ווען דער וויכטיגסטער אבמאך פון אלע, ווייל דערביי איז אבגעשלאסען געווארען דאס רעכט פון איינעם איבער דעם קערפער און גייסט פון דעם אנדערען אויפ'ן לעבען לאנג. אבער וואס הערט זיך עפעס מכוח די פרייווילינקייט פון בוידע צדדים דערביי? אמת איז, אז „פא פארמע" האט מען כלומר'שט געפרעגט חתן־כלה אויב זיי ווילען דעם שידוך, און דער שידוך האט נאר געקענט ווערען געשלאסען ווען זיי האבען געזאגט יא. אבער מען האט גאנץ גוט געווואוסט, ווי אזוי מען ברענגט דערצו, אז זיי זאלען זאגען „יא" און ווער עס זיינען אין אמת'ן געווען די, וואס האבען א שידוך געשלאסען. די עלטערען האבען געשלאסען דעם שידוך און די קינדער, אויב זיי האבען ניט ג־וואלט גילטען פאר אויסוואורפען, האבען שוין געווואוסט, אז זיי דאר־פען זאגען: „אז עס איז דער מאמען רעכט, איז מיר אויך רעכט"... אבער ווען צו אלע אנדערע קאנטראקטען און אבמאכונגען איז נעפא־דערט געוואָרען ווירקליכע פרייהייט פון די צדדים וואס מאכען דעם קאנטראקט צו קענען וועלען אדער ניט וועלען, ווי זיי האבען חשק — פאר וואס ניט אויך ביים שליסען א שידוך? האבען דען די צוויי יונגע מענשען, וואס געהען פערבונדען ווערען, ניט אויך דאס רעכט צו טהון פריי מיט זיך און מיט זייערע גליעדער וואס זיי ווילען? די ג־שלעכטס־ליעבע איז שוין דעמאלט געווען געקומען אין דער מאדע,

דאטקעס פון זיינע פאנטשיזניקעס. ער האָט ניט געדארפט מאכען קיין געשעפטען און פערדיענען אז ער זאָל קריעגען עשירות. דעם פאנטשיזניק, וויערער, וואָלט ניט געהאָלפען דינגען זיך. וואָס ער מוז אָבגעבען דעם פריץ, איז געווען בעשטימט בירושה. אויך דער שטאָדטישער בירגער האָט געהאט זיינע חזקות. דער מייסטער און דער סוחר האָבען געהאט זייערע חזקה־רעכטע אין זייערע גילדעס. דיעזע רעכטע האָבען קיין אַנדערע ניט צוגעלאָזט קאָנקורירען מיט זיי און מען האָט זיי געמוזט געבען פאר זייער ארבייט און פאר זייער סחורה וואָס זיי האָבען געוואָלט. דער אויפגעקומענער קאַפּיטאַליזמום אָבער האָט דאָס אלעס אָבגעשאפט. די רעוואָלוציאָנען פון די קאַפּיטאַליסטישע קלאַסען האָבען אָבגעשאפט אלע חזקות. און אנשטאָט די אלטע גע־ירשה'נטע „רעכטע" האָט דער קאַפּיטאַליזמום איינגעפיהרט „פרייע אָבמאָכונגען", פרייע האַנדלונגען צווישען איינצעלנע מענשען. יעדער מענש זאָל האָבען עפעס פריי צו פערקויפען און זאָל זיין פריי צו פער־לאָנגען וואָס פאר א פרייז ער וויל. איינער האָט צו פערקויפען סחורה, איינער זיין ארבייט. און יעדער איז פריי אויסצודינגען זיך זיין פרייז. און לויט פרייע אויסדינגונגען און אָבמאָכונגען צווישען פרייע מען־שען זאָל בעשטימט ווערען דער שיקזאָל פון יעדען מענשען.

אונטער דיעזע נייע פיהרונגען איז אלצדינג געוואָרען סחורה צום קויפען און פערקויפען, אונטער פרייע אויסדינגונגען און אָבמאָכונגען.

דער ענגלישער יוריסט ה. ס. מעין זאָגט, אז אונזער גאַנצער פאָרט־שריט געגען די אייניריכטונגען פון פריהעריגע צייטען בעשטעהט אין דעם, אז מיר זיינען איבערגעגאַנגען „פון חזקה צו אָבמאָכונגען"; פון צושטענדע וואו אלע פערהעלטניסע צווישען מענשען זיינען געווען פעסט בעשטימט בירושה, איז מען איבערגעגאַנגען צו פרייוויליגע אויסדינ־גונגען. דיעזער שרייבער מיינט גאָט וויסט וואָס ער האָט דאָ אויפ־געטהאָן מיט דיעזער ערקלערונג זיינער. אזוי ווייט ווי דאָס איז ריכ־טיג איז דאָס שוין געשטאַנען אין דעם קאָמוניסטישען מאניפעסט.

הכלל, איז עס געקומען צו פרייוויליגע אויסדינגונגען. דערצו אָבער האָבען די מענשען געמוזט זיין פריי צו טהון מיט זיך און מיט זייער אייגענטהום וואָס זיי האָבען געוואָלט און זיי האָבען געמוזט שטעהן אייגע געגען די אַנדערע מיט גלייכע רעכטע. אז ניט, קען דאָס ניט זיין קיין פרייע אָבמאָכונגען און אויסדינגונגען. און אייגע פון די

קויף־עהע אוועק, אין אמת'ן ווערט אבער א שידוך דערביי אלץ מעהר און מעהר א מסחר. און ניט נאר די פרוי קריעגט איהר פרייז, ווי־פיעל מען מוז צאהלען פאר איהר, נאר אויך דער מאן. זיין פרייז איז ניט לויט נאך זיינע פערזענליכע מעלות, נאר לויט נאך זיין פערמעגען (אדער נאך דעם וויפיעל פרנסה־געבער ער קען זיין). אז די פערזענ־ליכע ליעבשאפט צווישען חתן־כלה זאל האבען מעהר צו זאגען ביי א שידוך־שליסען ווי אלע אנדערע בערעכענונגען, דאס איז פון אנפאנג אן געבליעבען אונערהערט ביי די הערשענדע קלאסען. העכסטענס איז דאס פארגעקומען אין די ראמאנען אדער — ביי די אונטערדריקטע קלאסען, וועלכע האבען קיין שום ראלע ניט געשפיעלט.

אזא צושטאנד האט געפונען די היינטיגע נייע קאפיטאליסטישע פראדוקציאן, ווען זי איז אויפגעקומען און ווען זי האט זיך געקליעבען צו בעהערשען די וועלט, דורך דעם האנדעל און מאנופאקטור, זינט אמעריקא איז ענטדעקט געווארען. דער שכל איז מחייב, אז ווען קא־פיטאליזמוס און האנדעל האבען געמומען שפיעלען אזא הויפט־ראלע, האט זיך זעהר גוט געפאסט דערצו די דאזיגע פארמע פון געשעפט־שידוכים. און אזוי איז עס טאקי געווען. און דאך האט זיך דאן נאר אנגעהויבען צו ענטוויקלען א נייע זאך אין דעם שליסען פון שידוכים, נעמליך די אינדיווידועלע ליעבע. עס איז עפעס ווי אן אונבענרייפ־ליכער וויץ פון די וועלט־געשיכטע, אז דוקא ווען דאס נאנצע לעבען פון מענשען איז געווארען נאר אלץ געשעפט און געשעפט, דוקא דע־מאלט האט זיך אן דער זייט אנגעהויבען צו ענטוויקלען א געפיהל צו טהון שידוכים אהן געשעפט־אויסרעכנונגען, נאר אוים אינדיווידועלע ליעבע. ווי אזוי איז דאס געקומען? די ערקלערונג פון דעם איז אן אינטערעסאנטע שטיק ענטוויקלונגס־ווייסענשאפט. (זאל דער לעזער צולייגען קאפ).

די זאך איז אזוי:

איידער עס איז אויפגעקומען דער קאפיטאליזמוס מיט זיין ארט פיהרונגען, האט זיך אלצדינג געפיהרט ביי די מענשען לויט אלטע חזקה, נאך אלטע מנהגים. יעדער קלאס מענשען האט זיך געהאט זיי־ע „רעכטע" בירושה. דיעזע נע'ירשה'נטע רעכטע פון „אבות אבותינו" האבען יעדען קלאס מענשען געגעבען זיין חלק אין דער וועלטס עשירות. דער פריץ האט געהאט זיין „רעכט" צו קריענען זיינע פא־

אויך פון אנדערע מיטגליעדער פון זיין אייגענע גילדע, און בעזאנדערס פון זיינע געזעלען און לעהרלינגע. דאס האט געמאכט, אז ער האט נאר געהאט פערהעלטנים מיט זעהר וויניג מענשען, פון וועלכע ער זאל זיך קענען אויסקלייבען א ווייב. און אויסצוקלייבען איהם א ווייב, וועלכע עס איז פאר איהם די פאסענדסטע, דאס איז ניט געווען די זאך פון זיין אייגענעם געשמאק צו ענטשיידען. אונטער דיעזען פערווויקעלטען סיסטעם האט דאס אונבעדינגט ענטשיידעט דער אינטערעס פון זיין פאמיליע.

אויך אזא אופן איז ביז צום ענדע פון מיטעלאלטער דאס חתונה האבען געבליעבען דאס זעלבע, וואס עס איז געווען פון אנפאנג אן, — א זאך וואס ניט די פאַרעל האבען געהאט אליין צו ענטשיידען וועגען דעם. אין אנפאנג איז מען שוין געבוירען געוואָרען פערהייראטה — פערהייראטה צו א גאנצע גרופע פון אנדערען געשלעכט. ביי די שפעטערע פארמען פון גרופען־עהע איז עס מסתמא אויך געווען עהנליך דערצו, יעדער און יעדע איז פון געבורט געווען בעשטימט פאר א גע־וויסע גרופע פון אנדערען געשלעכט, נאר וואס וויטער פאר אלץ א קלענערע און קלענערע גרופע, ווי מיר האבען אויבען געזעהען. ביי די פאַרונגם־עהע האבען אין רעגעל די מוטערס געשלאסען די שידוכים פאר זייערע קינדער. אויך אויף דיעזער שטופע פון דער ענטוויקלונג פון דער פאמיליע האט מען ביים חתונה־האבען דער עיקר בעטראכט דעם אינטערעס פון פערוואנדשאפטס־פערבינדונגען, וועלכע זאל געבען די יונגע פאַרעל מעהר אנזעהען אין דער גענם און אין דעם שטאם.

און וועז עס איז געקומען צו פאטער־רעכט און מאנאגאמיע, איז דאך שוין אודאי א שידוך געוואָרען א געשעפט, וואו מען האט דער עיקר געקוקט אויף אייגענטהומס־אינטערעסען. מיר האבען דאך געזעהען, אז די מאנאגאמיע און פאטער־רעכט זיינען אריסגעקומען פון דעם. וואס דאס פריוואט־אייגענטהום האט אריבערגעוואויגען דאס שותפות־אייגענטהום פון דער משפחה. דאן, וועז דער מאן איז געוואָרען דער אייגענטהימער פון פערמעגען, האט ער געהאט אינטערעס, אז ער זאל זיין זיבער וועז זיינע אייגענע קינדער זיינען, כדי זיי זאלען ירשה'נען זיין אייגענטהום. אלזא, שפיעלט דאך דא פערמעגען פון אנהויב אן די הויפט ראלע. מען קויפט אפילו ניט קיין ווייב דירעקט, ווי אמאל ביי די קויף־עהע, אבער דערביי איז נאר די פארמע פון די

איהר, אבער דאך, וועז איהר ברודער גונטהער, דער קעניג פון בורגונד, זאגט איהר, אז ער האט צוגעשוואירען א ריטער זי איהם צו געבען פאר א ווייב, ענטפערט זי איינפאך: „איהר בריכט מיך ניט צו בעטען; אזוי ווי איהר בעפעהלט, אזוי וועל איך אימער זיין; וועמען איהר, מיין הערר, גיבט מיר פאר א מאן, זיעם ויל איך מיך גערן פערלאבען". עם פאלט איהר גאר ניט איין, אז איהר ליעבע צו זיעג־פריעד'ען קען דא קומען אין בעטראכט. גונטהער זוכט צו קריעגען די ברונהילדע, עצעל זוכט די קרימהילדע צו קריעגען, כאטש זיי ביידע האבען די מיידלעך קיין מאל ניט געזעהען. אזוי ווערט דאס אין די אלטע דייטשע ליעבעס־ליעדער אויך פארגעשטעלט מיט אנדערע פאלר־לעך. אלזא, איז דארט אויך קיין אינדיווידועלע ליעבע אלס עהע־גרינ־דערין ניט דא. דער רעגעל איז, אז די כלה ווערט פאר יעדען יונגען פרינץ אויסגעקליעבען פון זיינע עלטערען, אויב זיי לעבען נאך. וועז זיי זיינען שוין טויט, זוכט ער זיך אפילו אליין אוים א כלה, אבער די גרויסע בעאמטע גיבען דערביי זייער ראטה אוז יעדענפאלס האבען זיי א גרויסע דעה דערביי. עס קען אייגענטליך גאר ניט זיין אנדערש. די ריטער אוז בארגנען, ווי די לאנדס־פירשטען האבען ניט חתונה, וויל זיי ליעבען די, מיט וועמען זיי הייראטהען; זייער חתונה האבען איז א פאליטישער אקט. דאס איז ביי זיי א געלעגענהייט צו פער־גרעסערען זייער מאכט דורך נייע פערבינדונגען. דער אינטערעס פון דעם „הויז" (די משפחה וואס טראגט דעם אדעל־טיטעל) האט דערביי צו ענטשיידען, ניט דער ווילען פון דעם אייגצעלנעם. ווי אזוי זאל דא די ליעבע זיין אין דער לאגע צו זאגען דאס לעצטע וואורט איבער א שידוך?

ניט אנדערש איז עס אויך געווען מיט די בירגער אין די שטעדט אין מיטעלאלטער. יעדער בירגער איז דעמאלט געווען א מיטגליעד אין א צעך, אין א גילדע. א מייסטער איז געווען א מיטגליעד פון די גילדע פון זיין מלאכה, א סוחר פון די גילדע פון סוחרים. די גילדע האט געהאט פיעלע פערשיעדענע געזעצע, וועלכע האבען געהאט פאר זייער צווועק צו שיצען דעם מיטגליעד און איהם צו געבען פריוויליע־גיען, אז קיינער זאל ניט טארען צוקומען צו זיין סארט געשעפטען, נאר ער. אבער דיעזע געזעצע און אנרדנונגען האבען אויך יעדען בירגער ארומגענרענעצט, איהם געזעצליך אבגעשיידעט פון אנדערע גילדעם,

און געגענליעבע, אדער ניט? אויב ניט, פיהלט מען, אז עס איז ניט מאראליש. אמת, אויך דיעזע מאראל איז אין דער היינטיגער בירגערליכער און פעאדאלער (פריצישער) וועלט ניט מעהר ווי היפאקריטסטוע, פונקט ווי יעדע אנדערע מאראל. מען האלט דאס כלומרשט הייליג, אבער מען היט דאס ניט. אבער א מאראל־בעגריף איז דאס דאך ווי יעדער אנדערער, — אין דער טהעאריע, אויפ'ן פאפיר. און מעהר קען מען פארלויפיג, אין דער היינטיגער ארדנונג, ניט פערלאנגען. אבער אין דער צוקונפטיגער געזעלשאפט וועט דיעזע נייע מאראל שטארק ווירקען. זי וועט ווירקען, אז דאס געשלעכטס־לעבען וועט זיין פיעל איינגעהאלטענער, רייגער און מעהר מאנאגאמיש. און דאס וועלען מיר ארויסזעהען, וען מיר וועלען בעטראכטען די ענטוויקלונג פון דער אינדיווידועלער געשלעכטס־ליעבע.

די ערשטע ארויסשפראצונג פון אזא ליעבע האט זיך ארויסגעוויעזען, ווי שוין געזאגט, אין אלטערטהום ביי דעם עהע־ברוך. וען די אלטע וועלט איז אונטערגעגאנגען, האט זי דאס אונטערבראכען. וען דאס מיטעלאלטער איז געקומען, האט זי דערמיט וויעדער אנגעפאנגען, וויעדער מיט די ליעבע אלס עהע־ברוך. מיר האבען שוין גערעדט וועגען די ריטערליכע ליעבע, פון וועלכע עס שטאמען די „טאגע־ליעדער". מיר האבען שוין געזעהען, אז דאס איז געווען ליעבע, וואס האט געווארלט די עהע ברעכען. פון דיעזע ליעבע, וואס וויל די עהע ברעכען, ביז צו די ליעבע, וואס זאל די עהע גרינדען, איז נאך א ווייטער וועג. דאס ריטערטהום דערגעהט קיין מאל ניט ביז צו ענדע פון דיעזען וועג, דאס הייסט ביז צו חתונה האבען אוים ליעבע. אין די ריטערגעשיכטע פון די ראמאנישע פעלקער (פראנצויזען, שפאניער, פארטוגיעזען רופען זיך ראמאנישע פעלקער, וויל זיי שטאמען טיילווייז פון ראם) איז די ליעבע אין גאנצען געשילדערט אלס זינדינגער עהעברוך. נאר די ראמאנישע פעלקער שטעלט מען זיך טאקי פאר אלס אויסגעלאסענע. די דייטשען דאגעגען — אלס מאראלישע. אבער אויך ביי די דייטשען, אין זייערע פארצייטיגע ריטער־ליעדער, ווערט די ליעבע געמאהלען אלס עהעברוך. אזוי, צום ביישפיעל, אין דעם בעוואוסטען אלט־דייטשען „ניבעלונגען־ליעד". דארטען געפינען מיר געשילדערט א ליעבע צווישען קריעמהילדע און זיגפריעד. קריעמהילדע איז אפילו בסוד פערליעבט אין זיגפריעד'ן, אזוי ווי ער אין

טושקעס זיינען אלע געווען שקלאפען. זיי האבען קיין אנטהייל ניט געהאט אין דעם שטאאט, אין דער לעבענס־ספערע פון דעם פרייען בירגער. אויסער ביי שקלאפען, געפינען מיר פארצייטענס ליעבעס־פערהעלטניסע נאר אלס א פראדוקט פון צופאלעניש פון די אונטער־געהענדע אלטע וועלט. און דיעזע ליעבעס זיינען אויך ניט געווען מיט בירגער־טעכטער, נאר מיט העטערען, וועלכע זיינען געווען פרעמ־דע און בעפרייטע שקלאפינען, אלזא אויך אזעלכע, וואס זיינען ג־שטאנען אויסערהאלב די אפיציעלע געזעלשאפט. אזוי איז עס געווען אין אטהען, וועו זי האט שוין אנגעהויבען אונטערצוגעהן און אין רוים אין די קייזער־צייט. וועו עס האט זיך אמאל ווירקליך געטראפען א פערזענליכע ליעבעס פערהעלטניסע צווישען פרייע בירגער און בירי־גערינען, איז עס נאר געווען וועגען עהע־ברוך. דער גרעסטער ליעבעס־דיכטער פון אלטערטהום איז געווען דער אלטער אנאקרעאן; איז איהם געווען די געשלעכטס־ליעבע אין אונזער היינטיגען זין אזוי ווייט גלייכגילטיג, אז איהם איז אפילו אלץ איינס צי א מאן ליעבט א פרוי, צי א מאן.

אונזער היינטיגע געשלעכטס־ליעבע איז נאר אינגאנצען עטוואס אנדערעס ווי די תאוה פון די פארצייטיגע מענשען, וואס עס האט זיך גערופען אין די פארצייטיגע שפראכען ע ר א ס (אויף העברעאיש — ז מ ה). ערשטענס, מוז ביי אונזער היינטיגע ליעבע זיין געגען־ליעבע. די פרוי שטעהט אין דיעזער בעציהונג גלייך מיט דעם מאן. ביי דעם פארצייטיגען „ערא ס" האט מען אויף קיין פאל ניט אימער געפרעגט ביי די פרוי, אויב זי ענטפערט מיט ליעבע אויף ליעבע. צווייטענס, איז די היינטיגע געשלעכטס־ליעבע זעהר שטארק און זעהר דויערהאפט, אזוי ווייט, אז די פערליעבטע פיהלען עס פאר א זעהר טיעפען אומ־גליק, אויב ניט דעם טיעפסטען וואס קען נאר טרעפען, וועו זיי קענען זיך ניט האבען און מוזען זיך שיידען. זיי זיינען גרייט אבצוגעבען זייער לעבען, אז זיי זאלען זיך קענען האבען אייגע די אנדערע. אין אלטערטהום האט זיך אזוינס נאר געטראפען אין עהע־ברוך. און ענד־ליך, קומט אויף ביי די היינטיגע ליעבע א נייער סארט מאראל, א נייער מאסשטאב פון זיטליכקייט פאר דעם געשלעכטס־לעבען. מען פרעגט ניט נאר צי א געשלעכטס־פערקעהר איז עהעליך צי אויסער־עהעליך? נאר מען פרעגט אויך: צי איז ער ארויסגעקומען פון ליעבע

די מאַנאַגאַמיע האָט זיך אויסגעבילדעט. די זאַך איז: די אינדיווידועלע געשלעכטסליעבע. (דאָס הייסט די בעזונדערע ליעבע פון איין מאַן מיט איין פרוי, וועלכע ליעבען זיך אזוי, אז זיי קענען גאָר ניט דענקען פון קיין אַנדערע און ווילען ביידע מיט'ן גאַנצען עהרליכען האַרצען בלייבען צוזאַמענגעבונדען נאָר אליין).

פון אמת'ע אינדיווידועלע געשלעכטס-ליעבע איז אין די אלטע צייטען, פאַר דעם מיטעלאַלטער, קיין סימן ניט געווען. עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז אויך אין די אלטע צייטען איז עס ניט געווען אין גאַנצען גלייכגילטיג פאַר מענער און פרויען מיט וועמען זיי זאָלען קומען אין דיעזען אינטימסטען פערהעלטנים, אין דעם געשלעכטס-פערקעהר. עס איז זיי דעמאָלט אויך ניט געווען נאָר אלץ איינס, אבי א מאַנספּאַרשוין פאר א פרוי און אבי א פרוי פאר א מאַנספּאַרשוין. עס האָט געווויס דעמאָלט אויך בעזונדערס געצויגען צו אייך געוויסע פערזאָן מעהר ווי צו אַנדערע, צוליעב פערזענליכע שעהנהייט, אדער צוליעב נאָהענטע בעקאַנטשאפט, אדער צוליעב גלייכען כאַראַקטער. אבער דאָך איז דאָס נאָך געווען זעהר ווייט פון די שטאַרקע אינדיווידועלע געשלעכטס-ליעבע פון אונזערע היינטיגע צייטען. אין די אלטע צייטען האָבען זיך מענער און פרויען פעראייניגט ניט ווייל זיי האָבען זיך פערזענליך ליעב געהאט. די עלטערען האָבען אימעהר זייערע קינדער חתונה געמאַכט און די קינדער האָבען זיך רוהיג אונטערגעוואָרפען. דאָס ביסעלע ליעבע פון מאַן-און-ווייב, וואָס מען געפינט אין אלטערטהום, איז ניט קיין ליעבע צו די בעזאָנדערע פערזאָן, נאָר טרייהייט און פּפליכט, ווייל זי איז שוין א ווייב אדער א מאַן. דאָס איז ניט געווען א ליעבע וואָס צוליעב איהר האָט מען חתונה געהאט, נאָר פערקעהרט, ווייל מען איז שוין געווען פערהייראטה, האָט מען זיך שוין ווי עס איז געליעבט אמאָל. ליעבעס-פערהעלטנים אין היינטיגען זין — א בעזאָנדערע שטאַרקע ליעבשאפט פון איין מאַן מיט איין פרוי, וועלכע זיי זיינען נאָך ניט קיין מאַן און ווייב, — אזא שטאַרקע פערזענליכע ליעבשאפט, וואָס מאכט, אז זיי ווילען ניט הערען און געדענקען פון אַנדערע — אזעלכע ליעבעס-פערהעלטנים קומען אין אלטערטהום נאָר פאַר אויסערהאלב די אפיציעלע נעזעלשאפט. די פאַעטען בעזינגען אונז די ליעבע און איהרע פרויד און לייד בייַ די פאַסטוכער און פאַסטושקעס. אבער דיעזע פאַסטוכער און פאַס-

דערמיט וועט אוועקאפלען ביי די ליעבע די זאָרג וועגען דעם, „וואָס עס וועט ארויסקומען" (די קינדער). און יעצט ברענט זיך: די דאָזיגע זאָרג איז עס דאָך, וואָס מאכט עס פאר אונמאָראליש און פאר אן אומגליק, וועו א מיידעל גיט זיך איבער צו איהר געליעבטען מאן און קוקט ניט אויף קיין זאך; וועו, אלזא, דיעזע זאָרג וועט ניט זיין, פרענט זיך, וועט דאָס ניט אמאל זיין אורזאכע גענוג, אז עס זאל זיך ביסלעכווייז ענטוויקלען א הפקר'דיגער געשלעכטס-פערקעהר, אָהן אייגהאלטונג, און דערמיט א לויזע עפענטליכע מיינונג וועגען די עהרע פון א מיידעל און די שאנדע פון א פרוי? און ווייטער, האָבען מיר געזעהען, אז אין די מאדערנע וועלט איז ניטא קיין מאָנאָגאמיע אָהן פראָסטיטוציאָן; מאָנאָגאמיע און פראָסטיטוציאָן זיינען אפילו אייגע די פערקעהרטע זאך פון די אַנדערע, אָבער עס איז ווי די לינקע זייט און די רעכטע זייט פון דיזעלבע זאך, וואָס מען קען זיי ניט פונאַנדערנעהמען. היינט, פרענט זיך, וועו די פראָסטיטוציאָן וועט פערשווינדען, וועט זי ניט אמאל מיטציהען די גאנצע מאָנאָגאמיע אין אָבגרונד אריין און עס וועט אויפהערען דאָס פערהייראטע לעבען? (דאָס הייסט, מיט פראָסטע ווערטער: אזוי ווי מיר זעהען, אז אזוי פיעל מענער בלייבען נאָר וואוינען א לעבען לאַנג יעדער מיט אייו ווייב, ווייל זיי „בעהעלפען זיך" מיט אונאָרענטליכע פרויען אויך, פרענט זיך, צי איז דערפון ניט געדרונגען אז וועו קיין פרויען וואָס פערקויפען זיך צו דער שאנדע, וועלען ניט זיין, וועט אויפהערען דאָס דויערענדע צוזאמענלעבען פון איין מאן מיט אייו ווייב?...)

אויף דעם איז דער ענטפער: ניין. דאָס וועט ניט אויפהערען. וואָרים דאן וועט זיך בעווייזען א גאנץ נייע זאך אין דעם געשלעכטס-לעבען, אזא זאך, וואָס איז נאָך נעווען בלויז אין די קנאָספע בשעת

זיך, אז אין דער סאָציאָליסטישער געזעלשאַפט וועט קיין עלטערען ניט פערבאָטען זיין צו האַלטען זייערע קינדער ביי זיך אַזוי לאַנג ווי זיי וועלען נאָר וועלען. אָבער די געזעלשאַפט וועט פערזאָרגען און ערציהען אַלע קינדער גלייך, אַזוי ווייט ווי די עלטערן קענען דאָס ניט טהאָן. אַז עלטערען וועלען אין גאנצען וועלען אָבגעבען זייערע קינדער צו די געזעלשאַפטליכע ערציהונגס-אנשטאַלטען, אזוי ווי די רייכע גיבען היינט אָב זיירע קינדער אין פענסיאָנען, וועלען זיי דאָס אויך קענען. וועו ניט, וער וועט זיי צווינגען? — דער איבערזעצער.

פאַר אַלע קינדער גלייך, אלץ איינס צי געוצליכע צי אונגעוצליכע קינדער*).

*) דיעזע ווערטער פון ענגעלס'ן בענוצען אויך אונזערע געגנער צו בעווייזען, אז די סאָציאליסטען ווילען „אָבשאַפען די היים" און די היילִיגע צוגעבונדענקייט פון עלטערען און קינדער. די סאָציאליסטישע גזעלשאפט, זאָגען זיי, וועט "אַוועקנעהמען" די קינדער פון זייערע עלטערען און וועט זיי ערציהען אין אַנשטאַלטען. אָבער א גרויסען טייל דערפון טהוט דאָך שוין היינט דער קינדער־גאַרטען און די פאָלקס־שוהלע. אַן אַנדערן טייל טהוען די שטאָדטישע שפּיעל־פלעצער, די שטאָדטישע וואַקאַציעס פיר שוהל־קינדער א. ז. וו. און דעם איבריגען טייל ציוט זיינען דען די קינדער אימער מיט די עלטערען? אַ גרויסען טייל פון זייער „היים"־ציוט לויפען דאָך די קינדער פון די אָרימע עלטערען אַרום אין די גאַסען. איז דען דאָס בעסער און געזונטער פאַר זיי ווי זיין אין דיזעלבע שטונדען בעסער אין אַן אויסגעציבענטע שפּעדאַגאָגישע געזעלשאַפטליכע ערציהונגס־אנשטאַלט, אונטער די בעסטע השגחה פון די בעסטע שפּעדאַגאָגען? אַזוי פיעל אָבער, ווי קינדער זיינען היינט צוזאַמען מיט זייערע עלטערען אין דער היים, און אַזוי פיעל ווי עס איז זיי איבערהויפּט ליעב און אַנגענעהם צו זיין צוזאַמען (און דאָס איז זעהר ווייניג), וועלען זיי נאַטירליך אין דער סאָציאליסטישער געזעלשאַפט אויך קענען זיין צוזאַמען, און דאָס אין פריידען און נחת, אָהן צרות און זאָרג. וער זאָל זיי דען דאָס פערווערען? נאָר אַז עלטערען וועלען אין גאַנצען ניט קענען זיין מיט זייערע קינדער, וועלען די קינדער אין גאַנצען קענען זיין אין גוטע אַנשטאַלטען. איז דען דאָס אַ חסרון? — איבערהויפּט, וואס'אַר היפּאָקריטווסטוע דאָס איז פון די קאַפּיטאַליסטען צו רעדען וועגען די היילִיגקייט פון דער ערציהונג פון קינדער אין דער „היים" דורך זייערע אייגענע עלטערן: ערציהען דען זיי, די קאַפּיטאַליסטען, אליין זייערע קינדער? נעהמען זיי זיך עפּעס אַ סך ציוט דערצו? וויפיעל ציוט בליבט דעם פאָטער נאָך זיינע געשעפטען בייטאָג אָון קלוב־הולטאַיסטוע ביינאַכט, און דער מוטער נאָך איהרע פּוצערייען, מאָטלעריען און בעלער און טהעאַטערס און וויזיטען אין „געזעלשאַפטען" — וויפיעל ציוט בליבט זיי, זיך אומצוקוכען אויף זייערע קינדער? איז עס ניט אַ פאַקט, אַז קליינערהייט ווערען זייערע קינדער ערצויגען פון גואוורנאַנטקעס און גרויסערהייט אין פענסיאָנען? וואָס וועט דאָס פאַמיליען־לעבען פערלירען, וועו אַזעלכע גואוורנאַנטקעס און אזעלכע פענסיאָנען וועלען האָבען אונטער זייער השגחה, אין גרויסע געזעלשאַפטליכע אויניריכטונגען, אַלע קינדער, אַזוי ווי זיי האָבען היינט נאָר די רייכסטע? — און וויפיעל קענען היינט די אָרימע אַרבייטער און אַרבייטערינען זיך אָבגעבען מיט זייערע קינדער? ווי־פיעל בליבט זיי ציוט? — און געמיטה, און געדולד? — עס פערשטעהט

פריוואט־הויז־האלטונג — באקען, קאכען, וואשען א. ז. וו. — וועט ווערען א געזעלשאפליכע אינדוסטריע. (אזוי ווי שטריקען, נעהען, שפינען, וועבען איז דאס שוין היינט געוואָרען: אמאל פלעגט יעדע פרוי דאס אלעס טהון נאר פאר איהר הויז־געזינט, היינט מאכט מען דאס אין גרויסע פאבריקען פאר די גאנצע געזעלשאפט. אזוי וועט דעמאלט ווערען מיט יעדע הויז־ארבייט וואס איז נאך ביז היינט געבליבען הויז־ארבייט). די פערזאָרגונג און ערציהונג פון די קינדער וועט די געזעלשאפט נעהמען אויף זיך. די געזעלשאפט וועט זאָרגען

האנדעלט. געארבייט אדער געהאנדעלט — דאס חיוסט געהאט ווירטשאפט־ליכע בעציהונגען מיט דער געזעלשאפט — חאט נאר איין מענש פון א פא־מיליע, דער פאמיליען־פאטער. זיין ווייב האט שוין ניט געהאט קיין ווירטשאפטליכע געשעפטען מיט דער גאנצער געזעלשאפט. אויך זיינע קינדער ניט. זיי האבען געהאָרעוועט געגוג, אבער נאר אין דער פאמי־ליע און פאר דער פאמיליע. געשעפטען מיט אנדערע מענשען, מיט דער געזעלשאפט, האט נאר געהאט דער בעל הבית פון דער פאמיליע, דער הויז־פאטער. אט דורך דיעזע פיהרונגען איז דאס ממילא אויסגעקומען, אז די ווירטשאפטליכע אויפהויט פון דער געזעלשאפט איז ניט געווען דער אויפצעלנער מענש, נאר די גאנצע פאמיליע, דורך דעם פאמיליען־פאטער. זיין ווייב און זיינע קינדער האבען נאר געקענט לעבען פון דער געזעל־שאפט דורך איהם.

אביסעל ווערט דאס שוין היינט אנדערש, ווען די קינדער, זיהן ווי מעכטער, געהען ארבייטען און פערדיענען. דערמיט ווערען זיי אליין גע־זעלשאפטליכע אויפהויטען. אין גאנצען ווערט דאס אנדערש ווערען, ווען סאציאליזמוס ווערט קומען און די ארבייטסמיטלען — מאשינען, רויהע סחורות, אייזענבאהנען, שיפען א. ז. וו. — וועלען ניט מעהר זיין קיין פריוואט־אויגענטהום, נאר דאס ווערט געהערען צו דער גאנצער מענשליכער געזעלשאפט. דאן וועט יעדער אויגער דערווקסענער מענש, סיי מאן סיי פרוי, געהען עפעס טהאן פאר דער געזעלשאפט און קריעגען פון דער גע־זעלשאפט זיינע און איהרע בעדירפנישען. דערמיט וועט ניט מעהר די גאנצע פאמיליע זיין די ווירטשאפטליכע אויפהויט פון דער געזעלשאפט, נאר יעדער אויגער מענש וועט דאס זיין. אלזא, וועט א ווייב און א טאכטער ניט מעהר האבען איהר ווירטשאפטליכעס לעבען צוגעקניפט נאר צו דער פאמיליע, ווי עס איז גערווען ביז אהער, ווען איהר לעבען האט זי נאר גע־קענט בעציהען פון דער געזעלשאפט דורך דער פאמיליע. אט דאס מויכט מען דא. יעצט לעזט ווייטער און איהר וועט שוין גוט פערשטעהן. — אי־בערזעצער.

דאָך נעווים די מאָנאָגאַמיע ניט אונטערגעהן, נאָר אדרבה, זי וועט ערשט ענדליך פערווירקליכט ווערן, אויך פאַר די מענער.

די לאַנע פון די מענער וועט אלזאָ יעדענפאַלס ווערן שטאַרק פערענדערט. אָבער אויך די לאַנע פון די פרויען, פון א ל ע פרויען, וועט שטאַרק ווערן אַנדערש. ווען די פּראָדוקציאָנס מיטלען ווערן שותפות־אייגענטהום פון פאָלק, וועט די פאַמיליע אויפהערן צו זיין די ווירטהשאַפטליכע אייגהייט פון דער געזעלשאַפט*). די

*) וואס מיינט מען מיט דעם? עס איז שוין אויבן אויסגאָל דערפון געזאגט געווארן און מיר האָבען זיך געסטאַרעט אין דער איבערזיכטלעכער צונג דאָס צו מאַכען פערשטענדילך אויך פאַר דעם אונערפאהרענעם לעזער. אָבער אַזוי ווי דיעזער אויסדרוק — „די פאַמיליע אַלס די ווירטהשאַפטליכע אייגהייט פון דער געזעלשאַפט" — שפיעלט דאָ אַ הויפט ראָלע, ווערן מיר דאָ נאָך דייטליכער ערקלערען וואָס דאָס מיינט. אן אייגהייט — אויף רוסיש און פויליש „יעדיניצא" — איז די אויסציגע זאַך וואָס צוהלט זיך אין אַ גאַנצע צאָהל. למשל, אין אַ דאָלאַר איז די אויסהייט אַ סענט. אַז מען צוהלט אָבער דאָלאַרס, איז די אויסהייט א דאָלאַר. די סענטען צוהלען זיך דאַן ניט פאַר זיך, נאָר דורך און מיט די דאָלארס. אַזוי איז עס אויך אין אַ געמיינשאַפט, אין א פעראייניגונג פון מענשען. אַ לאָדזש, למשל, איז אַ פעראיין פון אויסצעלנע מענשען. פאר דער לאָדזש איז די אויסהייט דער אויסצעלנער מיטגליעד. אָן אָרדען אָבער איז אַ פערבאַנד פון לאָדזשען. פאר דעם אָרדען איז די אויסהייט אַ גאַנצע לאָדזש. פאר די פעראיניגטע שטאַטען (יוניטעד סטייטס) פון אַמעריקא איז די אויסהייט אַ גאַנצער סטייט מיט פיעלע שטעדט און דערפער. פאר יעדען שטאַט (סטייט) בעזונדער איז די אויסהייט אַ שטאָדט, אָדער אַ דאָרף־געמיינדע. דאָס איז אין פאָליטישע זאַכען, ניט אין ווירטהשאַפטליכע. ווירטהשאַפטליכע זאַכען רופט מען די אַנגעלעגענהייטען פון בעשאַפען לעבענסמיטלען און עשירות, פון האַנדלען מיט זיי, מיט איין וואָרט — פון „פערדיענען געלד", ווי מען רופט עס הייַנט. אין דיעזער בעציהונג איז הייַנט אַפילו יעדער פאר זיך, אָבער דאָך זייַנען אַלע מענשען אין דעם איין געזעלשאַפט. ווייל אין אמת'ן בעשאַפט יעדער אַרבייטער זאַכען פאַר אַ גאַנצע וועלט מיט מענשען און אַלעס וואָס יעדער פערדיענט קומט פון דעם, וואס אַלע מענשען לעבען צוזאַמען און פיהרען געשעפטען אייַנע מיט די אַנדערע. די שייכות וואָס מענשען האָבען מיט אַנאַנדער אָט אין דיעזער בעציהונג רופט מען „די ווירטהשאַפטליכע געזעלשאפט".

וועראַזשע איז אין דער ווירטהשאַפטליכער געזעלשאפט די אויסהייט? ביז אַהער איז דאָס ניט געווען יעדער אויסציגער דערוואקסענער מענש, ווייל ניט יעדער אויסציגער דערוואקסענער מענש האָט געארבייט אָדער ג

אז די פרוי זאל לעבען אין שטרענגער מאנאגאמיע — נאר די פרוי, ניט דער מאן. דיעזע מאנאגאמיע האט דורכאויס ניט געשטערט דעם מאן צו האבען א סך ווייבער, צי אפען צי פערבארגען. די געזעלשאפט־ליכע איבערקעהרעניש, וואס קומט יעצט אן, וועט זיכער אוועקנעהמען דיעזען עקאנאמישען פונדאמענט פון דער מאנאגאמיע ווי אויך פון די פראסטיטוציאן, וואס בעגלייט איהר. די אנקומענדע געזעלשאפטליכע איבערקעהרעניש וועט מאכען, אז דער גרעסטער טייל פון די דויערע־דע עשירות, פון די עשירות וואס ווערט ניט פערנוצט נאר בלייבט היינט א ירושה — דאס הייסט די פראדוקציאנס־מיטלען — וועט אי־בערגעהן אין שותפות־אייגענטהום פון גאנצען פאלק. דערמיט וועט די זארג וועגען דעם, ווער עס זאל דעם טאטען ירשה'נען, פערקלע־נערט ווערען אויף א מינימום. און יעצט פרעגט זיך: אזוי ווי די מאנאגאמיע איז ארויסגעקומען פון עקאנאמישע אורזאכען, וועט זי פערשווינדען וען די אורזאכען וועלען פערשווינדען? וועט ניט מעהר זיין קיין צוזאמענלעבען פון איין מאן מיט איין פרוי מיט טרייהייט פון ביידע זייטען?

מען וואלט ניט מיט אונרעכט געקענט ענטפערן, אז ניט נאר וועט דאס ניט פערשווינדען, נאר אדרבה, דעמאלט וועט ערשט אמת'ע מאנאגאמיע פערווירקליכט ווערען. דעמאלט וועט ערשט דער מאן אויך זיין טריי און לעבען נאר מיט זיין פרוי. ער וועט דאך פשוט ניט קענען קריגען צו קויפען קיין פראסטיטוציאן. צו וואס זאלען פרויען פערקויפען זייער עהרע, וען זיי קענען צו יעדע צייט קריגען פון דער געזעלשאפט צו לעבען אנשטענדיג פאר עהרליכע ארבייט? דען וען די פראדוקציאנס־מיטלען וועלען ווערען אייגענטהום פון דער געזעל־שאפט, וועט ניט מעהר זיין קיין נויטיגקייט צו פערדינגען זיך צו פרי־וואט־אייגענטהימער אויף לוין־ארבייט. דערמיט וועט פערשוואונדען ווערען דאס פראלעטאריאט. אלזא, וועט אויך פערשווינדען די נויט־וועגדיגקייט פאר א געווייסע צאהל פרויען צו פערקויפען זייער עהרע פאר גאלד. (מען קען דאך היינט סטאטיסטיש אויסרעכענען, ווי גרויס עס איז דער פראצענט פון אזעלכע פרויען אימער און אומעדום. אלזא, זעהט מען דאך דערפון, אז דאס איז נאטירליך, אז דאס מוז זיין אונ־טער היינטיגע אומשטענדען). און אז דאס וועט פערשווינדען, וועט

מאג. וואס ביי די פרוי איז א פערבראכען און זי האט דורך דעם שוואר צו ליידען פון געוואלט און פון דער געוואלשאפט, דאס גילט ביי דעם מאן פאר גאנץ עהרליך, אדער, אויפ'ן ערנסטען פאל איז עס פאר איהם א לייכטער מארגישער פלעק, וואס ער טראגט אריבער מיט פערגעניגען.

אבער אין דער אמת'ן איז דאס פאר דעם מאן פונקט אזוי פיעל פאסקודנע ווי פאר די פרוי. נאך מעהר, די פראסטיטוציאן פערדארבט דעם גאנצען מארגישען כאראקטער ביי די מענער נאך א סך מעהר ווי ביי די פרויען.. ביי די פרויען שליידערט דאס ארויין אין זומפ בלויז די אונגליקליכע אליין, וועלכע ניבען זיך איבער דערצו, און אויך זיי ווערען דערפון ווייט ניט אזוי טיף פערדארבען, ווי מען גלויבט געווענליך. אבער די מענער זיינען אלע ערנידעריגט אין כאראקטער דורך די פראסטיטוציאן. ביי די, למשל, וואס בלייבען לאנג חתנים, זיינען ניין פון יעדע צעהן ניט עהרליך. זיי גרייטען זיך פשוט צו דערביי צו זיין אונטריי נאך די חתונה. און דיעזע שאנדע און פער־דארבונג פון דער מענשהייט דורך די פראסטיטוציאן ווערט וואס ווייטער אלץ ערגער. דאס ווערט אלץ מעהר אן אפענער געשעפט, ווי אלע קאפיטאליסטישע געשעפטען. דאס פאסט זיך צו די ענט־וויקעלטע קאפיטאליסטישע מסחרים. און דאס ווירקט דערמיט אלץ מעהר צו פערדארבען די מענשען.

אזוי איז די ענטוויקלונג פון פאמיליען־לעבען צוגעגאנגען ביז היינט. היינט האלט עס ביי א נייע איבערקעהרעניש אין די מענש־ליכע געזעלשאפט. און אזוי ווי ביז אהער האבען אימער די ענדערונ־גען אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען מיטגעבראכט ענדערונגען אין די פארמע פון פאמיליען־לעבען, אזוי וועט די נייע ענדערונג אין דער מענשליכער געזעלשאפט, וואס קומט יעצט, אויך ברענגען אן ענדערונג אין פאמיליען־לעבען. מיר האבען געזעהען, אז ביז אהער איז דער פונדאמענט פון דער מאנאגאמיע נעווען אן עקאנאמישער, דאס איז. הייסט עס, געקומען, פון דעם וואס עשירות האט זיך אנגעקליבען אין פריוואט־אייגענטהום ביי מענער, און פון דעם וואס דער מאן איז גע־ווען דער פרנסה־געבער. דערפון האט דער מאן געהאט א בעדירפניש, אז זיין פערמעגען זאלען ירשה'נען זיינע אייגענע קינדער און ניט די קינדער פון אן אנדערען מאן. צו דעם צוועק איז נויטיג געווען,

קייטען פון דער געזעלשאפט, און אז צו דעם צוועק מוז די פאמיליע קרינגען א גאנץ אנדערע אייגענשאפט ווי היינט. היינט איז די פאמיליע דער איינציגער ווירטשאפטליכער טייל פון דער געזעלשאפט. דאס הייסט, אין ווירטשאפטליכע זאכען, אין זאכען פון ארבייט און בעשעפטיגונג און פערדיענען, שיקט יעדע פאמיליע ארויס אין דער געזעלשאפט איין פערטרעטער, דעם פאמיליען־פאטער. ער נעהמט אנטהייל אין דער געזעלשאפטליכער טהעטיגקייט פאר זיין גאנצע פאמיליעס וועגען און ער ברייגט פיר זיין גאנצער פאמיליע איהר חלק וואס איהר קומט אן פון דער געזעלשאפט. דאס דארף אנדערש ווערען. די גאנצע פאלקס־געזעלשאפט דארף בעהאנדלען יעדען אייניצעלנעם מענשען, סיי מאן סיי פרוי, אלס איהר אייגצעלנעם טייל, און ניט די פאמיליע. יעדער מענש דארף זיין בעטהייליגט אין געזעלשאפטליכע ארבייט און דארף קענען קריענען בעזונדער זיין טייל בעדירפנישען. דאן וועט די פאמיליע האבען א גאנץ אנדער פנים. זי וועט ניט זיין מעהר קיין ווירטשאפטליכע פעראייניגונג פאר „געשעפט" נאר א מענשליכע פעראייניגונג צוליעב דעם וואס צוויי גלייכע מענשען פיהלען זיך אנגענעהם און גליקליך צוזאמען.

* * *

אלזא, האבען מיר געזעהען, ווי עס זיינען געווען דריי הויפט־פארמען פון פאמיליע, לויט נאך די דריי הויפט־מדרגות אין די מענשליכע ענטוויקלונג. אין יעדע מדרגה איז געווען אן אנדערע פארמע פון פאמיליע, בסך־הכל גענומען. אין די ווילדהייט איז די גרופען־עהע, אין די בארבארי איז די פאארונגס־עהע, אין די ציוויליזאציאן איז די מאנאגאמיע מיט דעם צוגאב פון עהעברוך און פראסטיטוציאן. צוויישען פאארונגס־עהע און מאנאגאמיע רוקט זיך אריין די אויפהרונג אז דער מאן קען האבען א סך ווייבער און בענוצען זיינע שקלאפינען. דאס קומט פאר אויך די אויבערשטופע פון בארבארי.

אין וואס־זשע בעשטעהט דא דער פארטשריט אין דיעזע אלע ענדערונגען פון די פאמיליען־פארמען? דער פארטשריט בעשטעהט אין דעם, אז די פרויען פערלירען אלץ מעהר און מעהר די געשלעכטליכע פרייהייט, וואס זיי האבען געהאט אין די גרופען־עהע, די מענער אבער ניט. דאס האט בעוויזען אונזער גאנצע בעשרייבונג. פאר די מענער בעשטעהט נאך די גרופען־עהע אין דער אמת'ן ביז'ן היינטיגען

פון די פרוי, צי אפען אדער פערשלייערט. די גאנצע היינטיגע געזעלשאפט איז צוזאמענגעשטעלט ניט פון אייגצעלנע מענשען, נאר פון פאמיליעס. די פאמיליע איז די אייגצעלנע טיילכעלע פון דער געזעלשאפט. די פאמיליע איז פערבונדען מיט דער געזעלשאפט דורך דעם פאמיליען־פאטער, דעם מאן. דער מאן מוז היינט, אין די גרויסע מעהרהייט פון פעלע, זיין דער פערדיענער, דער פרנסה־געבער פון דער פאמיליע, ווייניגסטענס ביי די פערמעגליכע קלאסען מענשען. דאס אליין מאכט איהם שוין געוג פאר דעם הערשער; ער דארף שוין ניט, אז דאס געזעץ זאל איהם נאך געבען עקסטרא פאר־רעכטע. ער איז אין דער פאמיליע דער בורזשוא, די פרוי איז דאס פראלעטאריאט. עס איז דא פונקט ווי אין דער גאנצער געזעלשאפט, וואו געזעצליך זיינען אויך די קאפיטאליסטען און ארבייטער „גלייך", און דאך זיינען יענע די הערשער און דריקער און די — די בעהערשטע און אונטער־דריקטע. דאס וואס לויט'ן געזעץ האבען די קאפיטאליסטען ניט מעהר רעכט ווי ארבייטער העלפט דא גאר ניט. אדרבה, דער גאנצער ספע־ציעלער כאראקטער פון די עקאנאמישע אונטערדריקונג, וואס דריקט די ארבייטער, ציינט ערשט ארוים זיין פולע שארפקייט דאן, ווען אלע געזעצליכע בעזאנדערע רעכטע פון די קאפיטאליסטען־קלאסע ווערען אבגעשאפט און ביידע קלאסען קריגען פולע יוריסטישע גלייכבערעכ־טיגונג. אזוי איז עס דאך אין די דעמאקראטישע רעפובליק, זי שאפט ניט אב דעם אונטערשיעד צווישען קאפיטאליסטען און ארבייטער, נאר פערקעהרט, זי בעשאפט ערשט דעם באדען, אויף וועלכען די צוויי קלאסען קענען זיך אפען שטעלען אין קאמפף איינע נעגען די אנדערע. אט פונקט אזוי איז עס אין דער פאמיליע: אזוי באלד ווי מאן און ווייב ווערען לויט די געזעץ פון לאנד פאלקאמען גלייך געשטעלט, צייגט זיך ערשט שארף ארוים ווי אזוי און פאר וואס דער מאן איז און בלייבט אין דער מאדערנער פאמיליע דער הערשער איבער די פרוי; דאן ערשט דערפיהלט זיך שארף די נויטוועגדיגקייט פון א ווירקליכע נעזעלשאפטליכע גלייכשטעלונג פון ביידע און עס צייגט זיך ערשט אויך ווי אזוי דאס דארף געשעהן.

עס צייגט זיך דאן, אז די ערשטע זאך, וואס מען דארף, אז די פרוי זאל וויעדער פריי ווערען איז, אז דאס גאנצע ווייבליכע געזעלשעפטליכע זאל וויעדער נעהמען אן אנטהייל אין די עפענטליכע טהעטיג־

און ווי איז דאָס געקומען, וואָס די פרוי איז עקאָנאָמיש אונטער־ווארפען אונטער דעם מאן? אין די אלטע קאָמוניסטישע הויז־האל־טונג האָט די פרוי געהאט א וויכטיגע אויפגאבע. אין אזא הויזהאל־טונג זיינען געווען א סך מענער און וויבער מיט זייערע קינדער. די וויבער האָבען געפיהרט די הויז־האלטונג. דיעזע אויפגאבע פון די פרויען איז געווען א נויטוועגדיגע געזעלשאפטליכע אינדוסטריע, פונקט אזוי נויטוועגדיג און ניצליך און געזעלשאפטליך, ווי די אר־בייט פון די מענער צו שאפען די לעבענסמיטלען. אנדערש איז דאָס אָבער געווארען אין די פאטריארכאלישע פאמיליע, און נאָך מעהר אין דער מאָנאָגאמישע אייגצעל־פאמיליע. אין אזא פאמיליע איז דאָס פיהרען די הויז־האלטונג ניט מעהר געווען קיין וויכטיגע זאך פאר די גאנצע געמיינדע. דאָס איז געווארען א פ ר י ו א ט־זאך. די פרוי איז געווארען די ערשטע הויז־דיענסט, ארויסגעטריבען פון נעה־מען אן אנטהייל אין ג ע ז ע ל ש א פ ט ל י כ ע טהעטיגקייט. דער פרנסה־געבער, דער פערדיענער, איז דער מאן; א י ה ר ארבייט איז נאָר א פריוואטע, א הייזליכע, אלס זיין הויז־דיענסט. דורך דעם אליין איז ער שוין דער האר און זי די דיענסט, אפילו וען דאָס גע־זעץ שטעלט זי גלייך מיט איהם. ער דארף נאָר ניט קיין עקסטרא געזעצליכע בעשטימונג וואָס זאל איהם געבען דאָס האַרען־רעכט אי־בער איהר. ער האָט דאָס סיי ווי סיי, וויל ער איז דער, וואָס טהוט געזעלשאפטליכע ארבייט און זי איז נאָר די דיענסט אין זיין היים.

היינטיגע צייטען מאכט זיך שוין א מעגליכקייט עס זאל ווערען אנדערש: די גרויסע אינדוסטריע פון היינטיגע צייט האָט וויעדער געעפענט פאר דער פרוי דעם וועג צו געזעלשאפטליכע טהעטיגקייט. אָבער נאָר פאר די ארבייטס־פרוי. און אויך איהר העלפט דאָס דער־ווייל נאָך זעהר וועניג, זי זאל קריגען מעהר בעטרעף אין פאמיליען־לעבען, ווייל טהאָן עפעס פאר דער וועלט, אליין זיך פערדיענען, קען זי ניט, ווען זי היט אָב איהר בעל־הבית'ישקייט אין איהר פאמיליע. ווייל זי געהן פערדיענען, קען זי ניט ערפילען איהרע פאמיליען־פפליכ־טען. און פונקט ווי אין די פאבריק, אזוי געהט עס אויך דער פרוי אין אנדערע בעשעפטיגונגען, אפילו ביז צו די מעדיצין און אדוא־קאטור. דעריבער בלייבט עס נאָך היינט אויך א פאקט, אז די מא־דערנע אייגצעלנע פאמיליע איז בעגרינדעט אויף די הויז־שקלאפערי

ווילינ זיך פערבינדען, איז דאָס נעזונט שוין פאַלקאָמען צופריעדען — אפילו דאָס פאַרטנעשריטענסטע נעזונט. וואָס עס טהוט זיך הינטער די סצענע, וואו עס שפּיעלט זיך אָב דאָס ווירקליכע לעבען, — ווי אזוי דיעזע כלומרשט „פרייוויליגקייט" קומט צו שטאַנדע, וועגען דעם דאגה'ט זיך ניט דאָס נעזונט און דער יוריסט. און דאָך דאַרפען די יוריסטען לייכט קענען ארויסגעפינען, וויפיעל אמת'ע פרייוויליגקייט דאָ שטעקט; זיי קענען דאָס אויסגעפינען מיט אן איינפאַכע פערגלייכונג פון רעכט אין די פערשיעדענע לענדער. עס זיינען דאָ לענדער, וואו דאָס נעזונט איז, אז קינדער מוזען קריגען זייער חלק ירושה, די עלטערען קענען זיי ניט אָבזאָגען פון ירושה. אזוי איז אין דייטשלאַנד, אין די לענדער וואו עס גילט דאָס פראַנצויזישע רעכט א. ז. וו. אין דיעזע לענדער אָבער קענען קינדער ניט חתונה האָבען אָהן דער צושטימונג פון זייערע עלטערען. אין די לענדער וויעדער, וואו עס גילט דאָס ענגלישע רעכט, וואו דערוואַקסענע קינדער קענען חתונה האָבען אָהן צושטימונג פון די עלטערען, קענען וויעדער די עלטערען אָבזאָגען די קינדער פון ירושה. אלזאָ, ביי די קלאַסען מענשען, ביי וועלכע עס איז דאָ וואָס צו ירשה'נען, זיינען די קינדער אין ענגלאַנד און אמעריקא ניט איין האָר מעהר פריי חתונה צו האָבען לויט נאָך זייערע אייגענע געפיהלען, ווי אין דייטשלאַנד און פראַנקרייך. דאָס איז דאָך קלאָר.

ניט בעסער שטעהט עס מיט דער יוריסטישער גלייכבערעכטיגונג פון מאַן און ווייב נאָך דער חתונה. די פרוי איז אין אמת'ן עקאָנאָמיש אונטערדריקט, צוליעב די עקאָנאָמישע פערהעלטניסע איהרע, ווייל זי קען ניט זיך אליין ערנעהרען לויט איהר שטאַנד. מעגזיין אז געוועלטיגט קריגט זי אלץ מעהר גלייכע רעכט מיט דעם מאַן. העלפט דאָס אָבער ניט איהר צו געבען ווירקליכע גלייכהייט. דען די געזעלליכע אונגלייכהייט פון דער פרוי, וואָס איז ארָאָבגעקומען א ירושה פון פריהערדיגע צושטענדען פון דער געזעלשאפט, איז ניט געווען די אורזאַכע פון איהר עקאָנאָמישע אונטערדריקונג, נאָר פערקעהרט, ווייל זי איז געווען עקאָנאָמיש אונטערדריקט, דעריבער איז זי געווען געזעלליך אונגלייך. אלזאָ, העלפט עס ניט וואָס דאָס געזעץ שטעלט זי היינט גלייך מיט דעם מאַן; אזוי לאַנג ווי איהר עקאָנאָמישע לאגע איז ניט גלייך, בלייבט איהר רעכט אויך ניט גלייך.

געזעץ־סיסטעמע פון היינטיגע צייטען ערקענען אלץ מעהר און מעהר אן, ערשטענס, אז א הייראטה איז ניט גילטיג סיידען וועו ביידע צדדים, ער און זי, האבען די פערבינדונג פרייוויליג געשלאסען, און צווייטענס, אז אויך נאך די הייראטה דארפען זיי ביידע האבען גלייכע רעכטע און פפליכטען איינע צו די אנדערע. און אויב דיעזע ביידע פאדערונגען וועלען נאר ריכטיג אויסגעפיהרט, האבען שוין די פרויען אלעס, וואס זיי קענען נאר פערלאנגען. אזוי זאגען די יוריסטען.

אבער דאס איז אן עכטע אדוואקאטישע טענה. דאס איז נענוי דיזעלבע טענה ווי די, מיט וועלכע מען ויל בערוהיגען דעם ארבייטער, אין א פריי לאנד. צו איהם זאגט מען אויך אזוי: „וואס האסטו זיך צו בעקלאגען? קיינער צווינגט דיך ניט צו ארבייטען אדער צו בעשטעהן אויף א לוין און ארבייטס־בעדינגונגען. וואס דו ווילסט ניט אננעהמען. וואס דער בעל הבית מאכט אב מיט דיר, מוז דאך זיין מיט דיין פרייוויליגע צושטימונג". אבער „פרייווילינ" הייסט דאס שוין ביי זיי וויבאלד נאר א ו י פ ' ן פ א פ י ר שטעלט דאס נעזעץ ביידע צדדים פון דער אבמאכונג גלייך. אי וואס איין צד — דער קאפיטאליסט — האט, דורך זיין בעזונדערע קלאסען־שטעלונג א גרויסע מאכט אויסצופיהרען וואס ער ויל, און דער אנדערער צד — דער ארבייטער — האט אויך זיך, דורך זיין בעזונדערע קלאסען־לאגע, א שווערען דרוק, וואס צווינגט איהם צו בעשטעהן אויף בעדינגונגען, אויף וועלכע ער וואלט ניט בעשטאנען, וועו ער וואלט זיך געקענט העלפען? — דאס געהט שוין דעם נעזעץ ניט אן. אזוי זיינען זיי דאס ביידע כלומרשט „גלייך" ביים שליסען דעם אבמאך, און אזוי אויך שפעטער, וועו דער אבמאך זייערער וועלט אויסגעפיהרט: אויך דאן זיינען ביידע צדדים כלומרשט גלייכבערעכטיגט, סיידען וועו איין צד גיט נאך פרייוויליג און איז מוחל זיין רעכט. אבער איין צד גיט דאס אלע מאל נאך, און דאס איז אימער נאר דעם ארבייטער'ס צד, און נאטירליך ניט ווייל ער ו ו י ל מוחל זיין זיין רעכט, נאר ווייל ער מ ו ז, ווייל זיין עקאנאמישער צושטאנד צווינגט איהם אבצוגעבען אפילו דעם לעצטען שיין פון גלייכען רעכט מיט זיין בעל־הבית. אין דעם אבער איז וויעדער דאס נעזעץ כלומרשט נאר ניט שולדיג.

אט פונקט אזוי איז עס אויך אין בעצוג צו הייראטהען. אבי פארמאלנע ערקלערען ביידע צדדים, ער און זי, אז זיי ווילען פריי־

שום ראָלע ניט געשפּיעלט; וואו דער מאן איז געווען דער טיראן; וואו די צוזאַמענהאַלטונג איז נאָר געווען דורך שטרענגע געוואלט; און וואו די טריישאַפט פון ביידע זייטען איז נאָר געווען א געמאכטע, א פערשטעלטע, אין אמת'ן איז ביי איהם געווען העטעריזמום און ביי איהר עהע־ברוך אפט דער רעגעל. אט אזא היסטאָרישע מאַנאַגאמיע איז ביי די פּראָלעטאַריער ניטא*). אפילו וען ביי זיי איז דאָ די ליידענשאַפטליכסטע ליעבע און די פעסטעסטע טריישאַפט און מעגען זיי זיין וואר וועיסט וי צונויפגעבונדען דורך רעליגיאָן און געזעץ, איז אלץ זייער הייראטה ניט די היסטאָרישע מאַנאַגאמיע. דעריבער קומען אויך ביי די פּראָלעטאַריער ניט פאָר אזוי פיעל די אייביגע בענליטער פון די היסטאָרישע מאַנאַגאמיע, דער העטעריזמום און דער עהע־ברוך. ביי די פּראָלעטאַריער האָט די פרוי וויעדער געקראָגען דאָס רעכט זיך צו שיידען און וען מען קען זיך ניט פערטראָגען געהט מען זיך וויעדער פונאַנדער. (נאַטירליך ניט קיין בעזונדערע געזעצע אזעלכע איז דאָ פאר די פּראָלעטאַריער, נאָר לויט זייערע בעזונדערע אומשטענדען פיהרען זיי זיך אזוי פריוואט.—אי־בערזעצער). ביי אנדערע קלאסען אבער איז די מאַנאַגאמיע דאָס וואָס מיר האָבען געזעהן.

„אבער עס איז דאָך היינט פאָרט בעסער און עס פערבעסערט זיך אלץ מעהר; די געזעצע וועגען די לאָגע פון די פרוי מאכען פאָרטשריטע און נעהמען פון איהר אלץ מעהר אוועק די אורזאכען צו בעקלאָגען זיך" — אזוי געפינען אונזערע יורישטען. די ציוויליזירטע

*) איך האָב דעם אונטערשיעד צווישען עטימאָלאָגישע מאַנאַגאַמיע און היסטאָרישע מאַנאַגאַמיע ערקלערט אַביסעל ברייטער און אויספיהרליכער ווי אין אָריגינאַל (אָבער ריכטיג ווי דער פערפאַסער ערקלערט דאָס), וויל דיעזע שורות פון דעם גרויסען רבי'ן פון סאָציאליזמום וועלען געווענהליך בענוצט פון שווינדלערס צו „בעווייזען", אז סאָציאליזמום ווייל אויסגעלאַסענע פרייע ליעבע און אבשאַפען די מאַנאַגאַמישע פאַמיליע. זיי ברייגען דערויף ענגעלס'עס ווערטער, אז „די פּראָלעטאַרישע פאַמיליע איז ניט קיין מאַנאַגאַמישע." זיי מאַכען זיך ניט־וויסענדיג, אז ער זאָגט ווייטער אויסדריקליך, אז דאָס מיינט ער נאָר אין היסטאָרישען העסליכען זין, וועהרענד אין דעם עטהימאָלאָגישען שעהנעם זין איז די פּראָלעטאַריער פאַמיליע גראָדע מעהר מאַנאַגאַמיש ווי די בורזשואַזישע. — איבערזעצער.

פרויען אייביג אונטערטהעניגע ווי שקלאפינען. די אונטערדריקטע קלאסען האבען ניט קיין איינעמטהום און קיין ירושה איבערצולאזען. דארום איז ביי זיי ניטא די זאך וואס טרייבט צו די הערשונג פון דעם מאן אוז די שקלאפעריי פון דער פרוי. אוז נאך א זאך: די ארימע מענשען האבען אויך ניט אויף די קאסטען פון די געזעצליכע מאכט פון דעם מאן איבער זיין פרוי. צו האבען דיעזע געזעצליכע מאכט קאסט געלד. די געזעצליכע מאכט, וואס בעשיצט דעם מאנ'ס הערשונג איבער דער פרוי, איז אלזא נאר פאר די, וואס האבען געלד אוז פאר זייער פערקעהר מיט די פראלעטאריינען. פאר די פערהעלטניסע פון דעם ארבייטער מיט זיין וויב האט דאס אלץ קיין בעטרעף ניט, וויל ער האט ניט קיין געלד דערויף. דעריבער קומט אויס, אז ביי די ארבייטער'ס צונויפפארען זיך האבען גאנץ אנדערע פערהעלטניסע די דעה צו זאגען, פערזענליכע אוז געזעלשאפטליכע פערהעלטניסע. אוז גאנץ בעזאנדער זינט די גרויסע פאבריקען שלעפען ארויס די ארבייטער־פרוי פון דער היים אויפ'ן ארבייטס־מארק ארויס אוז מאכען זי אפט גענוג פאר די ברויט־געבערין פון די פאמיליע, איז אוועקגענומען דער לעצטער רעשט פון דעם באדען פון די אויבערהערשונג פון דעם מאן איבער דער פרוי אין די פראלעטאריער וואוינונג. בלייבען בלייבט נאר נאך א שטיק ברוטאליטעט געגען די פרוי, וואס איז איינגעוואורצעלט געוואורען אין דער נשמה זייט עס איז אויפגעקומען די מאנאגאמיע מיט מענער־הערשונג.

אויך אזא אופן איז די פאמיליע פון דעם פראלעטאריער ניט מעהר קיין מאנאגאמישע אין דעם שטרענגען זין פון דעם וואורט, דאס היסט, ניט אין דעם היסטארישען זין פון דעם וואורט. אין דעם עטימאלאגישען זין פון דעם וואורט, דאס היסט לויט דעם שפראך־טייטש דערפון, איז דעם פראלעטאריער'ס פאמיליען־לעבען מעהר פעהיג צו זיין מאנאגאמיש, ווי דאס פאמיליען־לעבען פון דעם נגיד. דער שפראך־טייטש פון דעם וואורט מאנאגאמיש איז „איין־עהע", דאס היסט א צוואמען־לעבען פון נאר איין מאן מיט נאר איין פרוי. דערצו איז דאס פראלעטאריער־לעבען פיעל מעהר פעהיג. אבער היסטאריש איז ניט דאס געוועז מאנאגאמיע; היסטאריש איז מאנאגאמיע געוועז א פאמיליען־טיראניי, וואו די פרוי איז געוועז די שקלאפין פון דעם מאן; וואו דאס אינערליכע געפיהל און איהר ווילען האבען קיין

אנדערן געליעבטען. וועלכער פון ביידע „ער׳ס" שניידט אָב שלעכטער דערביי, איז ניט אימער זיכער. דעריבער זעהט מען, אז דער פראַנצויזישער בורזשוא קען ניט אריבערטראָגען די לאַנגווויליקייט פון דעם דייטשען ראַמאַן און דער דייטשער פיליסטער וועלט כלומרשט א צוציטערטער פון די צולאָזענקייט אין דעם פראַנצויזישען ראַמאַן.

דאָס איז אַלץ געווען אזוי ביז די לעצטע צייטען. היינט וועלט דאָס אַלעס אַנדערש. „זייט בערלין וועלט א וועלט־שטאָדט" הערט אויף דער דייטשער ראַמאַן אויף צו זיין א בושת פנים און בעהאַנדעלט אָפען דעם העטעריזמוס און דעם עהעברוך, וואָס זיינען שוין לאַנג ניט פרעמד אין דייטשלאַנד אויך.

ווי די מעשה איז, אמת׳ע ליעבע ביי היראַט איז אין די בורזשואזיע וועלט זעלטען. סיי די קאַטוילישע, סיי די פראָטעסטאַנטישע היראַט איז געוועהנליך אויסגערעכענטער מסחר, ווי עס לוינט זיך בעסער. געוועהנליך קוקט מען דערביי שטאַרק אויף די קלאַסען־לאַגע פון די בעטהיילינטע. אזא היראַט פערוואַנדעלט זיך אָפט נענוג אין די העסליכסטע פראָסטיטוציאָן — מאַנכע מאָל פון ביידע צדדים, א סך געוועהנליכער פון די פרוי. דער אונטערשיעד איז נאָר, אז די אייגענטליכע פראָסטיטוטקע פערדינגט זיך ווי א לוין־ארבייטער ביי שטיק־ארבייט, און די פרוי פון א מסחר־שידוך פערקויפט זיך אויפ׳ן נאַנצען לעבען ווי א שקלאַף.

דער פראַנצויזישער פילאָזאָף פוריע האָט געזאָגט א גלייך־ווערטיל: „אזוי ווי אין דער גראַמאַטיק ווערט פון צוויי מאָל „ניט" איין „יא", אזוי איז אין די היראַטס־מאַראַל צוויי פראָסטיטוציאָנען איין טוגענד". דאָס איז ריכטיג ביי אַלע אויסגערעכענטע מסחר־היראַטען.

אמת׳ע ליעבע ענטוויקעלט זיך נאָר און קען זיך נאָר ענטוויקלען ביי די אונטערדריקטע קלאַסען, אלזא היינט ביי די ארבייטער — ציי די ליעבע איז געזעצליך נעשריבען און ג׳חתמה׳ט אלם עהע אָדער ניט. ביי די אונטערדריקטע קלאַסען אָבער זיינען ניטא די אַלע אורזאכען, וואָס האָבען געפיהרט צו דער ריכטיגער מאָנאָגאַמיע, דאָס הייסט מיט דער מענער־הערשאַפט און דער פרוי׳ס שקלאַפעריי. מיר האָבען געזעהען, אז געפיהרט דערצו האָט דאָס פריוואַט־אייגענטהום. די אייגענטהימער האָבען געוואָלט זיין זיכער אז זייערע אייגענע קינדער וועלען זיי ירשה׳נען. דעריבער האָבען די מענער געוואָלט האָבען

ליעדער, וועלכע איך האלט פאר שענערע ווי זיינע בעוואוסטע דריי לאנגע העלדען־געדיכטע. זעהען מיר, אלזא, אז די אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע האט זיך ניט אנגעהויבען צו בעווייזען אלס א ליעב־שאפט צווישען פערהיראטע מאן־און־ווייב אין דער מאנאגאמיע.

ביי די בירגער היינטיגע צייטען האט מען חתונה אויף צוויי ארטען. אין קאטוילישע לענדער בעזאָרגען די עלטערן אויף היינט, פונקט ווי אמאל, די פאסענדע ווייב פאר זייער יונגען זוהן. דערפון קומט נאטירליך ארויס אין פולער מאס דער ווידערשפרוך, וואס ליעגט אין דער נאטור פון מאנאגאמיע: דער מאן גיט זיך אב שטארק מיט העטעריזמוס, די ווייב אפט געגוג מיט עהע־ברוך. עס האט א פנים, אז די קאטהוילישע קירכע האט פערבאטען צו גט'ן זיך נאר דארום, וויל זי האט זיך איבערצייגט, אז אזוי ווי מען קען דעם טויט ניט פערמיידען, אזוי קען מען עהע־ברוך ניט פערמיידען, מיט גט'ן צי אהן גט'ן. אין פראטעסטאנטישע לענדער דאגעגען איז עס די רעגעל, אז דעם בירגער'ס זוהן איז ערלויבט זיך אליין, מיט מעהר אדער וועניגער פרייהייט, אויסצוקלייבען א ווייב פון זיין קלאסע. דערביי קען שוין זיין א געוויסער גראד ליעבע. פון אנשטענדינקייט ווענען נעהמט מען אן, אז ביי יעדען שדוך איז דא א ליעבע; דאס פאסט זיך צו דער פראטעסטאנטישער צבוע'אצסטווע. דא ווערט שוין דער העטעריזמוס פון דעם מאן שלעפערינער בעטריבען און ביי דער פרוי איז עהע־ברוך וועניגער די רעגעל. דא זאגט מען שוין, אז מאן און ווייב לעבען אוים זייערע יאהרען אין „פאמיליען־גליק". אין אמת'ן איז דאס אין דורכשניט אין בעסטען פאל נאר א בלייערנע לאנגווייליגקייט. וואָרים אין יעדער ארט עהע בלייבען די מענשען דאס, וואס זיי זיינען געווען פאר די חתונה, און אזוי ווי די בירגער אין פראטעסטאנטישע לענדער זיינען ס'רוב פילישטער (געדאנקענלאזע מענשען), איז דיעזע פראטעסטאנטישע מאנאגאמיע ניט מעהר ווי א בלייערנע לאנגווייליג־קייט, כאטש מען טופט דאס פאמיליען־גליק.

דער בעסטער שפיגעל פון דיעזע ביידע הויראטס־מעטהאדען זיינען די ראמאנען — די פראנצויזישע ראמאנען זיינען א שפיגעל פון די קאטוילישע סארט הויראט און די דייטשע פון די פראטעסטאנ־טישע. אין די דייטשע ראמאנען לאזט זיך געווענליך אויס אז „ער קריגט זי", אין די פראנצויזישע — אז זי נארט איהם אב מיט אן

ראַט איז אימער געווען א מסחר, וואָס די עלטערן האָבען געשלאָסען, לויט ווי עס האָט זיך זיי געלוינט. אזוי איז עס געווען זינט פון דער פאַרונגס־עהע אן.

די ערשטע פאַרמע פון געשלעכטס־ליעבע, וואָס בעווייזט זיך אין דער נעשיכטע, איז די „ריטערליכע ליעבע" אין מיטעל־אלטער. (די ריטער — ריצארעס — זיינען געווען פריצים וואָס פלעגען ארומ־רייטען אויף פערד אָנגעטהאָן אין פאַנצערס. זיי פלעגען זיין בענייס־מערט פאַר ליעבע צו פרויען. זיי פלעגען די פרויען פערגעטערן. ביי זיי פלעגט עס זיין אדעליגע פליכט אָבצוגעבען כבוד א פרוי און איהר צו דיענען. פון זיי שטאַמט דאָס נאָך ביז׳ן היינטיגען טאָג, וואָס עס איז מעשה „קאַוואַליער" צו בעהאַנדלען א דאַמע מיט בעזונדערע אייר־דעלקייט. דאָס וואָרט „קאַוואַליער" שטאַמט פון זיי, דען קאַוואַליער — פראַנצויזיש שעוואַליע — איז דער טייטש א פערדס־מאן, א רייטער, א ריטטער. — איבערז.) ביי זיי בעווייזט זיך צום ערשטען מאָל אין דער נעשיכטע די ליעבע אלס א ליידענשאפט וועלכע קומט יעדען מענשען (וויניגסטענס דער הערשענדער קלאסע); אלס העכסטע פאָרם פון געשלעכטס־טריעב. אָבער דיעזע ליעבע פון די ריטטער איז ניט נעווען צווישען פערהייראָטע מאן־און־וויב. פערקעהרט, די ריטער־ליכע ליעבע האָט געזוכט מעהר ווי אלעס ליעבע פון א פרעמדען מאן מיט אן אנדערענס וויב. דער העכסטער גראד פון די ריטערליכע ליעבע בעווייזט זיך אין די פראַנצויזישע נענענד פראָוואַנס. און דאָר־טען איז דאָס געווען טאקי נאָר אָט אזא זינדיגע ליעבע. די פאָעטען האָבען דאָס בעזונגען. די שעהנסטע ליעבעס־פאָעזיע פון די פראָוואַנס זיינען די בעוואוסטע היסטאָרישע געדיכטע „די אלבאס". זיי מאַה־לען אין גליהענדע פארבען, ווי דער ריטטער ליענט אין בעט ביי זיין פערגעטערטע געליעבטע, די וויב פון אן אנדערן מאן, און דרויסען שטעהט זיין וועכטער, און אזוי באלד ווי דער פריהמאָרגען (אלבא) הייבט אן צו גרויען, רופט ער איהם, כדי ער זאָל קענען אוועקגעהן אייַדער עס ווערט ליכטיג. די סצענע פון שיידען זיך פון די געליעבטע איז דער שטאַרקסטער טייל פון דעם געדיכט. דיזעלבע סאָרט פאָע־זיע מיט איהר סאָרט ריטערליכע ליעבע האָבען אויך אָנגענומען די נאָרד־פראַנצויזען און די בראַווע דייטשען. דער פאַרצייטיגער דייט־שער דיכטער וואָלפראַם פאָן עשענבאַך האָט געלאָזען דריי אזעלכע

פריהערדיגע וועלט אונבעקאנט געווען. אזא סארט ליעבע האט זיך דאן ענטוויקעלט אמאל אין דער מאנאגאמיע (אן אמת'ע גלייכע ליעבע צווישען מאן און ווייב), אמאל לעבען דער מאנאגאמיע (שטאר־קע אינדיווידועלע ליעבע אהן היראט) און אמאל געגען דער מאנאגא־מיע (ליעבע צווישען פערהיראטע און פרעמדע), — ווי עס מאכט זיך.

די אינדיווידועלע גלייכע ליעבע פון ביידע זייטען, מיט דעם פאל־שטענדיגען גלייכען בעטרעף פון דער פרוי'ס געפיהל, איז אלזא א פארטשריט, וואס איז ענטשיעדען ארויסגעקומען פון דעם, וואס די פארצייטיגע גערמאנען האבען נאך געלעבט אין פאארונגס־עהע און פון זיי האט זיך די גרעסערע אכטונג צו די פרוי צוגעמישט צו די מאנאגאמיע. אבער דאס איז ניט געקומען פון בעזאנדערע הייליגע צניעות פון זייער נאטור. זייער גאנצע צניעות איז בעשטאנען אין דעם, וואס די פאארונגס־עהע איז איבערהויפט ניט אזוי היפאקריטיש ווי די שטרענגע מאנאגאמיע, וואו מען איז לפנים אנדערש ווי אינער־ליך. ביי אנדערע אומשטענדען אבער זיינען די פארצייטיגע גערמא־נען גאר ניט געווען אזעלכע צאצקעדיגע מענשען אין צניעות'דינקייט. פערקעהרט, אויף זייערע וואנדערונגען, בעזאנדערס נאך זיד־אסט, צו די נאמאדען פון די סטעפעס ביי דעם שווארצען ים, זיינען זיי געווען שטארק פערדארבען אין מאראל. פון די סטעפעס־בעוואוינער האבען זיי זיך באלד אבגעלערנט, אויסער זייערע רייטער־קונצען, אויך העס־ליכע געוואוינהייטען, שמוציגע לאסטערס גענען די נאטור (ווי אמיא־נוס דערצעהלט אויסדריקליך וועגען די טהאיפאלער, און פראקאפ וועגען די הערולער).

אלזא, די מאדערנע אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע האט זיך נאר נעקענט ענטוויקלען ביי דער מאנאגאמיע, ניט ביין קיין אנדערע פון די בעקאנטע פאמיליען־פארמען. אבער דאס הייסט ניט, אז דיעזע ליעבע האט זיך נענומען צייגען נאר אלס א ליעבע צווישען פערהיי־ראטע מאן־און־ווייב; אפילו ניט ס'רוב אזוי! אדרבה, צווישען פער־הייראטע מאן און ווייב וועלכע זיינען פעסט פערבונדען אין אויפצעל־עהע און וואו דער מאן איז דער הערשער און די פרוי זיין אונטער־טהעניגע, איז קיין אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע ניט נאטירליך. אזא הייראט איז ביי אלע הערשענדע פעלקער אין דער געשיכטע ניט געווען אויס בעזאנדערע ליעבע פון די פאאר צו אנאנדער. אזא הייי־

און האָבען געהאט גרויסען איינפלוס אין די קהל'שע זאכען. דאָס איז פונקט פערקעהרט ווי עס איז ביי מאָנאָגאַמישער מענער־הערשונג.

אין די אלע זאכען, כמעט, איז עס געווען ביי יענע דייטשען ווי ביי די ספּאַרטאַנער, וועלכע זיינען אויך נאָך ניט געווען ארוים פון די פּאָרונגס־עהע, ווי מיר האָבען אויבען געזעהען.

די גערמאַנען זיינען דערנאָך בעפאלען רוים, האָבען זי חרוב געמאכט און אייגענומען און די אלטע רוימישע קולטור און אייניכטונגען האָבען זיך צונויפגעמישט מיט פיעלע אייניכטונגען און בעגריפען פון די גערמאַנען. פון דיעזע מישונג איז ארויסגעקומען א גייע קולטור. און דיעזע נייע קולטור האָט געמוסען בעהערשען די וועלט. און פון איהר ארוים האָט זיך ענטוויקעלט די היינטיגע אייראָפּאישע קולטור און ציוויליזאציאָן. די פּאַרצייטיגע גערמאַנען האָבען אלזא צושטייער געגעבען צו די וועלט־בעהערשענדע קולטור נייע עלעמענטען, אין פערשיעדענע אנגעלעגענהייטען. און אזוי האָבען זיי אויך אריינגעבראכט א נייעם עלעמענט אין פאַמיליען־לעבען. זיי האָבען אריינגעבראכט זייערע זיטען, וועלכע זיינען נאָך געווען, ווי מיר האָבען געזעהען, אן איבערבלייבונג פון די פּאָרונגס־עהע, איידער די שטרענגע מאָנאָגאַמיע איז אויפגעקומען. ביי אזא צושטאַנד, האָבען מיר געזעהען, איז די פרוי נאָך ניט אזוי שטארק די שקלאפין פון דעם מאן. זי האָט נאָך אליין א בעמערקּ אין פאלקס־לעבען און אין פאַמיליען־לעבען. דיעזע אייגענשאפטען פון די גערמאַנען האָבען זיך צוגעמישט צו די מאָנאָגאַמיע פון די רוימער. אויף די חורבות פון די רוימער־וועלט איז, ביי יענע פעלקער־פערמישונג, ארויסגעוואקסען א נייע מאָנאָגאַמיע, אין וועלכע די מענער־הערשונג איז געווען עטוואָס מילד געמאכט און אבגעשוואכט דורך די צומישונג פון די גערמאַנישע פרויען־וועלט. ביי דיעזע נייע מאָנאָגאַמיע זיינען די פרויען וועניגסטענס אויסערליך געווען א סך מעהר געאכטעט און געהאט א פרייערע שטעלונג, ווי אין רוים און גריכענלאנד גאנץ פאַרצייטענס, אין קלאַסישען אלטערטהום.

אָט אזוי איז דאָס געוואָרען מעגליך, אז פון די מאָנאָגאַמיע ארוים האָט זיך געקענט ענטוויקלען דער גרעסטער זיטליכער פאָרטשריט, וועלכען מיר האָבען דער מאָנאָגאַמיע צו פערדאנקען, נעמליך די מאַרנע אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע, וואָס איז אין די נאנצע

פאמיליען־לעבען, וועלכע זיינען ענטשידען דער גרעסטער פאַרטשריט, וויל זיי, דיעזע אייגענשאפטען, האָבען געפיהרט צו די היינטיגע אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע.

אָבער מען דארף ניט מיינען, אז דער דאָזיגער פאַרטשריט איז געקומען פון דעם, וואָס די דייטשען זיינען דאָס געווען אזעלכע בשר'ע מענשען, אז זייער נאַטור איז געווען א מאָראַלישע — ווי די פּאַטריאָטישע לעגענדע שטעלט דאָס פאָר. דאָס הייבט זיך גאָר ניט אָן. דער פאַרטשריט איז געקומען פון די אומשטענדען, אין וועלכע די אבות פון די דייטשען האָבען דעמאָלט געלעבט. ביי זיי איז דאָס דוקא געקומען פון דעם, וואָס די מאָנאָגאַמיע האָט זיך נאָך ניט געהאט פאָלשטענדיג ענטוויקעלט פון די פּאָרונגס־עהע ארוים. אזוי שיינט עס. און די אורזאכע דערפון איז מסתמא געווען זייער אָרימקייט. מיר וועלען באלד זעהן וואָס דאָס מיינט.

צום ערשטען מאל ווערען די גערמאַנען דערמאָנט אין די רייזע־בעשרייבונגען פון דעם אלטען רוימישען שרייבער טאציטוס. ער זאָגט, אז ביי זיי, ביי די גערמאַנען, האלט מען זעהר היליג די עהע. „זיי בענגיגען זיך מיט איין ווייב, די פרויען לעבען ביי זיי איינגעצאַמט דורך צניעות'דיגקייט". אזוי שרייבט ער. אָבער דאָך מעלדעט ער, אז די גרויסע לייט און די אָנפיהרער פון זייערע שבטים האָבען יעדער מעהרערע ווייבער. דאָס איז אלזא א צושטאַנד עהנליך ווי ביי די אינדיאַנער אין אמעריקא, ביי וועלכע עס איז געווען פּאָרונגס־עהע.

דאָס איז איין בעווייז, אז יענע אבות פון די דייטשען זיינען נאָך ניט געווען אין גאַנצען ארוים פון די פּאָרונגס־עהע.

א צווייטער בעווייז איז דער פאקט, אז דער מוטער'ס ברודער — דער נאָהענטסטער קרוב ביי דער געטיל־אייניריכטונג —האָט זיך ביי זיי גערעכענט פאר א נעהנטערן קרוב כמעט ווי דער אייגענער פאָטער. דאָס בעווייזט, אז זיי זיינען נאָך ניט לאַנג געווען ארוים פון מוטער־רעכט און איבערגעגאַנגען צום פאָטער־רעכט. אויך דאָס איז אזוי ווי ביי די אינדיאַנער פון אמעריקא. מארקס פלעגט אָפט זאָגען, אז וועז מען בעטראכט דאָס לעבען פון די אינדיאַנער אין אמעריקא, האָט מען א שליסעל צו בעגרייפען דאָס לעבען פון די אבות פון די דייטשען, לויט ווי דאָס ווערט געמאָהלען ביי טאציטוס. און דריטענס זיינען די פרויען ביי יענע דייטשען געווען הויך געאכטעט

גרעם. דען זי האָט מעגליך געמאכט עם זאָל זיך ענטוויקלען דער גרעסטער מאַראַלישער פאָרטשריט אין די דאָזיגע זאכען, — דאָס איז די מאַדערנע ליעבע פון איין מאן מיט איין פרוי, וואו ער ליעבט נאָר זי און זי נאָר איהם און זיי פיהלען אין האַרצען קיין שום לוסט ניט צו האָבען צו טהאָן מיט אַנדערע, וויל די אינערליכע אמת'ע ליעבע צו די איינציגע געליעבטע פערזאָן דערלאָזט דאָס ניט. דיעזע ליעבע ווערט אָננערופען „א י נ ד י ו י ד ו ע ל ע ג ע ש ל ע כ ט ס־ ל י ע ב ע.“ (דאָס איז די העכסטע מאַראַל אין דיעזע זאכען, וויל דאָ איז די צוגעבונדענקייט און טרייהייט צו די איינע און צו דעם איינעם ניט קיין פאַלשע מאסקע, ניט קיין שקלאַפערי, און ניט דורך געוואלט און געזעץ און דורך סטראשען מיט שטראָף, — וואָס עס העלפט ניט, — נאָר די טרייהייט צווישען איין מאן און איין פרוי איז דאָ אן עהרליכע, אן אינערליכע, וואָס דאָס האַרץ אליין פיהלט. אזא ליעבע איז א געאכטעטע ליעבע צו דעם אינערליכען מענשען. אָהן דעם איז דאָס געשלעכטס־לעבען בלויז תאוה צו דעם פלייש, וואָס יעדער מאן קען האָבען צו יעדער פרוי און יעדע פרוי צו יעדען מאן, און דער אינערליכער גייסטיגער אינדיווידועלער מענש פון דעם אנ־ דערען צד ליענט דערביי ניט אין זינען און ווערט געשענדעט. דאָס איז געווען דאָס גאַנצע געשלעכטס־לעבען פריהער, ביי די מאָנאָגאַמיע אזוי גוט ווי ביי די גרופען־עהען). די אינדיווידועלע געשלעכטס־ליעבע איז אין דער גאַנצער וועלט פריהער ניט בעקאַנט געווען. דאָס האָט זיך ערשט שפעטער בעוויעזען. מעגליך איז דאָס אָבער ערשט נע־ וואָרען דורך די מאָנאָגאַמיע.

דעם אָנפאַנג פון דער ענטוויקלונג פון די מאָנאָגאַמיע צו דיעזע העכסטע מדרגה איהרע זעהען מיר אין דער וועלט־געשיכטע דאָרטען, וואו די גערמאַנען (די אור־עלטערן פון די דייטשען) בעווייזען זיך אין דער וועלט־געשיכטע. (דער פערפאַסער רעדט דאָ אלץ פון די וועלט־געשיכטע פון די אייראָפּאַישע פעלקער, — די געשיכטע וואָס איהר אָנהייב נעהמט זיך אין די אלטע שריפטען פון רוים און נריכע־ לאַנד און איהר פאָרטזעצונג איז אין די אייראָפּאַישע קולטור. — איבערז.) וואו אין די אלטע שריפטען פון דער פאַרצייטיגער רוים הייבען זיך אָן צו געפינען בעשרייבונגען פון די גערמאַנישע מענשען, דאָרט געפינט מען ערשט בעשריבען נייע אייגענשאפטען פון דעם

נעזעלשאפט ניט אין נאנצען, אזוי איז עס אויך אין קליינעם פאַרמאַט אין דער פאַמיליע, וואו דער מאַן איז דער הערשער. עס איז דורך דעם פאראן א וויעדערשטרייט צווישען מאַן און וויב. נאַטירליך ניט אין אלע פאַמיליען. דאַס איז נאָר אזוי אין די פאַמיליען, וועלכע פיהרען זיך לויט ווי עס האַט זיך ארויסענטוויקעלט פון די ערשטע צושטענדע, לויט ווי מיר האָבען דאָ בעשריעבען, און וואו אָבער די פרוי רעבעלירט נעגען די הערשונג פון דעם מאַן. עס זיינען נעווים דאָ פיעלע פאַמיליען, וואַס זיינען אן אויסנאַהמע דערפון. אן אויסנאהמע איז אויך אין די פאַמיליען פון דעם דייטשען פילים־טער, וועלכער טוינ זיך פונקט אזוי ניט צו הערשען אין זיין הויז, ווי ער קען ניט אויספיהרען צו הערשען אין לאַנד. ביי איהם נעהט די פרוי אין די הויזען, וויל ער איז ניט וועדטה דיעזען מלבוש. דערפאַר האלט ער זיך אָבער פאַר א סך נעהויבענער ווי דער פראַנצויז, וועלכער האַט פון זיין וויב אָפטער ערנערע צרות.

ניט ביי אלע פעלקער אָבער און ניט צו יעדער צייט זיינען די בעשריעבענע אייגענשאפטען פון די איינצעל־פאַמיליע נעווען אזוי שארף, ווי ביי די נריכען. ביי די רוימער איז די פרוי נעווען פרייער און מעהר נעאכטעט. די רוימער, וועלכע האָבען שפעטער די וועלט איינגענומען, האָבען נעהאט א וויטערען בליק, כאטש א וויינינער פיינעם, ווי די נריכען. דער רוימער האַט נעהאט איבער זיין וויב די נעוואלט פון לעבען און טויט, אָבער דורך דעם האַט ער נעגלויבט צו זיין שוין נענוג זיכער מיט איהר עהעליכע טריישאפט. אויך האַט ביי די רוימער די פרוי נעקענט זיך פרייווילינ שיידען, אזוי נוט ווי דער מאַן.

* * *

אין אלגעמיינען אָבער זעהן מיר, אז די מאָנאָגאמיע, די אייניפיהרונג אז פרויען ווערען צוגעבונדען נאָר צו איין מאַן אין א הייראטהס־פערבינדונג, איז ניט די „הויליגע" זאך, ווי מען שטעלט דאַס פאָר. עס איז נאָר די שקלאַפערייי פון פרויען צו איין מאַן. און דאַס האַט אפילו די פרוי אויך ניט נעמאכט זיין מאקי נעטרייי נאָר צו איהר מאַן. דעם מאַן האַט דאַס נעווים ניט צוגעבונדען נאָר צו איין פרוי. דאַס האַט נאָר בעשאפען צבוע'צטווע.

דאָך איז די מאָנאָגאמיע נעווען א שריט אויפ'ן וועג פון פרא־

אין דער ווירקליכקייט אבער לאזט מען דאס עקזיסטירען און די רעגיערער אליין הולטעוועט מיט אין דעם. מען פערדאמט דערביי ניט די מענער, וואס בענוצען דאס, נאר די פרויען פערדאמט מען. זיי זיינען פעראכטעט, פון דער געזעלשאפט אויסגעשטויסען. דאס איז, אלזא, אויך אייגע פון די זאכען, אין וועלכע עס צייגט זיך די אויבערהערשונג פון די מענער איבער די פרויען.

אבער וועז עס קומט שוין צו אזעלכע פיהרונגען — פון אויבען איין־עהע, פון הינטען הולטאיסטוועז פון דעם מאן מיט אנדערע פרויען, בלייבען שוין די כשר'ע פערהיראטהע פרויען אויך ניט אלע כשר. דען אז דער מאן הולטעוועט ארום פערבאדרגענערהייט מיט אנדערע פרויען, בלייבט זיין כשר'ע ווייב פערנאכלעסיגט. די מענער האבען זיך הפנים איינגערעדט, אז זיי קענען אויפעסען א האלבען עפעל און דאך זאל דער עפעל בלייבען גאנץ — אז זיי קענען, הייסט עס, פון זייער זייט טהון אלדאס בייז און דאך זאל זייער פאמיליען־לעבען בלייבען ריין, פון דער ווייב'ס זייט. אבער דאס לעבען האט געצייגט, אז דאס געהט ניט. אזוי ווי עס האט זיך נאר ענטוויקעלט די איינצעל־עהע, האט זיך באלד אנגעהויבען צו בעווייזען דער ווייב'ס פערבאדרגענער ליעבהאבער. עהע־ברוך פון דער פרוי ווערט טאקי זעהר שטרענג פעראכטעט און בעשטראפט, אבער אויסראטען קען מען דאס דאך ניט. דער מאן האט איינגעפיהרט איינצעל־עהע, כדי ער זאל וויסען זיכער ווער זיינע קינדער זיינען, אבער זיכער איז ער דערמיט וויייטער ניט. ער קען העכסטענס נאר גלויבען מאראליש, אבער גאנץ זיכער קען ער ניט זיין. און כדי אויסצוגלייבען דעם פלאנטער, האט דער „קאד נאפאליאן" געמאכט א נעזעץ, אז אלע קינדער, וואס א ווייב פון א מאן האט, ווען זיי זיינען פערהיראטה, רעכענען זיך געזעצליך פאר זיינע קינדער. אט דאס איז אלעס וואס עס איז ארויסגעקומען פון דריי טויזענד יאהר זוכען זיכערהייט אין דער איינצעל־עהע.

אזוי זעהן מיר אין דער פאמיליע א בילד אין קליינעם פארמאט פון די צרות פון די גאנצע געזעלשאפט, זייט די ציוויליזאציאן האט איהר צושפאלטען אין קלאסען, אין הערשער און בעהערשטע: אזוי ווי אין דער גאנצער געזעלשאפט זיינען דא פערשיעדענע אינטערעסען, וואס שטויסען זיך איינע די אנדערע און דאך צורייסען זיי די

די אלטע שריפטען דערצעהלען פון אזעלכע טעמפעל־פרויען, די היי־
ראָדלען פון די געטין אנאיטאם ביי די ארמעניער, פון די געטין אפרא־
דיטע ביי די גריכן; אין אינדיען זיינען דאָ אין די טעמפלען רע־
ליגיעזע טאנץ־מיידלעך, מען רופט זיי באיאדערען (דאָס וואָרט איז
פארגרייזט פון דעם פּאָרטוגעזישען וואָרט באילאדאירא, דאָס הייסט
טענצערקע). די אלע זיינען געווען די ערשטע פּראָסטיטוטקעס. דיי־
זע מנהגים זיינען געווען אן איבערבלייבונג פון די אמאָליגע גרופּען־
עהע. אין די גרופּען־עהע איז יעדע פרוי געווען פאר יעדען מאן פון
דער גרופּע. וועו דאָס האָט זיך געענדערט אויף איינצעל־עהע, האָט
זיך יעדע פרוי געדאַרפט אויסקויפען פון דעם אלטען מנהג דורך דעם
וואָס זי האָט זיך איינמאל איבערגעגעבען צו מעהרערע מענער (אדער
דערנאָך צום פּאָרשטעהער) פון שבט. אוו שפּעטער האָבען די פּריס־
טערינען מוציא געווען אלע פרויען, אלס זייערע שטעל־פערטרעטע־
רינס. ביי אנדערע פעלקער שטאמט דער העטעריזמום פון דעם, וואָס
די מיידלעך האָבען פאר דער חתונה געהאט די פרייהייט צו פער־
קעהרען מיט מענער. דאָס איז אלזא אויך אן איבערבלייבונג פון די
גרופּען־עהע, נאָר אויף אן אנדער וועג.

ווייטער איז געוואָרען מיט די פרויען אזוי ווי מיט די ארבייטער:
וועו עס זיינען אויפגעקומען א טייל מענשען רייכע אוו א טייל אָרימע,
שוין אויף די אויבערשטופע פון די בארבארייי, זיינען דאָך געווען
ארבייטער אי פערקויפטע שקלאפען אויף שטענדיג אי אויך, טיילמאל,
פערודונגענע לוין־ארבייטער אויף א ווייל — אָט פונקט אזוי איז
געוואָרען מיט די פרויען: חוץ די פערקויפטע שקלאפינען אויף שטענ־
דיג, וועלכע דער אייגענטהימער האָט בענוצט פאר קייבס ווייבער,
זיינען אויפגעקומען אויך פערדונגענע אויף א ווייל, דאָס איז די
פּראָסטיטוציאָן. אויף אזא אופן האָט די ציוויליזאציאָן גע'ירשה'נט
פון די גרופּען־עהע א צווייזייטיגע ירושה, אי די איינפיהרונג אז איין
מאן האָט איין פרוי, אי אויך דעם העטעריזמום מיט זיין ערגסטע פאר־
מע, די פּראָסטיטוציאָן. אלעם וואָס די ציוויליזאציאָן ברענגט ארוים
איז צווייזייטיג, צווייפּנים'דיג, צושפּאלטען אין זיך, צווייי געגענ־
זעצע (היפּכים). דער העטעריזמום איז א געזעלשאפטליכע איינריכ־
טונג, ווי יעדע אנדערע. דאָס איז די פּאָרטזעצונג פון די געשלעכטס־
פרייהייט — פאר די מענער. מיט רייד פערדאָמט מען דאָס כלומרשט,

בלעזעלע איז שוין דאָ די נאטור פון דעם גאנצען קערפער, אזוי נע־
פינען מיר שוין אין דער פאמיליע די נאטור פון די נעגנערשאפטען
פון הערשער און אונטערדריקטע, וועלכע ענטוויקלען זיך אין זייער
פולער קראפט אין דער גאנצער ציוויליזירטער געזעלשאפט.

ווען עס איז שוין נעווען איינגעפיהרט די פאָרונגס־עהע, און
אפילו די איינצעל־עהע, איז אבער נאָך אויף קיין פאל ניט אינגאנצען
אונטערגעגאנגען די אלטע פערהעלטניסמעסיגע פרייהייט פון גע־
שלעכטס־פערקעהר. ווי מארגאן דריקט זיך אוים: „ווען דאָס אלטע
עהע־סיסטעם איז פערענדערט געוואָרען דורך דעם וואָס די פונאלוא
גרופען זיינען ביסלעכווייז אויסגעשטאָרבען און עס זיינען געבליבען
נאָר ענגערע פאמיליען, איז אבער ארום דיעזע פאמיליען, וועלכע האָ־
בען זיך אלץ מעהר ענטוויקעלט, נאָך געבליעבען איבערבלייבונגען
פון דעם אלטען עהע־סיסטעם אויך, ביז דעם פריהמארגען פון דער
ציוויליזאציאָן... צום סוף זיינען דיעזע איבערבלייבונגען פערשוואונ־
דען געוואָרען, ווען זיי האָבען געקראָגען א נייע פארמע, די פארמע פון
העטעריזמום; דאָס אבער בעשטייט נאָך ביז אריין אין דער ציווי־
ליזאציאָן; דאָס בלייבט ווי א דונקעלער שאטען אויף דער פאמיליע".
מיט דעם וואָרט „העטעריזמום" מיינט מארגאן דאָס, וואָס די מענער,
זייענדיג פערהייראטה א י ן א פ א מ י ל י ע, האָבען נאָך
אויסערהאלב די פאמיליע צו טהון מיט אונפערהייראטע ווייבער. דאָס
איז א זאָך, וואָס בליהט, ווי יעדער ווייסט, אין דער גאנצער פעריאָדע
פון ציוויליזאציאָן, דאָס בעשטעהט אויף פערשיערענע ארטען און
ווערט ביסלעכווייז מעהר און אפענע פראָסטיטוציאָן. דיע־
זער העטעריזמום שטאמט אב גאנץ דירעקט פון די גרופען־עהע, פון
דעם מנהג, אז די פרויען האָבען זיך געאפפערט מיט דעם וואָס זיי
האָבען זיך פריהער איבערגעגעבען צו אנדערע, כדי דערמיט זיך אוים־
צוקויפען דאָס רעכט אויף צניעות. דאָס איבערגעבען־זיך פאר געלד איז
פריהער געווען א רעליגיעזע זאָך. דאָס פלעגט פארקומען אין טעמ־
פעל פון די ליעבעס־נעטין און דאָס געלד האָט ניט די פרוי גענומען,
נאָר עס איז אריין אין די צדקה־פושקע פון דעם טעמפעל. (אויף
העברעאיש האָט אזא פרוי געהייסען „קדשה", דאָס וואָרט בעדייטעט
געהיליגטע, געאפפערטע צו גאָט. תורת משה האָט דאָס פערבאָטען.
א בעוויז, אז עס איז נעווען וואָס צו פערבאָטען.—איבערזעצער).

פֿאר זיי א לאַסט, א פֿפֿליכט צו די נעטער, צו דעם שטאַט און צו די אבות, א פֿליכט וואָס זיי האָבען געמוזט ערפילען. אין אטהען האָט דאָס געזעץ געצוואונגען מען זאָל חתונה האָבען, און ניט בלויז דאָס, נאָר אויך איז געוועז פֿאר דעם מאן געזעצליך געבאָטען ער זאָל זיין מיט זיין ווייב ניט וועניגער ווי א געוויסע צאָהל מאָל.

אַלזאָ, זעהען מיר, אז די מאָנאָגאַמיע בעווייזט זיך אין דער וועלט־געשיכטע ניט אלס א שלום צווישען מאן און ווייב, זיי זאָלען זיך איי־נע די אַנדערע ניט מעהר קרענקען מיט האָבען צו טהון מיט אַנדערע, און נאָך מעהר ניט אלס די העכסטע פֿארמע פון פֿאַמיליען־לעבען. פֿערקעהרט, זי בעווייזט זיך אלס א פערשקלאַפונג פון די פרוי דורך דעם מאן. דערמיט איז אויפגעקומען א נעגנערשאפט צווישען מאן און פרוי אזעלכע, ווי זי איז ניט נעווען אין די גאנצע פֿארנעשיכטע. אין אן אלטען מאנוסקריפט פון מארקס און מיר, וואָס מיר האָבען געשריעבען אין יאָהר 1848 און וואָס איז ניט נעדרוקט נעווארען, גיפֿינען איך דיעזע ווערטער: „די ערשטע טיילונג פון ארבייט איז די צווישען מאן און ווייב צו ברייגען קינדער אויף דער וועלט". און היינט קען איך צוליגען דערצו: די ערשטע נעגנערשאפט צווישען פערשיעדענע קלאסען מענשען איז אויפגעקומען צוזאמען מיט דער ענטוויקלונג פון נעגנערשאפט צווישען מאן און ווייב אין דער אייג־צעל־עהע און די ערשטע אונטערדריקונג פון איין קלאס מענשען דורך אן אנדערן האָט זיך בעוויעזען אין איין צייט מיט דער אונטערדרי־קונג פון די פרויען דורך די מענער.

די מאָנאָגאַמיע איז נעווען א גרויסער געשיכטליכער פֿארטשריט. אבער דעמאלט ווען זי איז אויפגעקומען האָט זיך אויך אנגעהויבען די שקלאפערי און דאָס פֿריוואט־אייגענטהום און צוזאמען מיט דעם האָט זיך אנגעפאנגען די צייט, ווען יעדער פֿארטשריט פון איין זייט איז אויך א ריקשריט פון אן אנדערער זייט, וויל דאָס וואָס עס איז א טובה פאר איין צד, דאָס שלאָגט זיך דורך א וועג דורך דעם וואָס עס שטויסט אוועק דעם אנדערן צד און ברענגט איהם שלעכטס. אזוי איז עס נאָך ביז היינט. די מאָנאָגאַמישע פאַמיליע איז אין דער גע־זעלשאפט דאָס, וואָס די קלייגע בלעזעלע איז אין קערפער. (יעדער קערפער פון לעבעדיגע זאכען און אויך יעדע פלאַנצונג איז צוזאמענ־געזעצט פון פֿיזיקאַטינקע בלעזעלעך). און פונקט אזוי ווי אין די

דיעזע אטהענישע פאַמיליע איז שפּעטער געוואָרען דער מוסטער, נאָך וועלכען עס האָט זיך אויסגעפאָרמעוועט דאָס פאַמיליען־לעבען ניט בלויז ביי די איבריגע יאָניער, נאָר אויך אלץ מעהר און מעהר ביי אלע גריכען פון אינלאַנד און פון די קאָלאָניען.

אָבער ווי שטאַרק מען האָט די גריכישע פרויען ניט געהיט און בעוואַכט, האָבען זיי דאָך געפונען נענוג געלעגענהייטען אָבצונאַרען זייערע מענער. די מענער וויעדער האָבען זיך געשעהמט אַרויסצוווייזען וועלכע עס איז ליעבע צו זייערע אייגענע פרויען, דערפאַר האָבען זיי זיך פערוויילט שפּיעלענדיג ליעבעס מיט העטערען. די דאָזיגע שענדונג פון די פרויען האָט אויך אונווירדיג געמאַכט די מענער, ביז זיי זיינען פערזונקען אין עקעלהאפטען משכב זכר. אויך זייערע געטער האָבען זיי אזוי פעראונווירדיגט ווי זיך אליין, זייערע פאַנטאַזיעס האָבען נעמליך דערצעהלט פון זייערע געטער אויך אזוינע מיאוס'ע זאכען, דאָס געפינט זיך אין דעם מיטהוס פון גאַנימעד.

אזוי האָט זיך אָנגעפאַנגען די מאָנאָגאַמיע, אזוי ווייט ווי מיר קענען דאָס אויסגעפינען ביי דעם ציוויליזירטעסטען און העכסט־ענטוויקעלטען פאָלק פון אלטערטהום — די גריכען. מיר זעהען דאָ, אז די מאָנאָגאַמיע איז ניט אַרויסגעקומען פון דעם וואָס איין מאַן האָט ליעב געהאַט נאָר איין פרוי און איין פרוי איין מאַן און זיי האָבען ניט נעקענט ליידען, אז ער אָדער זי זאָל האָבען פערהעלטניסע מיט אַנדערע. ניין, מיט אזא ליעבע האָט דאָס גאָר ניט געהאַט צו טהאָן. דען די עהען זיינען ווייטער, אזוי גוט ווי פריהער, געשלאָסען געוואָרען ניט דורך ליעבע, נאָר לויט בעקוועמליכקייט. די מאָנאָגאַמיע איז געווען די ערשטע פאָרמע פון פאַמיליע, וועלכע איז געגרינדעט געוואָרען ניט אויף נאַטירליכע בעדינגונגען, נאָר אויף עקאָנאָמישע, נעמליך אויף דעם, וואָס עס איז אונטערגעאַנגען דאָס אלטע שותפות־אייגענטהום פון די צייטען, וען די מענשען זיינען נאָך געווען „ווי די נאַטור האָט זיי געהאַט" און עס איז אויפגעקומען פריוואַט־אייגענטהום. די גריכען האָבען אונפערשלייערט אָפען אַרויסגעזאָגט, אז דער אויבערשטער צוועק פון די מאָנאָגאַמיע איז ביי זיי, אז דער מאַן זאָל זיין דער הערשער אין דער פאַמיליע און ער זאָל האָבען קינדער אלעכע, פון וועלכע ער זאָל זיין זיכער, אז זיי זיינען זיינע און זיי זאָלען זיין די יורשים פון זיין אייגענטהום. איבריגענס איז די מאָנאָגאַמיע געווען

לעזען און שרייבען. זיי זיינען געווען אזוי גוט ווי אייננעשלאָסען אין האָבען געהאַט אומגאַנג נאָר מיט אַנדערע ווייבער. אין הויז איז געווען א בעזונדערע אבטהיילונג פאר די ווייבער, אויפ'ן אויבערשטען שטאָק אָדער אין הינטערהויז. אהין האָט א מאַנספּערשוין, בעזאָנדערס א פרעמדער, ניט לייכט געקענט אריינקומען. וועז פרעמדע מענער זיינען אריינגעקומען אין הויז, זיינען די פרויען אווען אין זייער אבטהיילונג. די פרויען זיינען ניט ארויסגעגאַנגען אָהן בעגלייטונג פון א שקלאפין. אין דער היים האָט מען די פרוי בעוואכט. אריסטאָקראַטען דערצעהלט, אז מען פלעגט האלטען אין הויז געוויסע הינט, אָבצושרעקען פרעמדע מענער פון צוקומען צו די ווייבער. אין א טייל ערטער, וועניגסטענס אין די אזיאַטישע שטעדט, האָט מען געהאלטען עוונוכען (סריסים) צו בעוואכען די פרויען. מען פלעגט מאַכען אינגלעך פאר עוונוכען (דאָס הייסט דורך אן אָפּעראַציאָן מאכען זיי פאר אוים מענער), כדי זיי דערנאָך צו פערקויפען אלס פרויען־היטער. אזוי איז געווען אין כינאָס שוין אין הערודאָט'ס צייט. אין די שריפטען פון איירופידעס ווערט די פרוי בעצייכענט מיט דעם וואָרט „איקורעמא", דאָס הייסט א זאָך פאר די בעזאָרגונג פון הויז. זי איז געווען פאר דעם אטהענער די אויבערשטע הויז־דיענסט, און ווייטער נאָר נאָך א זאָך פאר קינדער האָבען. זי האָט אין ערגעץ ניט געקענט קומען מיט איהר מאן. ער פלעגט געהן צו פאָלקס־פערזאַמלונגען און צו גימנאַסטישע איבונגען, זי אָבער האָט ניט געקענט מיטגעהן. ער האָט אויסערדעם נאָך געהאַט שקלאפינען, וועלכע ער האָט געקענט בענוצען. ווייטער איז אין די בליהונגס־צייט פון אטהען נאָך געווען דאָרט א שטאַרק־פערשפּרייטע פראַסטיטוציאָן, וועלכע די רעגיערונג האָט, וועז ניט אליין אויפגעהאלטען, וועניגסטענס נעטשטיצט. און גראַדע צווישען די פראַסטיטוטקעס האָבען זיך ענטוויקעלט אייניגע גרויסע גריכישע פרויען, וועלכע האָבען זיך אויסגעצייכענט פון אלע פרויען פון זייער צייט דורך גרויסע קלוגהייט און קינסטלעריש געשמאַקס־בילדונג, אזוי ווי די ספּאַרטאַנישע פרויען האָבען זיך וויעדער אויסגעצייכענט מיט א שטאַרקען כאַראַקטער. א גוטע הויז־פרוי האָט קיין שום געלעגנהייט ניט געהאט צו ענטוויקלען איהר גייסט. דאָס איז די שטרענגסטע פעראורטהיילונג פון דעם אטהענער פאמיליען־לעבען.

דער, האָט ער געגומען א דריטע און איינע פון די ערשטע צוויי האָט ער גע׳גט. אלזא, פון דעם זעהט אויס, אז מיט קיין סך ווייבער צו־זאמען האָט מען ביי זיי ניט געוואוינט. דערפאר אָבער געפינט מען ביי זיי פון דער אנדערער זייט מנהגים, וואָס דערמאָנען נאָך אין די גרופען־עהע. למשל, מעהרערע ברידער צוזאמען האָבען געקענט האָ־בען איין ווייב. און ווען איינעם איז זיין פרייונד׳ס ווייב בעסער געפעלען, האָט ער געמעגט ווערען א שותף מיט איהם אין איהר. און עס איז געווען גאנץ אנשטענדיג פאר א מאן מכבד צו זיין א קרעפ־טיגען מענשען מיט זיין ווייב, אפילו ווען יענער איז געווען ניט קיין בירגער פון לאנד. און עס שיינט, אז נאָך מעהר פריי זיינען די זיטען ביי זיי געווען, ווי עס איז צו זעהען פון דעם, וואס מען גע־פינט אין די שריפטען פון פלוטארך בעשריבען, ווי א ספארטאנער לויפט נאָך א ספארטאנערין און וויל זי קריגען, זאָגט זי איהם, ער זאָל זיך ווענדען צו איהר מאן. דעריבער איז טאקי אויך קיין מאָל ניט געהערט געווארען, אז א ווייב זאָל זינדיגען מיט אן אנדערען אָהן איהר מאן׳ס וויסען. דאָס איז פון איהר זייט. פון זיין זייט וויע־דער, האָט דער מאן אויך געהיט טרייהייט. וואָרים הויז־שקלאפעריי איז אין ספארטא געווען (וועניגסטענס אין איהרע בעסערע צייטען) אונבעקאנט, די לייב־אייגענע העלאָטען האָבען גלעבט בעזונדער אויף די ניטער, דעריבער האָבען די ספארטאנער מענער ווייניג גלעגענ־הייט געהאט צו קריגען תאוה צו די שקלאפינען. אז אונטער אזעל־כע אומשטענדען האָבען די פרויען אין ספארטא געהאט א גאנץ אנ־דערע געאכטעטע שטעלונג ווי ביי די איבריגע גריכען, האָט נאָר אנ־דערש ניט געקענט זיין. ווי ווייט דיעזע פרויען זיינען געווען ge־אכטעט, זעהט מען ארויס פון דעם, וואס אין די שריפטען פון די פערצייטיגע גריכען געפינט מען גערעדט מיט רעספעקט נאָר פון די ספארטאנער פרויען, און ווייטער נאָר פון די סמעטענע פון די הע־טערען פון אטהען; נאָר פון דיעזע פרויען האָבען זיי געהאלטען פאר כדאי צו פערשרייבען קלוגע רייד.

גאנץ אנדערש איז עס געווען מיט די פרויען ביי דעם טייל פון גריכישען פאלק, וואָס האָבען געהייסען יאָניער. אטהען איז געווען דער טיפ פון אלע זייערע ערטער. די מיידלעך האָבען ביי זיי נאָר גלערנט שפינען, וועבען און נעהען. העכסטענס נאָך עטוואס

זאל דאס אלעס אריבערטראגען, אבער זי אליין, פון איהר זייט, זאל אבהיטען די שטרענגסטע צניעות און טרייהייט צום מאן.

די גריכישע פרוי פון די הערען־צייט איז אפילו מעהר געאכטעט ווי די פרוי פון די ציוויליזירטע צייט, אבער דאך איז זי, נאך אלעם, פאר דעם מאן ניט מעהר ווי די מוטער פון זיינע כשר'ע יורשים, ווייטער איז זי זיין באלעבאסטע און די פארשטעהערין פון זיינע שקלאפינען, וועלכע ער קען זיך מאכען פאר זיינע קעבס־ווייבער וויפיעל ער האט נאר חשק. און ער טהוט דאס אויך.

די מאנאגאמיע איז אלזא נ א ר פ א ר ד י פ ר ו י צ ו ה י ט ע ן, ניט פאר דעם מאן. פון אנהויב אן איז עס געווען אזוי דארום, וויל עס איז בעשטאנען שקלאפערי און יונגע שעהנע שקלאפינען זיינען געווען ד ע ם מ א ן ' ס אייגענטהום. אט פון דעם איז עס געקומען, וואס נאר די פרוי האט געמוזט היטען מאנאגאמיע. און אזוי איז דאס נאך היינט.*)

ביי די שפעטערע גריכען איז עס אין די דאזיגע זאכען ניט צוגעגאנגען ביי אלע גלייך. ביי א טיל פון זיי, די דארער, איז געווען אנדערש און ביי די יאנען וויעדער אנדערש. ווי ביי די דארער איז צוגעגאנגען, האט מען דעם בעסטען ביישפיעל אין זייער לאנד ספארטא. דארטען זיינען נאך געווען געבליעבען אין מאנכע בעציהונגען עהע־פערהעלטניסע נאך עלטערע אפילו ווי די וואס האמער דערמאנט. אין ספארטא איז געווען פארונגם־עהע. די רעגיערונג אבער האט זיך אריינגעמישט אין די פארונגען פון מענשען. א פאר פאלק, למשל, וואס האבען קיין קינדער ניט געהאט האט די רעגיערונג צושיידט. מען געפינט בעשריעבען אין זייערע געשיכטען, אז דער קעניג אנאקסאדרידאס (650 יאהר פאר די קריסטליכע צייט) האט מיט זיין ווייב קיין קינדער ניט געהאט, האט ער גענומען נאך א ווייב און האט געפיהרט מיט יעדער ווייב א בעזונדערע הויז־האלטונג. קעניג אריסטאן (ארום דיזעלבע צייט) האט געהאט צוויי ווייבער אהן קינ־

*) לויט די מעשיות פון חומש, קומט אפילו אויס, אז עס זיינען געווען שקלאפינען, וואס האבען גאר געהערט צו דער פרוי און זי אליין האט גאר מאנכע מאל געגעבען איהר מאן איהרע א שקלאפין פאר א קייבס־ווייב. אזוי ווערט דערצעהלט פון שרה'ן, רחל'ן און לאה'ן. — איבערזעצער.

אויך בלייבט פאר איהם ווייטער דאָס רעכט צו זיין איהר אונטריי, צו האָבען צו טהאָן מיט אַנדערע פרויען. ווייניגסטענס בלייבט איהם דאָס רעכט לויט נאָך די זיטע (ווי עס פיהרט זיך). און ער בענוצט דאָס רעכט אלץ מעהר, וואס ווייטער די געזעלשאפט ענט־וויקעלט זיך. (דאָס געזעץ בוך פון נאפאָלעאָן גיט דעם מאַן אויסדריק־ליך דאָס רעכט צו האָבען צו טהאָן מיט אַנדערע פרויען, אזוי לאַנג ווי ער בריינגט זיי ניט אריין אין דעם עהעליכען הויז), זאָל זיך אָבער די פרוי חלילה דערמאָנען אָן די אמאָליגע פיהרונגען און וועלען זיי בעניין, ווערט זי איצט, וועז עס איז שוין איינגעפיהרט מאָנאָגאמיע, שטרענגער בעשטראָפט ווי ווען עס איז פריהער.

דיעזע נייע פאַמיליען־פאָרמע געפינען מיר אין איהר גאַנצער שטרענגקייט ביי די גריכען. אין דער גריכישער מיטהאָלאָגיע (געטער־געשיכטען) ווערען די געטינען פאָרגעשטעלט אלס פרייע און מעכ־טיגע. אין דעם שפיעגעלט זיך אָב — ווי מארקס בעמערקט — א פריהערע צייט, וועז פרויען האָבען נאָך געהאַט א פרייערע און גע־אכטעטערע שטעלונג. אין די שפעטערע צייט אָבער, אין די הערָאָען־צייט, געפינען מיר שוין די פרויען ערנידעריגט דורך די אויבער־הער־שונג פון דעם מאַן און דורך די קאָנקורענץ פון די שקלאַפינען. מען דארף נאָר לעזען אין דער אָדיסעע, ווי טעלעמאַכעס זאָגט אָב זיין מוטער וואָס זי פערלאַנגט און בעפעהלט איהר צו זיין רוהיג. אין די געשיכטען פון האָמער איז אימער פאָרגעשטעלט, ווי די יונגע פרויען, וואָס ווערען געפאַנגען געזומען אין מלחמות, ווערען בענוצט פון די זיעגערס פאַר זייער תאוה. די קאָמאַנדירען פון די קריעגס־פיהרער קלייבען זיך אוים די שעהנסטע, נאָך׳ן ראַנג נאָך. האָס גע־דיכט איליאַס האַנדעלט, ווי בעוואוסט, אין גאַנצען, וועגען דעם שטרייט צוויישען אכילעאוס און אגאַמעמנאָן וועגען אזא שקלאַפין. ביי יעדען העלד, וואָס האָמער רעדט פון איהם אין זיינע געדיכטע, ווערט אימער דערמאָנט א מיידעל, געפאַנגען אין קריעג, מיט וועלכער דער העלד וואוינט אין זיין געצעלט. און וען ער רייזט פון דער מלחמה צוריק אהיים, נעהמט ער די מיידלעך מיט און בריינגט זיי אריין אין זיין עהע־הויז. די קינדער, וואָס דער מאן האָט פון אזעלכע שקלאפינען, קריעגען א קלייניעם חלק פון פאַטערס ירושה און זיי בלייבען אין גאַנצען פרייע. פון די ווייב ווערט ערוואַרטעט, אז זי

קען יעדער פון דיעזע מענער האָבען נאָך א צווייטע פרוי בשותפות מיט דריי אָדער מעהר אַנדערע מענער, און אַזוי אויך א דריטע, א פיערטע און אַזוי ווייטער. דאָס קען מען אָנרופען עהע־קלובס. יעדער מאן קען זיין א מיטגליעד אין מעהרערע קלובס אזעלכע. מעקלענאן בעשרייבט אליין דיעזען סאָרט פאַמיליען־לעבען. א וואונדער ער האָט ניט געזאָגט, אז דאָס איז וויעדער א בעזונדערער סאָרט עהע, א „קלוב־עהע". אין אמת'ן איז דאָס ניט קיין בעזונדערער סאָרט עהע. דאָס איז גאָר ניט קיין ווירקליכע פיעל־מענערייי. דאָס איז נאָר א בעזונדערער סאָרט גרופען־עהע. דען אין אמת'ן לעבען די מענער דערביי פונקט אזוי גוט אין פיעל־וויבערייי ווי די וויבער אין פיעל־מענערייי, ווי דער פאָרשער זשיראָטעילאָן האָט שוין בעמערקט. דאָס איז אלזא ניט קיין בעזונדערע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען, קיין בעזונדערער שטאָפעל אין דער ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע.

4. **די מאָנאָגאַמע פאַמיליע.** די מאָנאָגאַמע פאַמיליע, דאָס הויסט די אייניריבטונג אז איין מאן לעבט דויערהאַפט נאָר מיט איין פרוי, איז אַרויסגעקומען, ווי מיר האָבען געצייגט, פון די פאָראונגס־פאַמיליע, אין דער צייט, ווען די מענשען האָבען זיך געפונען אויף דעם איבערגאַנג פון די מיטעלע צו די אויבערשטע שטופע פון בארבארייי. ווען די מאָנאָגאַמיע האָט ענדליך אין גאַנצען געזיעגט, ווען, הויסט עס, אלע פריהעריגע פאַמיליען־פיהרונגען זיינען אין גאַנצען פערשוואונדען געווארען, האָט זיך אָנגעהויבען די ציווי־ליזאציאָן. דאָס איז אייגער פון די סמנים פון אָנפאַנג פון ציווילי־זאציאָן.

די מאָנאָגאַמיע איז געגרינדעט אויף די הערשונג פון דעם מאן. דער אויסדריקליכער צוועק דערביי איז, אז עס זאָלען געבוירען ווערען קינדער וואס עס זאָל זיין זיכער אז ער איז זייער פאָטער. און דאָס ווערט געפאָדערט, וויל דיעזע קינדער דארפען אמאָל ווערען די לייב־ליכע יורשים פון דעם פאָטער'ס פערמעגען.

דער אונטערשיעד פון די מאָנאָגאַמישע פאַמיליע און די פאָרונגס־עהע איז, וואס די מאָנאָגאַמע פאַמיליע איז א סך פעסטער צוזאַמענ־געבונדען. מען קען זי ניט צו יעדער צייט אויפבינדען. ער קען די מאָנאָגאַמע פאַמיליע אייגענטליך אויך צו יעדער צייט אויפבינדען; דאָס איז דער רעגעל אין אָנפאַנג. ער קען די פרוי פערשטויסען.

דאַרום ניט געגונג ווייבער, אז יעדער זאָל קענען האָבען כאָטש איינע, זאָלען זיך דיעזע אַנדערע מענער בעהעלפען דערמיט, וואָס איין פרוי זאָל נעהמען א סך מענער. דער פאַקט איז אָבער, אז ביידע זאַכען, אי פיעל־ווייבעריי פאר איין מאַן אי פיעל־מענעריי פאַר איין פרוי, איז קיין מאָל ניט נעווען צוזאַמען אין איין לאַנד און אין איין צייט. און דאָס איז אויך א פאַקט, אז ביז אַהער זיינען אימער נעווען לערך א גלייכע צאָהל מענער און פרויען, אלץ איינס וואָס די נעזעלשאַפט־ליכע אייניריכטונגען זיינען נעווען. אַלזאָ, איז דאָך זיכער, אז קיין מאָל האָבען ניט נעקענט האָבען אַלע מענער צו א סך ווייבער יערער פאַר זיך און ניט אַלע ווייבער צו א סך מענער. וואו עס איז בעשטאַנען פיעל־ווייבעריי אָדער פיעל־מענעריי, חאָט דאָס נאָר נעקענט זיין, זאָ צו זאָגען, א לוקסוס. אין דער ווירקליכקייט איז די פיעל־ווייבעריי פאַר איין מאַן נאָר אַרויסגעקומען פון שקלאַפעריי. דאָס איז לייכט צו בעגרייפען. דער מאַן, וואָס האָט נעהאַט שקלאַפינען, האָט א סך פון זיי געמאַכט פאַר זיינע ווייבער. אַלזאָ, האָבען נאָר זעלטענע מענער נעקענט האָבען א סך ווייבער. אין דער סעמיטישער פאַטריאַרכאַל־פאַמיליע לעבט נאָר דער פאַטריאַרך אליין מיט א סך ווייבער, העכסטענס נאָך אייניגע פון זיינע זיהן. די איבריגע מענער אין דער פאַמיליע מוזען זיך בעגניגען יעדער מיט איין ווייב. אזוי איז עס נאָך היינט אין גאַנצען אַריענט. די פיעל־ווייבעריי איז א לוקסוס פון די רייכע און פאַרנעהמע מענער און די ווייבער נעהמטער פון זיינע שקלאַפינען. די מאַסע פון פאָלק לעבט אין מאָנאָגאַמיע. אזוי איז עס אויך מיט די פיעלמענעריי אין אינדיען און טיבעט, — נאָר אויסגענומענע פרויען לעבען מיט א סך מענער. דאָס שטאַמט ביי זיי נאָך פון די גרופּען־עהע. עס וואָלט נעווען אינטערעסאַנט צו דערגעהן, ווי אזוי עס איז געקומען, אז פון די גרופּען־עהע איז דאָרטען אַרויסגעקומען פיעל־מענעריי. אָבער דאָס דאַרף נאָך אויסגעפאָרשט צו ווערען. דאָס לעבען אין דער פאַמיליע, וואו איין פרוי האָט א סך מענער זעהט אויס צו צוגעהן א סך פריעדליכער, ווי דאָס לעבען אין פיעל־ווייבעריי ביי די אייפערזיכטיגע מאַהמעדאַנער. ביי זיי, ביי די מאַהמעדאַנער, טאָרען די פרויען פון איין מאַן זיך ניט דערווייזען צו האָבען צו טהון מיט אַנדערע מענער. ביי די נעירם אין אינדיען אָבער, וואו איין פרוי האָט דריי, פיער אָדער מעהר מענער,

יעדענאפלס אבער איז די פאטריארכאלישע הויז־געמיינשאפט, מיט שותפות־אייגענטהום און שותפות'ע בעארבייטונג פון די פעלדער, בעשטאנען ביי זעהר פיעל פעלקער. דאס האט מען פריהער אויך געוואוסט. אבער די בעדייטונג דערפון פערשטעהט מען נאנץ אנדערש יעצט, לויט די נעראנקען פון מארגאן וועגען דער ענטוויקלונג פון דער פאמיליע. עס קען יעצט קיין שום צווייפעל ניט מעהר זיין, אז דיעזע סארט פאמיליען־אייניריכטונג, אט די פאטריארכאלישע הויז־געמיינשאפט, האט געשפיעלט א וויכטיגע ראלע אין דער ענטוויקלונג פון פאמיליע, אלס די איבערגאנגם־שטופע צווישען די פריהעריגע מוטער־רעכטליכע פאמיליע און די שפעטערע אייניצעל־פאמיליע.

קאוואלעווסקי בעהויפטעט, אז פון דיעזע הויז־געמיינשאפט האט זיך דערנאך אויך ענטוויקעלט די דארף־געמיינדע אדער מארק־געמיינדע, מיט די אייגפיהרונג, אז יעדער האט בעארבייט פאר זיך זיין שטיקעל פעלד, וואס איז פריהער איהם צוגעטיילט געווארען פון די קהל'שע פעלדער אויף א צייט, און שפעטער איז עס נעווארען צוטיילט אויף שטענדיג. וועגען דעם וועלען מיר וויטער רעדען.

מכוח דעם פאמיליען־לעבען אין אזא הויז־געמיינשאפט איז צו בעמערקען, אז דער הויז־פאטער האט — וויניגסטענס אין רוסלאנד — דעם שלעכטען שם, אז ער בענוצט זיך מיט זיין מאכט צו טשעפען זיך צו איינערע פרויען פון הויז, בעזאנדערם צו זיינע שנורען. ער מאכט זיך אפט א הארעם פון זיי. עס זיינען דא בעקאנטע רוסישע פאלקס־ליעדעלאך, וואס דריקען דאס אויס נאנץ שארף.

איידער מיר נעהען איבער צו דער מאנאגאמיע, וואס האט זיך נעגומען שטארק ענטוויקלען אזוי באלד ווי דאס מוטער־רעכט איז אונטערגענאנגען, האבען מיר נאך צו זאגען א פאר ווערטער וועגען די פיעל־וויבערייי און פיעל־מענערייי. מען דארף געדענקען, אז עס האט קיינמאל ניט געקענט מעגליך זיין, אז יעדער מאן זאל האבען א סך ווייבער פאר זיך אליין, אדער אז יעדע פרוי זאל האבען אליין פאר זיך א סך מענער, דען עס זיינען קיינמאל ניטא א כך מעהר פרויען ווי מענער אדער מעהר מענער ווי פרויען. סיידען וועז די ביידע זאכען, פיעל־מענערייי און פיעל־וויבערייי, זאלען בעשטעהן אין איין לאנד און אין איין צייט. דאן וואלט נעקענט מעגליך זיין, אז וועז איין מאן האט א סך ווייבער און פאר אנדערע מענער בלייבט

מיליע (דאָס הייסט באָבע־זיידע, זייערע קינדער, אייניקלעך, אור־אייניקלעך און אזוי ווייטער).

אז אין אינדיען זיינען געווען אזעלכע הויז־געמאַסענשאפטען און אז אלע איינוואוינער פון אזא הויז האָבען בשותפות בעארבייט זייערע פעלדער, איז שוין בעריכטעט געווארען גאַנץ פערצייטענס, אין דער צייט פון אלעקסאַנדער מוקדן. דער גריכישער שרייבער נעארכוס האָט דאָס דעמאָלט דערמאָנט. ער האָט דאָס געשריבען וועגען דעם נעגענד אין אינדיען וואס הייסט פאַנדשאב, און נאָך היינט איז דאָס אזוי אין דיעזער נעגענד, און אויך אין דעם גאַנצען נאָרד־וועסט נעגענד פון דעם לאַנד.

אז אין קאַווקאז זיינען דאָ אזעלכע אייניריכטונגען, האָט קאַווא־לעווסקי אליין בעוויעזען.

אין אלגיער זיינען דאָ אזעלכע הויז־געמיינשאפטען ביי די קא־בילען.

אפילו אין אמעריקא, גלויבען מאַנכע, זיינען געווען אזעלכע הויז־געמיינשאפטען ביי די אינדיאַנער. דער שפּאַניער צוריטא בע־שרייבט געווייסע געזעלשאפטען אין פערצייטיגע מעקסיקא, ער רופט זיי „קאַלפּולים", דענקט מען, אז דאָס זיינען געווען אזעלכע גרויסע פאַמיליען־געמיינשאפטען. וועגען פערו האָט דאַגעגען היינריך קו־נאָוו צייטמליך קלאָר בעוויעזען, אז דאָרטען איז אין דער צייט וועו די שפּאַניער האָבען זיי איינגענומען, בעשטאַנען אן אַנדער סאָרט אייניריכטונג, דאָס איז געווען אזא פערבאַנד ווי דער, וואס איז אמאל בעשטאַנען אין דייטשלאַנד אונטער דעם נאָמען „מארק". (זעה אב. קאהאן, נעשיכטע פון די פעראייניגטע שטאַטען, באַנד 2, זייטע 556 און 557. — א י ב ע ר ז.) ביי זיי פלעגט מען די פעלדער פון צייט צו צייט צוטיילען. אלזא, האָבען זיי די פעלדער בעארבייט ניט בשותפות, נאָר יעדער פאר זיך. עס איז זאַנדערבאר, אז דאָרט, אין פערו, ביי די אור־איינוואוינער, האָט דיעזע אייניריכטונג אויך געהייסען „מארקא". (דאָס העברעאישע וואָרט „גבול" פערטיישט דער מלמד אין חדר „געמארק", דאָס שטאַמט פון דיעזען דייטשען וואָרט מארק. דאָס איז געווען אזא פערבאַנד פון געמיינדען וואָס האָבען געהאט א געווייסע שטיק לאַנד אין שותפות־אייגענטהום. דאָס שטיק לאַנד האָט דאָס געהייסען „געמארק". — א י ב ע ר ז.)

שער ניט נעוואוסט דערפון. זייט צעהן יאָהר, אונגעפעהר, איז דאָס בעוויעזען געווארען. יעצט ווערט פון אלעמען אנערקענט, אז אזא סאָרט פאַמיליען־געמיינשאפט איז איינגעוואָרצעלט אין די רוסישע פאָלקס־זיטע, פונקט אזוי שטאַרק ווי די „אָבשטשינא", די דאָרף־געמיינשאפט. אין דעם עלטסטען רוסישען געזעץ־בוך, אין די „פראוו־דא" פון יאראָסלאוו, ווערען אזעלכע פאַמיליען־געמיינשאפטען אָנ־גערופען „ווערוו". דעמזעלבען נאָמען האָבען זיי אין די געזעצע פון דאלמאציען און מען געפינט זיי אויך אין פוילישע און טשעכישע היסטאָרישע קוועלען.

אויך ביי די דייטשען איז אמאָל נעווען אזא אייניריכטונג. דער פאָרשער היסלער (אין זיין בוך „אינסטיטוציאָנען פון דעם דייטשען רעכט") בעווייזט, אז די היינטיגע אייניצעל־פאַמיליע איז ניט נעווען דער אָנפאַנג פון געזעלשאפטליכע אייניריכטונגען ביי די דייטשען, נאָר זי, די היינטיגע אייניצעל־פאַמיליע, איז ערשט ארויסגעקומען פון א פריהערדיגע אייניריכטונג, די „הויז־געמאָסענשאפט". אין די הויז־געמאָסענשאפט האָבען געלעבט צוזאמען אייניגע דורות, אָדער אייני־צעל־פאַמיליען, און צווישען זיי אויך, אפט נענוג, אונפרייע קנעכט און דיענסטען. עס ווערט היינט בעהויפטעט, אז די רוימישע פא־מיליע איז אייגענטליך אויך נעווען אזא סאָרט אייניריכטונג, מען זאָגט אלזא היינט, אז עס איז ניט אמת, דאָס אין דער רוימישער פאטריאַרכאלישער פאמיליע האָט דער הויז־פאָטער געהאט די אב־סאָלוטע נעוואלט און די איבריגע פאמיליען־מיטגליעדער זיינען נעווען נעגען איהם רעכטלאָז.

אויך ביי די קעלטען אין אירלאנד זאָלען זיין נעווען עהנליכע פאַמיליען־געמיינשאפטען. אין פראנקרייך, אין די פראווינץ ריווער־ניי, זיינען אזעלכע אייניריכטונגען בעשטאנען ביז צו דער פראנצויזי־שער רעוואָלוציאָן. זיי האָבען זיך נערופען „פארסאָנעריע". און אין די נעגענד פראנש קאָמטע זיינען נאָך היינט דאָ אזעלכע. אין דער נעגענד פון לוהאן זעהט מען גרויסע בויערן־הייזער מיט א נעמיינ־שאפטליכען צענטראל־צימער, א הויכער זאל, וואָס גרייכט ביז צום דאך, און ארום דעם מיטעלסטען גרויסען צימער זיינען שלאָף־צי־מערען, צו וועלכע מען קומט צו אויף טרעפלעך פון זעקס ביז אכט שטיענען. אין אזא הויז וואוינען אייניגע דורות פון דיזעלבע פא־

אלטער וועלט, די אריער און סעמיטען. ביישפיעלע פון די פאטריאר־כאלישע פאמיליע נעפינט מען נאך היינט ביי די סערבען און בול־גארען. ביי זיי הייסט אזא פאמיליע „זאדרוגא" (דאס בעדייטעט אזוי פיעל ווי בעפרייַנדונג) אדער „בראטסטוואָ" (בריידערשאפט). ביי די אריענטאלישע פעלקער איז נאך אויך דא אזא סארט אייניקטונג, אביסעל פערענדערט.

די „זאדרוגא" פון די זיד־סלאוען איז דער בעסטער, נאך היינט עקזיסטירענדער ביישפיעל פון אזא פאמיליען־געמיינשאפט (כאטש א פרייערע ווי ביי די רוימער פערציטענס.) אין איין „זאדרוגא" גע־פינען זיך אייניגע דורות, קינדער און קינדס־קינדער פון איין פא־טער, צוזאמען מיט זייערע וויבער. זיי וואוינען אלע צוזאמען אין איין הויף. זיי בעארבייטען זייערע פעלדער צוזאמען. וואס זיי בעשאפען נעהערט דער גאנצער זאדרוגא בשותפות און פון די שותפות'ע זאכען ערנעהרען זיי זיך און קליידען זיך. דער אויבער־הויפט פון די זאדרוגא, דער הויפט־אנפיהרער, איז א „דאמאטשין" (בעל הבית). ער פיהרט אלע פערהאנדלונגען פון די זאדרוגא מיט דער אויסען־וועלט. ער האט דאס רעכט צו פערקויפען קלייַנע זאכען. ער פיהרט די קאסע און ער איז פעראנטוואָרטליך פאר די קאסע און פאר דעם רעגעלמעסיגען גאנג פון די געשעפטען. ער וועלט אויסגעקליַבען. ער ברויכט ניט דוקא צו זיין דער עלטסטער אין יאהרען.

די פרויען פון הויז און זייער ארבייט שטעהען אונטער דער אנ־פיהרונג פון א „דאמאטשיצא" (בעלת הבית, באלהאבאסטע). נע־וועהנליך איז דאס דעם דאמאטשין'ס פרוי. זי האט אויך א וויכטיגע דעה ביי א שידוך פון די מיידלעך. אפט האט זי די גאנצע דעה.

די אויבערשטע מאכט אבער ליגט אין די הענד פון א פאמיליען־ראטה, דאס איז די פערזאמלונג פון אלע ערוואקסענע מענשען, סיי מענער סיי פרויען. פאר דיעזער פערזאמלונג גיט דער דאמאטשין אב דין וחשבון. דיעזע פערזאמלונג בעשליסט און האט די אויבער־דעה וועגען אלע וויכטיגע זאכען, זי פסק'נט יעדען משפט, זי בע־שליסט וועגען וויכטיגערע אייַנקויפונגען און פערקויפונגען, בעזאנ־דערס וועגען פעלד־אייַנענטהום, און אזוי וויַיטער.

אויך אין רוסלאנד האבען עקזיסטירט און עקזיסטירען נאך היינט אזעלכע גרויסע פאמיליען־געמיינשאפטען. פריהער האבען די פאר־

אזא סארט קלייגע מלוכה'לע האָט דאָס געהייסען „פאמיליא" און פון דעם שטאמט דאָס וואָרט פאמיליע.

„דאָס וואָרט פאמיליע איז אלזאָ ניט עלטער, ווי דאָס שטרענגע פאמיליען־סיסטעם פון די לאטיינישע שטאמען, דאָס פאמיליען־סיסטעם וואס איז אויפגעקומען נאָך דעם ווי עס איז איינגעפיהרט געווארען פעלד־ארבייט און געזעצליכע שקלאפערייי און נאָך דעם ווי די רוימער האָבען זיך אָבגעשיידט פון די גריכען". אזוי בעמערקט קארל מארקס, און ער לייגט צו: „דיעזע פאמיליע האָט אלזאָ גע־האט אין זיך דעם וואָרצעל פון שקלאפערייי און אויך פון פאנטשינע, וויל זי האָט פון אָנהויב אָן געהאט בעציהונגען צו די ארבייט פון די שקלאפען אויף פעלדער. אין דיעזער פאמיליע זיינען אלזאָ שוין געווען אין קלייגעם פארמאט די אלע אונגלייכהייטען, וועלכע האָבען זיך שפעטער ברייט ענטוויקעלט אין דער גרויסער מענש־ליכער געזעלשאפט פון א גאנצען לאנד און אין איהר מלוכה".

דיעזע פאמיליען־פארמע איז געווען דער איבערגאנג פון די פארונגם־עהע צו די מאנאגאמיע. כדי צו מאכען זיכער, אז די פרוי וועט ניט זינדיגען מיט אן אנדערען, דאָס הייסט כדי דער פאטער זאָל זיין זיכער וער עס זיינען זיינע קינדער, זיינע יורשים, איז די פרוי איבערגעגעבען געווארען אונבעדינגט אין די געוואלט פון דעם מאן. ער מעג זי טויטען, דאָס איז זיין רעכט.

מיט די פאטריארכאלישע פאמיליע הייבט זיך אָן די צייט פון די געשריעבענע געשיכטע. פון דיעזער צייט זיינען שוין דאָ פער־שריעבענע געזעצע. פערגלייכענדיג אזעלכע פערשיעדענע געזעצע, קענען מיר שוין לייכטער דערגעהן וואָס דאָרט איז פארגעקומען. און ווירקליך האָבען פארשער, אין די פערגלייכונג פון אזעלכע געזעצע, געבראכט א וויכטיגען פארטשריט אין די אויספארשונג וועגען דעם, וויי די פאמיליע האָט זיך פון דאנען אָן וויטער ענטוויקעלט. דעם פארשער מאקסים קאָוואלעווסקי (אין זיין בוך „בילד פון דער ענט־וויקלונג פון פאמיליע") האָבען מיר צו פערדאנקען דעם בעווייז, אז די פאטריארכאלישע הויז־געמיינשאפט איז געווען די איבערגאנגם־שטופע פון די מוטער־רעכטליכע פאמיליע, וואָס איז ארויסגעקומען פון די גרופען־עהע, צו די איינצעל־פאמיליע פון דער היינטיגער וועלט. דאָס שיינט בעוויעזען ווייניגסטענס וועגען די קולטור־פעלקער פון דער

פאמיליע האט א סך ווייבער. דאס איז עס אבער ניט. וועגען דעם וועלען מיר רעדען שפעטער. דער עיקר וואס די פאטריארכאלישע פאמיליע בעצייכענט איז: „די ארגאניזאציאן פון א סך פרייע מענשען און אונפרייע (שקלאפען) אין איין פאמיליע אונטער דער פאטערליכער אויבערהערשונג פון דעם הויפט פון דער פאמיליע. („פאטריארך" הייסט דער הערשענדער פאטער.) אין דער פאטריארכאלישער פאמיליע פון די סעמיטען האט דער פאטריארך א סך ווייבער, די אונפרייע אין דער פאמיליע האבען ווייב און קינדער, און דער צוועק פון דער גאנצער פאמיליע איז צו היטען די סטאדעם בהמות אין אן אבגעגרענצטער שטרעקע לאנד". דער רעכטער עיקר פון די פאטריארכאלישע פאמיליען־פארם איז דאס, וואס די אונפרייע גערען צו דער פאמיליע און וואס דער פאטער איז דער הערשער. דער פאלקאמענסטער טיפ פון דיעזער פאמיליען־פארמע איז דערי־בער די פאמיליע אין פערצייטיגען רוים.

דאס רוימישע ווארט „פאמיליא" (פון וואנען דאס ווארט פא־מיליע אין אלע שפראכען שטאמט) האט אין אנהויב ניט בעדייטעט די היינטיגע סארט פאמיליע, דאס אידעאל פון דעם היינטיגען פיליס־טער, וועלכעם איז צוואמענגעזעצט פון סענטימענטאליטעט און מחלוקות צוויישען מאן און ווייב. דאס ווארט „פאמיליא" האט זיך אין אנפאנג ביי די רוימער נאר ניט בעצויגען אויף מאן און ווייב און זייערע קינדער, נאר נאר אויף די שקלאפען אליין. „פאמולום" הייסט (אויף רוימיש) א הויז שקלאף און „פאמיליע" איז די נאנצע שקלאפענשאפט, אלע שקלאפען צוזאמען, וואס געהערען צו איין מאן. אין א צואה פון די רוימער, אין דער צייט פון נאיום, איז פערשריי־בען, אז דער, וואס לאזט די צואה, שרייבט אב „די פאמיליע, דאס הייסט די ירושה", פאר דעם־און־דעם. אלזא, די פאמיליע האט נע־הייסען די ירושה, דאס פערמענגען פון דעם פאטריארך. דאס ווארט פאמיליע איז ערפונדען נעווארען ביי די רוימער, אום דערמיט צו בעצייכענען א נייעם נעזעלשאפטליכען ארגאניזמום, א נייעם פער־באנד פון מענשען, וואס זיין הויפטמאן, דער פאמיליען־פאטער, האט געהאט אונטער זיין פאטערליכער נעוואלט זיין ווייב און קינדער און שקלאפען, און ער האט נעהאט דאס רעכט איבער לעבען און טויט איבער זיי אלע. אזוי איז עס נעווען נאך די רוימישע נעזעצע. אט

אזעלבע זאכען. עס איז דיזעלבע „יענטע", נאר מען גיט איהר אן אנדערען נאמען, איז זי שוין כלומר'שט אן אנדערע זאך און עס הייסט כלומר'שט, אז מען בלייבט ביי די אלטע דינים, און דאך ווערען זיי אין אמת'ן אבגעשאפט. — א י ב ע ר ז.) אזוי האט מען ביי דיעזע אינדיאנער כלומר'שט ווייטער געלאזט בעשטעהן דאם אלטע מוטער־רעכט, נאר די קינדער האט מען געגעבען דעם פאמיליען־נאמען פון דעם פאטער'ס נענס, האט עס געהייסען, אז זיי געהערען כלומר'שט „פון מוטער'ס צד" צו זיין נענס. דערפון איז אבער ארויסגעקומען א גרויסע צומישענישׂ און דער איינציגער וועג צו ברייננען א טאלק אין דעם איז געווען, אבצושאפען דאם מוטער־רעכט נאר אין נאנצען און אפען איינצופיהרען דאם פאטער־רעכט. און טיילווייז איז טאקי אזוי נעשעהען. „דאם שיינט איבערהויפט דער נאטירליכסטער אי־בערנאנג". (מארקס.)

די אומוואהרפונג פון דעם אלטען מוטער־רעכט איז נעווען ד י ו ו ע ל ט־ג ע ש י כ ט ל י כ ע נ י ע ד ע ר ל א נ ע פ ו ן ד ע ם ו ו י ב ל י כ ע ן נ ע ש ל ע כ ט. דער מאן איז געווארען דער הערשער אין הויז אויך. די פרוי האט פערלוירען איהר ווערדע, זי איז געווארען געקנעכטעט. די שקלאפין פון דעם מאן'ס לוסט איז זי געווארען און א ווערקצייג פון קינדער־האבען. דיעזע ערנידעריגטע שטעלונג פון דער פרוי געפינט מען בעזאנדערס אפען געשילדערט אין די פערצייטיגע גריכישע שריפטען, וואס מאהלען די העראען־צייט, און נאך מעהר אין די קלאסישע צייט (די צייט וועז אין גריכענלאנד פערצייטענס זיינען ענטשטאנען די חכמות און שריפטען, וועלכע מען לערנט נאך היינט אין די קלאסען פון שקאלעם). שפעטער איז די לאגע פון דער פרוי ביסלעכווייז בעשיינט געווארען מיט היפאקריט־סטוע. אבגעשאפט איז איהר ניעדעריגע לאגע אויך קיין פאל ניט געווארען.

אלזא, די אליין־הערשונג פון די מענער איז יעצט פעסט בענרינדעט געווארען. די ערשטע ווירקונג דערפון צייגט זיך אין א נייע פארמע פון פאמיליע, וואס קומט אויך, א צווישען־פארמע צווישען די אלטע און שפעטערע, דאם איז די פאטריארכאלישע פאמיליע.

וואס איז א פאטריארכאלישע פאמיליע? אנדערע האלטען פאר דעם עיקר צייכען פון אזא פאמיליע דאם, וואס דער הויפט פון דער

טער. אלזאָ, האָט א מענש אויפגעהערט צו זיין דער יורש פון די מוטער׳ס צד און איז געווארען דער יורש פון פאָטער׳ס צד.

ווי אזוי דיעזע רעוואָלוציאָן איז פאָרגענאַנגען, ביי די קולטור־פעלקער, און ווען, ווייסט מען ניט. זי איז אין גאַנצען פאָרגעקומען אין די פאַר־נעשיכטליכע צייט. אָבער אז עס איז געווען אזא רעוואָלוציאָן, איז בעוויעזען מעהר ווי נויטיג. דאָס איז בעזאָנדערס בעוויעזען דורך די פיעלע שפורען פון מוטער־רעכט, וואָס באַכאָפען האָט אויפגעצייגט אין די פערצייטיגע שריפטען פון די היינטיגע קולטור־פעלקער. ווי לייכט אזא רעוואָלוציאָן ווערט אויסגעפיהרט, זעהען מיר ביי א סך שבטים פון אינדיאַנער, ביי וועלכע דיעזע רעוואָלוציאָן איז ערשט דאָ ניט לאַנג אויסגעפיהרט געווארען און ווערט נאָך היינט אויסגעפיהרט, אונטער דעם איינפלוס פון נייע אומשטענדען, — א טייל דורך דעם וואס דער רייכטהום וואקסט ביי זיי (ווען, צום ביישפיעל, זיי ווערען איבערגעזעצט פון די וועלדער אין גראָז־פעלדער), א טהייל דורך דעם מאַראַלישען איינפלוס פון די ציוויליזאציאן און פון די מיסיאָנערען.

די מיזורי אינדיאַנער, צום ביישפיעל, האָבען אכט שבטים (שטאַמען), זיינען זעקס פון זיי שוין נאָך מענליכער אָבשטאַמונג און צוויי זיינען נאָך וויבליכער אָבשטאַמונג. ביי די זעקס געהט די ירושה איבער צו די קינדער און קרובים פון פאָטער׳ס צד, ביי די צוויי — פון מוטער׳ס צד.

ביי די שאוניעס, די מיאַמיעס, די דעלעווערס (אלץ אזעלכע אינדיאַנער שבטים אין אמעריקא) איז געווארען א מנהג, אז מען גיט די קינדער דעם ענטיל־נאַמען פון איינע פון דעם פאָטער׳ס ענטעם; מיט דעם ווערען זיי מיטגליעדער אין דעם פאָטער׳ס ענעם, דאָס טהוט מען, כדי זיי זאָלען קענען ירשה׳נען פון דעם פאָטער. מאַרקס זאָגט דערצו: „דאָס איז שוין אזא איינגעבוירענע נאַטור פון מענשען, צו ענדערען די זאכען דורך דעם וואָס מען ענדערט זייערע נעמען. מען זוכט זיך אויס א דריידעל, צו ענדערען די אלטע מנהגים אויף אזא אופן, אז כלומר׳שט בלייבט מען ביי זיי ווייטער. אלע מאל האָבען מענשען אזוי געטהאָן, וואו נאָר דירעקטע אינטערעסען האָבען זיי געגוג געטריעבען דערצו". (א שטייגער ווי א „היתר עסקא" אויף פראַצענט־נעהמען ביי אידען. און נאָך פיעל אנדערע

זיין געגנס, און צו זיין געגס האָבען דאָך זייגע קינדער ניט צוגעהערט, אלזאָ האָבען זיי פון איהם גאָר ניט ג׳ירשה׳נט. פריהער, ווי ג׳זאָגט, ווען א מענשענ׳ס פערמעגען האָט זיהר א קנאפע ווערדע געקענט האָבען, האָט דאָס געקענט אזוי בלייבען. אָבער ווען א מענש האָט שוין געקענט האָבען א גרויסע עשירות אין שאָף און אָקסען און רינדער און שקלאפען, וואָלט אויסגעקומען, לויט נאָך די אלטע פיהרונגען, אז ווען אזא „גביר" שטאָרבט, זאָל זיין גאַנצע עשירות איבערגעהן די ערשטע זאָך צו זיינע שוועסטער און ברידער פון דער מוטער׳ס צד און דאָן צו די קינדער פון זיינע שוועסטערן אָדער צו די קינדער פון זיין מוטער׳ס שוועסטערן. זיינע אייגענע קינדער אָבער וואָלטען אין זיין עשירות גאָר ניט געקראָגען קיין אנטהייל.

דעריבער איז אויסגעקומען, אז וואָס מעהר די עשירות׳ן האָבען זיך פערמעהרט, אלץ מעהר האָט, פון איין זייט, דער מאן געגומען שפּיעלען א וויכטיגע ראָלע אין דער פאָמיליע, און אלץ מעהר האָט, פון דער אַנדערער, דער מאן געקראָגען שטאַרק חשק, צו בענוצען זיין פערשטאַרקטע ראָלע אין דער פאָמיליע דערויף, אז די אלטע מנהגים וועגען ירושה זאָלען אומגעשטויסען ווערען און זיינע אייגענע קינדער זאָלען איהם ירשה׳נען. דאָס איז אָבער ניט מעגליך געווען, אזוי לאָנג ווי די אָבשטאָמונג האָט זיך נאָר גערעכענט נאָך מוטער־רעכט. אלזאָ, האָט די ערשטע זאָך געמוזט אָבגעשאפט ווערען די אבשטאָמונג נאָך מוטער־רעכט. און זי איז אָבגעשאפט געווארען.

דאָס איז געווען א רעוואָלוציאָן. איינע פון די גרינדליכסטע רעוואָלוציאָנען וואָס די מענשהייט האָט געהאט. דאָך איז דיעזע טיעפע רעוואָלוציאָן ניט אָנגעקומען אזוי שנעל, ווי עס קען זיך אונז היינט דוכטען. דען דיעזע אומענדערונג האָט ניט געדארפט בעריהרען קיין אייגציגען פון די לעבענדע מיטגליעדער פון די גענס. אלע אָנגעהעריגע פון די גענס האָבען ווייטער געקענט בלייבען אין איהר דאָס וואָס פריהער. עס איז געגוג געווען דער איינפאָכער בעשלוס, אז פון איצטער אָן זאָלען די קינדער פון די מענער אין די גענס געהערען צו די גענס פון דעם פאָטער, און אז צו די גענס פון זייער מוטער זאָלען זיי ניט מעהר געהערען. דערמיט איז אָבגעשאפט געווארען די אָבשטאָמונגס־רעכנונג פון דער מוטער׳ס צד און עס האָט זיך אָנגעהויבען צו רעכענען, אז א מענש געהער צו די משפּחה פון זיין פאָ־

די ארבייטס־מיטלען, וואס מען האָט געראַרפט דערצו. דעריבער איז ער אויך געווען דער אייגענטהימער פון די ארבייטס־מיטלען. דאָס הויז וויערער האָט געהאט צו בעזאָרגען די פרוי. דעריבער זיינען די הויז־זאכען געווען איהר אייגענטהום. וועז זיי האָבען זיך געשיידעט, האָט זי צוגענומען די הויז־זאכען אוז ער די ארבייטס־מיטלען. דעריבער, וועז עם זיינען אויפגעקומען די נייע לעבענסמיטלען, בהמות אוז פעלד־פראָדוקטען, איז דער מאַן, לויט נאָך די פיהרונגען אין דער געזעלשאפט דעמאָלט, געווארען דער אייגענטהימער פון דיעזע נייע לעבענס־מיטלען, פון די בהמות, אוז שפעטער אויך פון די נייע ארבייטסמיטלען, די שקלאפען.

אוז ווי נאָר דער מאַן איז געווארען דער אייגענטהימער פון די נייע גרויסע עשירות, האָט ער שוין, ווי געזאָגט, גענומען זאָרגען, אז די אלטע פיהרונגען פון מוטער־רעכט זאלען זיך ענדערען.

דען נאָך די אלטע פיהרונגען פון יענע געזעלשאפטען האָבען די קינדער ניט געקענט ירשה'נען פון פאָטער. אזוי לאַנג עס איז געווען מוטער־רעכט, דאָס הייסט אז די אבשטאַמונג האָט זיך גערעכענט נאָך די מוטער'ס צד, אוז די מענשען אין א גענס זיינען געווען קרובים אלץ נאָר פון דער זייט פון די מוטערס, האָט זיך געפירט, אז וועז איינער פון די גענס איז געשטאָרבען, איז אלץ וואָס ער האָט געהאט געבליבען די ירושה פון די גענס. דאָס פערמעגען האָט געמוזט בלייבען אין די גענס. פריהער איז עס געבליבען שותפות־אייגענטהום פון דער גענס. שפעטער קען זיין, אז די נאָהענטסטע קרובים פון דעם פערשטארבענעם אין דער גענס, דאָס הייסט זיינע בלוטס־פערוואַנדטע פון דער מוטער'ס צד, האָבען דאָס צוגענומען פאר זיך פריוואט. וואָרים קיין גרויסע ווערדע האָט דאָס, וואָס א מענש האָט דעמאָלט געקענט האָבען זיין אייגענס, נאָך ניט געהאט. די אייגענע קינדער פון דעם פערשטארבענעם אבער האָבען פון איהם נאָר ניט געקענט ירשה'נען. וואָרים אזוי וויי אלץ האָט זיך געריכטעט נאָך דער מוטער, האָבען דאָך די קינדער ניט צוגעהערט צו די גענס פון זייער פאָטער, נאָר צו די גענס פון זייער מוטער. זיי האָבען נאָר געקראָגען ירושה פון דער גענס פון דער מוטער, אין אַנפאַנג בשותפות מיט דער גאַנצער גענס, דערנאָך אפשר אויך אליין. דאָס פערמעגען אבער פון זייער פאָטער האָט געמוזט בלייבען אין

האָט זיי איצט געקענט בענוצען אלס ארבייטס־קראפט. בעזאָנדערס ווען די סטאָדעס בהמות זיינען איבערגעגאנגען אין גאנצען אין דעם בעזיץ פון דער אייגצעלנער פאמיליע. די פאמיליע האָט זיך ניט פערמעהרט אזוי געשווינד ווי די בהמות. האָט מען געדארפט מעהר מענשען, אכטונג צו געבען אויף די בהמות. צו דעם האָט מען געקענט בענוצען דעם קריעגס־געפאנגענעם פיינד. אויסערדעם האָט מען געקענט מאכען, אז די געפאנגענע פיינד זאָלען זיך פלאָדענען אזוי געשווינד ווי די בהמות זעלבסט. פון דעמאָלט אָן זיינען שקלאַפען געווארען א פערמענען, אזוי גוט ווי בהמות. (ביי אברהם אבינו שטעהט, אז גאָט האָט איהם געבענשט מיט א גרויסע עשירות אין אָקסען, אייזלען, קעמלען, שאָף, קנעכט און דיענסטען.)

אזעלכע עשירות'ן, אזוי באלד ווי זיי זיינען שוין איבערגעגאַנגען אין דעם פריוואט־בעזיץ פון דער פאמיליע און האָבען זיך פערמעהרט, האָבען זיי געגעבען א מעכטיגען שטויס צו דער ווייטערער ענטוויקלונג פון דער געזעלשאפט, וועלכע איז געווען געגרינדעט אויף די פאָרונגס־עהע און אויף די גענס נאָך מוטערעכט. דער פאָטער פון דער פאמיליע איז נעמליך איצט געווארען דער פארשטעהער פון די פערמעגענס פון דער פאמיליע. דאָס האָט געפיהרט דערצו, אז דאָס ירושה־רעכט זאָל זיך ענדערען, אנשטאָט פון דער מוטער, זאָל מען ירשה'נען פון פאָטער. האָט ער שוין געגומען מעהר אכטונג געבען, אז ער זאָל וויסען וועד עס זיינען זיינע קינדער, זיינע יורשים. פאָרונגס־עהע איז דאָך שוין געווען פון פריהער, נאָר זי איז ניט געווען שטרענג אָבגעהיט און ניט פעסט פערבונדען. יעצט אָבער, צוליעב די אויפגעקומענע עשירות, האָט מען די פאָרונגס־עהע געמאכט ביסלעכווייז אלץ שטרענגער און שטרענגער, אלץ פעסטער און פעסטער, כדי אז דער פאָטער זאָל זיין זיכער וועד זיינע קינדער זיין. אויף אזא אופן איז צוגעקומען אין דער פאמיליע, צו דער מוטער, אויך א זיכערער בעגלויביגטער לייבליכער פאָטער. ער איז נאָך דערצו וואהרשיינליך געווען מעהר א זיכערער בעגלויביגטער פאָטער, ווי א סך „פאָטערס" פון היינטיגע צייטען!

פאר וואָס איז דער מאן געווען דער אייגענטהימער פון די עשירות? וויל נאָך דער צוטיילונג פון ארבייט אין דער פאמיליע דעמאָלט, איז דעם מאן צוגעפאלען די ארבייט צו בעזאָרגען שפייז און

צו מאַהלען, אז געהערט האָט די עשירות צו א גאנצע גענס און אברהם איז געווען דער הויפטמאן פון די גענס וואס זיין רעלע אלס הויפטמאן געהט איבער בירושה פון פאָטער צו זוהן. סיי ווי סיי אָבער איז אזוי פיעל זיכער, אז ער ווערט דאָ ניט פאַרגעשטעלט ווי א היינטיגער גביר, וועלכער איז גאנץ אליין פריוואט־אייגענטהימער. און ווייטער איז זיכער, אז וואו נאָר מיר קומען צו צו דעם שוועל פון די בע־גלויבטע געשריעבענע היסטאָריע, געפינען מיר שוין אומעדום די סטאדעס אין פריוואט־אייגענטהום פון פאמיליען־פאַרשטעהער, פונקט ווי צו איהם געהערען אויך די קונסט־פראָדוקטען פון דער בארבארייי, ווי מעטאל־גענייג, לוקסוס־ארטיקלען און ענדליך אויך דאָס מענשליכע פיה — די שקלאפען.

דען אויף דיעזער שטופע איז אויך די שקלאפעריי ערפונדען געווארען.

פאר דעם מענשען פון די אונטער־שטופע פון בארבאריי האָט א שקלאף קיין שום ווערדע ניט געהאט. ווייל די מענשליכע אר־בייטס־קראפט קען אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג נאָך ניט ארויסגעבען מעהר, ווייל דער מענש ברויכט אויפצוועסען. אפשר עפעס מעהר, אָבער אזוי ווייניג, אז צוליעב דעם לוינט זיך ניט איהם צו האלטען פאר א שקלאף. דעריבער האָבען די אינדיאַנער פון אמעריקא זייערע בעזיעגטע פיינד גאנץ אנדערש בעהאנדעלט, ווי מענשען פון א העכערע שטופע האָבען זייערע פיינד בעהאנדעלט: די אינדיאַנער פלעגען די מענער פון זייערע בעזיעגטע פיינד טויטען, אָדער זיי פלעגען זיי אויפנעהמען אין דעם שטאם פון די זיעגער אלס ברידער. די וויבער פון די בעזיעגטע פלעגען זיי היראטהען, אָדער אויך זיי מיט זייערע איבערלעבענדע קינדער אריינגענעהמען צווישען זיך פאר אייגענע.

וען אָבער עס איז איינגעפיהרט געווארען צו האָדעווען בהמות, און מען האָט שוין געקענט בעארבייטען מעטאל, וועבען און ענדליך אויך בעארבייטען פעלדער, איז דאָס אנדערש געווארען. דאן האָט שוין א מענש געקענט נוצען צו בעשאפען עשירות אריבער זיין פער־ברויך. די וויבער, וואס פריהער האָט מען זיי געקענט קריגען אזוי לייכט בחנם, האָבען איצט געקראגען א טויש־ווערטה און זיינען גע־קויפט געווארען. אזוי איז עס אויך געווארען מיט די מענער. מען

פון אײנפאכסטען סאָרט. אזוי איז עס געווען ביז אויף די אונטער־שטע שטופע פון דער בארבארײ. אָנגעקליבענע שפּייז איז ניט גע־ווען. וואס צו עסען האָט מען געמוזט טאָג פאר טאָג געהן ערשט זו־כען. יעצט אָבער, ביי די מיטעל־שטופע און אויבער־שטופע פון בארבארײ, וואו דער מענש האָט זיך אויסגעלערנט (אין דער אלטער וועלט) האָדעוועז בהמות, האָט מען שוין אויסגעהאָדעוועט גאַנצע סטאָדעס רינדער, שאָף, ציעגען, קעמלען, אייזלען, חזירים, פערד. אין דעם האָבען דיעזע מענשען שוין געהאט א פערמעגען, וועלכען מען האָט נאָר געדארפט אָבהיטען און פּפלעגען אויפ'ן אײנפאכסטען ארט, האָט דאָס זיך פרמעהרט וואָס וויטער אלץ שנעלער און דאָס האָט געגעבען א רייכע מאָסע שפּייז, מילך און פלייש. דיעזע רייכע פאסטוכער־פעלקער האָבען זיך דאן געגומען פערשפרייטען און פער־טרייבען אַנדערע פעלקער — אזוי איז עס געווען מיט די אריער אין אינדיען, אין דעם לאַנד פון די פינף שטראָמען און אין דעם גע־גענד פון דעם טייך גאַנגעס און אויך אין די סטעפּעס ארום די טיי־כען אָקסוס און יאקסארטעס, וועלכע זיינען דעמאָלט געווען נאָך רייכער אין וואסער; און אזוי איז עס אויך געווען מיט די סעמיטישע פעלקער אין די טהאָל־לענדער פון די טייכען פּרת און חדקל. איצט איז ביי דיעזע מענשען בהמות־האָדעוועז געוואָרען די וויכטיגסטע בע־שעפטיגונג און דאָס הויפּט־מיטעל צו בעשאפען ערנעהרונג. אלע פריהעריגע מיטלען פון בעשאפען שפּייז האָבען געגומען שפּיעלען א גאַנץ קלייגע ראָלע. די יאגד, וועלכע איז פריהער געווען א נויט־וועגדיגקייט, איז איצט געוואָרען א צייט־פערטרייב, א לוקסוס.

וועמען אָבער האָט געהערט דיעזער נייער רייכטהום? גאָר אין אָנהויב האָט ער אָהן שום ספק געהערט צו די גענס. אָבער שוין פריה האָט זיך געמוזט האָבען ענטוויקעלט פּריוואט אייגענטהום אין די סטאָדעס.

אין חומש בראשית וועלט געמאָהלען, ווי אברהם אָבינו איז געווען זעהר רייך און האָט פערמאָגט גרויסע סטאָדעס בהמות. עס איז שווער צו זאגען, אויף וועלכען אופן מיינט דער פערפאַסער איהם פארצושטעלען אלס אייגענטהימער פון זיינע סטאָדעס, — צי דורך דעם וואס טאָקי ער אליין, פערזענליך, האָט געהאט דאָס רעכט דער־צו, אלס דער הויפּט פון א פאמיליען־געמיינשאפט, אדער מיינט ער

עהע, איז די פאַמיליען־גרופּע שוין געקומען צו איהר לעצטע מעגליכע אייִנהייט, עס זיינען אין איהר שוין ניט מעהר געבליעבען ווי איין מאַן און איין פרוי; אַזוי ווי אין שטאַפען איז דער מאַלעקול פון צוויי אַטאָמען, ווי די כעמיקער רופען דאָס. דערמיט האָט די נאַטירליכע אַבקלייבונג שוין אַבגעטהאָן איהר גאַנצע אַרבייט. אויף דעם וועג איז שוין גאָר ניט מעהר געבליעבען פאַר איהר צו טהאָן. איצט וועט די פאָרונגס־עהע האָט זיך ווייטער ענטוויקעלט ביז צו פעסטער מאַנאָגאַמיע, האָבען אין דיעזער ווייטערער ענטוויקלונג שוין געמוזט אַרבייטען אַנדערע אורזאַכען, נייַע: ג ע ז ע ל ש א פ ט ל י כ ע אורזאַכען האָבען דאָ געמוזט צוקומען אַלס טרייב־קרעפטען. אַז ניט, וואָלט שוין ניט מעהר געווען קיין גרונד, פאַר וואס פון דער פאָרונגס־עהע זאָל אַרויסקומען א נייַע פאַמיליען־פאָרמע. אבער געזעלשאַפט־ליכע טרייב־קרעפטען זיינען אויפגעטרעטען און געמוען ווירקען.

אין אמעריקא, ביי די אינדיאַנער, איז די ענטוויקלונג פון פאַמיליע שוין ווייטער ווי די פאָרונגס־עהע ניט געקומען. די פאָרונגס־עהע איז אם שארפסטען און דייטליכסטען ענטוויקעלט ביי דיעזע מענשען. אָבער ווייטער זיינען זיי ניט געקומען. קיין שום ציוויליזאַציע ניט, אז ביי די אינדיאַנער אין אמעריקא זאָל זיך האָבען ענטוויקעלט א העכערע פאַמיליען־פאָרמע; אז ביי זיי זאָל אמאָל ערגעץ, — איידער מען האָט זיי ענטדעקט און ערָאבערט — זיין געווען א פעסטע מאַנאָגאַמיע. אנדערש אָבער אין דער אלטער וועלט. ווען מיר ווילען בעטראכטען די ווייטערע ענטוויקלונג, מוזען מיר אלזא פערלאָזען אמעריקא און זיך וועגדען צו דער אלטער וועלט.

אין דער אלטער וועלט איז אויף דיעזער שטופע פון ענטוויקלונג אויפגעקומען עשירות אין לעבענסמיטלען. מען האָט געצאָהמט הויז־טהירע און געהאָדעוועט גאַנצע סטאָדעס בהמות. פון דעם האָבען זיך ענטוויקעלט קוואַלען פון רייכטהום, פון וועלכע מען האָט פריהער קיין אַהנונג ניט געהאט. און דאָס האָט בעשאפען גאַנץ נייַע געזעלשאַפטליכע פערהעלטניסע. פאַר דעם האָבען מענשען שוין אויך געהאט שטענדיגען פערמעגען, אָבער ער איז בעשטאַנען כמעט נאָר אין דעם הויז, די קלוידונג, זעהר פּראָסטע צירונג און אין די וועפּק־צייגען צו בעשאפען און צוצוגרייטען שפּייז, ווי שיפלעך (אַרויסצופאהרען כאפען פיש), געווער (צו פאַנגען חיות), הויז־ווירטהשאפט

קיין אַנדערע ניט האָבען). ערשט נאָכדעם ווי די פרויען האָבען אויס־געפיהרט דעם איבערגאַנג צו די פֿאָרונגס־עהע, האָבען שוין די מע־נער נעקענט נעהן נאָך א שריט ווייטער און מאכען דערפון א שטרענ־גע מאָנאָגאַמיע — פערשטעהט זיך, נאָר פאר די פרויען. זיי אליין, די מענער, האָבען זיך ווייטער נעקענט האָבען א סך ווייבער.

די פֿאָרונגס־פאַמיליע איז אויפגעקומען דעמאָלט, ווען די מע־שען האָבען זיך נעפונען, אין זייער ענטוויקלונג, אויף דער נרענץ צוויישען ווילדהייט און בארבארייי. 'סרוב איז די פֿאָרונגס־עהע שוין דאָ אויף דער אויבער־שטופע פון דער ווילדהייט. ביי א טייל מע־שען־סאָרטען בעווייזט זי זיך ערשט אויף די אונטער־שטופע פון דער בארבארייי.

די פֿאָרונגס־עהע איז די כאראקטעריסטישע פאמיליען־פאָרם פון דער בארבארייי; פונקט ווי די נרופען־עהע איז די כאראקטע־ריסטישע פאמיליען־פאָרם פון דער ווילדהייט און די מאָנאָגאמיע — פון דער ציווילִיזאציאן.

די ענטוויקלונג פון פאמיליען־לעבען נעהט אלזאָ אויף דעם וועג, או וואס ווייטער ווערען אלץ מעהר מענשען אויסגעשלאָסען פון דעם נעשלעכטס־פערקעהר מיט אַנאַנדער און אלץ־ווייניגער זיינען אָנגעווויעזען אייניע אויף די אנדערע. ביז עס קומט צו נאָר אייניעם מיט אייניער.

ביז צו דער פֿאָרונגס־עהע, קומט דיעזע ענטוויקלונג ארוים 'סרוב פון נאַטירליכע אורזאכען, פון „נ א ט י ר ל י כ ע א ב־ק ל י י ב ו נ נ", ווי מיר האָבען נעזעהן. דאָס הייסט, פון נאַטור האָבען זיך אָבנעקליעבען צו בלייבען עקזיסטירען די מענשען, וואס האָבען ניט קיין נעשלעכטס־פערקעהר אבי ווער מיט אבי וועמען, נאָר בלויז נעווייסע מענער מיט נעווייסע פרויען. פון די קומען ארוים נעזינטערע און קרעפטיגערע קינדער, בלייבען זיי ני־כער איבערלעבען. וואס מעהר אויסנעהיט און איבערקלייבענדיג מע־שען זיינען אין זייער נעשלעכטס־פערקעהר, אלץ קרעפטיגערע דורות קומען פון זיי ארוים און אלץ גיכער קלייבען זיי זיך אָב פון נאַטור אריבערצולעבען אנדערע מענשען. דיעזע נאטירליכע אָבקלייבונג האָט אבער נאָר נעקענט דערפיהרען די ענטוויקלונג פון דער פאמיליע ביז צו די פֿאָרונגס־עהע. וועו עס איז שוין נעקומען צו דער פֿאָרונגס־

צו זיין אויף א צייט אַדער אויף אַלע מאָל א פרוי נאָר פאר איין מאן. דאָס איז געווארען ביי זיי בעטראכט אַלס אן ערלייזונג.

ווי אזוי איז געקומען אזא ענדערונג אין די געפיהלען פון די פרויען? זיי האָבען אזעלכע געפיהלען ניט געהאט, אזוי לאנג ווי זייער לעבען איז צונעגאנגען אויפ'ן אלטען שטייגער: — אזוי לאנג ווי נאָר קליינע נענם האָבען געלעבט צוזאמען, און זיי האָבען זעהר ווייניג געהאט, און אלץ וואָס זיי האָבען געהאט איז געווען בשותפות, קאָמוניסטיש, — איז די גרופּע צוזאמען־לעבענדע מענשען געווען איין פאַמיליע און זייער בשותפות'ער געשלעכטס־לעבען איז געווען נאַאיוו, נאַטירליך, אזוי ווי נאָך פון וואלד ניט ארויסגעקומען. אָבער שפּעטער האָבען די מענשען וואָס ווייטער אלץ מעהר פערבעסערט זייער ארבייט, דורך די ענטוויקלונג פון ערפינדונגען אין די ווערק־צייגען און ארבייטס־מעטהאדען. די דאָזיגע ענטוויקלונג האָט געבראכט צו מעהר פערמענען. דאָס האָט אונטערגעגראָבען דעם אור־שפרינגליכען קאָמוניזמוס. און גרעסערע מאסען מענשען האָבען זיך צוזאמענגעקליעבען אויף איין אָרט. און זיי זיינען ניט מעהר געווען איין פאַמיליע מיט א שותפות'ן לעבען. און זיי זיינען ניט מעהר געווען אזוי נאַטירליך־נאַאיוו. אונטער אזעלכע אומשטענדען, ווען די פרוי איז געווען ווייטער א פרוי פאר אלעמען, איז דאָס איהר שוין נעווארען עקעלהאפט און אונערטרעגליך. האָט זי זיך ענדליך דערפון בעפרייט.

פון די מענער האָט דיעזער פאַרטשריט סיי ווי סיי ניט געקענט קומען, שוין דורך דעם אליין ניט, ווייל זיי איז די גרופּען־עהע ניט געווען אונערטרעגליך; זיי איז דאָס אנגענעהם. זיי איז איבער־הויפט קיינמאל ניט איינגעפאלען דאָס אבצושאפען פאר זיך, אויך ביז היינט ניט. דען אין דער ווירקליכקייט לעבען דאָך די מענער היינט אויך אין גרופּען־עהע, כאטש עם האָט ניט אזא פנים.

די פרויען זיינען דאָס אלזא געווען, וואָס האָבען געמאכט דעם אריבערגאנג צו די פאַרונגס־עהע.

מיר האָבען שוין געזעהען, אז די פאַרונגס־עהע הייסט, אז איין פרוי האלט זיך א צייט ביי איין מאן, אזוי לאנג ווי זיי האָבען חשק. אָבער דאָס איז נאָך ניט די היינטינע שטרענגע מאָנאָגאמיע (וואו איין מאן און אייך ווייב בלייבען שטרענג פערבונדען און טאָרען

„רעכט פון די ערשטע נאכט" אויף איהר. אז דאָס איז בעשטאנען אין אראגאניען (א פראווינץ אין שפאניען) צום ביישפיעל, קען מען זעהען פון א קעניגליכען בעפעהל, וואס האָט דאָס אבגעשאפט. אין אראגאניען האָט נעמליך געהערשט די שענדליכסטע פאנטשיזנע, כאָטש אין קאסטיליען (אן אנדערע פראווינץ אין שפאניען) איז דער פויער קיין מאל קיין פאנטשיזניק ניט געווען. די שענדליכע פאנטשיזנע אין אראגאניען האָט אבגעשאפט קעניג פערדינאנד דער קאטוילישער. זיין בעפעהל וועגען דעם, פון יאהר 1486, איז נאך דא. אין דעם דאָקומענט שטעהט אָט אזוי: „מיר פסק'ענען און ערקלערען, אז די אויבען־דערמאנטע האררען (סעניאָרס, באראנען) . . . האבען קיין רעכט ניט צו שלאפען ביי די כלה פון א פויער די ערשטע נאכט פון זייער חתונה, אויך ניט אריבערצושפרייזען איבער דער כלה און איבער איהר בעט, וועו זי האָט זיך געלייגט, וויי זיי (די האררען) טהוען צום צייכען פון זייער בעהערשונג. אויך קענען זיי זיך ניט בענוצען מיט דער טאכטער אדער מיט דעם זוהן פון דעם פויער געגען זייער ווילען". (סוגענהיים, אין זיין בוך איבער די פאנטשיזנע, בריינגט דיעזען דאָקומענט אין זיין קאטילינישען אריגינאל.) (בעבעל בריינגט א מאסע בעווייזע, אז עס איז אין פיעלע לענדער געווען איינגעפיהרט „דאָס רעכט פון די ערשטע נאכט", און שפעטער אנדערע מנהגים אלס אן „אויסקויפונג" פון דיעזען רעכט. זעה זיין בוך „די פרוי", אידישע איבערזעצונג, זייט 98 און ווייטער. — א י ב ע ר ז.)

וואר האָט אבגעשאפט די אלע פיהרונגען? וואר האָט געבראכט דערצו, אז דאָס זאל הייסען ניט אראנטליך פאר דער פרוי? אז אראנטליכקייט זאל פאדערען, אז די פרוי זאל נאר זיין א פרוי צו איין מאן? באכאפען זאגט דורכאויס, אז דעם שריט דערצו האבען דער עיקר די פרויען אליין געמאכט. ער רופט דאָס — דער איבערגאנג פון „העטעריזמום" (זנות) אדער „זומפף־צייגונג" (ניאוף) צו אייניצעל־עהע. צו דעם אריבערגאנג האבען, זאגט ער, געבראכט די פרויען. און ער האָט אונבעדינגט רעכט. די פרויען האבען דערפיהלט, אז עם ערניעדעריגט זיי צו זיין הפקר פאר אלעמען און אז דאָס איז אן אונטערדריקונג פאר זיי. האבען זיי אלץ שטארקער און שטארקער געפאדערט און געוואונשען א רעכט אויף קיישהייט (צניעות), א רעכט

אנטוואָרטליכקייטען פאר די קינדער פאלען אויף איהר; פון א טא־טען וויסען זיי גאָר ניט. אויך זעהט אוים, אז דער פרוי פאלט גאָר קיינמאל ניט איין, אז זי אדער איהרע קינדער האָבען עפעס צו פא־דערען פון איהם".

די ציוויליזירטע מענשען וואונדערען זיך איבער דעם און קענען דאָס גאָר ניט בענרייפען. אָבער דאָס איז אייגפאך דער רעגעל ביי אלע מענשען, ביי וועלכע עם פיהרט זיך נאָך מוטעררעכט און גרו־פען־עהע.

וויעדער ביי אנדערע פעלקער איז גאָר א מאדע, אז אלע פרייגד און קרובים פון דעם חתן אדער אלע חתונה־געסט נעהמען זיך אָב, אויף די חתונה גופא, דאָס אלטע רעכט פון אלע מענער אויף דער כלה און צולעצט קומט ערשט דער חתן. פערצייטענס איז עס אזוי נעווען אויף די באלעארען אינזלען און ביי די אויגילער אין אפריקא; ביי די בארעאָס אין אבעסיניען איז עס נאָך היינט אזוי.

ביי וויעדער אנדערע פעלקער נעהמען זיך אלע מענער אָב דאָס רעכט שוין ניט אליין, נאָר דורך זייער פארשטעהער; א בעאמטער, דער הויפטמאן פון שטאם אדער פון די נענס, דער „קאזים", דער „שאמאן", דער פריסטער, דער פירשט, אדער וויי ער רופט זיך דארט, איז דערביי דער שליח פון דער גאנצער געמיינשאפט און ער נעהמט זיך אָב פאר זיי אלע „דאָס רעכט פון די ערשטע נאכט" ביי דער כלה. די היינטיגע שרייבער פון די ניי־ראמאנטישער שולע בעמיהען זיך צו לייקענען, אז עס איז אמאל געווען איינגעפיהרט אזא „רעכט פון די ערשטע נאכט". זיי בעמיהען זיך דיעזען פלעק פון דער היילי־גער אלטער צייט וויים צו וואשען. אָבער וואָס העלפט דאָס? עס איז דאָך א פאקט. נאָך היינט בעשטעהט דאָס ביי די מיסטע אייג־וואָהנער פון אלאסקא־געגענד, ביי די טאהוס אין נארד־מעקסיקא (ווי באנקראפט בעשרייבט) און ביי אנדערע פעלקער. און וויניגסטענס איז עס אזוי נעווען אין גאנצען מיטעלאלטער אין לענדער וואָס זיי־נען אורשפרינגליך געווען קעלטיש, צום ביישפיעל אין אראגאניען. דיעזער מנהג איז ביי זיי ארויסגעקומען דירעקט פון דער גרופען־עהע. אלע מענער פון דער נענס זיינען פריהער נעווען איהרע מע־נער דאָס גאנצע לעבען, יעצט נעהט זי וועלען אויגעמם ווייב, נעהמען זיך פריהער אלע אָב דאָס זייערינע דורך זייער הויפטמאן, מיט זיין

אבגעבען צו די געטער יעדעס יאהר; שפּעטער איז געווארען גע־ניג איין מאל פאר דער חתונה. פריהער זיינען די פערהייראטהע פרויען אויך געווען העטערען (קדשות, אבגעגעבען אלס פרוי צו גאט, דאס הייסט צו זיינע פרומע אין טעמפּעל); דערנאך האבען זיך נאר מיידלעך אזוי מקריב געווען; פריהער האט דיעזע „תשובה" גע־מוזט וויעדערהאלט ווערען בשעת זיי זיינען שוין געווען פערהייראטה, דערנאך בלויז פאר דער הייראטה; פריהער האט די פרוי דערביי גע־מוזט זיך מקריב זיין צו יעדען, דערנאך האט זי זיך שוין געקענט אויסקלייבען וועמען זי האט געוואלט". אזוי זהט מען, ווי ביסלעכ־וויז פערשווינדען איבערבלייבונגען פון אלטע פיהרונגען.

ניט ביי אלע פעלקער האט דיעזער מנהג א רעליגיעזע פערקליי־דונג. ביי א סך פעלקער זיינען די מיידלעך גלאט פריי פאר דער חתונה צו האבען געשלעכטס־פערקעהר מיט וועמען זיי ווילען. אזוי איז עס געווען ביי די טהראקען און קעלטען אין אלטערטהום, אזוי איז עס ביי א סך אור־אייגנוואהנער פון אינדיען, ביי די מאלטאישע פעלקער, ביי די איינגעבוירענע פון די זיד־זעע־אינזלען און ביי א סך אמעריקאנישע אינדיאנער. בעזאנדערס איז דאס אזוי כמעט אומעדום אין זיד־אמעריקא. יעדער, ווער עס איז נאר דארטען געווען אביסעל טיעפער אין לאנד, דערצעהלט דאס זעלבע. אזוי דערצעהלט, צום ביישפּיעל, דער פּארשער אגאסיז פון א רייכע פאמיליע פון אינ־דיאנישער אבשטאמונג: וועו ער איז בעקאנט געווארען מיט דער טאכטער פון דער פאמיליע, האט ער איהר איינמאל געפרעגט וואו איהר פאטער איז. ער האט געמיינט, אז איהר מוטער'ס מאן, וועל־כער איז געווען אן אפיציר אין דער מלחמה געגען פאראגוואי, איז נאטירליך דער טאכטער'ס פאטער. אבער די מוטער האט געענטפערט מיט א פריינדליכען שמייכעל: „זי האט ניט קיין פאטער, זי איז א טאכטער פון צופאל".

„אויף אזא אופן", זאגט אגאסיז, „רעדען די אינדיאנישע אדער האלב־בלוטיגע פרויען צו יעדער צייט וועגען זייערע אונעהעליכע קינ־דער; זיי חלום'ט זיך גאר ניט, אז אין דעם זאל זיין וואס צו שעה־מען זיך אדער זיי זאל קומען א פּאראוואורף דערפאר. און דאס איז ווייט פון אונגעווענליך. אונגעווענליך איז דאס געגענטהייל. די קינדער קענען אפט נאר זייער מוטער, דען אלע זארגען און פער־

נאָט־דיענערס. אין בבל פערצייטענס האָבען די פרויען געמוזט איין מאָל אין יאָהר זיך איבערגעבען צו די געטער־דיענער אין דעם טעמ־פּעל פון די מיליטא. אנדערע פעלקער פון פאָדער־אזיען האָבען נע־שיקט זייערע מיידלעך יאָהרען־לאַנג אין דעם טעמפּעל פון די נעטין אנאיטאס, וואו זיי האָבען זיך אליין אויסגעקליבען בחורים מיט וועמען צו האָבען פרייע ליעבע; פריהער האָבען די מיידלעך ניט געטאָרט הייראטהען. עהנליכע מנהגים, אין א רעליגיעזער פערקליי־דונג, זיינען געווען ביי כמעט אלע פעלקער אין אזיען, צווישען דעם מיטעל־מער און דעם טייך גאַנגעס.

אז דיעזער מנהג איז ווייט פערשפרייט האָט דער ערשטער ענט־דעקט באכאפען. דאָס איז די פיערטע גרויסע ענטדעקונג זיינע. באכאפען ערקלערט, אז דאָס איז געווען א „קרבן חטאת", וואס דער־מיט האָבען די פרויען זיך אויסגעקויפט ביי די געטער, פאר וואָס זיי געהען איבערטרעטען זייער אלטען געבאָט, אז יערע פרוי זאָל זיין פאר אלע מענער. זיי האָבען בעטראכט, אז וואָס איין פרוי געהט זיך אבגעבען נאָר צו איין מאן — אזוי איז באכאפען'ס סברא — איז א זינד געגען די געטער; האָבען זיי דאָס „ארויסגענומען א תשובה" פאר די זינד מיט דעם, וואָס זיי האָבען פריהער מקריב גע־וועז זייער יונגפרוישאפט צו די געטער. אין אמת'ן אָבער איז אויך דיעזער מנהג נאָר אן איבערגאנגס־פאָרמע פון דער פריהעריגער גרו־פען־עהע צו דער שפעטערער פאָרונגס־עהע. דאָס „ארויסנעהמען א תשובה", מיט וואָס די פרוי האָט זיך אויסגעקויפט איהר רעכט צו בלייבען נאָר פאר איין מאן, איז נאָר א מיסטישער אויסדרוק. אין אמת'ן האָט זיך די פרוי דערמיט אויסגעקויפט ניט פון א געטער־געבאָט, נאָר פון א וועלטליכער אייניכטונג: זי האָט זיך דערמיט אויסגעקויפט פון די אלטע מענער־געמיינשאפט אין דער גרופען־עהע און זיך איינגעקויפט דאָס רעכט צו לעבען אין פאָרונגס־עהע, צו געהערען נאָר צו איין מאן.

איבערבלייבונגען פון די אלטע אונטערגעגאנגענע פיהרונגען פער־שווינדען ביסלעכווייז. אויך דיעזע „תשובה־ארויסנעהמען", וואָס די פרויען האָבען אויף זיך גענומען, אום זיך אויסצוקויפען פון די פריה־ערדיגע גרופען־עהע, איז מיט דער צייט געווארען אלץ לייכטער. באכאפען בעמערקט שוין דאָס: „פריהער האָט די פרוי געמוזט זיך

נאָך אין אויסטראַליען. ביי אייניגע פעלקער קומט עס פאָר, אז די עלטערע מענער, די הויפטלייט און צויבער־פריסטער האַלטען נאָך פאָר זיך די ווייבער־געמיינשאפט און מאַנאָפּאַליזירען די מיסטע פרויען פאָר זיך; אָבער דערפאָר מוזען זיי ביי פעסטליכקייטען און גרויסע פּאַלקס־פערזאַמלונגען צוריק לאָזען בעשטעהן די אַלטע ווייבער־געמיינשאפט פאר אַלע און ערלויבען זייערע פרויען זיך צו פערווייַלען מיט די יונגע מענער. דער פּאָרשער וועסטערמאַרק ברייַנגט א סך ביישפּיעלע פון אזעלכע פעסטליכקייטען, ביי וועלכע עס ווערט אויף א קורצע צייט צוריק פריי דער אַלטער געשלעכטס־פערקעהר פון אַלע מיט אַלע, — אזוי איז עס אין אינדיען ביי די פעלקער האָס, סאַנטאַלס, פּאַנטשאַס און קאָטאַרס, ביי אייניגע אפריקאַנער פעלקער און אזוי ווייטער. וועסטערמאַרק לייקענט אָבער, אז עס איז אמאָל געווען ביי מענשען א שטענדיגע גרופען־עהע. אַלזאָ, ערקלערט ער, אז דיעזע מנהגים, — פון פעלקער וואס קומען זיך אמאָל אין א יום טוב צוזאמען אויף פרייען געשלעכטס־פערקעהר אָהן אונטערשיעד וער מיט וועמען, זיינען ניט קיין איבערבלייבונג פון אן אמאָליגע גרופען־עהע, נאָר דאָס איז, זאָגט ער, אן איבער־בלייבונג פון די „בריהוננס־צייט", וואָס עס איז געווען ביי נאָר די ערשטע מענשען פונקט ווי עס איז ביי די חיות (א צייט אין יאָהר, וועלכע זיי פּאַרען זיך). דיעזע ערקלערונג איז מערקווירדיג. (דען מען זעהט דאָך, אז דער מענש האָט ניט קיין נאַטור זיך צו פּאַרען אין א בעזונדערע צייט אין יאָהר מעהר ווי געווענליך. א מנהג קען זיך ענדערען און אין גאַנצען פערגעסען ווערען, אָבער פון אזא איינגעבוירענע נאַטור וואָלט דאָך אלץ געבליבען א שפור ניט בלויז אין מנהג, נאָר אין דער נאַטירליכער אייגענשאפט. ניין ניט פון אזא נאַטירליכע אייגענשאפט איז דאָס אן איבערבלייבונג, נאָר פון דעם מנהג פון גרופען־עהע, וועלכע איז מסתמא בעשטאַנען אמאָל ביי אַלע מענשען. — א י ב ע ר ז.)

* * *

יעצט קומען מיר צו א נייעם אינטערעסאַנטען פונקט.

ביי א סך פעלקער איז אייגנעפיהרט, אז עס איז א „דין" פון דער רעליגיע, א הייליגע מצוה, אז די פרוי זאָל זיך אמאָל איבערגעבען „צו גאָט", דאָס הייסט דורך נאָט'ס שליחים, די פּריסטערס אָדער אזוי

ווירקליך דאס, וואס דאס ווארט דאמע בעדייט: א הערין (האַרעג־טע), און נאך איהר לאנג איז זי דאס אויך. —

* * *

אלזא, ביי די אינדיאנער אין אמעריקא בעשטעהט היינט פאַ־דונגס־עהע. איין מאן האט איין ווייב און זיי בלייבען מאן און ווייב ביז ער אדער זי ווילֿ זיך שיידען. צי הייסט דאס אבער, אז ביי זיי איז די פריהעריגע גרופען־עהע שוין אין גאנצען פערשוואונדען? דאס מוז נאך ערשט געוויער אויסגעפארשט ווערען. מען דארף נאך אונ־טערזוכען די פיהרונגען פון די נאדדוועסטליכע אינדיאנער, און בע־זאנדערס די זיד־אמעריקאנישע, וועלכע שטעהען נאך אויף די אוי־בערשטופע פון ווילדהייט. פון די אינדיאנער פון זיד־אמעריקא וע־דען דערצעהלט א סך ביישפיעלע פון געשלעכטס־לעבען, וואס צייגען, אז ביי זיי איז א מאן זעהר ווייניג צוגעבונדען נאר צו אייַן פרוי און א פרוי צו אייַן מאן. עס איז דעריבער קוים אנצונעהמען, אז ביי זיי איז די גרופען־עהע שוין אין גאנצען פערשוואונדען. יעדענפאלס זיינען נאך שפורען דערפון געבליעבען. ווייניגסטענס ביי 40 נאדד־אמעריקאנישע אינדיאנער שבטים פיהרט זיך, אז דער מאן, וואס הייראטה די עלטסטע שוועסטער, האט דאס רעכט צו נעהמען אלע איהרע שוועסטערן אויך פאר ווייבער, אזוי געשווינד ווי זיי וע־דען דערוואקסען. דאס איז אן איבערבליבונג פון די פריהעריגע אייגפיהרונג, אז אלע שוועסטערן זיינען נעווען צוזאמען די ווייבער פון אלע זייערע מענער. (ווער ווייסט, אויב אויף דעם צייגט ניט די מעשה פון יעקב'ן מיט רחל און לאה'ן? — א י ב ע ר ז.) און פון די אינדיאנער פון דעם קאליפארנישען האלב־אינזעל (וועלכע שטעהען אויף די אויבער־שטופע פון ווילדהייט) דערצעהלט דער פארשער באנק־ראפט, אז זיי האבען געווויסע פעסטליכקייטען, וועז מעהרערע „שבטים" קומען זיך צוזאמען צו דעם צוועק צו האבען געשלעכטס־פערקעהר אהן אונטערשיעד ווער מיט ווען. מען קען זיך פאר־שטעלען, אז דאס זיינען ניט קיין שבטים, נאר געזעלשאפטען, וועלכע האל־טען דאס אויף, אין דיעזע פעסטליכקייטען, די דונקעלע עראינערונג אן דער צייט, וועז די פרויען פון איין נענס זיינען נעווען די געמיינ־שאפטליכע ווייבער פון די מענער פון די אנדערע נענס, און יענע זיינען נעווען זייערע געמיינשאפטליכע מענער. דיזעלבע זיטע הערשט

קלאן, צו איין גענס. (די מענער קומען דאָרטען אהין פון פערשיע־
דענע אנדערע גענטעס. זיי זיינען דאָרטען ווי אורחים. די קינדער,
וואָס ווערען אין דיעזער הויזהאלטונג געבוירען, האלטען מיט די מו־
טערס, וויל יעדער וויסט זיכער, ווער זיין מוטער איז. ווער דער
פאָטער איז, וויסט מען ניט. דעריבער האלטען די יונגווארג מיט די
מוטערס און די מוטערס האָבען די מאכט. ווען די יונגע מענליכע
קינדער וואקסען אויס, נעהען זיי זוכען זיך אייניצובעטען אין אן אנ־
דערע קאמוניסטישע הויזהאלטונג פון אן אנדערען קלאן, אדער גענס,
צו זיין דאָרטען די מענער פון די מיידלעך. די מיידלעך בלייבען אין
זייער מוטער־הויז. זייערע מענער זיינען אימער די פרעמדע. אויך
אזא אופן בלייבען די פרויען די הערשערינס און דער יחוס, די אָבשטא־
מונג רעכענט זיך נאָך זיי.) אזוי איז עס געווען אין דער אורצייט
כמעט אומעדום. דיעזע קאָמוניסטישע הויזהאלטונגען זיינען געווען
דער פונדאמענט פון די פרויען־הערשונג, די מאטעריעלע אומשטענ־
דען, וואס האָבען ארויסגעבראכט די ווייבער־הערשונג, וועלכע איז
געווען אומעדום פערשפרייט. דאָס האָט אויך באכאָפען ענטדעקט
און דאָס איז זיין דריטער פערדיענסט. —

עס איז אמת, אז ביי די ווילדע און בארבארען ווערען די ווי־
בער בעלאסטעט מיט צו שווערע ארבייט. אזוי בעריכטען די רי־
זענדע און מיסיאָנערען. אָבער דאָס איז אויך קיין פאל ניט קיין
בעוויי, אז דאָס וואָס עס איז ביז אהער געזאָגט איז ניט ריכטיג. די
פרוי מעג שפיעלען אין דער געזעלשאפט א הערשענדע ראָלע, אָבער
דאָך קען אויך איהר חלק אויספאלען שווערע ארבייט, וויל די טיי־
לונג פון ארבייט צווישען ביידע געשלעכטער קומט ארוים פון אנ־
דערע אורזאכען. פעלקער, ביי וועלכע די ווייבער מוזען א סך מעהר
ארבייטען ווי עס קומט זיי לויט נאָך אונזערע בענריפען, — אזעל־
כע פעלקער האָבען א סך מעהר ווירקליכע אכטונג פאר די פרויען,
ווי אונזערע אייראָפעער. די דאמע פון דער ציוויליזאציאן ווערט
בעשאָטען כלומר'שט מיט ליעבליכקייטען און פון יעדע ווירקליכע אר־
בייט ווערט זי פרעמד; אָבער איהר געזעלשאפטליכע שטעלונג איז
א סך ניעדעריגער, ווי ביי דער פרוי פון דער בארבארי, וועלכע אר־
בייט שווער. די פרוי פון די בארבארען גילט אין איהר פאָלק אלס

הערשערינס. אלס עלטערען אנערקענט מען וויטער נאר די לייב־ליכע מוטער, ווייל עס איז אונמעגליך צו קענען מיט געוויסהייט א לייבליכען פאטער. דאס בעדייטעט א הויכע אכטונג פאר די פרויען, דאס הייסט פאר די מוטערס.

די וועלט האט זיך איינגערעדט, אז אין אנפאנג פון דער נעזעל־שאפטליכער ענטוויקלונג איז די פרוי געווען די שקלאפין פון דעם מאן. דיעזע מיינונג שטאמט פון די אויבערפלעכליכע אויפקלערונג פון דעם 18טען יאהרהונדערט. דאס איז אבער איינע פון די גרעם־טע אונזיניגקייטען. די פרוי איז ניט נאר פריי נאר אויך הויך גע־אכטעט ביי אלע ווילדע און ביי אלע בארבארען פון די אונטער־שטופע, מיטעל־שטופע און טיילוויז אויך אויף די אויבער־שטופע. און אויך ביי די פאָרונגם־פאמיליע איז די פרוי נאך נאכטעט. אויף דעם איז אן עדות ארטהור רייט, וועלכער איז געווען לאנגע יאהרען א מיסיאנער צווישען די סענעקא אינדיאנער. ער שרייבט:

„אין דער צייט, וען זיי וואוינען נאך אין די אלטע, לאנגע הויי־זער (אין קאמוניסטישע הויזהאלטונגען פון מעהרערע פאמיליען), איז דאָרט אימער איין קלאן (איין נענם) דער הערשענדער. די וויי־בער נעהמען זייערע מענער פון די אנדערע קלאנס (נענטעס). נע־וועהנליך בעהערשען די וויבער דאס הויז. די לעבענסמיטלען נע־הערען בשותפות צו די גאנצע הויזגעמיינשאפט. אבער וועה איז צו דעם מאן אדער ליעבהאבער וואס איז צו פויל אדער צו אונגעשיקט צו טהאן זיין חלק ארבייט און צושטייער צו נעבען דערמיט צו די שותפות'ע לעבענס־מיטלען, — יעדען אויגענבליק קען ער זיך ריכ־טען אויף דעם בעפעהל צו מאכען זיך זיין פעקעל און זיך אבצוטרא־גען. און ער טאר זיך ניט דערוועגען צו שטעלען זיך דאגעגען. מען דערנעהט איהם אזוי די יאהרען, אז דאס הויז איז איהם צו הייס. עס בלייבט איהם קיין אנדערע ברירה ניט, ווי צוריקצוגעהן צו זיין איינענעם קלאן. אדער, וואס עס איז 'סרוב דער פאל, זיך צו זוכען א נייע עהע אין אן אנדערען קלאן. די וויבער זיינען די גרויסע מאכט אין די קלאנס און אויך אומעדום. אפילו א הויפטלינג קענען זיי אמאל ארבאזעצען און איהם מאכען פאר דעם נעמיינסטען קריענער."

אזא קאמוניסטישע הויזהאלטונג איז די היים פון דעם קלאן פון די פרויען אין איהר, וועלכע נעהערען אלע, אדער 'סרוב, צו איין

וועלכע מיר בעטראכטען דא. דאָס איז נאָר בלויז די ארט, ווי זיך צו פערשאפען וועיבער אונטער דיעזע אומשטענדען. דאָס איז אָבער ניט קיין בעזונדערע סאָרט פאמיליע, ווי מעקלענגאן רופט דאָס, „רויב־עהע" און „קויף־עהע".

און וואו מען קויפט ניט און מען רויבט ניט קיין וועיב, קלייבען זיך אויך ניט חתן כלה אליין אוים אייגע די אנדערע דורך ליעבע. אָפט פרענט מען זיי נאָר ניט. זייערע מוטערס שליסען דעם שידוך. אזוי איז עס ביי די אינדיאַנער אין אמעריקא און אזוי איז עס אויך ביי אנדערע ווילדע, וואס שטעהען אויף דיזעלבע שטופע. אָפט ווערען אזוי פערלאָבט צוויי מענשען וואס זיינען זיך אייגע די אנדערע גאנץ אונבעקאנט. און זיי וויסען אפילו נאָר ניט, אז דער האנדעל איז געשלאָסען. מען זאָגט זיי דאָס ערשט, וועז עס קומט נעהנטער די צייט פון זייער חתונה.

פאר דער חתונה גיט דער חתן מתנות צו די נענטיל־פערוואנדטע פון דער כלה, דאָס הייסט צו איהרע קרובים פון איהר מוטער'ס צד, ניט פון איהר פאָטער'ס צד. די מתנות זיינען דאָס דער קויף־פרייז פאר די מיידעל, וואס זיי טרעטען איהם אָב.

זיי האָבען חתונה, אָבער צו יערער צייט, וועז נאָר זי ווילֿ אָדער ער ווילֿ, קענען זיי זיך שיידען. דאָך האָט זיך בישלעכוויז ביי א סך שבטים ענטוויקעלט א נעפיהל, אז דער עולם קוקט קרום אויף א שיידונג. אזוי איז עס צום ביישפיעל ביי די איראָקעזען. וועז עס איז א מחלוקה צווישען מאן און וועיב, מישען זיך אריין די קרובים פון בוידע צדדים, — די קרובים פון זייערע נענטעם, — צו מאכען שלום. ערשט וועז זיי קענען זיי ניט פערנלייכען, שיידען זיי זיך. די קינדער אָבער בלייבען ביי דער מוטער. נאָך דער שיידונג זיינען זיי בוידע פריי צו הייראטהען.

די דאָזיגע פאָרונגם־פאמיליע האָט נאָך אָבער ניט קיין בעזונדערע הויז־האלטונג. אזוי ווי די פאָר זיינען ניט פעסט, ניט דויערהאפט פערבונדען, דארפען זיי ניט קיין בעזונדערע הויזהאלטונג און עס איז פאר זיי אויך ניט ווינשענסווערטה. דעריבער שאפט זי אויף קיין פאל ניט אָב די קאָמוניסטישע הויזהאלטונג פון א נאנצער משפחה, די הויזהאלטונג וואס שטאמט פון פריהעריגע צייטען.

אין דיעזער קאָמוניסטישער הויזהאלטונג זיינען די וועיבער די

מיט אנאנדער. דורך דעם קומט ענדליך א צייט, ווען יערע ארט גרופען־עהע איז אזוי גוט ווי אונמעגליך און עס בלייבען נאר פער־הייראטה איין פאר, פארליפיג נאך לויז צוזאמענגעבונדען, מיט דער מעגליכקייט זיך לייכט צו שיידען ווען נאר ער אדער זי ווילּ. איין פאר איז דאך שוין דאס ווייניגסטע וואס קען זיין אין פאמיליען־לעבען. ווען די איינע פאר ווערט אויפגעבונדען, איז דאך אין נאנ־צען א סוף פון דער עהע.

מען רעדט זיך איין, אז די איינצעל־עהע, די איינפיהרונג אז נאר איין מאן לעבט מיט איין פרוי, איז געקומען פון דעם, וואס עס איז אימער געווען אזוי די נאטור פון דער ליעבע, — אז איין מאן און איין פרוי זאלען זיך צובינדען נאר איינע צו די אנדערע און ער זאל ניט קענען פערטראגען זי זאל האבען אן אנדערען אזן זי — אז ער זאל האבען אן אנדערע, — אזוי ווי מענשען פיהלען דאס היינט. אבער פון דעם, וואס מיר האבען דא בעטראכט, זעהען מיר שוין, ווי ווייניג דאס איז געווען דער פאל. מיר האבען נעזעהען, אז פריהער איז נאר ניט געווען קיין איינצעל־עהע, נאר גרופען־עהע. נאר ביסלעכווייז זיינען אלץ מעהר און מעהר קרובים אויסגעשלאסען געווארען פון דער עהע, ביז עס זיינען געבליעבען אין איין עהע אזוי ווייניג, וואס ווייניגער קען שוין ניט זיין — איין פאר. און נאך מעהר זעהט מען דאס, — אז ניט פון די איינגעבוירענע ליעבעס־נאטור איז ארויסגעקומען איינצעל־עהע — זעהט מען דאס פון דעם, ווי עס פיהרט זיך אין פראקטיק ביי אלע פעלקער, וועלכע שטעהען אויף דיעזער שטופע: מען פארט זיך ניט אויס ליעבע. מען באפט און מען קויפט אונבעקאנטע פרויען.

ביי די פריהעריגע פארמען פון פאמיליע האבען די מענער ניט געהאט קיין נויט אין פרויען; גיבער האבען זיי געהאט פון זיי מעהר ווי נענוג. יעצט אבער, ווען די מענשען קומען צו דער שטופע, אז אפילו ווייטע קרובים היראטהען ניט צוזאמען, איז שווער צו געפינען א ווייב. דעריבער פאנגט זיך אן, זייט דער פארונגם־עהע, דער רויב און קויף פון פרויען.

אז מען רויבט און מען קויפט פרויען, דאס איז ווייט פער־בריטעט צווישען ווילדע. אבער דאס איז נאר ס י מ פ ט א מ ע ן (צייכענס) פון די גרויסע און טיעפע פערענדערונג פון דער פאמיליע,

אופן: א טייל מענשען האָבען פון נאַטור נעהאַט א נייגונג צו הייראטהען דוקא נאָר מיט פרעמדע; וואס מעהר דערווייטערטע (ניט קיין קרובים), אלץ בעסער. פון דיעזע מענשען זיינען דורך דעם ארויסגעקומען שטארקערע און געזונדטערע דורות, האָבען זיי בעסער געקענט אריבערלעבען די אַנדערע מענשען, ביי וועלכע קרובים האָבען יא נעהיראטה צוויטען זיך. וועז דיעזע סאָרטען מענשען זיינען אויסגעשטאָרבען און אויסגעקוילעט געוואָרען, זיינען יענע געבליעבען, וויל זיי זיינען געווען געזונטער. און אזוי האָבען זיך אימער אבגעקליבען צו בלייבען עקזיסטירען אם מעהרסטען די, וואס האָבען נעהאַט די נאַטור ניט צו ליידען קיין הייראטהען צווישען קרובים. ביי אלע לעבעדינע בעשעפענישען איז אזוי: די בעשעפענישען מיט געוויסע אייגענשאפטען, וואס מאכען זיי שטארקער און געזונטער, בלייבען גיכער לעבען און די אַנדערע שטארבען אויס. דאָס רופט מען „נאַטירליכע אבקלייבונג". מארגאן זאגט וועגען דעם:

„פון די עהען צווישען געמטס וואס זיינען ניט געווען בלוט-פערוואנדעט מיט אַנאַנדער איז ארויסגעקומען א קרעפטיגע ראסע, — קרעפטיג פיזיש ווי גייסטיג. צווויי פאַרטשרייטענדע שבטים האָבען זיך פערמישט און די קאָפּ-שארבענס און מוחות פון זייערע קינדער זיינען געוואָרען נאַטירליך גרעסערע, ביז זיי האָבען אויפגענומען אין זיך די פעהיגקייטען פון ביידע". אויף אזא אופן האָבען שבטים מיט גענטיל-אייניכטונגען געמוזט קריעגען די אויבערהאַנד איבער די צוריק-געבליבענע, אָדער זיי מיטציהען מיט זיך דורך זייער ביישפיעל.

אויף אזא אופן קומט אויס, אז וואס ווייטער איז געווארען אלץ ענגער דער קרייז מענשען, אין וועלכען די מענער מיט דער פרוי האָבען געקענט זיין מאן און ווייב. גאָר אין אַנפאַנג האָבען דאָס געקענט זיין אלע מענער און פרויען פון גאַנצען שטאַם, בים לעכווייז איז דאָס פערבאָטען געוואָרען צווישען פערוואַנדטע, פריהער צווישען נאָענטע קרובים, דערנאָך שוין אויך צווישען ווייטערע, ווייטערע, און נאָך ווייטערע און אלץ ווייטערע, ביז עס זיינען געבליבען אלץ ווייניגער און ווייניגער מענשען אין שטאַם, וואס האָבען געקענט חתונה האָבען מיט אַנאַנדער. אָט אין דעם בעשטעהט די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע אין דער געזעלשאפט. צולעצט וועט א מנהג, אז אפילו קרובים דורך הייראטה האָבען שוין אויך ניט חתונה

קיין ניאוף ניט. זייער סארט לעבען איז זייער מארל און זייער רע־ נעלמעסיגקייט. די גרופען־עהע איז ביי זיי דער רענל; נאר דערביי טרעפט זיך ביי זיי, אלס אויסנאהמע, אויך פארונג פון איין מאן מיט איין פרוי.

אבער וען די פארונג איז אריין אין געברויך ביי זיי, האט זי זיך געמוזט אלץ מעהר און מעהר בעפעסטיגען, וואס מעהר עס האבען זיך ענטוויקעלט גענטס. דען אין א גענס זיינען אלע געווען „ברי־ דער" און „שוועסטער", וואס האבען שוין ניט געטארט האבען קיין געשלעכטס־פערקעהר מיט אנאנדער. אלזא, דורך דעם וואס די גענטס האבען זיך פערמעהרט, זיינען צוגעקומען אלץ מעהר קלאסען, וואס האבען ניט געטארט הייראטהען מיט אנאנדער. די גענס האט געבראכט דעם ערשטען פערבאט פון הייראטה צווישען בלוטס־פער־ וואנדעטע און דאס האט געפיהרט צו אלץ וויטערע פערבאטען אזעל־ כע. מיר געפינען, צוםביישפיעל, אז ביי די אירקעזען און ביי די מייסטע אנדערע אינדיאנער, וואס שטעהען אויך די אונטער־שטופע פון בארבארייי, איז פערבאטען די הייראטה צווישען א ל ע קרובים, וואס הייסען נאר קרובים נאך זייער סיסטעם. און אזעלכע זיינען דא ביי זיי עטליכע הונדערט סארטען. וואס מעהר סארטען קרובים עם איז פערבאטען געווארען צו הייראטהען צוזאמען, אלץ מעהר איז געווארען א גרופען־עהע אונמענליך און אלץ מעהר איז אויפגע־ קומען פארונגס־פאמיליע אויך דעם ארט.

אויך דיעזער שטופע, ביי דער פארונגס־עהע, לעבט איין מאן מיט איין פרוי, אבער דער מאן האט א רעכט צו נעהמען זיך נאך וויבער און אויך איבערהויפט צו זיין זיין וויב אונטרייי אמאל — כאטש אז א מאן זאל האבען א סך וויבער קומט שוין דא פאר זעל־ טען, וויל מען קען זיך דאס פשוט ניט פערגינען, עס קאסט צו טייער זיי צו שפייזען. פון דער פרוי אבער ווערט 'סרוב געפאדערט שטרענ־ גע טרייהייט, איבער דער צייט פון דעם צוזאמען־לעבען, און וען זי זינדיגט מיט אן אנדערן, ווערט זי גרויזאם בעשטראפט. אבער ביי־ דע קענען זיך לייכט צושיידען, סיי ער, סיי זי. די קינדער זיינען אי־ מער נאר איהרע אליין.

ווי אזוי איז דאס געקומען, אז די עהע צווישען קרובים איז אלץ מעהר פערבאטען געווארען? דאס איז געקומען איינפאך אויך אזא

יעדענפאלס אבער איז דאס א זעהר ניעדעריגע פארמע פון גרופען־עהע — אט די אייגפיהרונג, אז גאנצע קלאסען ווייבער זיי־נען צוזאמען די ווייבער פון גאנצע קלאסען מענער, ווי עס פיהרט זיך ביי דיעזע מענשען אין אויסטראליען. דאס איז נאר די ערשטע פארמע פון גרופען־עהע. די פונאלוא־פאמיליע איז איהר העכסטע ענטוויקלונגס־שטופע, אזוי ווייט ווי מיר ווייסען. די עהע פון גאנ־צע קלאסען מיט גאנצע קלאסען איז צוגעפאסט צו דעם געזעלשאפטס־שטאנד פון ווילדע וואס וואנדערן ארום. אזוי שיינט עס. די צוויי־טען פארמע, די פונאלוא פאמיליע, איז נאר מעגליך ביי אזעלכע וויל־דע, וואס זיצען שוין פעסטער אויף איין ארט, אין קאמוניסטישע גע־מיינשאפטען. דיעזער צושטאנד פיהרט שוין דירעקט אריין אין א העכערע ענטוויקלונגס־שטופע, וואס קומט נאך דיעזער. צווישען די ביידע פארמען פון עהע־לעבען — צווישען די קלאסען־עהע און די פונאלוא־פאמיליע — וועט מען זיכער נאך געפינען פערשיעדענע מיטעל־שטופען. דיעזע סארטען עהע־לעבען האט מען ערשט נאר וואס אנגעהויבען אויסצוגעפינען. מען האט אויף דיעזען געביעט ערשט קוים אנגעהויבען עטוואס אויסצופארשען.

3. די פארונגס־פאמיליע. א געוויסע פארונג, פון איין מאן מיט איין פרוי, פאר א קירצערע אדער לענגערע צייט, איז שוין פארגעקומען אונטער די גרופען־עהע, אדער נאך פריהער. דער מאן האט געהאט איין הויפט־פרוי (מען קען נאך קוים זאגען א ליעבלינגס־פרוי) צווישען די פיעלע פרויען און ער איז געווען פאר איהר דער הויפט־מאן צווישען די פיעלע מענער. דאס איז עס גע־ווען, וואס האט צופלאנטערט די מיסיאנערען (וועלכע זיינען געקו־מען צו דיעזע מענשען מאכען זיי פאר קריסטען). אזוי ווי זיי הא־בען געזעהען, אז ביי דיעזע מענשען איז דא איין־עהע אויף, האבען זיי געמיינט, אז איין־עהע איז דער רעגעל, ביי דיעזע מענשען אויך, אזוי גוט ווי ביי אונזערע מענשען. און זעהענדיג ביי יענע לייטע דאך אויך גרופען־עהע, איז ביי זיי, ביי די מיסיאנערען, פארגעקומען, אז דאס איז סתם זינדיגקייט ביי זיי, סתם עהע־ברוך, ווייבער־געמיינ־שאפט, אהן שום רעגעל. דעריבער מעלדען זיי דאס, די מיסיאנערען, אז דיעזע מענשען זיינען שרעקליך צולאזענע, פול מיט הפקר־ניאוף. אין אמת'ן איז עס, ווי מיר האבען געזעהען, ביי יענע מענשען נאר

פון די נאנצע קלאסע פון דעם פרעמדען, דעריבער זיינען זיי זיינע געבוירענע וויבער. דאס זעלבע זיטען־געזעץ, וואס הייסט זיי זיך איבערגעבען איינע צו די אנדערע, מאכט עס אבער פאר א שטרענגען פערבראכען עס זאל זיין געשלעכטס־פערקעהר צווישען מענער און פרויען פון קלאסען וואס געהערען זיך ניט צוזאמען אלס עהע־קלאסען, און קיינער דערוועגט זיך ניט דאס איבערצוטרעטען, אז ניט איז זיין שטראף געלייגט צו ווערען אין אן ארט חרם. אפילו וואו פרויען ווערען געוויבט, ווי דאס איז דארטען אפט דער פאל, און אין מאנכע נעגענדען דער רעגעל, ווערט אויך שטרענג געהיט דאס דאזיגע קלאסען־געזעץ. פון א פערבאטענע קלאסע וועט קיינער קיין פרוי ניט רויבען.

אבער דא, ביי'ן פרויען־רויב, בעווייזט זיך שוין אן איבערגאנג צו די איינצעל־עהע, ווייניגסטענס אין דער פארמע פון פארונגם־עהע (דאס הייסט, ווי אויבען ערקלערט, מיט לייכטע מעגליכקייט צו שיידען זיך). וועז דער יונגער מאן האט, מיט דער הילף פון זיינע פרייגד, געוויבט דאס מיידעל, אדער זי אוועקגעפיהרט, ווערט זי נאך איינמאל פון אלע דיעזע פרייגד געשלעכטליך געברויכט, נאכדעם אבער בלייבט זי די ווייב פון דעם איינעם, וועלכער האט דעם רויב געפלאנעוועט. און פערקעהרט, וועז זי לויפט אוועק פון דעם און אן אנדערער כאפט זי, ווערט זי זיין ווייב און דער ערשטער האט זיין רעכט אויף איהר פערלוירען. אין אלגעמיינען אבער בלייבט ביי דיעזע מענשען ווייטער בעשטעהן די גרופען־עהע, נאר לעבען איהר און אין איהר ענטוויקעלט זיך אן איינפיהרונג, אז איין פרוי זאל געהערען נאר צו איין מאן אויף א לענגערע אדער קירצערע צייט. דערביי בעשטעהט אויך פיעל־ווייבערייי. אויף אזא אופן שטארבט אב בישלעכוייז די גרופען־עהע. וועז די ווייסע מענשען וואלטען דיעזע נאטור־מענשען געלאזט צורוה, וואלט מען געקענט זעהען, ווי אזוי דאס וועט זיך ביי זיי ווייטער ענטוויקלען. אבער אונטער דעם איינפלום פון די אייראפעער, איז א גרויסע פראגע, וואס וועט פריהער פערשווינדען ביי די ווילדע פון אויסטראליען, צי זייער גרופען־עהע, צי דיעזע נאטור־מענשען אליין, — אזוי ווי פיעלע אזעלכע נאטור־מענשען אין אמעריקא, אויסטראליען, אפריקא און אינזלען, וואס די ציוויליזירטע מענשען האבען פון זיי קיין שריד ופליט ניט געלאזט.

אהן שום מאראל, ווי עס קומט פאר וועז מען דערזעהט זיי צום ערשטען מאל אוז מען בעטראכט זיי נאר אויבערפלעכליך. דעם אויבערפלעכליכען בעטראכטער קומען פאר די פיהרונגען ביי דיעזע ווילדע מענשען אין אויסטראליען סתם ווי ווילדע צולאזענהייט. עס דאכט זיך איהם, אז אייגענטליך פיהרט זיך ביי זיי אויך אייגצעלעהע, אז איין מאן, הייסט עס, דארף האבען איין פרוי, נאר פשוט מען זינדיגט ביי זיי הפקר־דיג. די פאר פאלק קענען זיך גרינג צושיידען. איין מאן נעהמט אפט א סך ווייבער. אוז אפט זיינען זיך די פערהייראטהע אונטריי אוז זינדיגען מיט אנדערע. אזא אייגדרוק מאכט זייער לעבען אויף די פאנטאזיע פון דעם ניט־דענקענדען מענשען פון אונזער וועלט, וואו ער איז געוואוינט צו זעהן מיאוסע צולאזענהייט. עס האט געדויערט לאנגע יאהרען פארשונג אוז בעטראכטונג, ביז מען האט געהאט א שטיקעל אהנונג, אז דאס איז גאר ביי דיעזע מענשען א געווייסע סארט מאראל, א רעגעלמעסיגע אייגריכטונג, א גרופען־עהע.

די פארשער פיזאן אוז האואיט האבען פערבראכט יאהרען־לאנג, ביז זיי האבען אין דיעזע כלומר'שט צולאזענע פיהרונגען ענטדעקט געזעצע, וואס רעגולירען דא א גאנצע סיסטעם, א געווייסע שטרענגע מאראל. א מענש דערוועגט זיך ניט ביי זיי צו זינדיגען מיט א פרוי פון א פערבאטענעם קלאס. ער וואנדערט טויזענדער מיילען פון זיין היים, צווישען מענשען, וואס ער פערשטעהט זייער שפראך ניט; ער וואנדערט צווישען זיי פון דארף צו דארף, פון שטאם צו שטאם; אוז ביי זיי נעפינט ער פרויען, וואס גיבען זיך איבער צו איהם אהן מערלעווען זיך, וויל אזוי געהערט זיך ביי זיי. אפט טרעפט ער איינעם, וואס האט מעהרערע פרויען, טרעט ער אב דעם גאסט איינע פון זיי אויף איבער נאכט. דא איז אלזא איינגעפיהרט א מערקווירדיגער מין גרופען־עהע, א קלאסען־עהע, א מאסען־עהע פון א גאנצע קלאסע מענער, וואס זיינען אפט צושפרייט איבער די גאנצע בריט פון דעם וועלט־טייל, מיט א קלאסע פרויען, וואס זיינען אויך אזוי ווייט צושפרייט. ביי דעם אויבערפלעכליכען אייראפעער קומט פאר, וועז ער זעהט דאס, אז דאס איז א וועלט אהן זיטען אוז אהן געזעץ, אין אמת'ן הערשט דא גאר שטרענגעם געזעץ. די פרויען געהערען צו א קלאסע, וועלכע איז צוזאמען דער מאן אדער די וויב

קינדער אָבער וואס די מוטערס פון די זיינען שוועסטערן צו די פאָ־
טערס פון די אַנדערע, קענען יאָ זיין מאַן־און־וויב.

א ווייטערען שריט צו פערהיטען די אינצוכט (דאָס פּאָרען זיך
פון קרובים) געפינען מיר ביי די קאַמילאַראָי מענשען לעבען דאר־
לינג טייך אין ניי־זיד־וועלס (אויסטראַליען). דאָרטען זיינען שוין
די ערשטע ביידע קלאַסען געשפּאַלטען אין פיער און יעדע פון דיעזע
פיער קלאַסען איז אויך פערהייראַטה, אַלע מענשען פון דער קלאַס צו־
זאַמען, צו א געוויסע אַנדערע פון די פיער קלאַסען. די ערשטע צוויי
קלאַסען זיינען געבוירענע מענער־און־וויבער אייניע צו די אַנדערע.
די קינדער פון די מוטערס פון די ערשטע קלאַסע געהערען אין א
דריטע קלאַסע. די קינדער פון די מוטערס פון דער צווייטער קלאַסע
געהערען אין א פיערטער. די דריטע קלאַסע מיט דער פיערטער זיי־
נען וויעדער געבוירענע פערהייראַטהע מיט אַנאַנדער, אויך די גאַנצע
קלאַסע מיט די גאַנצע קלאַסע. זייערע קינדער וויעדער געהערען
צוריק אין די ערשטע און צווייטע קלאַסע אריין. אַלזאָ, קומט אויס,
אז דער ערשטער דור מענשען געהערען צו די ערשטע און צווייטע
קלאַסען, דער צווייטער דור — צו די דריטע און פיערטע און דער
דריטער דור געהערען וויעדער צוריק צו די ערשטע און צווייטע קלא־
סע. אויף אזא אופן קומט אויס, אז געשוועסטערקינדער פון מו־
טערס צד קענען ניט זיין מאַן און וויב, די אייניקלעך פון שוועסטערן
אָבער שוין יאָ.

דאָס איז א מערקווירדיגע פערפלאַנטערטע אָרדנונג. ביי די וויי־
טערע ענטוויקלונג ווערט זי נאָך מעהר פערפלאַנטערט, דען עס ווערט
אין דעם אַריינגעפרעסט א מוטער־גענס. נאָר אין דעם קענען מיר דאָ
שוין ניט אריינקריכען. סיי ווי סיי, מען זעהט דאָ, ווי די מענשען
האָבען אין זיך א געפיהל צו שטערען ווי וויים מעגליך די „אינצוכט"
און דאָס דריקט זיך אויס אין דיעזע אַלע אייניריכטונגען אויף פער־
שיעדענע אָרטען. דיעזע מענשען האָבען ניט דערביי קיין קלאָרעם
בעוואוסטזיין פון דעם צוועק, וואָס זיי זוכען דערביי. גאַנץ נאַטור־
מעסיג, טאַפּענדיג אין דער פינסטער, זוכט זיך דיעזער געפיהל ביי
זיי א וועג.

וועג מען בעטראַכט דיעזע פיהרונגען פון דער נאָהענטענס, מיט
גרינדליכע קענטנים, זעהען זיי ניט אוים אזוי צולאָזען, אזוי נאָר

די נאנצע ענטוויקלונג פון פאמיליע, ווי זי איז אויבען פאַרנעשטעלט געוואָרען.

אָבער, אויב מען זאָל אָננעהמען, אז ביי דיעזע מענשען איז ניט פערבאָטען דער פערקעהר פון עלטערן מיט קינדער, אבי נאָר פון די פערשיעדענע קלאַסען, וואָלט מען נעמוזט אָננעהמען, אז זייער קלאַסען־סיסטעם איז ענטשטאַנען אין א צייט, וועו מען האָט שוין אפילו יא עפעס געשפירט, אז קיין נעשלעכטס־פערקעהר צווישען נאָענ נאָהענטע דאַרף ניט זיין — וואָרים דערפאר איז ער דאָך נע־ וואָרען פערבאָטען אין דער אייגענער קלאַס — און דאָך האָט מען ניט נעפיהלט, אז דער נעשלעכטס־פערקעהר צווישען עלטערן און קינדער זאָל זיין בעזאָנדערס שוידערליך. דאָס איז אָבער ניט וואָהר־ שיינליך. דאָס וואָהרשיינליכערע איז, אָנצונעהמען, אז דער פער־ קעהר צווישען עלטערן און קינדער איז ביי דיעזע מענשען שוין נ ע־ ו ו ע ן דורך דעם מנהג פערבאָטען, וועו דיעזע קלאַסען זיינען ענט־ שטאַנען. און דאָן קומט אויס, אז דער יעצטיגער צושטאַנד זייערער איז נאָהענט צו די בלוט־פערוואַנדשאַפטס־פאַמיליע (ווי אויבען ער־ קלערט) און עס איז דער ערשטער שריט ארויס פון דיעזען סאָרט פאַמיליען־לעבען. אזוי ווייט ווי איך ווייס, מעלדען די פאַרשער פון דעם לעבען פון די ווילדע אין אויסטראַליען ניט קיין ביישפיעלע פון אן עהליכען פערקעהר צווישען עלטערן און קינדער. און אויך די שפעטערע פאַרמע פון עקסאָגאַמיע (אויבען ערקלערט), די מו־ טער־רעכטליכע נענס, צייגט, אז אין רעגעל איז שוין, וועו זי איז ענטשטאַנען, פריהער נעווען פערבאָטען דער פערקעהר צווישען על־ טערן און קינדער.

דאָס סיסטעם פון צווויי קלאַסען נעפינט זיך, אויסער ביי דעם בארג גאַמביער אין זיד־אויסטראַליען, אויך ביי דעם דארלינג טייך ווייטער צו מזרח פון אויסטראַליען און אין קווינסלאַנד אין נאָרד־ אָסטען. דאָס איז אַלזאָ וויייט פערבריימעט.

לויט דיעזע אייגריכטונג איז בלויז ניט מעגליך נעמאכט אז שוועסטער און ברידער און געשוועסטערקינדער וואָס זייערע פאַטערס זיינען ברידער און וואס זייערע מוטערס זיינען שוועסטערן זאָלען זיין מאַן־און־וויייב צווישען זיך. דאָס קען ביי דיעזער אייגריכטונג ניט זיין, וויייל זיי אַלע זיינען דאָך פון איין קלאַס. געשוועסטער־

קלאַסען, איין קלאַס הייסט „קראַקי", די אַנדערע „קומיטע". דער געשלעכטס־פערקעהר צווישען מענער און פרויען פון איין קלאַסע איז שטרענג פערבאָטען. דאָגעגען איז יעדער מאַן פון איין קלאַס דער נעבוירענער מאַן פון יעדער פרוי פון דעם אַנדערן קלאַס און יעדע פרוי פון איין קלאַס איז די געבוירענע ווייב פון יעדען מאַן פון דעם אַנדערן קלאַס. ניט די איינצעלנע מענשען זיינען מיט אַנאַנדער פערהייראַטה, נאָר די גאַנצע קלאַסען, א קלאַס מיט א קלאַס. און דאָ איז אין ערגעץ ניט געמאַכט קיין אונטערשיעד צווישען אַן עלטערן דור און א יונגערען אָדער צווישען פערשיעדענע גראַדען פון בלוט־פערוואַנדשאַפט, — אלע מענען האָבען געשלעכטלי־כען פערקעהר מיט אלעמען, אבי נאָר ניט פון די אייגענע קלאַסע. א קראַקי האָט יעדע קומיטע־פרוי פאר זיין רעכטמעסיגע ווייב.

אזוי ווי זיין אייגענע טאָכטער, אלס טאָכטער פון א קומיטע־פרוי, איז, נאָך מוטער־רעכט, אויך א קומיטע, קומט הפנים אוים, אז א קראַקי'ס אייגענע טאָכטער איז אויך די געבוירענע ווייב פון יע־דען קראַקי, אלזאָ אויך פון איהר אייגענעם פאָטער? וויניגסטענס דורך די קלאַסען־אָרגאַניזאַציאן, לויט ווי זי עקזיסטירט ביי דיעזע מענשען, איז דאָס ניט געשטערט.

עס ווערט אָבער ניט בעריכטעט, אויב עס איז טאַקי אזוי — אויב א פאָטער פון איין קלאַס קען ביי דיעזע מענשען ווירקליך האָבען געשלעכטס־פערקעהר מיט א טאָכטער פון אַנדערען קלאַס, וועלכע קען דאָך זיין זיין אייגענע טאָכטער. אויב יא, דאַן איז דיעזע סאָרט אייגריכטונג א נאַץ אַנדערע ווי אלע די פאָרמען פון פאַמיליען־לעבען, וואס זיינען אויבען בעטראַכט געווארען. וואָרים אויבען האָ־בען מיר דאָך גערעדט, אז נאָר אין אָנהייב, וועז עס איז קיין שום רעגעל נאָך ניט נעווען אין די דאָזיגע זאכען, איז קיין שום פער־באָט אין גאַנצען ניט געווען. און דאָ זעהען מיר שוין א פערבאָט פון געשלעכטס פערקעהר אין דער זעלבער קלאַסע. וויעדער האָבען מיר אויבען נעזעהען, אז די ערשטע בעשרענקונג איז נעווען אין דער „בלוט־פערוואַנדשאַפטס־פאַמיליע"; ביי דיעזער אייגריכטונג אָבער האָבען שוין עלטערן מיט קינדער ניט געקענט האָבען קיין פער־קעהר. אויב אלזאָ אין די קלאַסען־אייגריכטונג פון די אויסטראַליער איז דאָס ניט פערבאָטען, פאַסט דיעזע אייגריכטונג ניט אריין אין

אין קלאסען (ווי עס איז שוין געווען ערקלערט). אויך האָט שוין מאָרגאַן געהאַט אָבגעדרוקט, נאָך אין יאָהר 1871, די נאַכריכטען וואס מען האָט אים צוגעשיקט וועגען די פונאַלוא־פאַמיליע אין האַוואַי. לויט דיעזע פונאַלוא־פאַמיליע האָט זיך פאָלשטענדיג ערקלערט די פערוואַנדשאַפטס־סיסטעם פון די אינדיאַנער אין אַמעריקאַ. דאָס איז פון איין זייט. און מאָרגאַן האָט דאָס געמאַכט פאַר דעם אויס־גאַנגס־פונקט פון אַלע זייַנע אונטערזוכונגען. פון דער אַנדערער זייט האָט זיך געצייגט קלאָר, ווי פון די פונאַלוא־פאַמיליע האָט זיך ענט־וויקעלט די גענס־אייניריכטונג, די וואָס רעכענט זיך נאָך די מוטער. און דיעזע גענס־אייניריכטונג איז שוין א ווייט העכערע ענטוויקלונגס־שטופע ווי די קלאַסען־פאַמיליע פון די ווילדע אין אויסטראַליען. בעטראַכטענדיג דאָס אלעס, קען מען שוין בעגרייפען, פאַר וואָס מאָר־גאַן האָט אַנגענומען, אז דוקא נאָר די פונאַלוא־פאַמיליע איז אומע־דום, ביי אַלע מענשען, געווען אן ענטוויקלונגס־שטופע, וועלכע האָט געמוזט בעשטעהן אַיידער עס האָט געקענט קומען צו א פאָרונגס־עהע.

אָבער היינט ווייסט מען, אז אין דעם פונקט איז מאָרגאַן צו ווייט געגאַנגען. דען היינט איז מען שוין דערגאַנגען, אז ביי מאַנכע ווילדע מענשען זיינען דאָ נאָך אַנדערע פאָרמען פון גרופען־עהע, אַנ־דערע ווי די פונאַלוא פאָרמע. אָבער דאָך האָט מאָרגאַן געהאַט דעם מזל, וואָס ער האָט אויסגעפונען, אז די פונאַלוא־פאַמיליע איז געווען די בעסטע פאָרמע פון גרופען־עהע, די פאָרמע, פון וועלכער עס לאָזט זיך ערקלערען אם אייַנפאַכסטען, ווי אזוי עס האָט געקענט קומען פון איהר צו דעם איבערגאַנג צו א העכערער פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען.

היינט, ווי געזאָגט, ווייסען מיר שוין פון נאָך אַנדערע פאַר־מען פון גרופען־עהע. דעם וויכטיגסטען טייל פון דיעזע נייע קענט־ניסע האָט געבראַכט דער ענגלישער מיסיאָנער לאָרימער פייזאָן. ער האָט דאָס יאָהרען־לאַנג שטודירט דאָרטען, וואו דיעזע אייניריכ־טונגען געפינען זיך אויפ'ן דייטליכסטען ארט, — אין אויסטראַליען. די ניעדעריגסטע ענטוויקלונגס־שטופע פון גרופען־עהען האָט ער גע־פונען ביי די אויסטראַל־נעגער ביים באַרג גאַמביער אין זיד אויס־טראַליען. ביי זיי איז דער גאַנצער שטאַם געטיילט אין צוויי גרויסע

געהערען די מענער ניט אין דיעזער גרופּע קרובים (וואָס איז שפּעטער געווארען די נענס). די קינדער אָבער פון דיעזע פרויען געהערען יאָ אין דיעזער גרופּע קרובים, ווייל נאָר אָן דער מוטער'ס צד איז עס נעווענדט, צו וועלכער משפּחה א מענש געהערט, מחמת נאָר ווער די מוטער איז קען מען וויסען.

אזוי באלד ווי עס איז נעווארען א פעסטע איינפיהרונג, אז דער נעשלעכטס־פערקעהר צווישען שוועסטער און ברידער און אויך צווישען קינדער פון שוועסטערן איז טרפה, האָט זיך דיעזע גרופּע מענשען, אלע וואָס שטאַמען פון איין מוטער און פון איהרע טעכטער, פערוואַנדעלט אין איין נענס, דאָס הייסט זיי האָבען זיך צוזאַמענגעשטעלט אלס א פעסטער קרוזשאָק פון בלוט־פערוואַנדעטע פון דער זייט פון די מוטערס, א קרוזשאָק וואָס די מיטגליעדער זיינע האָבען צווישען זיך ניט געטאָרט היראַטהען. און פון דאן אָן האָט זיך אזא נענס, אזא משפּחה־קרוזשאָק, בעפעסטיגט דורך אלערליי געמיינשאפטליכע אייניריכטונגען, געזעלשאפטליכע און רעליגיעזע, מיט וועלכע זיי האָבען זיך אונטערשיידעט פון אנדערע אזעלכע גענטעם פון דעם זעלבען שטאַם. וועלכע אייניריכטונגען דאָס זיינען נעווען, וועלען מיר רעדען אויספיהרליך שפּעטער.

מיר זעהען אלזא, אז די נענס האָט זיך ענטוויקעלט פון די פונאַלוא־פאַמיליע. דאָס האָט געמוזט אזוי זיין. דאָס איז זאָגאר זעלבסטפערשטענדליך. אויך אזא אופן לייגט עס זיך דאָך אויפ'ן שכל אָנצונעהמען, אז ביי אלע פעלקער, ביי וועלכע עס קען בעוויעזען ווערען, אז זיי האָבען געהאַט גענטיל־אייניריכטונגען, איז כמעט זיכער פריהער בעשטאַנען א פאַמיליען־פאָרמע ווי די פונאַלוא. און גענטיל־אייניריכטונגען האָבען געהאַט כמעט אלע בארבארישע און קולטור־פעלקער.

מאָרגאן האָט בעהויפטעט, אז דוקא נאָר אזעלכע אייניריכטונגען האָבען אמאל געמוזט זיין ביי אלע מענשען, איידער עס איז געקומען צו דער פאַמיליע פון איין פאָר. היינט ווייסט מען, אז דאָס איז שוין אביסעל צו ווייט נענאַנגען. וועו מאָרגאן האָט זיין בוך געשריעבען, האָבען די פאָרשער נאָך זעהר ווייניג נעווואוסט וועגען די גרופּען־עהען פון פערשיעדענע ווילדע. מען האָט נעווואוסט עפּעס וועגען די גרופּען־עהע פון די ווילדע פון אויסטראַליען, וועלכע איז אָרגאַניזירט

כאָטש די מוטער רופט אלע קינדער פון די שותפות'ע פאמיליע איהר קינדער, וויסט זי אָבער דאָך וועלכע צווישען זיי זיינען איהרע לייבליכע קינדער. עס איז אלזא קלאָר, אז וואו עס בעשטעהט גרופען־עהע, קען מען נאָר וויסען פון וועמען מען שטאמט פון דער מוטער'ס צד; די אָבשטאמונג ווערט אלזא נאָר אנערקענט פון דער וויבליכער ליניע. דאָס איז ווירקליך דער פאל ביי אלע ווילדע און ביי אלע פעלקער, וואָס געהערען צו די ניעדעריגע בארבארען־שטופע.

באכאָפען איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט דאָס ענטדעקט, און דאָס איז זיין צווייטער גרויסער פערדיענסט. ער רופט דאָס אָן „מוטער־רעכט". מיט דיעזען נאָמען בעצייכענט ער דאָס וואָס מען אנערקענט די אָבשטאמונג נאָר פון דער מוטער און די רעכטע פון ירושה, וואָס זיינען מיט דער צייט דערפון ארויסגעקומען. דאָס וואָרט „מוטעררעכט" נעהם איך אָן און וועל דאָס בענוצען, צוליעב די קורצקייט דערפון. ריכטיג אָבער איז דער אויסדרוק ניט, וויל אויך דיעזער שטופע פון געזעלשאפטליכער ענטוויקלונג שיקט זיך נאָך ניט צו רעדען פון „רעכט" אין דעם יוריסטישען זין.

נו, אויך דיעזען מוטער־רעכט האָט זיך אויפגעבויט די ערשטע פאָרמע פון די נענס.

א נענס איז געווען די נאָנצע משפחה פון אלע וואָס זיינען ארויסגעקומען פון איין מוטער. צו איין נענס האָבען געהערט די אלע וואָס האָבען זיך נערופען ברידער און שוועסטער און עלטערן און קינדער ביי די ביידע מוטער־נרופען פון די פונאלוא־פאמיליע: אלע לייבליכע שוועסטערן און אויך ווייטע שוועסטערן, דאָס הייסט די געשוועסטערקינדער (פון ערשטען, צווייטען אָדער ווייטערן נראד) וואם שטאמען אָב פון לייבליכע שוועסטערן, און אלע זייערע קינדער און לייבליכע ברידער פון מוטערס צד (וועלכע זיינען, לויט אונזער אָננעהמונג, ניט זייערע מענער) — אָט די אלע צוזאמען זיינען נענוי דער אומקרייז פון פערזאָנען, וואָס מען נעפינט זיי שפעטער אלס די מיטגליעדער פון איין נענס, אין דער ערשטער פאָרמע פון דער נענס־אייגריכטונג. זיי האָבען אלע צוזאמען איין שטאם־מוטער; דורך דעם וואָס זיי שטאמען אלע פון דיעזער מוטער זיינען אלע פרויען פון איין דור שוועסטערן צווישען זיך. די מענער פון דיעזע שוועסטערן קענען אָבער ניט מעהר זיין זייערע ברידער. אלזא,

אן אַנדערער גאַנץ־פערציִיטיגער רוימישער געשיכטע שרייבער, הערַאדאָט, און אויך נאָך אַנדערע, בעשרייבען דאָס לעבען פון אַנדערע ווילדע און בארבארישע פעלקער פון יענע צייטען און זיי מעלדען אויך, אז ביי זיי איז אייגנעפיהרט ווייבער־געמיינשאפט. אויך דאָס קען אַם לייכטעסטען ערקלערט ווערען דורך דיעזע אַדער עהנליכע גרופען־עהע.

וועגען דעם פאַלק טיקורען, אין אוידה, אינדיען, מעלדען די פאָרשער וואַטסאָן און קעיע (אין זייער בוך „די פעלקער פון אינדיען"), אז „זיי לעבען צוזאַמען (געשלעכטליך) אין גרויסע געמיינשאפטען, כמעט אַהן אונטערשיעד וער מיט וועמען. און וען צווייי לייטע גילטען אלס מיט אַנאַנדער פערהיראַטה, איז זייער פערבינדונג אויך נאָר בלויז מיט'ן נאַמען, ניט אין דער וירקליכקייט". אויך דאָס קען אם לייכטסטען ערקלערט ווערען אלס אזא סאָרט גרופען־עהע ווי די פונאלוא פאַמיליע.

און דאָ קומען מיר צו די אייניריכטונג פון די ג ע נ ס. (מעהרצאָהל — גענטעס.)

א גענס איז געווען א גרעסערע משפחה פון מענשען, וואָס האָבען ניט אלע געוואוינט צוזאַמען אלס מענער און ווייבער. צו א גענס האָבען געהערט אלע פערוואַנדטע, אלע קרובים, פון פערשיעדענע הויז־געזינטען. ביי די מוטער־גענס זיינען דאָס געווען אלע קרובים פון דעם צד פון די מוטערס. די מענער פון די ווייבער האָבען דאָן צו דער גענס ניט געהערט. די גענס־לייט פלעגען האָבען צוזאַמען געוויסע רעליגיעזע און געזעלשאפטליכע אייניריכטונגען, ווי מיר ווערען ווייטער זעהען. אלע פעלקער האָבען אזעלכע גענס־אייניריכטונגען.

עס שיינט, אז אין די מעהרסטע פעלע איז דיעזע אייניריכטונג ארויסגעקומען פון די פונאלוא־פאַמיליע. עס איז אַבער אמת, אז אויך פון דעם סיסטעם פון קלאַסען־עהע, וואָס מען געפינט ביי די ווילדע אין אויסטראַליען, האָט אויך געקענט ארויסקומען די אייניריכטונג פון די גענטעס. די אויסטראַליער האָבען גענטעס, אַבער נאָך קיין פונאלוא־פאַמיליע, נאָר א רויהע פארמע פון גרופען־עהע.

ביי אלע פארמען פון גרופען־עהע קען מען ניט וויסען ווער עס איז דער פאַטער פון א קינד; זיכער איז אַבער, ווער די מוטער איז.

מוטער'ס צד זיינען זינדיגע, בלוט־שענדערישע („בלוט־שאנדע" הייסט פערבאָטענער געשלעכטס־פערקעהר צווישען בלוט־פערוואנדטע), וויל נאָך זיין בעגריף, זיינען דאָס פערבאָטענע עהען צווישען בלוט־פערוואנדטע געשווויסטער".

און עס איז מערקווירדיג, אז פונקט ווי מען נעפינט אזעלכע אייגריכטונגען ביי אלע היינטיגע וועלדע מענשען, וואָס לעבען נאָך היינט אויף אזא שטופע, אויף אלע עקען פון דער וועלט, — אזוי נעפינט מען אויך עהנליכעס אין פערצייטיגע בעשרייבונגען וועגען דעם לעבען פון די פערצייטיגע פאָרעלטערען פון די היינטיגע ציווי־ליזירטע מענשען.

צום ביישפיעל: יוליוס צעזאר (דער פערצייטיגער רויטישער קייזער) בעשרייבט דאָס לעבען פון די בריטען (די ערשטע איינ־וואָהנער פון ענגלאַנד, מיט דריטהאלבען טויזענד יאָהר צוריק). לויט זיין בעשרייבונג, האָבען זיי זיך נאָך דעמאָלט נעפונען אויף די מי־טעל־שטופע פון בארבארייי. דערצעהלט ער וועגען זיי, אז „יעדע צעהן אָדער צוועלף פון זיי האָבען זייערע פרויען בשותפות, דאָס זיינען 'סרוב ברידער מיט ברידער און עלטערן מיט קינדער". דאָס ערקלערט זיך אם בעסטען אלס גרופען־עהע. דיעזע ברידער אָבער האָבען ניט געקענט זיין דאָס וואָס מיר רופען ברידער, דאָס הייסט פון איין מוטער. דען בארבארישע מוטערס האָבען ניט קיין צעהן ביז צוועלף זיהן וואָס זיינען אלע נענוג אלט צו קענען זיך האלטען נעמיינשאפטליכע פרויען. דעריבער איז וואהרשיינליך אז אויך ביי יענע בריטען האָבען זיך נערופען ברידער אלע קינדער פון אלע שוועס־טערן אדער ברידער, אט טאקי פונקט ווי אין דעם פערוואנדשאפטס־סיסטעם פון די אינדיאַנער אין אמעריקא, וואָס שטימט מיט די פו־נאלוא פאמיליע פון האוואאי: ביי דיעזען סיסטעם זיינען דא א סך ברידער, וויל אלע ווייטע און נאָהענטע געשוועסטערקינדער זיי־נען אויך ברידער. דאָס וואָס צעזאר זאָגט וועגען „עלטערן מיט קינ־דער" מעג זיין, אז ער האָט פאלש פערשטאַנען. דאָך איז אין דיע־זען סיסטעם ניט אבסאָלוט אונמעגליך, אז פאָטער און זוהן אָדער מוטער און טאָכטער זאָלען זיך נעפינען אין דיזעלבע עהע־נרופע. אָבער עס איז יא אונמעגליך, אז אין אזא גרופע זאָלען זיך נעפינען א פאָטער און זיין טאָכטער, אָדער א מוטער און איהר זוהן.

מיט מיין מאַמע וואוינען אין אייגצעל־עהע? אָבער די דאָזיגע פון־נאַלוא־פאַמיליע פון האוואַאי ערקלערט די דאָזיגע סיסטעם פון קרובים'שאפט; זי שטימט מיט איהר געגנוי און ריכטיג, אין אַלע אייגצעלהייטען. מען קען אַלזאָ אַננעהמען פאר זיכער, אז ביי די אַלע סאָרטען מענשען, ביי וועלכע עם פיהרט זיך אָט אזא סאָרט פערוואַנדשאַפטם־סיסטעם, האָט אמאָל געמוזט זיך פיהרען אזא סאָרט פאַמיליען־לעבען ווי די פונאַלוא־פאַמיליע פון האוואַאי, אָדער עטוואָס עהנליכעס, און פון דעם איז דאָס נאָך געבליעבען דיזעלבע סיסטעם פון פערוואַנדשאַפט, אפילו וען די סאָרט פאַמיליע איז שוין נע־וען אונטערגענאַנגען.

וואהרשיינליך וואָלט מען נעפונען, אז ביי אַלע ווילדע מענ־שען אין גאַנץ פאָלינעזיען איז אויך געווען איינגעפיהרט אזא סאָרט פאַמיליען־לעבען, ווי עס האָט זיך ארויסגעוויעזען, אז עס איז ווירק־ליך בעשטאַנען אין האוואַאי. נאָר אלץ וואָס מען פלעגט דערגעהן וועגען דיעזע מענשען איז געווען דערצעהלט פון די קריסטליכע מי־סיאָנערען, וואָס זיינען געקומען צו זיי פערשפרייטען דאָס קריס־טענטהום, און דיעזע פרומע לייט האָבען אין די זעהר־אונקריסטליכע פיהרונגען פון דיעזע מענשען ניט מעהר געקענט זעהען ווי „שוי־דערליכקייטען", פונקט ווי די אמאָליגע שפאַנישע גלחים האָבען נאָר דאָס געזעהען אין די פיהרונגען פון די אינדיאַנער אין אמעריקא. וווייל זיי האָבען דאָס בעטראַכט פאר סתם שוידערליכע צולאָזע־הייט, האָבען זיי ניט געקענט בעגרייפען, אז דאָס איז אייגענטליך א נעוויסע סיסטעם פון מאַראַל און א רעגעלמעסינקייט, — א שטו־פע אין דער ענטוויקלונג פון די פאַמיליע.

באַכאָפען מיינט, אז ער האָט נעפונען ביי מאַנכע מענשען־סאָר־טען א נעשלעכטם־פערקעהר נאָר אָהן אונטערשיעד וועד מיט וע־מען. ער רופט דאָס „זומפף־פערקעהר". איצט אָבער קען שוין קיין שום ספק ניט זיין, אז די שפורען פון אזא סאָרט לעבען פיהרען צו־דיק אין אזא גרופען־עהע, ווי די פונאַלוא פאַמיליע.

קאַרל מאַרקס בעמערקט דערצו: „וען באַכאָפען נעפינט אז דיעזע פונאַלוא־עהען זיינען געווען נעזעצלאָז, וואָלט אָבער א מענש פון יענער מדרגה נעפונען, אז די מעהרסטע היינטיגע עהען צוויי־שען נאַהענטע און וויטע נעשעוועסטערקינדער פון פאַטער'ס אָדער

טערקינדער. און אזוי זיינען אויך די קינדער פון מיין פאטער'ס שוועסטערן ניט מעהר זיינע קינדער, נאר זיינע פלימעניקעס און פלימעניצעס און מיר זיינען זיי ניט קיין שוועסטער און ברידער, נאר געשוועסטערקינדער. דען בשעת די מענער פון מיין מוטער'ס שוועסטערן זיינען נאך אלץ ווייטער איהרע מענער אויך און די וויבער פון מיין פאטער'ס ברידער זיינען נאך זיינע וויבער אויך — נאכ'ן רעכט נאך, אויב ניט אימער אין דער וירקליכקייט, — זיינען אבער מיין פאטער'ס שוועסטערן שוין ניט זיינע וויבער און מיין מוטער'ס ברידער שוין ניט איהרע מענער. אלזא, די נייע איינפיהרונג, וואס האט פערבאטען שוועסטער און ברידער צו זיין מאן און וויב, האט נעמאכט, אז די נעשוועסטערקינדער, וועלכע האבען זיך פריהער אלע, אהן אונטערשיעד, בעטראכט פאר שוועסטער און ברידער, האבען זיך איצט איינגעטיילט אין צוויי קלאסען: איין קלאס זיינען אלע קינדער פון אלע שוועסטערן און אלע קינדער פון אלע ברידער, — זיי בלייבען אלע וויטער שוועסטער און ברידער צווישען זיך; די אנדערע קלאס זיינען די קינדער וואס פון איין זייט די פאטערס און פון דער אנדערער זייט די מוטערס זיינען זיך שוועסטער און ברידער: דיעזע קינדער צווישען זיך קענען ניט מעהר זיין קיין שוועסטער און ברידער, וויל זיערע פאטערס מיט זיערע מוטערס קענען שוין ניט זיין קיין מאן און וויב; אלזא, קענען אזעלכע קינדער שוין ניט מעהר האבען קיין שותפות'ע עלטערן, ניט דעם אייגענעם פאטער ניט די אייגענע מוטער, ניט ביידע. דעריבער איז שוין ביי אזא אייניכטונג פארהאנען צום ערשטען מאל די קלאסע קרובים, וואס רופען זיך פעטערס און פלימעניקעס, מוהמעס און פלימעניצעס, געשוועסטערקינדער און קוזינקעס, וואס ביי די פריהערדינע פאמיליען־פארמען וואלט דאס קיין זין ניט געהאט.

ביי די אינדיאנער פון אמעריקא איז די דאזינע סיסטעם פון קרובים'שאפט, וואס פיהרט זיך ביי זיי, ניט צו בענרייפען. וואריס וואו נאר עס איז דא וועלכע־עס־איז פארמע פון אייניצעל־עהע האט דאך אזא סארט אינפיהר פון קרובים'שאפט קיין שום זין ניט. וואס פאר א מחותן איז מיין טאטע'ס ברודער צו האלטען מיך פאר זיין זוהן אדער מיין מאמע'ס שוועסטער — פאר איהר זוהן און זייערע קינדער צו האלטען מיך פאר זייער ברודער, וויבאלד אז מיין טאטע

טערע, דאָס הייסט קוזינקעס פון ערשטען, צווייטען אָדער דריטען גראד. זיי זיינען געווען די שותפות'ע פרויען פון זייערע שותפות'ע מענער. אָבער דיעזע מענער האָבען שוין געמוזט זיין דוקא נאָר פרעמדע צו די פרויען, ניט זייערע ברידער אָדער געשוועסטערקינדער. צוויישען זיך האָבען דיעזע מענער געקענט זיין ברידער, צי געשוועסטערקינדער, אָדער ניט. אָבער צו זייערע ווייבער האָבען זיי דורכאויס געמוזט זיין ניט קיין בלוט־פערוואנדטע. דיעזע שותפות'ע מענער פון איין הויז האָבען זיך, אויף דיעזער שטופע, שוין ניט נערופען ברידער, נאָר פונאַנדערוואָקסענע קוזינען. אָבער זיי האָבען ווידער אויך אַ סך ברידער, לייבליכע אָדער ווייטערע, געהאַט אַ סך פרויען פאַר זייערע שותפות'ע ווייבער. די ווייבער האָבען זיין שוועסטערן אָדער געשוועסטערקינדער צווישען זיך, אָבער צו זייערע מענער האָבען זיי שוין ניט געמאַרט זיין קיין שוועסטערן אָדער געשוועסטערקינדער. און צווישען זיך האָבען זיי זיך ניט מעהר נערופען שוועסטערן, נאָר אויך פונאַנדערוואָקסענע קוזינען.

אַזוי האָט אויסגעזעהען די דאָזיגע פאַרמע פון אַ פאַמיליע, אין איהר אונפערענדערטער געשטאַלט. שפּעטער האָבען זיך פון איהר ענטוויקעלט פערשיעדענע ענדערונגען. אָבער זיי אַלע האָבען נעהאַט דיעזען הויפּט־כאַראַקטער: אין אַ געוויסען פאַמיליען־קרייז זיינען די ווייבער און מענער געווען בשותפות, אָבער די ברידער פון די ווייבער און די שוועסטערן פון די מענער, פריהער די לייבליכע דערנאָך אויך די ווייטערע (דאָס הייסט געשוועסטערקינדער) האָבען זיך אין דעם קרייז פון שותפות'ע מענער־און־ווייבער ניט געפונען.

און אָט דיעזע פאַרמע פון פאַמיליע גיט נאָך נעניג ארויס די אָרט קרובים'שאפט ווי זי בעשטעהט נאָך ביי די אינדיאַנער אין אַמעריקא, כאָטש אזא סאָרט פאַמיליען־לעבען איז ביי זיי שוין ניטא. די קינדער פון מיין מוטער'ס שוועסטערן זיינען — ביי די דאָזיגע אינדיאַנער קרובים'שאפט — נאָך אויך מיין מוטער'ס קינדער; אויך די קינדער פון מיין פאָטער'ס ברידער זיינען נאָך אויך מיין פאָטער'ס קינדער. און זיי אַלע זיינען מיינע שוועסטער און ברידער. אָבער די קינדער פון מיין מוטער'ס ברידער זיינען שוין ניט איהרע קינדער, נאָר איהרע פלימעניקעס און פלימעניצעס, און צו מיר זיינען דיעזע שוין ניט מעהר קיין שוועסטער און ברידער, נאָר געשוועס־

קאמוניסטישע הויזהאלטונג, זי האָט געלעבט אין שותפות־אייגענטהום אין איין הויז. ביז טיף אריין אין די מיטעל־שטופע פון בארבארייאיז עס אזוי געווען ביי אלע מענשען־סאָרטען, אָהן אויסנאהמע. און ביי אזא סאָרט לעבען צוזאמען קען דאָך די פאמיליע ניט וואקסען ביז אָהן א שיעור און אָהן אן ערך און דאָך בלייבען צוזאמען אין איין הויז. אמאל מוז דאָך קומען א גרענעץ. ניט אומעדום איז די גרענעץ גלייך. דאָס איז פערשיעדען נאָך פערשיעדענע אומשטענדען. אָבער אומעדום מוז קומען א געוויסער מאָמענט, ווען מעהר קענען שוין ניט אריין אין איין פאמיליען־געמיינשאפט. דאן שפאלטען זיך אָב א טייל און מאכען א נייע הויז־געמיינשאפט. (ניט אלע מאל האָט א הויז־געמיינשאפט דוקא געמוזט בעשטאהן פון א פאמיליען־גרופע.) וועלכער אָבער האָט זיך אָבגעשיידט? אזוי באלד ווי די מענשען האָבען געקראָגען א בעגריף, אז עס דארף ניט זיין, דאָס קינדער פון איין מוטער זאלען לעבען צוזאמען ווי מאן און ווייב, האָט דיזער בעגריף נאטירליך געמוזט ווירקען ביי די שפאלטונג פון אלטע הויז־געמיינדען און ביי דער גרינדונג פון נייע, — דאָס האָט געמוזט ווירקען אז אָבשיידען זאלען זיך דערביי ד י ב ר י ד ע ר פ ו ן ד י ש ו ו ע ס ט ע ר. אין איין הויז־געמיינדע זיינען געבליעבען די שוועסטערן, — צי שוועסטערן בלויז פון איין דור, צי פון מעהרערע דורות, — און זיי זיינען געבליעבען דער קערן פון איין הויז־געמיינדע. זייערע לייבליכע ברידער וועלכער זיינען אוועק אין אן אנדערע הויז־געמיינדע און זיינען געבליעבען דער קערן אין איהר. אזוי אָדער עהנליך איז פון די בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע ארויסגעקומען א נייע פאמיליען־פאָרמע, וועלכע מאָרגאן רופט אָן „פונאלוא־פאמיליע".

פונאלוא איז א וואָרט פון די שפראָך פון די ווילדע פון האוואי. דער טייטש דערפון איז: אינטימער הויז־שותף. אזוי האָבען זיך גערופען אין האוואי די מענער, וואָס זיינען געווען צוזאמען אין איין הויז די שותפות'ע מענער פון אלע זייערע שותפות'ע פרויען. און אויך דיעזע פרויען האָבען זיך גערופען פונאלוא. דאָס הייסט אלזא אזוי פיעל ווי מ י ט־מ א ן און מ י ט־ו י י ב.

געפיהרט האָט זיך אין דיעזער פונאלוא־פאמיליען אזוי: אלע ווייבער זיינען געווען שוועסטערן צווישען זיך, לייבליכע אָדער ווייי־

נען אבגעקליבען געווארען צו בלייבען איבערלעבען אנדערע מענ־
שען, ווייל זיי זיינען געווען געזינטער און שטארקער. נאך דארווין׳ס
לעהרע האבען אויך אזא אופן זיך ענטוויקעלט אלע וויכטיגע איי־
גענשאפטען און פארמען פון לעבעדיגע בעשעפענישען — אלץ דורך
די נאטירליכע אבקלייבונג: ווייל עס איז געווען נאטירליך, אז עס
זאלען זיך אבקלייבען די סארטען, וואס האבען געהאט אין זיך אזעל־
כע אייגענשאפטען און פארמען, וואס האבען זיי גענוצט צו מאכען
זיי שטארקער אין דעם קאמפף פאר׳ן לעבען — איז געווען נאטיר־
ליך, אז דיעזע סארטען זאלען זיך אבקלייבען און אריבערלעבען אנ־
דערע. די אנדערע זיינען גיכער אונטערגעגאנגען און די האבען זיך
אבגעקליבען צו בלייבען עקזיסטירען. זאגט מארגאן, אז מיט די
מענשען, וואס האבען זיך צוגעוואוינט ניט צו האבען קיין געשלעכטס־
פערקעהר צווישען בלוט־פערוואנדטע איז אויך אזוי געווען. ער
זאגט, אז דאס איז „אן אויסגעצייכענטער ביישפיעל, ווי די נאטירליכע
אבקלייבונג ווירקט". דען עס איז קיין פראגע ניט, אז אזעלכע מענ־
שען־שבטים, וואס ביי זיי איז געווארען דורך דיעזען פארשריט
וויניגער געשלעכטס־פערקעהר צווישען קרובים, האבען זיך געמוזט
ענטוויקלען געשווינדער און בעסער ווי די, ביי וועלכע עס איז געווען
א רעגעל און א געבאט, אז שוועסטער און ברידער זאלען זיין מאן
און ווייב. און ווי געוואלטיג מען האט דערפיהלט די ווירקונג פון
דיעזען פארטשריט, בעווייזט דער פאקט, אז דירעקט פון איהם איז
ארויסגעקומען (ווי מיר וועלען שפעטער באלד בעטראכטען) די אייג־
ריכטונג פון די נענס, ביי וועלכער דער פערבאט פון געשלעכטס־
פערקעהר צווישען קרובים איז שוין צו וויט פערגאנגען. די נענס
איז געווארען דער פונדאמענט פון די געזעלשאפטליכע ארדנונג ביי
די מעהרסטע — וען ניט אלע — בארבארען־פעלקער פון דער וועלט.
פון איהר קומט שוין אין גריבענלאנד און אין רוים — גלייך דער
איבערגאנג אין ציוויליזאציאן.

אבער מיר האלטען דא נאך ניט אזוי וויט. לאמיר קודם בע־
טראכטען, ווי אזוי איז צוגענאנגען דער איבערגאנג פון די בלוט־
פערוואנדשאפטס פאמיליע אין די פונאלוא־פאמיליע?

די ערשטע פאמיליען־פארם האט זיך געמוזט אמאל צושפאלטען,
שפעטסטענס נאך א פאר דורות. דען אזא פאמיליע האט געהאט א

די בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע איז אונטערגענאנגען. אפילו ביי די רויהעסטע פעלקער, פון וועלכע די וועלט־געשיכטע דערצעהלט, געפינט מען ניט קיין ביישפיעל דערפון. אבער אז אמאל האט אזא סארט פאמיליען־לעבען ג ע מ ו ז ט זיין, דאס זיינען מיר געצוואונגען אנצונעהמען, וועו מיר בעטראכטען דאס פערוואנדשאפטס־סיס־טעם אין האוואאי, וועלכעס איז נאך גילטיג אין גאנץ פאלינעזיען, און וועלכעם דריקט אויס פונקט אזא בלוט־פערוואנדשאפט, ווי זי האט נאר געקענט ענטשטעהן אונטער אזא פימיליען־פארם. די גאנצע ווייטערע ענטוויקלונג פון די פאמיליע צווינגט אונז אנצונעהמען, אז אזא פארמע האט געמוזט זיין איהר פאר־שטופע. פון די בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע ענטוויקעלט זיך דאן

2. ד י פ ו נ א ל ו א־פ א מ י ל י ע.

מיר האבען געזעהען, אז דער ערשטער פארטשריט איז בעשטאנען אין דעם, וואס עס איז געווארען אייגעפיהרט, אז עלטערן מיט זייערע קינדער זאלען קיין געשלעכטס־פערקעהר ניט מעהר האבען; דער צווייטער פארטשריט וויערער איז בעשטאנע אין דעם, וואס צווישען שוועסטער און ברודער איז דאס אויך פערבאטען געווארען. דיעזער פארטשריט איז געווען זעהר פיעל וויכטיגער, אבער אויך שווערער וווי דער ערשטער, וויל שוועסטער און ברידער זיינען פון גלייכען עלטער, אונגעפעהר. דיעזער פארטשריט איז אויסגעפיהרט געווארען ביסלעכווייז; וואהרשיינליך האט ער זיך אנגעהויבען מיט דעם, אז לייבליכע שוועסטער און ברידער, דאס הייסט פון דער מוטער'ס צד, האבען ניט מעהר געהאט קיין געשלעכטס־פערקעהר; פריהער אין אייניצעלנע פאלען און ביסלעכווייז איז עס געווארען אלגעמיינער רעגעל (אין האוואאי זיינען נאך אין 19טען יאהרהונדערט פארגעקומען אויסנאהמען); און צום סוף איז פערבאטען געוואָרען אפילו געשוועסטערקינדער און גליעד־געשוועסטערקינדער צו הייראטהען צוזאמען, וואָרים ביי די דאזיגע מענשען האבען אלע געשוועסטערקינדער געהייסען שוועסטער און ברידער.

ווי אזוי איז געקומען דיעזער פארטשריט? מארגאן זאגט, אז דאס איז געקומען דורך די „נאטירליכע אבקלייבונג". דאס הייסט, אז עס איז געווען נאטירליך, וואס די מענשען, וועלכע האבען אויפגעהערט צו האבען געשלעכטס־פערקעהר צווישען פערוואנדעטע, זיי־

אזא סאָרט פאמיליע אין איהר טיפּיטשנע פאָרמע איז בעשטאַנען (אזוי מוז מען זיך פאָרשטעלען) פון מענשען וואָס זיינען אַרויסגעקומען פון איין פּאָר. די מענשען פון יערען דור צווישען זיך זיינען ברידער און שוועסטער און דאָרום גופא זיינען זיי איינע צו די אַנדערע מענער און וויבער. דאָס איז וואס מאָרגאַן רופט די בלוט־פערוואַנדשאַפּטס־פאמיליע.

גאָט לאָקי וואַרפט פאָר די געטין פריגאַ: „פאָר די געטער אין די אויגען אומאַרמסט דו דעם אויגענעם ברודער!" אלזאָ, זעהט מען דאָך, אַז שוין דעמאָלט איז געווען פערבאָטען די עהע צווישען ברודער און שוועסטער, זאָגט אונזער פרייגד. אָבער די עדדא־שריפט עגיסדרעקקאַ איז דער אויסדרוק פון א צייט, וועו דער גלויבען אין די אַלטע מיטהען איז שוין געווען אין גאַנצען געבראָכען. זי איז פאַלשטענדיג אַ שפּאָט־ליעד אויף די געטער, אזוי וויי דער שפּאָט פון דעם פּארציטיגען גריכען לוציאַן אויף די גריכישע געטער. לאָקי וועלט דאָרטען פאָרגעשטעלט אַלס אַ מעפיסטאָ. און וועו ער מאַכט דער פרייגַ אַזאַ פאָרוואורף, איז דאָס גיכער א בעוויז געגען וואָגנער. אויך זאָגט לאָקי אויניגע פערזען וויטער: „מיט דיין שוועסטער האָסט דו געהאַט אַזאַ זוהן". אין די „אינגלינגס זאָגאַ" (פון דיזעלבע סקאַנדינאַווישע שריפט) זאָגט ניערדהר, אז אין וואַנאַ־לאַנד פיהרט זיך, אַז שוועסטער און ברידער האָבען צוזאַמען חתונה און ביי די אַזעו ניט. וואַנאַנען זיינען איין סאָרט געטער, אַזעו אַן אַנדער סאָרט.) דאָס קען זיין א צייכען, אַז די וואַנענען זיינען געטער פון אַ פריהערע צייט וויי די אַזעו. ער אַליין איז אַפילו ניט קיין אַזא, נאָר אַ וואַנע. יעדענפאַלס האָט ניערדהר געלעבט צווישען די אַזעו אַלס זייער גלייכען. אַלזאָ, איז די עגיסדרעקקאַ גיכער אַ בעוויז, אַז אין דער צייט פון דער ענטשטעהונג פון די נאָרווועגישע געטער־זאָגען האָט מען ניט געפיהלט קיין אָבשטויסונג פאר די געשוויסטער־עהע, וויניגסטענס צווישען געטער. וועו מען וויל וואָגנער'ן ענטשולדיגען, וואָלט מען פילייכט בעסער געטהאָן, אז אנשטאָט צו ברייגען אַ בעוויז פון די עדדא, זאָל מען בעסער ברייגען אַ ראיה פון געטהע, וועלכער מאַכט אויך אַן עהגליכען פעהלער אין זיין באַלאַדע פון דעם גאָט און די באַיאַדערא: דען דאָס וואָס פרויען גיבען זיך איבער צו מענער אַלס אַ רעליגיעזע צערעמאָניע מאַהלט ער אַלס אַ זינדיגקייט אַזוי וויי די היינטיגע פראָסטיטוציאָן, וואס עס איז אויך חיסטאָריש פאַלש.

(איך וועל מיר ערלויבען דאָ צו דערמאָנען דעם פאקט, אַז אין תנ"ך איז גאַנץ קאַלטבלוטיג דערצעהלט, וויי דוד המלך'ס זוהן אַמנון פערליעבט זיך אין זיין שוועסטער תמר און זי זאָגט צו איהם: „בעט ביים מאַטען, איך בין זיכער, ער וועט דיר ניט אַבזאָגען מיך דיר צו געבען"... — א י ־ ג ע ר ז.)

1. די בלוט־פערוואנדשאפטס־פאמיליע; די ערשטע שטופע פון פאמיליע.

אין דיעזער סאָרט פאמיליע געהט עס צו אזוי: אלע זיידעס מיט די באָבעס אין דער פאמיליע זיינען אלע צוזאמען מאן און וויב. דאָס זעלבע זיינען אויך זייערע קינדער, — די פאָטערס מיט די מוטערס. זייערע קינדער וויעדער, דער דריטער דור, וועלען וויעדער זיין א דריטער קרייז פון מענער־און־וויבער צוזאמען. און זייערע קינדער, די אור־אייניקלעך פון די ערשטע, וועלען זיין א פירטער קרייז אזוינער. דאָ זיינען אלזאָ די עהע־גרופען אָבגעטהיילט נאָך די דורות נאָך. פערבאָטען איז דאָ נאָר דער געשלעכטס־פערקעהר צווישען די מענשען פון איין דור און די פון אן אנדער דור. זיידעס און אייניקלעך, עלטערן און קינדער האָבען איינע צו די אנדערע נים די רעכטע און די פליכטען (ווי מיר וואָלטען געזאָגט) פון דער עהע. ברידער און שוועסטער, קוזינס און קוזינקעס פון ערשטען, צווייטען און וויטערע גראדען זיינען אלע ברידער און שוועסטער מיט אנאנדער און טאקי דארום זיינען זיי אלע מאן־און־וויב מיט אנאנדער. אויך דיעזער שטופע פון דער מענשליכער ענטוויקלונג פיהרט זיך, אז די וואס זיינען שוועסטער און ברידער זיינען שוין דערמיט ממילא מאן־און־וויב איינע פאר די אנדערע.*)

*) דער גרויסער מוזיק־קאָמפאָזיטאָר און דיכטער ריכאַרד וואָגנער שרייבט פאָר, אין זיין אָפּערא „ניבעלונגען" ווי די „גויולהויטס־געטער" שרייען אויס: „איז דאָס וועג געהערט געוואָרען, אַז אַ ברודער זאָל זיין שוועסטער אַרומנעהמען אַלס זיין כלה?" דיעזע געטער וואָגנער'ס מאַכען זיך נעמליך זייערע ליעבעס־אינטריגען פּיקאַנטער דורך אַ ביסעל בלוט־שאַנדע, גאַנץ נאָך אונזערע היינטיגע מאָדעס. קאַרל מאַרקס, אין אַ בריעף פון פּריהלינג 1882, בייזערט זיך זעהר שטאַרק אויף דיעזער פאָר־שטעלונג וואָגנער'ס; ער שרייבט, אַז דאָס איז די פאַלקאָמענע פערפעלשונג פון די אור־געשיכטע. אויף די דערמאָנטע פראָגע פון די „געטער" ענט־פערט מאַרקס: „אין דער אורצייט א י ז די שוועסטער ג ע ו ע ן די פרוי און דאָס איז געווען זיטליך". — (צושריפט אין דער פירטער אויפ־לאָגע:) א פראַנצויזישער פרוינד אונזערער, אַ פערעהרער וואָגנער'ס, איז מיט דיעזער בעמערקונג ניט אויפֿערשטאַנען. ער בעמערקט, אַז שוין אין די פארצייטיגע לעגענדען־שריפטען פון די נאָרווועגיער, אין די „עדדא"ס, אין די עלטערע פון זיי, אין דער שריפט „עגיסדרעקקא", אויף וועלכער וואָגנער האָט געבויט דיעזע אָפּערא, ווערט אויך פאָרגעשטעלט, ווי דער

אויף ס'רוב דער פאַל: צוויישען אַלע מענער און וויבער, וואָס וואוינען אַלס פערהייראטה אַלע צוזאמען, קלייבען זיך אָב אויף א צייט פאַרלעך.

וועסטערמארק, דער נייעסטער אַבליקענער פון אן אמאַליגען אונגערעגעלטען צושטאַנד, נעהמט אָן, אז וואו נאָר איין מאן מיט איין פרוי פאַרען זיך אפילו אויף א קורצע צייט און בלייבען געפאַרט, ביז דאָס קינד ווערט געבוירען, איז דאָס שוין אן עהע, שוין ניט קיין אונגערעגעלטער געשלעכטס-פערקעהר. אויב דאָס איז אן עהע, האָט אין דעם צושטאַנד, וועלכען מיר רופען אונגערעגעלטען, אויך נעקענט פאַרקומען דיעזע ארט עהע. אָבער דאָך איז דאָס אן אונגערעגעלטער צושטאַנד דארום, וויל עס זיינען נאָך ניט נעווען די פערבאָטען, וואר מיט וועמען עס טאָר ניט האָבען קיין געשלעכטס-פערקעהר — די פערבאָטען, וואס די זיטע (די מנהג-מאַראל) האָט שפעטער נעמאכט.

וועסטערמארק פיהרט אפילו אלע זיינע טענות לויט זיין אננאַהמע, אז אונגערעגעלטקייט אין געשלעכטס-פערקעהר הייסט, אז עס איז ניטא קיין בעזונדערע ליעבע פון איין מאן דוקא נאָר צו איין געוויסע פרוי, און פערקעהרט, נאָר אלע זיינען פאר אלעמען גלייך. ביי איהם קומט אלזא אויס, ווי ער זאָגט, אז נאָר די עכטע פאַרמע פון אונגערעגעלטען געשלעכטס-פערקעהר איז די פראָסטיטוציאָן. אָבער מיר שיינט, אז ווען מען וויל בעטראכטען די אור-צושטענדע פון דער מענשהייט דורך די בריליען פון היינטיגע שאַנד-הייזער, קען מען יענע צושטענדע גאָר ניט אָנהייבען צו פערשטעהן. ניין, ניט קיין היינטיגע פראָסטיטוציאָן איז געווען דאָס אונגערעגעלטע געשלעכטס-לעבען פון גאָר די ערשטע צייטען פון די מענשליכע ענטוויקלונג, וואס מיר נעהמען אָן אז עס איז נעווען. עס האָבען געקענט זיין אויסצעל-פאַרונגען אויף א צייט, נאָר קיין שום רעגלען זיינען ניט נעווען, ווער מיט ווען מעג זיך פאַרען און ווער מיט ווען טאָר ניט. מיר וועלען פון דעמזעלבען פונקט נאָך רעדען, ווען מיר וועלען בעהאַנדלען די גרופען-עהע.

* * *

נאָך מאַרנאָן'ס מיינונג האָט זיך פון דיעזען צושטאַנד פון אונגערעגעלטען פערקעהר וואהרשיינליך שוין פריה ארויס-ענטוויקעלט:

דערצעהלען וועגען די פּאַרטהער, די פּערזער, די סיטהען, די הונגען און אזוי ווייטער.

די בלוט שאנדע איז א שפּעטערע ערפינדונג, — און טאקי זהר א ווערטהפולע. אבער אויך דיעזע ערפינדונג איז געמאכט געוואָרען, האָבען די ווילדע מענשען עס ניט געפיהלט פּאר שרעקליך, אז עלטערן און קינדער זאָלען האָבען געשלעכטספערקעהר — עס האָט ביי זיי ניט געקענט זיין מעהר שרעקליך, ווי דער פערקעהר צווישען אנדערע אלטע און יונגע. און אז מענשען האָבען חתונה מיט אזעלכע, וואָס האָבען שוין געקענט זיין זייערע באָבעס און זיידעס קומט דאָך נאָך היינט פּאָר אפילו אין די לענדער, וואו מען האלט עס פּאר שרעקליך צו זיך צו זינדיגען אין אזעלכע זאכען, — און מענשען ווערען דערפון גאָר ניט אויפגעבראכט. עס טרעפט זיך אפילו, אז אלטע „מיידען" פון איבער זעכציג האָבען חתונה, אויב זיי זיינען נאָר נענוג רייך, מיט יונגע מענער פון אונגעפעהר דרייסיג. (וועז דיעזע איבערזעצונג ווערט געשריעבען, מעלדען די צייטונגען פון א פרוי פון עטליכע־און־זעכציג יאָהר אין ניו יארק, וואָס פערקלאָגט א יונגען מאן פון 19 יאָהר פאָר ברעכען זיין פערשפּרעכען צו הייראטהען!)

ביי די עלטסטע פאמיליען־פאָרמען, וועלכע זיינען אונז בעקאנט, איז שוין דאָ דער בעגריף פון בלוט־שאנדע, — אָבער ער איז דאָך נאָך ביי זיי גאנץ אנדערש פון אונזער היינטיגען בעגריף פון בלוט־שאנדע און איז אפּט דירעקט נעגען איהם: — היינט לאָמיר זיך פאָרשטעלען א צייט, וועז אזוי פיעל בעגריף פון בלוט־שאנדע, ווי עס איז דאָ ביי די ניעדערינע פאמיליען־פאָרמען וואס מיר קענען, איז נאָך אויך ניט נעווען — דאָן קומען מיר צו א פאָרמע פון געשלעכטס־פערקעהר, וואָס קען אָנגערופען ווערען „אונגערעגעלט". אונגערעגעלט אזוי ווייט, אז עס זיינען נאָך ניט בעשטאנען די איינהאלטונגען, וואָס זיינען ערשט שפּעטער אויפגעקומען דורך די נעוואוינהייטס־מאָראל. דאָס היסט אָבער ניט דוקא, אז עס איז בסדר נעווען א גרויסע צומישעניש אין די דאָזינע זאך. עס האָט זעהר גוט געקענט זיין, אז אויף א צייט האָט זיך איין מאן געפאָרט מיט איין פרוי און קיין אנדערען און אנדערע האָבען זיי איבער דער צייט ניט צונעלאָזט. אפילו אין די גרופּען־עהע, וואָס בעשטעהט נאָך היינט ביי ווילדע, איז דאָס

אַנשטויסען, אז נאָך פריהער, נאָר אין אָנהויב, ווען דער איבערגאַנג פון חיה'שאפט צו מענשליכקייט איז פאַרגעקומען, איז געווען גאָר אן אונגערעגעלטער געשלעכטס־פערקעהר, ווי עס איז געווען נאַטירליך פאר דיעזען צושטאַנד, ווי מיר האָבען שוין געזעדט.

וואָס הייסט דען אייגענטליך אונגערעגעלטער געשלעכטס־פערקעהר? הייסט דען דאָס, אז מען איז געווען אריינגעטהאָן אין זנות, אין ניאוף, אָהן שום רעגעלמעסיגקייט, אָהן שום אָבהאַלט, אָהן שום פראַגע ווען און ווער מיט ווען? נייַן. דאָס הייסט נאָר, אז די רעגלען און פערבאָטען, וואָס עקזיסטירען היינט אין די דאָזיגע זאכען, אָדער וואָס האָבען עקזיסטירט אין א פריהערדיגע צייט, האָבען דעמאָלט, נאָך פריהער, ניט געגאָלטען. די איינהאַלטונג, וואָס די אייפערזוכט שטעלט, האָבען מיר שוין נעזעהען, אז זי איז אמאָל ניט געווען. אויב איין זאך איז זיכער, איז עס דער פאקט, אז די אייפערזוכט איז א געפיהל וואָס האָט זיך ענטוויקעלט שפעטער, פערהעלטנismעסיג. דאָס זעלבע קען מען זאָגען פון דעם בעגריף פון די בלוט־שאנדע (דאָס הייסט, אז עס איז א זינד דאָס נאָהענטע קרובים זאָלען האָבען געשלעכטס־פערקעהר מיט אַנאַנדער). גאָר אין אָנהייב זיינען בריידער און שוועסטער געווען מאן־און־וויַיב. (דאָס איז דאָך פאַרגעשטעלט אין די לענענדע פון אדם הראשון'ס זיהן אויך: וועמען האָבען זיי נעקענט נעהמען פאר ווייבער, אויב ניט אייגענע שוועסטערן? — א י ב ע ר ז.) און ניט נאָר שוועסטער און בריידער, נאָר אויך עלטערן און קינדער. (דאָס שטעלט דאָך פאָר די לענענדע פון לוט און זיינע טעכטער. — א י ב ע ר ז.)

נאָך היינט זיינען דא מענשען, ביי וועלכע דאָס איז ערלויבט. דער פאַרשער באַנקראָפט (אין זיין בוך „די אייננעבוירענע ראסען פון דעם פאַסיפישען ים־בעקן אין נאָרד אמעריקא", 1875, ערשטער טייל), בעווייזט, אז אזוי איז ביי די קאַוויאַטס, לעבען דער בעהרינג שטראַסע (דעם טייך צווישען אלאסקא און סיביר), ביי די קאדיאקס אין אלאסקא, ביי די טינגעהס אין ענגליש־נאָרד אמעריקא. לעטורנא בעווייזט דאָס זעלבע פון די טשיפּעווא אינדיאַנער, פון די קוקוס אין טשילי, פון די קאראיבען און די קאַרענס אין הינטער־אינדיען. שוין ניט צו רעדען פון דעם וואָס די פערצייטינג גריכען און רוימער

אליין איז נענוג, אז מען זאל פון זייער לעבען ניט קענען ברייננען קיין שום בעווייז אויף די נאטור פון מענשען.

אום צו קענען ווערען פון חיות מענשען, האבען די מענשען נעמוזט לעבען אין גרויסע סטאדעס. און אום צו קענען אין אזעלכע גרויסע און דויערנדע סטאדעס, אין וועלכע עס זאל זיך קענען ענטוויקלען די מענש־ווערונג פון די חיה, האבען די ערשטע זאך די דערוואקסענע זכרים נעמוזט קענען זיך פערטראגען אייניע די אנדערע און זיין פריי פון אייפערזוכט.

און ווירקליך, וואס געפינען מיר אלס די עלטסטע, גאר ערשטע פארם פון פאמיליע, וועלכע מיר קענען בעווייזען אונבעשטרייטבאר אין דער געשיכטע און וועלכע מיר קענען נאך היינט שטודירען ביי ווילדע פעלקער? מיר געפינען די גרופען־עהע, די פארמע, אין וועלכער נאנצע גרופען פון מענער און גאנצע גרופען פון פרויען בעזיצען זיך אייניע די אנדערע. אין אזא צוזאמענלעבען איז נאטירליך דא ווייניג פלאץ פאר אייפערזוכט. און ווייטער געפינען מיר, אויף א שפעטערע ענטוויקלונגס־שטופע, אלס אויסנאהמע, די פארמע פון פיעל־מענעריי. אזא פארמע פון צוזאמענלעבען לאזט דאך אודאי ניט צו קיין אייפערזוכט. ביי אזעלכע מינים חיות, ביי וועלכע עס איז יא דא אייפערזוכט, איז טאקי אזא סארט לעבען — פיעל מענעריי — אונבעקאנט.

אלזא, פון די חיות ווייל מען בעווייזען, אז פון נאטור האט דער מענש ניט געקענט לעבען אין קיין אונגערעגעלטען געשלעכטס־פערקעהר; אבער דוקא פון בעמראכטען דאס לעבען פון די חיות קומען מיר צוריק צו דעם פונקט. דען מיר זעהען ביי די חיות, אז די פון זיי, וואס האבען א שטארקע אייפערזוכט, לעבען ניט אין קיין שום סארט גרופען־עהע. ביי מענשען אבער זעהט מען דאך יא גרופען־עהע. אלזא, איז דאך פון נאטור ביי מענשען אזא אייפערזוכט ניט נעווען. טא האט דאך שוין געקענט זיין אונגערעגעלטער געשלעכטס־פערקעהר אויך. און עס איז וואהרשיינליך טאקי געווען. דען מיר זעהען, אז וואו די גרופען־עהען בעשטעהען נאך, דארט עקזיסטירען מערקווירדיגע פערוויקעלטע פערוואנדשאפטס־סיסטעמען, פון וועלכע מען קען זיך זיכער ארויסנעהמען, אז פריהער זיינען געווען אויפא־כערע פארמען פון געשלעכטליכען פערקעהר. פון דעם קען מען זיך

זיך ניט געקענט פערטראַגען מיט אזא פאמיליען־לעבען ווי ביי חיות; אז די ערשטע מענשען, וואס האָבען זיך ארויסגעארבייט פון חיה'שען צושטאַנד, האָבען ענטוועדער גאָר ניט געקענט קיין פאמיליע, אדער העכסטענס האָבען זיי געהאט אזא פאמיליען־לעבען, ווי עס קומט ביי חיות ניט פאָר.

אזא חיה ווי דער מענש איז געווען ווען ער האָט ערשט אָנגעהויבען צו ווערען מענש — א חיה וואָס איז ניט געבוירען מיט קיין נאַטירליכע געווער ווי די נענעל און צייהן פון אַנדערע חיות, די הערנער פון בהמות און אזוי ווייטער, — אזא שוצלאָזע חיה וואָלט זיך ניט געקענט ענטוויקלען, ווען זי וואָלט געווען צוגעבונדען אין דער קליינער פאמיליע און דאָס וואָלט איהר געשטערט זיך צו פערבינדען אין גרויסע סטאדעס.

גאָר אין אָנפאַנג, קען זיין, האָבען זיי זיך יא געקענט ווי עס איז דורכשלאָגען אויך ווען זיי האָבען געלעבט פאר זיך, אויך ווען זייער העכסטע פאָרמע פון צוזאמענלעבען איז נאָר געווען די פאָרונג פון זכרים און נקבות אין פאר־זיך'דיגע פאמיליען, — ווי וועסטער־מארק זאָגט, אז די מענשען־עהנליכע אפען, די גאָרילאַ און די שימפאַנזע, לעבען, לויט די בעריכטען פון יעגערס. אָבער שפעטער, ווען די מענשען האָבען זיך געזאָלט ענטוויקלען ארוים פון דער חיה'שקייט; ווען זיי האָבען געזאָלט אויספיהרען דעם גרעסטען פאָרטשריט וואס נעפינט זיך נאָר אין דער נאַטור, האָבען זיי נעמוזט האָבען דערצו א נייעם עלעמענט: זיי האָבען געמוזט קריענען דורך פעראייניגטע קראפט און דורך צוזאמען־ווירקען אין א סטאדע די פעהיגקייט צו פערטהיידינען זיך, — וואס אייניגווייז און אין אייניגע פאמיליען האָבען זיי ניט געקענט האָבען. ווען זיי וואָלטען געלעבט אין אזעלכע פערהעלטניסע ווי די, אין וועלכע די מענשען־עהנליכע אפען לעבען היינט, וואָלט פשוט ניט געווען צו ערקלערען, ווי זיי האָבען געקענט ווערען פון חיות מענשען. דיעזע אפען מאכען גיכער דעם אייגדרוק ווי א צווייג־מין, וואָס איז אראָב פון וועג פון דער ענטוויקלונג, און זיי נעהען אויפ'ן וועג צום אויסשטאַרבען און יערענפאלס נעהען זיי אין דער ענטוויקלונג אראָבצו. דערפאר טאקי האָבען זיי זיך ניט מעהר געקענט ענטוויקלען צו ווערען מענשען. דאָס

זיך א העכערע געזעלשאפטס־פארמע ווי די פאמיליע, קען דאס נאר געשעהען דאדורך, וואס דער העכערער פערבאנד נעהמט אויף אין זיך פאמיליען, וועלכע האבען דורכגעמאכט א גרינדליכע פערענ־דערונג. שפעטער קענען זיי אבער גראדע דורך די פעראייניגונג אין גרעסערע געזעלשאפטען געפינען א מענליכקייט צו גרינדען פאמיליען אונטער פיעל בעסערע אומשטענדען."

דא זעהען מיר אלזא, אז סטאדע און פאמיליע זיינען ביי די העכער ענטוויקעלטע חיות ניט צוויי זאכען וואס העלפען זיך איינע די אנדערע, נאר פערקעהרט, זיי שטערען זיך. עספינאס בעווייזט זעהר שעהן, ווי דאס וואס די זכרים זיינען אייפערזיכטיג צוגעבונ־דען צו זייערע נקבות אין דער בריהונגם צייט, דאס שוואכט אב דאס נעזעלליגע לעבען אין דער סטאדע אדער בינדט זי צייטווייליג פונ־אנדער.

דא ציינט זיך, אז אמת איז טאקי, דאס פון די גענזעלשאפטען פון חיות קען מען זיך ארויסנעהמען בעווייזע אויף די נאטור פון מענשען — אבער נאר נעגאטיוע בעווייזע (וואס ציינען, אז עס איז נ י ט ווי מען מיינט, דאס מאנאגאמיע איז ביי העכערע חיות א נא־טור־זאך).

ביי די העכערע ווירבעל־טהירע זיינען דא, אזוי ווייט ווי מיר וויסען, נאר צוויי סארטען פאמיליען־לעבען: פיעלווייבעריי און אייניצעל־פארינג. אין ביידע ווערט נאר צוגעלאזען איין ערוואקסענער זכר, איין „מאן". דאס וואס דער זכר איז אייפערזיכטיג און לאזט קיין אנדערע ניט צו, — וואס דאס טהוט אויף ביידעם, אי עם בינדט צו די פאמיליע, אי עם לאזט ניט צו זי זאל ארויסנעהמען מעהר חיות אין זיך, — דאס מאכט, אז די פאמיליע זאל זיין א שטערונג פאר דער סטאדע. דורך די אייפערזוכט פון די זכרים צוויישען זיך קענען זיך קיין גרעסערע מאסען ניט פעראייניגען. זיי קלעפען צו שטארק אין דער פאמיליע. דורך דעם ווערט די העכערע סארט געזעלשאפט, די סטאדע, דא אונמעגליך, דאס אבגעשוואכט אדער אויפגעבונדען אין דער צייט פון פארען זיך. אין בעסטען פאל ווערט געשטערט די ווייטערע ענטוויקלונג פון די העכערע סארט געזעלשאפט, פון די סטאדען.

דאס אליין בעווייזט שוין אז די מענשליכע אור־געזעלשאפט האט

„די סטאַדע איז די העכסטע פאָרמע פון געזעלשאַפטם לעבען, וואס מיר קענען זעהען ביי חיות. ע ס ד א כ ט ז י ך, אז די סטאַדע איז צוזאַמענגעשטעלט פון פאַמיליען (פון פאָרלעך, ער׳ס און זי׳ס). אין אמת׳ן אָבער ש ט ע ה ן פ ו ן א ָנ פ א ָנ ג א ָן ד י פ א ַ מ י ל י ע א ו ן ד י ס ט א ַ ד ע א י ן ו י ע ד ע ר ־ ש ט ר י י ט. זיי ענטוויקלען זיך אין אומגעקאַהרטען פערהעלטנים". וואָס ער מיינט מיט דעם, ערקלערט ער אזוי:

וואו די זכרים פערבינדען זיך דויערענד מיט נעוויסע נקבות און לאָזען ניט צו צו זיי, צו זייערע נקבות, קיין אַנדערע זכרים, דאַרט האַסען זיך די זכרים איינע די אַנדערע און שלאָגען זיך ארום. זיי מוזען דעריבער זיין דערווייטערט איינע פון די אַנדערע. דאַרום איז זיי שוואר זיך צו פעראייניגען אין סטאַדעס. זייער פאַמיליען־צוגעבונדענקייט האַלט די פאַמיליען אָבגעזונדערט איינע פון די אַנדערע. אזעלכע חיות לעבען דעריבער ניכער אין קליינע פאַמיליען־גרופּקעלעך איידער אין גרויסע סטאַדעס.

עסּפינאַס בעווייזט דעריבער, אז:

„וואו חיות לעבען שטאַרק צוגעבונדען אין פאַמיליען, דאַס הייסט וואו יעדער זכר האַלט זיך פעסט צוזאַמען מיט איין נקבה — דאַרט טרעפט זיך נאָר זעלטענע אויסנאַהמען, אז זיי זאָלען זיך פעראייניגען אין גאַנצע סטאַדעס. דאָגענען ביי אזעלכע חיות, ביי וועלכע עס פעריבינדען זיך ניט קיין ער׳ס און זי׳ס אין דויערענדע פערבינדונגען, נאָר עס איז ביי זיי א פרייער געשלעכטס־פערקעהר, אָדער פאָליגאַמיע, ענטשטעהט א סטאַדע כמעט פון זיך זעלבסט . . . אז עס זאָל קענען וועלען א סטאַדע, מוזען די צובינדונגען פון דער פאַמיליע לויז געמאַכט ווערען און די איינצעלנע חיה מוז זיין צוריק פריי . . . דעריבער גענעפינען מיר ביי די פויגלען אזוי זעלטען אָרגאַניזירטע סטאַדעס . . . וויל ביי זיי פערבינדען זיך זכרים און נקבות דויערענד. . . ביי די זייג־טהירע דאָגענען געפינען מיר אייניגערמאַסען אָרגאַניזירטע געזעלשאַפטען גראַדע דעריבער, וויל ביי זיי ווערט די איינצעלנע חיה ניט פערשלונגען אין דער פאַמיליע . . . אלזא, וען עס ערוועקט זיך א געפיהל פון א סטאַדע־געמיינשאַפט קען דיעזער געפיהל קיין גרעסערען שונא ניט האָבען, ווי דעם געפיהל פון פאַמיליען־געמיינשאַפט. מיר קענען מיט פולען רעכט אויסשפרעכען, אז וואו עס ענטוויקעלט

און וועו מיר ווילען ציהען נאך ענגערע גרענצען און נעהמען אין בעטראכט נאר די פיער סארטען אפען, וואס זיינען אם שטארקסטען עהנליך צו מענשען, געפינען מיר, אז לעטורנא וויסט וועגען זיי נאר צו מעלדען, אז א טייל זיינען זיי מאנאגאם, א טייל פאליגאם. און סאוסיר (ביי זשירא־טעולאן) בעהויפטעט, אז זיי זיינען מאנאגאם.

נאר אין די נייע צייט (1891) איז ארויס א בוך אין ענגליש, „די נעשיכטע פון די מענשליכע הייראטה", פון וועסטערמארק, ברייענגט ער נייע בעהויפטונגען וועגען די מאנאגאמיע פון די מענשען־עהנליכע אפען. אבער אויך זיינע פאקטען זיינען נאך לאנג ניט קיין בעווייזע. בקיצור, די נאכריכטען וועגען דעם לעבען פון חיות זיינען אזעלכע, אז דער עהרליכער לעטורנא זאגט אליין, אז „איבריגענס זעהט מען ביי די זייג־טהירע ניט, אז וואס העבער זיי שטעהען אין גייסטיגער ענטוויקלונג, אלץ מעהר זאל ביי זיי דאס געשלעכטס־לעבען זיין מאנאגאם."

אלזא, דאס וואס פערשיעדענע פארשער מעלדען וועגען דעם גע־שלעכטס לעבען ביי חיות צייגט, אז מען וויסט אזוי גוט ווי גאר ניט בעשטימטעם וועגען די פאמיליען־גרופען און אנדערע געזעל־ליגע פערבינדונגען פון די מענשען־עהנליכע אפען. איין נאכריכט מעלדעט דירעקט פערקעהרט ווי די אנדערע. און דאס איז גאר קיין וואונדער ניט. אז אפילו וועגען דעם לעבען פון מענשען, פון ווילדען סארט, איז שווער צו דערגעהן דאס ריכטיגע; איין פארשער מעל־דעט אזוי, דער אנדערער פונקט פערקעהרט; מען מוז פריהער זיי־ערע נאכריכטען דורכזיפען און קריטיש אונטערזוכען, איידער מען קען פון זיי עטוואס ארויסנעהמען אלס ריכטיג; היינט א פשיטא שוין די נאכריכטען וועגען דעם געזעלשאפטס־לעבען פון אפען: אפען־געזעלשאפטען זיינען זעהר פיעל שווערער צו בעאבאכטען ווי מענש־ליכע. אלזא, ביז עס ווילען אמאל בעוויזען ווערען זיכערע פאקטען וועגען דעם, קענען מיר דערווייל ניט אננעהמען דאס וואס מען ווייל זיך דרינגען פון די נאכריכטען, אויף וועלכע מען קען זיך אבסאלוט ניט פערלאזען.

דאנענען אבער נעפינען מיר, אז דער פארשער עספינאס, אין זיין בוך „וועגען דעם געזעלשאפטס לעבען ביי חיות" (1877), זאגט אזוי:

פע פון זיין ענטוויקלונג בעווייזען דיעזע פאקטען אבסאָלוט גאָר ניט. דאָס וואָס ווירבעל־טהירע (חיות וואָס האָבען א ווירבעל,א רוקען־ביין צוזאמענגעשטעלט פון רינגען, א „שדרה") לעבען צוזאמען פאָר־ווייז א לענגערע צייט, ערקלערט זיך גענוג אויס פיזיאָלאָגישע אור־זאכען: פויגלען, למשל, לעבען צוזאמען אין פאָרען דערפאר, ווייל אין דער צייט ווען די „זי" זיצט איבער די אייער, וואָלט זי ניט געקענט לעבען, ווען זי וואָלט ניט געהאט קיין „ער" וואָס טראָגט איהר צו שפייז און בעשיצט זי. דאָס וואָס ביי פויגלען קומען פאָר ביישפיע־לע פון טרייער מאָנאָגאמיע (איין מאן מיט איין ווייב) בעווייזט גאָר ניט פאר די מענשען, ווייל די מענשען קומען ניט ארויס פון פויגלען. ווען שטרענגע מאָנאָגאמיע איז די העכסטע מדרגה פון גוטע מידות, דאן פערדיענט דעם העכסטען פרייז דאפיר דער באנד־וואָרם: דיע־זער וואָרם האָט פון 50 ביז 200 פראָגלאָטידען, דאָס הייסט אָבטהיי־לונגען פון זיין קערפער, און אין יעדען פון דיעזען טיילען קערפער האָט ער אי א מענליכען אי א ווייבליכען געשלעכטס־אפאראט און זיין נאנצע לעבענסצייט פערברענגט ער דערמיט, וואָס אין יעדען פון דיעזע אָבטהיילונגען זיינע „בעמאנט" ער זיך אליין. עס איז אלזאָ ניט אמת, אז ביי די חיות איז וואָס העכער זייער מדרגה אין דער ענטוויקלונג, אלץ מעהר זיינען זיי מאָנאָגאם. דער באנד־וואָרם איז דוקא פון די ניעדעריגסטע מדרגות אין דער ענטוויקלונג פון חיות. (א הויך־ענטוויקעלטער מין חיות הייסען אזעלכע, וואס זייער קערפער איז א קאָמפליצירטע מאשינעריע און וואָס האָבען העכערע גייסטיגע אייגענשאפטען.)

זאָלען מיר אָבער נעהמען אין בעטראכט בלויז זייג־טהירע (אזעל־כע וואס גיבען זייערע קינדער צו זויגען), געפינען מיר ביי זיי אלע פאָרמען פון געשלעכטס־לעבען: גאָר אָהן א רעגעל; עטוואס עהנ־ליך צו נרופען־עהע (א געוויסע צאָהל ער׳ס לעבען צוזאמען מיט א נעוויסע צאָהל זי׳ס און לאָזען קיין אנדערע צו זיי ניט צו), פיעל־ווייבעריי, אייניצעל־עהע; נאָר פיעל־מענערייי פעהלט. דאָס האָבען נאָר מענשען נעקענט בעווייזען.

אפילו די מענשענס נאָהענטסטע קרובים, די „פיער־הענדיגע" (אפען, מאלפעס, אבעזיאנעס, מאָנקיס) צייגען אונז אלע מעגליכע פערשיעדענהייטען אין דעם צוזאמען־לעבען פון זכרים מיט נקבות.

אזוי, אלס ד י ר ע ק ט ע ן בעווייז, אז עס איז אמאל געווען אזא צו־שטאנד. באכאפען'ס פערדיענסט בעשטעהט עבען אין דעם, וואס ער האט דיעזע פראגע געשטעלט אין פאדערגרונד פון דער אונטער־זוכונג.*)

היינטיגע צייטען איז עס נעווארען א מאדע צו לייקענען, אז עס איז אמאל געווען אזא אנפאנגס־שטופע פון דעם מענשליכען געשלעכטס־לעבען גאר אהן שום רעגעלמעסיגקייט. מען וויל דער מענשהייט דיעזע „שאנדע" פערשפארען. מען טענה'ט, אז ערשטענס איז ניטא קיין שום דירעקטער בעווייז אז אמאל האבען מענשען ער־געץ אזוי גלעבט, צווייטענס ברייגט מען א ראיה פון די חיות, וועלכע פארען זיך אויך אין בעשטימטע פארען און לאזען ניט צו איי־גע צו די אנדערע קיין „פרעמדע".

דער פארשער לעטורנא האט צוזאמענגעשטעלט א סך פאקטען פון דעם לעבען פון חיות (אין זיין בוך „ענטוויקלונג פון הייראטה און פאמיליע", 1888), נאך וועלכען ער בעווייזט, אז א דורכאוים אונ־גערעגלטער געשלעכטס־פערקעהר איז ביי חיות אויך נאר צו נע־פינען ביי די פון א ניעדעריגער שטופע.

פון די אלע פאקטען קען איך מיר אבער נאר ארויסנעהמען, אז וועגען דעם מענשען און זיינע פערהעלטניסע אין גאר די ערשטע שטו־

*) ווי ווייניג באכאפען האט פערשטאנען וואס ער האט ענטדעקט, אדער גיכער וואס ער האט זיך משער געווען, בעווייזט ער מיט דעם, וואס ער רופט דיעזען גאר ערשטען צושטאנד „ ה ע ט ע ר י ז מ ו ס ". דאס איז א גרי־כיש וואורט. די פארציויטיגע גריכען האבען אזוי געפופען די זינד פון מע־נער, אונפערהייראטהע אדער פערהייראטהע וואס לעבען אין אויבצעל־עהע, מיט אונפערהייראטהע פרויען (זנות). דאס אבער בעדייטעט שוין, אז עס איז שוין אויפגעהרט א געווייסע פארמע פון עהע, וואס אויסערהאלב איהר קומט דאס פאר אזעלכע זינד. דאס שליסט שוין איין די פראסטיטוציאן וועניגסטענס אלס מעגליכקייט. אין קיין אנדערן זין איז דיעזעם וואורט נאך קיין מאל ניט געברויכט געווארען און אין דיעזען זין געברויך איך עס מיט מארגאן'ן. באכאפען האט געמאכט העכסטע בעדייטענדע ענטדעקונ־גען, אבער ער האט זיי איבעראל ביז צום אונגלויבליכסטען מיסטיפיצירט דורך זיין אויפבילדונג, אז די בעציהונגען פון מאן און ווייב ווי זיי הא־בען זיך אין דער געשיכטע ענטוויקעלט, האבען זיך געגומען פון די פער־שיעדענע רעליגיעזע פארשטעלונגען פון די מענשען, ניט פון זייערע ווירק־ליכע לעבענס־פערהעלטניסע.

אויף וועלכען אָרט זיינען דיעזע ענדערונגען צוגעגאַנגען? אָט אויף דעם אָרט:

נאָר אין אָנהויב האָבען זהר א סך מענשען געלעבט צוזאַמען אין איין געמיינזאַמען עהע־באַנד. דער פאַמיליען־פערבאַנד האָט ארומגענומען וויטע קרייזען. ביסלעכווייז זיינען דיעזע קרייזען געוואַרען אלץ ענגער און ענגער, דורך דעם וואָס אלץ מעהר און מעהר פערוואַנדעטע זיינען אויסגעשלאָסען געוואָרען און האָבען ניט געטאָרט געהערען צו דעמזעלבען פאַמיליען־פערבאַנד. אזוי איז עס געגאַנגען אלץ וויטער און וויטער, ביז עס איז ניט מעהר געבליבען ווי די איינצעל־עהע, דאָס איינציגע פאָר פאָלק (מיט זייערע קינדער), וואָס היינט איז די פאַמיליע.

מיט דעם וואָס מאָרגאַן האָט אויף אזא אופן אויפגעבויט צוריקווענדט די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע, קומט ער צו אן אָנפאַנג, וואו עס האָט געהערשט אונבעגרענצטער געשלעכטס־פערקעהר צווישען אלע מענער און פרויען אין דעם שטאַם: יעדע פרוי האָט אָנגעהערט אלם פרוי צו יעדען מאַן און יעדער מאַן איז געווען א מאַן צו יעדער פרוי. אז אזוי איז אמאל געווען, איז אויך די מיינונג פון די מעהרצאָהל פאָרשער אין דיעזען געגענשטאַנד. אז נאָר אין אָנהויב איז געווען אזא צושטאַנד, האָט מען שוין געוואַרט אין 18טען יאָהרהונדערט. אָבער מען האָט דאָס נאָר אויסגעדריקט אין אלגעמיינע רעדענס־אַרטען, אָהן א טאָלק. ערשט באַאָפען האָט דיעזען געדאַנק געגומען ערנסט און האָט געזוכט שפורען פון אזא צושטאַנד אין די היסטאָרישע און רעליגיעזע אלטע שריפטען. דאָס איז איינס פון באַאָפען'ס גרויסע פערדיענסטען. היינט וויסען מיר, אז די שפורען, וואָס באַאָפען האָט צוזאַמען־געזוכט, צייגען אין אמת'ן ניט אויף אזא מדרגה פון געזעלשאַפטליכער ענטוויקלונג, וואו עס איז געווען הפקר ניאוף, געשלעכטס־פערקעהר אָהן שום רעגעל, נאָר דאָס צייגט אויף א פיעל שפעטערע שטופע, וואו עס איז געווען גרופען־עהע. יענע נאָר ערשטע געזעלשאַפטס־שטופע, וואו עס איז נאָר אין גאַנצען קיין שום עהע ניט געווען, נאָר רעגעלאָזער געשלעכטס־פערקעהר — אויב עס איז ווירקליך געווען אמאל אזוי — האָט געמוזט זיין אזוי וויט, וויט צוריק, אז עס איז שווער צו ערוואַרטען מען זאָל נאָך היינט ערגעץ געפינען אזעלכע ווילדע, וואָס לעבען נאָך

מע פון פאמיליען־לעבען, וואָס פּאסט צו אזא פערוואנדשאפּטס־סיס־
טעם, נאָר עס איז שוין אונטערגעגאנגען.

די אויבען־בעשריבענע פערוואנדשאפּטס־סיסטעמען און פאמי־
ליען־פּאָרמען זיינען אנדערש ווי די היינטיגע דערמיט, וואָס יעדעס
קינד האָט אין זיי מעהרערע פאָטערס און מוטערס. ביי דעם פער־
וואנדשאפּטס־סיסטעם פון די אינדיאנער אין אמעריקא, וועלכע שטימט
מיט דער פאמיליען־פּאָרמע פון די האוואאי'ער, קענען ברודער און
שוועסטער ניט זיין פאָטער און מוטער פון דעמזעלבען קינד. דאָס
פערוואנדשאפּטס־סיסטעם פון די האוואאי'ער אָבער איז לויט אזא
פאמיליען־פּאָרמע, אין וועלכער עס איז דוקא דער רעגעל, אז שוועס־
טער און ברודער זיינען פאָטער און מוטער פון דיזעלבע קינדער. דאָס
אלעם שטעלט אונז פאָר א רייהע פאמיליען־פּאָרמען, וועלכע זיינען
דירעקט אנדערש ווי די היינטיגע פאָרמען פון פאמיליען־לעבען, וואָס
מען האָט געמיינט, אז זיי זיינען אלע מאל אזוי געווען און קיינמאל
ניט אנדערש. די געווענליכע מיינונג איז, אז עס איז קיינמאל ניט
געווען קיין אנדערע פאמיליען־פּאָרמע ווי די איינצעל־עהע, חוץ נאָר
וואָס אמאל האָט איין מאן געהאט א סך ווייבער; מען גיט בלויז
צו, אז עס האָט אויך געטראפען דאָס איין ווייב האָט געהאט א סך
מענער. אז אין אמת'ן קוקען זעהר א סך מענשען איבערהויפּט נאָר
ניט אויף דיעזע גרענעצען פון פאמיליען־מאָראל, וואס די אפּיציע־
לע געזעלשאפט האָט געשטעלט; אז שוויינענדיג אָבער אָהן צוריק־
האלטונג טרעט מען דאָס איבער — דערפון מאכט מען זיך ניט־ווי־
סענדיג; ווי עס פּאסט דעם פּילישטער וועלכער האָט ליעב צו מאכען
א מאָראלישען אנשטעל.

וועו מען פּאָרשט אָבער אין די אור־געשיכטע, געפינט מען, אז
עס זיינען געווען צייטען, וועו מענער האָבען געהאט א סך ווייבער
און זייערע ווייבער האָבען אין דערזעלבער צייט געהאט א סך מע־
נער און זייערע קינדער זיינען דעריבער געווען בשותפות זייערע אלע־
מענס. און דיעזע צושטענדע, געפינט מען, האָבען זיך אויף פער־
שיעדענע ארטען געענדערט, ביז זיי זיינען אין נאנצען פערשוואונ־
דען נעווארען און אויף זייער אָרט איז אויפגעקומען די איינצעל־
עהע.

דאָס סיסטעם פון קרובים'שאפט, וואס גילט היינט (דאָס הייסט מיט א קורצע צייט צוריק) אין האַוואַאי, — צייגט וויעדער דאָס, אז אמאָל איז בעשטאַנען נאָך א פריהערדיגע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען: אזא פאָרמע האָט מען אפילו נאָך ניט געפונען אין ערגעץ היינט, אָבער אמאָל האָט זי געמוזט בעשטעהן, וויל וען ניט, וואָלט ניט געקענט ארויסקומען אזא פערוואַנדשאפטם־סיסטעם.

„די פאַמיליע", זאָגט מאָרגאַן, „איז דאָס אקטיוו עלעמענט (א זאָך וואָס ריהרט זיך, ענטוויקעלט זיך); זי שטעהט קיינמאָל ניט שטיל, נאָר ענטוויקעלט זיך פון א ניעדעריגערע פאָרמע צו א העכערע, אין דערזעלבער מאָס ווי די געזעלשאפט ענטוויקעלט זיך פון ניעדעריגערע שטופען צו העכערע. דאָגעגען די פערוואַנדשאפטם־סיסטעמען זיינען פאַסיוו (ווערען בעווירקט, אָבער ווירקען אליין ניט); נאָר נאָך לאַנגע צייטען ענדערען זיי זיך און אין זייערע ענדערונגען דריקט זיך אויס די פאָרטשריטע, וואס די פאַמיליע האָט אין פערלויף פון דער צייט געמאכט. די פערוואַנדשאפטם־סיסטעמען ווערען נאָר דאן גרינדליך געענדערט, ווען די פאַמיליע האָט זיך שוין לאַנג גרינדליך געענדערט".

צו דעם לייגט קאַרל מאַרקס צו: „און אזוי איז עס אויך מיט די פאָליטישע, יוריסטישע, רעליגיעזע, פילאָזאָפישע סיסטעמען איבערהויפט".

די פאָרמע פון דער פאַמיליע האָלט אין איין פערענדערען זיך; דאָס פערוואַנדשאפטם־סיסטעם אָבער ווערט פערהאַרטעוועט. די סיסטעם פון קרובים'שאפט בלייבט פון געוואוינהייט ווייטער בעשטעהן, די פאַמיליען־פאָרמע אָבער וואקסט ארויס דערפון.

ווען דער ערד־פאָרשער קוואויע האָט געפונען אין פאַריז אין דער ערד בייגער פון א חיה, האָט ער פון דעם אויסזעהען פון די בייגער זיך ארויסגענומען, אז דאָס איז פון א מין חיה וואָס הייסט בייטל־טהיר און פון דעם האָט ער זיך מיט זיכערהייט געדרונגען, אז דאָרטען האָבען אמאָל געלעבט בייטעל־טהירע, וואס זיינען אויסגעשטאָרבען. מיט פונקט אזא זיכערהייט קענען מיר פון א פערוואַנדשאפטם־סיסטעם, וועלכע איז געבליעבען ביי געווייסע פעלקער פון אלטע צייטען, זיך ארויסנעהמען, אז אמאָל איז בעשטאַנען אזא פאָר־

פון דעם איז צו זעהען, אז דאָס וואָס ביי די אינדיאַנער פון אַמעריקא און ביי פיעלע אַנדערע פעלקער פון אַלע עקען וועלט האַלטען זיך מענשען פאַר אזעלכע סאָרט קרובים, כאָטש לויט זייער היינטיגע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען זיינען זיי דאָס ניט — דאָס צייגט, אז אַמאָל האָבען זיי טאַקי געלעבט אין אזא פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען. פונקט ווי די איינגעבוירענע פון האַוואַאי האָבען טאַקי געלעבט נאָך מיט א קורצע צייט צוריק. ביי די אינדיאַנער און די אַנדערע איז דיעזע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען שוין אונטערגעגאַנגען, אָבער געבליעבען איז נאָך דיזעלבע סיסטעם פון קרובים'שאַפט. מען איז שוין ניט מעהר אזעלכע סאָרט קרובים, אָבער מען האַלט זיך נאָך פאַר אזעלכע קרובים.

אָבער, מערקווירדיג! אין האַוואַי גילט וויעדער אַן אַנדער פערוואַנדשאַפּטס־סיסטעם, וואָס שטימט וויעדער ניט מיט די פאָרמע פון דעם ווירקליכען פאַמיליען־לעבען, וואָס בעשטעהט דאָרט!

דאָרטען, נעמליך, רעכענען זיך שוין אַלע געשוועסטערקינדער, אָהן אויסנאַהמע, פאַר שוועסטער און ברידער צווישען זיך, — אויך די וואָס אייגעמס פאָטער מיט דעם אַנדערנס מוטער זיינען שוועסטער און ברידער. זיי גילטען אלס שותפות'ע אייגענע קינדער ניט בלויז פון זייערע מוטערס און פון די שוועסטערן פון זייערע מוטערס, און ניט בלויז אלס די קינדער פון זייערע פאָטערס און פון די ברידער פון זייערע פאָטערס, נאָר זיי גילטען אלס די אייגענע קינדער אי פון אַלע ברידער אי פון אַלע שוועסטערן פון זייערע פאָטערס אזוי גוט ווי פון זייערע מוטערס. דאָס איז דאָך וויעדער ניט לויט ווי דאָס פאַמיליען־לעבען איז דאָרטען אין דער ווירקליכקייט, וואָרים, ווי געזאָגט, אייגענע שוועסטער און ברידער זיינען דאָרט אויך ניט צוזאַמען קיין מענער און ווייבער.

וואָס צייגט דאָס? דאָס צייגט, אז דאָרטען, אין האַוואַאי, איז וויעדער אמאָל בעשטאַנען נאָך אַן אַנדערע, א נאָך־ניעדעריגערע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען. דאָס סיסטעם פון קרובים'שאַפט ביי די אינדיאַנער פון אַמעריקא צייגט, האָבען מיר געזעהען, אז אמאָל איז ביי זיי ווירקליך בעשטאַנען אזא פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען, אזוי ווי מיר געפינען זי נאָך טאַקי אין האַוואַאי. אלזא, צייגט וויעדער

טער, ברודער א. ז. וו., האָט מען ביי זיי גאַנץ בעשטימטע בעזונדע־רע פערפליכטונגען, זעהר ערנסטליכע. דער סך הכל פון אלע אזעל־כע פערפליכטונגען מאכט אוים א וויכטיגען טייל פון די געזעלשאפט־ליכע אָרדנונג פון דיעזע פעלקער.

מאָרגאַן אָבער האָט געפונען די ערקלערונג דערפון.

אויף די סענדוויטש אינזלען, אין האוואַאי, איז נאָך, ביי די דאָר־טיגע איינגעבוירענע, בעשטאַנען, אין די ערשטע העלפט פון 19טען יאָהרהונדערט, א פאָרם פון פאַמיליען־לעבען, וועלכע האָט ארויס־גענעבען טאקי פונקט אזעלכע פאָטערס און מוטערס, ברידער און שוועסטער, זיהן און טעכטער, פעטערס און מוהמעס, פלימעניקעס און פלימעניצעס, ווי זיי זיינען אויסגעדריקט אין די פערוואנדשאפטס־סיסטעמען פון די אמעריקאַנער אינדיאַנער און פון די פעלקער אין אלט־אינדיען. דאָרט, נעמליך, אין האוואַאי, וואוינען ווירקליך א סך ברידער צוזאמען אין איין פאַמיליען־לעבען מיט א סך ווייבער. די ווייבער וויעדער זיינען שוועסטערן צווישען זיך. אלע ברידער (צווישען זיך) זיינען די שותפות'ע מענער פון די אלע ווייבער. אלע שוועסטערן (צווישען זיך) זיינען די שותפות'ע ווייבער פון די אלע מענער. די מענער מיט די ווייבער מוזען אָבער זיין פרעמדע, ניט קיין שוועסטער און ברידער. אלזא, זיינען ווירקליך אלע פעטערס פון טאטען'ס צד די שותפות'ע טאטעס פון אלע זייערע קינדער און אלע מוהמעס פון דער מאמע'ס צד זייערע שותפות'ע מאמעס. און אלע געשוועסטערקינדער וואס זייערע פאָטערס זיינען ברידער צווי־שן זיך אָדער וואס זייערע מוטערס זיינען שוועסטער צווישען זיך, זיינען אין דער ווירקליכקייט, לויט נאָך די פאָרמע פון זייער פא־מיליען־לעבען, טאקי שוועסטער און ברידער מיט אנאנדער, פונקט ווי עס איז אויסגעדריקט אין יענע פערוואנדשאפטס־סיסטעמען. אָבער די שותפות'ע טאטעס, ווי געזאגט, טאָרען ניט זיין קיין ברידער צו די שותפות'ע מאמעס; דאָס הייסט ברידער און שוועסטער זיינען ניט קיין מאן און ווייב. אלזא, שטימט דאָס וויעדער מיט דעם סים־טעם פון קרובים'שאפט ביי די אינדיאַנער און אינדיער, וואו נאָר דער מאמע'ס שוועסטער איז א מאמע אָבער ניט דעם טאטען'ס שוועסטער, און נאָר דעם טאטען'ס ברודער איז א טאטע און ניט דער מאמע'ס ברודער.

פונען), נאָר דאָס גילט אויך כמעט אונפערענדערט ביי די ערשטע איינוואָינער פון אינדיען, ביי די דראָווידען שבטים אין דעקאַן (אָסט אינדיען) און ביי די גוירא־שבטים אין הינדוסטאַן. ביי די טאַמילער אין זיד־אינדיען זיינען נאָך היינט דאָ מעהר ווי צוויי הונדערט פערשיעדענע פערוואַנדשאַפטס־אויסדריקע, וואָס זיינען נאָך דעמזעלבען סיסטעם ווי ביי די סענעקא־איראָקעזען אין שטאַט ניו יארק. און אויך ביי דיעזע אינדישע שבטים פון אן אַנדערען עק וועלט איז עס פונקט ווי ביי די אינדיאַנער פון אַמעריקא, מיט דעם, וואָס די קרובים־שאַפט לויט דיעזען פערוואַנדשאַפטס־סיסטעם שטימט זעהר ניט מיט די פערוואַנדשאַפט וואָס קומט ארויס לויט די בעשטעהענדע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען. דאָס הייסט, לויט ווי זיי לעבען היינט צוזאַמען אין א פאַמיליע, איין מאַן מיט אייַן וויַיב און זייערע אייגענע קינדער, זיינען דאָך די געשוועסטערקינדער ניט קיין ברידער און שוועסטער, און פעטערס און מוהמעס ניט קיין טאַטעס און מאַמעס, און ברידער׳ס קינדער און שוועסטער׳ס קינדער ניט קיין אייגענע קינדער. און דאָך רופען זיי זיך אזוי און פערהאַלטען זיך אזוי.

ווי ערקלערט מען דאָס?

מען קען דאָס ניט אָב׳פֿטר׳ן מיט פוסטע רייד, אז דאָס זיינען גלאַט וועדטער, וואָס בעדייטען גאָר ניט, א. ז. ו. ביי אַלע ווילדע און בארבארישע פעלקער שפּיעלט די קרובים׳שאַפט אן ענטשיידענדע ראָלע אין דער געזעלשאַפטס־אָרדנונג. צו אייגענע קינדער, ברידער, שוועסטער פערהאַלט מען זיך אנדערש ווי צו פֿרעמדע־ניקעס, פֿרעמדע־צעס און געשוועסטערקינדער. דאָס זיינען אלזא ניט גלאַט וועדטער. און עס איז ניט קיין קלייניגקייט, ווען מען געפינט דאָס זעלבע סיסטעם פון קרובים׳שאַפט ביי אַלע אינדיאַנער פעלקער אין אַמעריקא און דאָס זעלבע אין אזיען ביי פעלקער פון גאַנץ אַנדערע ראַסען, און אויך איבעראל אין אפריקא און אויסטראַליען געפינען זיך עהנליכע פאָרמען, מעהר אָדער ווייניגער פערענדערט — אזא סיסטעם מוז מען געשיכטליך ערקלערען. דאָס קען מען ניט אַוועק׳פטר׳ן מיט רייד ווי מעקלעננאן וויל דאָס צום ביישפּיעל טהאָן. ער זאָגט, אז די אויסדריקע: פאָטער, קינד, ברודער, שוועסטער זיינען ביי דיעזע מענשען ניט מעהר ווי עהרען־טיטלען. דער פאַקט איז אָבער ניט אזוי. דער פאַקט איז, אז צו דעם, וועמען זיי רופען פאָטער, קינד, שוועס־

ברידער רופט ער אזוי. א פלימעניק, א ברודער׳ס זוהן, רופט ער זיין זוהן; א פלימעניצע, א ברודער׳ס טאַכטער, רופט ער זיין טאַכטער. און זיי רופען איהם, דעם אָנקעל, „טאַטע". אָבער די קינדער פון זיינע שוועסטערן רופט ער שוין ניט זיינע זיהן און טעכטער, נאָר זיינע פלימעניקעס און פלימעניצעס, און זיי רופען איהם שוין ניט „טאַטע", נאָר אָנקעל. מיט דער פרוי ביי זיי איז וויעדער פערקעהרט: זי רופט די קינדער פון איהרע שוועסטערן „זיהן" און „טעכטער", אזוי גוט ווי איהרע אייגענע קינדער, און זיי רופען זי „מאַמע". די קינדער אָבער פון איהרע ברידער רופט זי שוין ניט איהרע זיהן און טעכטער, נאָר איהרע פלימעניקעס און פלימעניצעס, און זיי רופען זי שוין ניט מאַמע, נאָר מוהמע. אזוי רופען זיך אויך די קינדער צווישען זיך נאָך דעמזעלבען סיסטעם פון קרובים׳שאפט: די געשוועסטערקינדער וואָס געהערען זיך דאָס אָן וויל פון איין צד די מוטער און פון אַנדערען צד דער פאָטער זיינען זיך שוועסטער און ברודער, רופען זיך אליין געשוועסטער־קינדער און ניט שוועסטער און ברידער; אָבער געשוועסטערקינדער וואס זייערע פאָטערס זיינען זיך ברידער, אָדער וואָס זייערע מוטערס זיינען זיך שוועסטער, רופען זיך אליין אויך שוועסטער און ברידער.

און דאָס זיינען ביי זיי ניט בלויז פוסטע נעמען, נאָר די מענשען בעטראכטען זיך ווירקליך פאַר אזעלכע פערוואַנדטע, ווי די ווערטער דריקען אוים. דאָס זיינען אויסדריקע פון ווירקליכע בעגריפען וועגען נאָהענטקייט און וויטקייט פון קרובים, וועגען גלייכהייט און אונגלייכהייט פון בלוט־פערוואַנדשאפט. א געשוועסטערקינד, וואָס איז א זוהן פון טאַטען׳ס ברודער, ווערט בעטראכט פאַר א גלייבען קרוב ווי אן אייגענער ברודער. דאָס זעלבע א געשוועסטערקינד וואָס איז א זוהן פון דער מאַמע׳ס שוועסטער. און אזוי וויטער און וויטער. און אָט דיעזע בעגריפען זיינען דער פונדאַמענט פון א פאָלשטענדיג־אויסגעארבייטען סיסטעם פון קרובים׳שאפט, וואָס דריקט אוים עטליכע הונדערט פערשיעדענע סאָרטען קרובים׳שאפט פון אן איינצעלנעם מענשען.

און נאָך וואונדערבארער איז, וואָס פונקט אזא סיסטעם פון קרובים׳שאפט געפינט מען ניט בלויז ביי אלע אינדיאַנער פעלקער פון גאַנץ אמעריקא (ביז יעצט האָט מען קיין אויסנאַהמע כמעט ניט נע־

2. — די פאַמיליע.*)

מאַרגאַן האָט פערבראַכט א גרויסען טייל פון זיין לעבען צווישען די איראָקעזען־אינדיאַנער, וועלכע זיצען נאָך היינט אין שטאַט ניו יאָרק. איינער פון זייערע שבטים, דער סענעקא שטאַם, האָט איהם זאָגאַר אדאָפטירט (אַנגענומען פאַר אן אייגענעם). האָט ער ביי זיי געפונען א סיסטעם פון קרובים'שאפט, וואָס האָט זיך גאָר ניט געפאַסט צו דעם ווירקליכען צושטאַנד פון זייערע פאַמיליען־בעציהונגען. זייערע ווירקליכע פאַמיליען־בעציהונגען זיינען געווען די: איין מאַן האָט געוואוינט מיט איין ווייב, נאָר זיי האָבען זיך געקענט לייכט שיידען. מאַרגאַן רופט דיעזען סאָרט פאַמיליען־לעבען „פּאַארונג־פאַמיליע". אלזא, די קינדער פון אזא פּאָר פּאָלק האָט יעדער אַנערקענט אלס די קינדער פון דיעזע טאַטע מאַמע. עס האָט ניט געקענט זיין קיין צווייפעל אויף וועמען עס געהט די בעציכונג פאַטער, מוטער, זוהן, טאָכטער, ברודער, שוועסטער. אָבער דאָך ווערען דיעזע ווערטער ביי דיעזע מענשען געברויכט אויף א גאַנץ אַנדערן אופן. דער איראָקעזער רופט נעמליך „זוהן" און „טאָכטער" ניט בלויז זיינע אייגענע קינדער, נאָר אויך די קינדער פון זיינע

---

*) אין פּראָסטע אידישע רייד היסט א פאַמיליע, א משפּחה: אַלע קרובים, אפליו די ווייטסטע. אין ציוויליזירטע שפּראַכען ווערט אָבער אַנגערופען א פאַמיליע נאָר דאָס הויז־גזינד, דער „עהע־באנד"; דאָס היסט נאָר די בישעלע מענשען, וואָס וואוינען צוזאַמען אין איין הויז אַלס איין פאַמיליע, אלס צוזאַמען חתונה־געהאַט, און זייערע קינדער. אַלע קרובים צוזאַמען היסט ניט א פאַמיליע, נאָר א פערוואנדטשאפט. א „פאַמיליען־פּאָרמע" היסט די אַרט ווי אַזוי און וויפיל מענער און פרויען און וועלכע פערוואַנדטע עס לעבען צוזאַמען אַלס איין פאַמיליע. א „פערוואַנדשאפּטס־סיסטעם" היסט די סיסטעם, פאַר וואָס'ער סאָרט פערוואַנדטע מענשען האַלטען זיך, ווער עס היסט וועמעס פאָטער, ברודער, פעטער, מומע, געשוועסטער־קינד, פּלימעניק, פּלימעניצע א. ז. ו. דאָס אַלעס איז ניט אַלע מאָל און ניט אומעטום געווען גלייך. — א י ב ע ר ז.

פעלד־ארבייט און צאהמען און האדעווען בהמות, ער לערנט זיך אויס צו בעשאפען מ ע ה ר נאטור־פראדוקטען, דורך צוטהאן מענשלי־בע ארבייט. בלויז פ ע ר מ ע ה ר ע ן קען ער דאן די נאטור־פרא־דוקטען, אבער נאך ניט בעשאפען קיין א נ ד ע ר ע פראדוקטען.

צ י ו ו י ל י ז א צ י א ן איז די צייט, וועלכע דער מענש לערנט זיך שוין אויס מאכען פון נאטור־פראדוקטען, דורך בעארבייטונג, גאר א נ ד ע ר ע זאכען; דאס איז די צייט פון די אייגענטליכע אינדוסטריע און קונסט.

איהר ענדע. זיי האָבען זיך שוין געקליבען אריבערצוגעהן אין דער ציוויליזאציאָן אריין. יוליוס צעזאר בעשרייבט דאָס לעבען פון יענע גערמאַנען, און אויך טאַציטוס בעשרייבט דאָס. צעזאר מאָהלט זייער לעבען נאָך גאָר ווילד, טאַציטוס — שוין עטוואָס מעהר ענטוויקעלט. אָבער אפילו לויט ווי טאַציטוס מאָהלט דאָס לעבען פון די פערצייטיגע גערמאַנען, איז עס אויך נאָך געווען גאָר רויה, אין פערגלייך מיט דעם לעבען פון די גריכען אין האָמער'ס צייט, כאָטש ביידע זיינען געשטאַנען, ווי געזאָגט, אויף דיזעלבע קולטור־שטופע, נאָר די גערמאַנען אין איהר אָנפאַנג און די גריכען אין איהר ענדע. ווען מען פערגלייכט די ביידע — לויט ווי אפילו טאַציטוס בעשרייבט די גערמאַנען און לויט ווי די גריכען מאָהלען זיך אין האָמער'ס געדיכטע, — דאַן זעהען מיר, וואָס פאַר א רייכקייט און פראָדוקציאָן די אויבערשטופע פון דער בארבארייי האָט שוין אין זיך, אין פערגלייך מיט איהר אונטער־שטופע.

דאָס בילד, וואָס איך האָב דא געגעבען פון דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט דורך ווילדהייט און בארבארייי צו די אָנפאַנגען פון ציוויליזאציאָן, לויט ווי מארגאַן האָט דאָס צוזאַמענגעשטעלט, איז שוין רייך גענוג אין נייע שטריכען, און, וואָס עס איז נאָך וויכטיגער — וואהרהייטס־געטרייע שטריכען, וואָס מען קען זיי ניט בעשטרייטען, וויל זיי זיינען ארויסגענומען דירעקט פון דער פראָדוקציאָן. דאָך, דיעזעם בילד וועט אויסקוקען מאַט און אָרים, ווען מען וועט עס פערגלייכען מיט דעם בילד, וועלכעם וועט זיך אויפוויקלען פאר אונז אָם ענדע פון אונזער וואַנדערשאפט. ערשט דאַן וועט עס מעגליך זיין צו שטעלען אין פולען ליכט דעם איבערגאַנג פון דער בארבארייי אין דער ציוויליזאציאָן און דעם שארפען נעגענזאַץ (היפוך) פון בויידע. פאַרלויפיג קענען מיר פון מארגאַן'ס איינטהיילונג מאַכען פאָלגענדען קורצען כלל:

ו ו י ל ד ה י י ט איז די צייט ווען דער מענש נעהמט דער עיקר נאָר פון גרייטען וואָס ער געפינט אין דער נאַטור. דאָס וואָס דער מענש מאַכט זיך דאַן אַליין, דיענט איהם דער עיקר אלס הילפס־ווערקצייג צום נעהמען זיך פון גרייטען. (למשל א שטעקען ארָאָבצוואַרפען מיט איהם נים פון א בוים.)

ב א ר ב א ר י י איז די צייט, ווען דער מענש נעהמט איבער

קינגער צייט. (וויקינגער — אויף ענגליש „וויקינגס" — זיינען לע־
גענדארע העלדען פון די סקאנדינאווישע לענדער, פון וועלכע אלטע
לעגענדען פון דיעזע לענדער דערצעהלען.)

די ערשטע נייע זאך, וואס מיר בעגעגענען אויף דיעזער שטופע
און וואס אויף פריהעריגע שטופען איז ניט געווען, איז דאס אקער־
אייזען, געשלעפט פון בהמות. דאס מאכט ערשט מעגליך ערד־אר־
בייט אויף א גרויסען אופן. מיט דעם קומט מען שוין דערצו, אז
מען קען האבען אזוי פיעל לעבענסמיטלען וויפיעל מען וויל נאר
כמעט, לויט נאך אלעזכע פערהעלטניסע. אויך קען מען שוין אויס־
האקען וועלדער און מאכען פון די ערד פעלדער צום זייען תבואה
און לאנקעם צו פאשען בהמות. אהן די אייזערנע האק און לא־
פעטע איז דאס אלץ אויף גרויסען פוס ניט מעגליך געווען. אויף
דיעזער שטופע האבען זיך אבער אויך די מענשען געמומען געשווינד
פערמעהרען און קלייניע שטרעקען לאנד זיינען געווארען געדיכט בע־
זעצט. איידער עס איז געווען פעלד־ארבייט, איז עס מסתמא קיינ־
מאל ניט פארגעקומען, אז א האלבען מיליאן מענשען זאל מען קע־
נען פעראייניגען אונטער איין אייניציגע צענטראל־פיהרונג. עס וואל־
טען סיידען געמוזט זיין דערצו גאנץ אויסגענומענע פערהעלטניסע.

דעם העכסטען גראד פון די אויבער־שטופע פון בארבאריי גע־
פינען מיר אין די גאנץ־פערצייטיגע גריכישע געדיכטע פון האמער,
בעזאנדערס אין זיין געדיכט וואס רופט זיך איליאדע. דארטען זיינען
שוין דערמאנט ענטוויקעלטע אייזען־ווערקצייגען; דער בלאז־זאק (פון
דעם שמיעד); די האנד־מיהל; דאס רעדעל פון דעם טעפער; די
ווין־קעלטערס און אויל־קוועטשערס; מעטאל־בעארבייטונג, ענטוי־
קעלט שוין נאהענט צו קונסט־ארבייט; דער וואגען און שטרייט־
וואגען; שיף־בויען מיט באלקענס און ברעטער; די אנפאנגען פון
ארכיטעקטור אלס קונסט; ארומגעמויערטע שטעדט מיט טהורמען
און דעכער; היינט האמער'ס געדיכטע אליין און די גאנצע מיטהא־
לאגיע — דאס זיינען די הויפט־ירושות, וואס די גריכען האבען ארי־
בערגענומען פון דער בארבארייי אין דער ציוויליזאציאן ארייין.

די גאנץ־פערצייטיגע אייניוואוינער פון דייטשלאנד, די גער־
מאנען, זיינען געשטאנען אויף דעם אנפאנג פון דיעזער קולטור־שטי־
פע; די גריכען פון האמער'ס צייטען זיינען שוין געשטאנען אויף

עס איז מעהר ווי וואהרשיינליך, אז דערגאנגען ווי צו בעארבייטען די ערד איז מען ביי דיעזע מענשען פריהער דורך דעם, וואס מען האט געזוכט פאשע פאר די בהמות, און ערשט שפעטער איז די ערד־ארבייט געוואָרען וויכטיג פאר די ערנעהרונג פון מענשען.

די אריער און די סעמיטען האבען זיך בעסער ענטוויקעלט און זיינען געוואָרען שטארקער, ווי די אנדערע מענשען. עס קען זיין, אז דאס איז געקומען פון דעם, וואס זיי האבען געלעבט פון בהמות־האדעווען און האבען זיך אלזא גענשפייזט מיט פלייש און מילך. בעזאנדערם האט דאס גוט געווירקט אויף די ענטוויקלונג פון די קינדער. עס איז א פאקט, אז די פועבלא־אינדיאנער פון ניי־מעקסיקא, וועלכע לעבען כמעט פון בלויז פלאנצען־שפייז, האבען א קלענערען מוח (מארך אין קאפ) ווי די אינדיאנער פון די אונטערשטע שטופע פון בארבארייי, וועלכע עסען פלייש און פיש.

אויף דיעזער שטופע ווערט יעדענפאלס בים־לעכווייז פערשוואונדען די מענשען־פרעסערייי פאר שפייז. עס האט נאך געטראפען ביי מענשען פון דיעזער שטופע אויך, אז מען האט געפרעסען מענשען־פלייש, אבער דאס איז שוין געווען אין רעליגיעזע צערעמאניעס, אדער פאר א כשוף־מיטעל, וואס עס איז דא כמעט דאס אייגענע.

ג. א ו י ב ע ר־ש ט ו פ ע: פאנגט אן מיט דעם שמעל־צען פון אייזען־ערד. פון דיעזער שטופע געהען די מענשען שוין איבער אין דער ציוויליזאציאן, דורך דעם וואס זיי ערפינדען די קונסט צו שרייבען מיט בוכשטאבען און זיי בענוצען דאס צו שרייבען ביכער. דיעזע שטופע האבען נאר זעלבסטשטענדיג דערגרייכט די מענשען פון די אלטע וועלט. אין אמעריקא האבען די אוראייניווינער דאס ניט דערגרייכט, וויל, וי גענאגט, די וויסע מענשען זיינען געקומען און האבען זייער וויטערע ענטוויקלונג אבגעהאקט.

אויף דיעזער אויבער־שטופע פון בארבארייי מאכען די מענשען מעהר פארטשריט אין דער פראדוקציאן (בעשאפונג פון לעבענס מיטלען), ווי אין אלע פריהערינע שטופען צוזאמען. אויף אזא שטופע האבען זיך געפונען די גריכען פון די הראען־צייט, די איטאליענישע שבטים איידער רוים איז געגרינדעט געוואָרען, די דייטשען וואס דער פארצייטיגער רוימישער שרייבער טאציטוס בעשרייבט זיי און די נארמאנען (די עלטערן פון די שוועדען און נארוועגיער) פון די ווי־

די טייכען עפראַט (פּרת) און טיגרים (חדקל). ביי די אַריער איז דאָס געווען אין די פלאַכע לענדער ביי די טייכען אָקסוס און יאַקסאַרטעס, דאָן און דניעפּער. ארום די גרענעצען פון אזא פּאשע־לאנד איז דאָס מסתמא געווען, וואו מען האָט צום ערשטען געצאהמט בהמות. די שפּעטערע דורות האָבען אויף אזא אופן געמיינט, אז די פּאסטוכער־פעלקער שטאמען פון אייביג אָן פון דיעזע לענדער. דאָס איז אָבער א טעות. ניין, אין אזעלכע לענדער פון לאַנקעס, אָהן וועלדער, איז ניט געווען די וויגעלע פון דעם מענשליכען מין. דאָס אודאי ניט. גאָר די ערשטע מענשען האָבען נאָר געקענט לעבען אין די וועלדער. נאָך אפילו שפּעטערע מענשען, די וויילדע פּאַרעלטערן פון די פּאסטוכער־פעלקער, האָבען אויך ניט געקענט וואוינען אין דיעזע לענדער; און אפילו פּאר שוין עטוואָס נאָך מעהר ענטוויקעלטע מענשען, פון די אונטער־שטופּע פון בארבארייי, איז עס אויך כמעט אונמעגליך געווען צו וואוינען אין אזעלכע פלאַכע, גלייכע לענדער, מיט וויניג וואַלד און פרוכט. נאָר וועו מענשען זיינען דערגאַנגען אין דער ענטוויקלונג צו די מיטעל־שטופּע פון בארבארייי און האָבען זיך שוין צוגעוואוינט צום פּאסטוכער־לעבען, זיינען זיי ערשט צוגעוואנדערט און האָבען זיך בעזעצט אין דיעזע געגענדען, וואו עס איז געווען די בעסטע פּאשע פּאר זייערע בהמות. דאָן זיינען זיי שוין דאָרטען געבליעבען. עס וואָלט זיי דאָן שוין קיינמאָל ניט געקענט איינפאַלען, פרייוויליג צו פערלאָזען די גלייכע פעלדער לעבען די טיי־כען, וואו עס איז געוואקסען גענוג גראָז, און צוריקצוגעהן אין די וואַלד־געגענדען, וואו זייערע פּאַרעלטערן האָבען זיך אויפגעהאַלטען. נאָך מעהר, אפילו וועו די סעמיטען און די אַריער זיינען געטריעבען געוואָרען וויטער צו צפון און צו מעריב, איז זיי אויך אונמעגליך געווען צו וואַנדערן אין די וואַלד־געגענדען אַריין אין וועסט־אזיען און אין אייראָפּא, ביז זיי זיינען פריהער דערגאַנגען וויי צו בעאַר־בייטען די ערד. ערשט דורך דעם, האָבען זיי געקענט בעשאפען פּאַ־שע צו ערנעהרען זייערע בהמות אין אזעלכע געגענדען, וואו גראָז וואקסט וויניג. בעזאָנדערס איז זיי ערשט דאָן מעגליך געוואָרען צו בלייבען אין אזעלכע געגענדען איבערווינטערן. אָהן פעלד־אַר־בייט וואָלטען זיי ווינטער, אין אזעלכע וואַלד־געגענדען, גאָר ניט געהאַט מיט וואָס צו פּאשען זייערע בהמות.

די פעלקער פון אייראָפּא און אַזיען, די וויסע מענשען, וואס מען רופט זיי „קאווקאזער ראַסע", טיילט מען איין, לויט די עהנליכקייט פון זייערע אלטע שפראכען, אין פערשיעדענע טיילען. איין טייל פון דיעזע פעלקער רופט מען די א ר י ע ר, די אַרישע פעלקער. דאָס זיינען אלע פעלקער פון אייראָפּא, חוץ די אונגארן, פינען, עסטען און באסקען. און אריער זיינען אויך די אינדיער און פערסען פון אזיען. אין די אלטע שפראכען פון אלע דיעזע פעלקער געפינט מען אַן עהנליכקייט צו די גאַנץ אלטע א ר י ש ע שפראַך פון די אינדיער, פון די הינדוסען. אַן אנדערער טייל פון די וויסע מענשען זיינען די ס ע מ י ט י ש ע פעלקער. דאָס זיינען אלע פעלקער, וואָס זייער שפראַך איז עהנליך צו העברעאיש: די אראבער, אידען (אזוי וויט וויי זיינען ניט געמישט) א. ז. וו. א דריטער טייל וויסע מענשען זיינען די טיראַנישע פעלקער. צו זיי געהערען די אונגארן, פיננען, ליפלענדער, עסטהען, באסקען, טאַטארען, און אויך א טייל פון די מאָנגאָלישע פעלקער.

עס זעהט אוים, אז דאָס וואס די אַרישע און סעמיטישע פעלקער האָבען זיך אָבגעשיידט, אין די בארבארישע צייטען, פון די איבריגע מאסע פון די בארבארען, איז געקומען פון דעם, וואָס די אריער און סעמיטען האָבען זיך נאָר אָבגעגעבען מיט צאַהמען און האָדעווען בהמות און האָבען אָנגעקליעבען גרויסע סטאדעס. דעריבער האָבען זיי געמוזט זיך פאַנאַנדערוואַנדערן.

אין די שפראכען פון די אַרישע פעלקער פון אייראָפּא און פון די אַרישע פעלקער פון אזיען זיינען די נעמען פון בהמות דיעזעלבע. אָבער אין די נעמען פון פלאַנצונגען, וואָס מענשען פערזייען און בעארבייטען, איז כמעט קיין שום עהנליכקייטען אין די צוויי סאָרטען שפראכען ניט דא. דאָס צייגט, אז די ערשטע אריער, פון וועלכע די אלע פעלקער זיינען ארויסגעקומען, זיינען נאָר געווען פאסטוכער, אָבער ניט קיין ערד־ארבייטער.

אז מען האָט גענומען צאַהמען בהמות, האָבען זיך אָנגעקליעבען גאַנצע סטאדעס. דערפון איז ארויסגעקומען דער גאַנצער ארט לעבען פון די פאסטוכער־פעלקער, — אין די געגענדען, נעמליך, וואו די נאטור פון לאַנד איז געווען גוט דערצו. ביי די סעמיטען איז דאָס געווען אין די מיט־גראָד־בעוואקסענע פלאַכע (גלייבע) לאַנד ביי

אין ערגעץ ניט אריבער איבער דיעזער שטופע, ביז די ווייסע מענשען זיינען געקומען און איינגענומען דאָס לאַנד.

ביי די אינדיאַנער וואָס האָבען נאָך געלעבט אויף די אונטערשטופע פון בארבאריי (צו זיי האָבען געהערט אַלע אינדיאַנער וואָס מען האָט געפונען אויף מזרח זייט פון דעם טייך מיסיסיפי ביז צום אטלאַנטישען ים), האָט מען שוין געפונען, וועו מען האָט זיי ענטדעקט, א גאַווייסען גראַד פון ערד־אַרבייט. זיי האָבען פערזייעט מאיז און אפשר אויך קירביסען, מעלאָנען און אַנדערע גאַווי־קסען. זיי האָבען דערפון געהאַט זעהר א גרויסען טייל פון זייערע לעבענס־מיטלען. זיי האָבען גאַוואַוינט אין הילצערנע הייזער, אין ארומגעצאַמטע דערפער. די שבטים פון נאָרד־וועסט, בעזאַנדערס אין די געגענדען פון דעם קאָלאָמביא טייך, זיינען נאָך גאַווען אין די אויבער־שטופע פון ווילדהייט און ניט געהאַט ניט קיין טעפעריי און ניט קיין שום אַרט פון ערד־אַרבייט. דאָגעגען די אינדיאַנער פון די זאָגענאַנטע פועב־לאָס אין גיי־מעקסיקא, די מעקסיקאַנער, צענטראַל־אַמעריקאַנער און פּערואַנער, אין דער צייט וועו די ווייסע האָבען זיי איינגענומען, זיינען געשטאַנען אויף די מיטעל־שטופע פון דער בארבאריי; זיי האָבען גאַוואַוינט אין פעסטונגס־ארטיגע הייזער פון געמריקענטע ציגעל און שטיין, האָבען געפלאַנצט מאיס און אַנדערע שפייז־פלאַנצען, לויט נאָך די לאַגע פון לאַנד און דעם קלימאַט, — דאָס האָבען זיי געפלאַנצט אין קינסטליך־בעשפריצטע גערטנער און דאָס האָט זיי געגעבען דעם הויפט־טייל פון זייער נאַהרונג. זיי האָבען אויך געהאַט עטליכע מינים חיות געצאַהמט — די מעקסיקאַנער דעם טרוט־האָהן און אַנדערע עופות, די פּערואַנער דאָס לאַמא. דערצו האָבען זיי שוין אויך גאַוואוסט פון בעארבייטען מעטאַל, אָבער ניט קיין אייזען, דאָרום האָבען זיי נאָך אַלץ ניט געקענט אויסקומען אָהן שטיינערנע געוואַהר און שטיינערנע ווערקצייגען. די שפּאַניער האָבען דיעזע מענשען איינגענומען און דאָס האָט ביי זיי אָבגעשניטען יעדע וויי־טערע זעלבסטשטענדיגע ענטוויקלונג.

אין דער אַלטער וועלט האָט זיך אָנגעהויבען די מיטעל־שטופע פון בארבאריי מיט דער צאַהמונג פון בהמות, וואָס גיבען מילך און פלייש. ערד־אַרבייט אָבער איז, זעהט אויס, געבליעבען אין דער אַל־טער וועלט אונבעקאַנט, ביז טיף אַריין אין דיעזער פּעריאָדע.

די ענטוויקלונג ביז אהער האבען מיר נעקענט בעטראכטען גאנץ אלגעמיין איבער דער וועלט, אלס גילטיג פאר א געוויסע פעריאדע פון אלע פעלקער, אהן אונטערשיעד אין וואס פאר א סארט געגענדען זיי האבען זיך געפונען. וועז עס קומט שוין אבער די בארבארייי, וועגדט זיך שוין די וויטערע ענטוויקלונג אן די נאטור פון דעם לאנד. און אין דעם איז עס שוין אנדערש אין די אלטע וועלט (אייראפא, אזיען און אפריקא) און אנדערש אין אמעריקא. דאס, מיט וואס די בארבארייי צייכענט זיך בעזאנדערס אויס, איז האדעוועז בהמות און פערזייען פלאנצונגען. אין דעם פונקט איז עס נעווען אנדערש אין דער אלטער וועלט און אנדערש אין אמעריקא. אין דער אלטער וועלט זיינען נעווען אלע בהמות וואס מען האט זיי נעקענט האדעוועז און צאהמען (אבגעוועהנען פון ווילדהייט, צוגעוועהנען זיי זאלען לעבען אונטער דעם מענשען'ס האדעוואניע). אויך זיינען דארטען גענוען אלע סארטען תבואות, וועלכע מען קען פערזייען, חוץ נאר איין מין. אין אמעריקא אבער איז נאר גענוען איין סארט בהמה וואס לאזט זיך צאהמען, דאס איז דאס „ללאמא" (אזא מין שעפס) און אויך דאס נאר אין איין טייל פון זידען; און פון אלע תבואות, וואס מען קען פערזייען, איז אין אמעריקא גענוען נאר איין מין, דאס בעסטע, — מאיז (קוקורוז, „טירקישער ווייז", „קארן" אויף ענגליש). דיעזע פערשיעדענהייט אין די נאטור־אומשטענדען פון די צווייי וועלטען האט געפיהרט דערצו, אז פון דיעזען פונקט פון דער ענטוויקלונג אן האט זיך די וויטערע ענטוויקלונג פונאנדערגעצווייגט, אין דער אלטער וועלט אנדערש און אין אמעריקא אנדערש. און אויך זיינען אין ביידע פערשיעדען די פונקטען, וואו די פערשיעדענע וויטערע שטופען פון דער ענטוויקלונג טהיילען זיך פונאנדער.

ב. מ י ט ע ל־ש ט ו פ ע: פאנגט זיך אן אין דער אלטער וועלט מיט די צאהמונג פון הויז־טהירע (בהמות), אין אמעריקא מיט בעארבייטען די ערד צו פערזייען שפייז־פלאנצען דורך בעשפריצען די ערד און מיט דעם געברויך פון געטריקענטע ציגעל און שטיינער צו געבוידעם.

מיט דער וויטערער ענטוויקלונג פאנגען מיר דא אן אין אמעריקא (ביי די אינדיאנער), וויל דא זיינען די מענשען (די אינדיאנער)

טראכט מאַרגאן די קונסט צו מאכען לייכטער טעפ. וואו מענשען קענען שוין דיעזע קונסט, זיינען זיי שוין ארויס פון דער ווילדהייט. אבער דער פאקט איז, אז נאך אויף די אויבערשטופע פון ווילדהייט, דאס הייסט וואו קיין טעפערייי איז נאך ניט דא, אבער עס איז שוין דא פייל און בויגען, זיינען שוין אויך דא מאנכע אנדערע ערפינדונגען. מען זעהט דאס דייטליך ביי אזעלכע פעלקער אין אמעריקא: די פון זיי, וואס האבען שוין פייל־און־בויגענס, אפילו ווען טעפ צו מאכען וויסען זיי נאך ניט, האבען שוין אייניגע אנפאנגען פון בעזעצען זיך אין דערפער; זיי קענען שוין עטוואס טהאן צוזוגרייטען זייערע לעבענסמיטלען; זיי האבען שוין הילצערנע געפעס און געראטה; זיי קענען וועבען מיט די פינגער (אהן וועב־שטוהלען), געוועבען פון פלאנצען־פערדים און האלץ־שאלעכטס אדער וויטשקעס, און זיי האבען שוין געשליפענע (נעאליטישע) שטיין־ווערקצייגען. מיסטענס קענען זיי שוין אויך, בענוצענדיג פייער און שטיין־האק, מאכען שיפלעך פון איין בוים און טיילווייז אויך באלקענס און ברעטער צו בויען הייזער. אלע דיעזע פארטשריטע געפינען מיר, צום ביישפיעל, ביי די נארד־וועסטליכע אינדיאנער פון אמעריקא, וועלכע האבען שוין נעהאט פייל און בויגען, אבער ניט קיין טעפערייי.

אין דער ווילדהייט איז פייל און בויגען די שטארקסטע געווערהר, דאס זעלבע וואס דאס אייזערנע שווערד אין דער בארבארייי און וואס דאס פולווער־געווהר אין דער ציוויליזאציאן.

2. — בארבארייי.

א. אונטער־שטופע: הייבט זיך אן מיט דער אויספיהרונג פון טעפערייי. די קונסט צו מאכען טעפ איז ארויסגעקומען פון דעם, וואס מען האט אנגעהויבען איבערצודעקען הילצערנע און געפלאכטענע געפעס מיט לוים, כדי זיי זאלען ניט ברענען אויפ'ן פייער. דערביי האט מען דאס אויסגעפונען, אז פון לוים אליין קען מען אויך מאכען א כלי, אהן די הילצערנע אדער געפלאכטענע כלי אינעווייניג. אז דערפון איז מען דערגאנגען צו מאכען לויכטענע טעפ, קען מען אין פיעלע פאלען בעווייזען, און וואהרשיינליך איז עס אזוי נעווען אומעדום.

האָט זיי געהאָלפען אויסגעפינען אלץ נייע לעבענס־מיטלען. זיי האָבען צום ביישפיעל אויסגעפונען, אז געווייסע ווּאָרצלען און קרייטיכער, — די ווּאָס האָבען אין זיך קראָכמאל, — זיינען גוט צו עסען, ווען מען בראָט זיי אין הייסע אש, אָדער אין באָק־גרובען, אין אויוונס אין דער ערד. זיי האָבען אויך אויסגעפונען, אז מען קען עסען דאָס פלייש פון חיות, ווען מען בראָט עס. ווען זיי האָבען נאָר ערפונדען די ערשטע געווער, ווי א דובינע און א הילצערנעם שפיזן, האָבען זיי שוין געקענט דערשלאָגען קלייניע חיה'לעך און האָבען אמאָל געגעסען געבראָטענע פלייש פאר א צושפייז. אָבער נאָר פאר א צושפייז אמאָל. אין ביכער ווערט אפילו פאָרגעשטעלט, אז עס זיינען געווען אמאָל פעלקער, ווּאָס האָבען געלעבט נאָר פון יאָגד און וויטער פון קיין אַנדערע זאך ניט. דאָס איז אָבער פאלש. אזעלכע פעלקער זיינען קיינמאָל אויך דער ווּעלט ניט געווען. עס איז ניט מעגליך, אז מענשען זאָלען אין אזא צושטאַנד לעבען בלויז פון חיות, ווּאָס זיי פאָנגען, וויל מען קען ניט זיכער זיין אימער צו קענען פאָנגען גענוג חיות אז עס זאָל זיין גענוג צום לעבען.

אזוי ווי אין דיעזען צושטאַנד זיינען די מענשען כסדר געווען אונזיכער מיט זייער לעבענסמיטעל, זעהט אויס, אז אויך דיעזער שטופע איז אויפגעקומען מענשען־פרעסערייי, ווּאָס עס איז פון דאן אן געבליבען א לאַנגע צייט.

מענשען ווּאָס לעבען אויך די דאָזיגע מיטעל־שטופע פון ווילדהייט, זיינען נאָך דא היינט אויך. דאָס זיינען די אור־אייגוואוינער פון אויסטראַליען און א סך פון פאָלינעזיען.

ג. א ו י ב ע ר ־ ש ט ו פ ע: — פאָנגט זיך אן מיט דער ערפינדונג פון פייל־און־בויגען. דורך דעם קענען שוין פאָנג־חיות ווערען א רעגעלמעסיגע שפייז. יאָגד ווערט דאן איינע פון די געווענליכע סאָרטען ארבייט. דער בויגען מיט די סטרונע פון בוינען און די פייל זיינען שוין א זעהר צוזאַמענגעזעצטער אינסטרומענט. אייער מען האָט געקענט דאָס אויסטראַכטען, האָט מען געמוזט אָנקלייבען לאַנגע ערפאָהרונגען און ענטוויקלען שארפע גייסטיגע קרעפטען; האָט מען אלזא צו דערזעלבער צייט שוין געמוזט זיין בעקאַנט מיט א מאַסע אַנדערע ערפינדונגען.

אלם דעם איבערגאַנג פון דער ווילדהייט צו דער בארבארייי בע־

טאָרישער צייט, איז ניט געווען מעהר קיין איין פאַלק, וואָס האָט נאָך געלעבט אין דיעזען אור־צושטאַנד. דיעזער צושטאַנד האָט געמעגט דויערן א סך, א סך טויזענדער יאָהרען. דאָך, קיין דירעקטע בעווייזע, אז אזוי האָבען מענשען אמאָל געלעבט, קענען ניט זיין. אָבער קוים ניט מען צו, אז די מענשען האָבען זיך ענטוויקעלט ארוים פון מענשען־עהנליכע חיות, מוז מען אָננעהמען, אז זיי האָבען זיך נאָר אין אָנפאַנג געפונען אין אזא איבערגאַנגס־צושטאַנד.

ב. מיטעל־שטופע: פאַנגט זיך אָן מיט דעם, וואָס די מענשען הייבען שוין אָן צו עסען פיש, קרעבסען, מושעלן און אַנדערע וואַסער־חיות און זיי דערגעהען ווי צו מאַכען פייער. ביידע זאַבען געהערען צוזאַמען, ווייל פיש־שפייז ווערט ערשט פאָלשטענדיג נוצבאר וען מען קען דערצו נעברויכען פייער. וען די מענשען האָבען זיך אויסגעלערנט צו לעבען פון דיעזע נייע שפייז, האָבען זיי ניט מעהר געמוזט בלייבען דאָרטען וואו דאָס קלימאַט איז וואַרעם און וואו פרוכטען און קרייטיכער וואַקסען א סך פון זיך. וואַנדערנדיג מיט די ברעגעס פון טייכען, האָבען זיי זיך געקענט פערשפרייטען איבער דעם גרעסטען טייל פון די וועלט, אפילו אין דעם ווילדען צושטאַנד.

אויף אלע קאַנטינענטען (יבשות) פון דער וועלט געפינט מען אפט, אין דער ערד אָדער אין הייהלען, ווערקצייגען פון שטיין, רויה בעארבייט, אונגעשליפען. דאָס ווייזט, אז עס זיינען אמאָל געווען מענשען, וואָס האָבען נאָך קיין אַנדערע ווערקצייג ניט געוואוסט צו מאַכען. די צייט, וועו מענשען האָבען נאָך בענוצט בלויז אזעלכע רויהע ווערקצייגען פון שטיין, רופט מען „דאָס פריהע שטיין־אלטער", אָדער „די פאלעאָליטישע צייט". דיעזע צייט געפאלט אין גאַנצען אָדער טיילוויז אין דיעזער פעריאָדע, פון וועלכער מיר רעדען דא. דאָס וואָס מען געפינט אזעלכע שטיינער אין אלע געגענדען פון דער וועלט, דאָס איז אָן עדות, אז אין דיעזער פעריאָדע האָבען די מענשען שוין נעווואַנדערט אומערום.

די מענשען האָבען זיך דעמאָלט אלזא בעזעצט אין נייע געגענדען. אין זייער נאַטור איז, ווי אימער, געלעגען דער טריעב (חשק, נייגונג) כסדר צו זוכען און צו געפינען נייע שפייז. ווי צו מאַכען פייער דורך רייבונג האָבען זיי שוין געוואוסט. דאָס אלעס צוזאַמען

זיינע לעבענסמיטלען, דאָס הייסט צו קענען בעשאפען דערפון אזוי פיעל ווי ער וויל. מיר טיילען איין, גרווהנליך, די געשיכטע פון די מענשליכע ענטוויקלונג אין גרויסע עפּאָכען (צייט־אָבטהיילונגען לויט וויכטיגע פּאסירונגען און טיעפּע ענדערונגען אין דעם לעבען פון דער מענשהייט). אָבער יעדע גרויסע עפּאָכע הייבט זיך אָן און ענדיגט זיך, מעהר אָדער וועניגער דירעקט, צוזאמען מיט די צייטען, ווען דער מענש קומט צו צו דער מדרגה, ווו ער קען שטארק פערמעהרען די זאכען ווועלכע ער בעדארף צום לעבען." — צוזאמען מיט דיזער ענטוויקלונג נעהט־מיט די ענטוויקלונג פון דער פאמיליע. אָבער די ענטוויקלונג פון די פאמיליע אליין בריינגט ניט ארויס אזעלכע שטארקע צייכענס פון צווישען־שייד, אז מען זאָל לויט זיי קענען פונאנדערשיידען די פּעריאָדען. (א פּעריאָדע איז דאָסזעלבע, אונגעפעהר, ווי אָם אן עפּאָכע.)

1. — ווילדהייט.

א. אונטערשטופע: — קינדהייט פון דער מענשהייט. די מענשען לעבען נאָך אויף בוימער, ווייניגסטענס טיילווייז. ווען מען זאָל ניט אָננעהמען, אז די מענשען האָבען דעמאָלט געקלעטערט אויף בוימער, ווי אָלט ניט געווען צו ערקלערען, ווי אזוי זיי האָבען אין אזא צושטאנד זיך געקענט בעשיצען געגען די רויב־חיות. די מענשען לעבען דעמאָלט נאָך אין די געגענדען פון דער וועלט, ווו זיי האָבען זיך צום ערשטען בעוויזען, דאָס איז אין די וועלדער פון די טראָפּישע און סוב־טראָפּישע געגענדען (פון בוידע זייטען פון די מיטעל־ליניע פון דעם ערד־קוגעל, ווו עס איז ווארעם. ביי די מיטעל־ליניע זיינען מאָג און נאכט גאנץ גלייך. ניט ווייט אוועק זיינען זיי ניט שטארק פערשיעדען. אין דיעזע געגענדען וואקסען זעהר א סך פלאנצען פון זיך.) געגעסען האָבען די מענשען דעמאָלט נאָר פרוכטען, נים, קרייטיכער. אין דיעזער צייט האָט זיך ביי דעם מענשען ענטוויקעלט די שפּראָך מיט קלאָרע און דייטליכע ווערטער. דאָס איז די הויפּטזאך, ווי אָם די ענטוויקלונג האָט ארויסגעבראכט אין דיעזער צייט.

פון אלע פעלקער, ווי אָם זיינען בעקאנט געווארען אין דער הים־

1. — פאָרגעשיכטליכע קולטור־שטופען.

מאָרגאן איז דער ערשטער, וואס האָט פֿרובירט צו בריינגען א בעשטימטע אָרדנונג אין דער מענשליכער פאָרגעשיכטע, אויף דעם גרונד פון פיעל קענטנים אין דער זאַך. אזוי לאַנג עס וועט ניט ענטדעקט ווערען קיין סך נייער מאַטעריאַל, וואס זאָל בעווייזען, אז טען מוז זיין געראַנק ענדערן וועט מסתמא זיין איינטהיילונג פון די מדרגות פון דער ערשטער ענטוויקלונג בלייבען גילטען.

אין דריי הויפּט־מדרגות טהיילט ער איין די מענשליכע ענט־ווִיקלונג: ווילדהייט, בארבארי, ציווילִיזאַציאן.*)

מאָרגאן בעשעפטיגט זיך זעלבסטפערשטענדליך מיט די ערשטע צוויי מדרגות און מיט דעם איבערגאנג פון זיי צו דער דריטער. יע־דע פון די ערשטע צוויי טיילט ער איין אין אונטערשטער שטופע, א מיטעלסטע און אויבערשטע, לויט נאָך די פאָרטשריטע אין אויס־ארבייטען לעבענסמיטלען. דען, זאָגט ער: „וואָס מעהר דער מענש ווערט פעהיג און געשיקט אין דער ארבייט צו בעשאפען לעבענס־מיטלען, אלץ אין א העכערען גראד בעהערשט ער די נאַטור און שטעהט העכער איבער די צופעליגקייטען פון דער נאַטור. פון אלע לעבע־דיגע בעשעפענישען איז דער מענש דער אויניציגער, וואס האָט זיך אַרויפגעארבייט צו קענען אין גאַנצען בעהערשען די בעשאפונג פון

*) אין געווענליכע רייד האָבען דיעזע ווערטער א גאַנץ אַנדערן טייטש ווי אין דער ווִיסענשאַפט. אין געווענליכע רייד הייסט „ווילד־הייט" משוגעת, צולאָזענהייט; „בארבארי" הייסט מערדערליכקייט, אבזריות; און „ציווילִיזאַציאן" הייסט בילדונג און היינטוועלטיגע מאַניערען, קלִיי־דונג א. ז. וו. דאָ אָבער איז ניט דאָס געמיינט. ציווילִיזאַציאן מיינט דאָ א צושטאַנד וואו עס זיינען שוין דאָ א סך ערפינדונגען און אויפטהואונ־גען פון ארבייט, קונסט, אויסטראַכטונגען און ווִיסענשאַפט. בארבארי הייסט א צושטאַנד וואו עס איז נאָך דאָ וויניג פון די אלע זאַבען און אין ווילדהייט איז נאָך דערפון כמעט גאָר ניט דאָ. די מענשען אַליין קע־נען אין דער בארבארי און ווילדהייט זיין, אין מאַנכע בעציהונגען, רוהי־גער, ליעבליכער, פרייַנדליכער, עהרליכער, מעהר אונשולדיג, ווי אין דער ציווילִיזאַציאן.—דער איבערזעצער.

טעריאל איז ווייטער צוגעקומען. אייניגע פּאָרשער, בעזאָנדערס די דייטשען וועסטערמאַרק און שטאַרקע, בעהויפּטען, אז די נייע פאקטען בעווייזען, אז מאָרגאַן'ס הויפּט־סברות זיינען גאַנץ פאַלש. אָבער אייניגער פון די וויכטיגסטע און אַנערקענטסטע פּאָרשער אין דיעזער נייער וויסענשאפט איז — ווי שוין געזאָגט — הייניריך קונאָוו, דער רעדאקטאָר פון דעם בערלינער „פאָרווערטס", און ער האָט צוגעבראכט פאקטען פון דעם לעבען פון די ווילדע אין אויסטראַליען, וועלכע בעשטעטיגען א טייל פון מאָרגאַן'ס גערַאנקען אין זייערע וויכטיגסטע הויפּט־פונקטען, כאָטש אין איינצעלנע פונקטען בעשטרייטעט ער איהם אליין. ער האָט דאָס ערקלערט אין זיין בוך „פערוואַנדטשאפטס־סיסטעמע דער אויסטראַל־נעגער". קונאָוו איז אייניגער פון די נייעסטע און גרינדליכסטע פּאָרשער אין דיעזער וויסענשאפט, און ער בעווייזט, אז די איינוועגדונגען פון וועסטערמאַרק און שטאַרקע געגען מאָרגאַן'ס סברות צושטערען זיי ניט און מאָרגאַן בלייבט אין זיינע הויפּט־גערַאנקען גערעכט.

זעה בעבעל'ס „די פרוי און דער סאציאליזמוס", אידישע אויסגאבע, זייטע 28־30, אנמערקונג.

שפעטער האָט קונאָוו ארויסגעגעבען זיין שריפט, פון וועלכער מיר גיבען איבער די הויפּט־פונקטען צו ענדע פון דיעזען בוך. — (אידישער צערזעצער.)

ווערק איז אַרויסגעקומען, איז אונזער מאַטעריאל פיר די געשיכטע פון די מענשליכע אורגעזעלשאפט זעהר בעריכערט געווארען. חוץ די פּראַפעסיאנעלע אנטראפּאלאגען (פּאַרשער אין דער וויסענשאפט פון מענשען־סאַרטען), רייזענדער און פּרעהיסטאָריקער, האָבען זיך אויך גענומען צו דער פראגע די פערגלייכענדע יוריסטען (פּאַרשער אין די געזעצע פון פערשיעדענע פעלקער, וועלכע פערגלייכען זיי און צייגען וואו זיי זיינען גלייך און וואו פערשיעדען) און זיי האָבען געבראכט א טייל נייעם שטאָף, א טייל נייע געדאנקען. אייניגע אייגצעלנע סברות פון מאַרגאן'ן זיינען דורך דיעוע נייע בעווייזע און געדאנקען אבגעשוואכט געווארען אדער זאָגאר בעויעזען געוואָרען אלס פאלש. אבער אין ערגעץ האָט דאָס ניי־געזאמעלטע מאטעריאל ניט דערצו געפיהרט, אומצואווארפען זיינע גרויסע ה ו י פ ט־געדאנקען און אויפצושטעלען אנדערע אויף זייער פלאץ. די אָרד־נונג וואָס מאַרגאן האָט געבראכט אין די אורגעשיכטע גילט אין איהרע הויפּטשטריכען נאָך היינט. מען קען אפילו נאָר זאָגען, אז זי געפינט מעהר און מעהר אלגעמיינע אנערקענונג; נאָר פונקט אזוי שטארק האלט מען עם פאר א סוד, אז מאַרגאן איז דאָס געווען, וואס האָט ענטדעקט דיעזען גרויסען פאַרטשריט.*)

(זינט ענגעלס האָט דאָס געשריעבען — יוני, 1891 — זיינען שוין אַוועק נאָך 26 יאָהר. און נאָך פיעל מעהר איז אין דעם גע־גענשטאַנד געפאָרשט געווארען און זעהר א גרויסע מאַסע נייער מא־

*) אויף מיין רייזע צוריק פון ני יארק, אין סעפּטעמבער, 1888, האָב איך בעגעגענט א געווּעזענעם קאַנגרעסמאַן (דעפוטאַט פון אַמעריקאַנער פאַר־לאַמענט) פיר דעם וואַהל־דיסטריקט פון ראָטשעסטער, וועלכער האָט געקענט לואיס ה. מאַרגאַן. ער האָט לויידער ניט געוואוסט קיין סך מיר צו דער־צעהלען וועגען איהם. ער האָט געזאָגט, אז מאַרגאַן האָט געלעבט אין ראָ־טשעסטער אַלס פּריוואַט־מאַן, בעשעפטיגט נאָר מיט זיינע שטודיען. זיין ברודער איז געווען א פּולקאַוניק און אַנגעשטעלט אין וואַשינגטאָן אין קריעגס־מיניסטעריום. דיעזער ברודער האָט איהם דאָס גע'פּועל'ט ביי דער רעגיערונג, — האָט דער מאַן געזאָגט, — אז זי זאָל זיך אינטערעסירען מיט זיינע פאַרשונגען און זי זאָל אַרויסגעבען מעהרערע פון זיינע ווערק אויף די קאָסטען פון דער רעגיערונג. ער, דער ערצעהלער, האָט זיך אויך, זאָגט ער, א סך פערוועגדעט וועגען דעם אין דער ציים ווען ער איז געווען קאַנגרעס־מאַן.

ארט הייליגקייטס־שענדונג, ער האָט מחלל קודש געווען, מיט דעם וואס ער האָט אלע דיעזע געהיילינטע דאָגמען (גלויבענס־כללים) גע־מאכט פערגעהן ווי רויך. און דערצו האָט ער געמאכט פון זיי א בארג־אש אויף אזא איבערצייגענדען אופן, אז מען דארף עס נ ור ערקלערען, מוז שוין יעדער איינזעהען אז עס איז ריכטיג. און מעק־לענאן'ס גלויביגע, וואס האָבען זיך ביז אהער ארומגעוואָרפען צווי־שען עקסאָגאמיע און ענדאָגאמיע און ניט געוואוסט זיך קיין עצה צו געבען דערמיט, האָבען אלזא געמוזט כמעט זיך שלאָגען מיט'ן פויסט אין קאָפּ און אויסשרייען: ווי האָבען מיר געקענט זיין אזוי דום און דאָס ניט אליין שוין לאנג אויסגעפינען!

און אויב דאָס איז נאָך ניט געווען גענוג פערברעכען פון מאָר־גאן'ען, אויב דאָס איז נאָך ניט געווען גענוג, אז די אָפיציעלע חקרונים זאָלען ניט טאָרען מאָרגאן'ס לעהרע בעהאנדלען אנדערש, ווי זי קאָלט אוועקצומאכען מיט'ן האנד, — האָט מאָרגאן נאָך געמאכט די מאָס פון זיינע פערברעכען איבער פול מיט ערגערע זאכען: ער האָט עס געוואגט צו קריטיקירען זעהר שארף די גאנצע היינטיגע ציווילי־זאציאן, די היינטיגע געזעלשאפט פון וואָרען־פראָדוקציאָן, די גרונד־פאָרם פון היינטיגער געזעלשאפט — צו קריטיקירען דאָס אזוי שארף כמעט ווי פוריע (דער גרויסער פראנצויזישער סאָציאָליסט); און דאָס נאָך ווייניג, רעדט ער גאָר וועגען א צוקינפטיגע איבערקעהרונג פון דער געזעלשאפט, מיט אזעלכע ווערטער, וועלכע קאָרל מאָרקס האָט נעקענט האָבען געוואָגט. אלזא, האָט ער זיך כשר פערדיענט, וואָס מעקלעננאן האָט איהם מיט כעס אויפגעוואָרפען, אז „ער האָט דורכ־אוים א האס צו די היסטאָרישע מעטהאָדע פון פאָרשונג", און הערר פראָפעסאָר זשירא־טעולאן אין נענף האָט איהם נאָך דאָס בעשטע־טיגט אין 1884. וואס איז פאר א וואונדער? דער דאָזיגער פראָ־פעסאָר האָט דאָך נאָך אין 1874 (אין זיין ווערק „אנפאנג פון דער פאמיליע") ארומגעבלאָנדזשעט אין דעם געדאנק פון מעקלעננאן'ס עק־סאָגאמיע, פון וועלכען מאָרגאן האָט איהם ערשט געמוזט בעפרייען.

די ווייטערע פאָרטשריטע אין די אורגעשיכטע, וואס מען האָט מאָרגאן'ען פאר זיי צו דאנקען, דארף איך דאָ ניט ערקלערען; דאָס נייטיגע וועגען דעם וועט זיך געפינען אין די ווייטערדינע קאפיטלען. אין די פיערצעהן יאָהר, וואס זיינען פערנאנגען, זינט זיין הויפט־

ערשט היינט מאָרגאַן'ס בוך א גרויסע צירקולאַציאָן. — א י ב ע ר ־ ז ע צ ע ר .)

וועַן מען זעהט, ווי די גרעסטע אנערקענטע פּרעהיסטאָריקער פון ענגלאַנד ברייגנגען אין זייערע שריפטען זעהר א סך שטיקער פון מאָרגאַן'ס בוך, בלויז אויס העפליכקייט, און ווי זיי גיעבען אַנדערע בעווייזע פון קאַמעראַדשאַפטליכקייט צו מאָרגאַן'ען, איז שווער צו דענקען אַנדערש, ווי אז עס איז צווישען זיי אַן אַבגעמאַכטע זאַך, זיי זאָלען זיין בוך טויט־שווייגען. פּאַר וואָס איז דאָס? איז עס דערפּאַר, וואס מאָרגאַן איז אַן אַמעריקאַנער? איז עס פּאַר די ענג־לישע פּרעהיסטאָריקער א ביטערע זאַך אריבערצוטראָגען, אז זיי זאָ־לען מוזען זיין אַנגעוויעזען אויף צוויי גאונ'ישע אויסלענדער, באַכ־אַפען און מאָרגאַן, פון זיי צו מוזען נעהמען די אַלגעמיינע געדאַנקען וועגען די זאכען? מאַטעריאַלען וועגען דיעזע זאכען האָבען זיי אַליין, די ענגלישע פּאָרשער, ווירקליך צוזאַמענגענומען מאַסענווייז, מיט העכסטע אַנערקענטער פליסיגקייט; אָבער ווי צו אָרדנען און צו גרופירען דיעזע מאַסען מאַטעריאַלען האָבען באַכאַפען און מאָר־גאַן געצייגט. פערדריסט דאָס די ענגלענדער הפּנים. דעם דייטש האָבען זיי נאָך געקענט ווי עס איז אריבערטראָגען, אָבער דעם אמע־ריקאַנער? געגען אן אמעריקאַנער וועלט יעדער ענגלענדער פּאַטריא־טיש. איך האָב געזעהען אין אמעריקא קאַמישע ביישפּיעלע דער־פון.

צו דעם קומט אָבער נאָך צו דאָס, וואס מעקלענגאן איז געווען, אזוי צו זאָגען, דער אָפּיציעל אַנגעשטעלטער גרינדער און פיהרער פון דער פּרעהיסטאָרישער שולע (נעדאַנקען סיסטעם) פון ענגלאַנד; עס איז געווען צווישען די פּרעהיסטאָריקער א פאָדערונג פון אָרענט־ליכקייט, ביז א געוויסען גראד, צו רעדען נאָר מיט די העכסטע עהרען־פורכט פון מעקלענגאן'ס אויסגעקינסטעלטע פּרעהיסטאָרישע סברה, — אז די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע איז געגאַנגען דורך קינדער־מאָרד איבער פיעל־מענעריי און רויב־עהע צו דער מוטער־רעכטליכער פאַמיליע. דעם מינדעסטען ספּק אין די עקזיסטענץ פון עקסאַגאַמע און ענדאַגאַמע „שטאַמען", וואָס האָבען אייגע מיט די אַנדערע קיין שום שייכות ניט, — דעם מינדעסטען ספּק אין דעם האָט מען גע־האַלטען פאר א זינדיגע אפיקורסת. אלזא, איז מאָרגאַן בעגאַנגען אן

זייערע פאַרצייטיגע בעריהמטע שריפטען שטאַמען), אזוי ווייט ווי דאָס איז מעגליך לויט דעם היינט־בעקאַנטען מאַטעריאל. עס איז פאַר יעדען קלאָר, אז מיט דעם פאַנגט זיך אָן א נייע עפּאָכע פאַר אויספאָרשונג פון די אורגעשיכטע. די מוטערערכטליכע גענם איז געווארען דער פונקט, ארום וועלכען דיעזע גאַנצע וויסענשאַפט דרעהט זיך. זינט דיעזע גענם איז ענטדעקט געוואָרען, וויסט מען, אין וועלכער ריכטונג מען האָט צו פאָרשען און וואָס מען האָט צו זוכען און ווי מען דארף דאָס אויסגעפונענע גרופירען. און געהענדיג אויף דעם וועג, מאכט מען היינט אין דיעזען געגענשטאַנד (ענין) געשווינ־דע פאָרטשריטע, גאַנץ אנדערש ווי אייִדער מאָרגאַן׳ס בוך איז ארויס.

היינט זיינען מאָרגאַן׳ס ענטדעקונגען שוין אַנערקענט פון אַלע פּרעהיסטאָריקער (פאָרשער אין דער פאָרגעשיכטע) אויך אין ענגלאַנד. ריכטיגער געזאָגט, די ענגלישע פאָרשער בענוצען זיך דערמיט. אָבער קיין אייִנער פון זיי איז זיך ניט אָפען מודה, אז מאָרגאַן איז דאָס געווען, וועמען מיר האָבען צו פערדאַנקען די איבערקעהערעניש אין דער בעגרייפונג פון דער זאַך. אין ענגלאַנד איז זיין בוך אזוי ווייט ווי מעגליך טויט־געשוויעגען געוואָרען. מאָרגאַן׳ען אליין פערטיגט מען אָב מיט אביסעל גענעדיגע לויב, פאר דעם וואָס ער האָט פריהער אויפגעמאַכן; אייִנצעלהייטען פון זיינע ענטדעקונגען קלייבט מען אויס פלייסיג און מען בענוצט זיך דערמיט; פון זיינע ווירקליכע גרויסע ענטדעקונגען אָבער שווייגט מען פער׳עקשנ׳ט. זיין בוך „ענשיענט סאָסייעטי" איז אין די אָריגינאל־אויסגאַבע ניט מעהר דא. אין אמעריקא איז פאר אזעלכע זאַכען ניטא קיין לוינענדער פער־קויף. אין ענגלאַנד, שיינט עס, איז דאָס בוך סיסטעמאַטיש אונ־טערדריקט געוואָרען. די אייִנציגע אויסגאַבע פון דיעזען עפּאָכע־מאַכענדען בוך, וואָס מען קען נאָך קריעגען צו קויפען אין בוך־האנ־דעל איז — די דייטשע איבערזעצונג. (היינט איז דאָס בוך ארויס־געגעבען געוואָרען אין אייניגע אויסגאַבען, דורך ארויסגעבער פון סאָציאַליסטישע ביכער. דורך דיעזען ווערק פון ענגעלס איז דאָס בוך זעהר שטאַרק בעקאַנט געמאכט געוואָרען צוויישען סאָציאַליסטען. און מיט דעם גרויסען וואוקס פון די סאָציאַליסטישע בעוועגונג און ביי די שטאַרקע פערשפּרייטונג פון סאציאַליסטישע שריפטען קריעגט

סברה. ער האָט פשוט ניט בעמערקט דעם אונטערשיעד צווישען א
נענס און א גאַנצען שטאַם פון פיעלע נענס!

מאַרגאַן אָבער האָט זיך מיט דעם ניט בענוגענט. ער האָט אין
דיעזער פארשונג געמאכט נאָך א צווייטען פאַרטשריט, וועלכער האָט
אויך ענטשיידעט וויכטיגע פראגען. אויך דערביי האָט איהם געדיענט
דאָס וואָס ער האָט אויסגעפונען אין די נענס פון די אמעריקאַנער
אינדיאַנער. מאַרגאַן האָט נעמליך ענטדעקט, אז דיעזע נענס, וועל-
כע איז אָרגאַניזירט נאָך מוטעררעכט, איז אייגענטליך די ערשטע
פאַרמע פון די משפחה-געזעלשאפט, פון וועלכע עם האָט זיך ערשט
שפעטער ארוים ענטוויקעלט יענע פאַטעררעכטליכע נענס, וואס מיר
געפינען ביי די פארצייטיגע קולטור-פעלקער — די רוימער און די
גריכען. ביז אהער זיינען די גריכישע און רוימישע גענטס געווען
א רעטעניש פאר אלע געשיכטע-שרייבער. דיעזע רעטעניש האָט מאַר-
גאַן אויפגעקלערט, לויט נאָך דעם וואָס ער האָט געפונען ביי די אינ-
דיאַנישע משפחה-געזעלשאפטען. מיט דעם האָט ער געפונען א נייעם
פונדאַמענט (יסוד) פאר די גאַנצע אור-געשיכטע. (דער לעזער דארף
דאָ אלין געדענקען, אז שפעטער וועט דאָס אלעס דייטליך און פער-
שטענדליך ערקלערט ווערען. דאָ האַלטען מיר ערשט אין די אייני-
לייטונג, וואס גיט אן איבערבליק איבער די ענטוויקלונג פון די פאר-
שונגען אין דיעזער וויסענשאפט. — א י ב ע ר ז.)

מאַרגאַן האָט דאָ אלזאָ ענטדעקט די ערשטע מוטער-רעכטליכע
נענס, — ווי זי האָט אויסגעוהען אייגער זי איז פערענדערט נע-
וואָרען, — אלס די פאַרשטופע פון די שפעטערע פאַטער-רעכטליכע
נענס פון די פארצייטיגע קולטור-פעלקער. דיעזע ענטדעקונג מאַר-
גאַן'ס האָט פאר די אור-געשיכטע דיזעלבע בעדייטונג ווי דארווין'ס
ענטוויקלונגס-טהעאריע פאר די ביאָלאָגישע ווייסענשאפט און ווי
מארקס'עם מעהר-וועדטה-טהעאריע פאר די פאָליטישע עקאָנאָמיע.
דיעזע ענטדעקונג האָט צום ערשטען מאָל מעגליך געמאכט זיך פאר-
צושטעלען א געשיכטע פון דער ענטוויקלונג פון דער פאמיליע. מאר-
גאַן האָט אזא געשיכטע פון דער פאמיליע צוזאמענגעשטעלט. ונגי-
ניגסטענס האָט ער אין איהר פארלויפיג פעסטגעשטעלט בסך הכל
די ענטוויקלונגס-שטופען פון די פאמיליע פון די קלאסישע צייטען
(דאָס מיינט מען די צייטען פון רוים און גריכענלאנד, פון וועלכע

וועו אוו עס זיינען נאָך דאָ צוויי גאַנץ פערשיעדענע סאָרטען שטאָמען פון מענשען, יעדער סאָרט א בעזונדערער אוו אונאבהייננגיגער; איין סאָרט אזעלכער, ביי וועלכען די מענער נעהמען ווייבער דוקא נאָר פון אייגענעם שטאָם, אין אַנדער סאָרט אָבער, וואו עס איז אבסאָלוט פערבאָטען צו נעהמען א ווייב פון אייגענעם שטאָם. (זעה, צום ביישפיעל, דאָס פראַנצויזישע בוך „אורשפרונג פון דער פאַמיליע" פון זשיראַ־טיילאָן, 1874, אוו אפילו נאָך לובבאק אין זיין „אורשפרונג פון ציוויליזאַציאָן", 4טע אויפלאַגע, 1882.)

אויף דיעזען פונקט האָט זיך אוועקגעשטעלט מאָרגאַן'ס הויפט־ווערק, „ענשיענט סאָסייעטי" (די פאַרצייטיגע געזעלשאַפט, 1877), דאָס ווערק, אויף וועלכען דיעזעם בוך איז געבויט. דאָס וואָס אין 1871 איז ביי מאָרגאַן'ען נאָר געווען א ניט־קלאָרע אהנונג, דאָס האָט ער אין דיעזען ווערק זיינעם שוין מיט פולען בעוואוסטזיין אויסגע־אַרבייט. ער האָט זיך איבערצייגט, אז עס איז ניטאָ קיין געגענזאַץ פון ענדאָגאַמיע אוו עקסאָגאַמיע. עקסאָגאַמע ש ט א מ ע ן זיינען נאָר אויף דער וועלט ניטאָ. דאָס הייסט, עס זיינען ניטאָ קיין גאַנצע פאַלקס־שטאָמען, קיין גאַנצע שבטים, ביי וועלכע מען טאָר ניט נעה־מען קיין ווייב פון דעם אייגענעם שטאָם, נאָר דוקא פון א פרעמדען. אזוינס איז גאָר ניט דאָ. נאָר וואָס עס איז יאָ געווען איז אָט וואָס: עס זיינען אמאָל בעשטאַנען גרופען־עהען, מעהרערע מענער האָבען, הייסט עס, געהאַט בשותפות מעהרערע ווייבער; עס איז זעהר וואַהר־שיינליך, אז דאָס איז אמאָל געווען ביי אַלע פעלקער; וועו דאָס איז געווען, איז יעדער שטאָם געווען איינגעטיילט אין משפחות; די מענשען אין יעדער משפחה זיינען געווען בלוט־פערוואַנדטע פון דער מוטער'ס צד; אוו אָט אין אזא משפחה, אַדער גרופע, אַדער „גענס", ווי מען רופט דאָס, איז דאָס געווען שטרענג פערבאָטען אז די מע־נער אוו פרויען, פון דיזעלבע גענס, זאָלען היראַטהען צוזאמען! פון דעמזעלבען שטאָם האָבען די מענער יאָ געקענט נעהמען ווייבער, אוו האָבען עס אין רעגעל געטהאָן, אָבער זיי האָבען געמוזט זיין פון אַן אַנדער גענס. אַלזא, וועו די גענס איז געווען שטרענג „עקסאָגאַם", איז אָבער דער גאַנצער שטאָם, וועלכער האָט ארומגענומען אַלע גענס, געווען פונקט אזוי שטרענג „ענדאָגאַם". דערמיט איז ענדליך געווען צוקלאַפט דער לעצטער רעשט פון מעקלעננאַן'ס אויסגעקינסטעלטע

ווי א פראָקוראָר, וואָס ווען ער אַרבייט זיך אויס זיינע טענות, קוקט ער ניט צי האָבען זיי א ווירקליכען גרונד צי ניט, אָבער פון דעם פערטהיידיגער פערלאַנגט ער פאר יעדען וואַרט דעם שטאַרקסטען פאַרמאַלנעם יוריסטישען בעווייז.

מעקלעננאן טענה'ט, אז די גרופען־עהע איז אין ערגעץ ניט בעשטאַנען. זי איז ניט מעהר ווי איינבילדונג. דערמיט פאַלט ער שוין צוריק הינטער באכאָפען. און וועגען די סיסטעמען פון קרובים־שאפט, וואס מאָרגאַן האָט אויסגעפונען ביי אַזוי פיעל פעלקער — דאָס וואָס געשוועסטער־קינדער רופען זיך שוועסטער און ברידער א. ז. ו. — זאָגט מעקלעננאן, אז דאָס צייגט ניט, אז אמאל האָט זיך ביי זיי געפיהרט אזא פאַמיליען־לעבען, אז געשוועסטערקינדער זיינען ווירקליך געווען שוועסטער און ברידער א. ז. ו. נאָר, זאָגט ער, דאָס איז גלאַט אזא געזעלשאפטליכע העפליכקייט, וואָס מען רופט זיך ברודער א. ז. ו. א ראיה האָט ער, אז די אינדיאַנער זאָגען צו א פרעמדען, א ווייסען, אויך „ברודער" אָדער „פאָטער". דאָס האָט אזא זין, ווי צו זאָגען, אז די ווערטער פאָטער, מוטער, ברודער, שוועסטער בעדייטען ביי אונז גאָר ניט און זיינען בלויז א פאָרמע פון רעדען צו מענשען, אָהן שום זין, וויל מען זהט דאָך, אז צו קאַטוילישע גלחים זאָגט מען אויך פאָטער און די קאַטוילישע „אבטיסטין" רופט מען „מוטער" און די מאָנאַכען און מאָנאַשקעס רופען זיך ברידער און שוועסטער, און אפילו פרייַמויערער און מיטגליעדער פון איין פעראיין, רופען זיך אויך ברידער און שוועסטער. קורץ, מעקלעננאן'ס פערטהיידיגונג איז געווען טרויעריג שוואַך.

אָבער נאָך איין פונקט איז געבליעבען אין זיין טהעאָריע, וואס איז ניט בעריהרט געווארען. דער היפך (נעגענזאַץ) פון עקסאָגאַמע און ענדאָגאַמע „שטאַמען", אויך וואָס זיין גאַנצע סיסטעם איז אויפגעבויט, איז געבליעבען ניט געריהרט; דאָס איז זאָגאר נאָך פון אַלעמען געווען אָנגענומען פאר דעם רעכטען עיקר פונקט, ארום וועלכען עס דרעהט זיך די גאַנצע געשיכטע פון דער פאַמיליע. מען האָט שוין צוגענעבען, אז מעקלעננאן'ס פראָבע צו ערקלערען דיעזען נעגענזאַץ איז אונגעניגענד און איז נעגען די פאקטען, וועלכע ער אליין בריינגט. אָבער דער פאקט גופא איז געווען אָנגענומען פאר א זאך אין וועלכער עס איז קיין שום ספק ניט — אז עס זיינען ג־

די אלע געזאמעלטע נאכריכטען מיט זיינע סברות, וואס ער האט זיך דערפון געדרונגען, האט ער אבגעדרוקט אין א בוך אונטער דעם נאמען „סיסטעמס אוו קאנסאנגוויניטי ענד אפיניטי" 1871. דערמיט האט ער ארויפגעפיהרט די ויכוחים וועגען דעם ענין אויף א סך א בריטערען געביעט ווי פריהער. לויט די קרובים'שאפט, דאס הייסט לויט נאכדעם, פאר וואס פאר א סארט קרובים מענשען האלטען זיך ביי פערשיעדענע שבטים, האט ער זיך ארויסגעגומען, וואס פאר א סארט פאמיליען־לעבען עס איז ביי זיי אמאל געווען און ער האט דאס גענוי אויסגעמאלען. דערמיט האט ער געעפענט א נייעם פארשונגס־וועג און א ווייטערען בליק צוריק אין די פארגעשיכטע פון דער מענשהייט. און וויבאלד זיין סברה זאל אנגענומען ווערען פאר ריכטיג, האט געמוזט די גאנצע שהנע געביידע פון מעקלענאן'ס סברות צוגרונד ווי רויך.

אין יאהר 1875 האט מעקלענאן ארויסגעגעבען א נייע אויפ־לאגע פון זיין בוך „פרימיטיוו מערריעדזש". דארטען פערמהיידיגט ער זיין טהעאריע געגען די בעווייזע פון לובבאק און מארגאן. ער פערלאנגט פון זיי בעווייזע אויף יעדע פון זייערע בעהויפטונגען. אליין שטעלט ער צוזאמען זעהר קינסטליך א געשיכטע פון דער פאמיליע פון כאמע היפאטעזען (השערות, בויך־סברות), און פון זיי פערלאנגט ער פאר יעדע פון זייערע בעהויפטונגען ניט נאר סתם בעווייזע, נאר אזעלכע בעווייזע, וואס עס זאל ניט מעגליך זיין זיי צו בעשטרייטען, — פונקט ווי אין די נעריכטס־הייזער אין סקאטלאנד לאזט מען קיין אנדערע בעווייזע ניט צו. און דאס טהוט דערזעלבער מאן, וועלכער ברייגט פאר זיינע סברות די שוואכסטע בעווייזע פון דער וועלט. צום ביישפיעל, דער פארצייטיגער רוימישער געשיכטע־שרייבער טאציטוס מעלדעט, אז ביי די גערמאנען (די דעמאלטיגע אייג־וואוינער פון דייטשלאנד) איז דא א שטארקע פערהעלטנים צווישען א מוטער'ס ברודער און א שוועסטער'ס זוהן; און צעזאר מעלדעט, אז ביי די בריטען האבען יעדע 10 אדער 12 מענער זייערע וויבער בשותפות; און מהרערע אלטע שריפטשטעלער מעלדען פון וויי־בער־געמיינשאפט ביי בארבארען — איז פון דיעזע אלע זאכען קלערט גאר ניט מעקלענאן און נעהמט זיך ארויס דעם שלום, אז ביי דיע־זע אלע פעלקער האט עקזיסטירט פיעל־מענערייא! עס איז פונקט

זען נייע פאקטען וועגען די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע. ער האָט געפונען ביי די איראָקעזען־אינדיאַנער א משונה'דיגע סיסטעם פון קרובים'שאפט. דאָס הייסט, אז געשוועסטער־קינדער רופען זיך עפעס ביי זיי שוועסטער און ברידער און נאָך אזעלכע זאכען. (דאָס וועט ווייטער גרינדליך ערקלערט ווערען.) און ער האָט זיך איבערצייגט, אז אָט דאָס זאַנדערבארע סיסטעם פון קרובים'שאפט, וואס איז בעשטאַנען ביי די איראָקעזען־אינדיאַנער, איז אויך בעשטאַנען ביי אלע אינדיאַנער פעלקער פון די פאראייניגטע שטאַטען. דאָס איז אלזא געווען פערברייטעט איבער א גאַנצען קאָנטינענט (וועלט־טייל). אָבער לויט דעם עהע־סיסטעם, וואס בעשטעהט דאָרטען אין דער ווירקליכקייט היינט, געהערען זיך מענשען אָן גאַנץ אַנדערש ווי זיי רופען זיך. זיי רופען זיך ברידער און שוועסטער, וואו זיי זיינען דאָס אין אמת'ן ניט. (דאָס וועט אלץ ווייטער דייטליכער ערקלערט ווערען.) ער האָט דאן גע'פועל'ט ביי דער רעגיערונג פון די פאראייניגטע שטאַטען, זי זאל אויסשיקען צו איהרע פערטרעטער אין אלע לענדער געווען ליסטען מיט פראגען, וואס ער האָט פערפאסט, — פראגען וועגען דעם, ווי עס פיהרט זיך ביי אלע ווילדע מענשען אין אלע עקען פון דער וועלט אין זייער פאַמיליען־לעבען און וואָס פאר א סאָרט סיסטעם אין קרובים'שאפט עס איז ביי זיי. לויט זייערע ענטפערס האָט ער געפונען אזוי:

1) אז דאָס סיסטעם פון קרובים'שאפט פון די אמעריקאַנער אינדיאַנער בעשטעהט אויך אין אזיען, און אביסעלע פערענדערט אויך אין אפריקא און אויסטראַליען ביי פיעלע פאָלקס־שטאַמען.

2) אז אזא סיסטעם פון קרובים'שאפט פאסט זיך פאָלשטענדיג צו א געוויסע סיסטעם פון גרופען־עהע, וועלכע איז ווירקליך בעשטאַנען אין האוואַאי און אין אַנדערע אויסטראַלישע אינזלען און וואו דאָס האָלט איצט אין אונטערגעהן. און

3) אז אויף דיעזע אינזלען איז וויעדער דאָ אָן אַנדערע סיסטעם פון קרובים'שאפט, מענשען האָלטען זיך פאר אָן אַנדער סאָרט פערוואַנדטע, וויעדער ניט לויט ווי עס איז אין אמת'ן נאָך זייערע פיהרונגען היינט. אָבער זייער סיסטעם פון קרובים'שאפט זיך וויעדער צו צו אָן אַנדער גרופען־עהע, נאָך אָן עלטערע פאָרמע, וואָס איז שוין דאָרטען אויך לאַנג אונטערגענאַנגען.

ערשטער אויטאָריטעט אויף דיעזען געביעט. זיין געדאַנק, אז עס זיינען דאָ בעזונדערע עקסאָגאַמע „שטאַמען" און בעזונדערע ענדאָגאַמע, איז געבליבען דער פעסטער פונדאַמענט פון די אָנגעזומענע כיינונגען וועגען די ענטוויקלונג פון דער פאַמיליע; כאָטש מען האָט אנערקענט אייניצעלנע פאַקטען, וואס האָבען געצייגט אן אויסנאַהמע פון דעם כלל און האָבען בעוויזען אז עס איז ניט אין גאַנצען אזוי.

דיעזער אלגעמיין־אָנגענומענער געדאַנק האָט פערשטעלט די אויגען און מען האָט שוין ניט מעהר געקענט האָבען קיין פרייען איבערליק איבער דעם געביעט פון דיעזער פאָרשונג און דערמיט איז יעדער ענטשיעדענער פאַרטשריט געווען געמאכט אונמעגליך.

אזוי ווי עס איז געוואָרען א מאָדע אז מען שאַצט מעקלעננאן'ס אויפטהואונגען צו הויך, — אין ענגלאַנד בעזאָנדערס, און נאָך דעם ביישפיעל פון ענגלאַנד אויך אין אַנדערע לענדער, — איז עס א פליכט צו ווייזען, ווי אין אמת'ן האָט ער אין דער פאָרשונג פון דיעזען געגענשטאַנד געבראכט מעהר שאָדען ווי נוצען, דען זיין געגענזאץ צווישען עקסאָגאַמע און ענדאָגאַמע „שטאַמען" איז פשוט מיספערשטענדליך און דאָס האָט בלויז אָנגעמאכט א פלאַנטער, — ווי מיר וועלען ווייטער זעהען.

מען האָט באלד גענומען דערגעהן אלץ מעהר און מעהר פאַקטען, וואָס האָבען ניט אריינגעפאַסט אין זיין שעהן־אויסגעשניצטע ראַמקע, אין זיין סברא. לויט מעקלעננאן'ס סברא, זיינען נאָר געווען דריי פאָרמען פון עהע: פיעל ווייבעריי (איין מאַן מיט מעהרערע ווייבער), פיעל מענעריי (איין ווייב מיט מעהרערע מענער), און אייניצעל־עהע (איין מאַן מיט איין ווייב). ווי מען איז אָבער נאָר געוואָרען אויפמערקזאם אויף דיעזען פונקט, האָט מען געפונען אלץ מעהר און מעהר בעווייזע, אז ביי אונענטוויקעלטע פעלקער איז בעשטאַנען אזא פאָרמע פון עהע, אין וועלכער מעהרערע מענער צוזאַמען זיינען געווען די שותפות'ע מאַנען פון מעהרערע פרויען צוזאַמען. דער פאָרשער לובבאק האָט דיעזע פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען א נאָמען געגעבען „גרופען־עהע" און האָט אנערקענט, אז דאָס איז א געשיכטליכער פאַקט.

באלד נאָכדעם, אין יאָהר 1871, האָט מאָרגאַן ארויסגעבראכט נייעם מאטעריאל וואָס האָט אין פיעלע בעציהונגען קלאָר בעווייע־

נעבראכט א נייעם צושטאַנד, אויף וועלכען דיעזער אויסדרוק פאסט זיך ניט מעהר.

מעקלעננאן'ס גערַאנק, אז ביי די מענשען, ביי וועלכע עס פיהרט זיך אזוי ווי ער בעשרייבט, פעהלט אויס פרויען, און אז דאָס איז די אורזאכע, פאר וואָס זיי רויבען ווייבער — דיעזער נערַאנק לייגט זיך אפילו שטאַרק אויפ'ן שכל; אָבער, ווי עס זעהט אויס, איז ער אַליין ניט נעווען זיכער אז עס איז טאקי אזוי. ווי מיר האָבען נעזעהען, קומט אויס, נאָך זיין סברא, אז ביי דיזעלבע מענשען, ביי וועלכע מען רויבט ווייבער פון אַנדערע שטאַמען, האָבען אויך א סך מענער איין ווייב. ווארים אויב דאָס איז דערפאר, וואס ביי זיי פעהלט אויס פרויען, איז דאָך נאַטירליך, אז א סך מענער זאָלען אויסקומען מיט איין פרוי. און אויב אזוי, ווייסט מען דאָך ביי אזעלכע מענשען ניט ווער דער פאָטער איז און קרובים דאַרף מען ביי זיי רעכענען נאָר פון דער מוטער'ס צד. אזוי זאָגט מעקלעננאן, אז עס דאַרף זיין. אָבער ער מוז אַליין צוגעבען, אז „עס איז אָבער מערקווירדיג, דאָס מען גפינט, אז עס איז ניט אזוי: דער מנהג, אז דער חתן כאפט די כלה מיט גענוואלד ביי איהרע עלטערען איז נאָר דוקא אם שטארקסטען פערשפרייט ביי אזעלכע פעלקער, ביי וועלכע קרובים רעכענען זיך שוין נאָכ'ן פאָטער'ס צד."

דאָס זעלבע איז אויך מיט זיין סברה, אז דיעזער מנהג קומט פון דעם, וואָס ביי דיעזע מענשען טויטעט מען א סך מיידלעך, וועו זיי ווערען געבוירען, און אז אָט דעריבער פעהלט ביי זיי אויס פרויען און זיי מוזען זיי רויבען פון אַנדערע שטאַמען. מעקלעננאן זאָגט אַליין: „עס איז א זאָנדערבארער פאקט, אז, אזוי ווייט ווי מיר ווייסען, ווערט דוקא קיין קינדערמאָרד ניט בענאנגען סיסטעמאטיש ביי די פעלקער, ביי וועלכע עס בעשטעהט עקסאָגאמיע און ביי וועלכע קרובים רעכענען זיך נאָר נאָך דער מוטער'ס צד". דיעזע ביידע פאקטען צושלאָגען דאָך זיין גאנצע טהעאָריע. ער זוכט זיך דאָ ארויסצודרעהען מיט נייע סברות, אָבער מיט זיי פערפלאָנטערט ער זיך נאָר נאָך מעהר.

און דאָך האָט זיין טהעאָריע אין ענגלאַנד געפונען גרויסען בייפאל און צושטימונג. אין ענגלאַנד איז מעקלעננאן גענוען בעטראכט פאר דעם גרינדער פון די נעשיכטע פון דער פאַמיליע, און אלם דער

ענטדעקט האָט ער דעם פאקט פון עקסאָגאמע גרופּען אויף קיין פאל ניט. און פערשטאנען האָט ער דאָס ערשט רעכט ניט. מעקלענגאן אליין נעהמט דיעזען פאקט ארוים פון מעלדונגען, וואָס געפינען זיך צוואוואָרפען אין ביכער פון א סך בעאָבאכטער. אָבער חוץ דעם האָט שוין דער פאָרשער לעטהעם, אין זיין בוך „בעשרייבענדע עטהנאָלאָגיע" (1859), בעשריבען געגוי און ריכטיג אזא איינפיהרונג ביי די מאגארען אין אינדיען און ער זאָגט, אז דיעזער מנהג געפינט זיך אין אלע טיילען פון דער וועלט. מעקלענגאן אליין בריינגט דאָס פון איהם. און אונזער מאָרגאן האָט אויך ריכטיג בעשריעבען אזא מנהג ביי די איראָקעזען־אינדיאנער אין אמעריקא. ער האָט דאָס בעשריעבען נאָך אין יאָהר 1847, אין זיינע בריפּ איבער די איראָקעזען אין דעם זשורנאל „נאָרטה אמעריקאן רייוויו" און אין יאָהר 1851 אין זיין שריפט „דהי ליגע אָוו דהי איראָקאָיז". דאָך האָט מעקלענגאן דעם פערדיענסט, וואָס ער האָט דאָס צוזאמענגעשטעלט און פעסט בעגרינדעט. אָבער דער אדוואָקאָטען־פערשטאנד פון מעקלענגאן האָט אין דעם ענין פון מוטערעכט, ווי מיר וועלען באלד זעהען, אָנגעמאכט א פלאָנטער א גרעסערען ווי באָכאָפען'ס מיסטישע פאנטאזיע.

ווייטער איז עס מעקלענגאן'ס פערדיענסט, וואס אויך ער איז דערגאנגען, אז אין אָנהויב האָבען זיך גערעכענט קרובים נאָר פון דער מוטער'ס צד. ער האָט אָבער שפּעטער אליין מודה געווען אז באָכאָפען האָט דאָס שוין אויסגעפונען פריהער פון איהם. אָבער אויך אין דעם פונקט איז ער צופלאָנטערט. ער רעדט כסדר פון קרובים'שאפט נאָר פון דער מוטער'ס צד אויך וועגען א שפּעטערע ענטוויקלונגם־שטופע; אין אמת'ן האָבען אויף דיעזער שטופע קרובים פון פאָטער'ס צד זיך שוין אויך געהאלטען פאר קרובים. די וועלטער פון דער שפּראָך האָבען שוין אויסגעדריקט אזא סארט קרובים'שאפט אויך; מעהר ניט, נאָך דער מוטער'ס צד האָט זיך נאָך אלץ גערעכענט די אָבשטאמונג. און די ירושה איז נאָך איבערגעגאנגען נאָר נאָך דער מוטער'ס צד. (מיר וועלען ווייטער זעהען דייטליך ערקלערט וואָס דאָס מיינט. — א י ־ ב ע ר ז.) מעקלענגאן פערשטעהט דאָס ניט. דאָס איז די בעשרענקטע נאטור פון דעם יוריסט, ער בעשאפט זיך א פעסטען רעכטס־אויס־דרוק און דיעזען אויסדרוק בענוצט ער כסדר אויף צושטענדע וואָס ענטוויקלען זיך און ער קוקט ניט, וואָס די ענטוויקלונג האָט דערווייל

האבען אזעלכע שבטים נאר געקענט קריענען ווייבער, ווען זיי האבען זיי גערויבט.

מעקלעננאן פרעגט דאן ווייטער: פון וואנען האט זיך גענומען דיעזע זיטע פון עקסאגאמיע — דאס הייסט מען זאל ניט טארען חתונה האבען אין דעם אייגענעם שבט? זאל דאס קומען פון דער וואס מען האט דאס געהאלטען פאר א בלוט־שאנדע חתונה צו האבען מיט אייגענע בלוט־פערוואנדטע? דאס קען ניט זיין ביי מענשען פון אזא מדרגה. דאס ענטוויקעלט זיך ערשט א סך שפעטער.

ערקלערט מעקלעננאן אזוי: ביי א סך ווילדע איז שטארק פערשפרייט די זיטע, אז ווען עס ווערען געבוירען מיידלעך, דערשטיקט מען זיי באלד. דורך דעם פעהלען אויס מיידלעך אין יעדען אייניגען שטאם. עס זיינען דא מעהר מענער ווי פרויען. דערפון קומט ארויס קודם, אז א סך מענער האבען איין פרוי בשותפות, דאס הייסט פיעל־מענערייי. פון דעם וויעדער איז ארויסגעקומען, אז מען האט נאר געוואוסט ווער די מוטער פון א קינד איז, אבער ניט ווער דער פאטער איז. דעריבער איז קרובים'שאפט נאר גערעכענט געווארען פון דער מוטער'ס צד און ניט פון פאטער'ס צד. עס איז אלזא געווען מוטערדעכט. דאס אבער וואס מעהרערע מענער האבען געהאט בשותפות איין ווייב, האט נאר עטוואס מילדער געמאכט די צרה, וואס אין דעם שבט גופא האט אויסגעפעהלט ווייבער, אבער אין נאנצען געהאלפען האט דאך דאס ניט. דעריבער איז ארויסגעקומען, אז מען האט סיסטעמאטיש געכאפט און גערויבט פרויען פון פרעמדע שבטים.

מעקלעננאן זאגט דעריבער: אזוי ווי עקסאגאמיע און פיעל־מענערייי קומען ארויס פון אייניע און דיזעלבע אורזאכע, — פון דעם וואס עס איז ניט געווען קיין פרוי פאר יעדען מאן, — מוז מען אננעהמען, אז ביי אלע עקסאגאמע ראסען איז פריהער געווען פיעל־מענערייי... און דעריבער מוזען מיר עס אננעהמען פאר זיכער, אז ביי די עקסאגאמע ראסען האט מען אין אנהויב נאר געוואוסט פון קרובים פון דער מוטער'ס צד. (מעקלאננאן'ס בוך הייסט „שטודיען אין דער פארציייטיגער געשיכטע".)

עס איז דאס פערדיענסט פון מעקלעננאן, וואס ער ה אויפ־געוויעזען, אז דאס וואס ער רופט עקסאגאמיע, איז אומעדום פער־ברייטעט ביי ווילדע פעלקער, און אז דאס האט א גרויסע בעדייטונג

אוועקגעוויבט די כלה פון איהרע עלטערן; ביי א טייל טהוט ער דאָס אליין, ביי אַנדערע העלפען איהם דערין זיינע פריינד. דיעזער מנהג מוז זיין אן איבערבלייבונג פון א פריהערדיגע אויספיהרונג, וואו די מענער פון איין שבט פלעגען זיך ווירקליך רויבען, כאפען זייערע פרויען מיט גוואלט, פון אַנדערע שבטים.

ווי אזוי איז ענטשטאַנען די דאָזיגע „רויב־עהע"? אזוי לאַנג ווי די מענער האָבען געקענט געפינען נענוג פרויען אין דעם אייגענעם שטאַם איז דורכאוים ניט נעווען קיין אורזאַכע דערצו. אָבער פונקט אזוי אָפט ווי מען געפינט דיעזען מנהג, פון כאפען א ווייב ביי א פרעמדען שטאַם, אזוי אָפט געפינט מען וויעדער אויך ביי אונענטוויקעלטע פעלקער, אז עס איז אייננעפיהרט דאָס מענער און פרויען פון איין גרופע (דעמאָלט, ארום 1865, האָט מען נאָך געמיינט, אז אזא גרופע איז דאָסזעלבע וואָס דער שטאַם, דער שבט) טאָרען ניט היראַטהען מיט אַנאַנדער, נאָר די מענער מוזען נעהמען פרויען און פרויען מוזען נעהמען מענער נאָר דוקא פון א פרעמדער גרופע. ביי אַנדערע ווילדע פעלקער איז א פונקט פערקעהרטער מנהג, די מענער פוז א גרופע מוזען נעהמען פרויען דוקא נאָר פון דיזעלבע גרופע.

מעקלעננאן רופט אָן די ערשטע סאָרט היראַטה „עקסאָגאַמע" (אויסער שטאַם'דיגע) און די צווייטע — „ענדאָגאַמע" (אין שטאַם'־דיגע). און ער פרעגט נאָר ניט און מאכט א כלל, אז עס זיינען פאר־האַנען עקסאָגאַמע און ענדאָגאַמע שבטים, וועלכע זיינען און בלייבען אימער אזוי פערשיעדען.

דער אמת איז, אז ווען ער האָט אויסגעפאָרשט די עקסאָגאַמע היראַטהען, האָט ער זיך, זא צו זאָגען, מיט זיין נאָז אָנגעשטויסען אויף דעם פאקט, אז דיעזער אונטערשיעד בעשטעהט נאָר אין זיין איינבילדונג; אז אין דער ווירקליכקייט איז אין א סך פאלען, אויב ניט אין די מעהרסטע, און אפשר גאָר אין אלע, ניטא אזא אונטער־שיעד. דאָך מאכט ער דיעזען אונטערשיעד פאר דעם פונדאַמענט פון זיין גאַנצע טהעאָריע. עקסאָגאַמע שבטים קענען זייערע פרויען נאָר בעציהען פון אַנדערע שבטים. און אזוי ווי אין דער ווילדהייט זיינען די פערשיעדענע שבטים כסדר געווען אין קריעגם־צושטאַנד,

טער׳ס צד האָט זיך געריכטעט מענשענס אָבשטאַמונג, איז נאָך געבליבען בעשטיין א לאַנגע צייט נאָכדעם, ווי עס איז שוין געווען אויפגעהרט אויפצעלעהע, כאָטש דערביי האָט מען דאָך שוין געוואוסט זיכער ווער דער פאָטער איז, אָדער וועניגסטענס האָט מען אין אַנערקענט אלס דעם פאָטער; און אז אין יענע צייטען, וואו די מוטערס זיינען נאָך געווען די אויפציגע עלטערן, האָבען זיי דורך דעם געשפיעלט א העכערע ראָלע אין דער געזעלשאפט, אזא הויכע ראָלע האָבען זיי פון דעמאָלט אן שוין קיין מאָל ניט מעהר געשפיעלט. דאָס אלץ האָט באַאָפען אפילו ניט אַרויסגעבראַט אזוי קלאָר, ווי עס איז דאָ איבערגעגעבען. זיין מיסטיציזמום האָט איהם צוטומעלט. אָבער ער האָט דאָך דאָס אלעס בעוויעזען. און דאָס האָט בעדייטעט אין יענער צייט (1861) א פאָלשטענדיגע רעוואָלוציאָן אין דער וויסענשאפט וועגען די ענטוויקלונג פון פאַמיליען־לעבען.

באַאָפענ׳ס דיקער בוך איז געווען דייטש געשריעבען. און די דייטשע גלעהרטע האָבען זיך דעמאָלט דוקא ווייניגער ווי אלע אינטערעסירט מיט די פאַרגעשיכטע פון די היינטיגע פאַרמע פון פאַמיליען־לעבען. זיין בוך איז דעריבער גלייבען אונבעקאַנט.

דער ערשטער פאַרשער נאָך איהם, אין דיעזען ענין, האָט זיך בעוויעזען אין יאָהר 1865; ער האָט דעמאָלט נאָך ניט געהאַט גערט פון באַאָפענ׳ען.

דאָס איז געווען איינער דזש. פ. מעקלעננאן. זיין ארט פאַרשען איז געווען פונקט דער היפך (נעגענטהייל) פון באַאָפענס. באַאָפען איז געווען א גאון א מיסטיקער. מעקלעננאן, פערקעהרט, האָט געפאַרשט אין דער זאך ווי אן אויסגעטריקענטער יוריסט (געזעץ־קענער). ביי יענעם האָט געשפיעלט די הויפט ראָלע א שטארקע דיכטערישע פאַנטאזיע; דער, דאגעגען, האָט בעטראַכט די זאך מיט די חקירות פון אן אדוואָקאַט, וואָס האלט זיין רעדע פאר געריכט, — חקירות וואָס מאכען אן איינדרוק ווי זיי וואָלטען זיך שטארק געלייגט אויפ׳ן שכל.

ביי א סך ווילדע און בארבארישע פעלקער, און אויך ביי ציוויליזירטע אין היינטיגע צייטען, אזוי גוט ווי גאנץ פארצייטענס, האָט מעקלעננאן אויסגעפונען א זאַנדערבארען מין מנהג פון חתונה האָבען: דער חתן, נעמליך, מאכט אן אַנשטעל ווי ער וואָלט כלומר׳שט

צען בוך פון באכאפען. אבער פאר איין גאנג בעווייזט דאס, אז באכאפען גלויבט אליין, אויף א געוויסען אופן, אין די גריכישע געטער און טייפעליכעס: ער גלויבט נעמליך, אז דיעזע געטער (דאס הייסט דער גלויבען אין זיי) האבען אין דער גריכישער הראען־צייט בעויעזען א נס, אז זיי האבען געהאלפען דאס פאטער־רעכט אומווארפען דאס מוטער־רעכט. עס איז קלאר, אז אזא בעגריף, דאס די רעליגיאן איז געווען די הויפט קראפט וואס האט געבראכט די ענדערונגען אין דער וועלט־געשיכטע, פיהרט צו א מיסטיציזמוס (געהיימנים, א בעגריף, אז אין דער וועלט ארבייטען פערבאַרגענע אי־בערנאטירליכע כוחות).

עס איז א שווערע שטיקעל ארבייט דורכצולעזען באכאפענ'ס דיקע ביכער און די ארבייט לוינט זיך ניט אימער. דאך, דאס אלעס נעהמט ניט אוועק באכאפענ'ס פערדיענסט, וואס ער איז געווען דער ערשטער, וועלכער האט אויסגעטרעטען א נייעם וועג. ער איז געווען דער ערשטער, וואס האט בעוויעזען, אז עס איז פאלש וואס מען האט פריהער געמיינט, אז גאר אין די ערשטע צייטען פון די מענשליכע ענטוויקלונג האט מען זיך געפיהרט אין דעם לעבען פון מענער מיט פרויען אהן שום טאלק, אויף אן אונבעקאנטען אופן. ער האט בעוויעזען, אז אין די אלט־קלאסישע ליטעראטור (דאס הייסט די וויכטיגע שריפטען פון גאנץ פארצייטיגע רוים און גריכענלאנד) געפינט מען זעהר א סך שפורען, וואס צייגען, אז איידער עס איז אויפגעקומען די אייניצעל־עהע, איז געווען איינגעפיהרט ביי די גריכען און אזיאטען אן אנדערער סארט ד ע ג ע ל מ ע ס י ג ע ר לעבען פון מענער מיט פרויען: איין מאן האט געלעבט מיט מעהרערע פרויען און איין פרוי מיט מעהרערע מענער און עס איז ניט געווען אונזיטליך; דיעזער מנהג איז שפעטער פערשוואונדען געוואָרען, אבער ער האט נאך איבערגעלאזט שפורען פון זיך; די פרויען, הייסט עס, האבען געקראגען דאס רעכט אויף אייניצעל־עהע, אבער זיי האבען געמוזט דאפיר בעצאהלען דערמיט, וואס זיי האבען זיך איבערגעבען צו א געוויסע בעשרענקטע צאהל מענער; אז דערביבער האבען איז אנהויב מענשען זיך נאר גערעכענט פאר קינדער פון זייערע מוטערס, די אבשטאמונג איז געגאנגען נאר פון מוטער צו מוטער; אז דיעזע פיהרונגען, וואס נאר נאך די מו־

בעשיצען. דיעזע צוויי געטער האַלטען שוין פון דעם נייעם פאַטער־רעכט. זיי בעשיצען איהם. אַטהענע איז די ריכטערין. זי הערט אויס ביידע צדדים. א ויכוח קומט פאַר פאַר איהר צווישען אַרעס־טעם און די גריניעען. אין דיעזען ויכוח איז קורץ אויסגעדריקט די גאַנצע שטרייט־פראַגע. אַרעסטעס טענה'ט, אז זיין מוטער קלי־טעמנעסטרא האַט געטהאַן א דאַפעלטען פערברעכען: זי האַט גע־טויטעט א י ה ר מאַן און ז י י ן פאַטער. פאַרוואָס אַלזאָ האַ־בען די גרינעען ניט פערפאַלגט זי, וואָס איהר פערברעכען איז געווען פיעל גרעסער, און איהם פערפאַלגען זיי יאָ? — טענה'עט ער. און זיי ענטפערען שלאַגענד:

„זי איז צו דעם מאַן, וועמען זי האַט ערמאָרדעט, ניט געווען קיין בלוט־פערוואַנדטע".

דער מאָרד פון א ניט־פערוואַנדטען אין בלוט, מעג עס זיין אַפילו דער אייגענער מאַן, איז א זינד אויף וועלכע עס קען זיין אַן אַבקומענישׂ און דאַס געהט די גרינעען ניט אָן. זייער אויפגאַבע איז נאָר, צו פערפאַלגען דעם, וואָס טויטעט א בלוט־פערוואַנדטען, און נאָך דעם מוטער־רעכט, איז דער שווערסטער מאָרד, וואָס האַט קיין שום פערגעבונג ניט, א מוטער־מאָרד.

, יעצט טרעט אויף אַפאַלאַ אַלס פערטהיידיגער פון אַרעסטעס. אַטהענע הייסט די אַרעאָפאַגיטען (ריכטער) אַבשטימען. די שטימען זיינען גלייך, פונקט א גלייכע צאָהל שטימען פאַר פעראורטהיילען און א גלייכע צאָהל פאַר בעפרייען. אַטהענע אָבער, אַלס פרעזידענ־טין, וואַרפט אריין איהר שטימע פאַר אַרעסטעס און מאַכט איהם פריי. דאַס פאַטער־רעכט האַט געזיגט איבער דעם מוטער־רעכט. „די געטער פון דעם יונגען דור" — אַזוי ווערט אין די דראַמא פאַר־געשטעלט, אז די גריניעען רופען דיעזע געטער — געווינען איבער די גריניעען. און דיעזע לאָזען זיך צום סוף אויך איבערערדען אַנ־צונעהמען א נייעם אמט אין דיענסט פון די נייע אָרדנונג.

דאַס, ערקלערט באַכאָפען, איז די בעדייטונג פון דיעזע נאַנץ־פאַרצייטיגע דראַמא. זי שטעלט פאַר דעם איבערגאַנג פון מוטער־רעכט צום פאַטער־רעכט. דאַס איז א גאַנץ נייע אויסלייגונג פון די „אַרעסטעיא", עס איז אָבער ענטשיעדען א ריכטיגע אויסלייגונג. און זי איז אייגע פון די שענסטע און בעסטע שטעלען אין דעם גאַנ־

בעזאנדערס ביי די גריכען. עס זיינען צוגעקומען, אין זייערע געטער־געשיכטען, נייע געטער, וואס האבען פאַרגעשטעלט נייע געדאנקען און בעגריפען — דיעזע זיינען צוגעקומען צו די אלטע גרופע פון געטער, וואס האבען פאַרגעשטעלט די אלטע בעגריפען. ביסלעכווייז האבען די נייע געטער אוועקגעשטופט די אלטע אהינטער, און דערמיט האבען נייע בעגריפען און זיטען פערנומען דעם פלאץ פון די אלטע.

קומט אלזא אויס, נאך באכאפענ׳ס געדאנק, אז די געשיכטליכע פערענדערונג אין דעם פערהעלטנים צווישען מאן און ווייב איז ניט געקומען פון דער ענטוויקלונג פון די ווירקליכע פערהעלטניסע פון די מענשען, נאר פון פערענדערונגען אין זייערע רעליגיעזע געדאנקען איז דאס געקומען. אין אמת׳ען אבער זיינען רעליגיעזע געדאנקען נאר אן אבשפיגלונג אין די קעפ פון די ווירקליכע אומשטענדען פון לעבען. באכאפען אבער האט דאס נאך ניט פערשטאנען.

אין די פארציטיגע גריכישע ליטעראטור איז דא א דראמא וואס ווערט אנגערופען „ארעסטעיא", פערפאסט פון דעם שרייבער עסקילאס. זאגט באכאפען, אז דיעזע דראמא שטעלט פאר דעם קאמפף צווישען דעם מוטער־רעכט, וואס האט שוין געהאלטען דעמאלט אין אונטערגעהן, און פאטער־רעכט, וואס איז אויפגעקומען און האט געזיעגט אין די צייט פון די הערען. (די אלטע גריכישע לענדען דערצעהלען פון א צייט, ווען זייער לאנד איז געווען בעזעצט פון „הערען", גרויסע, מעכטיגע, העלדישע מענשען, האלב גאט, האלב מענש, די פארעלטערען פון די גריכען). דיעזע דראמא דערצעהלט פון א פרוי מיט׳ן נאמען קליטעמנעסטרא, וועלכע האט ערמארדעט איהר מאן אגאמעמנאן, וועו ער איז צוריקגעקומען פון דער מלחמה מיט די טראיאנער. זי האט איהם ערמארדעט כדי צו קענען זיך איבערגעבען צו איהר געליעבטען עגיסטאס. איהר זוהן, אראעסטעס, וואס זי האט איהם געהאט פון איהר ערמארדעטען מאן, האט גענומען ראכע פאר דעם טויט פון זיין פאטער און האט ערמארדעט זיין מוטער. דערפאר פערפאלגען איהם די גריניעען, דאס זיינען א סארט טייוועליכעס. זיי זיינען די בעשיצערינס פון דעם מוטער־רעכט. נאך דיעזען רעכט איז א מוטער־מארד דאס שווערסטע פער־ברעכען; פאר דעם איז קיין שטראף ניט גענוג. אראעסטעס רופט דאן אויף דעם גאט אפאלא און די געטין אטהענע זיי זאלען איהם

האט ארויסגענעבען זיין בוך „דאס מוטער רעכט". אין דיעזען בוך האט דער פערפאסער געשטעלט פאלגענדע בעהויפטונגען:

1. אז גאר אין אנפאנג האבען די מענשען געלעבט אין גאנצען הפקר אין זייער פערקעהר פון מענער און פרויען, ווער מיט ווען עם האט נאר חשק געהאט. ער רופט דאס אן „העטעריזמום" (הוריריי). דאס איז אבער ניט קיין גלייכער נאמען פאר דעם.

2. ביי אזא סארט פערקעהר איז אונמעגליך געווען צו ווייסען פון א פאטער. מענשען האבען נאר געוואוסט פון מוטערס. און קרובים זיינען נאר געווען פון מוטער'ס צד, נאך מוטער־רעכט. דאס איז, די ערשטע צייטען, געווען אזוי ביי אלע פעלקער פון אלטערטהום.

3. אזוי ווי די יונגע מענשען האבען ביי אזא צושטאנד נאר געקענט א מוטער, זיינען די פרויען געווען ביי די מענשען זעהר הויך געאכטעט. דאס איז געגאנגען אזוי וויט, נאך באכאפענ'ס מיינונג, אז די פרויען זיינען געווען די הערשערינס. ער רופט דיעזען צושטאנד „גינעיקא־קראטיע", — ווייבער־הערשאפט.

4. דער איבערגאנג צו דער איינצעל־עהע, — וואו די פרוי איז געווארען נאר דאס אייגענטהום פון איין מאן און קיינער האט זיך ניט מעהר געמארט צוריהרען צו איהר, — איז געווען אן איבערטרעטונג פון אוראלטע רעליגיאנס־געבאטען. (דאס הייסט אייגענטליך, אז דערמיט האט דער איינער מאן אוועקגעוויבט פון אנדערע מענער זייער רעכט, לויט דעם אלטען מנהג, אויך צו מעגען האבען דיעזע פרוי). כדי אויסצוקויפען ביי די אנדערע מענער דיעזעם רעכט, האט דער מאן געמוזט דאפיר בעצאהלען מיט א שטראף, אדער לאזען די פרוי א געווייסע צייט פרייי פאר אנדערע מענער.

בעווייזע דאפיר ברייננט באכאפען זעהר א סך. זעהר פלייסיג האט ער אויפגעזוכט און צוזאמענגעקליבען אהן א שיעור שטיקלעך פון די שריפטען פון די פארצייטיגע רוים און גריכענלאנד, וואס בעווייזען דאס.

דורך וואס האט זיך דער „העטעריזמום" ענטוויקעלט צו מאנאגאמיע (איין־עהע, די אויפיהרונג אז איין מאן זאל האבען איין פרוי), וואס האט געפיהרט דערצו, אז פון מוטער־רעכט איז געווארען פאטער־רעכט? באכאפענ'ס מיינונג איז געווען, אז דאס איז געקומען פון דעם, וואס די רעליגיעזע גרדאנקען האבען זיך ווייטער ענטוויקעלט,

צעלעהע (וואו איין מאן לעבט מיט איין ווייב) איז אויך געווען אין אַריענט (די מזרח־לענדער) פיעל־ווייבעריי און אין אינדיען און טיבעט פיעל־מענעריי. אלזא, האָט מען שוין געוואוסט פון דרויי פערשיעדענע פאָרמען פאמיליען־לעבען: איין־עהע, פיעל־ווייבעריי און פיעל־מענעריי. אָבער דיעוע דריי פאָרמען האָט מען ניט געקענט צוזאמענשטעלען אין קיין אָרדנונג אלס א היסטאָרישע ענטוויקלונג, וואו איין פאָרמע פון די דריי זאל זיין ארויסגעקומען פון די אַנדערע. מען האָט זיך דאָרום פאָרגעשטעלט, אז אין דערזעלבער צייט זיינען בעשטאַנען די אלע דריי פאָרמען, אַהן שום צוזאמענהאַנג.

עס איז אפילו אמת, אז מען האָט גענוואוסט פון די פאקטען, דאָס ביי איינצעלנע פעלקער פון די פאַרצייטיגע וועלט־געשיכטע (פון רוים און גריכענלאַנד, מצרים, אשור, בבל א. ז. וו.) האָט זיך די אַבשטאַמונג פון מענשען ניט גערעכענט נאָכ'ן פאָטער, נאָר נאָך די מוטער. אויך האָט מען גענוואוסט, אז אזוי איז עס נאָך היינט ביי אייניגע ווילדע פעלקער. אויך האָט מען גענוואוסט, אז ביי א סך היינטיגע פעלקער פיהרט זיך, דאָס א מאן טאָר ניט חתונה האָבען מיט א ווייב פון זיין אייגענער גרופע מענשען; די גרופע איז פון א נעוויסע גרויס; וואָס פאר א סאָרט גרופע דאָס איז, האָט מען דעמאָלט ניט אויסגעפאָרשט. אלזא, גענוואוסט האָט מען פון די אלע פאקטען און מען האָט כסדר געזאמעלט אלץ מעהר און מעהר ביישפיעלע דערפון. אָבער מען האָט ניט אָנגעהויבען צו ווייסען וואָס צו מאכען פון דיעוע פאקטען; צו האָבען זיי עפעס א צוזאמענהאַנג; צי בעדייטען זיי א גענוויסע ענטוויקלונג פון פאמיליען־לעבען.

אין דעם בוך „אונטערזוכונגען וועגען די גאָר ערשטע געשיכטע פון דער מענשהייט", פון ע. ב. טיילאָר, ארויסגעגעבען אין יאָהר 1865, ווערען דיעוע אלע פאקטען פאָרגעשטעלט ווי עפעס „משונה'דיגע מנהגים". דאָס האָט דאָרטען א פנים, ווי אַנדערע משונה'דיגע מנהגים פון ווילדע מענשען, ווי א שטייגער, דאָס וואָס ביי אייניגע סאָרטען ווילדע מענשען איז בעטראַכט פאר אן עברה אָנצוריהרען ברענענדעם האָלץ מיט א ווערקצייג פון אייזען, און נאָך אזעלכע רעליגיעוע משונה'דינע צערעמאָניעס.

א רעגעלמעסיגע געשיכטע פון די ענטוויקלונג פון פאמיליען־לעבען האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אין יאָהר 1861, וועו באַבאָפען

אייגלייטונג

(די אייגלייטונג איז אן איבערבליק איבער די ענטוויקלונג פון די פאַרשונגען אין דיעזע אַנגעלעגענהייטען. דער לעזער, וואס וועט דאָס גע־פינען שווער צו פערשטיין, קען איבערהיפן די אייגלייטונג. — איבער־זעצער.)

ביז צום אַנפאַנג פון די 60גער יאָרן פון 19טן יאָרהונדערט איז ניט געווען קיין שום וויסענשאפט וועגן די געשיכטע און ענט־וויקלונג פון פאַמיליען־לעבן. דאָס בישעלע פאַרשונג, וואָס עס איז געווען וועגן דעם, קען ניט אַנגערופען ווערן קיין געשיכטע פון דער פאַמיליע. די היסטאָרישע וויסענשאפט איז ביז דעמאָלט נאָך גע־שטאַנען אין דיעזען ענין אויף דעם באָדען פון תורת משה. אין דיעזע תורה ווערט געשילדערט מעהר אויספיהרליך ווי אין אלץ־איינס וועל־כע אַנדערע שריפטען, ווי די מענשען האָבען געלעבט א פאַמיליען־לעבען, אין וועלכען דער פאָטער איז געווען דער הערשער פון דער פאַמיליע. אזא פאַרמע פון פאַמיליען־לעבען רופט מען פ א ט ר י א ר־כ א ל י ש ע פאַמיליע (פאָטער הייסט דער פאָטער). דיעזע פאַרמע פון פאַמיליען־לעבען האָט מען אַנגענומען פאַר די עלטסטע און מען האָט שוין ווייטער וועגען דעם גאָר ניט געקלעהרט. און ניט נאָר דאָס, — מען האָט אויך אַנגענומען פאַר זיכער, אז דאָס איז געווען די־זעלבע פאַרמע פון פאַמיליען־לעבען וואָס די היינטיגע בירגערליכע פאַמיליע. מען האָט בלויז דערפון אראָבגענומען די פיעלע וועיבער, וואָס די פאַרצייטיגע פאָטריאַרכען האָבען געמעגט האָבען.

נאָך דיעזער מיינונג האָט מען אַנגענומען, אז דאָס פאַמיליען־לעבען האָט איבערהויפט גאָר קיין געשיכטע און קיין ענטוויקלונג ניט געהאַט. אזוי ווי די מענשען לעבען היינט אין זייערע פאַמיליעס, אזוי, האָט מען געמיינט, האָבען זיי געלעבט פון אייביג אן. העכס־טענס האָט מען צוגענעבען, אז אמאָל איז געווען א צייט, וועו עס איז איבערהויפט ניט געווען קיין שום רעגעל און סיסטעם אין דעם לעבען צווישען מענער און פרויען.

עס איז אפילו אמת, אז מען האָט געוואוסט, אז חוץ די אייג־

ארויסגעבער האָט שוין א לענגערע צייט פערלאַנגט פון מיר, איך זאָל בעזאָרגען א נייע אויסגאַבע. נויטיגע ארבייטען האָבען מיך ביז אַהער אָבגעהאַלטען דערפון. זינט די ערשטע אויסגאַבע איז ארויס, זיינען אַוועק זיעבען יאָהר. דערווייל האָט די קענטנים וועגען גאָר די ערשטע פאָרמען פון פאַמיליען־לעבען געמאַכט וויכטיגע פאָרטשריטע. איך האָב אַלזאָ געמוזט פלייסיג צו ארבייטען צו פערבעסערען דעם אינהאַלט און צוצולייגען נייעם לויט די נייעסטע פאָרטשריטע פון דער וויסענשאַפט. בעזאָנדערס דאָרום, ווייל מען האָט בדעה צו מאַכען סטערעאָטיפען פון דעם וועלק, ווי עס איז יעצט, און איך וועל שוין א צייט ניט מעהר קענען מאַכען קיין ענדערונגען.

איך האָב אַלזאָ דעם גאַנצען אינהאַלט פאָרזיכטיג דורכגעקוקט און א סך צוגעשריעבען. איך האָף, אז דערמיט האָב איך גענוג אין בעטראַכט גענומען דעם היינטיגען שטאַנד פון דער וויסענשאַפט.

ווייטער האָב איך צוגעשטעלט אין דיעזען פאָרוואָרט א קורצען איבערבליק איבער די ענטוויקלונג פון דער גשיכטע פון דער פאַמיליע פון באַקאַפען ביז מאָרגאַן (אין דיעזער איבערזעצונג איז דערפון גע־מאַכט א בעזונדערע „אייגלייטונג"). דיעזען איבערבליק האָב איך געגעבען הויפטזעכליך דאָרום, ווייל די געלעהרטע אין ענגלאַנד, וואָס גיבען זיך אָב מיט די פאָר־היסטאָרישע וויסענשאַפט און האָבען א היבשע ביסעל שאַוויניזמום (פאַטריאָטישע פאַרטייליכקייט) אין זיך, טהוען נאָך אלץ ווייטער וואָס עס איז זיי נאָר מעגליך, זיך צו מאַכען ניט־וויסענדיג פון די איבערקעהרענישען וואָס מאָרגאַנ'ס ענטדעקונגען האָבען אויפגעטהאָן אין די בעגרייפונג פון די אור־געשיכטע, כאָטש דאָס האַלט זיי פון דעסטוועגען ניט אָב זיך צו בענוצען מיט די רע־זולטאַטען פון מאָרגאַנ'ס פאָרשונגען. אויך אין אַנדערע לענדער טהוט מען שטאַרק נאָך, טהיילווייז, דעם ביישפיעל פון ענגלאַנד.

דיעזעס וועלק איז איבערזעצט געוואָרען אין פערשיעדענע אנ־דערע שפראַכען. צום ערשטען אין איטאַליענישׁ, דאָן אין רומענישׁ און דערנאָך אין דענישׁ. א פראַנצויזישע איבערזעצונג פון אַנרי ראָוע, וועלכע איז איבערזעצט פון דיעזע יעצטיגע אויסגאַבע, וועלט איצט געדרוקט.

לאָנדאָן, 16 יוני, 1891. פריעדריך ענגעלס.

XIX.

מאָרגאן איז דאָס געווען, וועלכער האָט אויפגעטהאָן די גרויסע זאך: ער האָט דאָס ענטדעקט און צוריק צוזאמענגעשטעלט די הויפט־שמריכען פון דיעזען פאר־היסטאָרישען פונדאמענט פון אונזער גע־שריעבענע געשיכטע. ביי די אינדיאַנער פון נאָרד־אמעריקא, אין די פאָרמע, ווי זייערע פערבאַנדען זיינען אייננעפיהרט, נאָך משפחות נאָך, — אָט אין דעם האָט מאָרגאן געפונען דעם שליסעל, וועלכער שליסט אויף פאר אונז די רעטהענישען פון די עלטסטע גריכישע, רוימישע און דייטשע געשיכטע — די רעטהענישען, וואָס קיינער האָט זיי ביז אהער ניט געקענט טרעפען אויפצולעזען.

זיין בוך איז אָבער ניט די ארבייט פון איין טאָג. ארום 40 יאָהר האָט ער זיך מיט זיין מאטעריאל געמאטערט, ביז עס איז איהם פאל־שטענדיג קלאָהר געוואָרען וואָס דאָ איז. דארום אָבער איז טאקע זיין בוך איינס פון די וויניגע ווערק פון אונזער צייט, וועלכע האָבען בעשאפען נייע עפאָכען (צייטען) אין דער וויסענשאפט.

דער לעזער וועט אין דיעזען בוך לייכט קענען דערקענען וואָס עס קומט פון מאָרגאַן'ען און וואָס איך האָב צוגעגעבען. אין די קאפיטלען וועגען די געשיכטע פון גריכעלאַנד און רוים האָב איך מיך ניט בע־גנוגענט מיט דעם וואָס מאָרגאן האָט בעוויעזען, נאָר האָב צוגעלייגט וואָס איך האָב געוואוסט. די קאפיטלען איבער די קעלטען און דייטשען זיינען אין רעכטען עיקר מיינע אייגענע. מאָרגאן האָט וועגען זיי נאָר געהאַט כמעט בלויז קוועלען פון צווייטער האַנד. וועגען די צושטענ־דע ביי די דייטשען האָט מאָרגאן נאָר געהאַט — חוץ טאציטום — די שלעכטע ליבעראלע פערפעלשונגען פון די שריפטען פון העררן פריעמאן. די עקאָנאָמישע בעטראכטונגען זיינען אלע פון מיר נייי בעארבייט. ווי מאָרגאן בעהאַנדעלט דיעזען פונקט, איז עס גוט גענוג פאר זיין צוועק; פאר דעם אָבער, וואָס איך וויל דאָ ארוים־בריינגען, איז דאָס געווען דורכאוים אונגענוגענד. און אומעדום וואו עס איז אין דעם בוך געוויעזען וואָס מען דארף זיך פון די פאק־טען דרינגען, איז דאָס זעלבסטפערשטענדליך מיינע אייגענע געדאנ־קען, חוץ וואו איך בריינג מאָרגאַן'ס ווערטער.

2. — צו דער פיערטער אויסגאָבע 1891.

די פריהעריגע אויסגאָבע פון דיעזען בוך, וועלכע איז געווען א גאַנץ גרויסע, איז זייט כמעט א האלב יאָהר אויספערקויפט. דער

וואָס ווייניגער ענטוויקעלט די אַרבייט איז, וואָס ווייניגער פּראָדוקטען זי קען בעשאַפֿען, וואָס קלענער עס איז, אַלזאָ, די עשירות פֿון דער געזעלשאַפֿט, אַלץ מעהר איז דאָס לעבען פֿון מענער מיט פֿרויען דער פֿונדאַמענט פֿון דער מענשליכער געזעלשאַפֿט. דעריבער איז די מענשליכע געזעלשאַפֿט גאָר די ערשטע צייטען א משפּחה־געזעלשאַפֿט. די מענשען לעבען הייסט עס צוזאַמען „למשפּחותם", נאָך משפּחות נאָך. אין דיעזען צושטאַנד אָבער ענטוויקעלט זיך די אַרבייט און זי בעשאַפֿט אלץ מעהר און מעהר רייכקייט. דערפון קומט שפּעטער ארוים פּריוואַט־אייגענטהום און אויסטויש (בייטען זיך, חלופין) פון פּראָדוקטען. און עם קומען ארוים רייכע און אָרימע. און עם קומט א צייט, וועו א מענש קען אויסנוצען די אַרבייט פון אַנדערע מענשען. דאָס ווערט דער פונדאַמענט פון אן אונטערשיעד צווישען פערשיעדענע קלאַסען מענשען (הארען און קנעכט, הערשער און בעהערשטע). דאָס זיינען שוין נייע עלעמענטען. זיי קענען זיך שוין ניט גוט אריינפּאַסען אין די אלטע פּאָרמען פון דער געזעלשאַפֿט. דורות און דורות בעמיהט מען זיך דאָך, ווי עס איז, אריינצופּאַסען די נייע עלעמענטען אין די אלטע געזעלשאַפֿטס־פּאָרמען. דערווייל אָבער ענטוויקלען זיך די נייע עלעמענטען אלץ מעהר, ביז ענדליך קומט א צייט, וועו דיעזע נייע עלעמענטען קענען שוין בשום אופן זיך ניט אריינפּאַסען אין די אלטע פּאָרמען פון געזעלשאַפֿט און דאָס ברייננט א פּאַלשטענדיגע איבערקעהרעניש. די אלטע געזעלשאַפֿט, וואָס איז איינגעפיהרט נאָך משפּחות, ווערט צוריסען דורך איהר צוזאַמענשטויס מיט די נייע־ענטוויקעלטע געזעלשאַפֿטליכע קלאַסען. אויך דעם אָרט פון די אלטע צוריסענע משפּחות־געזעלשאַפֿט קומט־אויך א נייע געזעלשאַפֿטליכע אָרדנונג, דער שטאַאַט. די טהיילען פון דיעזען נייען פערבאַנד פון מענשען — פון שטאַאַט — זיינען שוין ניט מעהר קיין משפּחות און שבטים פון קרובים, נאָר פעראייניגונגען פון מענשען וואָס וואוינען צוזאַמען אויף איין אָרט, אלץ איינס צו זיי זיינען קרובים צווישען זיך, צי ווילד־פרעמדע. אין דיעזער נייער געזעלשאַפֿט ענדערט זיך שוין אויך אין גאַנצען די אָרדנונג פון פאַמיליען־לעבען, לויט נאָך די אָרדנונג פון אייגענטהום (ווי מיר ווועלען דאָס אלץ ווייטער זעהן). אין דיעזער נייער געזעלשאַפֿט צושפּרייטען זיך דאן די קלאַסען־קעמפּפע (די מחלוקות צווישען די פערשיעדענע קלאַסען מענשען, הערשער און בעהערשטע), וועלכע מאַכען אוים דעם אינהאַלט פון די גאַנצע ביז־אַהעריגע ג ע ש ר י ע ב ע נ ע וועלט־געשיכטע.

XVII.

וויסענשאפט*) אין ענגלאנד בעהאנדעלט מאָרגאן'ס בוך „די פאר־צייטיגע געזעלשאפט". (דאָס בוך איז אין אמעריקא געדרוקט און אין ענגלאנד איז עס מערקווירדיג שווער צו קריגען.)

מיין ארבייט (אין דיעזען בוך) קען נאָר אויסצאָהלען א קליינעם טהייל פון דעם, וואס די וועלט האָט פערלוירען, דאדורך וואס מיין פערשטארבענער פרוינד (מארקס) האָט ניט דערלעבט אליין צו שרייבען אזא בוך. דאָך האָב איך פאר מיר זיינע קריטישע בעמערקונגען וואָס ער האָט געמאכט וועג ער האָט איבערזעצט אויספיהרליך די וויכטיגסטע טיילען פון מאָרגאן'ס בוך. דיעזע בעמערקונגען פון מארקס'ן וועל איך דא איבערגעבען אזוי ווייט ווי עס וועט זיך לאָזען.

* * *

לוי־ט די מאטעריאליסטישע וועלט־בעגרייפונג איז די גרונד־אורזאכע, דער לעצטער יסוד פון אלע ענדערונגען אין דער וועלט־געשיכטע איין זאך, וואָס טיילט זיך אין צוויי טיילען: ערשטענס, די בעשאפונג פון לעבענס־מיטלען, פון עסענוואָרג, קליידונג, וואוינונג און די וועלקצייגען וואָס מען דארף דערצו — דאָס רופט מען פ ר א־ד ו ק צ י א ן; און צווייטענס, די בעשאפונג פון מענשען אליין, דאָס קינדער־האָבען, דאָס רופט מען „ר ע פ ר א ד ו ק צ י א ן".

די געזעלשאפטליכע אייניריכטונגען, אונטער וועלכע עס לעבען די מענשען פון א געוויסע צייט אין דער וועלט געשיכטע און אין א געוויסען לאנד, קומען ארוים פון דעם אופן ווי די ביידע ארטען פראָ־דוקציאָן געהן צו: לויט נאָך דעם, אויף וועלכע שטופע (מדרגה) פון ענטוויקלונג עס געפינט זיך, פון איין זייט, די ארבייט, און פון דער אנדערער זייט דאָס פאמיליען־לעבען**).

---

*) „פאר־היסטאָרישע וויסענשאפט" היסט די פארשונג, ווי די מענשען האָבען געלעבט אין גאָר די ערשטע צייטען, פון וועלכע עס איז ניטאָ קיין געשריעבענע היסטאָריע. „היסטאָרישע צייט" רופט מען די צייט, פון וועלכע עס איז שוין דאָ געשריעבענע דאָקומענטען. פאַר דער צייט היסט די „פאָר־היסטאָרישע צייט". — איבערזעצער.

**) מאַרקס אַליין האָט ניט געזאָגט, אַז דאָס פאַמיליען־לעבען און דער אופן פון קינדער־האָבען איז אויך א טהייל פון די מאַטעריאליסטישע הויפט־אורזאכען פון די געשיכטליכע פאַסירונגען. דאָס האָט ענגעלס צוגעגעבען. די יעצטיגע גרעסטע מאַרקסיסטען — צום ביישפיעל הייניריך קונאָוו — זאָגען אויך, אַז דאָס איז ניט נויטיג צוצוגעבען. זיי בעווייזען, אַז די פאָרמע פון פאַמיליען־לעבען קומט אַליין אויך ארוים פון די איינע אַרט פראָדוקציאָן — די לעבענסמיטלען. — איבערזעצער.

פאַרעדעז

(פון פערפאסער.)

1. — צו די ערשטע אויסגאַבע 1884.

מיט דיעזען ווערק ווערט אויסגעפיהרט א צואה, ביז צו א געוויסען גראד. ניט קיין קלענערער ווי קאַרל מארקס איז דאָס נעווען, וועלכער האָט בדעה נעהאַט צו ערקלערען, אין א בוך, די פאַרשונגען פון לואיס מאַרגאַן. ער האָט געוואָלט ווייזען זייער שייכות צו דעם וואָס עס קומט ארויס פון זיינע (מארקס'ס) — איך מעג ביז א געוויסען גראד זאָגען אונזערע*) — מאטעריאַליסטישע אונטערזוכונגען פון די וועלט־געשיכטע. ער האָט געוואָלט צייגען, ווי ערשט דורך דיעזען צוזאַמענהאַנג קומט ארויס קלאָר די גאַנצע וויכטיגקייט פון מאַרגאַן'ס פאַרשונגען. וואָרים מאַרגאַן האָט דאָך אויך זיין אייגענעם אופן אויפ'ס נייע ענטדעקט, אין אמעריקא, די מאטעריאַליסטישע בעגרייפונג פון דער וועלט נעשיכטע, וואס מארקס האָט זענטדעקט מיט 40 יאָהר צוריק, און ער, מאַרגאַן, פערגלייכענדיג די בארבאריי און די ציוויליזאציאן, איז דערפון געקומען צו די זעלביגע נעדאַנקען, אין די הויפט־פונקטען, ווי מארקס.

מארקס'ס בוך „דאָס קאפיטאל" האָבען די עקאָנאָמישע נעלעהרטע אין דייטשלאַנד אפילו שטארק געקויפט, אָבער פונקט אזוי שטארק האָבען זיי וועגען דעם בוך זיך ניט־וויסענדיג נעמאכט. זיי זיינען דאָך אין זייער וויסענשאפט ווי א צ ע ך פון בעל מלאכות: זיי לאָזען קיינעם ניט צו, ווען ער איז ניט אייגער פון זייערע. און פונקט אזוי האָבען וויעדער די נעלעהרטע פון די „פאַר־היסטאָרישע"

*) ענגעלס מיינט דערמיט צו זאגען, אז ער האָט אויך א חלק, צוזאמען מיט מאַרקס'ען, אין דיעזע אונטערזוכונגען. מיט ענליות זאָגט ער, אז ער האָט מאַרקס'ען נאָר געהאָלפען אין דעם „ביז א געוויסען גראד."—זיבערזעצער.

מיט די מאַטעריאַליסטישע בעגרייפונגס־לעהרע פון קאַרל מאַרקס און מיט זייגע און ענגעלס'עס אייגענע געשיכטליכע פאָרשונגען.
יעצט וועט דער לעזער האָפענטליך פערשטעהן וואָס דער פערפאַסער רעדט.

* * *

שפּעטערע פאָרשונגען, נאָך ענגעלס'עס טויט, האָבען בעוויעזען, אַז מאַרגס'ס געדאַנקען זיינען ניט אין גאַנצען ריכטיג. אַ גרויסער פאָרשער אין דיעזע זאַכען איז ד י י נ ר י ך ק ו נ א ו, געווען רעדאַקטאָר פון דעם בערלינער סאָציאַליסטישען אָרגאַן „פאָרווערטס". קונאָו איז ביי אַלע עטהנאָלאָגען פון דער וועלט אַנערקענט אַלס אַ גרויסער אויטאָריטעט אין דיעזער וויסענשאַפט. דערצו איז ער אויכער פון די שטאַרקסטע מאַרקסיסטען. אין אַ ווערק, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבען אין נאָוועמבער, 1912, איז געזאָגט דאָס לעצטע און דאָס נייעסטע וואָרט אין דיעזע פאָרשונגען.
מיר גיבען דאָרום צו, נאָך ענגעלס'עס בוך, דעם אינהאַלט פון קונאָו'ס ווערק. לויט קונאָו'ס נייערע פאָרשונגען, אָלזאָ, ווערט בטל אַ גרויסער טייל פון ענגעלס'עס געדאַנקען אין דיעזען בוך. דאָך וועט ענגעלס'עס בוך האָבען אַן א י י ב י ג ע ן גרויסען ווערטה.
דען, ערשטענס, איז דאָס, ווי אויבען געזאָגט, אויכע פון די בעוואוסטע הויפּט־ווערק פון די צוויי גרויסע לעהרער פון דעם היינטיגען ווייסענשאַפטליכען סאָציאַליזמוס. אויף דעם אינהאַלט פון דיזען ווערק בערופט מען זיך אין דיסקוסיאָנען איבער סאָציאַליזמוס; פון זיי ברייגט מען ראיות. קיינער קען ניט זיין אַ שטיקעל „וויסער", אַ „יודע ספר" אין דעם היינטיגען סאָציאַליזמוס, ווען ער וויסט ניט וואָס עס שטעהט אין די דאָזיגע ביכער, פון וועלכער דיעזער איז אויכער.
צווייטענס, בלייבען מאַרגאַן'ס און ענגעלס'עס פאָרשונגען אויף אויביג וויכטיג אַלס גרויסע אויפטהואונגען, וועלכען האָבען ערשט מעגליך געמאַכט צו געהן אין דיעזע פאָרשונגען וויייטער. דריטענס, בלייבט דער עיקר פון זייערע פאָרשונגען ריכטיג. עס בלייבט ריכטיג זייער הויפּט־ענטדעקונג, אַז די פערשיעדענע אייגריכטונגען אין פאַמיליען־לעבען ביי די פערשיעדענע וועלדע מענשען זיינען ניט קיין צופעליגע ווילדקייטען, נאָר מדרגות, שטופען, פון אַ סיסטעמאַטישער ענטוויקלונג (בסך הכל געזומען), און אַז דאָס צייגט, אַז אַזאַ מין ענטוויקלונג האָט די גאַנצע מענשהייט דורכגעמאַכט. און עס בלייבט אויך ריכטיג, אַז דיעזע ענטוויקלונג איז פאָרגעקומען דורך די מאַטעריעלע אומשטענדען. און עס בלייבען ריכטיג נאָך פיעלע אַנדערע הויפּט־פונקטען פון ענגעלס'עס פאָרשונגען, ווי דער אויפמערקזאַמער לעזער וועט אליין אַרויסזעהן נאָך קונאָו'ס אייגוועגדונגען.
אָלזאָ, אום צו ווייסען וועלכע פון ענגעלס'ס געדאַנקען דאַרפען בלייבען בעטראַכט פאַר ריכטיג, לויט נאָך די נייסטע וויסענשאַפטליכע פאָרשונגען, וועט דער לעזער מוזען זעהר אויפמערקזאַם לערנען וואָס מיר גיבען איבער פון קונאָו'ס לעצטע שריפט, צום סוף פון דיעזען בוך.

דער איבערזעצער.

XIV.

גאַנגען, און דער פונדאַמענט פון דער גאַנצער ענטוויקלונג אין אַלצדינג, קומט אויס נאָך זיין ערקלערונג נאָך, איז נאָר געווען די ענטוויקלונג אין די ווערקציוגען און אין דעם בעשאפען פון לעבענסמיטלען.

וויכטיגער פון אַלץ איז אָבער דער פאַקט, דאָס אַזוי אויספֿאָרשענדיג די ענטוויקלונג פון די מענשליכע צושטענדע, קומט מאָרגאַן, אויף דיע־זען וועג, צו דער איבערציגונג, אַז דער היינטיגער צושטאַנד פון קא־פּיטאליזמוס איז אויך נאָך ניט די לעצטע מדרגה פון דער ענטוויקלונג. דורך די היינטיגע זעהר גיכע ענטוויקלונג אין דער ארביט און אין אַרויסבערענגען לעבענסמיטלען, דורך די נייע מאַשינען און ארביטס־פער־טיילונגען, וועט די היינטיגע געזעלשאפט אויך באַלד מוזען צוקומען צו אַזאַ צושטאַנד, וואו די נייע עקאָנאָמישע אומשטענדען וועלען מוזען אַרויס־ברענגען נייע אָרדנונגען אין דער געזעלשאפט, אין דער רעגיערונג, אין דער פאמיליע און אין אלע מענשליכע אנגעלעגנהייטען.

דיעזער פאקט איז אונגעהייער וויכטיג דעריבער, וויל מאָרגאַן איז נים געקומען צו דעם געדאַנק וויל פריהער האָט זיך איהם פערגלוסט זיך פאַר־צושטעלען אַ זיסען חלום פון אַ בעסערע אָרדנונג אין דער וועלט און ער האָט זיך דערנאָך צוגעפאסט א וויסענשאַפטליכע לעהרע, וויי אזוי עס וועט קומען דערצו; ניין, מאָרגאַן'ען איז פריהער קיין סאָציאליסטישע „חלומות" קיין מאָל ניט אויסגעפאלען. נאָר פֿאָרשענדיג און געפינענדיג וויי די מענשהייט און איהרע אויפריכטונגען האָבען זיך וויקליך ענט־וויקעלט, איז ער פון דעם אַלייען געקומען צו דער איבער־צייגונג, אז דיעזע נאַטירליכע ענטוויקלונג מוז פיהרען צו א נייע געזעל־שאַפטס אָרדנונג.

מאָרגאַן איז געשטאָרבען דעם 17טען דעצעמבער, 1881.

* * *

אין דיעזען בוך ערקלערט אַלזאָ דער פערפאַסער וויי אַזוי עס האָט זיך ענטוויקעלט אַ צוזאַמען־לעבען ביי מענשען, מיט אַלע אויפריכטונגען דערפון. די ערשטע פעראויניגונג פון מענשען איז געווען די פערבינדונג פון מענער און פרויען און זייערע קינדער, — דאָס „הויזגעזינט". דאָס רופט מען אין ציוויליזירטען לשון „די פאַמיליע". (אויף פראָסט אידיש הייסט פאַ־מיליע די גאַנצע גרויסע משפּחה, מיט פעטערס, מומעס, געשוועסטערקינדער א. ז. וו. אין ציוויליזירטען לשון אָבער הייסט „די פאַמיליע" נאָר דאָס הויזגעזינט, די געזינט, — טאַטע־מאַמע מיט זייערע קינדער און די וואָס זיינען מיט זיי צוזאַמען אין איין הויז.) שפעטער פעראויניגען זיך מעה־רערע פאַמיליען אין איין פערבאַנד פון פאַמיליען. דערנאָך פעראויניגען זיך מעהרערע אַזעלכע פערבאַנדען אין איין שבט. און צולעצט קומט פון דעם אַרויס די מלוכה, דער שטאַט. דיעזע גאַנצע ענטוויקלונג קומט אַרויס פון די ענטוויקלונג פון פריוואַט־אויגענטהום. וויי אַזוי האָט זיך דאָס אַלץ ענטוויקעלט, ערקלערט ענגעלס דאָ, לויט נאָך די אויספֿאָרשונגען פון לואיס ה. מאָרגאַן, צוגעבענדיג דערצו זייער אויגענע פאָרשונגען אין היסטאָריע, און אויך אויגענע געדאַנקען. און ער ברויגט דאָס אַלץ אין פערבינדונג

דיעזע גאַנצע ענטוויקלונג אין די אַלע זאַכען, — פון דעם צושטאַנד פון די ניעדעריגסטע ווילדקייט ביז די הויכע מדרגה פון דער היינטיגער ציוויליזאַציאן, צוטהיילט מאַרגאַן אין בעשטימטע מדרגות און בעשרייבט גענוי ווי יעדע פון דיעזע מדרגות האָט אויסגעזעהן, לויט נאָך זיינע אויס־פאָרשונגען וואס ער האָט געמאכט אין דעם לעבען פון די ווילדע מענשען, וואָס געפינען זיך נאָך היינט אויף דיעזע מדרגות. ער בעשרייבט און ווייזט דערביי גענוי, ווי אזוי און פאר וואס יעדע מדרגה אין דער ענטוויקלונג פון דער ארבייט און אין דער בעשאַפונג פון לעבענסמיטלען איז צוזאמענ־געבונדען מיט אַ בעזונדערע שטופע אין פאמיליען־לעבען, אין דער ג־ע־זעלשאַפטליכער אָרדנונג און אין דעם אייגענטהום, — אַ שטופע, וואָס איז צוגעפאסט צו דעם צושטאַנד פון דער ארבייט אין דיעזער צייט. און ער ווייזט דאַן מיט אַ שכל, ווי אזוי עס גהט אין דעם אַלעם איבער פון איין מדרגה צו דער אַנדערער, צו די העכערע, און אלץ דורך ווייטערע פערבע־סערונגען און ערליכטערונגען אין דער אויסארבייטונג פון לעבענסמיטלען.

אז די וועלט־געשיכטע, וואס מען האָט היינט אן אויפגעשריבענע, איז נים די גאנצע געשיכטע פון דער מענשהייט, זינט עס זיינען דאָ מענשען אויף דער וועלט, — ווי מען האָט אַמאָל געמיינט — האָבען נייערע פאָר־שערס שוין פריהער בעוויעזען. זיי האָבען געצייגט. אַז די געשריבענע געשיכטע איז בלויז דער טייל פון דער געשיכטע פון דער מענשהייט, וואס הייבט זיך אָן פון דער צייט, וועו די מענשען האָבען שוין געוואוסט פון שרייבען, און אז פאר דעם, ביז די מענשהייט איז געקומען צו אזא צושטאַנד, איז אוועקגעגאנגען א סך, א סך לענגערע צייט, ווי די צייט, וואס וועגען איהר דערצעהלט אונז די געשריבענע וועלט־געשיכטע. וואָס אָבער אין דיעזער פ אַ ר־געשריבענער געשיכטע האָט פאַסירט, ווי אזוי די ענטוויקלונג פון דער מענשהייט איז דערגאנגען ביז צו דעם שטאַנד, מיט וועלכען די געשריבענע געשיכטע הייבט זיך אָן, — אין דעם האָט מען קיין טאָלק ניט געוואוסט, ביז לואיס מאָרגאַן האָט אויפגעשריבען דיעזעם בוך.

אין דיעזען בוך ערקלערט מאָרגאַן, אז די צייט פון די געשריבענע געשיכטע איז בלויז דער דריטער טייל, די דריטע מדרגה אין דער געשיכ־טע פון דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט. דיעזע מדרגה רופט ער „די ציוויליזאַציאָן". וועו דיעזע געשיכטע בעווייזט, אַז אַ סך היינטיגע מענש־ליכע פיהרונגען זיינען „אַלע מאָל" געווען אזוי ווי היינט, בעווייזט דאָס נאָר, אַז זיי זיינען אַזוי געווען „אַלע מאָל" אויף דיעזע ד ר י ט ע מ ד ר ג ה פון דער מענשהייט׳ס געשיכטע; אָבער אין דער דונקעלער לאַנ־גער צייט פון פאָר דער ציוויליזאַציאן איז אַלץ געווען גאָר אַנדערש. יע־נע צייט אַליין צוטהיילט מאָרגאַן אין צוויי הויפּט־טיילען: די ו ו י ל ד־ה י י ט און די ב אַ ר ב אַ ר י י. יעדע פון די דריי הויפּט אָבטהיי־לונגען צוטהיילט ער נאָך אין אונטער־אבטהיילונגען און ווייזט גענוי, ווי געזאָגט, אויף בוישפּיעלע פון דעם לעבען פון פערשיעדענע מינים ווילדע מענשען, ווי אזוי דאָס לעבען פון דעם מענש אויף יעדער פון דיעזע מדרגות האָט אויסגעזעהן און דורך וואס די ענטוויקלונג איז ווייטער גע־

שפּעטער האָט דיעזער אַמעריקאַנער לואיס מאָרגאַן, וועלכער האָט מאַרקס'ס שריפטען קיין מאָל פּאר די אויגען ניט אָנגעזעהן און אפילו ניט געהערט פון זיי — האָט ער דעמזעלבען געדאנק בעשטעטיגט דורך זייגע פּאָרשונגען, מיט מערקווירדיגע פאקטען.

מאַרקס איז געפּאַלען אויף דיעזען געדאַנק, פון זיין בעטראַכטען דעם צושטאַנד פון די ציוויליזירטע מענשען אין זייער ג ע ש ר י ע ב נ ע געשיכטע. די געשריעבענע וועלט־געשיכטע אָבער הייבט זיך דאָך ערשט אָן פון דער צייט, וועו מענשען האָבען שוין געקענט שרייבען. וואס עס איז געווען מיט די מענשען אין די הונדערט־טויזענדער יאָהרען איידער מענשען האָבען נאָך ענטוויקעלט די שרייב־קונסט, האָט מען פריהער ניט געהאָט קיין מעגליכקייט צו דערגעהן. אָבער מאַרקס האָט זיך משער געווען, אַז זיין „מאַטעריאליסטישע וועלט־בעגריפונג" וואלט זיך אויך בעוויעזען פאר ריכטיג, וועו מען וואָלט דערגאנגען וואס עס האָט פאַסירט מיט די מענשליכע געזעלשאפט אין איהר גאַר־ערשטען אָנפאַנג, נאָך פאר דער צייט פון די געשריעבענע געשיכטע. דאָס האָט אָבער מאַרקס נאָר געריעבענט אַזוי. וואָרום מען האָט דאָך נאָך ניט געוואוסט גענויעס פון דיעזע אלטע געשיכטע. פון וואנען זאָל מען וויסען? — עס איז דאָך ניט געווען פון איהר קיין בעשרייבונגען, וויייל מענשען האָבען דעמאָלט נאָך ניט געוואוסט פון שרייבען. דאָס ביספּעלע פאָרשונגען, וואס זיינען שוין געווען געמאכט פאַר מאָרגאַנ'ען וועגען דעם, האָבען נאָך קיין שום וועדע און קיין שום סימטעם ניט געהאַט.

און דאָ קומט מאָרגאַן, און געפינט אוים וויי אזוי דער אָנפאַנג פון דער מענשליכער געזעלשאפט האָט אויסגעזעהען, פ ו ן ד ע ם, ו ו י ס זעהען נאָך הייגט אויס די געזעלשאַפטען פון די ווילדע, וועלכע שטעהען נאָך הייגט אויף אַזאַ מדרגה, ווי אונזערע „אבות אבותינו" זיינען געשטאַנען אויידער עס איז געווען אַ שרייב־קונסט. און בעטראַכטענדיג דיעזען צושטאַנד, געפינט ער טאַקע אוים דאָס וואָס מאַרקס האָט געריעבענט אַז מען וואָלט אויסגעפונגען, וועו מען וואָלט געקענט וויסען וויי יענער צושטאַנד האָט אויסגעזעהן!

דער עיקר זיין פון דעם בוך איז דאָס: די פערשיעדענע מינים ווילדע מענשען, וואס לעבען נאָך הייגט אין די פערשיעדענע עקען פון די ניידעקקטע וועלט־טהיילען און אויף די אינזלען, זיינען אַ לעבעדיגער בויישפּיעל פון דעם צושטאַנד, אין וועלכען אלע מענשען האָבען זיך אַמאָל גפונגען, אין אָנהויב פון זייער ענטוויקלונג. די פערשיעדענע מדרגות פון ווילדקייט און באַרבאַריי, אויף וועלכע די פערשיעדענע שבטים ווילדע מענשען געפינען זיך ה י י נ ט, זיינען די פערשיעדענע מדרגות, די פערשיעדענע שטופען אין דער ענטוויקלונג, דורך וועלכע אַ ל ע מענשען זיינען אַמאָל דורכגעגאנגען. מיט דער ענטוויקלונג פון די ו ו ע ר ק־צ י י ג ע ן און פון דער ארבייט, געהט־מיט אַ רעגעלמעסיגע ענטוויקלונג אין דער ארט, ווי דאָס פאַמיליען־לעבען, די געזעלשאַפט און די פערטהיילונג פון אייגענטהום איז אויסגעריכטעט.

XI.

ענדערט די מאַטעריע פון מוח, צודרעהט די געדאַנקען, אזוי ברייגען ענדערונגען אין ברויט־פערדיענען אַרוים אַלע ענדערונגען אין מענשליכען און געזעלשאַפטליכען לעבען.

דאָס איז דער געדאַנק פון קאַרל מאַרקס. און דיעזען געדאַנק רופט מען דעריבער:

די מאַטעריאַליסטישע וועלט־אנשויאונג

— דאָס הייסט די חומר'דיגע, שטאָף'דיגע וועלט־בעגרייפונג.

זאָל זשע דער לעזער גוט געדענקען וואס דאָס בעדייט, דאָס וואָרט „**מאַטעריאַליסטישע וועלט־בעגרייפונג**". דען דיעזער אויסדרוק, דיעזער געדאנק, איז דער גאַנצער פונדאמענט פון דיעזען בוך.

דאָס, אַלזאָ, איז דער אויפטהו פון קאַרל מאַרקס:

ער האָט בעויעזען, אַז אַלע גרויסע פערענדערונגען און נייעסען אין דער וועלט־געשיכטע קומען אַרוים, אין גרונד, פון איין זאַך: **פון דעם אופן, ווי אַזוי מענשען קריגען זייער ברויט און זייערע אנדערע לעבענסמיטלען.**

אַזוי ווי דאָס פערענדערט זיך, דורך ערפינדונגען און פאָרטשריטע, פערענדערט זיך דורך דעם אַלצדינג, אי די אויפריכטונגען פון דעם מענשליכען צוזאמען־לעבען, אי די געדאנקען, אי די געפיהלע פון מענשען. אויך די מלחמות און די רעוואָלוציאָנען קומען אַרוים פון דעם.

געדענקט־זשע גוט: דאָס הייסט „**די מאַטעריאַליסטישע וועלט־בעגרייפונג**", — דער בעגריף, אַז דער עיקר זאך, וואס ברייגט אַרוים אלע הויפט־ענדערונגען און וויכטיגסטע פאַסירונגען אין דער געשיכטע פון דער מענשהייט איז די אַרט ווי אַזוי דער מענש קריגט זיין לעבענסמיטעל (דאָס רופט מען אויך „**די עקאָנאָמישע אומשטענדען**").

דאָס ענטוויקעלט זיך און פערענדערט זיך כסדר, רעגעלמעסיג, דורך דעם וואָס דער מענש מאַכט אַלץ מעהר און מעהר ערפינדונגען און פערבעסערונגען אין דער אַרבייט, אין דעם האַנדעל, אין פערקעהר, א. ז. ו. און פון די פערענדערונגען אין די דאָזיגע זאַכען קומען אַרוים אלע וויכטיגע פערענדערונגען אין די אויפריכטונגען פון דעם צוזאַמען־לעבען, אין די געדאנקען, אין די בעגריפען וועגען רעכט, אין די געפיהלען, אין די פאַרשטעלונגען מכוח די נאַטור און אין אלע אַנדערע וויכטיגע אַנגעלעגענהייטען פון דער מענשהייט.

אויפצולהייטען וועגען דיעזען געדאנק ערקלעהרט ענגעלס אין דיעזען בוך.

אין אויראפא איז קאַרל מאַרקס געווען דער ערשטער, וואס איז גע־קומען צום שכל, אז די וועלט־געשיכטע וועזט געפיהרט און געטריבען, דער עיקר, פון דער מאכט פון די מאַטעריעלע (חומר'דיגע) עקאָנאָמישע אומשטענדען פון די מענשען, און אז פון די פערענדערונגען אין דיעזע אומשטענדען קומען אַלע פערענדערונגען אין דעם געזעלשאפטליכען לעבען און אין אלע אַנדערע אַנגעלעגנהייטען פון די מענשען. און מיט 40 יאָהר

שפּעטער אָבער, וועו ס׳רוב אידן האָבן געלעבט פון מסחר, — פון אזא סאָרט מסחר, ביי וועלכן א מיידל און אַ פרוי האָט גאָר ניט געהאָט צו טהאָן, — איז זי פאר׳ן פאָטער ווי פאר איהר מאַן געווען אן אויסברענגערקע. און דאָרום האָט דער פאָטער נאָר געהאָפט איהר „אַרויסצופטר׳ן". און דארום האָט ער געמוזט צוצאָהלען דעם חתן, ער זאָל די „לאָסט" אויף זיך נעהמען. (ביי מאַנכע איז עס אפילו ניט געווען אַזוי; אָבער דער מנהג איז ארויסגעקומען פון די, ביי וועלכע עס איז יאָ געווען אַזוי.).

הייגט, אין אַמעריקא, וואו פרויען קענען וויעדער זיין פערדיענער־קעס, וועט דאָס וויעדער ביסלעכווייז אנדערש. יעדענפאלס קען שוין דאָ א מיידל גיכער קריעגען א חתן אָהן א נדן אויך.

דאָ זעהען מיר אלזאָ וויעדער דאָס אייגענע: גרויסע ענדערונגען אין די מענשליכע פיהרונגען קומען ארויס פון דעם, וואָס עס ענדערט זיך דער אופן ווי אַזוי די מענשען קריעגען זייערע לעבענסמיטלען.

און נאָך איין ביישפּיעל:

ביי אונז אידן איז א בעל בלאכה אין דער משפּחת געווען א פּלעק אין דער משפּחה. אָבער ניט אַלע מאָל איז דאָך אזוי געווען. יעקב אבינו איז געווען א „פּאַראָאָק", משה רבנו איז געווען א פּאָסטוך. די גמרא זאָגט: „דער וואס עסט פון די פּראַצע פון זייגע הענד איז גרעסער פון משה רבנו." נאָר שפּעטער איז „דער וואס עסט פון די פּראַצע פון זייגע הענד" געווארען דוקא „א פּסול אין דער משפּחה." הייגט אין אמעריקא ענדערט זיך דאָס ביי אונז וויעדער.

פון וואנען קומען די אַלע גרויסע ענדערונגען? דעם „גאָט" האָבען מיר דאָך דעם אייגענעם, די גמרא די אויגענע, די „אידישע האַרץ" די אייגענע. אָבער ניט דעם אייגענעם אופן פון קריעגען לעבענסמיטלען:

וועו מיר האָבען זיך געפונען אין אזעלכע אומשטענדען, אז ס׳רוב פון אונז זייגען געווען סוחרים, מעקלערס, שדכנים, בטלנים און כלי קודש, וועו איז געווען אַ בעל מלאכה? אַן עם־הארץ, אַ לא־יוצלח, אַ שלימ׳מזל׳ניק. איז ער געווען א פּסול אין דער משפּחה. אָבער וואו ס׳רוב פון אונז מוזען לעבען פון אַרבייט, קען דער ארבייטער ניט זיין מעהר קיין פּלעק אין דער משפּחה.

פון דעם אַלעם זעהט מען, אז דער עיקר גרונד פון גרויסע ענדערונגען אין דעם לעבען פון די מענשען איז — די ענדערונג אין דעם אופן ווי אַזוי די מענשען אַרבייטען אויס און פערדיענען זיך וואָס זיי דארפען צום לעבען.

דאָס חיסט די מאַטעריע (די „חומריות"), דער שטאָף פון לעבען. פונקט ווי דער מוח איז דער שטאָף, די מאַטעריע פון דענקען, אַזוי איז דאָס ברויט־פערדיענען דער שטאָף, די מאַטעריע פון גאַנצען מענשליכען און געזעלשאַפטליכען לעבען. אזוי ווי א זעץ אין מוח, וואס פער־

דעם ריכטיגען ענטפער אויף דעם האָט געגעבען קאַרל מאַרקס. מיר וועלען זיין געדאַנק קלאָר מאַכען מיט אייניגע פּאַקטען:

וען אברהם אָבינו'ס קנעכט האָבען זיך צוקריגט מיט לוט'ס קנעכט, האָב אברהם געזאָגט צו לוט'ן: „וואָס דאַרפען מיר זיך קריעגען? די גאַנצע וועלט איז דאָך פריי פאר דיר, שייד דיך אָב פון מיר און געה דיר ערגעץ אַנדערש." (בראשית י"ג).

פון דעם זעהט מען, אַז אַמאָל איז די גאַנצע וועלט געווען פריי פאַר יעדען. עס איז ניט געווען קיין פּריוואַט־אייגענטהום אין פעלדער און לענדער.

דאָס איז שפּעטער אַנדערש געוואָרען: עס איז אויפגעקומען פּריוואַט־אייגענטהום.

פון וואַנען איז אַרויסגעקומען דיעזע גרויסע געשיכטליכע ענדערונג? ניט פון גאָט, ניט פון נייע געדאַנקען, נאָר פון דעם, וואָס ע ס א י ז א ו י פ ג ע ק ו מ ע ן ע ר ד־א ַ ר ב י י ט.

אברהם אבינו מיט לוט'ן זיינען נאָך געווען פּאַסטוכער. זיי האָבען נאָך געלעבט פון די מילך און פלייש פון בהמות. צו דעם דאַרף מען ניט קיין שטענדיגע לאַנד און פעלד. פון קיין פעלד־אַרבייט האָבען זיי ניט גערוואוסט. דערייבער איז ביי זיי ניט געווען קיין פעלד־אייגענטהום.

אָבער וואו מענשען האָבען שוין אויסגעפונען אַרויסצוקריעגען זייער לעבענסמיטעל פון פעלד־אַרבייט, איז א שטיק ערד געווארען פאר זיי א שטיק לעבען. דערפון איז אַרויסגעקומען ערד־אייגענטהום. (אין אָנהייב שותפות־אייגענטהום פון גאַנצען שבט.).

אלזאָ, פון וואַנען איז דאָ אַרויסגעקומען די גרויסע געשיכטליכע ענדערונג? פ ו ן א ן ע נ ד ע ר ו נ ג א י ן ד ע ם א ו פ ן ו ו י ד ע ר מ ע נ ש ב ע ש א פ ט ז י י ן ל ע ב ע נ ס מ י ט ע ל.

אַן אַנדערער ביישפּיעל:

וען יעקב אבינו האָט געוואָלט די שעהנע רחל פאַר אַ ווייב, האָט ער געמוזט צוצאָהלען. ער האָט ניט געהאַט וואָס צו בעצאָהלען, האָט ער געמוזט אָבאַרבייטען פאַר איהר ביי איהר פאָטער זיעבען יאָהר. אזוי איז עס אמאָל געווען ביי אלע מענשען: וען אויגער האָט געוואָלט אַ ווייב, האָט ער געמוזט בעצאָהלען פאַר איהר. ביי אונז אידען אָבער איז געווארען פונקט פערקעהרט: מען מוז נאָך „איהם" צוצאָהלען, ער זאָל „זי" נעהמען. דאָס איז א גרויסע געשיכטליכע ענדערונג. פון וואַנען איז די ענדערונג געקומען? ניט פון גאָט, ניט פון אַן ענדערונג אין די געדאַנקען, נאָר וויעדער פ ו ן ע נ ד ע ר ו נ ג ע ן א י ן ד ע ם א ו פ ן ו ו י מ ע נ ש ע ן ק ר י ע ג ע ן ז י י ע ר ע ל ע ב ע נ ס מ י ט ע ל ע ן.

דען אַמאָל, וען אלע מענשען האָבען געלעבט פון פאַשען בהמות און פעלד־אַרבייט, איז א ווייב געווען אן אויסבערענגערקע, ניט קיין אויסבערענגערקע. זי האָט געהאָלפען אַרבייטען. אַלס מיידעל האָט איהר פאָטער געהאַט דעם נוצען פון איהר; דערייבער האָט זיך איהם ניט געלוינט איהר אוועקצוגעבען קיינעם פאַר אַ ווייב, סיידען וען דער חתן האָט גוט בעצאָהלט פאר איהר. און דעם חתן האָט זיך געלוינט צו בעצאָהלען.

VIII.

אַז מען דערצעהלט אויך מאָל ווי עס געהט געווענליך צו מיט די אַלע זאַכען, וווּיסט מען שוין, אַז אַלע מאָל געהט עס אַזוי.

די מענשהייט האָט דאָך אָבער יאָ אַ געשיכטע; דאָס היסט־זשע דאָך, אַז דאָס לעבען פון דער מענשהייט איז ניט אַלע מאָל גלייך. פרעגט זיך די קשיא: פון וואָנען קומען די פערענדערונגען? מיט אַנדערע וועלטער: וועלכער כוח פיהרט די געשיכטע?

קיין שום זאַך קען דאָך ניט זיין אָהן א „פּאַרוואָס", דאָס היסט אָהן אן אורזאך. וועלכע אויך אנדערש ווי נעכטען, מוז דאָס דאָך קומען פון עפּעס; וואָרים וועלכע ניט, פאר וואָס איז ניט היינט געבליבען אַזוי ווי נעכטען? דער גאנג פון דער זון, פון דער לבנה, פון דער ערד און די אנדערע פּלאַנעטען האָט אין אורזאַכע, און כל זמן די אורזאַכע פערענדערט זיך ניט, פערענדערט זיך טאַקי (אין כלל) דער גאַנג פון די פּלאַנעטען אויך ניט. היינט וועלכע אין דעם לעבען, אין די אייניריכטונגען און אין די פיהרונגען פון די מענשהייט קומען יאָ פאָר פערשיעדענע פּאַסירונגען, דאָס היסט, פערענדערט זיך אַלץ יאָ אויף פערשיעדענע אַרטען, מוז דאָך עפּעס זיין אן אורזאַכע וואס פערענדערט זיך, היינט וואָס־זשע איז דיעזע אורזאַכע? און פאר וואָס פערענדערט זיך דיעזע אורזאַכע אליין?

פּארציייטענס האָט מען אויף דעם נאַטירליך געענטפערט, אז גאָט וויל אזוי, מאַכט ער אַזוי. אָבער אויף אַזאַ שטייגער בענוצט קיין פערשטענדיגער מענש ניט זיין שכל צום דענקען; אדרבה, אזא ענטפער חאַקט אָב דאָס דענקען גאָר אין גאנצען. וואס איז שוין דאָ צו טראַכטען? אויף אלע קשיות, וואס עס וועט אייך אַרען, האָט איהר אַיין תירוץ: „אַזוי ווייל גאָט און אַזוי מאַכט ער". אויף אַזאַ אופן מעגט איהר שוין אייניגע מאַריניראַן אייער מוח (געהירן) אין זויערען; דאָס איז שוין אן איבריגע צוטשעפּענדיש אין אייער קאָפּ.

אָבער וועל עס זעהט ניט איין קיין נויטוועגדיגקייט צו לאָזען זיין מוח פערפּרוירען וועלען פון גלויבענס־פראָסט, פרעגט זיך וווּיטער די קשיא: פאר וואס וויל גאָט היינט אזוי און מאַרגען אַנדערש? ווי קען א זאך, וואס פערענדערט זיך קיין מאָל גאָר נישט, זיין אן אורזאכע פון פערענדערונגען? עס שטעהט דאָך („נצח ישראל לא ישנה") גאָט פערענדערט זיך קיין מאָל גאָר ניט, טאָ אַז ער פערענדערט זיך ניט, ווי קען זיך פערענדערען זיין ווילען צו מאכען אמאָל אַזוי און אַמאָל אַזוי?

פילאָזאָפען וויעדער האָבען ביז אַהער אויך געהאַט אַ טעות אין זייער אנטוואָרט אויף דיעזער פראגע: זיי פלעגען זאָגען, אַז דאָס לעבען פון דער מענשהייט פערענדערט זיך, ווייל די גע דאַנקען (אידעען) פון די מענשען און זייערע גע פי הל ען פערענדערען זיך. בלייבט דאָך אָבער וויעדער די קשיא, פאר וואס און פון וואָנען פערענדערען זיך די אידעען און די געפיהלען?

ניט דאָ איז דער אָרט צו בעווייזען נאָך מעהר די פאַלשקייט פון פערשיעדענע מיינונגען וועגען דעם.

VII.

חאָט אויך געגרינדעט אַ געזעלשאַפט צו בויען אַן אייזענבאַהן אין מישיגאַן. ער איז אויך געווען דער דירעקטאָר פון דיעזער געזעלשאַפט, און אַלס אזעלכער איז איהם אויסגעקומען צו פערברענגען לאַנגע צייטען אין די גרעסטע אַלטע וועלדער. ער האָט דאָרט בעטראַכט און אויסגעפאָרשט דאָס לעבען פון די מערקווירדיגע חיה ב י ע ב ע ר (באָבער) און האָט זייער אויספאָרשונגען בעשריבען אין א בוך מיט'ן נאָמען „דער אַמעריקאַנישער ביבער און די אַרבייט וואָס ער טהוט אויף."

מאָרגאַן האָט פערפאסט נאָך א סך אנדערע שריפטען וועגען דעם לעבען פון פערשיעדענע אַמעריקאַנער אינדיאַנער שבטים און וועגען זייער געשיכטע. אָבער דער עיקר אויפטהואונג פון דיעזען גרויסען פאָרשער בעשטעהט אין זיין הויפט־בוך „די אַלטע מענשליבע געזעלשאפט" Ancient Society, וואָס ער האָט אַרויסגעגעבען אין דעם יאָהר 1877.

איידער מיר געהען ערקלערען די וויכטיגסטע זאַך וואָס מאָרגאַן האָט דורך דיעזען בוך אויפגעטהאָן, וועלען מיר פאַר די לעזער, וואָס זיינען מיט אַזעלבע געדאַנקען נאָך גאַנץ אונבעקאַנט, גרעבען אַ שטיקעל הקדמה, כדי זיי זאָלען די וויכטיגע זאַך לייכט פערשטעהן.

* * *

זינט עס זיינען דאָ מענשען אויף דער וועלט, האָט זיך זייער אַרט לעבען שוין אַ סך מאָל און אויף פערשיעדענע אַרטען פערענדערט. זעהר אַ סך פערשיעדענע פאַסירונגען זיינען פאָרגעקומען אין דעם לעבען פון יעדען פאָלק בעזונדער און פון אַלע פעלקער צוזאַמען — מען מיינט נאָטירליך ניט די פאַסירונגען וואָס געשעהען מיט יעדען מענש בעזונדער, נאָר די וואָס געשעהען מיט'ן גאַנצען פאָלק אָדער מיט אַ סך פעלקער אויף א מאָל. די פערענדערונגען און פאַסירונגען וואָס זיינען פאָרגעקומען מיט די פערשיעדענע פעלקער און מיט דעם גאַנצען כלל מענשהייט זינט זי עקזיסטירט, איז די אמת'ע וויכטיגע „וועלט־געשיכטע", אָדער סתם „די געשיכטע".

וועו מיט די מענשהייט וואָלט קיין מאָל גאָר קיין נייעס פאַסירט; וועו עס וואָלט ביי איהר טאַקי געווען, ווי דער פסוק זאָגט, („אין כל חדש תחת השמש") עס איז גאָר קיין שום נייעס ניטאָ אונטער דער זון — אַזוי ווי עס איז, איז אַלע מאָל געווען; וועו די פיהרונגען, אויפריכטונגען און פאַסירונגען פון די פעלקער וואָלטען געווען הויכט פונקט אַזוי ווי פאַראַ־יאָהרען, און פאַראַ־יאָהרען פונקט ווי פאַר צעהן יאָהרען, און פאַר צעהן יאהרען פונקט ווי פאַר הונדערט און פאַר טויזענד יאָהרען, דאָן וואָלט ניט געווען קיין וועלטגעשיכטע, פונקט אַזוי ווי עס איז גאָר ניטאָ וואָס צו דערצעהלען וועגען דעם וואָס עס האָט פאַסירט מיט דעם גאַנג פון דער זון, די לבנה, די שטערען, אָדער וואָס עס איז פאָרגעקומען מיט דעם זומער און ווינטער שוין פון טויזענדער יאָהרען, אזוי ווייט ווי געוועהנליבע מענשען זעהען. וואָס איז דאָ צו דערצעהלען? אז דער היינט ביי דעם גאַנג פון דער זון איז גלייך צום פאַר אַ יאָהרען אין דער צייט, און זומער און ווינטער קומען צוריק יאָהר ביי יאָהר שוין פון טויזענדער יאָהרען!

זיינען אַלע „לייבליכע קרובים", די פון איין דאָרף מיט'ן אַנדערן אין איין „געגענד", זיינען „שני בשני" און די פון איין געגענד מיט'ן אַנדערן אין איין שטאָם זיינען וויטערע קרובים.

דיעזע נייעס האָט אויפגעוועקט דעם לעבהאַפטעסטען אינטערעס פון די גאַנצע וויסענשאַפטליכע וועלט און גרויסע פאָרשער האָבען צוגערעדט מאַר־גאַנען, ער זאָל וויטער נאָכפאָרשען אין דער זאַך און זיהען צו דערגעהן נאָך מעהר געניאיגקייטען.

מאָרגאַן האָט וויטער נאָכגעפאָרשט ביי אַנדערע אינדיאַנער שבטים און איז געווען איבעררַשט, וען ער איז דערגאַנגען, אז ביי זיי איז אויך אַזוי מיט די פאַמיליע און די געזעלשאַפט, ווי ביי די אירָקעזען.

אום די זאַך נאָך געניויער אויסצופאָרשען, האָט מאָרגאַן אָבגעדרוקט צירקולאַרען מיט פראַגעס וועגען די אייגריכטונגען אין די קרובים'שאַפט פון פערשיעדענע שטאַמען און האָט דיזע צירקולאַרען פאַנאַנדערגעשיקט אויף דער גאַנצער וועלט צו פערשיעדענע מענשען, וואָס זיינען בעקאַנט מיט דעם לעבען און פיהרונגען פון פערשיעדענע שבטים ווילדע, — מיט א ביטע, צו צושרייבען אויף דיעזע צירקולאַרען אַנטוואָרטען און ערקלערונ־גען אויף די פראגען און זיי איהם צוריקצושיקען. דאָס סמיטהסאָניען אינסטיטוט פון וואַשינגטאָן האָט איהם אין דער אונטערנעהמונג אונטער־שטיצט מיט געלד און דער מיניסטער פון די פעראייניגטע שטאַטען האָט אַליין אַ טייל צירקולאַרען פאַנאַנדערגעשיקט.

אין אַנהויב האָט מאָרגאַן געקראָגען זעהר וויינig צירקולאַרען צוריק־געשיקט. ער האָט זיך דעריבער אַליין געצומען צו וויטערע אויספאָרשונג און איז אַרומגעפאָהרען אין פערשיעדענע געגענדען פון אַמעריקא, צו פער־שיעדענע אינדיאַנער שבטים און האָט וויעדער צונויפגעקליבען א סך זעהר וויכטיגע פאַקטען און ערקונדיגונגען וועגען דער זאך. דערנאָך אָבער האָבען אויך אַנגעהויבען אַנצוקומען פון אַלע עקען פון דער וועלט מאַסען אַנט־וואָרטען אויף זיינע פראַגען וועגען דעם אָרט לעבען פון זעהר פיעל פער־שיעדענע שבטים פון ווילדע מענשען. מאָרגאַן האָט אונגעהייער שווער גע־אַרבייט, אום פון דיעזע אלע ערקונדיגונגען צוזאַמענצושטעלען אַ גאַנצע סיסטעם און האָט דאָס אויסגעאַרבייט אין א גרויסען בוך מיט'ן נאָמען „סיסטעם פון נאָהענטע קרובים'שאַפט און וויטע קרובים'שאַפט פון די מענשליכע פאַמיליע". אין דיעזען בוך בעשרייבט ער דעם סדר פון קרובים'־שאַפט פון 80 פערשיעדענע שטאַמען פון ווילדע מענשען און פערגלייכט זיי מיט די קרובים'שאַפט ביי די פערציטיגע דורות פון די היינטיגע ציווילי־זירטע פעלקער, לויט ווי דאָס איז בעשריעבען אין אַלטע ביכער.

מיט דיעזען בוך האָט מאָרגאַן בעשאַפען אַ נייע קענטשאַפט אין די פאָרשונג וועגען דעם אַנהויב פון מענשליכען צוזאַמען־לעבען און געזעלשאַפט־ליכע אייגריכטונגען. ביז דעמאָלט האָט מען ניט אַנגעהויבען צו וויסען ריכטיג, ווי אַזוי די מענשליכע ציווילי־זאַציאָן האָט זיך אַנגעהויבען. מאָר־גאַן האָט ערשט מיט דיעזען בוך געעפענט א וועג, דאָס ריכטיג צו דער־געהן.

וען ער האָט ביי דיעזען בוך געאַרבייט, איז ער געווען אַן אַדוואָקאַט און

שריעבען האָט ער זיך אונטער דיעזע ארטיקלען מיט זיין אינדיאַנישען נאָמען „סצענאַדאָאַה."

ער איז אין זייגע פּאָרשונגען געווארען אזוי אריינגעטהאָן, אַז ער האָט פערנאכלעסיגט זיין אדוואָקאַט־געשעפט. ענדליך האָט ער זיך בעשלאָסען צו בעשרייבען אַלץ וואָס ער איז דערגאַנגען וועגען דעם לעבען פון די אינדיאַנער אין א גרויסען בוך און דערנאָך צוריק זיך צו נעהמען צו זיין אַדוואָקאַטור. אין יאָהר 1851 האָט ער אַרויסגעגעבען זיין בוך מיט'ן נאָמען „די ליגע פון די איראָקעזען". אין דיעזען בוך בעשרייבט ער גענוי און אויספיהרליך ווי דיעזער וואונדערבאַרער בונד פון אינדיאַנער שבטים איז אויפגעריכטעט. דיעזעס בוך איז געווען די ערשטע עכטע וויסענשאַפטליכע בעשרייבונג פון אַן אינדיאַנער פאָלק, וועגען זייערע געזעלשאַפטליכע אויפריכטונגען אַזוי גוט ווי וועגען זייער טעגליכען לעבען, זייערע מנהגים און זייער גלויבען. אלע פריהערידע בעשרייבונגען וועגען די אינדיאַנער זייגען געווען פוסטע פאַנטאַזיעס, פערמישט מיט אַ ביסעל אמת'ע פאקטען, וואס זייגען געווען בעשריעבען אָהן א שום אָרדנונג, אָהן א שום סיסטעם, אָהן א שום ערקלערונג, אויף וואָס די בעשריעבענע פאקטען ווייזען און וואָס פאר אַ צוזאמענהאַנג זיי האָבען.

אין דיעזען בוך איז צום ערשטען מאָל ערקלערט געווארען דער פאקט, אז ביי אינדיאַנער לעבען אין געזעלשאַפט צוזאַמען ניט גלאַט מענשען, וואס האָבען זיך צוזאמענגעשראפען, נור די וואָס לעבען ביי זיי צוזאמען אין איין פאָלק, אין איין דאָרף, אין איין געגענד, זייגען קרובים, פון איין משפחה. די אייגוואָהנער פון אַ דאָרף זייגען די נאָהענטסטע קרובים; איין דאָרף מיט'ן אַנדערן אין איין געגענד זייגען שוין אביסעל ווייטערע קרובים, און איין געגענד מיט די אַנדערע אין איין פאָלק, אַדער שבט, זייגען נאָך ווייטערע קרובים; אָבער קרובים זייגע אלע. די פערוואַנדשאפט (קרובים'שאַפט) איז אלזאָ ביי זיי דער אויגציגער פונדאַמענט פון יעדען אַרט געזעלשאַפטליכען צוזאַמען־לעבען. אין דיעזען בוך מיינט אָבער מאָרגאַן נאָך, אַז נור ביי די איראָקעזען־אינדיאַנער איז דאָס אַזוי, אַלס אַ זעלטענע אויסנאָהמע.

דורך דיעזען בוך און דורך זייגע נייע ענדעקונגען האָט מאָרגאַן גע־קראָגען אַ גרויסען נאָמען צווישען די גרעסטע וויסענשאַפטס־לויט. נאָך מעהר נאָמען האָט ער געקראָגען אין יאָהר 1856, דורך אַ רעדע וואָס ער האָט געהאַלטען פאַר אַ ווייסענשאַפטליכע געזעלשאַפט אין אַלבאַני. אין דיעזער רעדע האָט מאָרגאַן ערקלערט אַ נייעם גדאַנק וועגען דעם, ווי ביי די אי־ראָקעזען איז די קרובים'שאַפט אויף אַ משונה'דיגען אַרט און נאָך אַ משונה'דיגען סדר. אַ שוועסטער־קינד, למשל, חייסט ביי זיי א ברודער, און אַ פעטער רופען זיי פאָטער, און נאָך אַזעלכע זאַכען, און לויט נאָך דעם נאָך געהט דער גאַנצער סדר פון קרובים'שאַפט, וואר עס חייסט א „ליבלי־כער קרוב", וואר א שוועסטער־קינד, וואר גלייד־שוועסטער־קינד, וואר „שלישי בשלישי" און אַזוי וויימער. און לויט נאָך דיעזע אַרט קרובים'שאַפט איז אויך אויגגעריכטעט זייער גאַנצע געזעלשאַפט: די מענשען אין איין דאָרף

דעם יונגען מאַרגאַן האָט זיך זעהר פערגלוסט, גלאַט אַלס אַ שטיפעריי, אַז זיין פעראיין זאָל זיך פיהרען אַקוראַט ווי די אינדיאַנער פיהרען זיך, און דעריבער האָט ער זיך בעזעצט צווישען די אינדיאַנער אין שטאַט ניו יארק, כדי זיך גוט און גענוי אויסצולערנען זייערע געזעלשאַפטליכע פיהרונגען.

לעבענדיג אָבער צווישען די ווילדע מענשען און בעטראַכטענדיג זייערע משיכאָווע פיהרונגען איז דער יונגער מאַרגאַן געווארען אזוי פעראינטערעסירט אין דעם, אז ער האָט שוין כמעט פערגעסען די גאַנצע שטיפעריי מיט זיין פעראיין און האָט זיך אָנגעהויבען צו פערטיעפען אין אן ערנסטע אויספאָרשונג פון די ווילדע מענשע׳ס לעבען.

פון פיעלע מיטגליעדער פון דיעזען פעראיין פון קינדערשע שטיפעריי זיינען דערנאָך געווארען וויכטיגע מענשען, וואָס האָבען געשפּיעלט אַ ראָלע אין אמעריקא. מאַרגאַן אליין איז אויך אין יאָהר 1861 געווארען אויסגעקליבען אלס מיטגליעד פון די אסעמבלי פון שטאַאַט ניו יארק און זיינע יאָהר שפּעטער איז ער געווארען סענאַטאָר.

דער אָרדען, וואס מאַרגאַן האָט געגרינדעט, איז, ווי עס שיינט, דערנאָך בעשטאַנען אַ לאַנגע צייט און איז געווען גוט בעקאַנט. די פערזאַמלונגען פון דיעזען אָרדען האָבען זיך גערופען „קאַונסילס" און זיי פלעגען זיין אין די וועלדער. דער הויפּט „קאַונסיל" פלעגט זיין ביי נאַכט אין א וואלד, ביי די ליכטיגקייט פון אַ גרויסען האָלץ־פּייער. די עלטסטע האָבען זיך גערופען „סייטשעמס", אַזוי ווי ביי די אינדיאַנער, און זיי האָבען געטראָגען אינדיאַנישע קלייַדער און אָדלער־פעדערען אויף די קעפּ.

וען מאַרגאַן און זיינע קאַמעראַדען זיינען עלטער געווארען, האָבען זיי אויסגעזוכט, אַז זייער פעראיין איז נאָר א קינדערשע שפּיעלעריי און זיי האָבען איהם אויפגעלעזט. אָבער וואָס מאַרגאַן איז ביי דיעזע שפּיעלעריי דערגאַנגען, ווען דעם אָרט לעבען און פיהרונגען פון די ווילדע מענשען, איז געווען אַזוי וויכטיג און האָט איהם אַזוי שטאַרק אינטערעסירט, אַז ער האָט וויטער נית אויפגעהערט צו זיין צווישען די אינדיאַנער און אויסצופאָרשען זייער לעבען, זייערע מנהגים, זייערע געדאַנקען, זייער אָרט פאַמיליען־לעבען און זייערע געזעלשאַפטליכע אויפריכטונגען. לאַנגע יאָהרען האָט מאַרגאַן געלעבט צווישען די ווילדע מענשען און איז מיט זיי געווואָרען אַזוי היימיש, אז איין „דזשענס" פון די סענעקא אינדיאַנער האָט איהם אויפגענומען אלס אייגעם פון זיי.

אין יאָהר 1842 האָט ער געדרוקט א רייהע אַרטיקלען אין דעם זשורנאַל „נאָרטה אַמעריקאן רעוויו" וועגען די איראָקעזען־אינדיאַנער. אונטער־

ט ע ס. זאָל דער לעזער דאָס אַלעס גוט געדענקען, דען דאָס איז דער עיקר וואָס ווערט אין דיעזען בוך בעהאַנדעלט. דאָס וואָרט ג ע נ ס ווערט אויף ענגליש אויסגעשפּראָכען ד ז ש ע נ ס, אויף פראַנצויזיש ז ש אַ ן. „געמיטל" היסט — וואָס עס קומט פון אָדער געהערט צו די געמס: „געמיטליניריכטונגען" היסט אייניריכטונגען פון די מענשען פון דער צייט בשעת די געמס איז געווען זייער הויפּט פעראיניגונג.

III.

ער אַרוים פון די ערשטע ענגלישע איינוואַנדערער אין אמעריקא. אַלזאָ, אן אמת'ער יענקי.

אין יאָהר 1848, ווען מאַרגאן איז אַלט געווען 21 יאָהר, האָט ער געגעבּיגט דעם אוניווערזיטעט „יוניאָן קאלעדזש" און דערנאָך האָט ער פיער יאָהר שטודירט יוריספרודענץ (וואָס אן אדוואָקאַט לערנט). ווען ער איז צוריקגעקומען אין זיין שטעדטעל אריין, איז ער אריינגעטרעטען אין א געהיימען פעראיין פון יונגע לייט. דער צוועק פון דעם פעראיין איז געווען גאָר ניט מעהר ווי שפּיעלעריי און אונטערהאַלטונג. אָבער דורך דיעזען שפּיעל־פעראיין איז ער געקומען צו די אויפטהואונגען אין דער וויסענשאַפט, וועלכע האָבען איהם געמאכט אונשטערבליך.

מאַרגאַן האָט דעם פעראיין אויפגעריכטעט אויף א נייעם אופן און האָט איהם אַ נאָמען געגעבען „דער גרויסער אָרדען פון די איראָקעזען", The Grand Order of Iroquoise.

די אויניריכטונג פון דעם פעראיין איז געווען נאָכגעמאַכט פונקט אויף די אָרט פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען פון דעם אינדיאַנער שבט א י ר א ק ע ז ע ן. דער פעראיין איז נעמליך געווען פערשפּרייט איבער אַ גרויסער שטרעקע, אזוי ווייט, ווי דיעזע איראָקעזען האָבען זיך געפונען; דער גאַנצער פעראיין איז געווען אויפגעטיילט אין „נאַציאָנען", די נאַציאָנען וויעדער אין „געמס".*)

---

*) דאָס וואָרט ג ע נ ס וועט אין דיעזען בוך פאָרקומען זעהר אָפט. דאָס שטאַמט פון פאַרצייטיגען רוים (מלכות רומא). דאָרטען האָט יעדער מענש צוגעהערט צו אַ גענס, איז געווען אין איהר בעשיצט און פערזאָרגט און האָט געטראָגען איהר נאָמען, אַזוי ווי יעדער האָט הייגט ביי אונז אַ פאַמיליען־נאָמען. געשטאַמט האָט די ג ע נ ס פון דער משפּחה: די קרובים פון איין משפּחה, ביז צו א געוויסען גראַד, זיינען דאָס געווען אין אָנהויב איין גענס. שפּעטער אָבער איז פערגעסען געוואָרען די אַמאָליגע קרובים־שאַפט פון די גענס־בריידער און די גענס איז געבליבען עפּעס אַ שטויגער ווי הייגט אַן „אָרדען"; נאָר יעדעס קינד פון אַזאַ אָרדענס־מיטגליעד איז מיט זיין געבוירען ווערען גלייך געוואָרען אַ געבוירענער מיטגליעד פון דיעזען „אָרדען", פון די גענס. וואָס פאַר אַ רעכטע דער מענש האָט געהאַט אין זיין גענס, וועט דער לעזער אין דיעזען בוך זעהען. (לויט ווי דער מלמד טויטשט חומש־ווערטער מיט אינגלעך אין חדר, וואָלט מען דאָס וואָרט ג ע נ ס געדאַרפט פערטויטשען „געשלעכט".) עס איז מערקווירדיג, אַז אַזאַ סאָרט גענס איז געווען ביי אַלע פעלקער אַמאָל און איז דאָ ביי אַלע ווילדע מענשען הייגט. ביי די סקאָטען הייסט עטוואס עהנליכעס ק ל אַ ן. ביי אַנדערע הייסט דאָס אַנדערש. נאָר אין דער וועלט־ליטעראַטור געברויכט מען הייגט אין אַלע שפּראַכען, אויף דיעזען סאָרט פעראיניגונג ביי אַלע פעלקער דאָס אַלט־לאַטיינישע וואָרט ג ע נ ס. (אַמאָל אויך דאָס סקאָטישע וואָרט ק ל אַ ן.)

ג ע נ ס איז א י י נ ע. מעהרצאָהל איז ג ע נ ט ס, אָדער ג ע נ־

וועגען וואס דאָ האַנדעלט זיך

(פֿאַרוואָרט פון דעם איבערזעצער.)

פ ר י ע ד ר י ך ע נ ג ע ל ס, דער פערפֿאַסער פון דיעזען בוך, איז געווען דער גרויסטיגער שותף פון קאַרל מאַרקס, דעם פֿאָטער פון דעם היינטיגען וויסענשאַפֿטליכען סאָציאַליזמוס. צוזאמען האָבען די בוידע גרויסע מענער געמאכט זייערע פֿאַרשונגען אין סאָציאַלע פראַגען. צוזאַמען מיט ענגעלס'ן האָט מאַרקס געמאַכט זיינע גרויסע ענטדעקונגען. מאַרקס איז געווען דער גרעסערער כאַפּ. אָבער ער האָט אימער ערקלערט, אז ענגעלס האָט אַ גרויסען חלק אין אַלצדינג וואָס ער, מאַרקס האָט אויפגעטהאָן.

דיעזער בוך איז אייגער פון די הויפּט־ווערק זייערע. דאָס איז ווי אייגער פון די „חומשים" פון קאַרל מאַרקס'עס תורה. קיינער קען זיך ניט רעכענען פאר א שטיקעל „למדן" אין וויסענשאַפֿטליכען סאָציאַליזמוס, ווען ער איז ניט בעקאַנט מיט דעם אינהאַלט פון דיעזען בוך. עס מאַכט ניט אוים, וואָס שפּעטערע פֿאַרשונגען האָבען בעוויעזען, אַז אַ טייל מיינונגען פון דיעזען ווערק זיינען ניט גאַנץ ריכטיג. סיי ווי סיי בלייבט דאָס אַ פונדאַמענטאַלנע ווערק פון וויסענשאַפֿטליכען סאָציאַליזמוס. קיינער קען ניט מיטרעדען אינטעליגענט אין סאָציאַלוסטישע זאַכען, ווען ער איז ניט בעקאַנט מיט דיעזען ווערק.

אין דיעזען בוך ערקלערט ענגעלס ווי אַזוי עס האָט זיך ענטוויקעלט אין דער מענשהייט דאָס פאַמיליען־לעבען, דאָס פריוואַט־אייגענטהום און דער שטאַאַט (די מלוכה־אַרדנונג).

און נעהמען נעהמט ער דאָס דער עיקר פון די אויספֿאָרשונגען פון דעם אַמעריקאַנער געלעהרטען ל ו א י ס ה. מ א ר ג א ן.

כדי אַז דער לעזער זאָל פערשטעהן וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך דאָ, וועלען מיר פריהער ערקלערען ווער מאָרגאַן איז געווען און וואס ער האָט אויפגעטהאָן פאַר דער וויסענשאַפֿט:

* * *

אין די קליינע שטעדטעלע אַראָגא, אין שטאַאַט ניו יארק, איז דעם 21סטען נאָוועמבער פון יאָהר 1818 געבוירען געווארען דער מאן, וועלכער האָט רייכער געמאַכט דעם אוצר פון די וועלטס־וויסענשאַפֿט מיט זעהר וויכטיגע גענדאנקען און קענטשאַפֿטען. דאָס איז געווען לואיס ה. מאָרגאַן.

זיינע עלטערן פון פאָטער'ס צד קומען אַרויס אין גלייכער ליניע, דורך אַבט דורות, פון דזשוימס מאָרגאַן, וועלכער האָט זיך אין יאָהר 1646 בעזעצט אין נאָקסבורי, מאַסאַטשוזעטס; אויך פון זיין מוטער'ס צד קומט

אינהאַלטס-פֿערצייכנים:

I. וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך (פֿאָרוואָרט פון דעם איבערזעצער)

פֿאָררעדען (פון פֿערפֿאַסער):

1. צו דער ערשטער אויסגאַבע 1884 — — — — — — — XV.
2. צו דער פֿיערטער אויסגאַבע 1891 — — — — — — — XVIII.

איינלייטונג — — — — — — — — — — — — — — — — 1

1.—פֿאָרגעשיכטליכע קולטור־שטופֿען — — — — — — 23
1. ווילדהייט — — — — — — — — — — — — — — 24
2. באַרבאַריי — — — — — — — — — — — — — — 27

2.—די פֿאַמיליע — — — — — — — — — — — — — — 36
1. די בלוט־פֿערוואַנדשאַפֿט־פֿאַמיליע — — — — — — 54
2. די פּונאַלוּאַ־פֿאַמיליע — — — — — — — — — — 56
3. די פֿאָרונגס־פֿאַמיליע — — — — — — — — — — 72

3.—די שבטים פון די אינדיאַנער — — — — — — — — 148

4.—ביי די פֿאַרצייטיגע גריכן — — — — — — — — 179

5.—ווי דער שטאַאַט איז אויפֿגעקומען — — — — — — 196

6.—געלט און שטאַאַט אין רוים — — — — — — — — 218

7.—די געלטס ביי די קעלטען און דייטשען — — — — — 231

8.—ווי דער שטאַאַט איז ענטשטאַנען ביי די דייטשען — 257

9.—באַרבאַריי און ציוויליזאַציאָן — — — — — — — 280

די נייסטע וויסענשאַפֿט וועגען ענטוויקלונג פון דער פֿאַמיליע.

(צוגאַבע פון איבערזעצער) — — — — — — — — — 323

P B Yiddish 24

דיא פאמיליע

אַמאל און היינט

(„אורשפרונג דער פאַמיליע, פריוואַט־אייגענטהום
און שטאַאַט")

פון

פריעדריך ענגעלס

פריי איבערזעצט, מיט אָנמערקונגען און א צוגאַבע,

פון

ב. פייגענבוים.

אַרויסגעגעבען פון „פאָרווערטס"
175 איסט בראָדוויי
1918

22501176697

ירושלים
בתולדות עמנו